

Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
Vakgroep Communicatiewetenschappen
Academiejaar 2007-2008

**Internationale conflictberichtgeving
in de Vlaamse geschreven pers:
een longitudinale framing- en representatieanalyse van
de Eerste en Tweede Intifada**

Proefschrift neergelegd door **Annelore Deprez**
tot het behalen van de graad van
Doctor in de Politieke en Sociale Wetenschappen: Communicatiewetenschappen
Promotor: **Prof. Dr. Karin Raeymaeckers**

DANKWOORD

Wanneer je eindelijk je proefschrift neerlegt, lijken de jaren werk bijna niet meer van tel. Wat echter wel van tel is en zeker nooit zal worden vergeten, is de steun die ik al die tijd van verschillende personen heb gekregen.

Daarom bedank ik in het bijzonder:

- Karin Raeymaeckers
Voor het ter harte nemen van het promoterschap, voor het vertrouwen, de ruimte, de tijd en de goede verstandhouding. De overlegsessies, de lezingen, de (bij)sturingen en de aanmoedigingen zijn voor mij altijd heel belangrijk geweest.
- Els De Bens
Voor de kansen die zij mij als assistent aan de vakgroep communicatiewetenschappen heeft gegeven, voor de begeleiding in de eerste onderzoeksjaren.
- Daniel Biltereyst
Voor de hulp en ondersteuning bij het aanvragen van een FWO-onderzoeksproject. Zonder dit project zou het moeilijk zijn geweest mijn proefschrift te finaliseren.
- Peter Golding, John Downey, John Richardson, Thomas Koenig en Claes de Vreese
Voor het overleg en de raadgevingen.
- Het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek
Voor de financiering van dit onderzoeksproject.
- Ludwig De Vocht, Mia Doornaert, Jef Lambrecht, Koen Vidal en Erik Ziarczyk
Voor de medewerking aan de diepte-interviews.
- Jeroen De Keyser en de studenten 3de Bachelor (academiejaar 2006-2007)
Voor de hulp bij het framing- en representatieonderzoek.
- Center for Journalism Studies

Binnen de vakgroep dank ik iedereen en expliciet:

- Lieven, Bram, Jan, Kevin, Ann, Pieter, Tim, Jeroen (mijn (ex-)bureaugenoten)
Laurence, Isabelle
Voor de goede werksfeer en voor de ontspannende intermezzo's.
- Sandy en Monique
Voor de logistieke ondersteuning.
- Tannekin
Voor de flexibiliteit waardoor ik op elk moment in de bibliotheek terecht kon.

En zonder hen was het mij zeker nooit gelukt ... Daarom dank aan:

- Frederik
Voor de steun, het geduld, de 'peptalk' ... Kortom, om er steeds voor mij te zijn ...
- Mijn pa
Voor het nalezen en corrigeren van mijn proefschrift op taal en spelling. Zelfs de 'Taaltelefoon' werd hierbij niet geschuwd.
- Mijn ma
Voor het overnemen van de huishoudelijke taken. Hierdoor kon ik mij voor 100% op het schrijven concentreren.
- Andy, Julie, Luca, Arne en Saskia
Voor de ontspannende familiemomenten waarbij de beslommeringen rond dit proefschrift even naar de achtergrond verdwenen.
- Mijn familie en vrienden
Voor de etentjes, de feestjes, de babbels, de sociale woensdagen, de 'muzikale activiteiten' ...

INHOUD

Inleiding

1	Voorwoord	1
2	Situering en duiding van het Israël-Palestinaconflict	4
2.1	Europa en haar rol in het Israël-Palestinadebat.....	4
2.2	De houding van de Belgische regering met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict	9
2.3	De Vlaamse houding met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict.....	12
3	Doelstelling, vraagstelling en methode.....	14
4	Structuur van het proefschrift.....	15

Deel 1: De concepten framing en representatie theoretisch beschouwd

Inleiding bij deel 1: De concepten framing en representatie theoretisch beschouwd

Hoofdstuk 1: Situering en definiëring van het framebegrip en het framingproces

1	Het ontstaan en de evolutie van framing.....	22
2	Definiëring media- en audience frames en framing.....	23
2.1	De invulling van het mediaframeconcept.....	23
2.2	De invulling van het audience frameconcept	25
2.3	Eigen definitie	25
3	Definiëring issuespecifieke en generieke frames	26
3.1	De invulling van het issuespecifieke en generieke frameconcept	26
3.2	Eigen definitie	27
4	Verschillende fases binnen het framingproces.....	27
5	Framing in relatie tot communicatiewetenschappelijke onderzoekstradities.....	28
5.1	De relatie tussen sociologie, journalistiek en framing	28
5.2	De relatie tussen politiek, journalistiek en framebuilding.....	31
5.3	De relatie tussen cultuur, journalistiek en framing	33
5.4	De relatie tussen taalstudies, journalistiek en mediaframes.....	33
5.5	Framing en effectstudies	34
5.6	De meerwaarde van framing ten opzichte van de verschillende communicatiewetenschappelijke onderzoekstradities.....	36

Hoofdstuk 2: Framing: het proces in kaart gebracht

1	Gamson en Modigliani: identificatie van framing en reasoning devices.....	38
2	Pan en Kosicki: framing devices in tekststructuren en labeling	41
3	Scheufele: identificatie van een framebuilding- en framesettingproces	43

4	D'Angelo: verschillende framing flows.....	44
5	de Vreese: frames als afhankelijke en onafhankelijke variabele.....	45
6	Van Gorp: de productie- en ontvangerszijde van het framingproces: specifieke aandacht voor cultuur, key events en respons	46

Hoofdstuk 3: De invloed van externe en interne factoren op het selecteren van mediaframes

1	De rol van de journalist, de editor en de media in het selecteren van een mediaframe.....	49
2	De rol van frame sponsors in het framebuildingproces: het beleidsniveau	52
2.1	Media als afhankelijke, ideologische actoren (manufacturing consent school of thought).....	52
2.1.1	De hegemonietheorie	52
2.1.2	De indexingtheorie.....	54
2.2	Een grotere rol voor de media: integratie van het frameconcept in nieuwe, op hegemonie en indexing gebaseerde theorieën	55
2.2.1	Het policy-media interaction model	55
2.2.2	Het political contest model	57
2.3	Een grotere rol voor media en publiek: integratie van het frameconcept in het nieuw, hegemonie en indexing overstijgend cascading activation model.....	60
2.3.1	Link met indexing en hegemonie	60
2.3.2	Inhoud van het cascading activation model.....	61
2.3.3	De invloed van macht, motivaties, culturele overeenstemming, reactiesnelheid en strategie in het verspreiden van frames.....	62
2.3.4	Het initiëren van een counterframe als beïnvloedend op de mediaoutput.....	63
2.3.5	Invloed van het publiek	64
2.3.6	Het cascading activation model als supplementaire theorie binnen het domein beleidsniveau-media-relaties	65
3	De rol van frame sponsors in het framebuildingproces: sociaal-economische drukingsgroepen	65

Hoofdstuk 4: Framesetting en -effecten: de impact van mediaframes op audience frames en de gepercipieerde veranderingen in publieksrespons

1	Framesetting: de invloed van mediaframes op audience frames.....	73
1.1	Het principe van framesetting.....	74
1.2	Variabelen die framesetting beïnvloeden.....	75
2	De effecten van mediaframing empirisch onderzocht.....	76
2.1	Framingeffecten vastgesteld	77
2.2	Framingeffecten beperkt in vóórkomen en in duur?.....	80

Hoofdstuk 5: Framing en empirie: De studie van mediaframes in relatie tot het eigen empirisch onderzoek

1	Theoretische perspectieven op het empirisch vaststellen van mediaframes	82
1.1	Inductief versus deductief.....	82

1.2	Kwantitatief versus kwalitatief.....	82
2	Mediaframes in praktijk.....	83
2.1	Studie van mediaframes in de boodschap.....	83
2.1.1	Generieke frames in de nieuwsmedia	84
2.1.2	Issueframes in de nieuwsmedia.....	86
2.2	Studie van de relatie tussen de frames van sponsors en mediaframes	90

Hoofdstuk 6: Representatie, stereotypering en beeldvorming: situering en definiëring. Case: Palestijnen en Israël's

1	Situering en definiëring van het begrip representatie	94
1.1	Het concept representatie	94
1.2	Representatie in relatie tot stereotypering	94
2	Representatie beïnvloed: de potentiële impact van Israël's en Palestijnen op hun representatie in de media.....	95
2.1	Grotere affiniteit van internationale nieuwsmedia met Israël's	95
2.2	Gebrekkige informatieverstrekking door de Palestijnen	97
3	De gevolgen van representatie: de publieke beeldvorming over het Israël-Palestinaconflict.....	98

Hoofdstuk 7: Representatie van Israël's en Palestijnen in het Israël-Palestinaconflict: een overzicht van empirische studies

1	Representatie van Palestijnen en Israël's: afhankelijkheid van periode en geografie.....	101
2	Het conflict Israël-Palestina in de internationale nieuwsmedia	104
2.1	Context	105
2.2	Woordgebruik.....	108
2.2.1	Terrorisme	108
2.2.2	Betwiste versus bezette gebieden, nederzettingen versus kolonies	110
2.2.3	Acties en slachtoffers.....	111
2.3	Slachtoffers	112
2.3.1	De procentuele weergave van slachtoffers	112
2.3.2	De beschrijving van slachtoffers	113
2.4	Bronnen	115

Deel 2: Een framing- en representatieanalyse van de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers

Inleiding bij deel 2: Een framing- en representatieanalyse van de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers

Hoofdstuk 8: Framing van de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers: de uitwerking van een onderzoeksdesign

1	Probleemstelling	123
1.1	Doelstelling	123
1.2	Vraagstelling	123
2	Inductief versus deductief: het vastleggen van een gepast onderzoeksontwerp	124
3	De onderzoeksmethode: identificatie en operationalisering van frames	126
3.1	De identificatie van te onderzoeken frames.....	126
3.2	De operationalisering van de geselecteerde frames.....	128
3.2.1	Labeling individuen, leiders, groepen.....	129
3.2.2	Labeling acties.....	131
3.2.3	Personalisering slachtoffers	133
3.2.4	Het gebruik van bronnen.....	133
3.2.5	De inhoud van foto's	133
3.2.6	Roots/verantwoordelijkheid voor acties	134
3.2.7	Consequenties van acties	138
3.2.8	Oplossingen.....	143

Hoofdstuk 9: Framing van de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers: een empirische studie

1	Probleemstelling	150
1.1	Doelstelling	150
1.2	Vraagstelling	151
2	Onderzoeksontwerp.....	153
2.1	Omschrijving van de steekproef	153
2.1.1	De selectie van kranten	153
2.1.2	De selectie van te onderzoeken periodes	153
2.1.3	De selectie van te onderzoeken artikels.....	155
2.2	De keuze voor het soort onderzoek en de concrete uitwerking van het onderzoek.....	155
2.2.1	Kwantitatief versus kwalitatief	155
2.2.2	Het registratieformulier, het codeboek met de operationalisering van de variabelen en de codeerinstructies	156
3	Betrouwbaarheid en validiteit	156
4	Onderzoeksresultaten.....	158
4.1	De bespreking van de onderscheiden framing devices.....	160
4.1.1	De labeling van Palestijnse en Israëlische leiders, individuen, groepen (framing device 1)	161
4.1.2	De labeling van Palestijnse en Israëlische acties (framing device 2)	170
4.1.3	De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers (framing device 3)	176
4.1.4	Het gebruik van bonnen (framing device 4).....	182
4.1.5	De inhoud van foto's (framing device 5).....	191
4.2	De bespreking van de onderscheiden reasoning devices	194
4.2.1	De roots/verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's (reasoning device 1)	194
4.2.2	De consequenties van (acties binnen) de Intifada's (reasoning device 2)	201

4.2.3	De oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestina (reasoning device 3)	206
4.3	De bespreking van de onderscheiden frames	211

Hoofdstuk 10: De representatie van Palestina en Israël's tijdens de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers: een kwantitatieve inhoudsanalyse

1	Probleemstelling	222
1.1	Doelstelling	222
1.2	Vraagstelling	223
2	Onderzoeksontwerp	224
2.1	Omschrijving van de steekproef	224
2.2	De keuze voor het soort onderzoek en de concrete uitwerking van het onderzoek	225
2.2.1	Kwantitatieve versus kwalitatieve inhoudsanalyse	225
2.2.2	Het registratieformulier, het codeboek met de operationalisering van de variabelen en de codeerinstructies	226
3	Betrouwbaarheid en validiteit	230
4	Onderzoeksresultaten	232
4.1	Het vóórkomen van algemene en specifieke context	234
4.2	Woordgebruik	238
4.2.1	De labeling van Israël's en Palestina	239
4.2.2	De labeling van Israëlische en Palestijnse acties	241
4.2.3	'Betwiste' versus 'bezette' gebieden en 'kolonies' versus 'nederzettingen' en 'buurten'	243
4.3	De weergave van slachtoffers	244
4.3.1	De voorstelling van Palestina en Israël's als slachtoffers en daders	244
4.3.2	Vermelding van cumulatieve slachtofferaantallen	247
4.3.3	De weergave van persoonlijke data	248
4.3.4	De labeling met betrekking tot Palestijnse en Israëlische slachtoffers	249
4.4	Het aanbod komen van bronnen	251
4.4.1	Algemene bevindingen met betrekking tot het vóórkomen van Palestijnse, Israëlische en andere bronnen	251
4.4.2	Israëlische, Palestijnse en andere bronnen gespecificeerd	253

Hoofdstuk 11: Toetsing van de gevonden resultaten aan de praktijk: diepte-interviews met betrokken journalisten

1	Probleemstelling	268
1.1	Doelstelling	268
1.2	Vraagstelling	269
2	Onderzoeksontwerp	270
2.1	Diepte-interviews als kwalitatieve onderzoeksmethode	270
2.2	Omschrijving van de steekproef	271
3	Onderzoeksresultaten	271
3.1	Nieuwsselectie- en productie op Vlaamse redacties, specifiek toegespitst op het Israël-Palestinaconflict	272

3.2	De inhoud van de berichtgeving: het toetsen van wetenschappelijke data aan de mening van de journalist.....	284
3.2.1	Contextuele factoren in de berichtgeving over Israël-Palestina	285
3.2.2	Het woordgebruik in berichten over Israël-Palestina	290
3.2.3	'Slachtoffers' en 'daders' in berichten over Israël-Palestina	296
3.2.4	Het bronnengebruik in berichten over Israël-Palestina	298
Algemene conclusie en discussie.....		303
Bibliografie		313
Bijlagen		335
Lijst met figuren, tabellen en kaarten.....		336

Inleiding

1 Voorwoord

In de periode rond de eeuwwisseling vestigden verschillende auteurs (Hallin, 1996; Franklin, 1997; Moisy, 1997; Utley, 1997; Tomlinson, 1999; Biltereyst, 2002; De Swert, 2002; Sinardet, De Swert en Dandoy, 2004; Biltereyst en Desmet, 2007) de aandacht op de verschraving van internationaal en buitenlands nieuws in de geschreven en audiovisuele media. Studies wezen uit dat internationale nieuwsfeiten steeds meer plaats moesten ruimen voor de verslaggeving van lokale gebeurtenissen. Het aanbod buitenlands en internationaal nieuws nam doorheen de jaren gestaag af.

Moisy (1997) verrichtte bijvoorbeeld onderzoek naar de hoeveelheid buitenlandse items in het avondnieuws van Amerikaanse televisienetwerken. Hij stelde vast dat het aandeel buitenlandse nieuwsverhalen ten opzichte van het algemene nieuwsaanbod tussen 1970 en 1995 was gedaald van 35% tot 23%. De gemiddelde lengte van de items bleek eveneens afgenomen van 1,7 naar 1,2 minuten. Bovendien concludeerde Moisy (1997) dat in 1970 nog 40% van de nieuwstijd aan buitenlands en internationaal nieuws werd besteed, terwijl in 1995 het aandeel tijd tot 13,5% was gezakt. De resultaten van Moisy's studie werden ondersteund door Utley (1997) die een onderzoek naar het aanbod buitenlands nieuws in de nachtelijke nieuwsuitzendingen op ABC en NBC citeerde. Volgens dit *'Tyndall Report'* daalde het aandeel internationaal nieuws op ABC tussen 1989 en 1996 van 3733 minuten tot 1838 minuten. De resultaten voor het netwerk NBC waren gelijkaardig met een gepercipieerde daling van 3351 tot 1175 minuten. Ook Tomlinson (1999, p.171) kwam tot het besluit dat internationale en buitenlandse items steeds minder het televisienieuws haalden, niet alleen in Amerika maar bijvoorbeeld ook in Groot-Brittannië (zie ook Franklin, 1997). Biltereyst en Desmet (2007) voegden daar nog de landen Frankrijk, Duitsland, Polen en Finland aan toe.

Hallin (1996) focuste niet zozeer op de audiovisuele media dan wel op de Amerikaanse geschreven pers. Hij stelde echter eveneens vast dat tussen 1971 en 1988 het aanbod internationaal en buitenlands nieuws van 10,2% naar 2,6% was gedaald. Een resultaat dat door de studie van McLachlan en Golding (2000) werd bekrachtigd. In de Britse kranten *The Times* en *The Guardian* werd immers ook een daling van internationale en buitenlandse topics waargenomen. Waar *The Times* in 1957 nog 3,7 bijdragen internationaal nieuws per pagina publiceerde, bedroeg dit cijfer in 1997 nog 0,4. Dezelfde vaststelling gold voor *The Guardian*. De krant bracht in 1962 nog 2 internationale nieuwsbijdragen per bladzijde, in 1992 was dit aantal gezakt tot 0,6.

Niet alleen in buitenlandse media werden we echter met een dalend internationaal nieuwsaanbod geconfronteerd. Verschillende studies met focus op de Vlaamse en/of Waalse media toonden aan dat internationaal en buitenlands nieuws ook in onze media aan belang verloor. De Swert (2002) onderzocht de evolutie in het vóórkomen van internationaal nieuws in de Vlaamse dagbladen *De Standaard*, *De Morgen* en *Het Laatste Nieuws* en kon alleen maar besluiten dat de hoeveelheid buitenlandberichtgeving gestaag afnam. Sinardet, De Swert en Dandoy (2004) bestudeerden de nieuwsberichtgeving op de Vlaamse en Waalse tv-zenders RTBF, RTL-TVI, VRT en VTM, in de periode 1993-2000. Zij constateerden een afname van het harde buitenlandse nieuws met ongeveer 10%. Hoewel alle zenders onderhevig waren aan dezelfde tendens bleek de RTBF in absolute cijfers nog het meeste aandacht aan buitenlandse items te besteden. VTM had het minste oog voor internationaal en buitenlands nieuws. Biltereyst en Desmet (2007) deden ten slotte onderzoek naar het buitenland in *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws*. Zij stelden vast dat in de kwaliteitskrant *De Standaard* in de periode 1960-2000 steeds een aanzienlijke hoeveelheid internationaal

nieuws, naast het binnenlands nieuws is blijven verschijnen (gemiddeld twee à drie pagina's), dit in tegenstelling tot wat in andere internationale studies werd aangetoond. In Het Laatste Nieuws daarentegen bleek het aandeel buitenlands versus binnenlands nieuws minder proportioneel en in het nadeel van internationale nieuwsberichten. In 1960 werden er nog 2 pagina's internationaal en buitenlands nieuws gepubliceerd, in 2000 slechts 1,4. Biltereyst en Desmet (2007) besloten bijgevolg dat de afname van internationale nieuwsberichten in de media met enige voorzichtigheid diende te worden benaderd. *"In some sense, even for the tabloid case [Het Laatste Nieuws], there is no real quantitative decrease in foreign and international news items. In relative terms, there surely is a shrinking foreign news agenda, mainly given the tremendous growth in the overall output"* (Biltereyst en Desmet, 2007, p.16-17). Zij stelden eveneens dat buitenlands en internationaal nieuws voor kwaliteitskranten een cruciaal competitief gegeven is geworden.¹

Biltereyst (2002) meende echter dat niet alleen de kwantiteit, maar ook de kwaliteit van internationale en buitenlandberichtgeving diende te worden beschouwd. *"This quantitative degradation has, in addition, a qualitative turn too, more specifically in the way foreign and international items are treated"* (Biltereyst, 2002, p.47). Bijgevolg bleek niet alleen het volume internationaal nieuws een probleem. Ook de inhoud van dit nieuws trok de aandacht van onderzoekers. Biltereyst (2002) stelde een neiging tot marginalisering van internationale nieuwsitems vast doordat desbetreffende nieuwsberichten bijvoorbeeld bondig en achteraan in het televisienieuws werden opgenomen of in een carrouselstelsel werden gebracht. Hierdoor verdwenen context en duiding naar de achtergrond. Ook stelde hij een domesticatie van internationaal nieuws vast. Een studie naar internationale nieuwsstromen, het 'Flow of the News'-onderzoek, liet echter veel eerder reeds opmerkelijke resultaten met betrekking tot de beschrijving van de nieuwsfeiten optekenen. Er werd immers aangetoond dat het beeld van het buitenland aan vertekeningen en een gebrek aan context onderhevig was (IPI, 1953).

Naast de kwantiteit en de kwaliteit werd ook de inhoud van internationale nieuwsitems in verschillende studies bestudeerd. Het 'World of the News'-onderzoek, geïnitieerd door Unesco, is op dit vlak vaak geciteerd. Deze studie maakte duidelijk dat politieke onderwerpen de buitenlandberichtgeving domineerden. Naast deze algemene bevinding stelde de studie ook vast dat regionalisme een belangrijke factor was in de selectie van internationale nieuwstopics. Hiermee werd bedoeld dat gebeurtenissen, die zich geografisch dicht bij het thuisland afspeelden, meer kans maakten in de internationale berichtgeving te worden opgenomen. Een aantal landen en regio's slaagde er echter in een permanente plaats in de buitenlandberichtgeving te veroveren. Items gelinkt aan de Verenigde Staten of aan Europa bleken steeds weer nieuwswaardig in tegenstelling tot topics uit Afrika, Latijns-Amerika en het Midden-Oosten (Sreberny-Mohammadi, 1985).

De meest recente, grootschalige studie naar het internationaal nieuwsaanbod, het 'News of the World'-onderzoek, ondersteunde grotendeels bovenstaande bevindingen. Interessant is dat in deze studie ook de Belgische media werden betrokken. De onderzoekers Biltereyst, Peeren en Van Gompel (1999) stelden vast dat de belangrijkste internationale nieuwstopics in België niet zozeer het politieke dan wel het sport- en cultureel nieuws waren. Terreur, geweld en militaire onderwerpen bleken in mindere mate gebracht, maar werden wel meer in televisienieuws dan in kranten beschouwd. Voorts werd in deze studie opnieuw het belang van geografische proximateit benadrukt en werd de prominente rol van de Verenigde Staten en Europa bevestigd. Nog van belang was de vaststelling dat taal, cultuur en koloniaal verleden eveneens de selectie van buitenlands nieuws beïnvloedden.

¹ Verschillende auteurs illustreerden niet alleen de afname van buitenlands nieuws in de nieuwsmedia, ze gingen ook op zoek naar verklaringen voor deze tendens. Onder andere een afnemende interesse van het publiek voor het buitenland werd hierbij aangehaald, maar ook de invloed van technologische evoluties, het internet, de commercialisering ... werden belicht.

Later werden nog verschillende studies naar de inhoud van internationaal nieuws in Vlaamse media opgezet. De Bens en Paulussen (2005) stelden in hun vergelijkend onderzoek naar het avondnieuws op VTM en VRT een overwicht aan Europees (EU-)nieuws vast. Ook het Midden-Oosten werd in ruime mate belicht. De Verenigde Staten werd in deze studie een minder prominente rol toegedicht in die zin dat ook Rusland meer berichtgeving genoot. Enkel Afrika, Azië en Midden- en Zuid-Amerika kwamen minder dan de VS in het internationale nieuws aan bod. Biltreyest en Desmet (2007, p.8) vermeldde de dominantie van “*big international stories*” zoals het Israël-Palestinaconflict, 11 september 2001 en de invasie in Irak. Sinardet, De Swert en Dandoy (2004, p.25) stelden ten slotte dat internationaal en buitenlands nieuws op RTBF, RTL-TVI, VRT en VTM vooral oorlogsberichtgeving, internationale betrekkingen, rampen, Europese items en binnenlands nieuws uit andere landen dan België betrof.

Samenvattend kunnen we besluiten dat heel wat onderzoek naar verschillende aspecten van internationale berichtgeving op nationaal en internationaal niveau is uitgevoerd. Doordat vaststellingen als een verminderd aanbod buitenlands nieuws, een verschraving van de inhoud van dit nieuws en het negeren van bepaalde regio's en landen in de internationale berichten, meteen onze interesse wekten, besloten we ons in voorliggend proefschrift op de weergave van buitenlands nieuws toe te leggen. Doordat we echter een inhoudelijke studie wilden uitwerken en niet zozeer de nieuwsstromen an sich wilden bestuderen, opteerden we om in dit proefschrift de studie van een ‘internationale case’ voorop te stellen. Uiteindelijk werd de keuze op het Israël-Palestinaconflict vastgelegd, rekening houdende met verschillende factoren.

In de eerste plaats was ons de ongelijke behandeling van terreur-, geweld- en militaire topics in televisienieuws en kranten opgevallen. Niettegenstaande deze onderwerpen voornamelijk in televisienieuws werden beschouwd, leek dit voor ons een reden te meer om een case binnen het opzet van deze thema's uit te zoeken en de weergave ervan in kranten te bestuderen.

Ten tweede had de conclusie dat nieuws uit regio's als het Midden-Oosten, Latijns-Amerika en Afrika minder nadrukkelijk werd gebracht onze aandacht getrokken. Onderzoeken naar de berichtgeving over gebeurtenissen in deze regio's waren bovendien ook minder frequent. Daarom leek het ons interessant een case te kiezen die aan één van deze regio's kon worden gelinkt. We dienden er echter voor te zorgen dat het een casus betrof die in onze pers wel voldoende werd belicht, zodat inhoudelijk onderzoek naar de rapportering kon worden opgestart. Het conflict Israël-Palestina voldeed aan deze vereiste.

Ten derde was het opzet van ons onderzoek het uitvoeren van een longitudinale analyse. Hiervoor was het belangrijk een conflict te selecteren dat doorheen de jaren een constante in het nieuwsaanbod was gebleven. Bovendien was de onveranderlijkheid in de aan bod komende actoren die het Israël-Palestinaconflict verpersoonlijkten, ook niet onbeduidend bij de keuze. Eventuele wijzigingen in de berichtgeving konden daardoor immers niet aan de populariteit van een welbepaalde persoon worden toegeschreven.

Een vierde en misschien wel belangrijkste motivatie was de interesse die wij sedert jaren voor het Israël-Palestinaconflict aan de dag legden. Waren het de beelden van de onlusten tussen Israëli's en Palestijnen in het televisienieuws of de artikels die met regelmaat van de klok in de krant verschenen? De belangstelling werd doorheen de jaren in ieder geval gevoed.

2 Situering en duiding van het Israël-Palestinaconflict

In dit proefschrift zullen we niet direct ingaan op de oorzaken van het conflict tussen Israël's en Palestijnen. Ook andere topics zoals de vredesonderhandelingen, de problematiek van de nederzettingen, de achtergrond van de Intifada's ... worden niet ten gronde behandeld. Hoewel het zeer interessant is de literatuur rond deze onderwerpen door te nemen en inzicht te krijgen in de complexe materie die het conflict toch wel kenmerkt, is het objectief van ons proefschrift immers de weergave ervan in de Vlaamse geschreven pers. De nadruk ligt met andere woorden op de mediaboodschap en niet op de politieke achtergronden en ontwikkelingen. In die zin zullen we in het proefschrift wel verwijzen naar een aantal cruciale gebeurtenissen, maar enkel indien ze rechtstreeks met de te onderzoeken variabelen in verband te brengen zijn.

Waar we in deze inleiding wel bij blijven stilstaan, is de houding van Vlaanderen, België en Europa ten aanzien van het conflict. Het is immers belangrijk de context te kennen waarin aan verslaggeving over het Israël-Palestinaconflict wordt gedaan. In eerste instantie beschouwen we de standpunten die Europa inneemt omdat onze regeringen zelf aangeven hun houding naar die van Europa te modelleren. Daarna komen de visies van de federale en Vlaamse regering aan bod. Vooral de verschillen ten aanzien van de Europese standpuntbepaling worden in de desbetreffende paragrafen belicht.

2.1 Europa en haar rol in het Israël-Palestinadebat

Indien we de houding van Europa ten aanzien van het conflict bestuderen, merken we grote veranderingen doorheen de tijd. Olson (1997) meent dat Europa zich pas in de jaren '90 actief is gaan mengen in de vredesprocessen in het Midden-Oosten². Tot dan werd de Europese houding ten aanzien van het Israël-Palestinaconflict gekenmerkt door passiviteit³ en waren het de Verenigde Staten die een grote invloed op het conflict en de daarmee gepaard gaande vredesprocessen uitoefenden. Door zich vooral op economisch vlak te manifesteren, werd de positie van Europa prominenter (Olson, 1997, p.78-79).

De houding van Europa in de jaren '70

In 1973 wordt Europa, als gevolg van de 'Oktoberoorlog' en het olie-embargo door de Arabische staten, verplicht haar terughoudendheid ten opzichte van het Midden-Oosten te herbekijken. De Europese Unie voelt zich onder druk van de mogelijke gevolgen van deze gebeurtenissen voor Europa, genooddaakt om in een communiqué op te roepen tot een politieke oplossing voor de problemen tussen Israël en de Palestijnen. Concreet vraagt Europa de terugtrekking van Israël tot achter de grenzen van 1967⁴ en de erkenning van Palestijnse rechten (de La Gorce, 1997, p.10; Pundak, 2004, p.33). In de 'Venice Declaration' van 1980 wordt hierop verder geborduurd. Opnieuw wordt gerefereerd aan de 'nationale rechten', waaronder het recht op zelfdeterminatie van de Palestijnen. Deze 'plotse' inmenging van Europa wordt door de Verenigde Staten en Israël niet op gejuich onthaald (de La Gorce, 1997, p.11; Pundak, 2004, p.33). Toch moet het belang ervan ook niet worden overschat. Europa geeft wel te kennen dat er iets aan de situatie tussen de Israël's en de Palestijnen dient te veranderen, maar onderneemt zelf geen concrete stappen. Het is

² In wat volgt focussen we op akkoorden, gesprekken ... tussen de EU en Israël of Palestina. De EU heeft echter ook overeenkomsten met andere landen in het Midden-Oosten.

³ de La Gorce haalt een aantal redenen aan voor deze passiviteit nl. de trauma's van WO II (Amerika als redder, en dus acceptatie van Amerika als wereldleider), de gevoeligheid voor invloed van pro-Israëlische kringen en de terughoudendheid van Duitsland t.o.v. Israël (ook als gevolg van WO II) (de La Gorce, 1997, p.9).

⁴ In 1967 behaalt Israël een grote overwinning in de Zesdaagse Oorlog met Egypte, Jordanië en Syrië. Israël slaagt erin de Gazastrook en Sinaï op Egypte te veroveren, de Westelijke Jordaanoever op Jordanië en de Golanhoogten op Syrië. In de meeste vredesbesprekingen is de terugtrekking van Israël achter de grenzen van 1967 een centraal onderhandelingspunt (BBC Maps, 2008, <http://news.bbc.co.uk/>).

wachten tot de jaren '90 vooraleer de EU zich via economische overeenkomsten in het Midden-Oostendebat gaat mengen.

Van Madrid tot Barcelona: Europa evolueert tot een actieve participant in het Midden-Oostenproces

Madrid is volgens Olson (1997) het keerpunt in de houding van de EU. Tijdens deze onderhandelingen wordt Europa in de multilaterale werkgroepen betrokken. Die zijn van ondergeschikt belang aan de bilaterale gesprekken die door de Verenigde Staten worden begeleid, maar de deelname aan deze werkgroepen toont de motivatie en bereidwilligheid van Europa om zich meer in de Midden-Oostenproblematiek te engageren (Olson, 1997, p.80).

Dit engagement komt er in 1993 wanneer de Europese Commissie een hulpplan introduceert die de blauwdruk zal vormen voor de 'Euro-Mediterranean Partnership Agreements' van 1995. In dit plan wordt \$ 600 miljoen financiële hulp voor de bezette Palestijnse gebieden voorzien. Het geld zal vooral voor economische en sociale doeleinden worden aangewend. Daarmee wil Europa haar geloof in economische en sociale zekerheid als voorwaarde voor politieke vrede benadrukken. In 1994 volgen er nog een aantal bilaterale akkoorden en de overeenkomst tussen Arafat en de EU waarbij de EU \$ 12 miljoen ter beschikking stelt voor de organisatie van Palestijnse verkiezingen (Olson, 1997, p.80-81).

In 1995 worden dan in Barcelona de 'Euro-Mediterranean Partnership Agreements' gesloten. Deze akkoorden omvatten samenwerkingsverbanden tussen de EU en 12 mediterrane partners, waaronder Israël en de Palestijnse Autoriteit (PA), op vlak van economie (beogen van een vrije markt), modernisering, politieke stabiliteit en sociale ontwikkeling. Hoewel oorspronkelijk niet bedoeld om vredesprocessen te stimuleren, betekenen de overeenkomsten wel een incentive voor politieke vrede. Bijkomend belang van deze akkoorden is het doorbreken van de bijna monopolistische rol van Amerika in het Midden-Oosten (Olson, 1997, p.81-85).

Bilaterale overeenkomsten tussen Israël en de EU (jaren '90)

De 'Euro-Mediterranean Partnership Agreements' (cfr. supra) betekenen het begin van de aanhaling van de banden tussen Europa en Israël. In hetzelfde jaar (1995) sluiten de EU en de Israëli's reeds de volgende overeenkomst. Het 'Association Agreement', getekend in Brussel en van kracht sedert juni 2000, is opgebouwd rond een aantal uiteenlopende doelstellingen waaronder de installatie van vrije handel en het ondersteunen van mensenrechten in Israël. Het akkoord legt daarnaast ook andere accenten zoals de nood aan samenwerking tussen de EU en Israël als middel tot het bewerkstelligen van een grotere politieke stabiliteit en een verdere economische ontwikkeling in de regio. Een laatste aspect dat aan bod komt, is de aanmoediging van een dialoog over politieke, wetenschappelijke, technologische, culturele, audiovisuele en sociale onderwerpen omdat zowel de EU als Israël daar voordeel kunnen uit halen (EU, 2006b, http://europa.eu.int/comm/external_relations/israel/intro/index.htm).

Oók in het kader van de partnershipakkoorden ontwikkelt de EU in 2004, naar aanleiding van de uitbreiding tot 25 lidstaten, haar 'European Neighbourhood Policy' (ENP). Via deze 'policy' wil Europa haar relatie met Israël een nieuwe impuls geven. In de praktijk betekent dit dat de EU met Israël een 'action plan' opstelt waarin beide partijen beloven zich met betrekking tot een groot scala aan thema's te engageren. Hierdoor zou een nog sterkere samenwerking worden gecreëerd. Vooral op gebied van politiek, industrie, handel, diensten, interne markten, recht, onderzoek, innovatie, onderwijs en cultuur worden nieuwe, meer uitvoerige afspraken gemaakt. Een voorbeeld van zo'n nieuwe afspraak is de belofte van zowel Israël als de EU om in de toekomst manieren te zoeken die de samenwerking op het vlak van

terrorismebestrijding, cybercriminaliteit, witwaspraktijken ... optimaliseren en verstevigen. Dit kan bijvoorbeeld door wederzijdse uitlevering te ondersteunen, rechters te trainen, Israëlische participatie in Europol⁵ toe te laten en gegevensbescherming te implementeren (EU, 2006a, http://europa.eu.int/comm/external_relations/israel/intro/index.htm).

Bilaterale overeenkomsten tussen de Palestijnen en de EU (jaren '90)

De EU sluit reeds in 1997 een interimovereenkomst met de Palestijnse Autoriteit. De 'Interim Association Agreement on Trade and Co-operation' wil de liberalisering van handel stimuleren en zo een basis leggen voor een verdere dialoog tussen de EU en de Palestijnse Autoriteit. In concreto resulteert de overeenkomst in regelmatig overleg tussen beide partijen waarin thema's als macro-economisch en monetair beleid en budgetbesteding worden behandeld (EU, 2005a, http://europa.eu.int/comm/external_relations/gaza/intro/index.htm).

In het kader van Europa's 'Neighbourhood Policy' (ENP) wordt in 2005 ook een 'action plan' opgesteld tussen de EU en de Palestijnse Autoriteit. Dit plan opent perspectieven voor nieuwe samenwerkingsverbanden op politiek en economisch vlak. Zo staat in het plan ingeschreven dat de Palestijnse Autoriteit de mogelijkheid wordt gegeven om te participeren in EU-programma's. Daarnaast komt ook de uitbreiding van politieke samenwerking aan bod en wordt investering en groei van de Palestijnse economie gestimuleerd door het wegnemen van handelsbarrières en het nastreven van een meer open economie. Nog een belangrijke bepaling is de intentie van de EU om meer gerichte financiële steun aan de Palestijnse Autoriteit te geven. De EU ziet in het 'Interim Association Agreement on Trade and Co-operation' een ideaal middel om het ENP in de praktijk verder uit te werken. Indien blijkt dat de bepalingen uit het ENP worden opgevolgd en nagestreefd, stelt de EU een volwaardige 'Association Agreement' in het vooruitzicht (EU, 2005b, http://europa.eu.int/comm/external_relations/gaza/intro/index.htm).

Europa manifesteert zich op politiek vlak: de 'Road Map' naar vrede

Zoals aangetoond mengt Europa zich vooral vanaf de jaren '90 actief in het Israël-Palestinadebat en dit voornamelijk door het afsluiten van economisch en maatschappelijk georiënteerde akkoorden.

In 1997 waagt de EU zich voor het eerst op politiek terrein met de lancering van een voorstel waarin een gezamenlijk EU-VS-initiatief voor het heropstarten van de vredesgesprekken wordt voorgelegd. De Verenigde Staten die in het verleden al meermaals liet blijken dat het niet altijd even opgezet is met de opeising van een meer prominente rol door Europa⁶, weigert op het voorstel in te gaan (Olson, 1997, p.86).

Wat in 1997 niet kan, blijkt in 2003 wel te kunnen: Europa en de Verenigde Staten dokteren dan samen met Rusland en de VN een nieuw vredesplan uit. Deze 'Road Map' zou tegen 2005 een permanente oplossing voor het Israël-Palestinaconflict moeten garanderen, bestaande uit de installatie, doorheen verschillende fases, van twee onafhankelijke staten: Israël en Palestina. Voorwaarde is wel dat beide partijen zich aan de opgelegde bepalingen in het plan houden.

De eerste fase in de 'Road Map' omvat drie doelstellingen: het beëindigen van de terreur en het geweld die de streek in de ban houden, de opbouw van Palestijnse instituties en het

⁵ Europol (European Police Office) werd opgericht in 1992 en is sinds 1999 operationeel. Deze onderzoeksorganisatie stimuleert samenwerking tussen Europese politiediensten en organiseert informatieuitwisseling tussen de lidstaten van de Europese Unie.

⁶ Vooral het incidentrijk bezoek van Chirac aan Israël in 1996 zet in Amerika kwaad bloed (Olson, 1997, p.86; de La Gorce, 1997, p.5). Chirac had op deze rondreis immers een aanvaring met de Israëlische politie in het oude deel van Jeruzalem omdat die direct contact met de Palestijnse bevolking in de weg stond. Gevolg was de aanstelling van een Europese waarnemer voor het verdere verloop van de vredesonderhandelingen (de La Gorce, 1997, p.5).

normaliseren van het Palestijnse alledaagse leven. Pas dan, stelt het 'kwartet', kan er eventueel sprake zijn van het uitbouwen van een Palestijnse, democratische staat die in vrede leeft met zijn dichtste buur Israël. De eerste twee bepalingen richten zich vooral op de Palestijnen, de laatste op de Israëli's. Concreet betekent fase 1 van de 'Road Map' dat Palestijnen onvoorwaardelijk elke vorm van geweld ten overstaan van de Israëli's afzweren. Bijkomend dienen de Palestijnse veiligheidsdiensten een aantal herstructureringen te ondergaan met het oog op de creatie van een optimale veiligheidssituatie. En ten slotte dienen Palestijnen zich ook politiek voor te bereiden op de installatie van een Palestijnse staat, wat impliceert dat er moet nagedacht worden over een voorstelontwerp met betrekking tot een grondwet en met betrekking tot de inrichting van open verkiezingen. De Israëli's van hun kant zijn verantwoordelijk voor de normalisering van het Palestijnse leven. Hiervoor worden ze in de eerste plaats verzocht zich terug te trekken uit de Palestijnse gebieden die ze sedert 28 september 2000 bezetten. En daarnaast vraagt het 'kwartet' Israël ook haar nederzettingenpolitiek te bevriezen.

De tweede fase van de 'Road Map' stelt de overgang naar een permanente oplossing centraal. In deze fase dient werk te worden gemaakt van een Palestijnse staat met voorgestelde grenzen en soevereiniteit, gebaseerd op de nieuwe Palestijnse grondwet. Het 'kwartet' stelt als deadline voor deze staat eind 2003, een volgens hen haalbare limiet als Palestijnse leiders ten minste assertief optreden tegen terreur en bereid zijn aan een democratisch regime te werken.

De laatste fase van de 'Road Map' heeft dan weer een permanent vredesakkoord voor ogen. Deadline hier is eind 2005. De EU, Verenigde Staten, VN en Rusland willen in deze derde fase van hun plan absolute veiligheid, goed onderbouwde Palestijnse instituties en nieuwe vredesonderhandelingen. Eénmaal deze objectieven bereikt, is het volgens hen slechts een kwestie van tijd (eind 2005) vooraleer beide partijen de vredesgesprekken op een positieve manier zullen afronden (EU, 2002, http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/roadmap.pdf).

Anno 2008 kunnen we stellen dat de 'Road Map' het zoveelste mislukte vredesinitiatief is. Toch blijft de EU de 'Road Map' aanhangen omdat ze in het plan nog steeds de toekomstige oplossing van het conflict ziet. Europa is zich echter heel goed bewust van het feit dat zowel Israëli's als Palestijnen in veel te geringe mate de modaliteiten van fase 1 hebben nagestreefd. De EU spreekt zich daarom dan ook heel expliciet uit over zowel Palestijnse terreur als Israëlische kolonisatie. Met betrekking tot terreur stelt de EU dat terrorisme als wapen tegen Israël op geen enkele manier kan worden verantwoord. Organisaties als Hamas en de Islamitische Jihad zijn dan ook in de EU-lijst van terroristische groeperingen opgenomen (EU, n.d.(a), http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm). Wat de kolonisatiepolitiek van Israël betreft, stelt Europa dat deze in de eerste plaats indruist tegen bepalingen uit het internationale recht (de conventie van Genève) maar daarnaast ook de negatieve gevoelens tussen Israëli's en Palestijnen aanwakkert. Er bestaat dus geen klimaat van vertrouwen tussen beide partijen wat impliceert dat de implementatie van de tweestatenoplossing (cfr. infra) nagenoeg onmogelijk wordt. Tegelijkertijd met de kritiek komt echter ook de terughoudendheid in het Europese standpunt aan bod. Niettegenstaande Europa de problemen als gevolg van de kolonisering erkent, stelt ze ook dat het aan de betrokken partijen is om een overeenkomst met betrekking tot dit probleem te vinden (EU, n.d.(b), http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm).

De standpunten van Europa ten opzichte van een aantal moeilijke kwesties

Europa heeft zich niet enkel een opinie over een permanente oplossing, terreur en kolonisering gevormd. Ten aanzien van een aantal ad hoc situaties en pijnpunten heeft de Europese Unie (EU) eveneens een meer gedetailleerde visie geformuleerd. Deze standpuntbepalingen helpen mee een beeld vormen van de houding van Europa ten overstaan van beide partijen in het conflict.

In 2002 is er het probleem met de 'veiligheidsmuur'. Israël ziet zich na de aanhoudende terroristische aanvallen van Palestijnse kant genoodzaakt om een muur te bouwen die de Israëlische bevolking in de toekomst mee zal helpen beschermen tegen dit soort aanvallen. De internationale gemeenschap reageert echter verdeeld op dit nieuwe Israëlische initiatief. Europa erkent dat Israël het recht heeft haar burgers te beschermen en distantieert zich bijgevolg niet volledig van de bouw van zo'n 'veiligheidsmuur'. Alleen vindt de EU dat die muur niet op bezet Palestijns grondgebied kan worden gebouwd. Dit zou immers betekenen dat Israël Palestijnse gronden aanslaat wat het geloof van de Palestijnen in de 'Road Map' zou hypothekeren, en dus potentiële vrede op de helling zet (EU, n.d.(c), http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm).

In 2006 wordt de EU geconfronteerd met de verkiezingsoverwinning van Hamas. Deze groepering, die bij de EU als terreurgroep geboekstaafd staat, verslaat op overtuigende manier de Fatah-partij. Meteen wordt Europa voor een dilemma gesteld: kan de EU-financiering van de Palestijnse Autoriteit onder Hamas-bewind doorgaan of niet? En wat te denken van een Hamas-regering? Europa beslist in eerste instantie de Palestijnse Autoriteit verder te blijven financieren, zeker tot Hamas de regeringsvorming heeft afgerond. Daarbij benadrukt ze wel dat het geld zo zal worden besteed dat Hamas er in geen geval profijt kan uit halen. Europa neemt met andere woorden een afwachtende houding aan. Ook de idee van een Hamas-regering wordt niet direct verworpen. Voorwaarden zijn wel dat Hamas Israël erkent, geweld en terrorisme afzweert en ontwapent (Bulcke, 2006, 30 januari, p.15, 31 januari, 28 februari, p.12, 27 januari, p.14; Schlömer, 2006, 2 februari, p.10; Vidal, 2006, 31 januari, p.10; Van Haver, 2006, 31 januari, p.4; De Vocht, 2006, 28 januari, p.4).

Verder spreekt Europa zich ook uit over het systematisch vernielen van Palestijnse huizen door Israël. Ze stelt dat er geen rechtvaardiging van militaire acties mogelijk is als deze gericht zijn op civiele buurten. In plaats van huizen te vernietigen zou Israël beter werk maken van een vereenvoudigd beleid waardoor Palestijnen gemakkelijker op een legale manier huizen kunnen bouwen en waardoor eventuele illegale woningen kunnen gelegaliseerd worden (EU, n.d.(d), http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm).

Een laatste thema dat door Europa wordt aangekaart is de status van Jeruzalem. De EU stelt dat ze zich met betrekking tot Oost-Jeruzalem ernstig zorgen maakt over de bijna vervolmaking van een omheiningsmuur, de uitbreiding van Israëlische nederzettingen, de vernietiging van Palestijnse huizen, de handhaving van de regelgeving die Palestijnse burgers scheidt van Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever en de discriminerende belastingen, betalingen en bouwvergunningen ten aanzien van Palestijnen. Dit brengt de 'Road Map' volgens Europa in gevaar en is ook in strijd met het internationale recht (EU, n.d.(e), http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm).

Uit voorgaande voorbeelden blijkt dat Europa zich geenszins van moeilijke topics distantieert en telkens een mening over deze onderwerpen formuleert. Een opinie die in de eerste plaats wel altijd binnen de 'Road Map' wordt gekaderd. Brengt een actie of een standpunt de implementatie van deze 'Road Map' in gevaar, dan zal de EU steeds een negatieve houding aannemen. Ook de formulering van de standpunten is opvallend. Door zeer voorzichtig en genuanceerd een mening te verkondigen wil Europa de betrokken partijen niet voor het hoofd stoten en vooral gelijkwaardig behandelen.

Besluit

Na jarenlange afzijdigheid toont Europa vanaf de jaren '90 een verhoogde interesse in het Midden-Oosten. Dit resulteert onder andere in economische overeenkomsten met zowel Israël als de Palestijnse Autoriteit. Ook op politiek vlak wint Europa aan belang. Economische invloed gecombineerd met politieke inbreng, heeft van Europa anno 2008 een niet te negeren speler in het Israël-Palestinaoverleg gemaakt. Bovendien heeft de Europese

Unie, als één van de grootste geldschietters in het Midden-Oosten, een extra troef. Via financiële hulp of het stopzetten van deze hulp kunnen beide partijen misschien tot concrete acties worden bewogen. We kunnen dus stellen dat de EU een eerder afwachtend beleid voert en daarbij zowel de Israëlische als Palestijnse partij steunt en/of bekritiseert. Vraag is of België en Vlaanderen⁷ zich hier steeds kunnen vinden.

2.2 De houding van de Belgische regering met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict

In het kader van het streven naar een rechtvaardiger wereld neemt de Belgische federale regering in haar regeringsverklaring van 14 juli 2003 volgende bepaling op: *“België zal maximale steun verlenen aan de inspanningen van de Europese Unie en de hele internationale gemeenschap om te komen tot een duurzame vrede in het Midden-Oosten op basis van wederzijds respect tussen de partijen. Die vrede moet stoelen op de creatie van een onafhankelijke Palestijnse staat, binnen de internationaal erkende grenzen, die administratief en economisch leefbaar moet zijn, naast Israël dat alle garanties voor zijn interne en externe veiligheid krijgt”* (Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 2006). Uit deze slagzinnen blijkt dat de federale regering zich volledig achter de ideeën en inspanningen van de Europese Unie schaaft. De regering onderneemt met andere woorden zelf geen nieuwe initiatieven voor het oplossen van de problemen in het Midden-Oosten, maar ondersteunt - hoewel niet expliciet gezegd - de ‘Road Map’ naar vrede. In extremis opteert de Belgische regering dus voor een beleid conform dat van de EU. Die gelijkvormigheid kwam in het verleden echter al een paar keer onder vuur te liggen.

In de eerste plaats is er de rel rond de aanklacht tegen Sharon voor zijn verantwoordelijkheid in het Sabra en Chatila-drama. Drieëntwintig Palestijnse en Libanese overlevenden van de slachtpartijen in deze kampen, dienen in juni 2001 in België een klacht in tegen onder andere de Israëlische premier Sharon. Hij was ten tijde van de moordpartijen minister van Defensie en aldus verantwoordelijk voor de gebeurtenissen in Sabra en Chatila⁸. Op basis van de Belgische genocidewet van 1993, aangepast in 1999, betreffende de bestraffing van zware schendingen van het internationaal humanitair recht, hopen de slachtoffers in ons land de gewenste gerechtigheid te vinden (*“België kan zich niet aan zijn verantwoordelijkheid onttrekken, zeggen advocaten van Palestijnen”*, 2001, 19 juni; De Vocht, 2001, 19 juni, p.6; Schlömer, 2001, 19 juni, p.9). Meteen is deze zaak het begin van getouwtrek tussen verschillende juridische instellingen over de ontvankelijkheid van de klacht. De Kamer van Inbeschuldigingstelling (K.I.) beslist in juni 2002, op basis van artikel 12 in het strafwetboek de klacht tegen Sharon niet toe te laten. Deze algemene regel uit het strafwetboek stelt dat de beschuldigde van een misdrijf in het buitenland, slechts in België kan worden berecht indien die persoon daadwerkelijk in België wordt aangetroffen. Consequentie van deze K.I.-beslissing is de erodering van de genocidewet. Als artikel 12 daadwerkelijk de regel wordt voor een ontvankelijkheidsverklaring, dan zullen de meeste zaken in de toekomst ook niet in België kunnen worden berecht (Van Eylen, 2002, 27 juni, p.3; Tassier, 2002, 27 juni, p.1; Naber, 2002, 27 juni, p.3; Verheyden, 2002, 27 juni, p.34). Halfweg februari 2003 behandelt het Hof van Cassatie het beroep dat na de beslissing van de K.I. werd ingediend. Cassatie meent dat de K.I. zich ten onrechte op artikel 12 heeft gebaseerd en verbreekt het K.I.-arrest.

⁷ We behandelen expliciet de Belgische en Vlaamse houding ten opzichte van het Israël-Palestinaconflict omdat het onderzoek, dat later aan bod komt, focust op de Vlaamse berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada.

⁸ Sabra en Chatila waren twee Palestijnse vluchtelingenkampen in het Libanese Beiroet. In 1982 trokken Libanese milities deze kampen binnen en vermoordden minstens 800 burgers als wraakactie voor de moord op de falangistische (christelijke) leider Bashir Gemayel. Israël had dan wel geen rechtstreekse hand in de slachtpartijen maar speelde bij hoofde van Ariel Sharon toch een bepalende rol in de gebeurtenissen. Sharon leidde toentertijd als minister van Defensie de Israëlische invasie in Zuid-Libanon, gericht op het stopzetten van Palestijnse aanvallen vanuit deze gebieden. Doordat het Palestijnse leiderschap onderdak had gevonden in Beiroet wou Sharon de invasie doortrekken tot in de Libanese hoofdstad en zo de Palestijnen schakmat zetten. De Verenigde Staten stelde echter haar veto en verkreeg een vrije aftocht voor Arafat. Sharon, ontgoocheld doordat zijn acties aan banden waren gelegd, verkondigde hierop dat de kampen Sabra en Chatila Palestijnse ‘terroristen’ herbergden. Door deze uitlatingen focuste Sharon de aandacht van de Libanese milities, op zoek naar wraak voor de dood van hun leider, op de Palestijnse kampen. Het Israëlische leger ondernam bovendien geen enkel initiatief om het bloedbad stop te zetten. Een onafhankelijke onderzoekscommissie oordeelde dan ook dat Sharon onrechtstreeks verantwoordelijk was voor de gebeurtenissen in Sabra en Chatila (Ziarczyk, 2003, 14 februari, p.7).

Dit betekent echter niet dat het gerechtelijk onderzoek tegen Sharon kan beginnen. In de eerste plaats geniet Sharon immuniteit in zijn functie van premier en in de tweede plaats moet de K.I. zich opnieuw uitspreken over de zaak ("België mag premier Sharon vervolgen", 2003, 13 februari, p.1). In juni 2003 volgt deze uitspraak: de zaak Sharon wordt toegelaten tot het Belgische gerechtshof. Ondanks deze ontvankelijkheidsverklaring wordt de klacht echter geseponeerd en is de hele zaak eind 2003 van de baan.

Belangrijk in deze zaak is niet zozeer het juridische steekspelletje, als wel de houding van de Verenigde Staten en Israël ten opzichte van de aanklacht. Israël reageert in eerste instantie tevreden wanneer blijkt dat de K.I. de klacht tegen Sharon niet ontvankelijk verklaart (De Cock en Tassier, 2002, 27 juni, p.3). De Belgische politiek echter ziet zich geconfronteerd met de uitholling van de genocidewet en om de wet van de ondergang te redden dienen de senatoren van de meerderheidspartijen in juli 2002 een nieuw wetsvoorstel in. Daarin wordt onder andere gesteld dat de genocidewet afwijkt van de Belgische strafprocedures en artikel 12 dus niet van toepassing is. Israël reageert minder enthousiast op deze wending. Belgisch ambassadeur in Israël, Wilfried Geens, wordt ontboden en krijgt een formeel protest overhandigd ("Senatoren redden onderzoek naar moord op Belgische para's", 2002, 18 juli, p.2; Naber, 2002, 18 juli, p.4; Verheyden, 2002, 18 juli, p.3). De relaties tussen Israël en België worden nog stroever wanneer blijkt dat het Hof van Cassatie de case toch ontvankelijk verklaart. Israël reageert direct en roept de Israëlische ambassadeur voor overleg uit België terug. De Belgische ambassadeur in Israël wordt meteen ter verantwoording geroepen. Minister van Buitenlandse Zaken Louis Michel laat optekenen dat hij het *"betreurt dat de bilaterale betrekkingen met Israël onder deze rechtszaak te lijden hebben"* (Belgische senaat, 2003, 13 februari). Op zijn beurt stelt de Israëlische minister van Buitenlandse Zaken dat het arrest van het Hof van Cassatie een *"affront voor Israël en het Israëlische volk"* is (Belgische senaat, 2003, 13 februari). Nog volgens deze minister is de uitspraak politiek georiënteerd, maakt ze deel uit van de geëngageerde strijd tegen de legitimiteit van de staat Israël en ondermijnt ze de samenwerking op vlak van terrorisme (Bouman, 2003, 14 februari, p.9; Saada, 2003, 21 februari, p.10; Ziarczyk, 2003, 14 februari, p.7; Lefevere, 2003, 14 februari, p.5). In een 'open brief aan mijn Israëlische vrienden' probeert Louis Michel de zaak nog recht te trekken. Het mag echter duidelijk zijn dat de voorheen uitstekende relaties tussen Israël en België ernstig vertroebeld zijn. Bovendien balanceert de Belgische regering op een dunne koord wat betreft de gelijkvormigheid met het EU-beleid. Israël beschuldigt de regering immers van een politieke strijd tegen de legitimiteit van het land. De EU heeft in haar beleidsdocumenten en in de 'Road Map' duidelijk gesteld dat het de Israëlische staat niet betwist maar daarnaast ook een Palestijnse staat aanhangt. Hoewel België alle beschuldigingen afwijst, blijft de zaak Sharon een heet hangijzer.

Wanneer op basis van de genocidewet ook nog eens klachten worden ingediend tegen Amerikaanse staatsburgers (Bush, Powell en Franks voor oorlogsmisdaden tijdens de Tweede Golfoorlog) mengt de Verenigde Staten zich eveneens in het debat. Onder druk van Israël en Amerika wordt de genocidewet voor een eerste keer aangepast in de wet van 23 april 2003. De aanpassingen zijn voor de Verenigde Staten echter niet verregaand genoeg. De wet van 5 augustus 2003 is dat wel want hij maakt een eind aan de genocidewet. Uiteindelijk bezwijkt de Belgische regering dus onder grote internationale druk (Van den Wyngaert, 2003-2004).

Met deze case wordt aangetoond dat kleine spelers in de wereldpolitiek bijna onmogelijk een eigen koers kunnen varen. Ze worden beperkt door de grootmachten die zich een monopolistische politiek aanmeten en die verwachten dat alle landen binnen die uitgedokterde lijntjes blijven lopen. Deze case toont echter ook aan dat België een actieve inbreng in de Midden-Oostenpolitiek voorstaat. Kan dit niet via eigen land, dan moet het via Europa.

Een tweede incident doet zich voor naar aanleiding van de verkiezingsoverwinning van Hamas in 2006. Europa neemt dan heel duidelijk het standpunt in dat alle hulp aan de Palestijnse Autoriteit in afwachting van de regeringsvorming gewoon doorgaat. In België ziet minister van Ontwikkelingssamenwerking De Decker dit anders. Hij beslist twee nieuwe projecten in de Palestijnse gebieden te bevriezen en wordt daarover geïnterpelleerd in de senaat. De projecten zouden vooral ten dienste van de Palestijnse bevolking staan en juist daarom wordt de beslissing van De Decker op veel vraagtekens onthaald. Bovendien blijkt dat Buitenlandse Zaken een genuanceerder standpunt inneemt en zich effectief schaaft achter het besluit van Europa om de geldelijke steun verder te zetten. Er heerst met andere woorden enige vorm van tweespalt binnen de federale regering. Minister De Decker meent echter dat hij conform de Europese beslissing heeft gehandeld. Hij stelt dat zijn departement elf lopende projecten in de Palestijnse gebieden heeft en dat die projecten één voor één verder worden uitgevoerd en gefinancierd. De projecten waarvan sprake, zijn nieuwe projecten, die hem nog maar pas zijn voorgelegd en waarvan een beslissing wordt uitgesteld tot na de Palestijnse regeringsvorming. Volgens De Decker is dat in de rest van Europa ook de gekozen tactiek (Belgische senaat, 2006).

Ondanks de hierboven aangehaalde voorbeelden van discrepantie tussen het Europese en Belgische beleid, blijkt dat de Belgische regering de Europese standpunten uiteindelijk steeds ondersteunt. Indien er al eens verschilpunten optreden dan wordt alles in het werk gesteld om het ideeëngoed weer te conformeren aan dat van de EU.

Mooi voorbeeld van dat streven naar een gelijklopende houding is de standpuntbepaling met betrekking tot de bouw van de 'veiligheidsmuur'. Zowel België als de EU vinden dat Israël het recht heeft zich te verdedigen tegen terroristische aanvallen. Daarbij dient het echter wel het internationaal recht te eerbiedigen. De bouw van een muur op Palestijnse gronden kan dus niet (Belgische senaat, 2004a). Na de uitspraak van het Internationaal Hof in Den Haag dat stelt dat de muur strijdig is met het internationale recht, komt vanuit de Belgische senaat de vraag naar initiatieven om Israël te dwingen de 'veiligheidsmuur' af te breken. Er wordt geopperd om in het kader van de Euromediterrane akkoorden, overeenkomsten tussen EU-landen en Israël stop te zetten. Minister Michel vindt echter dat *"de communicatielijnen niet mogen worden verbroken, wat het geval zou zijn met de opschorting van de associatieakkoorden"* (Belgische senaat, 2004b). Concreet worden ook nu de handelingen van Israël afgewacht. Zowel België als de EU ondernemen dus geen directe acties. Vanuit de Belgische senaat komt nog enigszins de vraag naar dwingende initiatieven, maar die vraag wordt niet gesteund door de regering en de EU.

Besluit

De Belgische regering schaaft zich betreffende het Israël-Palestinaconflict volledig achter de houding en opinie van Europa. Discrepanties in het federaal beleid worden weggewerkt vooraleer er echt sprake kan zijn van een afwijkende houding. Dit betekent echter niet dat België de afwachtende ingesteldheid van de EU altijd stilzwijgend accepteert. Vooral vanuit de senaat worden regelmatig voorstellen tot concrete actie aangevoerd. Dat de inbreng echter vooral van de EU zal moeten komen, is duidelijk door de voorbeelden met betrekking tot de aanklacht tegen Sharon en het bevriezen van financiële steun na de Hamas-verkiezingsoverwinning. Elk Belgisch initiatief wordt steeds aan banden gelegd, vanuit de regering zelf maar ook op internationaal niveau. Hieruit blijkt weer dat België slechts een kleine speler is, die quasi geen aandeel heeft in beleidsvorming ten aanzien van het Midden-Oosten.

2.3 De Vlaamse houding met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict

Het spreekt voor zich dat als België maar weinig concrete inbreng heeft in de debatten rond het Israël-Palestinaconflict, ook Vlaanderen niet direct heel invloedrijk zal zijn. Toch belet dat de Vlaamse regering niet om zich expliciet een opinie over deze kwestie aan te meten.

In de standpuntbepaling van 7 december 2001 formuleert de Vlaamse regering bijgevolg haar officiële houding ten aanzien van het Israël-Palestinaconflict. Ze stelt dat ze *“de standpunten ter zake van Verenigde Naties en Europese Unie onderschrijft”; “het gebruik van ‘terrorisme en militaire repressie’ veroordeelt”; “de oprichting van een soevereine, democratische, leefbare en vreedzame Palestijnse staat via onderhandeling en op basis van bestaande resoluties bepleit”; “het recht van zowel Israël als de toekomstige Palestijnse staat om binnen veilige en erkende grenzen in vrede en zonder dreiging van buitenaf te leven benadrukt”; “een actieve diplomatieke rol van de Europese Unie in het conflict bepleit”* en, éénmaal de Palestijnse staat in het kader van een permanent vredesakkoord is opgericht, deze staat ook meteen erkent (Kerremans, 2001). Hiermee geeft de Vlaamse regering aan dat ze zich aansluit bij eerdere verklaringen van de VN en van de Europese Unie. Voormalig Vlaams minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Ambtenarenzaken en Buitenlands Beleid, Paul Van Grembergen⁹, stelt zelfs dat de regering er voorstander van is *“dat de Europese Unie maximaal met één stem zou spreken in internationale aangelegenheden”*. En tenzij er op *“principiële basis een radicaal andere mening binnen de Vlaamse regering wordt [op] nagehouden”*, blijft dat in de toekomst verder zo (Van Grembergen, Vlaams parlement, 2002).

Naast deze algemene stellingen debiteert de Vlaamse regering ook een aantal concrete en noodzakelijk te vervullen voorwaarden voor bilaterale samenwerking met de Palestijnse Autoriteit en Israël. De focus ligt hierbij op het stopzetten van militair en terroristisch geweld. Eens beide partijen bereid zijn geweld - in welke vorm dan ook - af te zweren, kunnen bilaterale dialogen worden gevoerd over bijvoorbeeld de heropbouw van de Palestijnse samenleving, de uitvoering van het Belgisch-Israëlijs cultureel verdrag en de formalisering van bilaterale overeenkomsten (Kerremans, 2001). Om dit standpunt kracht bij te zetten, beslist de Vlaamse regering geen nieuwe projecten met Israël of de Palestijnse Autoriteit meer aan te gaan. Lopende contracten worden op aangeven van Israël wel verder uitgevoerd (Tommelein, 2002). Israël reageert nogal geprikkeld op deze nieuwe praktische opstelling. Er wordt de Vlaamse regering een anti-Israëlijsche sfeer verweten omdat ook al in België een onderzoek naar de rol van Sharon in de Sabra en Chatila-zaak is ingesteld (Vlaamse overheid, 2002). De Vlaamse regering weet echter de beschuldigingen te weerleggen omdat de maatregelen zowel op de PA als Israël zijn gericht. Bovendien stelt de regering dat de officiële Israëlijsche instanties op geen enkel ogenblik bij de Vlaamse regering hebben geprotesteerd waardoor er dus eigenlijk geen gehoor aan de protesten moet worden gegeven (Vlaams parlement, 2002).

Op 30 september 2005 stuurt de nieuwe Vlaamse regering een geactualiseerde versie van het Israël-Palestinastandpunt de wereld in. Deze versie handhaaft het standpunt van 7 december 2001 maar legt daarnaast een aantal nieuwe accenten. Vooral de bepaling om ‘de relaties van directe bilaterale samenwerking met Israël te normaliseren’ en de intentie om tot samenwerkingsakkoorden met de Palestijnse Autoriteit over te gaan, roepen reacties op in het Vlaams Parlement (Stroobants, 2005; Vlaams Parlement, 2005). De vraag waarom de Vlaamse regering beslist haar visie met betrekking tot de samenwerking met Israël en de PA bij te stellen, is prioritair. In de commissievergadering van 18 oktober 2005 wordt minister van Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking en Toerisme, Geert Bourgeois, over deze bepalingen geïnterpelleerd. Hij stelt dat de Vlaamse

⁹ Van Grembergen vervulde de functie van Vlaams minister van Buitenlands Beleid in de periode 2001-2002. Hij werd in deze functie opgevolgd door Jaak Gabriëls.

regering met de normalisering van de relaties met Israël, een terugkeer naar de situatie van voor 7 september 2001 voor ogen heeft. Toen werd beslist om de betrekkingen met Israël op te schorten, nieuwe bilaterale initiatieven stop te zetten en bestaande samenwerkingsverbanden te bevriezen nadat het vredesproces nog maar eens was vastgelopen. Dit betekent concreet dat het akkoord met Israël (2000) waarin coöperatie in verband met onderzoek en ontwikkeling in de industrie wordt vastgelegd, in de praktijk niet werd geïmplementeerd. En ook het oud cultureel akkoord dat afliep in 1997 werd niet verlengd. Door normalisering van de banden, zou er weer ruimte zijn voor nieuwe culturele onderhandelingen en akkoorden en nieuwe initiatieven voor bilaterale overeenkomsten. Met betrekking tot de samenwerking met de Palestijnse Autoriteit stelt Bourgeois dat de relaties met de PA tot nu toe zijn beperkt tot de financiële en humanitaire hulp aan de Palestijnse gebieden, maar dat er in de toekomst ruimte moet zijn voor onderlinge overeenkomsten. Hoe die akkoorden er zullen uitzien of welke thema's die zullen beslaan is niet meteen duidelijk. Volgens Bourgeois zijn 'diverse vormen van samenwerkingsakkoord denkbaar' (Vlaams Parlement, 2005).

De officiële Vlaamse standpuntbepalingen van 2001 en 2005, zijn zoals verwacht conform de Europese en Belgische standpunten. Waar de Belgische houding in praktijk soms korte tijd afwijkt van wat de EU voorschrijft, zien we dat Vlaanderen steeds de Europese lijn blijft volgen. Dit wordt duidelijk als we de cases rond de bouw van de 'veiligheidsmuur' en de verkiezingsoverwinning van Hamas vanuit Vlaams perspectief bekijken.

Wanneer Israël in 2004 aan de bouw van een 'veiligheidsmuur' begint, dient Vlaanderen een positie in te nemen ten opzichte van deze eenzijdige actie. Hetzelfde geldt voor de verkiezingsoverwinning van Hamas in 2006. Ook deze gebeurtenis vraagt om een officieel standpunt. Telkens is de Vlaamse regering heel formeel: als kleine actor, met bescheiden projecten, is het logisch dat de houding van Europa wordt gevolgd. Wat betreft de 'veiligheidsmuur' betekent dit dat de muur op Palestijnse grondgebieden wordt afgekeurd (cfr. supra) (Vlaams Parlement, 2005). Rond de Hamas-case is er wat meer polemiek, aangezien vanuit de federale regering een aanzet tot het eventuele stopzetten van financiële hulp wordt gegeven. Minister Bourgeois is echter heel duidelijk als hij stelt dat federaal minister De Decker niet het standpunt van de hele regering verwoordt en Vlaanderen dus net als België geen overhaaste beslissingen zal nemen en afwacht hoe de toestand verder evolueert. Of nog, Vlaanderen schaaft zich achter het Europese standpunt en herziet in geen geval haar positie ten opzichte van de Palestijnse Autoriteit (Vlaams Parlement, 2006). Op louter politiek vlak komt dus eigenlijk weinig initiatief van de Vlaamse regering. Een houding die weliswaar te begrijpen valt. Europa als grote actor, heeft het al moeilijk om voet aan wal te krijgen in het Midden-Oosten. Vlaanderen, in de wereldpolitiek een nietige speler, moet zich op dat vlak dan logischerwijs al helemaal geen bespiegelingen maken.

Dat Europa het beleid van de Vlaamse regering bepaalt, komt ook in de ondersteuning van de tweestatenoplossing (cfr. infra) naar voor. De 'Road Map', het vredesinitiatief van de VN, de Verenigde Staten, Rusland en Europa, wordt in Vlaanderen eveneens als het te volgen basisplan naar permanente vrede in de regio aanzien. Ook de mediterrane partnershipakkoorden worden in Vlaanderen erkend en toegepast. De Vlaamse regering sloot in het verleden al een aantal samenwerkingsakkoorden af en zal deze in de toekomst nog verder uitbreiden (cfr. supra). Het is wellicht juist in deze samenwerkingsovereenkomsten, maar ook in het toekennen van financiële en humanitaire hulp, dat de grootste rol voor Vlaanderen is weggelegd. Via de geldelijke ondersteuning van concrete projecten, uitgevoerd door niet-gouvernementele organisaties (ngo) als de Internationale Arbeidsorganisatie, Unesco, het Vlaamse Internationaal Centrum en Oxfam Solidariteit (Weyts, 2004, 2005; Jongbloet, 2000, 2001) draagt Vlaanderen een steentje bij tot de creatie van een potentiële stabiliteit in de Palestijnse gebieden en Israël. Gezien die stabiliteit als noodzakelijke voorwaarde voor het vinden van een permanente vredesoplossing wordt

aanzien, ondersteunt Vlaanderen toch onrechtstreeks een politieke oplossing voor het conflict.

Besluit

Het Europese Midden-Oostenbeleid vormt dé maatstaf voor de officiële stellingnames van de Vlaamse regering in deze problematiek. Vlaanderen dicht zichzelf, terecht, een heel bescheiden politieke rol toe. Als kleine speler in de wereldpolitiek is het immers zeer moeilijk, zo niet onmogelijk om een eigen stempel te drukken. Dit neemt echter niet weg dat Vlaanderen zich niet op andere noden in de bezette gebieden en in Israël kan focussen. Dat doet ze dan ook door samenwerkingsverbanden met de PA en Israël af te sluiten en financiële ondersteuning voor de Palestijnse gebieden aan te bieden.

Samenvattend kunnen we concluderen dat Europa, België en Vlaanderen geen positie voor of tegen één van beide conflictpartijen innemen. In bepaalde periodes en naar aanleiding van specifieke cases zijn de banden met de Israël's of Palestijnen weliswaar vertroebeld naar niet van die aard dat het algemene klimaat naar een favoriseren van één van beide partijen evolueert. In die zin nemen we aan dat de verslaggeving over het conflict in de verschillende media ook objectief en evenwichtig kan gebeuren en dat de visies van beide actoren in het conflict zullen worden weerspiegeld.

3 Doelstelling, vraagstelling en methode

Zoals aangegeven is het opzet van dit proefschrift de studie van het Israël-Palestinaconflict in de Vlaamse geschreven pers. Gezien dit conflict vele jaren en invalshoeken behelst, dringt een verdere afbakening van het onderzoeksonderwerp zich op. We opteren voor een studie naar de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada omdat we zo duidelijk onderscheiden onderzoeksperiodes kunnen selecteren en een analyse op longitudinale basis mogelijk wordt. Ook de vaststelling dat de meeste internationale onderzoeken naar het Israël-Palestinaconflict zich op de Intifadaberichtgeving concentreren, doet ons tot deze afbakening besluiten. Ons objectief wordt zodoende bijgesteld tot de studie van de berichten over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse gedrukte media.

Als methode prefereren we een combinatie van verschillende onderzoeksdesigns. Gezien we in de literatuur op een vrij nieuw concept, namelijk framing, zijn gebotst, lijkt het ons interessant de Intifadaberichtgeving vanuit de optiek van frames en framingelementen te beschouwen. Bijgevolg stellen we ons de vraag welke frames in de onderzochte artikels domineren. Bij het uitwerken van de onderzoeksmethode blijkt deze centrale vraag meteen een moeilijke vraag omdat nog maar weinig framinganalyses naar conflictberichtgeving zijn opgezet. Vooraleer een antwoord op de centrale vraag te kunnen formuleren, dienen we daarom eerst de meest geschikte onderzoeksmethode te identificeren en uitgebreid op de operationalisering en definiëring van frames in te gaan. Uiteindelijk kunnen we dan toch een selectie van te onderzoeken frames en framingelementen vastleggen. Vooral het vóórkomen van deze frames en elementen in beide Intifada's en in de onderzochte kranten wordt in de eigenlijke studie vooropgesteld.

Na deze eerste analyse is het duidelijk dat nog andere betekenisgevende variabelen in de berichtgeving kunnen worden gedetecteerd. Doordat de eerder internationaal uitgevoerde onderzoeken bovendien op soortgelijke factoren focussen, besluiten we een tweede onderzoek naar de representatie van Israël's en Palestijnen in te stellen. Deze studie dient de eerste bevindingen uit de framinganalyse te vervolledigen. Elementen als woordgebruik, de weergave van bronnen en slachtoffers én het vermelden van context komen centraal te staan. Onze vraagstelling is er net als in het eerste onderzoek op gericht eventuele

discrepanties tussen de berichten over de Eerste en Tweede Intifada waar te nemen. Ook verschillen tussen de bestudeerde dagbladen onderling dienen te worden onderzocht.

Een derde luik van onze empirische studie betreft interviews met journalisten. Niettegenstaande de voorgaande onderzoeken bijdragen tot een duidelijker beeld van de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada, blijven een aantal vragen onbeantwoord. Het journalistieke selectieproces met onder andere de invloed van 'sponsors' en van andere nieuwsbronnen op de inhoud van de mediaberichten, vraagt bijvoorbeeld om explicietere duiding. Ook het toetsen van de gevonden resultaten aan de mening van journalisten is bijzonder relevant. Daarom besluiten we een aantal journalisten, verantwoordelijk voor de berichtgeving in de bestudeerde kranten, te bevragen. Na alle krantenredacties te hebben aangeschreven, krijgen we de medewerking van Mia Doornaert (De Standaard), Erik Ziarczyk (De FET/De Tijd), Ludwig De Vocht (De FET/De Tijd) en Koen Vidal (De Morgen). Hoewel we in dit proefschrift uitsluitend op de geschreven pers focussen, willen we de interviews ook naar de audiovisuele media opentrekken. Op deze manier kan toch een link naar televisie- en radionieuws worden gelegd. Jef Lambrecht (VRT-radio) wordt bijgevolg eveneens geïnterviewd.

4 Structuur van het proefschrift

Dit proefschrift is opgebouwd uit twee delen. Het eerste deel omvat de theoretische beschouwingen met betrekking tot de centrale concepten framing en representatie. We hebben aandacht voor de situering en inhoud van het framebegrip, we identificeren verschillende frameprocessen die we nadien meer in detail gaan beschouwen en we focussen op een aantal belangrijke empirische onderzoeken. Wat de representatie betreft, behandelen we de relatie met stereotypering en beeldvorming en halen we een aantal empirische studies ter ondersteuning van het eigen onderzoek aan.

Het tweede deel van dit proefschrift groepeerde de eigen empirische studies naar de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers. In eerste instantie focussen we op het uitwerken van een gedegen framinganalyse op maat van ons onderzoeksonderwerp. Daarna wordt de eigenlijke framinganalyse en het representatie-onderzoek gerapporteerd. Ten slotte toetsen we de bevindingen aan de meningen van journalisten, verantwoordelijk voor de berichtgeving die met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict in de Vlaamse media wordt gebracht.

In **het eerste deel** focussen we dus op **de inhoud van het frame- en representatie-concept**.

Hoofdstuk één stelt de problematiek van definiëring en operationalisering van frames centraal. Het is immers opvallend dat hoewel frames vaak in empirische onderzoeken zijn bestudeerd, het deze studies meestal aan een gedegen invulling van het concept ontbreekt. Door op verschillende definities en typologieën te focussen, proberen we meer duidelijkheid met betrekking tot het frameconcept te verschaffen. We vermelden ook de verschillende subprocessen binnen framing door framebuilding, framesetting en frame-effecten te onderscheiden. We liëren deze fases ten slotte aan de volgende hoofdstukken in dit deel.

Hoofdstuk twee behandelt de verschillende theorieën betreffende de inhoud en werking van de geïdentificeerde framingprocessen.

Hoofdstuk drie focust specifiek op de framebuildingfase. We hebben het over de invloed van frame sponsors op de selectie en integratie van mediaframes in nieuwsboodschappen. Vooral de impact van mediaorganisaties, journalisten, het beleidsniveau en sociaal-economische groeperingen wordt hierbij nader bestudeerd. Verschillende modellen, ter

verklaring van de invloeden die van externe promotors uitgaan, worden geëxpliciteerd en met elkaar in verband gebracht.

Hoofdstuk vier diept de framesetting- en effectfase uit. Net als bij framebuilding zijn deze fases immers door heel wat auteurs, los van het gehele framingproces, beschouwd. Framesetting blijkt het minst bestudeerd, frame-effecten daarentegen worden in meerdere onderzoeken nagegaan. We halen een aantal van deze effectstudies aan en formuleren kritische bedenkingen bij dit soort framinganalyse.

Hoofdstuk vijf stelt een overzicht van studies geënt op het vóórkomen en de beïnvloeding van mediaframes voorop. Gezien ons onderzoek eveneens mediaframes behelst, bespreken we studies, relevant voor het opzetten van een eigen empirische studie.

Hoofdstuk zes van dit deel betracht een verduidelijking van het representatieconcept en de link met het begrip stereotypering. Ook de invloed van de Israëlische en Palestijnse conflictpartij op hun representatie in de media wordt hier beschouwd. Hoewel het de journalist is die uiteindelijk over de inhoud van het nieuwsverhaal beslist, wordt afhankelijk van nader te identificeren factoren een impact van de betrokken actoren vastgesteld.

Hoofdstuk zeven vestigt de aandacht op de empirische studies naar representatie van Israël's en Palestijnen in de media. Een eerste soort onderzoeken bestudeert deze representatie op longitudinale basis. Een tweede soort studies behelst de concrete inhoud van het beeld dat met betrekking tot Palestijnen en Israël's in de media wordt gecommuniceerd.

Het tweede deel van dit proefschrift stelt nieuw empirisch onderzoeksmateriaal naar frames en representatie van Israël's en Palestijnen in de Intifadaberichtgeving centraal. De ontwikkeling en uitvoering van een eigen framing- en representatieanalyse beoogt de bestaande onderzoeken naar representatie te toetsen en aan te vullen en nieuwe resultaten met betrekking tot de aan bod komende frames vast te leggen.

Hoofdstuk acht focust op de ontwikkeling en uitvoering van een framinganalyse op maat van de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers. Op basis van de inzichten die uit de literatuurstudie van theorie en empirie naar voor zijn gekomen, worden twee centrale doelstellingen geformuleerd. In de eerste plaats willen we de meest optimale strategie voor het selecteren van 'Intifadaframes' identificeren. Ten tweede beogen we een duidelijke operationalisering en definiëring van deze frames.

In **hoofdstuk negen** stellen we de eigenlijke uitvoering van een framinganalyse aan de hand van de uitgezochte onderzoeksmethode voorop. Hierbij gaan we het vóórkomen van de weerhouden frames en framingelementen in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers na.

Hoofdstuk tien focust op de totstandkoming en de uitvoering van een representatieanalyse naar de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers. Verschillende variabelen zoals de context, de weergave van slachtoffers én de labeling en het gebruik van bronnen, die in theoretische en empirische bijdragen reeds uitgebreid werden behandeld, komen hierbij aan bod. Vooral verschillen naargelang Intifada en onderzochte krant worden, net zoals bij de framinganalyse, ook in deze studie beoogd.

Hoofdstuk elf stelt ten slotte de weergave van gesprekken met journalisten centraal. Hierbij toetsen we onze onderzoeksresultaten aan de meningen van journalisten die instaan voor de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict in de Vlaamse media. Bovendien genereren deze interviews diepere inzichten in het nieuwsselectie en -productieproces die aan de eigenlijke berichtgeving voorafgaan.

DEEL 1:

**DE CONCEPTEN FRAMING EN REPRESENTATIE
THEORETISCH BESCHOUWD**

Inleiding bij deel 1: De concepten framing en representatie theoretisch beschouwd

In de inleiding bij dit proefschrift hebben we reeds de beweegredenen voor een onderzoek naar het Israël-Palestinaconflict en meer bepaald naar de Eerste en Tweede Intifada op een rijtje gezet. Hoewel de afbakening van een onderwerp een eerste belangrijke stap was in de ontwikkeling van dit proefschrift, dienden er nog een aantal bepalende keuzes te worden gemaakt. In de eerste plaats gebeurde dat met betrekking tot de theoretische en empirische invalshoek van waaruit we de studie naar de Eerste en Tweede Intifada zouden aanvangen. Bij het zoeken naar een gepaste benadering in het rijke aanbod van communicatie-wetenschappelijke literatuur botsten we op de term framing. Na dit concept verder te hebben geëxploreerd, bleek het heel wat perspectieven met betrekking tot theoretische en empirische studie te bieden.

Framing is een concept dat pas vanaf de jaren '90 ruime toegang tot het veld van de communicatiewetenschappen vond. Voordien was het vooral in andere wetenschappelijke disciplines ingezet. Het begrip bouwde verder op ideeën en conclusies die in verschillende communicatiewetenschappelijke onderzoekstradities waren vastgesteld. Zo konden we een gemeenschappelijk draagvlak met studies naar selectie- en productieprocessen, journalistenonderzoek, tekstuele inhoudsanalyses en effectstudies identificeren (cfr. hoofdstuk 1). Hoewel framing dus geen 'nieuw' concept of een 'nieuwe' theorie behelsde, bleek zowel een theoretische als empirische studie naar het begrip bijzonder interessant en relevant. We stelden immers vast dat framing door zijn hybriditeit, bij de framingtheoretici weinig unanimiteit over de invulling van het begrip genereerde, met als gevolg dat we met een breed scala aan operationalisering en definiëringen werden geconfronteerd. Op theoretisch vlak betekende het met andere woorden een uitdaging om de verschillende framevisies, -processen, en -definiëringen te duiden en te integreren.

Doordat theoretische discrepanties en vage invullingen met betrekking tot het framebegrip tot op vandaag echter blijven bestaan, bleek het empirisch eveneens niet evident om een gedegen framingonderzoek te ontwikkelen. Een vaststelling die werd ondersteund door verschillende framestudies die naar diverse onderwerpen werden opgezet. Het grote probleem bij deze onderzoeken school vaak in de operationalisering van de frames. De manier waarop frames in een tekst - want hier ligt de klemtoon binnen ons empirisch onderzoeksopzet - dienden te worden vastgesteld, werd te weinig belicht en uitgewerkt. Bijgevolg kwam vooral de reproductie van de uitgevoerde onderzoeken in het gedrang.

Bijkomend en heel specifiek betrekking hebbend op ons onderzoek naar de Eerste en Tweede Intifada, was er weinig representatief onderzoek voorhanden. We konden met andere woorden wel een framinganalyse op maat van de Eerste en Tweede Intifada uitbouwen, alleen waren er nagenoeg geen precedents om onderzoeksresultaten aan af te toetsen. Net de idee om de berichtgeving in de Vlaamse geschreven pers met bevindingen in buitenlandse nieuwsmedia te confronteren, leek ons interessant en noodzakelijk om een klaardere kijk op de verslaggeving over de Eerste en Tweede Intifada te kunnen vormen.

Deze vaststelling deed ons beslissen om niet enkel op het framebegrip te focussen, maar zowel in theorie als empirie ook het representatieconcept te behandelen. Framing is immers slechts één van de onderzoeksmethoden om journalistieke teksten inhoudelijk te analyseren (cfr. hoofdstuk 1, de relatie tussen framing en inhoudelijke tekststudies). De voornaamste reden waarom we net de representatie van Israël's en Palestijnen vooropstelden, is te vinden bij de verschillende studies die zich hier in het verleden op toegespitst hebben.

Bijgevolg opteerden we ervoor om in een tweetal theoretische hoofdstukken (cfr. hoofdstuk 6 en 7) het representatieconcept te situeren en te duiden. We zijn hierbij uitgegaan van de inhoud van het begrip en van de onderzoeken die heel specifiek naar de representatie van Israëli's en Palestijnen zijn uitgevoerd. Niettegenstaande representatie op verschillende thema's betrekking kan hebben, meenden we immers dat het aanhalen van studies naar bijvoorbeeld genderrepresentatie in het opzet van dit proefschrift weinig relevant zou zijn. Beschouwingen rond aspecten als het woordgebruik in journalistieke teksten, het geven van contextuele informatie, de toekenning van slachtoffer- en daderrollen, en het gebruik van welbepaalde bronnen zijn daarentegen uitgebreid in de representatiehoofdstukken opgenomen.

Samengevat kunnen we stellen dat we vooral met het oog op vergelijkende analyses hebben beslist dit proefschrift niet alleen rond framing op te bouwen, maar ook representatie in ons onderzoek en de theorie te betrekken. Er zijn echter nog een aantal redenen waarom we beslisten representatie in een theoretisch en empirisch luik te bestuderen.

Representatiestudies leggen immers **andere klemtonen** dan framinganalyses. Waar bij het framingonderzoek het vóórkomen van frames, framing en reasoning devices centraal staat (cfr. hoofdstukken 2, 3, 4, 5), is in de representatiestudie ruimte voor onderzoek naar variabelen die minder in het framekeurslijf kunnen worden ingepast. De implementatie van contextuele gegevens, is hiervan een voorbeeld. Verschillende auteurs hebben aangetoond dat context heel vaak in de berichtgeving ontbreekt. Dit soort informatie is echter een belangrijke factor in de representatie van de betrokken actoren. Diverse elementen, die wel naar framing devices kunnen worden teruggekoppeld, krijgen binnen het representatieonderzoek dan weer een andere invulling. Terwijl bijvoorbeeld het gebruik van bronnen als framing device kan worden onderzocht, wordt deze variabele binnen een representatieonderzoek in een ruimer perspectief beschouwd. Ook wat het bronnengebruik betreft, komen we tot andere invullingen. Niet alleen het vóórkomen van Israëlische en Palestijnse bronnen, maar ook de aanwezigheid van andere bronnen kan in de berichtgeving worden bestudeerd. Aspecten als de status en de nauwkeurigheid van de gebruikte bronnen, die in het framingonderzoek van minder belang waren, treden nu op de voorgrond.

Representatieonderzoek kan bovendien op **een ruimere set artikels** worden toegepast. De studie naar de dominantie van frames vereist de aanwezigheid van framing en reasoning devices. Doordat kortberichten bijvoorbeeld weinig van deze elementen bevatten, net omdat ze beperkt zijn in tekst, opteerden we ervoor deze artikels in de framingstudie weg te laten (cfr. deel 2). Voor het representatieonderzoek kunnen we ze wel weerhouden.

Ten slotte is het via een tweede analyse mogelijk na te gaan of we tot **congruente resultaten** komen met betrekking tot de Intifadaberichtgeving. Sluiten de conclusies van het framing- en representatieonderzoek bij elkaar aan? Gezien beiden op de inhoud van journalistieke teksten focussen, lijkt deze uitkomst plausibel.

De vraag kan gesteld waarom we in dit proefschrift dan niet alleen op het representatieconcept en -onderzoek hebben gefocust. Ook hier kunnen we verschillende redenen ter verantwoording aanhalen.

In tegenstelling tot representatiestudies, die volgens een voor de onderzoeker duidelijke methode (meestal een kwantitatieve inhoudsanalyse) worden uitgevoerd, zijn framingonderzoeken minder eenvoudig op te zetten. Doordat framing een relatief nieuwe onderzoeksmethode is, is er nood aan een heldere conceptualisering, operationalisering en invulling van de methodologie. In dit opzicht wilden we aandacht besteden aan de empirische invulling van framing.

In de tweede plaats komt framing tegemoet aan de kritiek die met betrekking tot inhoudsanalyses vaak wordt geformuleerd. Zoals Zelizer (2004, p.116) het samenvat, wordt bij inhoudsanalyse gefocust op de content van mediaberichten en niet op de selectie en constructie die de eigenlijke inhoud voorafgaan. Door in de framingstudies frames te integreren die aan frame sponsors worden gelinkt, is aan deze commentaar voldaan (cfr. deel 2).

Ten slotte genereert een framinganalyse resultaten die niet aan de hand van representatiestudies kunnen worden bekomen. De combinatie van beide onderzoeken lijkt ons dan ook bijzonder relevant met het oog op een zo volledig mogelijke kijk op de Intifadaberichtgeving.

Hoofdstuk 1: Situering en definiëring van het framebegrip en het framingproces

*“What is a frame again?
Not every analyst who makes use of the idea
of frame means just the same thing by it.”*
(Bron: Kinder, 2007, p.158)

Inleiding

Framing en het daaraan gerelateerde frameconcept hebben pas vanaf de jaren '90 ruime toegang gevonden tot het veld van de communicatiewetenschap. Tot dan zijn het vooral andere wetenschappelijke disciplines die het frameconcept, oorspronkelijk binnen de cognitieve psychologie en antropologie ontwikkeld, adapteren.

Niettegenstaande heel wat auteurs framing in communicatiewetenschappelijke theorie en empirie gaan uitwerken en toepassen, blijkt dat er tot op vandaag slechts weinig unanimitéit over de invulling van het concept is bereikt. Het scala aan definiëringen en operationalisering met betrekking tot het framingproces en -concept is zeer groot en voornamelijk ingegeven door de integratie van de begrippen in verschillende wetenschappelijke domeinen. Doordat echter op theoretisch vlak heel wat discrepanties en onduidelijkheden blijven bestaan, is ook empirisch framingonderzoek moeilijk te ontwikkelen en te repliceren.

In dit hoofdstuk willen we in de eerste plaats de framingtheorie binnen verschillende wetenschappelijke disciplines situeren. We hebben aandacht voor het ontstaan en de verspreiding van de theorie naar verschillende domeinen en we focussen specifiek op het standaardwerk 'Frame Analysis' van Erving Goffman (1974) dat in de communicatiewetenschappelijke literatuur rond framing een belangrijke plaats inneemt.

Vervolgens spitsen we ons toe op een aantal definities die voornamelijk uit de sociologie, psychologie en communicatiewetenschap zijn overgenomen. We maken een onderscheid tussen media- en audience frames en duiden de verschillende klemtonen die binnen deze tweedeling van frames nog eens te identificeren zijn. Daarna gaan we dieper in op een typologie van mediaframes en duiden we issuespecifieke en generieke frames. Uiteindelijk stellen we aan de hand van de aangehaalde definities en operationalisering eigen definities samen.

We bestuderen vervolgens de verschillende fases in het framingproces. Naast de framebuildingfase onderscheiden we ook de framesetting- en frame-effectfase. Slechts weinig onderzoeken en theoretische beschouwingen leggen zich toe op het hele framingproces. Meestal wordt er een bepaalde fase uit dit proces gelicht en uitgewerkt. Daarom is het belangrijk zicht te krijgen op het volledige framingproces.

Ten slotte gaan we dieper in op de verbanden tussen de geïdentificeerde framingfases en communicatiewetenschappelijke studies die eerder vanuit sociologische, politieke en empirische hoek zijn uitgewerkt. Hiermee willen we aantonen dat framing geen 'nieuwe' theorie is in die zin dat heel veel concepten, zoals nieuwssselectie, de invloed van organisationele, institutionele en journalistgebonden factoren en de impact van sponsors ... uit traditioneel communicatiewetenschappelijk onderzoek worden geadapteerd. Omdat het er ons in het opzet van dit proefschrift niet om gaat telkens een uitgebreide weergave van deze studies en een uitwerking van de aangehaalde concepten op te nemen, besteden we er aandacht aan in de afsluitende paragrafen van dit hoofdstuk. Hiermee willen we het belang van traditionele communicatiewetenschappelijke studies en concepten voor de uitbouw van

het framingconcept benadrukken, maar geven we tegelijk ook aan dat we met onze gedetailleerde theoretische beschouwing inpikken op de literatuur die heel specifiek rond het concept framing is opgebouwd.

1 Het ontstaan en de evolutie van framing

Bartlett (1961) en Bateson (1955/1972/2000) introduceren voor het eerst het frameconcept in respectievelijk de cognitieve psychologie en de antropologie. Nadien integreren verschillende auteurs het concept binnen hun eigen onderzoeksdomein zoals sociologie (o.a. Goffman, 1974), politieke communicatie (o.a. Wolfsfeld, 1997) en communicatiewetenschappen (o.a. Entman, 1993; Tuchman, 1978 en Gitlin, 1980).

Indien we louter focussen op de communicatiewetenschappelijke literatuur rond framing, zien we dat heel wat auteurs naar het standaardwerk 'Frame Analysis' van Erving Goffman (1974) teruggrijpen om het frameconcept te situeren.

Goffman benadrukt in dit werk het belang van frames voor het organiseren van fragmentarische stukjes informatie en ervaringen (McQuail, 2005, p.378). Volgens hem ontwikkelt elk individu in zijn 'zwarte doos' primary frameworks waaraan informatie, die uit reële ervaringen is gehaald, wordt gekoppeld. Hierdoor kunnen individuen een gebeurtenis afbakenen, waarnemen, identificeren en labelen. Het frame maakt met andere woorden een gebeurtenis betekenisvol.

Individuen gaan nadien handelen naargelang het 'gekozen' frame zonder zich echt bewust te zijn van de onderliggende organisationele principes die het frame samenstellen. Goffman gebruikt de term 'frame' dan ook "*to refer to the set of rules governing a given type of activity*" (Gamson, 1975, p.604; Fisher, 1997, p.2). Uit deze definitie kunnen we afleiden dat Goffman vooral de nadruk legt op audience en niet zozeer op mediaframes (cfr. infra).

Fisher (1997, p.3) bekritiseert echter Goffmans premisse omtrent de aanwezigheid van frames in de menselijke zwarte doos. Hij stelt dat meer duiding rond de manier waarop deze frames worden gevormd noodzakelijk is. Gamson (1975) meent dan weer dat op basis van Goffmans werk het heel moeilijk is om een geschikte methodologie voor framinganalyse te ontwikkelen (Gamson, 1975, p.605-607). Framing mist immers conceptuele klaarheid.

Niettegenstaande de kritieken op Goffmans interpretatie van het framingconcept, blijken zijn theoretische bespiegelingen toch een eerste aanzet tot de verdere ontwikkeling van theorieën en empirische studies rond framing.

We kunnen echter stellen dat het wachten is tot eind de jaren '80, begin de jaren '90, vooraleer framing daadwerkelijk bovenaan de onderzoeksagenda van veel communicatiewetenschappers komt te staan. Scheufele (1999) meent dat deze opgang van framing vooral is toe te schrijven aan nieuwe ideeën die met betrekking tot media-effectonderzoek in deze periode hun intrede doen. Framing past immers perfect binnen het dan geïntroduceerde sociaal constructivisme¹⁰. Deze theorie stelt enerzijds dat media een sterke impact uitoefenen op de constructie van de sociale realiteit. Anderzijds wordt deze invloed beperkt door de interactie tussen massamedia en ontvangers. Media reiken met andere woorden de frames aan waarop individuen zullen terugvallen bij het interpreteren en bediscussiëren van gebeurtenissen. Maar tegelijkertijd zal informatieverwerking en interpretatie ook afhankelijk zijn van persoonlijke ervaring en interactie met peers. Bijgevolg betekent de adaptatie van de constructivismebenadering dat inzicht in de rollen van publiek en massamedia, onderzoek op verschillende analyseniveaus vereist. Van Gorp (2006, p.247) meent dat via framing "*het samenspel tussen het tekstuele niveau (de frames die de*

¹⁰ Scheufele (1999, p.105) onderscheidt vier fases in media-effectonderzoek waarbij het sociaal constructivisme de laatste fase betreft. De eerste fase heeft betrekking op de media als propaganda-apparaat waarbij de sterke invloed van media op attitudes centraal staat. De tweede fase relateert de sterke invloeden die van mediaboodschappen uitgaan. Persoonlijke invloeden worden nu als meer bepalend gezien voor veranderingen in attitudes. De derde fase focust niet zozeer op attitudeveranderingen maar op cognitieve effecten, waarbij media-invloeden weer een grote rol zijn gaan spelen.

media aanwenden), het cognitieve niveau (de schemata bij het publiek), het extramedia niveau (het discours van de frame sponsors) en de gedeelde culturele ideeën” kan worden nagegaan.

2 Definiëring media- en audience frames en framing

De variëteit aan framedefinities is erg groot. In de eerste plaats omdat framing steeds vanuit een specifiek toepassingsveld werd gedefinieerd en geïnterpreteerd, waardoor in de loop der jaren verschillende klemtonen zijn gelegd. In de tweede plaats omdat frames óók nog eens in verschillende fases van het communicatieproces zijn gelokaliseerd. Zo situeert Entman (1993, p.52) frames in de tekst, in hoofde van journalisten en ontvangers en in de cultuur waarvan media en publiek deel uitmaken.

De meeste auteurs focussen echter op de tweedeling ‘media-’ en ‘audience’ frames¹¹ en niet zozeer op culturele frames¹². **Mediaframes**¹³ situeren zich op het niveau van het journalistieke arbeidsproces en de studie van nieuwsinhoud. Ze zijn geïntegreerd in nieuwsteksten en leggen accenten waardoor de lezing van teksten in een bepaalde richting wordt gestuurd. **Audience frames**¹⁴ zijn daarentegen eigen aan het individu en helpen de nieuwsboodschap te interpreteren en te verwerken. Vaak worden deze frames in effectstudies naar voor geschoven. Bij dit soort onderzoek staat de vraag centraal hoe mediagebruikers in hun perceptie en attitudes door de mediaframes worden beïnvloed (McQuail, 2005, p.511-512, p.555).

In wat volgt bespreken we verschillende definities die in de framingliteratuur met betrekking tot media- en audience frames zijn teruggevonden. Het is opvallend dat over de invulling van het audience frameconcept nagenoeg unanimiteit bestaat. Mediaframes daarentegen worden vanuit verschillende invalshoeken benaderd waardoor in de definities verschillende klemtonen worden gelegd.

2.1 De invulling van het mediaframeconcept

Binnen het scala aan mediaframedefinities kunnen drie stromingen worden gedetecteerd. Enerzijds zijn er de auteurs die focussen op het mediaframe als onderdeel van een nieuwstekst. Het frame is voor hen een hulpmiddel in het weergeven van gebeurtenissen doordat het toelaat de realiteit te structureren, te labelen en betekenis te geven. Voorts zijn er de auteurs die mediaframes aan journalistieke selectieprocessen liëren. Zij leggen de nadruk op de invloed van enerzijds journalisten en anderzijds overheden, drukingsgroepen en sociale bewegingen op de selectie van mediaframes. Ten slotte zijn er de auteurs die focussen op de werking en invulling van mediaframes. Zij reiken wellicht de meest concrete en praktische definiëringen aan.

Tuchman (1978), Neuman, Just en Crigler (1992) en Gamson en Modigliani (1989) kunnen tot de eerste stroming worden gerekend.

Tuchman (1978, p.193) heeft het in haar werk ‘Making News’ over nieuwsframes die de dagdagelijkse realiteit organiseren. Hoewel in zeer vage bewoordingen gesteld, meent zij dat ‘mediaframes’ een essentieel kenmerk van de nieuwsberichtgeving zijn. Neuman, Just and Crigler (1992) beschouwen frames als een middel om informatie mee te delen, te interpreteren en te evalueren. Mediaframes zijn er met andere woorden om een publiek

¹¹ In het vervolg van deze tekst gebruiken we de begrippen audience frame, individual frame, individueel frame en publieksframe door elkaar. Deze begrippen staan immers voor hetzelfde en kunnen als synoniemen worden beschouwd.

¹² Zoals uit het vervolg van dit onderdeel zal blijken, zijn er toch een aantal auteurs die ook bij de culturele frames blijven stilstaan. Onder andere Van Gorp (2004) hecht heel veel belang aan deze frames.

¹³ Mediaframes zijn synoniem voor ‘frames in communication’ (Druckman, 2001a, p.227).

¹⁴ Audience frames zijn synoniem voor ‘frames in thought’ (Druckman, 2001a, p.227-228).

wegwijs te maken in het grote informatieaanbod. Gamson en Modigliani (1989, p.3) hebben het in dezelfde traditie dan weer over mediaframes als “*central organizing ideas*” die betekenis geven aan gebeurtenissen door de controverse of de essentie ervan te benadrukken. Reese (2001, p.11) bouwt hierop verder en stelt dat frames “*are organizing principles that are socially shared and persistent over time, that work symbolically to meaningfully structure the world*”.

Pan en Kosicki (1993), Valkenburg, Semetko en de Vreese (1999) en Nelson, Clawson en Oxley (1997) hebben eerder oog voor de journalistieke inbreng in de totstandkoming van mediaframes. Pan en Kosicki (1993, p.57) stellen dat journalisten een mediaframe initiëren door aangereikte informatie in een bepaalde vorm te encoderen. Dit frame wordt vervolgens gecommuniceerd naar een publiek dat voor de interpretatie van de informatie op dit frame terugvalt. Ook Valkenburg, Semetko en de Vreese (1999, p.550) benadrukken de journalistieke inbreng. Volgens hen organiseren journalisten informatie in specifieke frames opdat deze informatie toegankelijk zou worden voor een groot publiek. Nelson, Clawson en Oxley (1997, p.567-568) sluiten zich bij de voorgaande auteurs aan. Alleen spreken zij over de inbreng van communicatiebronnen, wat meer behelst dan enkel journalisten.

Een laatste groep auteurs focust in de definiëring van mediaframes op de werking en de invulling.

Gitlin (1980, p.7) stelt dat mediaframes “*are persistent patterns of cognition, interpretation, and presentation, of selection, emphasis, and exclusion, by which symbol-handlers routinely organize discourse, whether verbal or visual. We frame reality in order to negotiate it, manage it, comprehend it, and choose appropriate repertoires of cognition and action*” (Gitlin, 1980, p.7). Deze definitie is meteen al heel wat specifiekere dan voorgaande en identificeert belangrijke framegerelateerde begrippen als interpretatie, presentatie, selectie en benadrukking.

Entman (1993, p.51) focust op twee van deze begrippen door de termen ‘selecteren’ en ‘benadrukken’ in zijn definiëring van mediaframes centraal te stellen. Framen is dan:

- 1) het selecteren van slechts enkele aspecten die in de realiteit worden waargenomen
 - 2) het benadrukken van deze aspecten in de boodschap van de communicator.
- Bepaalde stukjes informatie worden in de verf gezet zodat ze vlugger opgemerkt worden, meer betekenis krijgen en langer blijven (Entman, 1993, p.52).

Heel concreet zijn mediaframes volgens Entman vast te stellen aan de hand van bepaalde keywords, metaforen, concepten, symbolen en visuele beelden (Entman, 1991, p.7). Een idee dat verderbouwt op de identificatie door Gamson en Modigliani (1989, p.3) van vijf framingvariabelen, zijnde metaforen, toonbeelden uit heden of verleden, ‘catchphrases’, (woordelijke) beschrijvingen en visuele beelden. Ook Pan en Kosicki (1993) hebben het over stilistische kenmerken zoals metaforen, voorbeelden, visuele beelden en afbeeldingen voor de samenstelling van een frame. In de literatuur worden deze variabelen vaak met de term **framing devices** aangeduid.

Samenvattend kunnen we stellen dat in de definities van mediaframes verschillende klemtonen worden gelegd. Deze accenten zijn echter in grote mate te herleiden naar diverse communicatiewetenschappelijke onderzoekstradities. Voorbeelden zijn de sociologische studies naar nieuwsselectie, gatekeeping en journalistenonderzoek. Ook met betrekking tot de definiëring van mediaframes op basis van framingvariabelen vinden we aansluiting met studies naar tekstuele aspecten van nieuwsteksten (cfr. infra).

Hoewel alle definities bijdragen tot een beter begrip van het mediaframeconcept is de laatste invulling (cfr. de identificatie van framing devices) met het oog op de uitvoering van empirisch onderzoek naar mediaframes wellicht meest concreet en meest bruikbaar. Door begrippen als selectie, nadruk, zichtbaarheid ... centraal te stellen en concreet een aantal

framingelementen aan te reiken, wordt het voor de onderzoeker iets evidenter om gedegen empirisch onderzoek op te zetten.

2.2 De invulling van het audience frameconcept

Naast mediaframes zijn er ook audience frames¹⁵ te onderscheiden. Deze frames zijn eigen aan het individu en helpen bij het verwerken en interpreteren van frames die in de mediaboodschappen zijn vervat.

Entman (1993, p.53) definieert audience frames als *“mentally stored clusters of ideas that guide individuals’ processing of information”*. McLeod (in Scheufele, 1999, p.107) heeft het in die optiek over *“cognitive devices that operate as non-hierarchical categories that serve as forms of major headings into which any future news content can be filed”*. Pan en Kosicki (1993) zien individuele frames eerder als interpretatieschema’s *“that enables individuals to perceive, organize and make sense of incoming information”*. Kinder en Sanders (1990, p.74) hebben het over *“internal structures of the mind that help individuals to order and give meaning to the dizzying parade of events”*. Johnston (2005, p.239) ten slotte stelt dat frames *“are problemsolving schemata, stored in memory, for the interpretative task of navigating everyday life and making sense of presenting situations”*.

In tegenstelling tot mediaframes, merken we dat de invullingen van het audience frameconcept minder talrijk zijn en bovendien dezelfde accenten leggen.

2.3 Eigen definitie

De bovenstaande definities geven een beeld van media- en audience frames en dragen bij tot het opstellen van een eigen definitie. Wat volgens ons in de aangehaalde definities echter ontbreekt - hoewel door verschillende auteurs in framingtheorieën aangehaald -, maar heel belangrijk is om de inhoud van mediaframes weer te geven, is de identificatie van **reasoning devices**. Reasoning devices definiëren samen met framing devices het mediaframe. Entman (1993, p.54) onderscheidt er vier¹⁶: het definiëren, het verklaren en het evalueren van een probleem en het poneren van aanbevelingen voor het oplossen van een probleem. In praktijk blijkt dat deze devices niet altijd aanwezig zijn. Volgens Van Gorp (2004) is het echter niet noodzakelijk dat reasoning devices expliciet in de tekst voorkomen als het frame er ten minste mee in verband te brengen is. Ook Gamson en Modigliani (1989) en Snow, Rochford, Worden en Benford (1986) besteden in hun framingbijdrage aandacht aan reasoning devices (cfr. infra).

Bijgevolg stellen we op basis van aangehaalde definities en de aanvulling met betrekking tot reasoning devices de volgende eigen definitie van media- en audience frames op:

Een **mediaframe** is onderdeel van een nieuwstekst en bestaat uit framing en reasoning devices die de waargenomen realiteit selecteren en interpreteren en daarbij de lezing in een bepaalde richting sturen.

Framing is dan het proces waarbij mediaframes bewust of onbewust worden geselecteerd op basis van verschillende externe en interne variabelen en het publiek suggereren de boodschap, als deel van de waargenomen realiteit, overeenkomstig met het frame te interpreteren.

Audience frames zijn interpretatieschema’s die het individu toelaten het mediaframe te interpreteren en informatie te verwerken.

¹⁵ Het concept audience frame is te relateren aan cognitief-psychologische theorieën en kan bijgevolg, net als mediaframes, niet los worden gezien van andere theorieën. De cognitief-psychologische studies worden echter binnen het opzet van dit proefschrift niet beschouwd.

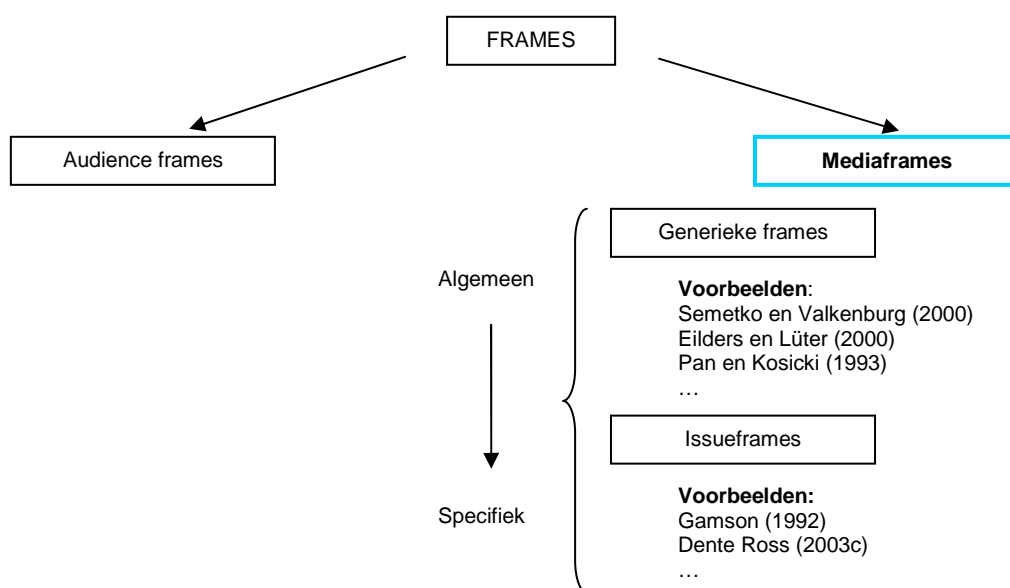
¹⁶ Entman (1993) spreekt zelf over framefuncties, eerder dan over reasoning devices. Volgens ons kunnen de functies die Entman opgeeft echter gezien worden als reasoning devices.

3 Definiëring issuespecifieke en generieke frames

3.1 De invulling van het issuespecifieke en generieke frameconcept

Naast de tweedeling media- en audience frames onderscheiden een groot aantal auteurs nog eens verschillende frametypes binnen mediaframes. Deze variëren in universaliteit, gaande van de meest algemene generieke frames tot de meer specifieke issueframes. Onderstaand schema geeft deze typologie weer en haalt een aantal voorbeelden ter illustratie aan¹⁷.

Figuur 1: Een indeling van frames met nadruk op een typologie van mediaframes

Bron: eigen verwerking

de Vreese, Peter en Semetko (2001, p.108-110) en de Vreese (2005, p.54-56) verklaren het onderscheid tussen beide soorten mediaframes. Ze stellen dat issueframes betrekking hebben op specifieke onderwerpen of gebeurtenissen en bijgevolg geen grote draagwijdte kennen. Ze zijn met andere woorden zeer issuegevoelig. Studies naar dit soort frames richten zich bijvoorbeeld op de frames die in de verslaggeving over de Intifada worden gebruikt. Generieke frames daarentegen zijn veel algemener, overstijgen thematische beperkingen en zijn toepasbaar op een groter aanbod van nieuwsitems. Voorbeeld hier is het onderzoek van Semetko en Valkenburg (2000) waarin vijf frames, het human interest, het economic consequences, het conflict, het morality en het responsibility frame worden geïdentificeerd.

Voordeel van het hanteren van issueframes is het vastleggen van gedetailleerde en heel specifieke data. Een nieuwsonderwerp kan aan de hand van dit soort frames in de diepte worden onderzocht. Issueframes “*may capture specific aspects of selection, organization, and elaboration that are present in news coverage and pertain specifically to a well-defined issue*” (de Vreese, Peter en Semetko, 2001, p.108). Nadeel is dat analyses op basis van dit soort frames moeilijk te generaliseren en te vergelijken zijn. Generic frames genereren minder diepgaande data, maar zijn meer inzetbaar voor comparatief onderzoek (de Boer en Brennecke, 2003, p.214). Dit soort nieuwsframe “*has the capacity to transcend issue, time and space limits*” (de Vreese, Peter en Semetko, 2001, p.109).

¹⁷ In hoofdstuk 5 gaan we dieper in op een aantal onderzoeken die generieke of issuespecifieke frames centraal stellen.

3.2 Eigen definitie

Op basis van bovenstaande definities en empirische voorbeeldstudies komen we tot de volgende definiëringen van generieke en issueframes.

Issuespecifieke of issueframes zijn mediaframes, enkel van toepassing op een specifiek onderwerp. Ze leggen gedetailleerde en heel specifieke data vast, maar zijn moeilijk veralgemeenbaar en inzetbaar in comparatief onderzoek.

Generieke frames zijn mediaframes die een specifiek onderwerp overstijgen en toepasbaar zijn op verschillende thema's. In tegenstelling tot issueframes lenen zij zich uitstekend voor vergelijkend onderzoek.

4 Verschillende fases binnen het framingproces

In de definitie van framing is reeds gewag gemaakt van externe en interne variabelen die de selectie van mediaframes mee gaan bepalen. Ook de relatie tussen media- en audience frames is in diezelfde definitie aangegeven. Mediaframes beïnvloeden individuele frames die op hun beurt de individuele respons sturen. Er worden met andere woorden verschillende subprocessen binnen framing geïdentificeerd.

Het onderstaande schema illustreert deze verschillende fases. De invloed van externe en interne factoren zoals frame sponsors, key events, cultuur, mediaorganisaties en journalisten wordt door verschillende auteurs (cfr. infra) als de framebuildingfase omschreven. Deze fase stelt de vorming en selectie van mediaframes centraal. Daarnaast is er ook de framesettingfase die de relatie tussen media- en audience frames uitdiept. Zoals eerder aangegeven creëren audience en mediaframes bepaalde effecten binnen een publiek. Aan de hand van onderzoek naar cognitieve en affectieve respons, gedragingen en attitudes kunnen deze effecten worden bestudeerd.

Het schema duidt echter niet alleen de verschillende framingprocessen. Het legt ook een verband met wat in de rest van de hoofdstukken over framing zal aan bod komen.

In hoofdstuk 2 wordt gefocust op studies die het hele framingproces in kaart brengen. De studies van Gamson en Modigliani (1989), Pan en Kosicki (1993), Scheufele (1999), D'Angelo (2002), de Vreese (2005) en Van Gorp (2004) geven een totaalbeeld van de werking van frames en framing.

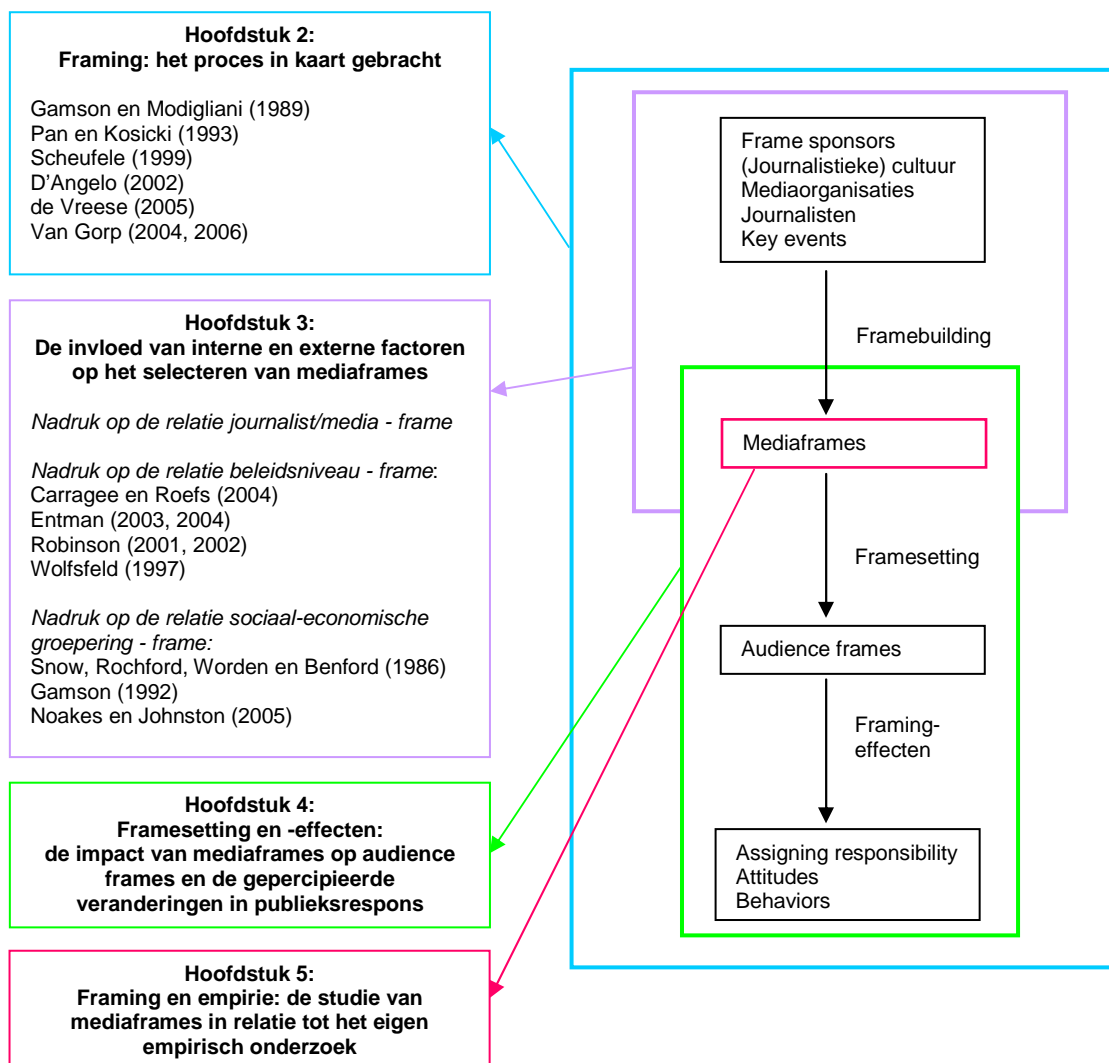
Hoofdstuk 3 stelt de selectie van mediaframes centraal. Verschillende studies die aandacht hebben voor de rol van journalisten, mediaorganisaties, sociaal-economische groeperingen en het beleidsniveau worden ten gronde bestudeerd. Mediaframes worden dan wel door journalisten en (/of) editors in een nieuwstekst ingesloten, voorafgaand is er toch een heel belangrijk beïnvloedingsproces waarneembaar.

In hoofdstuk 4 worden de framesetting- en effectfase beschouwd. We staan stil bij de manier waarop mediaframes audience frames beïnvloeden en we introduceren een aantal empirische frame-effectstudies.

Hoofdstuk 5, ten slotte, gaat dieper in op een aantal, voor ons eigen empirisch onderzoek, bepalende framingstudies.

Zoals uit volgende hoofdstukken zal blijken, is het toepassen van theoretische framingstandpunten in praktijk heel moeilijk gebleken. De studies die in dit hoofdstuk worden weergegeven, leveren echter een bijdrage in het ontwikkelen van een eigen framinganalyse doordat op een kwantitatieve (en in mindere mate kwalitatieve) manier is gepoogd frames empirisch vast te stellen.

Figuur 2: Framing onderverdeeld naar verschillende fases en gelinkt aan de verschillende framinghoofdstukken

Bron: eigen verwerking

5 Framing in relatie tot communicatiewetenschappelijke onderzoekstradities

Hoewel framing een term is die vooral vanaf de jaren '90 in communicatiewetenschappelijke theorie en empirie wordt ingezet, is het duidelijk dat het begrip op een rijke traditie van communicatiewetenschappelijke studies verderbouwt. De processen, in bovenstaand schema geïdentificeerd, hebben immers een gemeenschappelijk draagvlak met studies naar selectie- en productieprocessen, journalistenonderzoek, tekstuele inhoudsanalyses en effectstudies. In dit opzicht is het belangrijk framing niet als een 'nieuwe', op zichzelf staande theorie te beschouwen, maar de geïdentificeerde framingprocessen in verband te brengen met reeds bestaande onderzoekstradities naar verschillende facetten van het communicatieproces. In de volgende paragrafen willen we dan ook deze onderlinge relaties specificeren.

5.1 De relatie tussen sociologie, journalistiek en framing

In het verleden zijn heel wat betekenisvolle studies vanuit sociologisch perspectief naar de journalist als individu, als deel van een sociale groep of netwerk óf als actor in een brede sociale en complexe context opgezet. Hierbij werden journalistieke werkrouines,

interpersoonlijke mediarelaties, journalistiek gedrag en invloeden van organisaties, instituties en structuren op nieuwsselectie en -productie beschouwd. Net deze factoren blijken ook bij het determineren van een mediaframe van belang te zijn.

Sociologische studies naar journalisten als '*sociological beings*' werden reeds in de jaren '50 opgezet. Journalisten werden gezien "*as part of an environment inhabited by other people, resources, agendas, pressures and interests*" (Zelizer, 2004, p.52). De allereerste sociologische onderzoeken focusten op journalistieke praktijken met betrekking tot nieuwsselectie, gatekeeping en sociale controle. Later kwam de nadruk meer op de ontwikkeling van een journalistieke identiteit te liggen door waarden, ethiek, rollen en socialisatiepatronen te beschouwen. In een derde fase werd het gedrag van journalisten vanuit een normatief, ritueel en doelgericht perspectief bestudeerd.

Manning White (1950) introduceerde het gatekeepingprincipe in relatie tot journalistiek en selectieprocessen. In zijn onderzoek naar nieuwsselectie bij persagentschappen stelde hij vast dat subjectieve keuzes het weerhouden van nieuwsitems bepaalden. Persoonlijke motieven, voorkeuren en gemoedstoestand speelden een doorslaggevende rol. Manning White (1950) hield echter te weinig rekening met de redactionele en sociale context waarbinnen journalisten functioneren en legde te veel nadruk op de individuele beslissingsmacht van journalisten. Toch was het gevonden resultaat opmerkelijk en bleek zijn studie de voorbode van verschillende sociologisch geïnspireerde onderzoeken naar gatekeeping en selectie.

Het is echter de studie van Galtung en Ruge (1965) die als baanbrekend voor het algemeen begrip van gatekeeping en nieuwsselectie wordt beschouwd. Zij bestudeerden en identificeerden immers verschillende criteria ter ondersteuning van selectie en afwijzing van nieuwsitems. Door nieuwswaarde aan de hand van 12 criteria te definiëren, merkten ze op dat de mate waarin items aan de criteria voldeden, de slaagkans op selectie verhoogden. Hoewel verschillende commentaren op deze studie werden geformuleerd, wezen vervolgstudies uit dat het onderzoek van Galtung en Ruge vandaag nog steeds relevant is, maar dat "*the much-cited [...] list of news values should be regarded as open to question rather than recited as if written on a tablet of stone*" (Harcup en O'Neill, 2001, p.277).

Algemeen kunnen we poneren dat de eerste sociologische studies, door concepten als gatekeeping, sociale controle en nieuwsselectie centraal te stellen, vooral aandacht besteedden aan niet-journalistgebonden factoren die het nieuwsproductieproces beïnvloedden.

Latere studies richtten zich meer op de professionele achtergrond van journalisten, door routines en (ongeschreven) regels binnen redacties te beschouwen. Tunstall (1971) focuste in zijn studie bijvoorbeeld heel specifiek op de werkomstandigheden, organisatie en routines binnen het nieuwsproductieverloop. Hij had aandacht voor het proces van nieuwsselectie, de onderlinge relaties tussen journalisten en bronnen, de routines en organisatiestructuur binnen redacties én de interne relaties tussen journalisten. In dezelfde periode werden ook sociologische profielschetsen van de professionele journalist opgesteld. Onder andere Johnstone e.a. (1972) en Cohen en Young (1973) deden onderzoek naar journalistieke waarden, ethiek, rolpercepties en demografische gegevens vanuit de idee dat deze elementen de selectie van nieuws eveneens stuurden. Verschillende auteurs pikten op dit soort onderzoek in (Weaver en Wilhoit, 1986, 1996; Tunstall, 1996, Stephenson, 2000).

Samengevat kunnen we stellen dat in een eerste fase van sociologisch onderzoek naar journalistiek, gatekeeping, nieuwsselectie en journalistgerelateerde variabelen centraal werden gesteld. Vanaf de jaren '70-'80 trad er echter een zekere evolutie op doordat journalistiek vanuit sociologische hoek nu meer binnen een organisationele setting werd bestudeerd. De relaties tussen nieuwsorganisatie en journalisten worden de focus van nieuwe sociologisch geïnspireerde studies. Hierbij werd uitgegaan van de idee dat

individuele voorkeuren, waarden en attitudes naar de achtergrond verdwijnen doordat journalisten binnen de nieuwsorganisatie worden gesocialiseerd.

Epstein (1973) suggereerde in zijn studie naar de interactie tussen journalist en organisatie dat organisationele en technische beperkingen de nieuwsproductie naar de hand zetten. Journalisten maakten deel uit van een bepaalde werkomgeving waarbij organisationele routines een belangrijke rol speelden. Elliott (1972), Golding en Elliott (1979) en Schlesinger (1978) concentreerden zich op organisationele beperkingen met betrekking tot de productie van televisienieuws. Zij merkten op dat de autonomie van openbare omroepen hierdoor in het gedrang kwam. Verschillende auteurs toonden met andere woorden aan dat journalisten onderhevig waren aan de waarden en prioriteiten opgelegd door de organisatie waarvan ze deel uitmaakten.

Hoewel verder onderzoek naar de interactie tussen journalist en organisatie werd uitgevoerd kwam vanaf de jaren '70-'80 de nadruk op etnografische studies te liggen. Aan de hand van participerende observatie en etnografische methodologieën gingen verschillende onderzoekers het besluitvormingsproces rond nieuws opnieuw bestuderen. Vragen als wie besliste welke nieuwsitems nieuwswaardig waren, hoe tot een beslissing werd gekomen en waarom net deze items werden weerhouden, kwamen centraal te staan (cfr. Schlesinger, 1978; Elliott, 1972).

De onderzoeken van Tuchman (1978), Gans (1979) en Fishman (1980) zijn wellicht meest in relatie tot dit onderzoeksdomein aangehaald. We poneerden eerder al dat Tuchman (1978) nieuws als een constructie van de realiteit beschouwde waarbij journalisten bepaalde nieuwsroutines hanteren en zich aanpassen aan organisationele beperkingen. Gans (1979) focuste meer op 'nieuwswaarden' van journalisten. Hij claimde dat journalisten bij het bepalen van wat nieuws is, een grote afhankelijkheid van deze waarden tentoon spreidden. Fishman (1980) bracht journalistiek dan weer in relatie met bureaucratie. Hij toonde aan dat bureaucratische noden de blootstelling aan nieuwsbronnen, besluitvormingsprocessen ... determineerden.

We kunnen besluiten dat een tweede fase binnen sociologisch onderzoek naar journalistiek, de relaties tussen journalisten en hun werkomgeving centraal stelden. Aan de hand van etnografisch en participerend onderzoek werd de beïnvloeding van organisationele factoren op de definiëring en selectie van nieuws, nagegaan.

Later onderzoek binnen het sociologisch perspectief introduceerde bredere socioculturele factoren in de analyse. Hoewel deze onderzoeken flirtten met politieke en economische perspectieven op journalistiek, werd de sociologische waarde geschat in de poging om de brede banden tussen journalisten en hun omgeving weer te geven. Onderzoekers toonden aan dat aspecten als media ownership (Verstraeten, 1980; Curran, 2002; McChesney, 1999; Murdock, 1990, 1997), reclame (Bagdikian, 1997), commercialisering, concentratie (Picard, 1988; Sanchez-Tabernero, 1993; Sparks, 1996) en politieke afhankelijkheid (Hardt, 1996) een belangrijke invloed op de journalistiek uitoefenden.

Ook ideologie werd later als onderzoeksbegrip vanuit de hegemonietheorie verder geanalyseerd. Onder andere de Glasgow University Media Group en het Center for Contemporary Cultural studies in Birmingham, met als belangrijke vertegenwoordiger Stuart Hall, zetten sociologisch onderzoek op naar ideologie, hegemonie en journalistiek. Ook in de VS werd uitgebreid onderzoek aan deze concepten besteed. Zo stelde onder andere Gitlin (1980) vast dat de Amerikaanse journalistiek door de dominant heersende klasse werd geregeerd. Heel concreet toonde hij aan dat anti-oorlogsbewegingen stereotiep als gewelddadig en afwijkend werden uitgebeeld, waardoor de ideeën van de heersende klasse werden onderschreven in plaats van uitgedaagd. Een vaststelling die het belang van journalistiek voor de vorming en het voortbestaan van sociale bewegingen aantoonde. In

hoofdstuk 3 komen we uitgebreider op het hegemonieconcept terug, door heel concreet de relatie met framing voorop te stellen.

Hoewel bovenstaand overzicht van sociologische studies met betrekking tot journalistiek op een compacte manier is weergegeven, is meteen duidelijk dat het framingperspectief verder bouwt op de algemene bevindingen in deze studies. Framingtheoretici identificeren immers dezelfde externe en interne factoren als beïnvloedende factoren tijdens de framebuildingfase.

Vooraleer mediaframes in een nieuwstekst worden ingesloten, gaat er een heel proces van selectie en beïnvloeding aan vooraf. In de eerste plaats wordt de implementatie van frames bepaald door journalistgebonden factoren, zoals individuele waarden, ethische standaarden, normen en rolpercepties. Ook de socialiseringsprocessen, uitgaande van de beroepsomgeving en bij uitbreiding van de mediaorganisatie, zijn belangrijk voor een goed begrip van het journalistieke productieproces.

De impact van ideologie en bredere socio-culturele factoren is ook een analyse-element dat een centrale plaats krijgt binnen de theoretische bijdragen over framing. Hieruit kunnen we afleiden dat framing in geen geval als een losstaande theorie mag worden beschouwd, maar dat sociologische studies, voornamelijk met betrekking tot de framebuildingfase, belangrijke bouwstenen ter implementatie en adaptatie hebben aangereikt.

5.2 De relatie tussen politiek, journalistiek en framebuilding

Niet alleen sociologisch geïnspireerde studies naar journalistiek zijn belangrijk gebleken voor het algemene begrip van framing. Ook de onderzoeken naar de relatie tussen politiek en journalistiek hebben een significante bijdrage geleverd. Vooral de studies op microniveau met een focus op de relatie tussen nieuwsbronnen en journalisten zijn in framingopzicht bijzonder relevant. Daarnaast dragen studies op mesoniveau, met aandacht voor een bredere situering van journalisten ten opzichte van politieke, publieke en sociale actoren, onze interesse weg. Onder andere de inzichten van Habermas zijn in deze context belangrijk.

Studies naar de relatie tussen politiek en journalistiek werden veelal opgezet vanuit de idee dieper inzicht te verwerven rond concepten als journalistieke macht en autonomie (cfr. Tunstall, 1971). De conclusies van dit soort onderzoek stelden dat de wederzijdse afhankelijkheid van media exposure in ruil voor informatie, de relatie kenmerkte tussen nieuwsbron en journalist (Gans, 1979). Dit leidde tot een fundamenteel onevenwicht in het aan bod komen van nieuwsbronnen waarbij de elite werd bevoordeeld ten opzichte van andere partijen. Zij beschikten immers over de macht, de informatie en de organisatie om journalisten van de gewenste gegevens te voorzien (McQuail, 2000, p.289).

Patterson (1998) toonde echter aan de hand van vergelijkend geografisch onderzoek aan dat journalisten toch verschilden in de manier waarop ze met hun bronnen omgingen. Ze namen bij het verwerken van informatie een meer actieve versus passieve houding aan en opteerden voor een meer neutrale versus bevoordelende berichtgeving. De verschillen in de relatie bron-journalist, door Patterson geïdentificeerd, bleken echter niet de enige. Met betrekking tot Israëlische journalisten werd bijvoorbeeld een intense relatie met beleidsbronnen vastgesteld doordat bron en journalist elkaar, niet alleen beroepshalve, reeds lange tijd kenden (Wolfsfeld, 1997; Caspi en Limor, 1999; Liebes, 2002).

Na verloop van tijd gingen onderzoekers de relatie tussen bron en journalist in meer diverse settings uitdiepen en specifieke '*sourcing practices*' zoals spinning bestuderen. Tezelfdertijd werden discussies rond bronnengebruik kritischer. Verschillende wetenschappers gaven aan dat de macht van journalisten gelimiteerd was en in een ruimere context van interacties en instituties diende te worden beschouwd. Hun kritiek stelde dat aspecten van informele

netwerking, de relatie tussen reporters en editors en de invloed van een democratische context te weinig onderzocht waren.

Aansluitend bij de studies naar de positie van journalisten ten aanzien van politieke nieuwsbronnen werden ook onderzoeken op mesoniveau naar de relatie tussen journalisten, sociale en politieke actoren en het publiek opgezet (Zelizer, 2004). Hierbij werd niet alleen uitgegaan van een wederzijdse relatie tussen politieke en media-actoren, maar ook van relaties tussen wat Habermas (2006) identificeerde als civil society-actoren, zoals algemene belangengroepen, experts, intellectuelen, publieke actoren en vertegenwoordigers van functionele systemen. De theorie die Habermas (1963/1989, 2006) rond het concept 'publieke sfeer' heeft opgebouwd, kan hier ter verduidelijking van de verschillende banden worden aangehaald.

Habermas refereerde met de term 'publieke sfeer' naar een abstracte 'ruimte' die voorziet in een min of meer autonome en open arena voor publieke debatten (McQuail, 2000, p.181). Ze situeert zich ergens tussen de staat (cfr. politieke partijen, politici) en de private sfeer (de persoonlijke leefwereld van individuen). Het is een ruimte waar burgers kunnen debatteren over onderwerpen, opvattingen en beleid die iedere burger in de maatschappij aangaan en waar systematisch en kritisch met beleidsbepalingen wordt omgegaan. De publieke sfeer werkt echter alleen optimaal indien ze aan een aantal voorwaarden voldoet (Habermas, 1973/1997). In de eerste plaats moet ze vrij toegankelijk zijn voor alle burgers. Ten tweede mogen burgers die deelnemen aan de publieke sfeer niet beroepshalve of ambtshalve optreden en dienen ze het gemeenschappelijk belang voorop te stellen. En ten derde moeten publieke debatten in een sfeer van vrije meningsuiting en vrijheid van vergadering kunnen doorgaan. Pas indien aan deze voorwaarden is voldaan kan een eerlijk en rationeel publiek debat worden gewaarborgd.

De vraag was echter welke rol de media binnen het concept van publieke sfeer vervulden. Media, vooral indien ze open, vrij en divers zijn, vormden volgens Habermas (1963/1989, 2006) één van de belangrijkste intermediaire instituties van de publieke sfeer. Ze ondersteunen en intensifiëren het publieke debat door een platform voor vrije communicatie aan te bieden. Doordat media zo'n bepalende rol vervullen, zullen verschillende actoren proberen toegang tot en invloed op deze media te krijgen. Habermas (2006) identificeerde politieke actoren, vertegenwoordigers van 'functional systems' (zoals economie, onderwijs, ontwikkeling ...) en civil society-actoren als potentieel beïnvloedend op het mediadiscours. De band tussen politici en media was in eerdere studies reeds onderzocht. Opvallend in Habermas' theorie is de rol die voor civil society-actoren was weggelegd. Hiermee duidde Habermas op het maatschappelijk middenveld of de organisaties die buiten de sfeer van de overheid, de markt en de verbanden met familie en vrienden vallen. Voorbeelden zijn sociale bewegingen, algemene belangengroepen en religieuze gemeenschappen. Volgens Habermas (1963/1989, 2006) lieten de civil society-actoren zich immers ook in de strijd om media-aandacht gelden. Een premisse die door framingtheoretici wordt bijgetreden in die zin dat zij invloeden van verschillende 'sponsors', waaronder ook het sociale middenveld, bestuderen. Hier wordt echter uitgebreid op ingegaan in het hoofdstuk rond framebuilding.

Uit bovenstaande situering is duidelijk dat reeds jaren onderzoek naar de relatie tussen verschillende nieuwsbronnen en journalisten is uitgevoerd. De mate waarin journalisten afhankelijk van hun (politieke) nieuwsbronnen ageren, neemt hierbij een centrale plaats in. De media als vierde macht, als waakhond en als autonome actor zijn belangrijke concepten die in verschillende studies zijn bestudeerd. Het is echter klaar dat we niet om de invloed van nieuwsbronnen op journalisten heen kunnen. Diverse onderzoeken hebben immers op de interdependentie van politieke en journalistieke sferen gewezen. Via rolpatronen en interactiemodellen werd geprobeerd de plaats van de journalist binnen de relatie met nieuwsbronnen te duiden.

Niet alleen politieke bronnen laten zich ten opzichte van journalisten gelden. Uit de theorie van Habermas (1963/1989) is duidelijk het belang van andere, civil society-actoren gebleken. Lobby's, belangengroepen, sociale bewegingen ... proberen eveneens een invloed op de media uit te oefenen.

In het kader van het framebuildingproces is het belangrijk de potentiële impact van overheidsactoren, elites en sociale actoren op journalisten te onderkennen. Daarom refereren verschillende framingtheoretici niet alleen naar organisationele, culturele en individuele invloeden op de framebuildingfase maar ook naar de rol van frame sponsors in de uiteindelijke selectie en weergave van mediaframes in nieuwsberichten. Bijgevolg willen we hier wederom benadrukken dat relaties tussen sponsors en journalisten niet door framingtheoretici zijn 'uitgedacht', maar dat deze wel naar een framingkader zijn vertaald.

5.3 De relatie tussen cultuur, journalistiek en framing

Verschillende auteurs, vooral te situeren binnen de cultural studies-traditie, hebben er in het verleden op gewezen dat ook cultuur een invloed op de journalistiek uitoefent. Hierbij werd de aandacht gevestigd op een journalistieke cultuur, journalistiek als cultuurproduct en journalistiek als cultuurproducent. Bij de sociologische studies naar journalistiek haalden we reeds de potentiële invloed van een journalistieke cultuur aan. Gemeenschappelijke normen, waarden, regels ... eigen aan het journalistenberoep, kunnen immers mee het nieuwsproductieproces beïnvloeden.

Naast deze vaststelling draagt vooral de impact van cultuur op de journalistieke output, in het kader van een framebeschouwing, onze interesse weg. Door journalistiek als een cultuurproduct te identificeren werd benadrukt dat nieuwsteksten een weerspiegeling vormen van de cultuur waarvan journalisten deel uitmaken en niet apart van de bredere maatschappelijke werkelijkheid kunnen worden beschouwd. Journalistieke output is een product 'van zijn tijd', gevormd door een geheel van gedeelde normen en conventies binnen een samenleving (Zelizer, 2004, p.177). Met als gevolg dat processen zoals democratisering, commercialisering en internationalisering een weerslag zullen hebben op het journalistieke eindproduct. Denk maar aan de toenemende popularisering en homogenisering van de pers die door verschillende onderzoekers werden vastgesteld.

Verschillende framingtheoretici zoals Gamson en Modigliani (1989) en Van Gorp (2004) benadrukken in hun studies het belang van cultuur als beïnvloedende factor op het nieuwsproductieproces (cfr. infra). Journalisten bewegen zich binnen een bepaalde culturele context, in een brede maatschappelijke realiteit, die de vorm en inhoud van het journalistieke eindproduct mee gaan bepalen. Waarden, normen, regels en processen eigen aan die cultuur laten zich gelden.

5.4 De relatie tussen taalstudies, journalistiek en mediaframes

In voorgaande paragrafen hebben we voornamelijk de bestaande theorie rond nieuwsselectie, -productie en journalistenonderzoeken gebundeld met de bedoeling het framebuildingproces binnen een ruimere context van politiek en sociologisch geïnspireerde communicatiewetenschappelijke studies te situeren. Hetzelfde kunnen we eigenlijk doen met betrekking tot de analyse van mediaframes. Mediaframingonderzoek beroept zich immers op vaardigheden en inhouden die binnen de traditie van taalstudies zijn ontwikkeld.

Wanneer we de verschillende empirische framingonderzoeken beschouwen, merken we dat diverse framingauteurs technieken en variabelen die reeds in vroegere inhoudsanalyses werden ingezet in hun studies incorporeren. Telkens werd wel gepoogd aan de voornaamste kritieken op deze empirische studies tegemoet te komen.

Met betrekking tot de klassieke inhoudsanalyse waren bijvoorbeeld veel genoteerde commentaren dat onderzoek vaak niet verder kwam dan tellen en te weinig aandacht besteedde aan selectie en constructie die aan het eigenlijke taalgebruik voorafgingen. Door de studie van mediaframes niet te beperken tot het verzamelen van kwantitatieve data en meer kwalitatieve, contextuele elementen te betrekken, werd de eerste commentaar in veel framingstudies opgevolgd. Bovendien werd de selectie en constructie van mediaframes in diverse onderzoeken centraal gesteld. Vooral de relatie tussen frames van sponsors (zoals overheids- en sociale actoren) en mediaframes werd bestudeerd (Wolfsfeld, 1997; Callaghan en Schnell, 2001; Cooper, 2002). Ook knoopten bepaalde framingauteurs aan bij de traditie van vormelijke taalstudies door frames in verschillende tekststructuren te identificeren en het belang van woordkeuzes te benadrukken (cfr. Pan en Kosicki, 1993).

Al bij al kunnen we stellen dat bij de uitwerking van empirisch framingonderzoek wordt teruggevallen op technieken en methodes die in verschillende taalstudies, zoals klassieke inhoudsanalyses, reeds werden uitgewerkt. Alleen worden deze elementen gebruikt om frames die 'broader understandings of the world' genereren te operationaliseren en te onderzoeken. In die zin is het belangrijk om als onderzoeker op de hoogte te zijn van het potentieel en de commentaar die op eerdere inhoudelijke studies naar nieuwsteksten zijn geponeerd. Door kritisch met deze onderzoeken om te gaan en ze eventueel te adapteren tot op het framingniveau, kunnen frames in mediateksten op een meer gedegen en minder subjectieve, interpretatieve manier worden onderzocht.

5.5 Framing en effectstudies

Uit voorgaande paragrafen is naar voor gekomen dat framing in een ruimer geheel van communicatiewetenschappelijke studies naar nieuwsselectie, -productie en -content kan worden ingepast. Door verschillende sociologische en politieke studies compact weer te geven, werd aangetoond dat externe en interne factoren die de selectie en integratie van mediaframes beïnvloeden, reeds in een andere context zijn onderzocht. Door bovendien de onderzoeken naar taal en journalistiek te beschouwen werden ook relaties met inhoudsanalytische studies blootgelegd.

Het hoeft bijgevolg niet te verbazen dat ook frame-effectstudies op een rijke onderzoekstraditie naar relaties tussen nieuwsteksten en publiek terugvallen. Framingtheoretici gaan ervan uit dat mediaframes individuele frames beïnvloeden en op deze manier effecten op cognitie, attitudes en gedragingen genereren. Of er daadwerkelijk effecten worden bewerkstelligd is echter afhankelijk van de uitkomst van de negotiatie tussen de aangereikte media- en aanwezige audience frames (McQuail, 2000, p.421). Indien mediaframes als overeenkomstig met de individuele frames worden gepercipieerd, is de kans groot dat ze door het publiek worden geïncorporeerd. Hiermee sluit de frame-effecttheorie aan bij de vierde fase in media-effectonderzoek.

McQuail (2000) identificeert immers vier fases in media-effectonderzoek. Een eerste fase (1900-1930) identificeerde de media als almachtig, in staat om publieke opinies en beliefs (overtuigingen) vorm te geven en gedrag en gewoonten te bepalen. Onderzoek in deze periode was niet zozeer sociaal-wetenschappelijk als wel berustend op observatie. Rond de jaren '60 werd deze conclusie (cfr. Klapper, 1960) op de proef gesteld. Empirische onderzoeken toonden aan dat een directe link tussen mediaoutput en 'audience response' niet kon worden vastgesteld. Er diende rekening te worden gehouden met interveniërende factoren zoals interpersoonlijke relaties en contacten met de sociale omgeving. *"Media were shown to operate within a pre-existing structure of social relationships and a particular social and cultural context"* (McQuail, 2000, p.419). Toch wilden bepaalde auteurs (Lang en Lang, 1981) de idee van machtige media niet zomaar opgeven. Onderzoek naar relaties tussen media en publiek werd geheroriënteerd in die zin dat langetermijneffecten centraal kwamen te staan. Daarbij werden cognitieve eerder dan gedragseffecten of voorkeuren beoogd.

Onder andere de theorie van Noelle-Neumann (1973) is illustratief voor deze fase in media-effectonderzoek.

Een laatste fase werd vanuit het sociaal-constructivisme ingegeven (cfr. supra). In deze theorie staat de idee dat media effecten genereren door betekenis te geven aan gebeurtenissen centraal. Media 'construeren' weergaven van de werkelijkheid die aan een publiek worden aangeboden. Of het publiek deze interpretatie incorporeert is afhankelijk van persoonsgebonden factoren. Het publiek zal steeds de media-informatie ten opzichte van bestaande kennis afwegen. Eerder wezen we er al op dat frame-effectstudies binnen deze laatste fase van effectonderzoek kunnen worden gesitueerd.

McQuail (2000, p.423) duidt er ook op dat er bepaalde niveaus van effecten te detecteren zijn. Op basis van een studie van Golding (1981) onderscheidt hij een typologie van media-effecten gebaseerd op de tweedeling langetermijn- versus kortetermijn- en bewuste versus onbewuste effecten. Framingeffecten zijn dan eerder langeretermijneffecten met een indirecte impact (in tegenstelling tot bijvoorbeeld propaganda-effecten die op korte termijn spelen).

Nog volgens McQuail (2000) vertonen framingeffecten in grote mate gelijkenissen met agendasetting- en primingeffecten. Ook verschillende andere auteurs focussen in hun studie op de relatie tussen framing, priming en agendasetting (cfr. Iyengar, Kinder, Peters en Krosnick, 1984; McCombs, 2004; McCombs en Ghanem, 2001; Sheafer, 2007; Kosicki, 1993; Willnat, 1997; Price en Tewksbury, 1997; Scheufele, 2000; Weaver, 2007; Scheufele en Tewksbury, 2007; Maher, 2001; Iyengar en Simon, 1993).

Agendasetting is door McCombs en Shaw (1972, 1977, 2004) in de jaren '70 ter verklaring van de impact van de media op het publiek ontwikkeld en steunt op de idee dat *"the press is significantly more than a purveyor of information and opinion. It may not be successful much of the time in telling people what to think, but it is stunningly successful in telling its readers what to think about"* (Cohen, 1963, p.13). In een eerste fase is het agendasettingeffect met betrekking tot objecten (topics, public issues, personen ...) vastgesteld, nadien werd het tot op attribuutniveau verfijnd (cfr. second level agendasetting¹⁸). Een belangrijke consequentie van de incorporatie van een second level agendasetting niveau was de noodzaak tot aanpassing van Cohens quote. *"Media not only tell us what to think about, they also tell us **how to think about some objects**"* (McCombs, 2004, p.71; McCombs en Shaw, 1993).

Priming heeft dan weer betrekking op de veranderingen in gehanteerde maatstaven ter beoordeling van politieke issues (Iyengar en Kinder, 1987). Media kiezen immers niet alleen welke issues en centrale thema's worden gecovered maar ook welke overwegingen toegankelijk zijn. Hoe meer aandacht media voor een specifiek probleem hebben, hoe meer dit probleemgebied wordt 'geprimed' en hoe meer het publiek geneigd is de kennis rond dit probleem te gebruiken in de beoordeling van een issue of persoon (Iyengar en Kinder, 1987, p.65; de Boer en Brennecke, 2003, p.209-210)¹⁹. Verschillende onderzoeken (Iyengar en Kinder, 1986; 1987; Krosnick en Kinder, 1990; Krosnick en Brannon, 1993; Pan en Kosicki, 1997) tonen een primingeffect aan.

¹⁸ Media maken niet enkel objecten voor het publiek zichtbaar, maar ook bepaalde attributen die aan deze objecten worden toegeschreven. Media beïnvloeden met andere woorden het publiek in de interpretatie van objecten door bepaalde eigenschappen en karakteristieken van deze objecten te benadrukken (McCombs en Shaw, 1977, p.12-13; McCombs, 2004, p.73 en 78).

¹⁹ Roskos-Ewoldson e.a. (2002, p.104) identificeren twee belangrijke karakteristieken van priming. Een eerste kenmerk spitst zich toe op de omvang van het primingeffect. Hoe frequenter een issue aan bod komt, hoe hoger de intensiteit, hoe groter het primingeffect. Een tweede kenmerk focust op de beperkte duur van zo'n effect.

McCombs en Reynolds (2002, p.10-15) houden het niet enkel bij priming als een media-effect, maar combineren het expliciet met agendasetting. Ze zien in het effect een consequentie van hun agendasettingtheorie voor de publieke opinie (de Boer en Brennecke, 2003; Weaver, 2007, p.145). Uitgaande van de idee dat de media-agenda de publieke agenda bepaalt, menen zij dat priming het logische gevolg is van het benadrukken van bepaalde objecten en attributen.

De relatie tussen agendasetting-, priming- en framingeffecten is, zoals eerder gesteld, door meerdere auteurs bestudeerd, maar krijgt nog steeds met onduidelijkheid af te rekenen. McCombs (2004) situeert framing binnen agendasetting doordat framing niets anders is dan het selecteren en benadrukken van specifieke attributen die in de media aan een object worden toegekend. Frames zijn bijgevolg een mix van meer complexe cognitieve en affectieve attributen (McCombs en Ghanem, 2001, p.74 en 78). Andere auteurs onderscheiden framing-, priming en agendasettingeffecten. Niettegenstaande de verschillen aan de hand van cognitieve verwerkingsmodellen (Kosicki; 1993; Willnat; 1997; Price en Tewksbury, 1997; Scheufele, 2000; Weaver, 2007), empirische onderzoeken (Iyengar en Simon; 1993) en verschillende theoretische perspectieven met betrekking tot de building- en settingfase voorafgaand aan de effecten (Scheufele en Tewksbury, 2007; Kosicki, 1993; Maher, 2001) worden aangetoond, zijn vooral de gelijkenissen tussen de effecten opvallend.

We kunnen samenvattend besluiten dat verschillende auteurs de voorbije jaren interessante theorieën met betrekking tot de effecten van mediaboodschappen op een publiek hebben ontwikkeld. Daarbij werden de media in meerdere of mindere mate macht om te beïnvloeden toebedeeld. De identificatie van potentiële framingeffecten berust op deze traditie aan studies in die zin dat we de frame-effectstudies aan een vierde fase van media-effectonderzoek kunnen relateren. Deze vierde fase, ingegeven vanuit het sociaal-constructivisme, stelt dat media potentiële impact op een publiek genereren. Het proces van negotiatie tussen de frames door de media aangereikt en de informatie uit interactie met peers of persoonlijke ervaring bekomen, bepaalt of er effectief effecten worden bewerkstelligd. Framing als effecttheorie leunt bovendien sterk aan bij de studies naar agendasetting- en primingeffecten.

5.6 De meerwaarde van framing ten opzichte van de verschillende communicatiewetenschappelijke onderzoekstradities

Aan de hand van bovenstaand overzicht naar relaties tussen framing en verschillende communicatiewetenschappelijke onderzoekstradities hebben we geprobeerd aan te tonen dat het concept framing niet los kan worden gezien van inzichten die reeds eerder binnen de communicatiewetenschappen werden gegenereerd. Framing is niet 'nieuw' in die zin dat het visies en conclusies adapteert en integreert. Bijgevolg kan de vraag naar de meerwaarde van het perspectief voor de studie van communicatieprocessen worden gesteld. Is er een meerwaarde en waarin schuilt deze meerwaarde precies?

Van Gorp (2004) geeft aan dat framing, in tegenstelling tot de meeste andere concepten, op alle fases binnen het communicatieproces kan worden betrokken. Het is een hybride concept want frames kunnen worden ingezet in studies naar de relatie tussen nieuwsbronnen en journalisten, ze kunnen als uitgangspunt voor de studie naar media-inhoud worden beschouwd en ze kunnen de verbanden tussen mediateksten en effecten op een publiek specificeren. *"Framing brengt een aantal puzzelstukken, afkomstig uit een heel aantal disciplines, samen met de bedoeling zicht te krijgen op het volledige beeld"* (Van Gorp, 2004, p.269). Heel concreet voor de studie van mediaboodschappen is de meerwaarde van een frameconcept dat het niveau van onderzoek naar alleenstaande variabelen wordt overstegen. Via frames kunnen onderzoekers een ruimere boodschap en inhoud bestuderen.

Het framingconcept heeft met andere woorden potentieel, wat ook blijkt uit de hoeveelheid literatuur die de laatste jaren aan het concept is gewijd. In de volgende hoofdstukken zullen we dan ook specifiek op de framingstudies ingaan. Dit betekent dat we voor het theoretisch literatuuroverzicht inpijken op de studies die expliciet rond het begrip framing zijn opgesteld. We willen nog eens benadrukken dat deze theoretische en empirische onderzoeken verderbouwen op verschillende communicatiewetenschappelijke onderzoekstradities (cfr. supra) maar dat het in het opzet van dit proefschrift niet de bedoeling is uitgebreid op alle achterliggende tradities in te gaan. In het kader van een beter begrip, achten we het

bepaalde keren echter wel relevant communicatiewetenschappelijke begrippen en theorieën te specificeren, wat dan ook duidelijk zal worden aangegeven. We kiezen voor deze benadering om het proefschrift overzichtelijk en vooral to the point te houden.

Conclusie

Framing en de daarmee verbonden frameconcepten worden steeds meer beschouwd in theoretische en empirische communicatiewetenschappelijke studies. Gezien de grote variëteit aan frame-invullingen achtten wij het noodzakelijk dieper op de definiëring van frames in te gaan om uiteindelijk tot een eigen definitie te komen. We onderscheidden hierbij media- en audience frames. Beide concepten maken deel uit van het framingproces, maar situeren zich op andere plaatsen binnen dit proces. Bovendien blijkt dat de invullingen van het audience frameconcept vrij gelijkvormig zijn, terwijl mediaframes vanuit verschillende invalshoeken worden benaderd. Conceptuele klaarheid dringt zich met andere woorden op. Aan de hand van een eigen definitie van media- en audience frames wilden we aangeven wat in de volgende hoofdstukken precies onder media- en individuele frames wordt verstaan. Daarmee wordt echter geen afbreuk gedaan aan andere invullingen van beide concepten.

Vervolgens hebben we het hele framingproces gesitueerd en verschillende deelprocessen geïdentificeerd. Belangrijk zijn de framebuilding-, framesetting- en frame-effectfase. Door bovendien de schematische voorstelling van het framingproces aan de volgende hoofdstukken te koppelen, wilden we reeds een aantal accenten duidelijk maken, die binnen deze hoofdstukken zullen worden gelegd.

Ten slotte hebben we framing in relatie tot communicatiewetenschappelijke onderzoekstradities beschouwd. Hoewel framing als concept pas in de jaren '90 vaker wordt toegepast, is uit het overzicht van framingbegrippen en -processen duidelijk geworden dat het concept op verschillende communicatiewetenschappelijke tradities is geënt. Er zijn de banden met sociologisch geïnspireerde mediastudies waarin nieuwsselectie, gatekeeping en etnografische variabelen centraal staan. Er zijn de relaties met politieke studies naar de media-input van verschillende politieke en maatschappelijke actoren en er is de link met culturele studies. Elk van deze invalshoeken brengt bij tot een beter begrip van het framebuildingproces. Daarnaast zijn er de taalstudies die een verband tussen onderzoeken naar mediaframes en andere inhoudsanalytische studies vooropstellen. Ten slotte dienden ook de effectstudies te worden aangehaald om duidelijk te maken dat frame-effectonderzoeken op een rijke traditie aan effectstudies zijn gestoeld.

Zoals reeds aangegeven zullen we in de volgende hoofdstukken hoofdzakelijk de literatuur beschouwen, die expliciet rond het concept framing is opgesteld. Andere mediatheorieën en concepten zullen slechts uitgebreider worden behandeld indien noodzakelijk voor een beter begrip van het framingproces en -concept. Deze aanpak berust op een weloverwogen keuze om specifiek op de ideeën en inhoud van het framebegrip te focussen eerder dan een compleet en uitgebreid overzicht van de verschillende relevante communicatiewetenschappelijke onderzoekstradities te willen weergeven. Een objectief dat trouwens door verschillende auteurs (McQuail, 2000, 2005; Tumber, 1999; Zelizer, 2004; de Boer en Brennecke, 2003) reeds bewerkstelligd is.

Hoofdstuk 2: Framing: het proces in kaart gebracht

"The potential of the framing concept lies in the focus on communicative processes. Communication is not static, but rather a dynamic process that involves frame-building (how frames emerge) and frame-setting (the interplay between mediaframes and audience predispositions)".
(Bron: de Vreese, 2005, p.51)

Inleiding

Slechts weinig auteurs hebben in hun framingbijdrage oog voor alle stappen die binnen het framingproces zijn geïdentificeerd. D'Angelo (2002), Scheufele (1999), Gamson en Modigliani (1989), Pan en Kosicki (1993), de Vreese (2005) en Van Gorp (2004) leggen in hun respectievelijke studies wel de nadruk op het in kaart brengen van het hele framingproces. Hoewel deze auteurs in meerdere of mindere mate specifiek op het framingproces focussen en van een ander scala aan begrippen gebruik maken, blijkt dat steeds weer dezelfde basisideeën in hun modellen worden weerspiegeld. Alle auteurs besteden aandacht aan de variabelen die de selectie van mediaframes bepalen (framebuilding) en bestuderen het samengaan van media- en audience frames, dat in een eventuele cognitieve, affectieve of gedragsrespons kan worden gedetecteerd (framesetting en -effecten)²⁰.

In wat volgt focussen we bijgevolg op verschillende modellen die het framingproces in kaart brengen. We behandelen eerst de theorieën van Gamson en Modigliani (1989) en Pan en Kosicki (1993) aangezien deze niet specifiek op het framingproces dan wel op het gehele nieuwsdiscoursproces zijn geënt. We zullen echter zien dat concepten die in deze modellen worden aangehaald in de studies van Scheufele (1999), D'Angelo (2002), de Vreese (2005) en Van Gorp (2004) eveneens aanwezig zijn. Deze bijdragen hebben wel specifiek het framingproces als onderwerp.

1 Gamson en Modigliani: identificatie van framing en reasoning devices

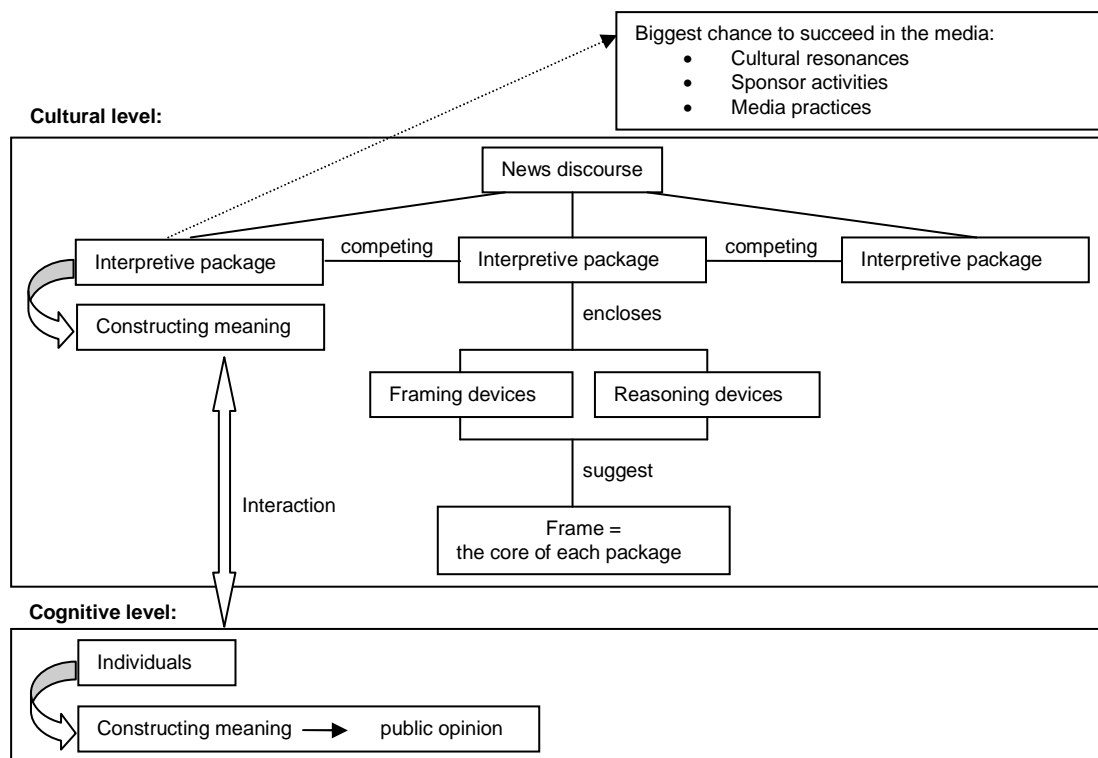
Gamson en Modigliani (1989) ondernemen eind de jaren '80 een poging om het hele framingproces in kaart te brengen en te duiden. Daarbij introduceren ze een aantal nieuwe begrippen die later door heel wat framingauteurs zijn overgenomen. Onder andere het identificeren van framing en reasoning devices, het relateren van mediaframes aan cultuur en de invloed van mediaframes op audience frames en publieke opinie blijken ook in andere framingbijdragen ingang te hebben gevonden.

Het model van Gamson en Modigliani (1989), zoals in onderstaande figuur gepresenteerd, onderscheidt twee niveaus van betekenisgeving. In de eerste plaats is er het culturele niveau dat betekenisgeving via mediaframes (als onderdeel van interpretive packages, cfr. infra) centraal stelt. Daarnaast is er het cognitieve, individuele niveau dat focust op audience frames en hoe deze frames publieke opinie beïnvloeden. Beide niveaus interageren met elkaar. Individuen baseren betekenisgeving op frames die in het nieuws of in de media aan bod komen; de publieke opinie is dan weer meebepalend voor de manier waarop journalisten

²⁰ We willen erop wijzen dat de ideeën en principes die in de volgende modellen aan bod zullen komen, aansluiten bij diverse onderzoekstradities zoals in hoofdstuk 1 aangehaald. Alleen beslissen we ons hier heel specifiek te richten op de studies die vanuit het frameopzet zijn uitgevoerd.

en andere frame promotors²¹ betekenis ontwikkelen en in hun mediaproducten meegeven. Er wordt binnen deze redenering met andere woorden uitgegaan van een actieve inbreng van het publiek. Media hebben niet enkel invloed op het publieke denken, ze worden ook beïnvloed door het publiek.

Figuur 3: Het nieuwsdiscoursmodel van Gamson en Modigliani (1989)

Bron: Eigen visuele verwerking van de framingtheorie aangereikt door Gamson en Modigliani (1989)

Gamson en Modigliani (1989, p.2-4) gaan vervolgens dieper in op het eerste niveau van betekenisgeving, de inhoud van het nieuwsdiscours. Volgens hen bestaat elk nieuwsdiscours uit een aantal, concurrerende 'interpretive packages'. Deze 'packages' zijn opgebouwd uit 'framing en reasoning devices' die een bepaald frame suggereren. Dit frame is het hart van elke 'package'. Het oppert een 'central organizing idea' waardoor gebeurtenissen gekoppeld aan het nieuwsitem beter worden begrepen.

Als **framing devices** identificeren Gamson en Modigliani (1989, p.3) vijf variabelen: metaforen, toonbeelden uit heden of verleden, 'catchphrases' (bijvoorbeeld krantenkoppen), (woordelijke) beschrijvingen en visuele beelden²². Deze framingelementen zijn allen significant voor het gebruikte frame. Ze bepalen hoe over een onderwerp wordt gedacht en zijn in die zin van invloed op de individuele frames van het publiek (Gamson en Modigliani, 1989, p.3).

²¹ Frame promotors of frame sponsors zijn twee termen die in de framingliteratuur vaak worden gebruikt om actoren, zoals sociale bewegingen, overheden en drukingsgroepen, die van invloed zijn op de uiteindelijke selectie van frames in de media te labelen.

²² **Metaforen** zijn een vorm van beeldspraak waarbij een hoofdsbject wordt geassocieerd met een ander subject (Gamson & Lasch, 1983, p.399). Voorbeeld van een metafoor is 'Sadam Hoessein is als Adolf Hitler'. Met **toonbeelden** uit zowel heden als verleden duiden Gamson en Lasch (1983, p.399) op gebeurtenissen die zich reeds hebben voorgedaan of nu aan de gang zijn en die ter ondersteuning van een bepaald frame worden gebruikt. Een voorbeeld hier is het toonbeeld van 11 september als motivatie voor de oorlog tegen terrorisme. **'Catchphrases'** worden vaak door journalisten of commentatoren gebruikt om de essentie van een onderwerp in één zin te vangen. Voorbeelden zijn slogans, titels en statements. Een woordelijke en kleurrijke **beschrijving** van een subject of issue is bijvoorbeeld de wrede, dictatoriale heerser Hoessein. **Visuele beeldvorming** duidt op een icoon of een ander beeld dat een frame ondersteunt. Voorbeeld met betrekking tot het 'war on terrorism'-frame: de vliegtuigen die invliegen op het World Trade Center.

Reasoning devices focussen niet op het 'hoe denken over-aspect' maar op wat er moet worden ondernomen, wie de schuldigen zijn en welke consequenties aan een bepaalde gebeurtenis vasthangen. Gamson en Modigliani (1989, p.3-4) onderscheiden binnen deze categorie drie devices: de roots, de gevolgen en het appelleren aan bestaande en door een groot deel van de bevolking gesteunde morele principes.

Ieder interpretive package geeft een karakteristieke analyse van de **causale elementen** die aan de grondslag van een gebeurtenis liggen. Daarbij worden de oorsprong van het probleem en de betrokken actoren geïdentificeerd. Ieder package analyseert ook de **gevolgen** van de gebeurtenis en de daarmee gepaard gaande beleidsopties. Daarbij is er aandacht voor lange- en/of kortetermijngevolgen. En ten slotte integreert elk package ook elementen die oproepen tot een bepaalde probleemoplossing. Vaak zijn deze factoren gestoeld op algemeen gangbare **principes**, die door het grootste deel van de bevolking worden ondersteund en die ook bepaalde actiegevoelens oproepen (Gamson en Lasch, 1983, p.400). Bovenstaande devices bepalen met andere woorden de richting van te ondernemen acties, door de veroorzaker van het probleem aan te duiden en door in te spelen op specifieke gevolgen en morele claims (Gamson en Modigliani, 1989, p.3-4).

Gamson en Modigliani (1989, p.2-5) vervolgen hun betoog met het identificeren van een aantal factoren die bepalend zijn voor de slaagkans van een 'package' om in de media aan bod te komen. Het staat immers vast dat niet elk package evenveel aandacht geniet.

Een package heeft duidelijk meer kans om in de media geadapteerd te worden als het **cultureel resonant** is. Elke cultuur²³ heeft een aantal grote thema's die aan de hand van een specifiek taalgebruik worden opgebouwd en die bepaalde typische ideeën reflecteren. Indien het package met één van die thema's overeenstemt, bijvoorbeeld qua aangebracht ideeëngoed of qua woordgebruik, zal de kans veel groter zijn dat de media dit package overnemen. Snow en Benford (1992) identificeerden dit concept later onder de noemer 'narrative fidelity' (cfr. infra).

Probleem volgens Gamson en Modigliani (1989, p.6) is dat aansluiting bij een cultureel thema zeker niet de enige verklarende factor voor media-adaptatie kan zijn. De thema's blijven over de jaren heen immers constant, terwijl de in de media aan bod komende packages fluctueren. Daarom stellen ze dat overeenstemming met een bepaald thema gunstig is om de aandacht van een journalist op een bepaald package toe te spitsen, maar dat veel meer nodig is opdat dit package effectief in de media verschijnt.

In die zin is **frame sponsorship**, een tweede verklarende variabele. Hiermee wordt bedoeld dat achter elk aan bod komend package een heuse promotiemachine schuilgaat. Bepaalde 'organisaties', zoals sociale bewegingen en overheden, hebben baat bij het ondersteunen van een specifiek package en bij het marginaliseren van andere packages. Via het inschakelen van professionals wordt daarom gepoogd het gewenste frame of package²⁴ door conformiteit met bepaalde media- of journalistieke geplogenheden, naar de journalist te communiceren, in de hoop dat de 'gemeenschappelijke taal' de journalist ertoe zal bewegen het frame te adapteren.

Wie bij dit denkkader aanleunt, gaat bijgevolg uit van passieve journalisten die door actieve frame sponsors worden gedirigeerd. Dit is volgens Gamson en Modigliani (1989, p.7) ook niet waarheidsgetrouw. Bij het zoeken van variabelen die de grootste slaagkans bepalen voor packages om in de media te komen, dient immers ook rekening te worden gehouden met de werkroutines en de aangenomen waarden en normen binnen het journalistieke ambt. Er zijn bepaalde **mediapraktijken** die het ene package boven het andere gaan bevoordelen. Zo is uit onderzoek gebleken dat officiële bronnen meer kans hebben hun frame in de media weerspiegeld te zien. 'Challengers' daarentegen krijgen slechts minimale toegang (cfr. infra: Wolfsfeld, 1997).

²³ Cultuur wordt hier in een ruime betekenis opgevat (cfr. Galtung en Ruge, 1965).

²⁴ Dit soort frames wordt door andere auteurs zoals Tewksbury, Jones, Peske, Raymond en Vig (2000) en Van Gorp (2007) met de term '**advocate** (aanbevolen) **frames**' bedacht.

Samenvattend kunnen we stellen dat de toegang tot de media door drie factoren wordt bepaald. Cultureel resonante packages maken meer kans door de journalisten te worden aanvaard, maar ook de mate waarin deze packages door frames sponsors worden gesteund en overeenstemmen met de mediapraktijken is van groot belang.

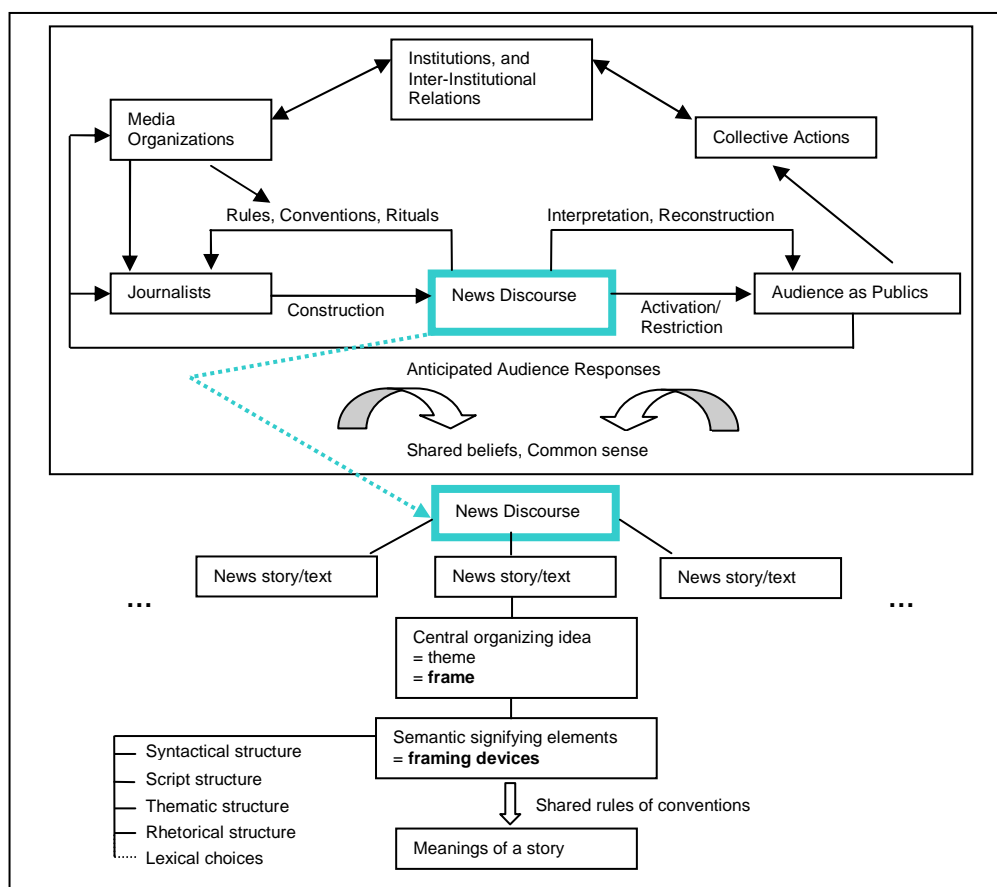
Het tweede niveau van betekenisgeving, het cognitieve level, wordt door Gamson en Modigliani (1989, p.9) heel wat minder uitgewerkt. Vast staat dat een publiek actief informatie vergaart en op basis daarvan een opinie vormt. Daarbij worden verschillende informatiekanaalen geraadpleegd, waaronder de media. Hoewel niet volledig afhankelijk van deze media, zal het publiek zich voor een groot deel toch op de media packages baseren. In die zin maakt het een groot verschil of packages in meerdere of mindere mate beschikbaar zijn. De packages die vaakst in de media aan bod komen, maken immers het meeste kans door het publiek te worden gebruikt.

Zoals in bovenstaand schema ook aangegeven wordt het publiek niet enkel beïnvloed, maar gaat er ook een zekere invloed van dit publiek naar de media uit. Gamson en Modigliani (1989) gaan hierop echter niet dieper in.

2 Pan en Kosicki: framing devices in tekststructuren en labeling

Pan en Kosicki (1993) integreren, net als Gamson en Modigliani (1989), het frameconcept in een ruimere theorie rond nieuwsdiscours. Onderstaand schema illustreert de tweedeling in hun theorievorming.

Figuur 4: Het nieuwsdiscoursmodel van Pan en Kosicki (1993)

Bron: Pan en Kosicki (1993, p.58), gecombineerd met eigen verwerking op basis van Pan en Kosicki (1993, p.58-59).

Het eerste luik van bovenstaand schema illustreert het nieuwsdiscoursproces²⁵. Dit proces stelt de opbouw en de effecten van het in de media aan bod komende discours centraal. Pan en Kosicki (1993) menen dat de journalist in ruime mate de nieuwsinput genereert, maar identificeren tegelijkertijd een aantal invloeden die ook meebepalend zijn voor de invulling van de nieuwstekst. Zo is er een potentiële, rechtstreekse of onrechtstreekse impact van de mediaorganisatie waarvoor de journalist werkt, van regels, afspraken en rituelen deel uitmakend van het journalistieke proces, én van het publiek.

De geproduceerde nieuwstekst zal op zijn beurt een bepaald publiek bereiken en beïnvloeden. Dit publiek kan onder meer reageren door collectieve acties te ondernemen of door feedback naar journalisten en mediaorganisaties te genereren. Pan en Kosicki (1993, p.58) gaan met andere woorden net als Gamson en Modigliani (1989) uit van een actief publiek dat reageert op wat door de media onder de aandacht wordt gebracht.

Het tweede deel van bovenstaande figuur focust specifiek op het nieuwsdiscours. De auteurs stellen dat een nieuwsdiscours de bundeling van een aantal nieuwsteksten of -verhalen is. Elk nieuwsverhaal is opgebouwd uit een 'central organizing idea' (cfr. definitie Gamson en Modigliani, 1989) dat door Pan en Kosicki (1993, p.58-62) wordt gelijkgesteld aan een thema of een frame. Een frame is op haar beurt dan weer samengesteld uit betekenisgevende elementen of framing devices. Doordat een publiek, binnen eenzelfde cultuur, dezelfde regels of akkoorden deelt, kunnen dezelfde meningen aan een tekst worden toegekend. Toch waarschuwen Pan en Kosicki dat in praktijk niet elk frame dezelfde betekenis bij een publiek oproept (cfr. infra). Ook Gamson (1992) heeft daarop eerder al gewezen.

Framing devices zijn in die mate belangrijk dat Pan en Kosicki (1993) ze via de identificatie van een aantal **tekststructuren** proberen weer te geven. De onderzochte structuren zijn de syntactische, thematische, retorische en scriptstructuur²⁶. Elke structuur herbergt een aantal framing devices zoals stilistische kenmerken en de aanwezigheid van achtergrondinformatie en quotes. Bepaalde auteurs zoals Van Gorp (2004) zijn het er echter niet mee eens dat elementen als opbouw, opmaak en format die de syntactische structuur van een nieuwstekst uitmaken, framing devices zijn.

Naast het gebruik van tekststructuren als indicatoren van een frame, wordt ook het **woordgebruik** een belangrijke rol toegedicht (Pan en Kosicki, 1993, p.58-62). Een framinganalyse dient niet enkel op structuren te focussen, maar ook op woordgebruik en labeling. Zowel in statements van bewindvoerders als in media-inhoud wordt een specifiek woordgebruik gehanteerd. Deze labeling initieert de context van een debat, door onderwerpen te definiëren en mentale representaties te dirigeren²⁷.

In tegenstelling tot Gamson en Modigliani (1989) ondernemen Pan en Kosicki (1993) ook een poging om hun theoretische inzichten aan de praktijk te toetsen. Hun framinganalyse brengt echter aan het licht dat de uitgewerkte methodologie nog niet genoeg ontwikkeld is. Verschillende elementen die binnen de structuren worden aangehaald zijn niet voldoende geoperationaliseerd, andere elementen zijn zelfs nog niet geïdentificeerd (Pan en Kosicki, 1993, p.65-69). Toch geloven de auteurs in het potentieel van hun theorie. Het is echter duidelijk dat deze theorie niet gevrijwaard is van kritische commentaren. Zoals eerder

²⁵ Het eerste deel van het schema is letterlijk overgenomen van Pan en Kosicki (1993, p.58) en geeft het nieuwsdiscoursproces weer. Het tweede deel van het schema is op basis van dezelfde tekst van Pan en Kosicki opgesteld, maar niet letterlijk overgenomen. Ook de link tussen de twee schema's zoals in de figuur weergegeven, is niet aan Pan en Kosicki ontleend. Enkel de ideeën waarop het model berust, zijn van de hand van eerder genoemde auteurs.

²⁶ De scriptstructuur duidt op de implementatie van de wie-, wat-, waar-, waarom- en hoe-vragen. De thematische structuur is opgebouwd rond een bepaalde hypothese die in het artikel wordt uitgewerkt. De retorische structuur omvat stilistische kenmerken als metaforen, voorbeelden, afbeeldingen. De syntactische structuur duidt op het nieuwsformat.

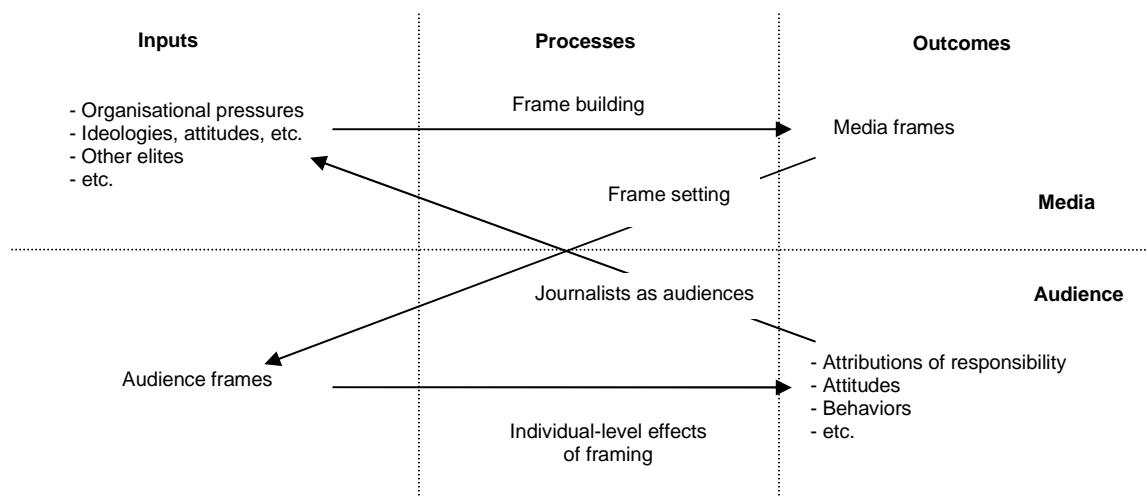
²⁷ Door het belang van labeling te benadrukken geven Pan en Kosicki (1993) niet alleen een te onderzoeken framing device aan, maar wordt ook een link met bestaande studies naar representatie gelegd. In representatieonderzoeken is het woordgebruik immers een belangrijk bestudeerd gegeven.

aangehaald, worden er vragen gesteld bij de indeling naar tekststructuren (en vooral dan bij het gebruik van een syntactische structuur) voor het bepalen van framing devices. Bovendien blijkt dat Pan en Kosicki (1993) ook geen rekening houden met eventuele reasoning devices. Positief is de poging om theorie aan empirie te linken, het refereren naar culturele, individuele en mediaorganisatorische invloeden én het identificeren van het publiek als een actieve actor.

3 Scheufele: identificatie van een framebuilding- en framesettingproces

Scheufele (1999, p.115-117) concentreert zich, in tegenstelling tot voorgaande auteurs, heel specifiek op het nieuwsframingproces. Met de identificatie van een framebuilding- en framesettingfase introduceert hij twee belangrijke processen waar in de framingliteratuur heel vaak naar wordt verwezen. Het 'journalists as audience' en 'individual-level effects of framing' proces initiëren potentiële effecten die van een mediaframe kunnen uitgaan.

Figuur 5: Het nieuwsframingproces volgens Scheufele (1999)

Bron: Scheufele, 1999, p.115

Met de term **framebuilding** wijst Scheufele op de verschillende factoren zoals organisatorische druk, ideologie, attitude, invloed van elite en invloed van drukingsgroepen die de journalist beïnvloeden in het opstellen van mediaframes. Ook Gamson en Modigliani (1989) en Pan en Kosicki (1993) hebben in hun modellen veel aandacht besteed aan beïnvloedende factoren, hoewel zij niet specifiek naar de term framebuilding refereren. Het is opvallend dat alle auteurs het erover eens zijn dat journalisten niet autonoom bepalen welk mediaframe wordt geselecteerd, maar het is eveneens kenmerkend dat de opinies met betrekking tot welke factoren al dan niet van invloed zijn toch enigszins van elkaar verschillen. Waar bijvoorbeeld culturele factoren bij eerder vernoemde auteurs een belangrijke rol speelden, laat Scheufele (1999) deze variabele ongemoeid.

Het resultaat van het framebuildingproces, namelijk de integratie van een frame (of een selectie van meerdere frames) in de nieuwsmedia, wordt bovendien door Scheufele (1999) geconstateerd in plaats van bestudeerd. Mediaframes zijn een gegeven, maar de auteur gaat niet dieper in op de samenstelling van deze frames. Belangrijke concepten als reasoning en framing devices worden niet vermeld en gedefinieerd.

Het **framesetting**proces, naast framebuilding een tweede belangrijk framingproces, focust op de relatie tussen media- en audience frames. Eerder dan concreet het principe van beïnvloeding weer te geven (cfr. infra: spreading activation, schemata) stelt Scheufele in

algemene bewoordingen dat mediaframes door het benadrukken van bepaalde issuekenmerken, zoals woorden, plaatsen ... de lezing van de onderwerpen bepalen. Mediaframes hebben met andere woorden invloed op de publieksframes (Scheufele, 1999, p.115-117). Ook eerder genoemde auteurs ondersteunen de idee dat het publiek aan de kracht van mediaframes onderhevig is.

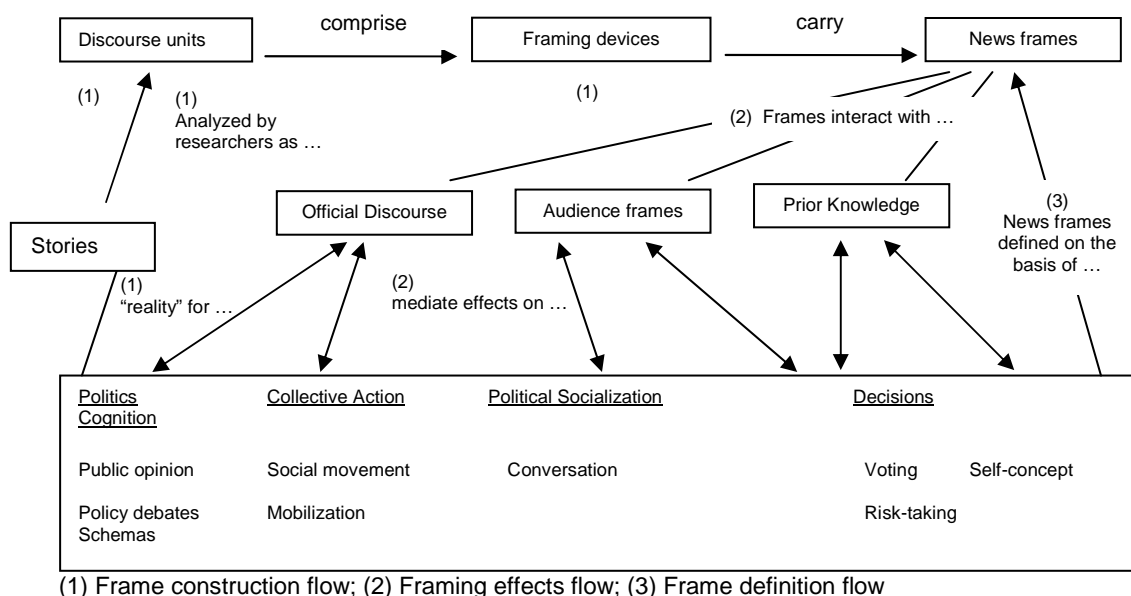
Door de identificatie van het subproces 'individual-level effects of framing' gaat Scheufele vervolgens dieper in op de effecten die mediaframes via de beïnvloeding van audience frames op het publiek hebben. Een invloed die volgens de auteur wordt vertaald in de aanname van welbepaalde attitudes of gedragingen en in het toeschrijven van verantwoordelijkheden (Scheufele, 1999, p.115-117). Scheufele gaat echter van een minder actief publiek uit in die zin dat hij beïnvloeding van mediaframes vooropstelt, maar de invloed van publieke opinies op het selecteren van deze mediaframes onbesproken laat.

Enige nuance bij deze vaststelling is echter op zijn plaats want met de identificatie van een laatste uniek subproces 'journalists as audiences' legt Scheufele wel de nadruk op een invloed van een 'deel' van het publiek - namelijk de journalisten - op mediaframes. Hoewel Scheufele dus weinig rekening houdt met beïnvloeding door het publiek an sich, stelt hij dat journalisten evenzeer als andere personen uit het publiek blootgesteld zijn aan invloeden van frames die in verschillende media aan bod komen. Deze frames kunnen eventueel als input bij het selecteren van de eigen mediaframes worden gebruikt. Vraag is echter in hoeverre journalisten, als gevolg van hun professionele achtergrond, effectief vatbaar zijn voor mediaframes en er dan nog eens hun eigen selectie van frames door laten bepalen (Scheufele, 1999, p.115-117).

4 D'Angelo: verschillende framing flows

D'Angelo (2002) richt zich net als Scheufele heel specifiek op het framingproces. Onderstaande figuur geeft zijn model weer. Het is meteen duidelijk dat een aantal treffende gelijkenissen met reeds eerder vernoemde modellen zijn terug te vinden.

Figuur 6: Het nieuwsframingproces volgens D'Angelo (2002)

Volgens D'Angelo (2002) vindt er nieuwsselectie plaats op twee niveaus. Het eerste niveau bestaat uit de selectie van bepaalde gebeurtenissen die zich in de werkelijkheid hebben voorgedaan. Journalisten rapporteren immers nooit de werkelijkheid, maar slechts het deel dat zij als realiteit ervaren. Deze journalistieke realiteit is opgebouwd uit politiek, politieke socialisatie, collectieve actie, beslissingen en kennis.

De selectie op een tweede niveau heeft betrekking op de implementatie van mediaframes. D'Angelo (2002) stelt dat het de taak van de onderzoeker is om nieuwsverhalen of discourse units onder de loep te nemen, op zoek naar de frames die erin vervat zitten. Vooral het gebruik van bepaalde woorden en beelden, de journalistieke intenties, de nieuwswaarden, de logische structuren en de inhoudelijke formats (= 'framing devices') die het eigenlijke mediaframe dragen, dienen geïdentificeerd te worden. Het proces zoals hierboven beschreven vat D'Angelo (2002) samen onder de noemer '**frame construction flow**'. Deze flow stemt in grote mate overeen met wat Scheufele (1999) als framebuilding heeft benoemd, niettegenstaande deze laatste auteur toch nog een aantal andere beïnvloedende factoren in beschouwing brengt.

De '**frame effects flow**' toont vervolgens aan dat mediaframes interageren met het gangbare officiële discours van overheidsleden, politieke kandidaten en sociale bewegingen, met de bestaande audience frames en met de kennis die over een bepaald item al bij het publiek aanwezig is. Het officiële discours, de audience frames en de bestaande kennis genereren op hun beurt effecten op de realiteit zoals die door de journalisten wordt waargenomen, maar zijn eveneens onderhevig aan effecten die van deze realiteit uitgaan. We kunnen dus spreken van een wisselwerking van effecten tussen de mediaframes, het officiële discours, de audience frames, de reeds aanwezige kennis bij het publiek en de waargenomen realiteit.

Ten slotte heeft D'Angelo het ook over de '**frame definition flow**'. Hiermee geeft hij weer dat mediaframes, juist omdat ze vanuit een journalistieke realiteit worden gevormd, vaak door verschillende onderzoekers anders worden gedefinieerd (D'Angelo, 2002, p.880-882).

De verdienste van het model van D'Angelo is de identificatie van verschillende flows binnen framing. Het identificeren van beïnvloedende factoren op de input van mediaframes, het benadrukken van de wisselwerking tussen frame en discours van frame sponsors als overheden en sociale bewegingen en het aantonen van een wederzijds verband tussen media- en audience frame, kunnen bovendien empirisch onderzoek kaderen. De onderzoeker die empirisch werk wil verrichten, kan zich immers ofwel concentreren op wat D'Angelo de frame construction flow noemt, ofwel op de frame effects flow.

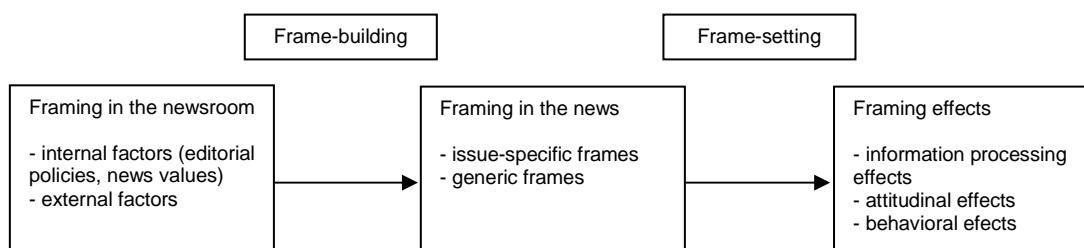
Nadeel van het model is echter de relatieve vaagheid van de aangebrachte concepten. D'Angelo maakt bijvoorbeeld gewag van het bestaan van framing devices, maar laat na dit concept te operationaliseren.

5 de Vreese: frames als afhankelijke en onafhankelijke variabele

Volgens de Vreese (2005) ligt het potentieel van framing in de focus op verschillende communicatieprocessen. Net als Scheufele (1999) en D'Angelo (2002) identificeert hij een framebuilding- en framesettingproces. Framebuilding refereert naar de externe en interne invloed van verschillende factoren op de totstandkoming van nieuwsframes. Hoewel de manier waarop een onderwerp wordt gebracht of ingevuld een journalistieke keuze betreft, blijkt de journalist ontvankelijk voor interne en externe invloeden. Framesetting slaat op de interactie tussen mediaframes en de predisposities en 'prior knowledge', aanwezig bij een individu. Een mediaframe draagt een bepaalde interpretatie uit die bepalend kan zijn voor de definiëring en evaluatie van een onderwerp door een individu. De consequenties van framing kunnen worden vastgesteld op een individueel en maatschappelijk niveau. Op individueel

vlak kunnen veranderende attitudes een gevolg van mediaframing zijn. Op maatschappelijk vlak kunnen frames bijdragen tot het vormen van 'social level processes' zoals politieke socialisatie, besluitvorming en collectieve acties.

Figuur 7: Een procesmodel van framing volgens de Vreese (2005)

Bron: de Vreese, 2005, p.52.

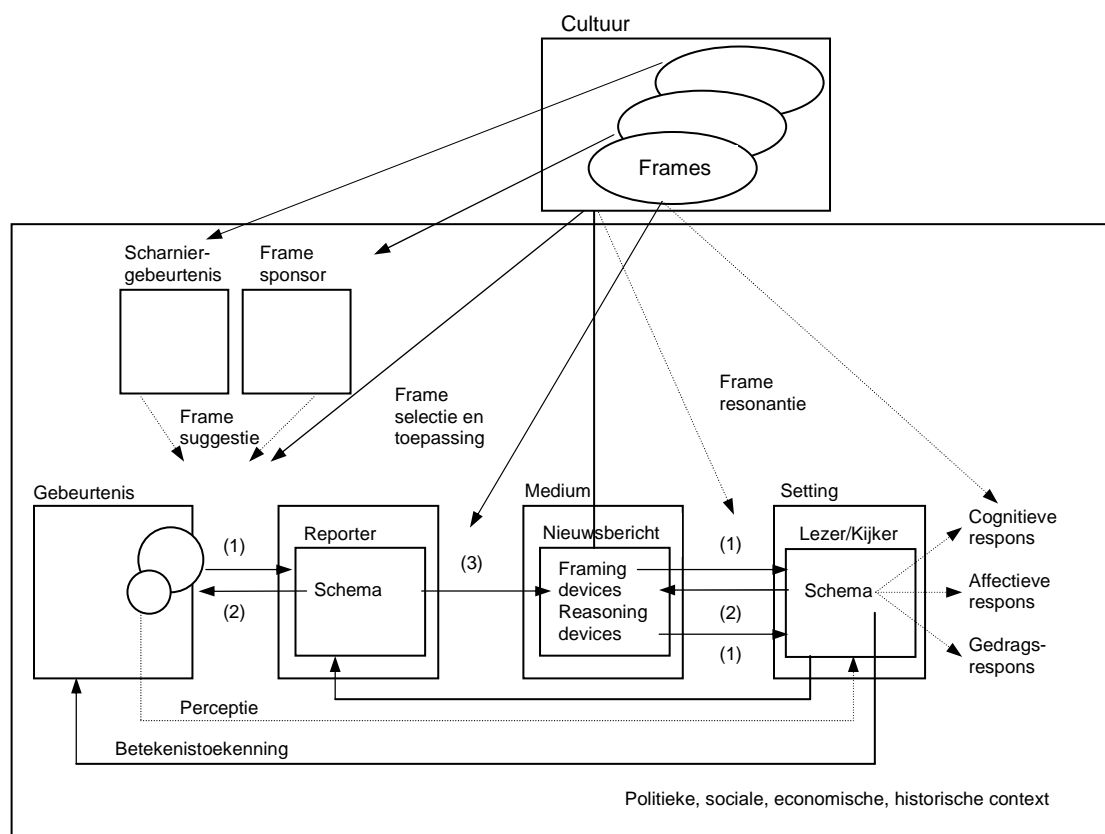
Door verschillende framingprocessen binnen de framingtheorie te identificeren benadrukt de Vreese (2005) nog eens de rol van mediaframes als afhankelijke en onafhankelijke variabele. In framingstudies kunnen frames bijgevolg als resultante van een productieproces worden bestudeerd, maar kunnen ze eveneens als uitgangspunt voor de studie van individuele interpretaties van nieuwsboodschappen worden beschouwd. Bovendien identificeert de Vreese (2005) issuespecifieke en generieke mediaframes, een indeling die bij de voorgaande auteurs niet aan bod komt.

6 Van Gorp: de productie- en ontvangerszijde van het framingproces: specifieke aandacht voor cultuur, key events en respons

Van Gorp (2004) kan wellicht het meest volledige framingmodel voorleggen aangezien hij de verschillende inzichten van eerder vernoemde auteurs met eigen inzichten tot één model combineert. Zijn model focust op de productiezijde binnen het framingproces, die nagenoeg identiek is aan de framebuildingfase, en op de ontvangerszijde binnen het framingproces, die kan worden gelijkgesteld met de framesettingfase. Belangrijk zijn de identificatie van een scharniergebeurtenis (of key event) en de impact van culturele variabelen als medebepalend in de selectie van een frame alsook de aandacht voor een eventuele respons als gevolg van het framesettingproces.

Onderstaand model illustreert het framingproces zoals Van Gorp (2004) het zich voor ogen heeft. Elementen als cultuur, key events en respons krijgen een prominente plaats toebedeeld. Het is echter duidelijk dat ook andere variabelen, zoals frame sponsors, frame resonantie en framing en reasoning devices, in navolging van eerder vermelde auteurs, eveneens als belangrijk worden ervaren.

Figuur 8: Een framingmodel voor nieuwsproductie en -perceptie van Van Gorp (2004)

(1) perceptie; (2) betekenisgeving; (3) nieuwsproductie

Bron: Van Gorp, 2004, p.48

Binnen het framebuildingproces hamert Van Gorp (2004), meer nog dan auteurs als Gamson en Modigliani (1989) en Pan en Kosicki (1993), op de invloed van cultuur op de weergave van frames in een nieuwstekst. Volgens hem passen journalisten bij het verslaan van een bepaalde gebeurtenis één frame uit de culturele voorraad aan frames toe (Van Gorp, 2006). In die zin gelooft Van Gorp (2004, p.27) dan ook niet echt in het bestaan van individuele frames. De verbondenheid van frames met cultuur impliceert immers dat frames onafhankelijk van het individu bestaan en niet binnen het individu worden gevormd. Wat andere auteurs als een individueel frame benoemen, wordt door Van Gorp bijgevolg de term schema toegedicht²⁸.

Ook opvallend is het benadrukken van de potentiële invloed van scharniergebeurtenissen bij de vorming van mediaframes. Deze 'key events' (zoals bijvoorbeeld 11 september 2001) zijn net als frame sponsors bepalend voor de uiteindelijke selectie van een frame en kunnen alternatieve frames in de media activeren (Van Gorp, 2007, p.68). Dominante frames in de berichtgeving over een scharniergebeurtenis worden immers in andere omstandigheden of bij andere gebeurtenissen routinematig door de media naar voor geschoven (Van Gorp, 2004 en 2006).

Binnen het framesettingproces besteedt Van Gorp (2004) veel aandacht aan de mogelijke effecten van nieuwsframes door een cognitieve, affectieve of gedragsrespons te

²⁸ Van Gorp (2004) geeft duidelijk aan waarom hij voor de term 'schema' opteert in plaats van te verwijzen naar individuele frames. Het dient echter te worden gezegd dat beide termen in de framingliteratuur vaak als synoniem worden gebruikt, of op zijn minst aan elkaar gerelateerd worden (cfr. infra). De meeste auteurs zien met andere woorden weinig differentiatie tussen de twee begrippen.

identificeren. Ook eerder vernoemde auteurs hebben reeds mogelijke publieksrespons in kaart gebracht. Door de verschillende soorten respons echter uitdrukkelijk te benoemen, wil Van Gorp (2004) uitsluiten dat enkel veranderingen in gedrag als potentiële reacties op mediaframes worden beschouwd.

Conclusie

Het aantal communicatiewetenschappelijke bijdragen met focus op het hele framingproces is eerder beperkt. De studies die zich hierop wel toeleggen, vertonen echter duidelijke overeenkomsten.

In de eerste plaats worden er verschillende **subprocessen** of fases binnen framing centraal gesteld. De identificatie van een framebuilding- en framesettingfase is belangrijk om de aandacht op mediaframes als afhankelijke en onafhankelijke variabelen te vestigen. Heel wat auteurs concentreren zich in hun theoretische en empirische studies immers ofwel op de framebuilding- ofwel op de framesettingfase en beschouwen mediaframes dus respectievelijk als een afhankelijke en onafhankelijke variabele.

In tweede instantie wordt dieper ingegaan op de invloed van externe en interne factoren op de selectie van mediaframes. Vooral de impact van **frame sponsors** wordt beklemtoond. Variabelen als culturele resonantie (cfr. Gamson en Modigliani (1989), Pan en Kosicki (1993) en Van Gorp (2004)), key events en publiek zijn echter ook bepalend.

Vervolgens wordt op framing als effecttheorie gefocust. Mediaframes en audience frames genereren effecten die aan de hand van veranderingen in publieksrespons kunnen worden nagegaan.

Ten slotte is er de aandacht voor **framing en reasoning devices**. Elk frame kan worden gekarakteriseerd aan de hand van devices zoals metaforen, labels, beschrijvingen, visuele beelden ... Deze vaststelling creëert mogelijkheden voor empirische analyses.

Niettegenstaande de input van belangrijke framingconcepten en -fases, laten bovenstaande theorieën echter nog veel vragen open. Hoe beïnvloeden frame sponsors bijvoorbeeld de selectie van mediaframes? Hoe kan deze impact worden nagegaan? Hoe verloopt het proces van framesetting? Voor een antwoord op deze vragen is het noodzakelijk om meer specifieke theoretische framingstudies te raadplegen. In de volgende hoofdstukken gaan we dieper in op een aantal van deze bijdragen.

Hoofdstuk 3:

De invloed van interne en externe factoren op het selecteren van mediaframes

"Factors internal to journalism determine how journalists and news organizations frame issues. Equally important, however, are factors external to journalism. The frame-building process takes place in a continuous interaction between journalists and elites and social movements."
(Bron: de Vreese, 2005, p.52)

Inleiding

Verschillende auteurs onderkennen de fasering binnen het framingproces. Eerder dan het hele proces te duiden en de verschillende fases in kaart te brengen, opteert een groot deel van hen voor een diepgaande analyse van een welbepaalde fase binnen het framingproces. In wat volgt focussen we bijgevolg op de literatuur die met betrekking tot de **framebuilding**fase is verschenen.

Auteurs die binnen deze fase een bijdrage leveren, stellen dat de selectie van mediaframes wordt beïnvloed door verschillende variabelen en actoren. Deze vaststelling geeft gevolg aan ruimere theorieën naar de beïnvloeding van mediaboodschappen. Zoals in hoofdstuk 1 aangetoond zijn deze inzichten vooral door sociologisch en politiek geïnspireerde studies uitgewerkt. Habermas (1963/1989, 1973/1997, 2006) stelde bijvoorbeeld in zijn theorie rond publieke sfeer en civil society vast dat media content wordt beïnvloed door verschillende actoren als journalisten, politieke partijen, politici, special interest- en lobbygroepen, general interest groepen, experts, intellectuelen en sociale bewegingen (cfr. hoofdstuk 1). Aan de hand van etnografische studies werd eveneens een impact van de werkomgeving beschouwd. Ook studies naar socialisering, de invloed van cultuur en van journalistgebonden factoren zoals individuele waarden, normen en rolpercepties zijn in het verleden meermaals opgezet (Zelizer, 2004; McQuail, 2005). De idee dat mediaframes, die in een nieuwstekst bewust of onbewust worden ingesloten, de resultanten zijn van een selectieproces dat door verschillende variabelen en actoren is ingegeven, is met andere woorden in overeenkomst met theorieën die de selectie van mediaboodschappen in het algemeen hebben beschouwd.

Heel specifiek vermelden framebuildingstudies de invloed van journalisten en mediaorganisaties, van het beleidsniveau en van sociale bewegingen. De impact van schakelgebeurtenissen en cultuur wordt minder uitgebreid in de literatuur, specifiek op framebuilding geënt, behandeld. Daarom opteren we er voor onze aandacht toe te spitsen op de rol van journalisten, media, het beleidsniveau en sociaal-economische bewegingen in het samenstellen en weergeven van een mediaframe. Uit de aangereikte modellen zal blijken dat er ook een functie voor het publiek is weggelegd.

1 De rol van de journalist, de editor en de media in het selecteren van een mediaframe²⁹

De journalist heeft volgens Patterson (1996) en Callaghan en Schnell (2001, p.184) in de loop der jaren steeds meer controle over de nieuwsboodschap gekregen. Waar journalisten

²⁹ Framingtheoretici identificeren de journalist, de editor, de mediaorganisatie en de media in het algemeen als bepalend voor de uiteindelijke selectie van een mediaframe. Meestal wordt echter naar de klassieke journalistenstudies verwezen indien deze invloed verder dient te worden beschouwd. Vandaar dat het hier relevant is uitgebreider op een aantal van deze 'klassieke' studies in te gaan.

vroeger enkel bringers van nieuwsfeiten waren, zijn ze vandaag tot nieuwsanalysten geëvolueerd. Gevolg is dat *“today, viewers and readers are exposed mainly to the journalist’s view of politics”* (Patterson, 1996, p.102). Vertaald naar framing kunnen we stellen dat de journalist, en volgens bepaalde bronnen ook de editor (Dor, 2004; Liebes, 2002), een heel belangrijke rol in de selectie van mediaframes vervullen. Bewust of onbewust bepalen zij welk frame in de mediaboodschap aan bod komt. Factoren die meespelen in deze keuze zijn zowel journalist- als omgevingsgebonden. Hiermee wordt bedoeld dat persoonlijke karakteristieken, achtergronden, attitudes, normen, waarden en beliefs evengoed als organisationele invloeden en de impact van ‘sponsors’ de selectie van een mediaframe dirigeren. In de volgende paragrafen focussen we in eerste instantie op de journalistgebonden invloedsfactoren. Daarna behandelen we de organisationele en bredere socioculturele invloeden. Gezien framingtheoretici in grote mate op de impact van sponsors, zoals het beleidsniveau en sociaal-economische drukkingsgroepen focussen, bespreken we deze invloeden in afzonderlijke paragrafen.

Nieuwsselectie en -productie, gatekeeping en journalistenonderzoek zijn binnen de communicatiewetenschap veel bestudeerde onderwerpen. Het belang van deze studies is gebleken uit onder andere de inzetbaarheid ervan in meer recente onderzoeken naar bijvoorbeeld de implementatie van mediaframes. Bijgevolg opteren we er hier voor een aantal van deze studies uitgebreider aan te halen en richten we ons in de eerste plaats op onderzoeken naar individuele, journalistgebonden factoren die mee bepalend zijn voor de selectie van frames in nieuwsboodschappen.

Shoemaker en Reese (1996) identificeren de variabelen geslacht, etniciteit, seksuele geaardheid, religie, educatieve opleiding en socio-economische status als van invloed zijnde op de vorming van een wereldbeeld dat vervolgens impact kan hebben op de mate en inhoud van verslaggeving. Ook persoonlijke waarden en beliefs, veelal gelijklopend met culturele waarden³⁰, zijn van belang. Wanneer deze waarden onder druk komen te staan, kan de journalistieke output vertekend zijn in het nadeel van culturen en personen die deze beliefs minder hoog in het vaandel dragen. Persoonlijke attitudes richten zich dan weer meer op de politieke en religieuze ingesteldheid van de journalist. In politiek en religieus geladen nieuwsonderwerpen kan de eigen politieke voorkeur of religieuze achtergrond een rol gaan spelen. Toch is enige nuance op zijn plaats. Shoemaker en Reese (1996) menen dat de invloed van persoonlijke kenmerken minimaal en onrechtstreeks is. Journalisten claimen nog steeds objectiviteit (cfr. Tewksbury, Jones, Peske, Raymond en Vig, 2000) en zullen daarom al te persoonlijke achtergronden en ideeën niet tot de berichtgeving toelaten. Indien er dan toch persoonlijke kenmerken in de verslaggeving sluipen, stellen Shoemaker en Reese (1996, p.78) dat er nog altijd organisationele routines en beperkingen zijn waardoor de persoonlijke bias uit het verhaal wordt gefilterd.

Niettegenstaande journalisten dus beslissen om een frame al dan niet in de berichtgeving weer te geven, zijn er meerdere, niet-journalistgebonden variabelen die bij de selectie van mediaframes spelen. Verschillende auteurs focussen op één of meerdere van deze factoren.

In de eerste plaats is er de invloed van **mediaorganisaties**. Deze impact situeert zich op het niveau van de **structuur, grootte, organisatie en eigendom** van het bedrijf, maar ook op het niveau van **onderlinge relaties** tussen journalisten, editors en media-eigenaars. In een studie van Breed (1955) is bijvoorbeeld het principe van sociale controle binnen mediaorganisaties uitgediept. Breed (1955) constateert dat journalisten minder autonomie genieten dan aanvankelijk verwacht. Hij stelt vast dat het de uitgevers zijn en niet de reporters die de journalistieke koers uittekenen. Golding en Elliott (1979) identificeren dan weer (ongeschreven) regels binnen redacties die eveneens de journalistieke autonomie

³⁰ Voorbeelden zijn familie, liefde, vriendschap, vrijheid, democratie. Na 11 september 2001 bijvoorbeeld, kwamen deze waarden onder druk te staan waardoor de berichtgeving in het voordeel van de westerse democratieën vertekend was.

uithollen. Ook Tunstall (1971) focust in zijn studie op interne relaties tussen journalisten en op routines. Bijgevolg kunnen we stellen dat journalisten zich binnen een organisatieomgeving bewegen waar sociale interacties belangrijk zijn en waar eenheid met de referentiegroep wordt nagestreefd. Daarnaast blijkt ook het redactioneel beleid van de organisatie bepalend voor de keuze van nieuwsinhoud.

Dente Ross (2003a, p.30) en Shoemaker en Reese (1996) focussen in hun studies eerder op de structuur, grootte, organisatie en eigendom van het bedrijf als onrechtstreeks impact genererend op de selectie van mediaframes. Redacteurs en journalisten zijn immers slechts een schakel in het netwerk waaruit een mediaonderneming bestaat. Andere schakels zijn de departementen opgebouwd rond reclame- en oplagecijfers. Hoewel deze cellen zich in de eerste plaats op andere aspecten van het journalistieke product focussen, is het niet uitgesloten dat ze zich met dit product bemoeien als blijkt dat de vooropgestelde reclame- en oplagecijfers niet worden gehaald (Shoemaker en Reese, 1996, p.142-145 en p.156-158). Bovendien is als gevolg van een aantal mediamergers de organisatiestructuur van veel mediabedrijven er complex op geworden. Waar vroeger nog enig contact was tussen de hoogste en laagste levels, is dit nu nagenoeg onbestaand. Hierdoor bekommeren media-eigenaars en -managers zich veel minder om de integriteit van het journalistieke product. Door hun mening aan journalisten op te dringen, tegenstrijdige opinies te weren en commerciële belangen na te streven wordt content beïnvloed (Randall, 2000, p.15). Shoemaker en Reese (1996, p.58) menen dan ook dat de grootte en complexiteit van een mediaonderneming recht evenredig is met de kans dat mediacontent door het bedrijf wordt beïnvloed.

Randall (2000, p.16) identificeert vervolgens de **journalistieke cultuur** als eveneens bepalend voor content. Hierbij doelt hij heel specifiek op het proces van tabloidisering dat langzamerhand greep krijgt op wat in de media wordt gebracht. Mediaorganisaties die de tabloidcultuur aanhangen, honoreren andere nieuwswaarden en mediaframes dan de echte kwaliteitspers (Levin, 2003, p.30). Achtergrondverhalen verdwijnen uit nieuwsmedia en drama komt centraal te staan. Journalisten worden aangemoedigd om gemakkelijk leesbare teksten aan te leveren (Randall, 2000, p.16). Met deze bevinding sluit Randall aan bij auteurs die bredere socioculturele factoren in relatie tot mediacontent hebben beschouwd. Tabloidisering kan immers gezien worden als een gevolg van veranderingen die zich op de mediamarkt hebben voorgedaan. Vooral de toenemende internationalisering, commercialisering en concentratie zijn hierbij niet te verwaarlozen (Picard, 1988; Sanchez-Tabernero, 1993; Sparks, 1996).

Journalistieke cultuur dient echter ruimer te worden opgevat dan de interpretatie door Randall (2000) aangereikt. Ook professionele rollen, objectiviteit, nieuwsroutines en ethiek zijn belangrijke indicatoren van de journalistieke cultuur (Shoemaker en Reese, 1996; Tewksbury e.a., 2000). Naar deze variabelen zijn in het verleden reeds verschillende studies opgezet. Rolpercepties zijn bijvoorbeeld in studies van Cohen (1963) en Janowitz (1975) aan bod gekomen. Onder andere de perceptie van de journalistieke rol binnen verschillende politieke bestellen werd in dit soort onderzoeken bestudeerd.

Niettegenstaande de mediaculturele, organisationele en journalistieke invloed op de selectie van nieuwsinhoud vaak is onderzocht en aangetoond, is het echter opvallend dat het gros van de framingbijdragen vooral op de impact van frame sponsors, zoals actoren op beleidsniveau en sociale bewegingen, focust. Waar met andere woorden weinig studies het frameconcept specifiek in verband brengen met mediacontextuele invloeden, kan het tegendeel gezegd van studies die framing relateren aan invloeden van beleidsmakers en pressiegroepen. Daarom opteren we ervoor om in de volgende paragrafen uitgebreid in te gaan op de impact van het beleidsniveau en de sociale bewegingen op de selectie van mediaframes.

2 De rol van frame sponsors in het framebuildingproces: het beleidsniveau

Volgens Johnson-Cartee (2005) zijn frame sponsors en media onlosmakelijk met elkaar verbonden. Journalisten hebben nood aan bronnen ter ondersteuning van hun nieuwsverhalen, terwijl beleidsactoren en sociaal-economische bewegingen op de media terugvallen voor het verspreiden van hun frames. Indien media de frames van de sponsors overnemen, werken ze bovendien legitimerend. Het publiek zal de groep of de actor immers als rechtmatig beschouwen en erdoor beïnvloedbaar zijn (Callaghan en Schnell, 2001). Bijgevolg komen *“all players to the table with their own agenda, their own values, and their own version of reality. And all players want to influence the working journalist to accept their own definition of reality, their own truths, or what they find to be knowledge”* (Johnson-Cartee, 2005, p.193). Of actoren op beleidsniveau of sociale bewegingen al dan niet succesvol zijn, is in grote mate afhankelijk van de inhoud van de verspreide frames. Indien deze inhoud overeenstemt met de nieuwswaarden van de mediaorganisatie is de kans groter dat het frame wordt geadapteerd (Callaghan en Schnell, 2001; Cooper, 2002). Daarom is het belangrijk dat promotors *“construct or create newsworthy activities or stories that the journalist is likely to judge as worthy of attention, development, and ultimate dissemination”* (Johnson-Cartee, 2005, p.197). Callaghan en Schnell (2001, p.188) merken echter op dat de media zelf nog steeds bepalen of ze en welke retoriek ze van de sponsors overnemen.

Concreet voor actoren op het beleidsniveau stelt Johnson-Cartee (2005) dat ze in hun pogingen om de media te beïnvloeden, een uitgebreid gamma aan metaforen, slogans en oneliners naar deze media communiceren. Dit in de hoop deze taalconstructies in de uiteindelijke berichtgeving weergegeven te zien. Vaak blijkt dit effectief het geval te zijn, waardoor het nieuwsitem volledig naar de hand van de sponsor wordt gezet. Beleidsactoren hebben bovendien geleerd dat prikkelende en controversiële uitspraken gemakkelijker door journalisten worden overgenomen. Toch slagen sommige politieke spelers er niet in hun frames naar de media en het publiek te communiceren. Volgens een aantal auteurs (Callaghan en Schnell, 2001; Pan en Kosicki, 2001; Ryan, 2004) heeft dit veel te maken met de status, de geloofwaardigheid en de middelen van deze actoren. *“The messages put forth by more “powerful and accessible” political elites may be less likely to be qualified by the media and more likely to flow unedited directly to the public”* (Callaghan en Schnell, 2001).

In wat volgt bespreken we de verschillende theorieën zoals de hegemonie- en indexingtheorie die dieper op de relatie tussen het beleidsniveau en de media ingaan. We focussen op de toegevoegde waarde van framing voor deze theorieën. Voorts bestuderen we een aantal nieuwe interactiemodellen die in de schoot van framing zijn ontstaan en bijgevolg het framingconcept integreren. We bestuderen hierbij het policy-interaction model van Robinson en het political contest model van Wolfsfeld, die op de hegemonie- en indexingtheorie verderbouwen. We hebben ook aandacht voor het cascading activation model van Entman dat de basistheorieën overstijgt door voornamelijk een grotere rol voor media en publiek weg te leggen. Entman poneert immers de idee van beïnvloeding door en van de media.

2.1 Media als afhankelijke, ideologische actoren (manufacturing consent school of thought)

2.1.1 De hegemonietheorie

Verschillende communicatiewetenschappers hebben doorheen de jaren de relatie en interactie tussen de massamedia en de samenleving bestudeerd. Hierbij zijn verschillende theorieën ontwikkeld die de media een meer actieve of passieve rol toedichten. Eén van deze mediatheorieën, die in framingbijdragen vaak wordt aangehaald, is de

hegemonietheorie³¹. Het is een marxistische, kritische mediatheorie die de premisse aanneemt dat de ideeën van de heersende klasse algemeen heersende ideeën zijn, dominant in iedere sociale geleding van de maatschappij. Het zijn de massamedia, in handen van de dominante klasse, die naast nog een aantal andere actoren, de ideeën en belangen van die heersende klasse verspreiden en de klassenmaatschappij bestendigen. In dit opzicht zijn media eerder passief, manipulatief, onkritisch, afhankelijk en legitimerend. Als emancipatorische kracht hebben de massamedia met andere woorden weinig te bieden (McQuail, 2000, p.95-97; Stevenson, 2002, p.17).

De hegemonietheorie benadrukt, meer dan andere theorieën die bij de marxistische school zijn ingedeeld, de rol van **ideologie** bij het bestendigen of doorbreken van de hegemonie van de overheersende klasse (Stevenson, 2002, p.17). Deze dominante klasse wil immers via de uitbouw en verspreiding van haar ideologie de bestaande sociale verhoudingen verankeren. Andere sociale geleidingen die de heersende ideologie contesteren en met nieuwe alternatieven voor de dag komen, worden geconfronteerd met een ongelijke strijd. Terwijl de dominante klasse via controle over de massamedia en andere ideologische staatsapparaten (cfr. Althusser, 1971/2001) haar ideologie gemakkelijk kan verspreiden, is voor andere klassen dit 'privilege' niet weggelegd. Het is dus eerder logisch dat de ideologie van de dominante klasse tot de heersende ideologie uitgroeit en deel gaat uitmaken van de realiteit. Enkel toegang van niet-dominante geleidingen tot de massamedia kan verandering in de situatie brengen (McQuail, 2000, p.97).

Gitlin (1980) gaat in zijn boek 'The whole world is watching' dieper in op het hegemonieconcept en hoe het van invloed is op de mediaboodschap. Hij stelt hierbij de rol van de media- en politieke elite centraal. Uitgangspunt van zijn betoog is dat journalisten en redacteurs, verantwoordelijk voor de uiteindelijke nieuwsoutput, in hun selectie van nieuwswaardige gebeurtenissen en de verslaggeving erover, sterk worden beïnvloed door elites. Enerzijds zijn er de media-elites zoals mediamanagers en -eigenaars (cfr. supra), anderzijds zijn er de politieke elites, zoals staatshoofden en regeringsleden (Gitlin, 1980, p.258).

Mediamanagers en -eigenaars behoren zowel binnen de maatschappij als binnen het bedrijf tot een hogere klasse. Om hun positie binnen de maatschappij te vrijwaren en te verstevigen is het behoud van het huidige politiek-economische systeem - waarin kapitalisme, de nationale veiligheidsstaat en individueel succes centraal staan - in deze optiek prioriteit. Anderzijds maken de mediamanagers en -eigenaars ook deel uit van de elite binnen de mediaorganisatie, die de professionele ideologie van objectiviteit en een gebalanceerde berichtgeving aanhangt. De ideologie van de organisatie en deze van de maatschappelijke klasse zijn echter niet altijd in overeenstemming. Objectiviteit en balans kunnen bijvoorbeeld aanleiding geven tot het ondermijnen van de legitimiteit van het bestaande kapitalistische sociale systeem. Belangrijk is natuurlijk in welke mate de ideologie van de media-, annex sociale elite, van invloed is op journalisten en redacteurs, verantwoordelijk voor de eigenlijke nieuwsproductie. Volgens Gitlin (1980, p.259) is die impact redelijk groot. De standaarden van de elite sijpelen in verschillende aspecten zoals rekrutering van journalisten, beleid, beloning en promotie door. Journalisten zullen met andere woorden veelal de hegemonische assumpties van hun managers overnemen (Gitlin, 1980, p.258-259).

Gitlin (1980, p.260, 269) en bijvoorbeeld ook Gamson (1992, p.374), wijzen niet alleen op de invloed van media-elites. Doordat journalisten voor hun nieuwsoutput vaak terugvallen op politiek elitaire bronnen, is er ook beïnvloeding van deze groep. Toch, stelt Gitlin, is de invloed van de elites niet totaal. De journalistieke autonomie wordt wel beperkt, maar

³¹ We kunnen ook de functionele mediatheorie, de massamaatschappijtheorie, het technologisch determinisme, het marxisme, de politiek-economische mediatheorie, het sociaal constructionisme en de informatiemaatschappijtheorie onderscheiden (McQuail, 2005, p.94-109). Eerder werd al op de link tussen het sociaal constructionisme en framing gewezen. Andere theorieën, uitgezonderd de marxistische hegemonietheorie, hebben geen directe banden met framingtheorieën. Daarom opteren we ervoor niet dieper op deze mediatheorieën in te gaan.

journalisten kunnen zich, binnen bepaalde hegemonische grenzen, nog enigszins vrij bewegen. Het bestaande sociale systeem bekritisieren kan dus, alleen mag het voortbestaan van het huidige systeem niet in gevaar worden gebracht. Journalisten zullen met andere woorden dan toch steeds het status-quo ondersteunen (Altheide, 1984, p.476).

Niet alle auteurs zijn het echter eens met de basisassumpties van de hegemonietheorie. Altheide (1984) bijvoorbeeld stelt dat journalisten het status-quo soms ongenegen zijn en dat ook de socialisering en ideologische beïnvloeding van journalisten moet worden herbekeken. Hij toont aan dat journalisten niet allemaal onderhevig zijn aan de dominante ideologie en dat de meeste journalisten de conservatieve waarden en ideologie becommentariëren. Bovendien benadrukt Altheide (1984, p.477) dat nieuwsbijdragen sporadisch het status-quo op de helling zetten. Reeds verschillende keren hebben artikels de legitimiteit van bepaalde personen en instituties in vraag gesteld en zijn ze de aanzet tot sociale verandering geweest (Altheide, 1984, p.483). Altheide (1984) plaatst met andere woorden de invloed van maatschappelijke elites op nieuwscontent in een ander perspectief.

Hegemonie gekoppeld aan framing

Carragee en Roefs (2004) introduceren het hegemonieconcept binnen de framingtheorie. Door de nadruk te leggen op het framebuildingproces en meer bepaald op de invloed van het beleidsniveau en van sociale groeperingen op mediaframes, willen ze reageren op de vele framingstudies die enkel focussen op effecten van frames. Deze studies zien een belangrijke eerste fase - het tot stand komen van mediaframes - over het hoofd. Carragee en Roefs (2004) diepen daarom, conform de hegemonietheorie, het verband tussen mediaframes en politieke en sociale macht uit. Ze vestigen hierbij de aandacht op het concept **frame sponsorship**. Dit begrip duidt op de beïnvloeding van frames door verschillende sociale actoren zoals politici, sociale bewegingen en organisaties (Carragee en Roefs, 2004, p.219).

Carragee en Roefs (2004) stellen dat journalisten zich niet binnen een politiek en sociaal vacuüm bewegen en bijgevolg worden blootgesteld aan frames van verschillende alternatieve groeperingen. Deze groeperingen hebben altijd het doel hun frame tot mediaframe te laten uitgroeien. Of een frame al dan niet de berichtgeving gaat domineren is dan weer afhankelijk van de economische en culturele middelen die de sponsor (= sociale actor) ter beschikking heeft, zijn kennis van de journalistieke praktijken, de journalistieke praktijken zelf en de overeenstemming van het frame met bredere politieke waarden. Machtige, dominante en bemiddelde groeperingen hebben kortom meer kans om hun frame in de media weerspiegeld te zien.

Doordat frame sponsorship inspeelt op de machtsfactor die binnen mediahegemonie alomtegenwoordig is, sluit het concept volgens Carragee en Roefs heel nauw aan bij de mediahegemonietheorie. Dominante groeperingen en klassen vechten voor het behoud van hun ideologische hegemonie door hun frame in de nieuwsmedia te laten primeren. De media vervullen bijgevolg een belangrijke ideologische rol (Carragee en Roefs, 2004, p.216, p.221).

2.1.2 De indexingtheorie

Bennett (1990) introduceert begin de jaren '90 de indexinghypothese als alternatief voor de mediahegemonietheorie. Hoewel beide theorieën rond het concept ideologie zijn opgebouwd, brengt de indexingtheorie toch een aantal nieuwe inzichten. Vooral de idee van een **permanente consensus** tussen de **elite** wordt **in vraag** gesteld. Bennett (1990, p.106) argumenteert dat de dominante klasse onderling wel eens van ideeën verschilt en dat deze discrepanties in de media worden weergegeven: "*Mass media news professionals, ..., tend to 'index' the range of voices and viewpoints in both news and editorials according to the range of views expressed in mainstream government debate about a given topic.*" Mermin (2002, p.5) stelt het in andere, maar gelijkaardige bewoordingen: "*the spectrum of debate in*

Washington determine(s) the spectrum of debate in the news". Het indexingprincipe impliceert met andere woorden dat de media, bij consensus tussen de elite, de gelijklopende ideeën of frames zullen ondersteunen en in de berichtgeving weergeven. Anderzijds geldt dat bij discrepanties tussen de elites, de media eveneens als doorgeefluik van deze verschillende opvattingen zullen dienst doen en in zekere mate als kritische actor ten opzichte van de regering zullen opereren (Entman en Page, 1994, p.82; Levin, 2003). Wat dus in het nieuws aan bod komt, is een spiegel van wat in de beleidsdebatten wordt bediscussieerd. Kritische perspectieven op het beleid worden bijgevolg niet door de media zelf aangereikt, maar door een politieke elite.

Entman en Page (1994, p.96-97) stellen dat er in dit geval geen sprake is van hegemonische media, volledig ten dienste van de staat, maar dat de kritische rol van de media ook niet mag worden óverschat. Media nemen nog altijd weinig afstand van het politieke beleid en laten nagenoeg geen alternatieve stemmen in de berichtgeving toe. Entman e.a. (1994, p.96-97) identificeren een aantal factoren ter verklaring hiervan. In de eerste plaats blijven media voor hun nieuws grotendeels afhankelijk van beleidsbronnen. Deze bronnen zijn gemakkelijk te contacteren en direct beschikbaar. Daarnaast is er in de loop van de jaren vaak een band tussen journalist en bron opgebouwd. Deze band verzekert de media van informatie over een langere tijdperiode. En ten slotte is het belangrijk om in een artikel een beleidsbron te citeren, gezien de hoge geloofwaardigheid die zo'n bron bij het publiek oproept.

Al bij al kunnen we dus stellen dat de media toch eerder een passieve rol vervullen (Hallin, 1994). Bennett en Manheim (1993) waarschuwen voor deze passiviteit en menen dat de democratie hierdoor onder druk komt te staan. Doordat media enkel de al dan niet verschillende standpunten van de politieke elite weergeven en weinig aandacht hebben voor alternatieve, kritische opinies, krijgt het publiek een eenzijdige berichtgeving voorgeschoteld. Voeg daarbij het gegeven dat een publiek geen actieve nieuwszoeker is en dus zelf geen andersluidende stemmen gaat detecteren en Bennett en Manheim (1993) komen tot de conclusie dat het democratische principe wel degelijk wordt bedreigd.

Mermin (1996) laat een eerste kritische stem ten opzichte van de indexingtheorie horen. Hij focust vooral op de consensusidee binnen indexing. Consensus impliceert dat media actief het beleid promoten waardoor persoonsafhankelijkheid, objectiviteit en gebalanceerde berichtgeving in de weegschaal komen te liggen. Kritiek wordt enkel geformuleerd op aangeven van een politieke elitegroep. Mermin (1996, p.182-183) ondergraaft deze hypothesen en meent dat ook bij consensus tussen de elite er kritische media voorhanden zijn. Alleen is de invloed van deze media op het beleid minimaal. Althaus, Edy, Entman en Phalen (1996, p.408) hebben dan weer een probleem met het centrale concept in Bennetts definitie van indexing, het 'mainstream government debate'. Volgens hen is het noodzakelijk een segmentatie van politieke elites in te voeren, eerder dan in algemene bewoordingen over beleid te spreken.

2.2 Een grotere rol voor de media: integratie van het frameconcept in nieuwe, op hegemonie en indexing gebaseerde theorieën

2.2.1 Het policy-media interaction model

De belangrijkste tekortkoming in zowel de indexing- als de hegemonietheorie is volgens Robinson (2001) het negeren van de **relatie media-beleidsniveau**. Robinson (2001) stelt dat beide theorieën duidelijk de invloed van het beleidsniveau op de media weergeven, maar geen aandacht hebben voor de wederkerige beïnvloeding van media op het publieke beleid. Met zijn 'policy-media interaction model' wil Robinson (2001, 2002) daaraan tegemoetkomen. Hij stelt echter expliciet dat hij geenszins de indexing- en hegemonietheorie verwierpt. Zijn model biedt eerder een noodzakelijke aanvulling op wat in deze theorieën is vastgelegd.

Robinson (2001) meent dat het feit, dat in het indexingmodel is weergegeven dat media berichten over kritische stemmen binnen de elite, impliceert dat deze media wel degelijk een beïnvloedende stem op het beleid kunnen hebben. Tot nu toe hebben auteurs als Hallin, Bennett en Mermin nagelaten om die invloed daadwerkelijk te gaan onderzoeken. Een hiaat dat volgens Robinson met het policy-media interaction model kan worden opgevuld. Dit model berust op een drietal centrale concepten: eliteconsensus/-discrepantie, framing en 'policy uncertainty' (beleidsonzekerheid).

Eerst en vooral maakt Robinson (2001) het onderscheid tussen consensus en discrepanties in eliteopiniëringen (cfr. indexing). Indien er consensus tussen de elite heerst, stelt Robinson (2001, p.531) dat het heel onwaarschijnlijk is dat de media afwijkende kritische stemmen zullen laten horen. Wanneer er echter discrepanties in meningen zijn, zullen de media zowel kritische als ondersteunende ideeën lanceren. In dit geval is het potentieel van de media veel groter om een actieve en beïnvloedende rol op het beleid te spelen doordat media partij kiezen voor een bepaalde elitegroep en de ideeën en meningen van deze groep gaan vertolken.

Ook het concept framing krijgt een plaatsje in het policy-media interaction model. Robinson (2001, p.531-532, 2002, p.27-30) stelt dat framing een nuttige methodologie is om het 'partij kiezen' in een debat tussen elites in kaart te brengen. De verschillende ideeën die door een aantal elitegroepen in een discussie aan bod komen, kunnen in een frame worden weergegeven en hierdoor in de mediaberichtgeving worden gedetecteerd.

Een laatste belangrijk concept is 'policy uncertainty' of beleidsonzekerheid. Robinson (2001, p.534; 2002, p.26) stelt dat een gevoerd beleid steeds de uitkomst is van onderhandelingen tussen verschillende politieke subsystemen. 'Policy certainty' is dan de mate van overeenkomst en coördinatie tussen deze verschillende subsystemen met betrekking tot een bepaald onderwerp. 'Policy uncertainty' duidt dan weer op verschillen en geschillen tussen subsystemen. Indien er 'uncertainty' heerst, zal het potentieel om te beïnvloeden voor de media veel groter zijn.

Op basis van bovenstaande concepten stelt Robinson (2001) volgend **policy-media interaction model** voorop:

Figuur 9: Het policy-media interaction model van Robinson (2001)

Level of elite consensus	Media-state relationship	Role of the media
Elite consensus	Media operates within 'sphere of consensus' (Hallin)	Media 'manufactures consent' for official policy (cfr. hegemony, indexing (consensus))
Elite dissensus	Media operates within 'sphere of legitimate controversy' (Hallin)	Media reflects elite dissensus (cfr. indexing)
Elite dissensus plus: 1. policy uncertainty 2. critical framed media coverage	Media takes sides in political debate and becomes an active participant	Media functions to influence direction of government policy

Bron: Robinson, 2001, p.536

Het policy-media interaction model specificeert de mogelijke invloed van de media op het beleid. Discrepanties in opinies van elites gecombineerd met 'policy uncertainty' en kritische frames, leveren de media het grootste potentieel voor beïnvloeding op. In 2002 past Robinson zijn model op volgende manier aan:

Figuur 10: Een aangepaste versie van het policy-media interaction model van Robinson (2002)

Level of elite consensus	Media-state relationship	Role of the media
Elite consensus	The media operate within 'sphere of consensus' and coverage reflects elite consensus on policy (Hallin).	Executive manufacturing consent: the media remain uncritical and help build support for official policy (cfr. hegemony, indexing (consensus)).
Elite dissensus	The media operate within 'sphere of legitimate controversy' but overall coverage does not favour any side of the elite debate (Hallin).	The media reflect elite dissensus but remain non-influential.
Elite dissensus but policy certainty within executive	The media operate within 'sphere of legitimate controversy' but coverage, overall, becomes critical of government policy.	Although coverage pressures government to change policy, policy certainty within executive means that media influence is resisted.
Elite dissensus plus policy uncertainty within government	The media takes side in political debate and coverage becomes critical of government. The media are now active participants influencing elite debate.	In conditions of policy uncertainty, critical media coverage provides bargaining power for those seeking a change in policy or makes policy-makers feel pressured to respond with a policy or else face a public relations disaster. Here the media can influence policy outcomes.

Bron: Robinson, 2002, p.31

De nieuwe versie van Robinsons model benadrukt nog meer de rol van de variabele 'policy certainty'. Robinson stelt dat zolang de regeringsleden er geen verschillende opinies op na houden, de media-invloed op het beleid heel gering is. Media kunnen de kritische stemmen van andere politieke elites wel weerspiegelen in kritische frames, maar blijven hoofdzakelijk toch aan de zijlijn staan. Daar komt verandering in wanneer er twistpunten tussen de verschillende regeringsleden te noteren vallen. Het kritische frame wordt dan aan het beleidsniveau gekoppeld terwijl een 'empathy' (meelevend) frame, met betrekking tot bepaalde elitegroepen die veranderingen in het beleid willen, haar intrede doet. Door de 'policy uncertainty' tussen de verschillende beleidsmakers, kunnen de media nu wel hun invloed uitspelen en zal de framing in mediaboodschappen van groot belang zijn.

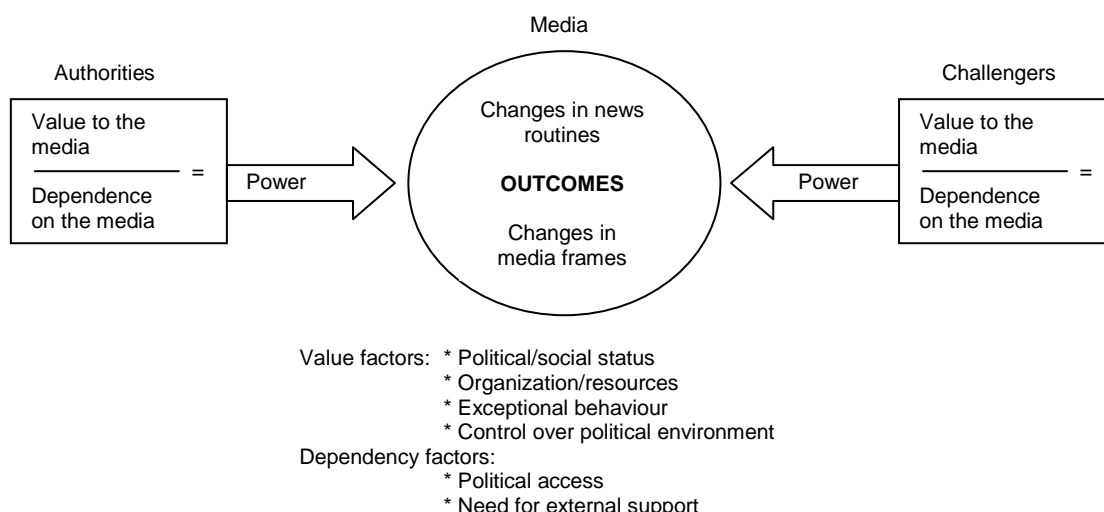
2.2.2 Het political contest model

Net als Robinson (2001, 2002) wil Wolfsfeld (1997) met zijn political contest model de indexing- en hegemonietheorie vervolledigen. Ook Wolfsfeld vindt dat deze theorieën te weinig aandacht hebben voor wederzijdse beïnvloeding van het beleidsniveau en de media. Waar Robinson (2001, 2002) in zijn model de relatie tussen media en politieke elites uitdiept, legt Wolfsfeld de **nadruk** op de **relatie** tussen **media**, **gemarginaliseerde (niet-elitaire) groepen** in de samenleving en **veranderingen in het politieke beleid**. Hij focust hierbij vooral op politieke conflicten.

Invloed van de spelers in een conflict op de media

Media ondersteunen en geven normaliter de dominante standpunten in een samenleving weer. Soms wijken ze echter van dit concept af om de belangen van gemarginaliseerde groepen, de 'challengers', te steunen. Wolfsfeld (1997) meent echter dat het veroveren van een plaatsje op de media-agenda en het beïnvloeden van politieke beslissingen geen evidentie is en afhankelijk van een groot aantal factoren. Eén van die factoren, en wellicht ook de belangrijkste factor, is de mate waarin politieke autoriteiten hun politieke omgeving controleren. Daarnaast spelen echter ook andere variabelen, door Wolfsfeld weergegeven, in volgend schema:

Figuur 11: Het political contest model van Wolfsfeld (1997): de beïnvloeding van media

Bron: Wolfsfeld, 1997, p.16

Uit het schema van Wolfsfeld blijkt dat politieke macht belangrijk is om toegang te krijgen tot de media. Uit onder andere de indexing- en hegemonietheorie is al gebleken dat politieke autoriteiten die macht in grote mate bezitten. Nieuw is echter dat ook de challengers, de gemarginaliseerde groepen in de samenleving, een zekere macht kunnen vergaren. Wolfsfeld (1997, p.18-25) identificeert een aantal factoren die hierbij een bepalende rol spelen. In de eerste plaats zijn er de waardevariabelen politieke en sociale status, de aard van de bronnen (hard/zacht)³², de grootte van de organisaties, de mate van controle over de politieke omgeving en de mate van exceptioneel gedrag³³.

In de media gemarginaliseerde groepen kunnen macht verzamelen door exceptioneel gedrag te vertonen of door een mindere controle van de autoriteiten op de politieke omgeving uit te buiten. Zij genieten immers een lage status en ook hun bronnen zijn eerder beperkt. Politieke autoriteiten daarentegen steunen hun macht op status en bronnen.

Opgesomde waardefactoren dienen echter te worden afgewogen tegen de afhankelijkheidsvariabelen vooraleer de werkelijke macht is bepaald. Wolfsfeld (1997, p.22) identificeert twee variabelen die de media-afhankelijkheid verhogen. In de eerste plaats het niet beschikken over andere methoden of manieren om politieke invloed te genereren. De media als enige middel om invloed te verwerven, impliceert een grote afhankelijkheid en minimale macht over deze media. In de tweede plaats speelt de noodzaak voor externe steun. Soms hebben groeperingen publieke steun nodig om de eigen zaak te valideren. Indien dit het geval is, neemt de afhankelijkheid ten opzichte van de media toe.

Waarde- en afhankelijkheidsfactoren bepalen dus de reële macht en creëren kansen voor alternatieve groepen om toch in de media te worden gehoord.

Maar hoe komt de steun van de media voor de gemarginaliseerde groepen concreet tot uiting? Hoe kunnen we empirisch detecteren of media al dan niet de dominante standpunten weergeven? Volgens Wolfsfeld (1997, p.31) is het antwoord op deze vragen te vinden in de frames die door de media worden gehanteerd.

De invloed van politieke autoriteiten of van 'challengers', zoals hierboven beschreven, laat zich immers gevoelen in de mediaframes die door een journalist bij de beschrijving van een

³² Voorbeeld van harde bronnen: concreet meetbare gegevens, zoals aantal werknemers. Voorbeeld van zachte bronnen: ontastbare, onmeetbare gegevens zoals de graad van groepssolidariteit.

³³ Exceptioneel is hier synoniem voor ongewoon belangrijk of ongewoon afwijkend. Zwakkere spelers blijven slechts nieuwswaardig als ze exceptioneel gedrag vertonen (Wolfsfeld, 1997, p.20).

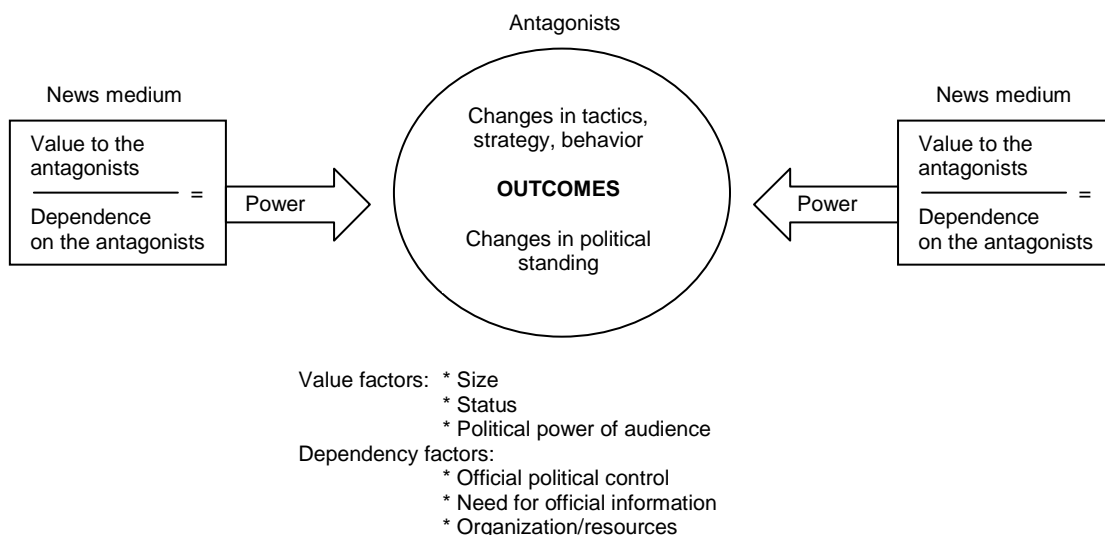
gebeurtenis worden gebruikt. Alle belanghebbende partijen zullen steeds proberen hun frames in de media te promoten. De slaagkans is hierbij afhankelijk van de machtsfactor. Wolfsfeld (1997, p.54) meent dat autoriteiten in het voordeel zijn doordat ze een grotere kans maken hun politieke macht naar culturele macht te vertalen. Deze macht impliceert een mogelijkheid tot socialisatie van journalisten en laat toe gebeurtenissen te plannen, uit te voeren en te verpakken conform de professionele en politieke cultuur van de media. Er zijn echter twee belangrijke factoren die de totale dominantie van deze 'elitaire' groep over de mediaframes limiteren. In de eerste plaats is er het verlies van controle over de politieke omgeving. Dit geeft 'challengers' de kans om alternatieve frames te promoten. Ten tweede spelen er binnen de professionele en politieke cultuur van de nieuwsmedia normen, waarden en overtuigingen die niet overeenstemmen met de normen en waarden die door de autoriteiten worden aangehangen (Wolfsfeld, 1997, p.39 en 49). Ook dit kan in het voordeel zijn van gemarginaliseerde groepen. Indien nieuwsmedia als resultaat van tegengestelde normen en waarden, alternatieve frames gaan steunen zal dit bij de promotors van deze frames de status en macht verhogen (Wolfsfeld, 1997, p.54).

Empirisch kan de invloed van autoriteiten of challengers op mediaframes aan de hand van de good guys/bad guys-these worden vastgesteld (Wolfsfeld, 1997, p.52). Een mediaframe kan de autoriteiten als 'good guys' en de tegenpartij als 'bad guys' identificeren. Maar ook het omgekeerde is mogelijk. Autoriteiten kunnen in een mediaframe bijvoorbeeld gelinkt worden aan de schending van mensenrechten en exhaustief militair geweld, met de tegenpartij als onschuldig slachtoffer. Het spreekt voor zich dat deze autoriteiten dan de 'bad guys'-rol vervullen en de tegenpartij de 'good guys'-rol.

Invloed van de media op de spelers in een conflict

Zoals eerder reeds vermeld gaat Wolfsfeld (1997) niet alleen uit van een invloed op de media, maar ook van beïnvloeding door de media. Dit laatste komt tot uiting in veranderingen in het politieke beleid.

Figuur 12: Het political contest model van Wolfsfeld (1997): de beïnvloeding van antagonisten in een conflict

Bron: Wolfsfeld, 1997, p.57

Het model dat de invloed van de media op de antagonisten in een conflict weergeeft, hanteert dezelfde concepten als het model dat door Wolfsfeld werd uitgetekend ter illustratie van de invloed van antagonisten op de media.

Ook nu identificeert Wolfsfeld een aantal waarde- en afhankelijkheidsfactoren, die naarmate de manier waarop ze zich verhouden, de reële macht van de media gaan bepalen. Waardefactoren zijn de grootte en de status van zowel publiek als mediaorganisatie en de politieke macht over of invloed van de media op het vooropgestelde publiek. Wolfsfeld (1997, p.58) haalt als voorbeeld de tv-zender CNN aan. Deze zender kan rekenen op een groot publiek, is wijdverspreid en heeft de reputatie van een vooraanstaande bron te zijn. The NY Times daarentegen heeft ook die goede reputatie, maar bereikt een veel kleiner publiek, waardoor de krant minder aantrekkelijk is voor antagonisten in een conflict.

Naast de waardefactoren spelen ook de afhankelijkheidsvariabelen een belangrijke rol. In de eerste plaats is er de aan- of afwezigheid van politieke controle. In democratische landen hebben politieke middelen geen officiële macht om de nieuwsmedia te reguleren. In niet-democratische landen hebben ze die wel. Controle door het beleidsniveau vermindert in ieder geval de macht van de media. Ten tweede is er de mate van afhankelijkheid van politieke, officiële bronnen. Indien media voor hun informatie enkel kunnen terugvallen op officiële vertegenwoordigers neemt hun macht ten opzichte van die autoriteiten af. Ten slotte zijn de middelen die een mediaorganisatie ter beschikking heeft eveneens van invloed op de uiteindelijke macht die zij uitoefent. Rijkere media krijgen bijvoorbeeld gemakkelijker toegang tot alternatieve bronnen en kunnen meer ervaren en getalenteerde journalisten in dienst nemen (Wolfsfeld, 1997, p.59-62).

De invloed van de media vertaalt zich volgens Wolfsfeld (1997, p.62-68) in veranderingen van tactiek, gedrag en strategie. Challengers passen zich aan om toegang te krijgen tot de media, autoriteiten wijzigen hun politieke beleid op aangeven van die media. Media-invloed laat zich daarnaast ook kennen in veranderingen in politieke 'standing'. Media kunnen de reputatie van de challengers verbeteren waardoor ze gemakkelijker toegang krijgen tot de politieke elite en meer middelen en bronnen ter beschikking hebben. Bovendien kunnen ze ook de reputatie van de autoriteiten aantasten door ze bijvoorbeeld als wrede en incompetent voor te stellen.

Uit bovenstaande theorievorming blijkt dat Wolfsfeld (1997) dus duidelijk uitgaat van beïnvloeding door de media. In tegenstelling tot de invloed van antagonisten op media (cfr. mediaframes), is de invloed van media op antagonisten echter zeer moeilijk waar te nemen. Wolfsfeld stelt een aantal vragen voorop die een indicatie van media-invloed kunnen zijn, maar stelt ook meteen dat het zeer moeilijk is deze invloed van andere factoren los te koppelen (Wolfsfeld, 1997, p.71).

2.3 Een grotere rol voor media en publiek: integratie van het frameconcept in het nieuw, hegemonie en indexing overstijgend cascading activation model

2.3.1 Link met indexing en hegemonie

Entman (2004, p.4-5) vertrekt bij het uitwerken van zijn cascading activation model, net als Robinson en Wolfsfeld, van de indexing- en hegemonietheorie. In tegenstelling tot de andere auteurs wil hij echter niet verderbouwen op deze theorieën. Hoewel ze een bijdrage leveren tot inzichten in de relatie beleidsniveau-media, meent Entman dat zowel de indexing- als de hegemonietheorie een aantal intrinsieke tekortkomingen hebben. Beide theorieën beschouwen media als onderdanig aan het beleidsniveau. De hegemonisten stellen dat binnen de elitaire klassen er een consensus heerst over twee basisprincipes met betrekking tot het buitenlandbeleid³⁴: nl. de elite staat als één blok achter een gemeenschappelijke ideologie waardoor de verspreiding van onafhankelijke informatie wordt verstoord. En ten tweede voert deze elite pro-overheidpropaganda, zodat het publiek zich niet aangesproken

³⁴ Entman focust in zijn studie voornamelijk op het buitenlandbeleid. Het spreekt voor zich dat de hegemonietheorie een ruimere toepassing kent.

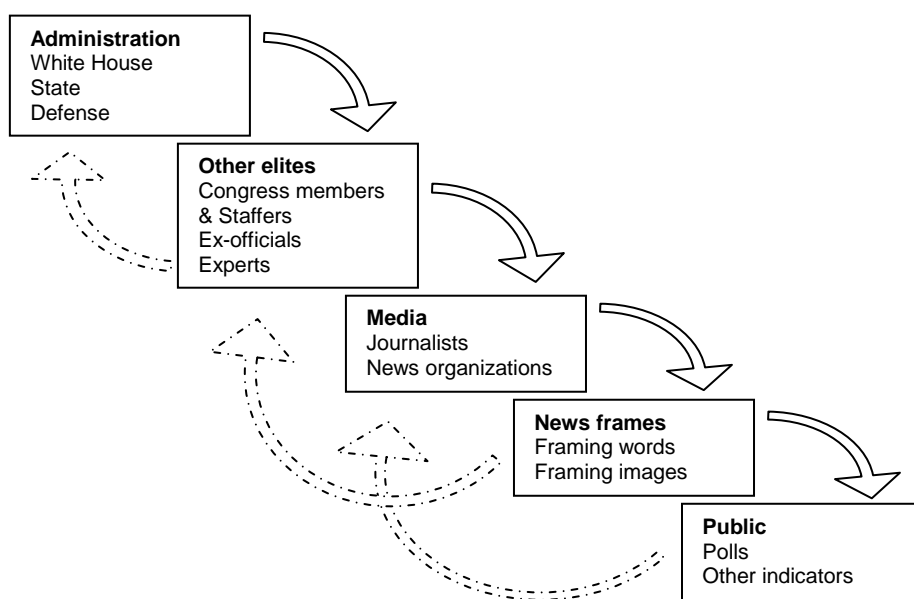
voelt voor verandering en berust in beslissingen door het beleidsniveau genomen. De indexingtheorie weerlegt consensus tussen elitegroepen. Elites houden er wat betreft buitenlandbeleid verschillende meningen op na, opinies die bovendien vaak nog eens in strijd zijn met die van de leiders. Die meningen worden in de media weerspiegeld zodat het publiek een meer divers aanbod aan opinies krijgt. Op die manier kunnen media toch van invloed zijn op het buitenlandbeleid en zijn ze niet louter propagandamachines. In die zin sluit de indexingtheorie al meer aan bij de opvattingen van Entman. Toch meent Entman dat ook in deze theorie de rol van de media erg gelimiteerd is.

2.3.2 Inhoud van het cascading activation model

Om aan de hiaten en beperkingen in de indexing- en hegemonietheorie tegemoet te komen, stelt Entman het cascading activation model voor. Dit model weerlegt de consensusidee tussen elite, stelt de hegemonische controle van deze elite in vraag en doorbreekt de idee van automatische steun aan de regeringsleiders, zoals die in de hegemonietheorie aan bod komt. Entman steunt dus het principe van eliteoppositie, maar vindt in de indexingtheorie te weinig verklaringen voor het waarom van afwijkende opinies ten aanzien van de officiële standpunten. Bovendien stelt hij dat zowel indexing als de hegemonietheorie te weinig aandacht hebben voor de rol van het publiek en meent hij dat voor de media een grotere rol is weggelegd.

Onderstaande figuur illustreert het cascading activation model.

Figuur 13: Het cascading activation model van Entman (2004)

Bron: Entman, 2004, p.10

Het cascading activation model identificeert drie grote groepen bronnen waarop de journalist bij het schrijven van een artikel of het verslaan van een gebeurtenis kan terugvallen. De eerste groep, het 'top level', omvat het politieke beleidsveld dat met uitvoerende taken is belast. Een tweede groep groepeerde de rest van de politieke elite. Deze twee groepen bronnen situeren zich binnen de politieke sfeer. Entman meent echter dat journalisten niet enkel politieke bronnen raadplegen maar ook de concurrerende media in de gaten houden en kijken hoe die een nieuwsitem gaan framen. Een journalist wordt met andere woorden geconfronteerd met een variëteit aan frames, gaande van frames die door het politieke beleidsniveau worden aangebracht tot frames die vanuit andere media naar voor worden

geschoven. Met deze vaststelling bouwt Entman verder op bevindingen die in ruimere onderzoekstradities naar de invloed van politieke actoren en mediaorganisaties op content zijn vastgesteld. In dit kader verwijzen we bijvoorbeeld opnieuw naar de studie van Habermas met betrekking tot het concept publieke sfeer. Habermas (1963/1989) constateerde immers invloeden uitgaande van diverse 'sponsors'.

Indien de frames, aangebracht door diverse actoren, in dezelfde lijn liggen en uitdrukking geven aan dezelfde gevoelens en gedachten, is de kans volgens Entman zeer groot dat de journalist dit gemeenschappelijke frame ook in zijn artikel gaat hanteren. Zijn de ideeën van de bronnen minder eensluidend (en dat is de meest reële mogelijkheid), dan zal dit eveneens worden weerspiegeld in de framing van een artikel. De nieuwsframes die uiteindelijk in de artikels worden weergegeven, zullen door het publiek worden geabsorbeerd.

Wat meteen opvalt aan het cascading activation model is het gehanteerde watervalperspectief. Door de groepen bronnen niet op hetzelfde niveau te stellen, wil Entman aantonen dat niet alle bronnen een even grote invloed op de uiteindelijke selectie van een nieuwsframe uitoefenen. **Het politieke beleidsveld, bovenaan de waterval, heeft meer kans het nieuwsframe te beïnvloeden** dan de media, die twee trapjes lager in het model gerangschikt staan. Bovendien ondergaan deze politieke actoren geen invloeden van andere groepen bronnen, terwijl de media de frames van de regering en de politieke elite dienen te verwerken. **Reden** waarom het top level effectiever is in het verspreiden van haar frame en bijgevolg in de beïnvloeding van het nieuwsframe, vindt Entman in **factoren als macht, reactiesnelheid, culturele overeenstemming, strategie en motivaties**.

2.3.3 De invloed van macht, motivaties, culturele overeenstemming, reactiesnelheid en strategie in het verspreiden van frames

Entman (2004, p.421-423) stelt dat voor het verspreiden en activeren van een geprefereerd frame bij elites, media en publiek een aantal variabelen van groot belang zijn: motivatie, culturele overeenstemming, macht, strategie en reactiesnelheid.

Een frame dient in de eerste plaats in te spelen op de individuele **motivaties** die een individueel doel gaan bepalen. Een president, zo meent Entman (2004, p.14; 2003, p.421-422) heeft nooit een probleem om de aandacht van een journalist te trekken. Maar als hij wil dat zijn frame door de journalist wordt overgenomen, dan moet hij in dat frame de individuele en institutionele motivaties van die journalist aanspreken. Deze motivaties situeren zich op verschillende fronten. Ten eerste worden nieuwsorganisaties gedreven door economische motieven. Ze willen zowel het publiek als de advertentie-inkomsten maximaliseren. Daarnaast spelen er professionele gewoontes, normen en principes zoals objectiviteit, eenvoud en bondigheid. En ten derde worden normatieve waarden zoals media dienen het publiek te informeren én media fungeren als watchdog hoog in het vaandel gedragen.

Naast motivaties is **culturele overeenstemming** een belangrijke variabele voor het verspreiden en activeren van een frame. Culturele overeenstemming meet volgens Entman (2004, p.14; 2003, p.422-423) het gemak waarmee een frame de verschillende intervallen kan doorlopen en dezelfde mentale reacties kan stimuleren. Is het frame van de regering ook het frame dat door de andere levels wordt ondersteund of vindt er op elk niveau een 'frame fight' plaats? Hoe meer het frame overeenstemt met schema's die de politieke cultuur domineren, hoe groter de kans op succes.

Macht om elites en media te beïnvloeden is, eerder dan motivatie en culturele overeenkomst, een externe beïnvloedende factor. Macht is afhankelijk van persoon tot persoon. Niet enkel de regering heeft macht, ook elites en media bezitten, weliswaar in mindere mate, deze machtsfactor. Daardoor zijn ze in staat counterframes te lanceren die ook van invloed zullen zijn op de uiteindelijke nieuwsframes (Entman, 2004, p.90-91). Toch zijn het volgens Entman (2004, p.90-92; 2003, p.422) de president en zijn topadviseurs die

de meeste macht of het grootste onafhankelijke vermogen bezitten om te beslissen welke mentale associaties worden geactiveerd. Stel dat, toegepast op het Israël-Palestina-voorbeeld, het Witte Huis in haar frame de nadruk legt op een Palestijnse actie als een terroristische daad gericht tegen de Israëlische natie en dat een Palestijns-Amerikaanse lobbygroep in haar frame aandacht heeft voor de slechte Palestijnse leefomstandigheden die mee hebben geleid tot deze gebeurtenis, dan meent Entman dat op basis van de machtsfactor het Witte Huis een grotere kans heeft haar frame in de nieuwsberichtgeving weergegeven te zien.

Strategie is ook zo'n externe variabele. Via woordkeuze, controle over de verspreiding van informatie en timing kunnen bepaalde mentale schema's worden geactiveerd. Vooral de regeringsbronnen maken gebruik van deze variabele. Zwakke strategieën creëren voor media en bepaalde politieke actoren kansen om het frame van het beleidsniveau te doorbreken en met eigen interpretaties voor de dag te komen (Entman, 2004, p.90-91).

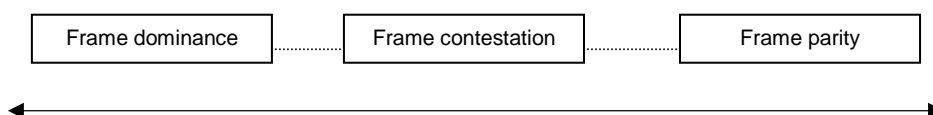
Naast de al opgesomde factoren speelt bij het verspreiden van een frame ten slotte ook de **reactiesnelheid** een belangrijke rol. Het is voor het Witte Huis én voor andere elites en groeperingen, heel belangrijk om direct op een nieuwe gebeurtenis in te spelen. Het frame dat immers het eerst wordt verspreid maakt een veel grotere kans om het hele publiek te bereiken, waardoor bij ieder individu binnen dit grote publiek mogelijk dezelfde gevoelens en gedachten worden geactiveerd (Entman, 2004, p.7).

2.3.4 Het initiëren van een counterframe als beïnvloedend op de mediaoutput

Wanneer het politieke beleidsniveau te weinig inspeelt op motivaties, strategisch niet het optimale frame naar voor schuift, te weinig macht heeft om haar frame te laten domineren en het frame te weinig culturele overeenstemming toont³⁵, wordt het voor andere politieke actoren en de media gemakkelijker om een oppositioneel of counterframe te lanceren. Dit verklaart meteen waarom in sommige berichtgeving plaats is voor counterframes en met betrekking tot andere gebeurtenissen eenzelfde dominant frame in de media aan bod komt.

Entman (2003, p.421 en 424) schematiseert framing in een mediabericht binnen een continuüm:

Figuur 14: Het frame contestation continuüm volgens Entman (2003)

Bron: Entman, 2003, p.418

Met frame dominance geeft Entman aan dat één frame de berichtgeving gaat domineren. Bijvoorbeeld met betrekking tot 11 september 2001, was er slechts één dominant frame in de berichtgeving terug te vinden - het war on terrorism frame - een frame door het politieke beleidsniveau verspreid. Frame contestation (cfr. Wolfsfelds political contest model) duidt op het feit dat één dominant frame in de nieuwsoutput wordt weergegeven, maar dat dit frame door de journalist op een aantal punten in vraag wordt gesteld of betwist. Frame parity staat voor het gelijk aan bod komen van een frame en counterframe in de media. Dit is echter eerder uitzondering dan regel (Entman, 2003, p.418).

³⁵ Het is zelfs niet noodzakelijk dat de regering het op alle punten laat afweten. Eén zwakke schakel is reeds voldoende om counterframes te activeren.

2.3.5 Invloed van het publiek

Binnen het cascading activation model is een aparte rol voor het publiek weggelegd. De publieke opinie wordt enerzijds beïnvloed door de nieuwsframes die op hun beurt al invloeden van het beleidsniveau, andere politieke actoren en de media hebben ondergaan. Maar anders dan bij de andere niveaus binnen het cascading model is er ook feedback van het publiek naar het beleidsniveau via de media. Indien de nieuwsmedia de indruk wekken dat een idee of een opinie door het grootste deel van de bevolking wordt aangehangen, kan dit een invloed hebben op de strategieën, de ideeën en de frames van de politieke leiders. Nog een manier waarop de publieke opinie het politieke landschap kan beïnvloeden is door het droogleggen van counterframes. Indien de publieke opinie zich bij een bepaalde gebeurtenis onvoorwaardelijk achter de regering schaaft, is dit voor de oppositie een teken dat zij niet met counterframes moet komen aanzetten. Wat ook kan, is dat counterframes gelanceerd door oppositionele politieke actoren, via media het publiek bereiken en zo de steun van het publiek krijgen waardoor het beleidsniveau verplicht is er rekening mee te houden.

Wat de mogelijkheden ook zijn, Entman (2003, p.420) meet het publiek heel duidelijk een bepalende rol toe. De indexing en hegemonietheorie hechten veel minder belang aan het publiek als beïnvloedende actor. Dit wil echter niet zeggen dat de omgekeerde relatie tussen publieke opinie, mediacontent en beleid in het verleden niet is onderzocht.

Voorals gevolg van de agendasettingtheorie werd de mogelijkheid van beïnvloeding door het publiek reeds geopperd. McQuail (2005, p.513) stelt dat *"there are certainly alternative models of this relationship [de relatie politiek-media-publiek] of which the main one would reverse the flow and state that underlying concerns of the public will shape issue definition by both political elites and the media"* (McQuail, 2005, p.513). Er is met andere woorden gesteld dat de publieke agenda evengoed de media-agenda kan bepalen.

Ook Habermas (1963/1989) dicht het publiek aan de hand van de identificatie van een publieke sfeer een bepalende rol toe (cfr. supra). Daarnaast is het 'market' model van Schudson (1998, p.134-136; 1999, p.119-121) eveneens illustratief voor de ideeën die met betrekking tot de relatie publiek-media-politiek zijn ontwikkeld. In zijn onderzoek naar journalistieke rolmodellen zet Schudson immers drie mogelijke modellen voorop: het 'market', het 'advocacy' en het 'trustee' model. Binnen het 'market' model geven journalisten, onder druk van een toenemende commercialisering, het publiek waar ze om vraagt. Binnen het 'advocacy' model worden verschillende politieke perspectieven weergegeven. Binnen het 'trustee' model wordt de informatie verspreid waarvan journalisten het noodzakelijk achten dat het publiek ervan op de hoogte is, indien ze als geïnformeerde participanten aan een democratie willen deelnemen. Het is duidelijk dat het 'market' model verder bouwt op de idee van publieke beïnvloeding. Doordat media opereren binnen een commerciële omgeving waarin het belangrijk is een zo groot mogelijk publiek te bereiken, wordt een invloed van het publiek mogelijk. McManus (1994, 1995) wijst overigens ook op dit 'market' model en stelt onder andere dat nieuwsselectie *"[is] directly proportional to the expected breadth of the appeal to audiences that advertisers are willing to pay for"* (McManus, 1994, p.87). Media dienen met andere woorden vanuit financiële overwegingen een zo groot mogelijk publiek aan te spreken en stemmen daarom hun nieuwsselectie op dit publiek af. Op die manier kan een publiek zich ten op zichte van de media en bijgevolg ook ten opzichte van het beleid laten gelden.

Naast de verschillende theoretische beschouwingen rond de relatie publiek-media-beleid zijn er in het verleden ook een aantal concrete cases geïdentificeerd waar de invloed van het publiek op de media en op het beleid is vastgesteld. Moisy (1997) haalt de voorbeelden van Vietnam³⁶, de Eerste Golfoorlog en de hongersnood in Somalië aan. Volgens hem heeft het

³⁶ Over de rol van de media en het publiek tijdens de Vietnamoorlog zijn verschillende publicaties voorhanden. Deze case is wellicht de meest onderzochte in relatie tot publieke beïnvloeding van het beleid.

publiek een bepalende rol gespeeld in de uiteindelijke terugtrekking van de Amerikaanse troepen uit Vietnam en uit de Perzische Golf. Met betrekking tot de Somalië-case stelt Moisy (1997) dat de beelden van ondervoede, stervende kinderen in het televisienieuws het publieke bewustzijn hebben aangesproken en reacties in de media hebben uitgelokt. Hierdoor besliste de Amerikaanse regering om troepen naar Somalië te sturen zodat de 'hoop' kon worden 'hersteld' (actie 'Restore Hope'). Ook Utley (1997) vermeldt een aantal cases waarin het publiek en de media bepalend zijn geweest voor het beleid. *"Television had an impact on public opinion, which in turn affected the government's formulation of foreign policy, during and after the Tet offensive in Vietnam in 1968, the seizure of the American embassy in Tehran, the terrorist attack on the Marine Corps barracks in Beirut in 1982, and the killing of American troops in Somalia in 1994"* (Utley, 1997, p.4).

2.3.6 Het cascading activation model als supplementaire theorie binnen het domein beleidsniveau-media-relaties

Het cascading activation model is, vanuit de optiek dat courant gebruikte theorieën ter verklaring van de relatie beleidsniveau-media een aantal hiaten vertonen, door Entman als supplementaire theorie ontwikkeld.

Het model erkent variëteit en hiërarchie binnen ieder level van het systeem, verantwoordelijk voor de nieuwsproductie. Zo bestaat het top level, het beleidsniveau, uit verschillende spelers, die niet altijd hetzelfde frame aanhangen. Deze verdeeldheid is van invloed op het uiteindelijke nieuwsframe. Ook de discrepantie tussen de levels zorgt voor een spanningsveld tussen frame en counterframes, eveneens bepalend voor de nieuwsoutput.

Het model helpt bovendien verklaren wanneer er opinieverschillen tussen de politieke actoren opduiken. Entman identificeert hiervoor een viertal bepalende factoren zoals macht, strategie, culturele overeenstemming en motivaties.

Het cascading model integreert daarnaast het frameconcept waardoor het bepalen van belangrijke nieuwsaspecten voor politiek en beleid gemakkelijker wordt. Frames benadrukken immers bepaalde woorden en beelden en leggen zo klemtonen binnen een nieuwsitem.

Ten slotte dicht het model in tegenstelling tot de hegemonie- en indexingtheorie de media en het publiek een meer prominente rol toe. Hiermee sluit het aan bij diverse communicatiewetenschappelijke studies die ook al het belang van de media- en de publieke actor op nieuwscontent hebben aangehaald.

Een kritische noot is echter op haar plaats. Het cascading activation model zoals door Entman (2004) voorgesteld is zeer Amerikaans georiënteerd, maar wellicht wel vertaalbaar naar andere politieke bestellen. Hoewel duidelijk de invloed van frames op individuen wordt weergegeven, laat Entman (2004) na om dieper in te gaan op de inhoud van de frames. Dit maakt het moeilijk om zijn theorie aan de empirie te koppelen. De grootste reactie op het model, zoals hier gepresenteerd, komt echter uit de hoek van framingtheoretici die het belang van sociale groeperingen op de vorming van mediaframes benadrukken. Zij stellen dat in het model totaal geen rekening wordt gehouden met de invloed van deze sociaal-economische actoren.

In de volgende paragraaf focussen we dan ook heel specifiek op de framingliteratuur die de invloed van sociaal-economische drukkingsgroepen op frames weergeeft.

3 De rol van frame sponsors in het framebuildingproces: sociaal-economische drukkingsgroepen

Dat de selectie van nieuwsinhoud niet alleen door politieke actoren, maar ook door pressie- en belangengroepen wordt beïnvloed is geen nieuw gegeven. Verschillende, vooral sociologisch georiënteerde onderzoeken, hebben reeds de impact van sociaal-economische

actoren nagegaan. Dit soort studies is veelal opgezet vanuit de idee dat mediacoverage voor deze groepen onontbeerlijk is voor het bereiken en mogelijkwerwijs beïnvloeden van een doelpubliek.

Paletz en Entman (1981) hebben in hun studie bijvoorbeeld op de relatie tussen media en belangengroepen gefocust. Daarbij is de noodzaak van mediacoverage in het kenbaar maken van belangengroepen bij een publiek aangetoond. Massamedia verhogen immers de visibiliteit en zijn een kanaal om de objectieven van desbetreffende groepen kenbaar te maken. Bovendien is gebleken dat voordelige mediaberichten sympathie bij het publiek kunnen genereren, referentiegroepen activeren, lidmaatschap aanmoedigen en financiële steun stimuleren. Paletz en Entman (1981) menen echter dat niet alle belangengroepen gelijke media-aandacht genieten. De effectiviteit van deze groepen om mediacontent te beïnvloeden *“depends on their capacity and ability to exploit the mass media’s interests and practices”* (Paletz en Entman, 1981, p.124). Ze identificeren bijgevolg de minder succesvolle marginale belangengroepen en de succesvolle hogestatusorganisaties. Marginale groepen hebben het heel moeilijk om een toegang tot de media te bewerkstelligen. Ze zijn immers niet in staat om betrouwbare gegevens te communiceren, hun doelen zijn vaak onpopulair bij pers en publiek en hun ledenaantal is beperkt en financieel niet draagkrachtig. Organisaties met een hoge status daarentegen hebben wel de middelen en de macht om media te beïnvloeden. Ze kunnen zich beroepen op leden met prestige, geloofwaardigheid, expertise, leiderschapsvaardigheden en een hoge status. Bovendien zijn hun beleidsobjectieven overeenkomstig publieke en politieke doelstellingen. Samenvattend stellen Paletz en Entman (1981, p.126) dat *“fringe social movements and groups fall outside or through [...] ‘the news net’”*. Indien marginale groepen toch coverage willen krijgen, dienen ze zich ofwel te verbinden met instituties die regelmatig in de pers komen, ofwel zichzelf aan de media op te dringen ofwel daden te stellen die door nieuwsmedia als nieuwswaardig worden ervaren. Als voorbeelden worden stakingen, betogingen, sit-ins ... aangehaald.

Een eveneens vaak geciteerd onderzoek naar de impact van sociaal-economische belangengroepen is dat van Montgomery (1989). Zij heeft vastgesteld dat het succes van belangengroepen in de beïnvloeding van media-inhoud samenhangt met maatschappelijke en politieke evoluties en dat ook veranderingen binnen de media-industrie een rol spelen. Niettegenstaande de compatibiliteit tussen doelstellingen van belangengroepen en media én de kennis over hoe mediasystemen functioneren, het succes op beïnvloeding verhogen, stelt Montgomery (1989, p.217) immers dat *“in many cases, the succes of these groups was influenced by external factors outside their control”*. Als voorbeeld haalt Montgomery (1989) de deregulering van de Amerikaanse media aan waardoor de kabelindustrie geen wettelijke verplichting meer heeft om belangengroepen toegang tot de media te geven.

Shoemaker en Reese (1996) hebben in hun studie dan weer aandacht voor de manieren waarop belangengroepen de media trachten te beïnvloeden. Volgens hen stellen bepaalde belangengroepen “richtlijnen” voor het verslaan van, voor hen interessante, topics op. Als voorbeeld halen ze de Amerikaanse richtlijnen voor het coveren van misdaad en rechtszaken aan. McManus (1995, p.315) heeft het in dezelfde zin over “richtlijnen” gericht op het uitsluiten van stereotypering en bepaalde aanvallende labels met betrekking tot belangengroepen. Ook het bekritisieren van media en journalisten is volgens Shoemaker en Reese (1996) een beproefde ‘tactiek’. Deze methode dient twee doelen. In de eerste plaats wordt de kritiek an sich op de nieuwsagenda geplaatst waardoor reeds een zekere visibiliteit wordt bekomen. Ten tweede kan de kritiek tot gevolg hebben dat mediapraktijken en -beleid worden aangepast.

Habermas (1963/1989) ten slotte vermeldt in zijn theorie met betrekking tot de publieke sfeer en de civil society eveneens sociaal-economische pressiegroepen als bepalend voor het publieke debat dat via de media met betrekking tot het politieke beleid wordt gevoerd (cfr. supra).

We kunnen met andere woorden besluiten dat verschillende studies reeds de relatie tussen sociaal-economische drukkingsgroepen en media hebben nagegaan. Alleen zijn er een aantal auteurs die sociaal-economische pressiegroepen heel specifiek binnen een framingkader hebben beschouwd. In wat volgt willen we dan ook op deze onderzoeken focussen.

Zo hebben Gamson, Snow en Benford de rol van sociaal-economische drukkingsgroepen in het framebuildingproces bestudeerd. Zij menen dat deze groepen, naast actoren op beleidsniveau, evengoed de opbouw van mediaframes en het publiek beïnvloeden. *“Interest groups need to insert their language and symbols into media coverage of an issue, which can increase an issue’s visibility, potentially tip the political balance in a group’s favor, ..., and convince the public and policymakers that an immediate resolution is necessary”* (Callaghan en Schnell, 2001, p.187). Het doel van sociaal-economische bewegingen is dus voornamelijk het mobiliseren van de bevolking en daarom is het noodzakelijk de eigen frames via de media naar het publiek te communiceren (Cooper, 2002).

Een sociaal-economische drukkingsgroep die erin slaagt haar frame met betrekking tot een bepaalde gebeurtenis naar een publiek te communiceren, zal de betekenis die dit publiek aan de gebeurtenis geeft, sturen in de richting van conformiteit met het ideeëngoed van de groepering. Voor het communiceren van een frame is een sociaal-economische groepering echter op de media aangewezen omdat zij vooral frames kunnen uitdragen en betekenissen toekennen aan gebeurtenissen. Doordat media in het kader van objectiviteit en gebalanceerde berichtgeving ruimte bieden aan sociaal-economische bewegingen, hebben deze groepen effectief toegang tot de (potentiële) achterban (Fisher, 1997, p.7).

Gamson (1992, p.220) identificeert frames op twee niveaus: de ‘cultural frames’, die specifieke onderwerpen overstijgen en een bepaald wereldbeeld suggereren en de ‘packages’ of ‘issueframes’, die onderwerp- en gebeurtenisgebonden zijn. Niettegenstaande deze tweedeling, die ook bij andere auteurs (cfr. Entman) terug te vinden is, identificeert Gamson (Fisher 1997, p.7-8) nog eens drie frames die specifiek door sociaal-economische drukkingsgroepen worden gehanteerd. Dit impliceert dat bij het zich voordoen van een gebeurtenis, genoemde groeperingen meestal één van onderstaande frames aan het nieuwsitem zullen koppelen en naar de media communiceren, in de hoop een groter publiek te bereiken.

Eerst en vooral zijn er de **‘aggregate frames’**. Deze frames definiëren onderwerpen als sociale problemen, waarbij het de verantwoordelijkheid is van de mens om individueel actie te ondernemen om het probleem op te lossen. Daarnaast zijn er de **‘consensus frames’** die de boodschap uitdragen dat sociaal-economische problemen enkel kunnen worden opgelost door collectieve actie te ondernemen. Dit frame is bevorderlijk voor het ontwikkelen van een collectieve identiteit, maar biedt geen antwoord op de vraag wie verantwoordelijk is voor het probleem. Ten derde zijn er de **‘collective action frames’** die bestaan uit drie deelframes: het ‘injustice frame’, het ‘agency frame’ en het ‘identity frame’. Het **‘injustice frame’** identificeert het probleem als een onrechtvaardigheid, veroorzaakt door een identificeerbare actor. Het gebruiken van dit frame houdt volgens Gamson gevaar in omdat het kwetsbaar is voor reframing door een publiek of door de instelling die door de sociaal-economische drukkingsgroep wordt aangevallen. Deze kunnen de oorzaak van het probleem bij iemand of iets anders leggen, ze kunnen de aandacht op een ander doelwit richten of ze kunnen het probleem doodgewoon aan de maatschappij, het systeem of de menselijke natuur toeschrijven.

Het **‘agency frame’**, een tweede alternatief binnen de ‘collective action frames’, leidt tot een vijandige relatie tussen ‘wij’, degenen die het probleem kunnen oplossen door collectieve actie te ondernemen en ‘zij’ die verantwoordelijk zijn voor het probleem.

Het **‘identity frame’**, een laatste ‘collective action frame’, focust op de ‘zij’-identiteit en stelt vast wie de verantwoordelijken voor het probleem zijn (Fisher 1997, p.7-8).

Benford en Snow (2000, p.614) bevestigen het gebruik van collective action frames door sociaal-economische drukingsgroepen. Meer nog dan Gamson, benadrukken zij het belang van deze specifieke frames. Collective action frames vormen immers niet alleen een alternatief voor de bestaande (vaak officiële) frames, ze hebben ook tot doel een potentiële achterban te mobiliseren. Het is vooral deze mobiliseringsfunctie die door de auteurs als belangrijk wordt ervaren en die Gamson weliswaar ook aanhaalt, echter niet specifiek op collective action frames geënt.

Benford en Snow (2000, p.614) menen dat indien een sociaal-economische beweging een bepaald publiek achter zich wil scharen zodat actie kan worden ondernomen, deze groepering vat dient te krijgen op de weergave of de betekenis die aan reële gebeurtenissen wordt gegeven. Dit kan door een collective action frame te lanceren dat de bestaande (vaak officiële) frames uitdaagt door gebeurtenissen of onderwerpen op een andere manier te benaderen. Deze manier, die er voornamelijk in bestaat een aantal aspecten van de '*world out there*' te vereenvoudigen en samen te vatten, heeft als doel het beoogde publiek aan te spreken. Hierdoor wordt steun voor de sociaal-economische groepering gecreëerd en worden de antagonisten in het gebeuren mogelijkerwijs buitenspel gezet.

Het concept van collective action frames wordt vervolgens verder uitgewerkt met de identificatie van drie masterframes³⁷, het 'diagnostic', het 'prognostic' en het 'motivational' frame. Binnen deze metaframes identificeren Benford en Snow (2000, p.615) nog eens verschillende deelframes.

Het **diagnostic frame** omvat bijvoorbeeld het veel gebruikte 'injustice frame' (cfr. Gamson). Dit frame identificeert slachtoffer(s) van een bepaalde onrechtvaardige actie of gebeurtenis en zet de slachtofferrol extra in de verf. Daarnaast zijn er ook frames die de identificatie van de verantwoordelijke(n) voor het probleem centraal stellen. Hoewel Snow en Benford de benaming 'identity frames' (cfr. Gamson) niet in de mond nemen, stemmen deze frames er inhoudelijk toch mee overeen.

Prognostic frames omvatten dan weer de frames die de noodzaak aan een oplossing voor het probleem beklemtonen en deze oplossing ook aanbieden.

Motivational frames zijn ten slotte gefocust op het aanbieden van motivaties en incentives zodat het doelpubliek tot collectieve actie overgaat. Vooral door met het frame in te spelen op de ernst, de dringendheid, de uitwerking en de juistheid van het gebeuren kan zo'n collectieve reactie worden uitgelokt.

Reactie is precies wat een sociaal-economische drukingsgroep met zijn collective action frame wil bereiken. In die zin is het mobiliseren van een doelpubliek wellicht de belangrijkste functie van collective action frames. Maar **wanneer** worden sociaal-economische drukingsgroepen nu door een publiek gehoord of nog, wanneer blijkt het collective action frame effectief te zijn?

Zowel Gamson als Snow (in Noakes en Johnston, 2005, p.11) menen dat **frame resonantie**, of de mate van overeenkomst tussen audience en collective action frame, een verklaring biedt. Beide auteurs leggen echter wel verschillende klemtonen. Gamson (1992) focust op het politieke bewustzijn van het publiek bij het betekenis geven aan frames. Snow en Benford (1992) leggen het brandpunt op de strategische keuzes van sociaal-economische drukingsgroepen, onder andere bij het bepalen van framekarakteristieken en de te ondernemen acties. Ze identificeren zes factoren die frame resonantie in de kaart spelen:

- Frame consistentie: audience en collective action frames zijn complementair wat diagnose, prognose en tactieken betreft.
- Waargenomen geloofwaardigheid: het collective action frame stemt overeen met hoe het doelpubliek de wereld ziet.

³⁷ Uit het verleden, maar ook uit meer actuele frames, is gebleken dat sociale bewegingen hun collective action frames vaak rond dezelfde elementen zoals discriminatie en gelijkheid opbouwen. Snow en Benford komen in deze context tot het besluit dat er zoiets als een masterframe bestaat, waaruit collective action frames worden afgeleid.

- Geloofwaardigheid van de sociale beweging (de promotor van het frame): de sociale groepering kan beroep doen op overtuigende en zelfzekere woordvoerders.
- Waargenomen 'commensurability': de overeenstemming van het collective action frame met de alledaagse realiteitsbeleving.
- Centraliteit: de waarden en normen, centraal in het collective action frames, komen overeen met deze door het doelpubliek aangehangen.
- Narratieve trouw: overeenstemming met de dominante cultuur, narratieven, mythes en veronderstellingen van het doelpubliek (Noakes en Johnston, 2005, p.11-12).

Naast het opsommen van factoren die frame resonantie bevorderen, identificeren Snow, Rochford, Worden en Benford (1986, p.467-476) ook nog een aantal **strategieën** die sociaal-economische drukkingsgroepen kunnen hanteren om een band met hun publiek te creëren. Deze 'frame alignment' (=verbinding) processen zijn frame bridging, frame amplification, frame extension en frame transformation.

Frame bridging is de band tussen twee of meer ideologisch congruente maar structureel niet verbonden frames die betrekking hebben op eenzelfde onderwerp of probleem. Concreet betekent dit dat een verzameling individuen met dezelfde grieven en met dezelfde oriëntering zich gaat linken aan een sociaal-economische organisatie. Deze beweging kan hen immers geven wat tot dan toe ontbrak, een organisationele basis voor het uiten van ongenoegens en voor het handelen in eigen belang. Het is een feit dat de band tussen individuele en organisationele frames er niet zomaar komt. Het zijn de sociaal-economische drukkingsgroepen die mobiliseren door informatie over zichzelf te verspreiden via nieuwe communicatietechnologieën, interpersonele netwerken, massamedia, telefoon en direct mail en het zijn de individuen die zich op basis van deze informatie gaan linken met de sociaal-economische beweging.

Frame amplification duidt op het verduidelijken en versterken van een voor interpretatie vatbaar frame dat bij een bepaald onderwerp, een probleem of een gebeurtenis door de sociaal-economische groep wordt gehanteerd. Indien de betekenis van een gebeurtenis en de relatie met het eigen persoonlijke leven niet duidelijk zijn, menen Snow e.a. (1986, p.469) dat sociaal-economische groeperingen hun gebruikte frame dienen te verduidelijken vooraleer ze steun en participatie voor hun activiteiten kunnen verwachten. De verduidelijking van het frame kan enerzijds berusten op **value amplification** wat betekent dat één of meer waarden die door de achterban hoog in het vaandel worden gedragen, worden geïdentificeerd, geïdealiseerd en opgewaardeerd. Stel dat de drukkingsgroep gekant is tegen de komst van een opvangtehuis voor daklozen. Zonder steun van de achterban is het weinig waarschijnlijk dat ze de komst ervan kunnen tegenhouden. Indien het gehanteerde frame weinig effect heeft, kan de beweging inspelen op familiale waarden die bij de (toekomstige) achterban heel gevoelig liggen. Door duidelijk te maken dat het opvangtehuis op zijn nieuwe locatie vooral een bedreiging voor kinderen en vrouwen zal vormen, zal de achterban zich meer persoonlijk aangesproken voelen. Het kan zelfs zo ver komen dat dit publiek beslist actie te ondernemen om de komst van het opvangtehuis tegen te houden (Snow e.a., 1986, p.469).

Een andere manier om het frame te versterken en te verduidelijken is **belief amplification**. In tegenstelling tot value amplification wordt nu niet ingespeeld op waarden maar op beliefs. Er zijn vijf individuele beliefs waar sociaal-economische drukkingsgroepen rekening mee dienen te houden indien ze het publiek achter zich willen scharen. Ten eerste zijn er de beliefs met betrekking tot de ernst van het probleem, het onderwerp of de grief in kwestie. Als het publiek een bepaald onderwerp niet ernstig neemt, kan de sociaal-economische groepering in haar frame de ernst van het gebeuren extra benadrukken en zo de gewilde aandacht trekken. Ten tweede zijn er de beliefs met betrekking tot de verantwoordelijke of de oorzaak voor het gebeurde. Door deze beliefs te bespelen kunnen groeperingen ook hun achterban bereiken. Ten derde zijn er de beliefs betreffende de antagonisten in het gebeuren waarbij een publiek een bepaalde stereotypering van deze actoren gaat aanhangen. Neem

terug het voorbeeld van het opvangtehuis, daklozen worden meestal met negatieve gevoelens als asociaal, onsympathiek en bedreigend bejegend. Door deze beliefs te versterken, kunnen sociaal-economische drukingsgroepen hun doel bereiken. Ten vierde zijn er de beliefs met betrekking tot de slaagkans van eventuele collectieve acties. Indien de achterban niet gelooft dat acties ook maar enig verschil zullen maken, dan is het de taak van de drukingsgroep om ze van het tegendeel te overtuigen. Ten vijfde zijn er nog de beliefs betreffende de noodzakelijkheid en juistheid van het ondernemen van acties. De sociaal-economische groep dient zich ervan te vergewissen dat het publiek overtuigd is van de noodzaak aan actie.

Frame extension is een derde manier om een band tussen de sociaal-economische groepering en de doelgroep te creëren. Indien blijkt dat het frame van de sociaal-economische beweging weinig affiniteit met individuele frames oproept, kan de groepering door het frame te verruimen een groter publiek aanspreken. Een manier om een frame te verruimen is het implementeren van nieuwe ideeën en standpunten die door een potentiële achterban als belangrijk worden ervaren.

Frame transformation ten slotte duidt op de noodzaak voor een sociaal-economische drukingsgroep om haar frame te veranderen als blijkt dat het gekozen frame voor een publiek weinig aantrekkelijk is. Door het over een andere boeg te gooien, kan eventueel toch het gewenste publiek worden bereikt (Snow e.a., 1986, p.467-474).

Bovenstaande concepten, door onder andere Snow en Benford aangehaald, hebben dan wel theoretisch belang, volgens Noakes en Johnston (2005, p.12) is de empirische waarde ervan echter sterk gelimiteerd. Zo menen zij dat bijvoorbeeld het onderscheid tussen 'waargenomen geloofwaardigheid' en 'waargenomen 'commensurability'' in praktijk moeilijk meetbaar is. Daarom ontwikkelen Noakes en Johnston, bouwend op de concepten van Snow en Benford, een nieuw schema met **variabelen** die **bepalend** zijn **voor frame resonantie**. Doel is empirische ondersteuning voor de aangehaalde concepten mogelijk te maken.

Onderstaand schema illustreert het model van Noakes en Johnston:

Figuur 15: Variabelen bepalend voor frame resonantie volgens Noakes en Johnston (2005)

Makers of a frame/ Movement entrepreneurs	Receivers of a frame/ The target audience	Frame qualities/ A frame schema's contents
<ul style="list-style-type: none"> • Credibility of the promoters/ their organizational and professional credentials and expertise • Charismatic authority/rare and unique personal qualities of a movement leader • Strategic/marketing orientation (or cynicism) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ideological orientations (the target of frame bridging) • Demographic, attitudinal, moral orientations (the extent of frame extension and frame transformation) 	<ul style="list-style-type: none"> • Cultural compatibility/the frame's valuational centrality, its narrative fidelity, and slogans (amplification) • Frame consistency, do its components synchronize? • Relevance/including empirical credibility and experiential commensurability

Bron: Noakes en Johnston, 2005, p.13

Het valt meteen op dat Noakes en Johnston (2005, p.13) geen afstand nemen van de concepten van Snow en Benford, maar ze in hun schema integreren. Verder onderscheiden ze drie bronnen die meebepalend zijn voor optimale frame resonantie: de initiators van het frame, de ontvangers van dit frame en de frames zelf.

Accorderend met Snow en Benford speelt bij de initiators de geloofwaardigheid en de charismatische persoonlijkheid van de leider(s) een belangrijke rol. Nieuw is echter de aandacht voor de strategische en marketingoriëntatie van de sociaal-economische drukingsgroep. Om het gewenste publiek te bereiken is in het verleden gebleken dat bepaalde sociaal-economische groepen hun strategie conform de heersende culturele waarden en normen hebben aangepast. Noakes en Johnston (2005, p.14) geven het voorbeeld van de Ku Klux Klan. Deze groepering heeft haar zelfpresentatie aangepast met

als doel aansluiting te vinden bij het gematigde en conservatieve Amerikaanse publiek. Door de groep als meer mainstream te profileren (o.a. door hun leider als een doordeweekse politicus voor te stellen) en in te spelen op culturele waarden zoals 'white pride' werd geprobeerd de beweging uit de marginaliteit te halen.

Naast de frame promotors spelen de ideologische achtergronden van een publiek een belangrijke rol in frame resonantie. Hierbij gaat het vooral om het inspelen op waarden en beliefs van het doelpubliek (cfr. frame bridging), maar ter uitbreiding ook over een aantal andere elementen zoals moraliteit en attitudes die eveneens om overeenstemming vragen. Aangezien de laatste soort factoren kunnen verschillen van groep tot groep en van natie tot natie, is het van belang er genoeg aandacht aan te besteden. Iets wat Snow en Benford aan de hand van de concepten frame transformation en frame extension reeds aan de oppervlakte hebben gebracht.

Ten slotte dient het frame op zich aan een aantal vereisten te voldoen om een hoge resonantie te bekomen. Een frame moet in de eerste plaats in haar symbolen cultureel compatibel zijn met het audience frame (cfr. centrality, narrative fidelity). Daarnaast is het aangewezen dat het frame de interne consistentie op vlak van beliefs, ideologie, claims en acties binnen de sociaal-economische beweging uitdraagt. En een frame moet ten derde ook relevant zijn voor het beoogde doelpubliek (cfr. empirical credibility, experiential commensurability).

Hoewel Noakes en Johnston het begrip frame resonantie al iets duidelijker stellen en toch een aantal factoren identificeren die de resonantie in de hand werken, moeten ook zij toegeven dat het empirisch zeer moeilijk meetbaar blijft. Bovendien kan resonantie dan wel als verklaring voor het succes voor een collective action frame worden aangehaald, echt sluitend is het niet. Zelfs hoog resonante frames falen soms omdat de concurrentie van andere frames - door tegenbewegingen, media of beleidsniveau gelanceerd - nog meer appelleren aan het audience frame (Noakes en Johnston, 2005, p.16-17).

Conclusie

Actoren op het beleidsniveau en sociaal-economische drukkingsgroepen zijn twee belangrijke groepen frame sponsors die in de framingliteratuur vaak zijn bestudeerd. Meer bepaald de invloed die deze promotors op de selectie van mediaboodschappen en -frames genereren, wordt centraal gesteld. Terwijl Robinson, Wolfsfeld en Entman focussen op de impact van politieke beleidsactoren, spitsen Gamson, Snow en Benford én Noakes en Johnston zich toe op sociaal-economische drukkingsgroepen. Dit neemt niet weg dat andere variabelen zoals de mediaorganisaties en het publiek eveneens bepalend zijn voor de uiteindelijke nieuwsoutput. Entman heeft daar in zijn model op gewezen.

Interessant is de update van bestaande theorieën die het verband tussen frame sponsors en mediaoutput in kaart brengen. Terwijl de 'oudere' hegemonie- en indexingtheorie beperkte autonomie aan de media toekennen, menen de framingauteurs in hun recente bijdragen dat de inbreng van journalisten niet mag worden geminimaliseerd. Het mediaframe wordt immers niet alleen door het beleidsniveau ingegeven, maar evenzeer door journalisten of andere mediabronnen.

Ook de aandacht voor de inbreng van challengers of gemarginaliseerde groepen is belangrijk. Hierdoor wordt een aanzet gegeven tot opwaardering van deze politieke of sociaal-economische groeperingen. Terwijl Wolfsfeld het challenger-concept in zijn political contest model vooral in relatie tot politieke actoren introduceert, zijn sociaal-economische groeperingen eveneens challengers die proberen de aandacht van de media te vangen. Uit

de studies blijkt vooral frame resonantie heel bepalend voor het welslagen van de implementatie van frames in de media.

Het is echter opvallend dat in de aangehaalde bijdragen de aandacht of naar het beleidsniveau of naar sociaal-economische drukkingsgroepen uitgaat. De interactie tussen beide frame sponsors komt nauwelijks aan bod. Toch kunnen we aannemen dat beide sponsors heel vaak met elkaar worden geconfronteerd in hun pogingen om de frameselectie naar hun hand te zetten. Zowel in de politiek georiënteerde modellen van Wolfsfeld en Entman als in de uiteenzettingen van onder andere Gamson en Snow wordt de 'clash' tussen verschillende frame sponsors echter niet uitgediept.

Hoofdstuk 4: Framesetting en -effecten: de impact van mediaframes op audience frames en de gepercipieerde veranderingen in publieksrespons

*“Frames are not just ways of representing news content;
they have implications for processing news,
and are the predictive basis for observed
effects of news formats on citizens.”*
(Bron: Cappella en Jamieson, 1997, p.47)

Inleiding

Verschillende auteurs hebben zich in hun framingstudies op de framesetting- en effectfase toegespitst. Framesetting, verwijzend naar *“the influence of frames in communication on frames in thought and the precise psychological processes at work”* (Chong en Druckman, 2007, p.101), wordt in de communicatiewetenschappen echter minder benadrukt dan de effecten van mediaframing. Niettemin is in het verleden de invloed van media- op audience frames aan de hand van het associatieve kennisnetwerkmodel en de schematheorie uitgewerkt.

De effecten van framing zijn dan weer wél veelvuldig bestudeerd. Een groot aantal auteurs heeft zich in empirische studies toegelegd op het vaststellen van invloeden van mediaframes op een publiek. Niettegenstaande de meestal positieve resultaten, zijn kritische stemmen met betrekking tot de aangetoonde effecten echter niet te negeren.

In wat volgt duiden we eerst framesetting binnen het ruimer proces van nieuwsverwerking. Op basis van het associatieve kennisnetwerkmodel en de schematheorie bestuderen we hoe mediaframes audience frames kunnen beïnvloeden. We gaan ook na welke individuele en omgevingsfactoren meespelen in het al dan niet adopteren van frames door een publiek.

Vervolgens geven we een overzicht van verschillende frame-effectstudies die empirisch aantonen hoe mediaframes bepaalde effecten bij een publiek genereren. Hier willen we opmerken dat ons objectief het illustreren van framingeffecten is. In plaats van een volledig overzicht voorop te stellen, richten we ons bijgevolg op een selectie van interessante frame-effectstudies. We gaan ten slotte ook dieper in op bijdragen die beperkingen van frame-effecten hebben aangegeven.

Vooraleer we echter bovenstaande objectieven uitwerken, willen we, naar analogie met voorgaande hoofdstukken, aanhalen dat de frame-effectstudies zoals die in volgende paragrafen worden weergegeven, verderbouwen op een rijke traditie aan communicatiewetenschappelijke effectstudies. Verschillende theorieën (cfr. hoofdstuk 1) hebben immers de relatie tussen media en publiek doorheen de jaren uitgediept. Framing pikt op deze tradities in en stelt dat mediaframes een impact op audience frames genereren en op die manier de cognitieve, affectieve en eventuele gedragsrespons beïnvloeden.

1 Framesetting: de invloed van mediaframes op audience frames

Slechts een aantal auteurs heeft geprobeerd het principe van framesetting uit te werken. Daarbij wordt vooral teruggerepen naar twee cognitieve psychologische modellen, het

associatieve kennisnetwerkmodel en de schematheorie³⁸. Deze modellen focussen op de kennisopslag in het menselijke geheugen die helpt verklaren hoe mediaframes de audience frames beïnvloeden.

Verschillende auteurs menen echter dat de reële beïnvloeding van mediaframes afhankelijk is van een aantal variabelen eigen aan het individu of de omgeving. Onbewust kiest het individu of hij een bepaald mediaframe toelaat te beïnvloeden. Variabelen als expertise, persoonlijke waarden en beliefs, het aan bod komen van counterframes ... spelen hierbij een belangrijke rol.

1.1 Het principe van framesetting

Centraal binnen framesetting staat de vraag hoe mediaframes audience frames beïnvloeden. Framingauteurs richten zich voor een antwoord op deze vraag voornamelijk op het associatief kennisnetwerkmodel en de schematheorie. Deze cognitieve modellen focussen immers op de invloed van mediaboodschappen op de kennisopslag in het menselijke geheugen. Gezien audience frames interpretatieschema's zijn die in het geheugen zijn opgeslagen, is inzicht in de structuur van dit geheugen cruciaal om eventuele invloeden van frames te vatten.

De **schematheorie** benadrukt de **structuur** van het geheugen. Volgens deze theorie is de kennis in het geheugen gegroepeerd in grotere structuren, ook wel schema's genaamd³⁹. Deze schema's zijn volgens een piramidale structuur georganiseerd "*with more abstract or general information at the top and categories of more specific information nested within the general categories*" (Graber, 1988, p.28). Bijgevolg verwerken en structureren schema's informatie op verschillende abstractieniveaus (Johnston Conover en Feldman, 1984, p.97). Belangrijk is bovendien dat schema's geen geïsoleerde kennisstructuren zijn maar via hiërarchische relaties met elkaar in verbinding staan. "*Individual schemes are "embedded" in one another so that the higher-order, more abstract schemas are characterized in terms of their more concrete, lower-order constituents*" (Johnston Conover en Feldman, 1984, p.97). Eens een schema is geactiveerd door een mediaframe, is het hoogstwaarschijnlijk dat gelinkte schema's eveneens zullen worden geactiveerd om nieuwe informatie op te slaan of opgeslagen informatie vrij te geven (Graber, 1988, p.29).

Het **associatief kennisnetwerkmodel** legt de nadruk op de **sterkte van de relaties** tussen **kenniselementen** in het geheugen. "*The structure of the network is less important than is the strength of the ties between the items*" (Price en Tewksbury, 1997, p.185). Het model stelt zelfs dat "*concepts are linked together, but not necessarily according to some overarching scheme*" (Price en Tewksbury, 1997, p.185).

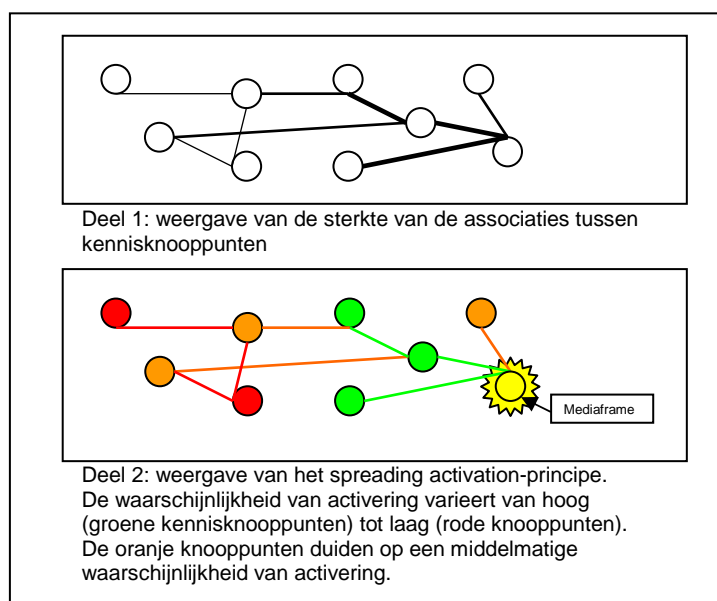
Centraal in de theorie is de notie van het geheugen als opgebouwd zijnde uit een hiërarchisch of relationeel netwerk van associaties tussen verschillende kennisknooppunten. Deze knooppunten bevatten substantiële concepten (zoals terrorist, oorlog), karakteristieke eigenschappen (zoals intelligent, sociaal) en affectieve componenten (zoals lief, zachtaardig). Het verband tussen de verschillende knooppunten varieert van zeer sterk tot zeer zwak. Tussen bepaalde kenniselementen is er zelfs helemaal geen connectie (zie figuur 16: deel 1) (Cappella en Jamieson, 1997).

Eens een kennisknooppunt geactiveerd, bijvoorbeeld door een mediaframe, zullen volgens het principe van spreading activation ook andere kennisknooppunten worden geactiveerd. Hoe sterker de associatie tussen de knooppunten, hoe waarschijnlijker de activering (zie figuur 16: deel 2) (Cappella en Jamieson, 1997).

³⁸ Het is geenszins de bedoeling om in wat volgt deze cognitieve psychologische modellen tot in de details uit te werken. We willen gewoon het principe van framesetting duiden.

³⁹ Framingauteurs spreken ook over frames (Entman, 2004, p.7). Om verwarring te vermijden, blijven we echter de terminologie die in beide cognitieve modellen wordt aangehangen, verder gebruiken.

Figuur 16: De activering van kennisknooppunten

Bron: eigen verwerking, naar Cappella en Jamieson (1997)

De activering van schema's of kennisknooppunten⁴⁰ resulteert in de manifestatie van bepaalde 'thoughts and feelings' die bruikbaar zijn voor de interpretatie van de door de media aangebrachte stimuli. Dit wil echter niet zeggen dat ze ook daadwerkelijk worden gebruikt. Volgens Price en Tewksbury (1997) worden de geactiveerde kenniselementen immers nog geëvalueerd naar relevantie. Helpt de kennis wel bij het vormen van een oordeel over een bepaald object of attribuut of wordt ze verworpen ten voordele van een ander kenniselement (Price en Tewksbury, 1997, p.187 en p.192-193)?

Samenvattend kunnen we stellen dat het proces van framesetting verwijst naar de activering door mediaframes en via spreading activation van schema's of kennisknooppunten. Hierbij wordt het frame geadapteerd en wordt bepaalde informatie, consistent met het frame en bruikbaar voor de interpretatie van mediaboodschappen, naar boven gebracht.

1.2 Variabelen die framesetting beïnvloeden

Een aantal auteurs zijn tot de conclusie gekomen dat individuen niet noodzakelijk het geïnitieerde mediaframe in de boodschap adapteren. Ze sluiten er zich geheel of gedeeltelijk voor af. Eenzelfde frame wordt met andere woorden afhankelijk van individu tot individu anders onthaald. Verschillende factoren kunnen ter verklaring worden aangereikt.

Entman (1993, p.52) en Domke, Shah en Wackman (1998) identificeren **individuele waarden en beliefs** als beïnvloedende variabelen voor al dan niet adoptie van frames. Ze zijn bepalend voor de lezing en verwerking van een frame dat door een journalist in de mediatekst is ingesloten. Stukjes informatie die minder opvallend in de tekst aan bod komen,

⁴⁰ De activering van kennisknooppunten of schema's is afhankelijk van de chronische versus tijdelijke toegankelijkheid en van de bruikbaarheid van de kennis (Price en Tewksbury, 1997).

Toegankelijkheid duidt op het activeringspotentieel van informatie, beschikbaar in het kennisnetwerk. Tijdelijke toegankelijkheid wordt bekomen door bepaalde informatie in een korte tijdperiode frequent te benadrukken en te herhalen of door confrontatie met recente gebeurtenissen. Chronische of langdurige toegankelijkheid komt voor wanneer een bepaald stuk kennis een hoog activeringspotentieel over de tijd behoudt. Dit kan bijvoorbeeld door een frequente activering over een langere periode en in verschillende situaties (Price en Tewksbury, 1997, p.188-190). Toegankelijkheid is met andere woorden afhankelijk van hoe frequent informatie wordt opgeroepen en de tijdsduur sinds de laatste activering (Cappella en Jamieson, 1997). Bruikbaarheid refereert dan weer naar "the 'goodness of fit' between the features of the message stimulus and the content and structure of an individual's schemas" (Hwang, Gottlieb, Nah & McLeod, 2007, p.41-42). Bepaalde attributen die door de stimulus (bijvoorbeeld het mediaframe) naar voor worden geschoven, zullen door de interactie tussen actor en omgeving ook door het individu worden geappelleerd (Price en Tewksbury, 1997, p.190-192).

kunnen een veel grotere betekenis hebben voor de ontvanger omdat ze overeenstemmen met de individuele waarden en beliefs. Daarbij aansluitend stemmen sterk benadrukte informatie-elementen niet noodzakelijk overeen met de individuele waarden en beliefs.

Edy en Meirick (2007, p.133-134) hebben het over **socio-demografische factoren** zoals gender, ras, inkomen en politieke ideologie. In hun studie naar de adoptie van vier, in de Amerikaanse media voorkomende frames met betrekking tot de oorlog in Afghanistan, detecteren ze duidelijke verschillen in framevoorkeur. Deze differentiaties zijn allemaal ingegeven door het geslacht, het ras, het inkomensniveau en de politieke ideologie van de in het onderzoek betrokken personen. Iyengar (1991) onderschrijft de invloed van politieke ideologie, maar stelt tegelijk dat andere socio-demografische factoren, zoals educatie, weinig effect genereren.

Druckman (2004) toont aan hoe contextuele kenmerken en andere individuele attributen frame-adoptie in een bepaalde richting kunnen sturen. Hij focust op de al dan niet aanwezigheid van **counterframes, interpersoonlijke communicatie en expertise**. Individuen die enkel aan één frame worden blootgesteld en geen weet hebben van counterframes zullen dit frame gemakkelijker aanvaarden. Interpersoonlijke communicatie matigt adoptie doordat individuen door persoonlijke contacten op de hoogte worden gebracht van alternatieve frames. Expertise duidt dan weer op motivatie en bekwaamheid aanwezig bij het individu.

Van Gorp (2004, p.72-76) wijst ten slotte nog op factoren als **interesse**, een gefascineerde versus gedistantieerde **houding** ten opzichte van nieuwsboodschappen, de **gemoedstoestand** van de betrokkene en de **context** (plaats, tijdstip) waarin nieuws wordt geconsumeerd.

Feit is dat een heel aantal variabelen kunnen meespelen in de manier waarop een nieuwstekst wordt 'gelezen'. Mediaframes creëren met andere woorden geen universeel effect op de bevolking. Entman (1993) stelt echter dat ze wél een gemeenschappelijk effect genereren. Een stelling die door verschillende auteurs wordt gesteund aangezien in het verleden heel wat onderzoek naar framingeffecten is opgezet.

2 De effecten van mediaframing empirisch onderzocht

De invloed van mediaframes op het publiek wordt heel vaak aan de hand van effecten nagegaan. Wanneer we er de framingliteratuur op naslaan, zien we dat een groot aantal empirische studies heeft gepoogd een effect van mediaframes op het publiek vast te stellen. Meestal ligt de nadruk van dit soort experimentele studies op het detecteren van een cognitieve, affectieve of gedragsrespons volgend op de blootstelling aan een welbepaald mediaframe.

Zoals in de inleiding aangegeven, is het niet de bedoeling om hier een exhaustieve lijst van bestaande effectstudies weer te geven. Omdat wij in ons eigen empirisch onderzoek⁴¹ niet dieper ingaan op framingeffecten opteren we er eerder voor een aantal toonaangevende effectonderzoeken, illustratief voor het bestaande onderzoek naar framingeffecten, te duiden. We halen auteurs aan die een waarneembaar effect van frames op een publiek hebben geconstateerd, maar we hebben eveneens aandacht voor studies die aangetoonde framingeffecten relativeren.

⁴¹ Zie hoofdstuk 9.

2.1 Framingeffecten vastgesteld

De meeste studies die de invloed van mediaframes op een publiek centraal stellen, trachten aan de hand van experimentele onderzoeksdesigns eventuele effecten aan te tonen. Verschillende studieonderwerpen zijn hierbij beschouwd. Onder andere de impact van mediaframes in de berichtgeving over sociale bewegingen, oorlogen, misdaad, de introductie van de euro, armoede en raciale ongelijkheid zijn bestudeerd. Specifiek met het oog op onze case rond het Israël-Palestinaconflict lijkt het ons interessant om de studies naar de relatie tussen mediaframes en publiek met betrekking tot oorlogen en conflictsituaties aan te halen. Hoewel verschillende onderzoeken (Reese en Buckalew, 1995; Dimitrova en Strömbäck, 2005) de invloed van mediaframes in berichten over conflicten en oorlogen benadrukken, maakt het empirisch vaststellen van effecten echter geen deel uit van het merendeel van deze onderzoeken.

Enkel Berinsky en Kinder (2006) hebben van framingeffecten hun werkelijke onderzoeksonderwerp gemaakt. Zij hebben nagegaan hoe mediaframes de perceptie en reactie op te ondernemen acties binnen het kader van de Kosovo-oorlog hebben beïnvloed. Hierbij hebben ze zich de studie van effecten uitgaande van een 'humanitarian crisis' en 'risk to America' frame tot doel gesteld. De experimentele setting is opgezet binnen een Amerikaans referentiekader. Dit betekent dat mogelijke effecten van frames bij een Amerikaans publiek zijn vastgesteld en dat eventuele interventie betrekking heeft op het Amerikaanse leger.

Verschillende respondenten zijn at random ofwel artikels volgens het 'humanitarian crisis' frame, ofwel bijdragen volgens het 'risk to America' frame ter lezing voorgelegd. Artikels volgens het 'humanitarian crisis' frame benadrukken in de kop en in de tekst de Servische aanvallen op Albanezen. Hierbij wordt de menselijke tol extra in de verf gezet. Bijdragen opgebouwd rond het 'risk to America' frame stellen gevaren van NATO-luchtaanvallen voor de Amerikaanse troepen op de grond centraal. Informatie met betrekking tot de misdaden tegen de Albanezen wordt over het artikel verspreid met de bedoeling het als minder belangrijk te laten overkomen. Het eerste frame moedigt in tegenstelling tot het tweede frame een interventie van het Amerikaanse leger aan.

Om een duidelijke impact van beide frames te kunnen vaststellen, krijgt een deel van de respondenten ook feitelijke berichten te lezen. De informatie in deze nieuwsteksten is *"presented as it would be in the natural setting, [...] a typical daily newspaper story"* (Berinsky en Kinder, 2006, p.644). De structuur en organisatie van deze artikels staat bijgevolg los van één van beide andere frames. Berinsky en Kinder (2006) hebben bovendien de condities voor hun experiment zo opgebouwd dat gepercipieerde effecten daadwerkelijk aan de verschillende mediaframes zijn toe te schrijven.

Uit de resultaten van het experiment blijkt dat respondenten die nieuwsartikels volgens het 'risk to America' frame hebben gelezen zich significant meer gegevens herinneren die non-interventie ondersteunen. Respondenten die bijdragen volgens het 'humanitarian crisis' frame hebben gelezen, herinneren zich daarentegen meer feiten die een interventie onderschrijven. Berinsky en Kinder (2006, p.650) menen dan ook dat *"subtle alterations in news reports appeared to enhance ordinary citizens' understanding of the conflict in Kosovo in ways consistent with the particular frame to which they were exposed"*. Ze stellen met andere woorden een duidelijk cognitief effect vast.

In een tweede, uitgebreider experiment, drie jaar na de interventie in Kosovo, zijn Berinsky en Kinder (2006) op zoek gegaan naar de impact van diezelfde frames op de publieke opinie. Daarbij hebben ze geconcludeerd dat respondenten die blootgesteld worden aan het 'humanitarian crisis' frame positiever staan ten opzichte van de beslissing die Amerika met betrekking tot de interventie in Kosovo heeft genomen. Ook de idee voor een langdurige

betrokkenheid van Amerika in Kosovo wordt door deze respondenten meer ondersteund. Het perspectief om te interveniëren in andere oorlogen zoals Irak en Afghanistan wordt ten slotte eveneens gefavoriseerd door lezers van het 'humanitarian crisis' frame en minder door respondenten die het 'risk to America' frame in de te lezen artikels zagen vervat. Samenvattend besluiten Berinsky en Kinder (2006, p.653) dat "[...] *their* [van de respondenten] *opinions about what the United States had done in Kosovo and what it should do in the future - both in Kosovo and in other trouble spots around the world - tilted in a direction consistent with the story they were told*".

Zoals gesteld is het onderzoek van Berinsky en Kinder (2006) vrij uniek in die zin dat framingeffecten meer met betrekking tot andere onderzoeksonderwerpen zijn onderzocht. Berichtgeving over oorlog en conflicten is met andere woorden in mindere mate beschouwd indien de doelstelling het detecteren van effecten van mediaframes op een publiek betrof. Om duidelijk te maken dat bovenstaande studie echter niet enig is in haar soort - hier specifiek alluderend op het vaststellen van bepaalde framingeffecten - geven we in volgende paragrafen een kort overzicht van interessante onderzoeken die eveneens framingeffecten hebben gedetecteerd. Hoewel op verschillende onderwerpen toegepast, hebben deze onderzoeken gemeenschappelijk dat ze een zekere verandering in cognitieve en affectieve respons ten gevolge van mediaframing illustreren. We benadrukken echter nog eens dat de voorgestelde studies geen exhaustieve lijst betreffen, maar slechts een weerspiegeling vormen van uitgevoerde framingeffectstudies.

Price, Tewksbury en Powers (1997) hebben zich bijvoorbeeld toegelegd op de link tussen duidelijk te onderscheiden frames en patronen in kennis en gevoelens over een bepaald issue. Deelnemers aan hun studie zijn gevraagd een tekst te lezen, opgebouwd rond een 'conflict', een 'human interest' of een 'personal consequences' frame. Hoewel de frames verschillend zijn, is het onderwerp van de tekst steeds identiek. Uit de bevraging van de deelnemers blijkt dat de experimentele frames duidelijk te onderscheiden patronen in de activering van kennis in het geheugen oproepen. Niet alle gedachten zijn echter ingegeven door de frames. Participanten slagen erin zelf bepaalde implicaties naar voor te schuiven, die niet door het frame zijn ingegeven. Uit de studie blijkt eveneens dat de affectieve respons, hier in de vorm van negatieve of positieve gevoelens ten opzichte van het onderwerp, wordt beïnvloed door de frames. Price, Tewksbury en Powers (1997) menen dat deze impact de voorbode kan zijn van veranderingen in het gedrag en de publieke opinie eveneens in een bepaalde richting kan sturen.

Nelson, Clawson en Oxley (1997) hebben een onderzoek naar de invloed van frames op de mate van tolerantie voor een organisatie als de Ku Klux Klan gevoerd. Participanten zijn met nieuwsverhalen op basis van twee verschillende frames geconfronteerd. Een deel van de deelnemers krijgt een artikel te lezen over een publieke bijeenkomst van de Ku Klux Klan dat volgens het 'free speech' frame is opgebouwd. De andere participanten krijgen het verhaal te lezen waarin het 'disruption of public order' frame centraal staat. Het 'free speech' frame stelt dat de Ku Klux Klan het recht heeft om te vergaderen en verwijst naar de vrijheid van meningsuiting voor ieder individu of iedere groepering, opgenomen in het eerste amendement van de Amerikaanse wetgeving. Het 'disruption of public order' frame benadert het verhaal van de Ku Klux Klan-bijeenkomst vanuit het perspectief dat zo'n reünies potentiële gevaren inhouden. Vooral de mogelijke opstootjes tussen de voor- en tegenstanders van de groepering en de politie worden benadrukt. Uit de resultaten komt naar voor dat participanten die met het 'free speech' frame zijn geconfronteerd toleranter blijken te staan ten opzichte van de groepering dan de participanten die nieuwsteksten volgens het 'disruption of public order' frame hebben gelezen.

Valkenburg, Semetko en de Vreese (1999) hebben dan weer een effect van het 'conflict', 'human interest', 'responsibility' en 'economic consequences' frame vastgesteld⁴². Participanten zijn met deze frames geconfronteerd in een verhaal rond misdaad en in een nieuwstekst over de introductie van de euro. Uit hun antwoorden op de vraag om hun gedachten op te lijsten na het lezen van de artikels, blijkt bijna altijd een cognitief framingeffect waarneembaar. Wie bijvoorbeeld een tekst volgens het human interest frame te lezen krijgt, zal in de weergave van zijn gedachten emoties en individuele implicaties benadrukken. Wat het zich herinneren van de verhalen betreft, blijkt echter geen significant verschil naargelang de blootstelling aan de verschillende frames. Dit is ten minste de conclusie met betrekking tot het artikel over de introductie van de euro. Wat het andere bericht over misdaad betreft, is er wel een invloed vastgesteld. Met name met betrekking tot de respondenten die de misdaadstory op basis van het 'human interest' frame hebben gelezen, is gebleken dat zij zich in tegenstelling tot de anderen de essentie van het verhaal niet meer herinneren.

Iyengar (1989) stelt op zijn beurt een invloed van frames op het toewijzen van verantwoordelijkheid voor politieke issues vast. Hiervoor bestudeert hij de impact van het 'episodic' en het 'thematic' frame in berichten rond armoede en raciale ongelijkheid. Het 'episodic' frame focust op een specifieke gebeurtenis of case, het 'thematic' frame plaatst gebeurtenissen in een ruime context⁴³. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat individuen die met een 'episodic' frame in televisienieuws rond armoede en raciale ongelijkheid zijn geconfronteerd, individuen en niet de maatschappij verantwoordelijk stellen voor deze issues. Respondenten die nieuwsitems volgens een 'thematic' frame hebben bekeken, duiden de maatschappij eerder dan het individu als verantwoordelijke aan.

de Vreese (2004) ten slotte onderzoekt de effecten van televisienieuwsframes in de berichtgeving over de uitbreiding van de Europese Unie. Daarbij staan het 'economic consequences' en 'conflict' frame centraal. In eerste instantie wordt nagegaan of beide frames een verschillende cognitieve respons oproepen. Dit blijkt het geval te zijn. *"Participants who watched a story framed in terms of the potential economic consequences displayed thoughts in which this specific spin on the issue was present. Participants who watched the story framed in terms of a party conflict over the enlargement issue displayed thoughts referring to the public and political friction over the issue"* (de Vreese, 2004, p.45-46). De tweede hypothese, waarin wordt gesteld dat de frames ook van invloed zullen zijn op de mate van steun voor het beleid met betrekking tot toekomstige Europese integratie, blijkt echter niet door de studie onderschreven. Deze conclusie is opvallend omdat ze afwijkt van eerdere vaststellingen die een invloed van frames op de affectieve respons hebben bewezen.

Met andere woorden, niettegenstaande verschillende studies het bestaan van bepaalde framingeffecten hebben aangetoond, blijken er toch beperkingen aan het vóórkomen van deze effecten te zijn. Onderzoeken naar mediaframingeffecten genereren immers niet altijd dezelfde 'positieve' resultaten. Uit bepaalde studies, zoals in bovenstaande paragrafen ook is geïllustreerd, is gebleken dat de verwachte framingeffecten uitblijven.

⁴² Voor duiding van de frames: zie hoofdstuk 5.

⁴³ Een artikel over hongersnood kan bijvoorbeeld binnen een context van een groot wereldprobleem worden geplaatst waarbij oorzaken worden gezocht en oplossingen worden gesuggereerd. Een ander opzet gaat hongersnood benaderen vanuit een specifieke case, bijvoorbeeld Ethiopië, en tegelijk het nieuwsverhaal een meer persoonlijke invalshoek bieden door interviewtechnieken te hanteren. Het onderscheid tussen beide journalistieke benaderingen kan ook doorgetrokken worden naar het gehanteerde frame. De eerste verhaallijn is volgens een 'thematic' frame opgebouwd, de tweede verhaallijn volgens een 'episodic' frame. Media gericht op een breed publiek (bijvoorbeeld tabloids) zullen veeleer volgens 'episodic frames' berichten. De verslaggeving in kwaliteitsmedia zal wellicht meer aan 'thematic frames' worden gekoppeld. Gezien de frames echter meer op een format of op de verpakking van informatie duiden, beschouwen bepaalde onderzoekers (Van Gorp, 2004) het episodic en thematic frame niet als voorbeelden van frames.

2.2 Framingeffecten beperkt in vóórkomen en in duur?

Druckman (2001b) is één van de auteurs die de beperkingen in vóórkomen van framingeffecten onderschrijven. Hij stelt dat *“nearly every time scholars look for a framing effect, they tend to find it. There has been an almost exclusive focus on successful framing attempts. However [there is] a clear and systematic limit to framing”* (Druckman, 2001b, p.1061). Een limiterende factor, zo stelt Druckman (2001b), is de geloofwaardigheid van de bron. Vooraleer framingeffecten kunnen optreden, dienen mediaframes van een geloofwaardige bron uit te gaan. Individuen richten zich immers enkel tot deze soort bronnen voor voorlichting.

Haider-Markel en Joslyn (2001) hebben het over variabelen als partijgeest en politieke kennis als intermediërende factoren voor eventuele effecten. Hiervoor baseren ze zich op hun studie naar de effecten van frames die met betrekking tot het Amerikaanse wapenbeleid in de media aan bod komen. Zij stellen vast dat partijgeest en politieke kennis het framingeffect op de publieke opinie beperken en de toewijzing van schuld voor schietincidenten beïnvloeden. Indien de frames toegankelijk en consistent zijn met de politieke predisposities van het individu en de politieke kennis van dit individu bovendien laag is, is de invloed van mediaframes mogelijk. Valentino, Beckmann en Buhr (2001) komen tot dezelfde conclusies. Burgers die weinig betrokken zijn bij het politieke systeem en die politiek minder onderlegd zijn (wat vaak samenhangt met niveau van educatie) zijn het meest kwetsbaar voor framingeffecten.

Brewer (2002) identificeert de aanwezigheid van alternatieve frames in de mediaberichtgeving als mogelijk beperkend voor framingeffecten. In zijn studie naar de houding van participanten tegenover homorechten komt hij tot de vaststelling dat het effect van het ‘equality’ frame wordt gelimiteerd indien ook het alternatieve ‘morality’ frame aanwezig is. Omgekeerd blijkt de invloed van het ‘morality’ frame echter niet afhankelijk van de aan- of afwezigheid van het ‘equality’ frame.

Verschillende factoren kunnen bijgevolg een rol spelen in (de mate van) het vóórkomen van framingeffecten. Sommige auteurs menen echter dat niet enkel de aanwezigheid van effecten aandacht verdient. Ook de duur van zo’n effecten dient te worden bestudeerd. Mediaframes kunnen dan wel een kortetermijneffect op het publiek bewerkstelligen, langetermijneffecten zijn voor bepaalde partijen (cfr. frame sponsors) meer wenselijk.

Tewksbury, Jones, Peske, Raymond en Vig (2000) onderzoeken of hun gevonden framingeffecten op lange termijn effectief nog detecteerbaar zijn. Ze ontwikkelen hiervoor een posttest waarbij de deelnemers aan hun onderzoek na drie weken opnieuw op hun cognitieve en affectieve respons worden getest. De resultaten tonen aan dat de frame-invloeden nog steeds, maar in mindere mate, vast te stellen zijn. Ook Iyengar (1987) en Valkenburg, Semetko en de Vreese (1999) wijzen in hun studie op de onzekerheid met betrekking tot de duur van een framingeffect.

Samenvattend kunnen we stellen dat verschillende studies hebben aangetoond dat mediaframes bepaalde effecten genereren. Alleen zijn een aantal kritische bedenkingen hier op hun plaats. Over de duur van framingeffecten bestaat bijvoorbeeld nog te veel onduidelijkheid. Indien framingeffecten enkel op korte termijn beïnvloeden, is de kans groot dat frames slechts in minimale mate het gedrag van individuen zullen bepalen. Bovendien blijken een aantal intermediërende variabelen het effect van frames te limiteren. Verder onderzoek naar framingeffecten en vooral naar de factoren die deze effecten mee bepalen, is bijgevolg aangewezen.

Conclusie

Framesetting en vooral framingeffecten zijn het onderwerp van heel wat framingstudies. Hoe mediaframes inspelen op individuele frames en vooral welke effecten ze genereren, zijn belangrijke subfases binnen het hele framingproces. Onderzoek naar en inzicht in deze fases vormen bijgevolg een substantieel onderdeel in het framingdebat.

De framesettingfase is echter minder bestudeerd dan de frame-effectfase. Slechts een handvol auteurs heeft zich toegelegd op de cognitieve modellen, zoals het associatief kennisnetwerkmodel en de schematheorie, ter verklaring van de impact van mediaframes op audience frames. Hoewel deze modellen effectief het beïnvloedingsproces duiden, wijzen verschillende onderzoekers op bijkomende variabelen die de adoptie van mediaframes mee bepalen. Onder meer factoren als de individuele waarden en beliefs, socio-demografische elementen, de aanwezigheid van counterframes, interpersoonlijke communicatie, expertise, interesse, de houding ten opzichte van nieuwsboodschappen, de gemoedstoestand en de context (plaats, tijdstip) waarin nieuws wordt geconsumeerd, blijken een bepalende rol in de 'lezing' van een nieuwstekst te spelen.

Niettegenstaande het framesettingproces is bestudeerd, merken we toch dat het merendeel van de onderzoeken in de setting- en effectfase zich toelegt op het aantonen van effecten van mediaframes op een publiek. Meestal is in dit soort studies via experimenteel onderzoek een wijziging in de cognitieve en/of affectieve respons gedetecteerd. Omdat het ons in het opzet van dit proefschrift vooral te doen is om conflictberichtgeving, hebben we in eerste instantie geopteerd voor een beschouwing van de studies naar effecten van mediaframing in dit soort berichten. Hoewel verschillende studies aangeven dat mediaframes in oorlogs- en conflictberichten daadwerkelijk een effect op de respons bij het publiek genereren, zijn er daarvan weinig die zich voor deze vaststelling op empirisch verkregen gegevens beroepen. Enkel de studie van Berinsky en Kinder (2006), met de Kosovo-oorlog als onderwerp, heeft gepoogd framingeffecten via verschillende experimenten aan te tonen. Bijgevolg hebben we besloten eveneens een aantal interessante, niet oorlog- of conflictgerelateerde studies naar framingeffecten in ons overzicht te betrekken. Ook in deze studies zijn framingeffecten aangetoond, maar zijn er tevens een aantal beperkingen naar boven gekomen. Bepaalde auteurs hebben zich immers niet alleen vragen gesteld bij het aan bod komen van framingeffecten, maar ook bij de duur ervan. Om echter uitspraken over het vóórkomen en de duur van effecten te kunnen verifiëren en generaliseren, stelt Kinder (2007, p.157) dat het in de eerste plaats noodzakelijk is de experimentele fase van het frame-effectonderzoek te ontgroeien en onderzoek in de reële leefomgeving te initiëren. Dit zou aldus de doelstelling moeten worden van toekomstige uit te voeren frame-effectonderzoeken.

Hoofdstuk 5:

Framing en empirie: de studie van mediaframes in relatie tot het eigen empirisch onderzoek

"My concern ... is less with conceptual imprecision than with operational thinness. The empirical literature on framing ... typically operationalizes frame in an emaciated way".
(Bron: Kinder, 2007, p.158)

Inleiding

Framing is als onderzoeksmethode pas vrij recent tot ontwikkeling gekomen. Heel wat auteurs hebben in het verleden echter geclaimd empirisch framingonderzoek uit te voeren. Wanneer deze analyses in detail worden beschouwd, blijkt dat de frames worden gelijkgesteld aan thema's of aan bias (Tankard, 2001). Het is nu wel duidelijk dat dit een oversimplificatie en misvatting van het framingconcept inhoudt.

In dit hoofdstuk willen we focussen op empirische studies die het framingconcept wel vanuit het juiste perspectief hebben benaderd. Meer bepaald de studies naar mediaframes worden hier behandeld. Welke frames komen in de boodschap aan bod, hoe kunnen ze worden gedetecteerd en welke variabelen of sponsors oefenen een invloed uit op de selectie?

Gezien ook wij uiteindelijk een analyse van mediaframes betrachten, is het belangrijk de bestaande soorten onderzoek in kaart te brengen, vooraleer zelf een onderzoeksdesign te ontwikkelen. Eerst vatten we echter samen hoe in de framingtheorie wordt gedacht over de identificatie van mediaframes in nieuwsteksten. We onderscheiden kwalitatieve en kwantitatieve framingtechnieken en gaan vervolgens na of de theorie wel naar de praktijk kan worden vertaald.

1 Theoretische perspectieven op het empirisch vaststellen van mediaframes

1.1 Inductief versus deductief

Van Gorp (2004, 2006) en Semetko en Valkenburg (2000) focussen op twee mogelijke manieren om aan empirisch framingonderzoek te doen. Ofwel hanteert de onderzoeker een inductieve strategie, wat wil zeggen dat frames via interpretatie van het bronnenmateriaal worden vastgelegd. Ofwel wordt geopteerd voor de deductieve strategie waarbij het aan bod komen van vooraf bepaalde frames wordt nagegaan. Beide methodes hebben hun voor- en nadelen. Via de inductieve strategie wordt het onderzoeksmateriaal op een onbevangen manier benaderd. De onderzoeker bepaalt echter op een (te?) vrije manier welke frames aan bod komen, waardoor repliceerbaarheid in het gedrang komt. Door de frames echter op voorhand vast te leggen bestaat dan weer de kans dat een bepaald frame over het hoofd wordt gezien.

1.2 Kwantitatief versus kwalitatief

Volgens Tankard (2001) en Reese (2001) zijn er verschillende methoden, gebaseerd op een kwantitatieve of kwalitatieve aanpak, om aan empirisch framingonderzoek te doen. Een eerste methode is een kwalitatieve tekstanalyse. Een individuele onderzoeker, de expert, identificeert een aantal frames in een nieuwstekst (cfr. inductieve strategie). Probleem met deze manier van werken is de willekeurigheid en subjectiviteit die met de selectie van frames gepaard gaat. Tankard (2001) is dan ook voorstander van een systematische analyse en

stelt de 'list of frames'- of 'media package'-benadering voor. Zoals de naam doet vermoeden is deze laatste methode gebaseerd op het 'media package'-concept van Gamson en Modigliani (1989). *"The media package presents the keywords and common language that would help identify a particular frame"* (Tankard, 2001, p.99). Door een beroep te doen op een aantal extramediale bronnen, zoals pamfletten, petitie's, open brieven, rondzendbrieven en verslagen van vergaderingen kunnen categorieën die het frame suggereren worden samengesteld (Tankard, 2001; Van Gorp, 2004). De 'list of frames'-benadering stelt dan weer het opmaken van een lijst van mogelijk voorkomende frames voorop. Elk frame op de lijst dient geconcretiseerd te worden aan de hand van 'keywords', 'catchphrases' en symbolen om vervolgens als categorie binnen de inhoudsanalyse opgenomen te worden. Codeurs dienen daarna getraind te worden in het aanduiden van de juiste categorie of het juiste frame. Tankard (2001) moet echter toegeven dat het zeer moeilijk is om frames via een kwantitatieve inhoudsanalyse waar te nemen. Indien voor een meer kwalitatieve benadering wordt gekozen komt echter de betrouwbaarheid van het onderzoek op de helling te staan.

Frames kunnen dus op een inductieve of deductieve manier worden bepaald en via een kwantitatieve of kwalitatieve analyse worden opgespoord. Empirisch blijken de theoretische bespiegelingen over hoe op een gedegen manier aan framinganalyse kan worden gedaan, echter moeilijk vertaalbaar. Theorieën reiken wel een aantal basisconcepten aan, maar bieden geen oplossing voor het grootste probleem dat zich bij framingonderzoek manifesteert, het definiëren en operationaliseren van een frame. Auteurs identificeren wel bepaalde frames, gaan vervolgens ook op zoek naar deze frames in de nieuwstekst, maar laten na duidelijk aan te geven hoe ze de vooropgestelde frames in de tekst hebben gedetecteerd.

2 Mediaframes in praktijk

Het identificeren van mediaframes in de boodschap, maar ook het leggen van verbanden tussen frames van sponsors en media, is in de praktijk een hele opgave. Toch zijn er auteurs die gedegen framingonderzoek hebben opgezet. In wat volgt focussen we eerst op een aantal studies die frames in de mediaboodschap detecteren. Daarna duiden we enkele studies die de relatie onderzoeken tussen de frames door sponsors aangereikt én de eigenlijke mediaframes.

We willen benadrukken dat het geenszins de bedoeling is om een volledig overzicht van de bestaande framingstudies op te stellen en weer te geven. We hebben ervoor geopteerd om op een aantal, vaak geciteerde en voor het eigen onderzoek ook waardevolle studies te focussen. In ons onderzoek willen we immers de aanwezigheid van twee vooraf vastgelegde frames vaststellen, om deze frames daarna terug te koppelen aan de twee grootste frame sponsors binnen het Israël-Palestinaconflict, namelijk de Israëli's en de Palestijnen.

Aan de hand van kaderstukken wordt telkens naar de relevantie van de aangehaalde studies voor het eigen onderzoek verwezen en worden de opportuniteiten van de studie aangekaart.

2.1 Studie van mediaframes in de boodschap

Verschillende auteurs hebben in het verleden gepoogd een empirisch framingonderzoek naar de aanwezigheid van generieke of issuespecifieke frames in mediaboodschappen op te zetten. Hoewel een aantal van deze studies weinig verhelderend is met betrekking tot de manier waarop deze frames in de media zijn vastgesteld, zijn er ook een aantal andere studies te identificeren. We opteren ervoor om dieper op deze - voor ons eigen empirisch onderzoek - waardevolle studies in te gaan.

Onderstaande figuur stelt de aan bod komende onderzoeken schematisch voor.

Figuur 17: Aangehaalde empirische studies, opgedeeld naar generieke en issueframes

Generieke frames	Issueframes
Semetko en Valkenburg (2000)	Gamson (1992)
Eilders en Lüter (2000)	Dente Ross (2003c)
	Gamson en Lasch (1983)
	Entman (1991)

Bron: eigen verwerking

2.1.1 Generieke frames in de nieuwsmedia

Semetko en Valkenburg (2000) gaan op een deductieve manier te werk bij het opstellen van een betrouwbare analysemethode voor het identificeren van generieke frames in de politieke berichtgeving van kranten en van televisie. Ze gebruiken vijf frames die ze vooral aan de studie van Neuman, Just en Crigler (1992) hebben ontleend: het conflict frame, het human interest frame, het economic consequences frame, het morality frame en het responsibility frame⁴⁴.

Ze ontwikkelen een kwantitatieve inhoudsanalyse om de berichtgeving in de Nederlandse nationale nieuwsmedia van 1 mei tot 20 juni 1997 (de periode rond de 'Eurotopmeeting' in Amsterdam) te onderzoeken. Vier nationale kranten en drie nationale dagelijkse televisienieuwsprogramma's worden in het onderzoek betrokken. Alle voorpagina-artikels in de geschreven pers worden gecodeerd alsook alle artikels die politieke instituties of politici uit Europa vermelden. Ook artikels die handelen over Europese integratie, drugs, immigratie, criminaliteit of corruptie worden in de analyse betrokken. Enkel de maandag-, woensdag- en vrijdagedities van de kranten worden uit praktische overwegingen gecodeerd. Wat televisie betreft, worden alle nieuwsitems die in de drie geselecteerde nieuwsprogramma's aan bod komen, dagelijks gecodeerd. In totaal worden 4123 nieuwsverhalen geanalyseerd.

Om na te gaan in welke mate een frame in een nieuwsverhaal voorkomt, construeren Semetko en Valkenburg (2000) een serie van twintig vragen waarop de codeur telkens met ja of nee moet antwoorden. Iedere vraag is bedoeld om één van de vijf frames te meten. De auteurs willen nagaan of deze vragen kunnen geclusterd worden zodat ze een onderliggende dimensie blootleggen. Om ieder frame te kunnen meten, is een minimum van drie vragen noodzakelijk. Via een principale componentenanalyse op de twintig vragen, worden effectief vijf factoren bekomen die het equivalent zijn van de frames door Semetko en Valkenburg vooropgesteld: het conflict frame, het human interest frame, het economic consequences frame, het morality frame en het responsibility frame. Op basis van deze bevindingen ontwikkelen de auteurs multi-itemschalen waarbij de waarden van iedere framingschaal (in totaal zijn het er dus vijf, want er zijn vijf frames) variëren tussen 0 (frame niet aanwezig) en 1 (frame aanwezig) (Semetko e.a, 2000, p.97-101).

De resultaten van dit onderzoek wijzen uit dat het responsibility frame het meest aan bod komt, respectievelijk gevolgd door het conflict frame, het economic consequences frame, het human interest frame en het morality frame. Het responsibility frame en het conflict frame komen vooral in de serieuze, harde nieuwsverhalen aan bod, terwijl de drie andere frames vooral in de zachte, meer sensationele nieuwsverhalen voorkomen. Het human interest en morality frame worden meer in televisienieuwsprogramma's dan in de geschreven pers

⁴⁴ Het conflict frame benadrukt het conflict tussen individuen, groepen of instituties en probeert zo de aandacht van het publiek te trekken. Het human interest frame stelt een gebeurtenis, een onderwerp of een probleem op een meer emotionele manier voor. Er is aandacht voor de menselijke factor. Nieuws wordt gepersonaliseerd, gedramatiseerd en geëmotioniseerd. Het morality frame situeert een gebeurtenis, een probleem of een onderwerp in termen van morele voorschriften en religieuze tendensen, terwijl het responsibility frame ten slotte stelt dat de overheid, een individu of een groep verantwoordelijk is voor de oorzaak of de oplossing van het probleem.

gebruikt, terwijl voor het economic consequences frame dan weer het tegengestelde van kracht is (Semetko e.a, 2000, p.101-107).

Eilders en Lüter (2000) gaan in hun onderzoek na hoe de oorlog in Kosovo in de Duitse pers wordt geframed. Zij onderscheiden op basis van theorie (cfr. Benford en Snow, 2000), maar ook gedeeltelijk op basis van empirie, drie frames. Het diagnostic frame legt het probleem bloot. Elementen als mensenrechtenschending, internationaal recht en specifieke nationale belangen zijn in dit frame vervat. Het prognostic frame stelt een oplossing voor het probleem voor. Het specificeert wat er moet gedaan worden om een eind te maken aan het conflict. Voor de Kosovo-oorlog betekent dit dat een grondoorlog kan worden gerechtvaardigd, dat een oproep voor het streven naar een politieke oplossing wordt gedaan of dat het accent op humanitaire acties komt te liggen. Het motivational frame biedt antwoord op de vraag of een land al dan niet in het conflict moet interveniëren of als een land moet deelnemen aan protestacties met betrekking tot de Kosovo-oorlog (Eilders en Lüter, 2000, p.417).

De editoriaalen van vijf nationale kranten (Die Welt, Tageszeitung, Frankfurter Allgemeine, Süddeutsche Zeitung en de Frankfurter Rundschau) worden van 25 maart tot 20 juni 1999 onderzocht. Op basis van theorie en empirie worden elf framingelementen voor het motivational frame geselecteerd, negen voor het diagnostic frame en vijftien voor het prognostic frame. Bij ieder editoriaal kunnen drie elementen worden aangeduid (Eilders en Lüter, 2000, p.418-419).

Onderstaand schema (Eilders en Lüter, 2000, p.423) geeft de framingelementen weer die meest frequent in de berichtgeving voorkomen.

Figuur 18: Framingelementen geïdentificeerd door Eilders en Lüter (2000)

Motivational frame	Diagnostic frame	Prognostic frame
<ul style="list-style-type: none"> *Duitsland in een moreel dilemma *Duitsland als een loyaal NAVO-lid *Nazi-ervaringen roepen op tot verdedigen van mensenrechten *Duitsland als deel van Europa 	<ul style="list-style-type: none"> *Oorlog als reactie op schending mensenrechten *Oorlog als een oncontroleerbare dynamiek *Oorlog als gevolg van diplomatiek falen *Oorlog als schending van de internationale rechten 	<ul style="list-style-type: none"> *Integreren Rusland en China in oplossing Kosovo *Humanitaire hulp voor stabiliteit in de regio *Verhindereen vervolg oorlog *Milosevic weg *Grondoorlog starten *Pacifisten adapteren nieuwe constellatie

Bron: Eilders en Lüter, 2000, p.423

In totaal worden 190 editoriaalen geanalyseerd. De analyseperiode wordt in vier fases opgedeeld. De eerste fase loopt van 25 maart tot 14 april 1999 en omvat het begin van de bombardementen. De tweede periode loopt van 15 april tot 5 mei 1999 en omvat de vervolgbombardementen en de eerste diplomatieke onderhandelingen. De derde periode loopt van 6 mei tot 2 juni 1999 en wordt gedomineerd door de discussies tussen verschillende landen over 'collateral damage'. De vierde periode ten slotte loopt tot 20 juni en omvat de afwikkeling van het conflict (Eilders en Lüter, 2000, p.418).

In de 190 editoriaalen worden 364 framingelementen (cfr. bovenstaand schema) aangeduid. Bijna de helft van de framingelementen heeft betrekking op het prognostic frame, een kwart van de elementen verwijst naar het motivational frame. Slechts weinig elementen slaan op het diagnostic frame. Er zijn bovendien weinig verschillen naargelang periode waar te nemen. Het prognostic frame is in elke onderzochte fase dominant (Eilders en Lüter, 2000, p.421).

Vraag is echter of de aanwezigheid van één framingelement in een tekst wel voldoende is om over de aanwezigheid van een frame te spreken. Bovendien kunnen slechts drie elementen worden aangeduid.

Relevantie van de gepresenteerde onderzoeken voor het ontwikkelen van eigen onderzoek:

Semetko en Valkenburg (2000) tonen aan dat frames op een kwantitatieve manier kunnen worden onderzocht. Ze stellen een lijst van vragen samen die mogelijkwerijs de vooropgestelde frames ondersteunen. Aan de hand van een factoranalyse wordt aangetoond dat deze vragen daadwerkelijk tot factoren, overeenkomstig met de frames, kunnen worden herleid. Door vervolgens voor elk onderzocht frame een multi-itemschaal te ontwikkelen, kan worden nagegaan of en in welke mate een frame in de berichtgeving aanwezig is.

Eilders en Lüter (2000) baseren hun frames niet op vragen, maar op framingelementen die ze uit de literatuur en de empirie halen. Op basis van deze elementen wordt de aanwezigheid van frames vastgesteld.

Vertaald naar eigen onderzoek betekent dit dat voor de berichtgeving over de Intifada eveneens framingschalen ter ondersteuning van de door de onderzoeker geselecteerde frames kunnen worden opgesteld. Daarbij kunnen vragen of elementen uit literatuur en empirie worden gebruikt.

2.1.2 Issueframes in de nieuwsmedia

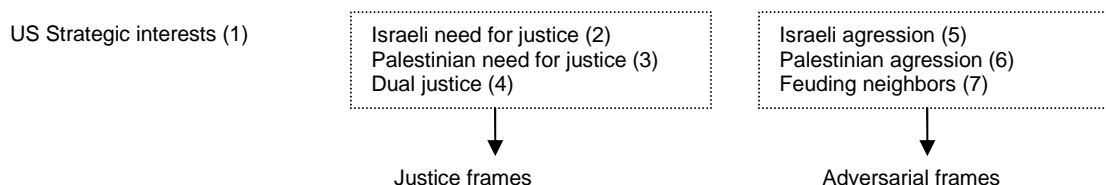
Gamson (1992) onderscheidt vijf frames toepasbaar op de berichtgeving over het Arabisch-Israëliësch conflict. Dit zijn het 'feuding neighbors', het 'strategic interest', het 'Arab intransigence', het 'Israeli expansionism' en het 'dual liberation' frame⁴⁵. Hij omschrijft wat hij precies onder de frames verstaat en werkt voor elk frame een aantal standpunten uit die illustratief zijn. Daarna codeert hij gedurende negen tijdsperiodes de range aan cartoons die in vijftig Amerikaanse kranten zijn verschenen. Uit de analyse blijkt dat de frames naargelang de onderzochte periode fluctueren. De historische context is met andere woorden bepalend voor het vóórkomen van bepaalde frames. Bij het ontstaan van de staat Israël komt het 'Arab intransigence' frame bijvoorbeeld in overtuigende mate aan bod. Uitzonderingen zijn het vóórkomen van het 'feuding neighbors' en het 'Israeli expansionism' frame. Het 'feuding neighbors' frame blijft constant prominent aanwezig terwijl het 'Israeli expansionism' frame slechts sporadisch aan bod komt gedurende de onderzochte tijdsperiodes.

Dente Ross (2003c) past een framinganalyse toe op de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict in The NY Times. Ze betreft enkel editorialem in haar onderzoek, die bovendien moeten refereren naar Israël, Israël's, Palestina, Palestijnen of Arabieren. De onderzoeksperiode loopt van maart 2001 tot en met maart 2002, dit omdat ze een eventuele verschuiving in framing na 11 september wil nagaan. Aangezien het Israël-Palestinaconflict vaak in één adem met terrorisme wordt genoemd, denkt Dente Ross dat de terreuraanslagen van 11 september, die in de VS heel wat commotie hebben losgeweekt, misschien een andere framing van het Israël-Palestinaconflict tot gevolg hebben gehad. Uiteindelijk worden 34 editorialem geanalyseerd (Dente Ross, 2003c, p.4).

⁴⁵ Het 'feuding neighbors' frame presenteert de Arabieren en Israël's als vijandige burem. Het 'strategic interest' frame legt de nadruk op Amerikaanse belangen in het Midden-Oosten. Het 'Arab intransigence' frame focust op de Arabische onverzoenlijkheid met een Israëlische, Joodse buurstaat. Het 'Israeli expansionism' frame duidt op de expansiedrang van Israël, geïllustreerd door de oprichting van een staat in Arabische contreien. Het 'dual liberation' frame ziet Palestijnen en Israël's als twee onafhankelijkheidsbewegingen die historisch gezien hetzelfde land kunnen claimen.

Hoewel Dente Ross in haar onderzoek ook aandacht heeft voor de editoriaaltitels, de rol van de media en de integratie van framingmechanismes in de onderzochte teksten, focussen we op het deel van het onderzoek dat de frames behandelt die in de editoriaalen aan bod komen. De studie maakt een onderscheid tussen zeven frames, gebaseerd op frames van Gamson (1992)⁴⁶.

Figuur 19: Onderzochte frames van Dente Ross (2003c)

(1) De focus van het editoriaal ligt niet op het conflict zelf, maar op het belang van de regio voor Amerika.

(2) Dit frame gaat ervan uit dat de Israëli's slachtoffer zijn van het conflict. Palestijnse fanatiekelingen die er enkel op uit zijn om de staat Israël te vernietigen wakkeren het conflict aan.

(3) Dit frame gaat ervan uit dat Palestijnen het slachtoffer zijn. Israël onderdrukt de oorspronkelijke bevolking, wil het racistische zionisme verspreiden en wordt daarin gesteund door het Westen.

(4) Dit frame stimuleert een compromis tussen beide partijen. Historisch gezien hebben beiden recht op het land, dus een compromis is de enige oplossing.

(5) Legt de nadruk op de agressieve handelingen van Israël.

(6) Legt de nadruk op de agressieve handelingen van de Palestijnen.

(7) Dit frame meent dat Palestijnen en Israëli's in een destructieve cirkel van aanval en tegenaanval zijn terechtgekomen, waarbij de enige echte slachtoffers onschuldige burgers zijn.

Bron: Dente Ross, 2003c, p.3-4

De resultaten van het onderzoek wijzen uit dat alle frames in gelijke mate in de editoriaalen aan bod komen uitgezonderd het 'Palestinian need for justice frame'. Dit frame komt geen enkele keer voor. De hypothese dat na 11 september andere frames in de editoriaalen op de voorgrond zouden treden, wordt niet bevestigd. Er is wel een lichte dominantie van het 'US strategic interests frame' kort na 11 september. Dit toont aan dat het conflict wel in verband wordt gezien met de 'War on Terrorism' die Bush na de terreuraanslagen in eigen land in het leven heeft geroepen. Vrede brengen in de Israëlisch-Palestijnse regio wordt ervaren als een stap in de goede richting wat betreft het vernietigen van mogelijke aanleidingen voor terreuraanslagen (Dente Ross, 2003c, p.6-8).

Relevantie van de gepresenteerde onderzoeken voor het ontwikkelen van eigen onderzoek:

De studie van Gamson (1992) identificeert een aantal frames die specifiek op het Arabisch-Israëliësch conflict van toepassing zijn. De auteur probeert deze frames te vatten door er bepaalde statements en standpunten aan toe te wijzen. In tegenstelling tot vele andere onderzoeken wordt dus effectief gepoogd om de frames te operationaliseren. In die zin zouden de frames ook voor onderzoek naar het Israël-Palestinaconflict inzetbaar kunnen zijn of kunnen er op basis van standpunten, specifiek voor de debatten rond het Israël-Palestinaconflict, nieuwe frames worden samengesteld. Bovendien onderzoekt Gamson deze frames op longitudinale basis, wat eveneens perspectieven biedt voor onderzoek in een langere tijdsperiode.

Dente Ross (2003c) heeft in die zin reeds een aantal frames voorgesteld. Hoewel haar frames op het Israël-Palestinaconflict zijn geënt, is de interpretatie van de frames zeer ruim, door een gebrek aan diepgaande operationalisering. Eventueel kan in eigen onderzoek worden geopteerd voor een grondiger uitwerking van de frames door Dente Ross (2003c) aangereikt.

⁴⁶ Gamson (1992) identificeert in het boek 'Talking Politics' niet enkel frames, specifiek toepasbaar op het Arabisch-Israëliësch conflict. Hij heeft het ook over (in)justice en adversarial frames als meer globale frames.

Een studie van Gamson samen met Lasch (1983), heeft, zoals eerder vermeld onderzoek, frames in cartoons als onderwerp, maar nu geconcentreerd op het bijstandthema. Eerder dan een uitgebreide selectie van cartoons te bestuderen, focussen de auteurs op vier cartoons. Deze cartoons zijn elk drager van een van de 'packages' door Gamson en Lasch (1983) geïdentificeerd. Elk package stelt een ander frame centraal. Aan de hand van de identificatie van framing devices (metaforen, voorbeelden, 'catchphrases', beschrijvingen, visuele beelden) en reasoning devices (oorsprong, consequenties, oplossingen) wordt een 'frameherkenningsmatrix' opgesteld.

Relevantie van het gepresenteerd onderzoek voor het ontwikkelen van eigen onderzoek:

Het opstellen van een 'frameherkenningsmatrix' is heel waardevol. Het dient echter gezegd dat deze methode zeer arbeidsintensief is (voor elke nieuwstekst dient de matrix te worden ingevuld). Toch onthouden we dat door het identificeren van framing en reasoning devices het onderzoeken van nieuwsteksten op een systematische manier kan gebeuren. Eventueel kan onderzoek naar de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict aan de hand van herkenningsmatrices worden uitgevoerd.

Entman (1991) onderzoekt de frames die in de berichtgeving over twee vergelijkbare cases aan bod komen. De eerste case betreft het neerschieten van een Koreaans lijnvliegtuig door de Sovjets in 1983. De tweede case handelt over het neerschieten van een Iraans lijnvliegtuig door de Amerikanen in 1988.

Entman gaat op zoek naar de politieke frames die in de nieuwsverhalen over beide incidenten vervat zijn. Door de zoektocht naar politieke frames te benadrukken geeft Entman aan dat ook andere frames in dezelfde tekst kunnen worden gedetecteerd, alleen zijn deze voor wat hij wil onderzoeken minder relevant. Het doel van zijn framinganalyse is het bepalen van keywoorden, metaforen, concepten, symbolen en visuele beelden die een frame samenstellen. Het selecteren van deze woorden en beelden moet op een theoretische basis gebeuren (Entman, 1991, p.8).

Twee magazines, namelijk Time en Newsweek; twee kranten, namelijk The NY Times en The Washington Post én het CBS avondnieuws worden in de twee weken volgend op de incidenten onderzocht. Entman onderscheidt twee frames: het morele en het technische. Het morele frame wordt voornamelijk in relatie tot de Sovjets gebruikt, terwijl het technische frame vooral betrekking heeft op de Amerikaanse case. Vijf losstaande, maar in het oog springende tekstaspecten (= framing devices) helpen de frames creëren: de nadruk op belangrijkheid van de gebeurtenis; het consistente gebruik van woorden en beelden die verantwoordelijkheid voor de actie toekennen; het mogelijk maken van identificatie met de slachtoffers; het labelen van de handeling; het ondersteunen of onderdrukken van een veralgemening van de handeling tot het hele politieke systeem waartoe de actor behoort die de handeling heeft gesteld (Entman, 1991, p.11). Zo stelt Entman dat de pers heel wat meer belang hecht aan het Russische incident dan aan het Amerikaanse. De verantwoordelijkheid voor het Russische incident wordt bovendien duidelijk toegewezen aan de Russische autoriteiten, terwijl de Amerikanen weinig verantwoordelijkheid wordt toebedeeld. De onderzochte mediateksten laten ook gemakkelijker identificatie met de slachtoffers van het Russische incident toe. De slachtoffers zijn in de Amerikaanse case minder centraal aanwezig en de informatie hieromtrent is ook minder emotioneel. Het Amerikaanse incident wordt bovendien als een tragedie omschreven waaraan de Amerikanen geen schuld hebben, terwijl het Russische incident als een aanval wordt gezien waarvoor de Russen de volle schuld naar zich toegeschoven krijgen. Ten slotte menen de media dat het Russische incident niet de schuld van een persoon of instantie is, maar van het immorele Sovjetbestel. Zo'n generalisering wordt met betrekking tot Amerika niet of nauwelijks gemaakt (Entman, 1991, p.10-22). Uit voorgaande bevindingen kan dus worden geconcludeerd dat

het technische frame in de media overwegend aan het Amerikaanse incident wordt gekoppeld. Het morele frame duikt dan weer vaak in de berichten over de Russische case op.

Relevantie van het gepresenteerd onderzoek voor het ontwikkelen van eigen onderzoek:

Entman gaat in zijn studie van twee vliegtuigincidenten framing op een meer kwalitatieve manier toepassen. Op basis van woordgebruik, cover-, titel- en tekstanalyse gaat Entman twee frames identificeren. Daarvoor selecteert hij een vijftal framingelementen. Door deze elementen uitgebreid te bespreken, motiveert Entman zijn keuze en inhoud van de twee door hem vooropgestelde frames. Belangrijk is ook dat Entman aangeeft dat in een tekst meerdere frames zijn vervat. Afhankelijk van wat de onderzoeker zich tot doel stelt, gaat hij op zoek naar de meest geschikte frames.

Liebes (1992) bouwt verder op de idee van framingelementen door een zestal framingmechanismen te identificeren. Deze zijn 'excising' (het weglaten), 'sanitizing' (het verheiligen), 'equalizing' (het gelijkstellen), 'personalizing' (het vermensenlijken), 'demonizing' (het demoniseren) en 'contextualizing' (het bieden van een context). Ze vergelijkt de berichtgeving over de Eerste Golfoorlog met de berichtgeving over de Intifada. Om uitspraken te kunnen doen over de Intifada bestudeert ze een representatieve steekproef van de nieuwsuitzendingen van het Amerikaanse NBC en ABC én van de enige bestaande Israëlische tv-omroep. De onderzoeksperiode beslaat de eerste twee jaar van de Eerste Intifada. Tussen december 1987 en december 1989 worden zes keer twee weken gecodeerd. Uitspraken over de Eerste Golfoorlog zijn gebaseerd op de CNN-berichtgeving en de nachtelijke Israëlische tv-nieuwsuitzendingen. Bij het coderen wordt gelet op het type bericht: gaat het om een studioaankondiging of worden op locatie gefilmde beelden getoond. Verder wordt ook aandacht besteed aan de aangeboden context (uitgebreid of gebeurtenisspecifiek), de beeldvorming van de slachtoffers, het vernoemen van een cumulatief dodenaantal, de onderschriften, het type incident, de tijd en plaats van de actie en de verklaringen van het gebeurde.

Liebes (1992) constateert dat media die berichten over een conflict waarin het eigen land een deelnemende partij is, vaak de tegenstander uit de berichtgeving weglaten of toch minder aan bod laten komen. Bovendien worden eigen slachtoffers uitgebreid in de verslaggeving opgenomen, terwijl slachtoffers bij de tegenpartij vaak onvermeld blijven of geminimaliseerd worden. Het is ook zo dat de berichten die over de tegenpartij verschijnen, de sterkte van de tegenstander benadrukken en bijgevolg ingrepen ten opzichte van deze partij verantwoorden. Het depersonaliseren van de tegenpartij is dan weer een veelgebruikte techniek om identificatie van het publiek met de andere partij te ontmoedigen. Ook het demoniseren van de tegenstander aan de hand van taalgebruik zoals 'wij zijn de goeden, zij zijn de slechten' creëert een negatieve sfeer ten opzichte van de andere partij. Een laatste bevinding is dat nieuwsmedia meer context en duiding geven wanneer het eigen land niet zelf in het conflict betrokken is. Uit voorgaande resultaten wordt duidelijk dat in de nieuwsberichtgeving, zowel met betrekking tot de case Israël-Palestina als met betrekking tot de Eerste Golfoorlog, vaak de framingmechanismen 'excising', 'sanitizing', 'equalizing', 'personalizing', 'demonizing' en 'contextualizing' voorkomen. Wanneer het thuisland in het conflict betrokken is, worden deze mechanismen ten voordele van de eigen partij gehanteerd.

Relevantie van het gepresenteerd onderzoek voor het ontwikkelen van eigen onderzoek:

Belangrijk in deze studie is de identificatie van framingmechanismen die heel nauw aansluiten bij de representatie van partijen in een conflict. Frames kunnen dus zowel op basis van devices worden gedetecteerd als op basis van mechanismen die concepten uit de beeldvormingsliteratuur centraal stellen. Wanneer onderzoekers volgens de framingmechanismen artikels ontleden, kunnen eventueel aan de hand van deze vaststellingen frames worden ontwikkeld.

2.2 Studie van de relatie tussen de frames van sponsors en mediaframes

De studies die een verband leggen tussen de frames die door verschillende frame sponsors worden aangereikt en de frames die uiteindelijk in de media aan bod komen zijn eerder beperkt. De onderzoeken van Callaghan en Schnell (2001), Cooper (2002) en Wolfsfeld (1997) passen echter binnen dit opzet.

Callaghan en Schnell (2001) concentreren zich op de Amerikaanse mediaberichtgeving over wapenbezit. Gedurende de periode 1988-1996 analyseren ze 403 nieuwsuitzendingen op ABC, CBS en NBC. Ze vergelijken de uiteindelijke mediaframes met de frames van belangengroepen en politici, vóór en tegen wapenbezit. Ze onderscheiden zeven frames die door voorstanders (zowel politici als belangengroepen) van wapenbezit worden uitgedragen en tien frames die door tegenstanders worden gecommuniceerd. De frames zijn samengesteld op basis van statements en argumenten die in officiële documenten en persberichten van voor- en tegenstanders zijn gedetecteerd. Het vaststellen van frames in de nieuwsuitzendingen gebeurt door getrainde codeurs die zelf interpreteren of een frame al dan niet in de nieuwstekst aanwezig is.

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat vooral de frames die een aanhang kennen bij tegenstanders van wapenbezit in de mediaboodschappen aan bod komen.

Cooper (2002) onderzoekt de overeenkomst tussen mediaframes en frames van sociale bewegingen met betrekking tot de Golfoorlog, de oorlog in Bosnië en meer globaal, het INF (Intermediate-Range Nuclear Forces)⁴⁷-debat over raketten. Twee kranten, namelijk *Der Spiegel* en *Tageszeitung*, worden bestudeerd. Op basis van pamfletten, speeches en andere extramediale bronnen worden statements gefilterd die illustratief zijn voor de door het beleidsniveau en de sociale groeperingen gehanteerde frames. Deze statements worden nadien in de mediaberichtgeving nagetrokken.

Cooper (2002) komt tot de conclusie dat de frames van sociale groeperingen met betrekking tot het INF-debat in grote mate overeenstemmen met de mediaframes. Dit is helemaal niet het geval voor de oorlog in Bosnië. Wat de Golfoorlog betreft, zijn de resultaten echter niet eenduidig.

Wolfsfeld (1997) focust op de berichtgeving over de Eerste Intifada in de Amerikaanse media. In het kader van zijn political contest model identificeert hij twee frame sponsors die of als autoriteit (Israëli's), of als challenger (Palestijnen) binnen het conflict worden geduid. Aan de hand van twee concurrerende frames die vaak in politieke conflicten worden gebruikt, het 'law and order' frame⁴⁸ en het 'injustice and defiance' frame, wordt nagegaan of de frame sponsors erin zijn geslaagd hun frame naar de media te communiceren. Het 'law and order'

⁴⁷ INF verwijst naar het verdrag tussen de VS en de Sovjet-Unie (1987) waarin wordt gesteld dat nucleaire en conventionele raketten moeten worden vernietigd.

⁴⁸ Het 'law and order' frame benadrukt de dreiging van de tegenpartij en de nood aan reactie, meestal in de vorm van geweld, om die dreiging af te wenden. Geweld wordt met andere woorden gejustificeerd en dient om de orde te herstellen. Dit frame kent heel veel bijval in de Israëlische samenleving waar Israëli's zich bedreigd voelen door de Palestijnse Intifada.

frame is immers gelieerd aan de machtigste antagonist in het conflict, de Israëli's, terwijl het 'injustice and defiance' frame⁴⁹ door de Palestijnen wordt aangehangen.

Concreet onderzoekt Wolfsfeld (1997) in welke mate het Palestijnse en Israëli'sche frame tot de (Amerikaanse) media zijn doorgedrongen. Uit dit onderzoek blijkt dat Palestijnen zich, veel meer dan de Israëli's, een toegang tot de media hebben verschaft. De Israëli'sche claim dat Palestijnen een bedreiging vormen voor de veiligheid krijgt zo goed als geen navolging in de media, terwijl de victimisering van het Palestijnse volk ruim aan bod komt. Wanneer Wolfsfeld de Israëli'sche pers bestudeert, merkt hij dat het 'law and order' frame hier meer weerklank vindt dan in de Amerikaanse media. Maar ook in de Israëli'sche pers komen concurrerende frames voor.

Relevantie van de gepresenteerde onderzoeken voor het ontwikkelen van eigen onderzoek:

Het is duidelijk dat we hier met twee soorten onderzoek naar de relatie tussen frames van sponsors en mediaframes hebben te maken. De onderzoeken van Callaghan en Schnell (2001) en Cooper (2002) stellen de reconstructie van frames van sponsors centraal. Aan de hand van statements, gedestilleerd uit verschillende soorten bronnen die door sponsors worden gebruikt om hun frame te verspreiden naar de media, worden deze frames samengesteld.

Wolfsfeld (1997) gaat daarentegen uit van frequent toegepaste frames binnen de politieke communicatie. Hij schrijft deze frames toe aan de twee voornaamste partijen (frame sponsors) binnen het Israël-Palestinaconflict.

De drie aangehaalde onderzoeken stellen zich uiteindelijk wel tot doel de overeenkomst tussen de frames, aangereikt door de frame sponsors, en de mediaframes te achterhalen.

In ons onderzoek kunnen we ervoor opteren de frames van sponsors naar het voorbeeld van de studies van Callaghan en Schnell (2001) en Cooper (2002) te reconstrueren. Een andere mogelijkheid is de frames van Wolfsfeld (1997) in ons eigen empirisch onderzoek te integreren. Meteen is dan een link gelegd met de Israëli'sche en Palestijnse conflictpartij.

Conclusie

De hoeveelheid framingstudies gaat vanaf de jaren '90 in stijgende lijn. Hoewel het geenszins de bedoeling was om in dit hoofdstuk een volledig overzicht van bestaande onderzoeken weer te geven, hebben we toch gefocust op een aantal studies die belangrijk zijn geweest voor het uitbouwen van een eigen empirische studie. Daarbij hebben we de onderzoeken naar mediaframes centraal gesteld. We maakten een onderscheid tussen generiek en issueframes om vervolgens concreet op empirische studies te focussen. De aangehaalde onderzoeken reikten een methodologie (kwantitatief of kwalitatief) aan om gedegen framinganalyses uit te voeren. Vooral het identificeren van framingelementen en -mechanismen is zeer belangrijk. Hierdoor is het mogelijk om frames te operationaliseren en te definiëren. Ook het erkennen van framing als een methode om longitudinaal onderzoek te doen, is een belangrijke conclusie. Historische context wordt daarbij als bepalend voor het al dan niet aan bod komen van een frame beschouwd, maar niet voor het opstellen ervan.

Daarnaast hebben we ook gefocust op onderzoeken die de relatie tussen frames van sponsors en mediaframes hebben bestudeerd. Zoals aangegeven zijn dit er echter niet zoveel. Uit deze studies hebben we onthouden dat het mogelijk is frames van sponsors te

⁴⁹ Het 'injustice and defiance' frame wordt heel vaak aan de challenger gekoppeld. Het initieert een bepaalde griet tegen de autoriteiten en roept de 'onderdrukten' op zich te verzetten tegen deze politieke machtshebbers met als doel een meer rechtvaardige behandeling te bekomen. Dit frame is door de Palestijnen geadapteerd. Zij zien Israël als een onrechtmatige bezetter en onderdrukker van de Palestijnse rechten. Ze voelen zich slaven binnen hun eigen samenleving en vinden de gewelddadige reacties van de Israëli's symptomatisch voor de onderdrukkende natuur van Israël.

reconstrueren aan de hand van mediale en extramediale bronnen om daarna na te gaan in welke mate de frames in de mediaberichtgeving aan bod komen.

Algemeen besluitend kunnen we stellen dat op basis van dit en voorgaande hoofdstukken over het framingconcept en aanverwante begrippen, in deel twee de ontwikkeling en de uitvoering van empirisch longitudinaal framingonderzoek naar de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers wordt vooropgesteld. Zoals in de inleiding echter beargumenteerd, opteren we naast dit onderzoek ook nog voor een aanvullende representatiestudie. In de volgende hoofdstukken willen we dan ook focussen op theorie met betrekking tot het representatieconcept alvorens de verschillende empirische studies uitgebreid te bespreken. In de eerste plaats duiden we hierbij in hoofdstuk 6 het representatiebegrip in relatie tot andere verwante terminologie. In hoofdstuk 7 halen we ten slotte een aantal belangrijke empirische representatiestudies aan.

Hoofdstuk 6:

Representatie, stereotypering en beeldvorming: situering en definiëring. Case: Palestijnen en Israël's

*"How we are seen determines in part how we are treated;
How we treat others is based on how we see them;
Such seeing comes from representation."*
(Bron: Dyer, 1993, p.1)

Inleiding

Verschillende auteurs hebben in het verleden de relatie tussen representatie en publieke beeldvorming nagegaan. Hoewel Bernstein (2002) stelt dat verschillende thema's hierbij onderwerp van studie waren, is het opvallend dat de meeste onderzoeken en theoretische beschouwingen op de representatie van minderheden (klasse, ras, etniciteit) en gender focussen. Meer specifieke thema's zoals de representatie van oorlog en conflict zijn volgens dezelfde auteur ook, maar in mindere mate, onderzocht. Roach (1993) onderschrijft nochtans het belang van zo'n onderzoek omdat het publiek voor informatie over internationale conflicten niet kan terugvallen op alternatieve informatiebronnen zoals persoonlijke ervaring en interpersoonlijke communicatie. Het beeld dat door de media wordt gecreëerd, de perceptie van een conflict, wint hierdoor aan belang. Gezien conflicterende partijen steeds proberen een positief beeld van zichzelf en een negatief beeld van de tegenpartij naar de media te communiceren, is het duidelijk dat media al dan niet een vijandigheid of partijdigheid ten opzichte van één van de conflicterende partijen kunnen aanmoedigen (Beaudoin en Thorson, 2002). *"Media invest one side of the story with credibility and allow it to dominate the news"* (Gamson, 1992).

Hoe een conflict in de media wordt gebracht en hoe partijen in een conflict worden gerepresenteerd, is met andere woorden heel bepalend voor het beeld dat over dit conflict door een publiek wordt geadapteerd. Door het leggen van klemtonen, het hanteren van een invalshoek of frame, het gebruik van stereotypes, woorden, argumenten en bronnen, zal de interpretatie van het publiek in een bepaalde richting worden gestuurd⁵⁰.

In dit hoofdstuk gaan we daarom dieper in op het concept representatie. We duiden en situeren het begrip en gaan na hoe het zich verhoudt tot een ander concept, namelijk stereotypering, dat in de praktijk vaak als een synoniem wordt beschouwd.

Vervolgens gaan we specifiek voor de case Israël-Palestina na hoe actoren in een conflict de mediarepresentatie kunnen beïnvloeden. Verschillende auteurs hebben immers niet alleen de potentiële impact van mediarepresentaties op beeldvorming aangetoond, maar hebben ook de rol die actoren kunnen spelen in de beïnvloeding van deze representaties aangehaald.

Ten slotte schetsen we de mogelijke gevolgen van mediarepresentaties. Ook hier opteren we om aan de hand van onze concrete case Israël-Palestina, de potentiële impact van mediarepresentaties weer te geven. Door een aantal specifieke studies naar beeldvorming aan te halen, wordt het belang van een gebalanceerde mediarepresentatie duidelijk.

⁵⁰ Zowel in framingtheorie als bij representatie leggen verschillende auteurs de klemtoon op het belang van mediacontent bij het vormen van een publieke opinie. Framingtheoretici stellen hierbij dat mediaframes audience frames beïnvloeden en op deze manier veranderingen in attitude, gedrag en opinie teweegbrengen. In de theorie rond representatie wordt het verband gelegd tussen mediarepresentaties en publieke beeldvorming.

1 Situering en definiëring van het begrip representatie

1.1 Het concept representatie

Volgens Malik (2002) kan het begrip '**representatie**' op twee manieren worden geïnterpreteerd. Enerzijds duidt representatie op individuen die iets of iemand vertegenwoordigen en in de positie zijn om een welbepaalde mening te ventileren en te representeren. Anderzijds duidt representatie op het proces waarbij een beeld, een impressie van iets of iemand wordt gereproduceerd aan de hand van afbeeldingen en beschrijvingen. De in de taal gebruikte 'signs en symbols' geven dan betekenis aan de realiteit.

Andere auteurs, zoals Bernstein (2002) en Hall (2003), sluiten zich voornamelijk aan bij de tweede invulling van het representatieconcept. Bernstein (2002, p.260) stelt dat *"representation refers to the process by which signs and symbols are made to convey certain meanings"* (Bernstein, 2002). Hall (2003, p.15) legt eveneens een verband tussen taal en betekenis en definieert het concept representatie als *"using language to say something meaningful about, or to represent, the world meaningfully to other people"*.

Het begrip betekenis staat met andere woorden centraal in de aangehaalde definities. Media geven via hun woordkeuze, hun manier van representeren betekenis aan reële gebeurtenissen. Dit impliceert dat wat in de media aan bod komt, slechts een weergave is van de werkelijkheid en niet noodzakelijk overeenstemt met deze realiteit. De representatie is daarom selectief en beperkt. Uit het grote aanbod aan informatie wordt slechts een beperkte hoeveelheid informatie in de media gepresenteerd.

Representatie refereert bijgevolg naar het proces waarbij verschillende aspecten van taal worden ingezet om de werkelijkheid betekenis te geven. Deze representatie is echter selectief en beperkt en stemt niet noodzakelijk overeen met de realiteit.

1.2 Representatie in relatie tot stereotypering

Representatie wordt heel vaak in één adem met stereotypering genoemd. Beide begrippen worden zelfs als synoniemen gebruikt. Toch is het belangrijk ze strikt van elkaar te onderscheiden. Stereotypering kan immers deel uitmaken van de representatie van een werkelijkheid, maar mediarepresentatie behelst veel meer dan enkel stereotypering.

Het begrip **stereotypering** werd reeds begin de jaren '20 in relatie tot de media geïntroduceerd door Walter Lippmann. Hoewel het begrip vandaag vaak negatieve associaties oproept, is het concept aanvankelijk veel minder pejoratief. Lippmann stelt zelfs dat stereotypering zowel noodzakelijk als nuttig is, niettegenstaande het sterk gelimiteerd is. Stereotyperingen helpen immers betekenis geven aan de samenleving waarvan individuen deel uitmaken. Ze hebben hun oorsprong in 'the real world' en worden meestal gebruikt door individuen om zich een beeld te vormen over een volk dat ze niet kennen (Lippmann, 1922). Het zijn simplificaties van de werkelijkheid, maar tegelijkertijd 'short cuts' naar betekenis (Dyer, 1993; Lacey, 1998). Malik (2002) bevestigt dat stereotypes alomtegenwoordige simplificaties zijn maar benadrukt eveneens dat niet elke stereotypering per definitie slecht is. Het spreekt voor zich dat vooral de negatieve stereotypes heel schadelijk zijn voor betrokken personen.

Bernstein (2002) stelt vervolgens een duidelijke definiëring van stereotypering voorop. Hierbij duidt stereotypering op de weergave van een persoon als deel uitmakend van een groep met specifieke karakteristieken en niet als een individu met persoonlijke, niet veralgemeenbare eigenschappen. *"It involves taking an easily grasped feature or characteristic assumed to belong to a group and making it representative of the whole group"* (Bernstein, 2002). Door steeds deze eigenschappen in de media te benadrukken, wordt het beeld van het individu

overgesimplificeerd en bestendigd. Hoewel stereotypes niet door de media worden gecreëerd - ze zijn eigen aan de wereld waarin we leven - worden ze immers wel vaak door de media verspreid (Dyer, 1993; Lacey, 1998).

Stereotypering is met andere woorden de positieve of negatieve simplificatie van individuen, groepen of zaken die deel uitmaken van de werkelijkheid, waarbij één of meerdere karakteristieken worden veralgemeend en individuele, niet veralgemeenbare eigenschappen, buiten beschouwing worden gelaten.

Stereotypes kunnen bijgevolg door de media worden ingezet om de werkelijkheid te representeren. Ze genereren betekenis voor het publiek. Media kunnen echter ook opteren om aan de hand van andere of bijkomende taalaspecten en frames de realiteit weer te geven. In die zin is stereotypering slechts een onderdeel van het beschikbare gamma aan technieken en variabelen om de werkelijkheid te representeren.

Concreet toegepast op het Israël-Palestinaconflict blijkt dat vooral het stereotype van de Palestijn als terrorist heel vaak in de media aan bod komt (Hashem, 1995; Weimann, 2000)⁵¹. Israël's worden dan weer vaker als onzeker en hulpeloos gestereotypeerd (Woodbury, 2003). Het is echter opvallend dat slechts weinig auteurs heel specifiek op zoek gaan naar stereotypering in de berichtgeving over Israël-Palestina. De meeste leggen zich in hun onderzoek op het ruimere concept representatie toe.

2 Representatie beïnvloed: de potentiële impact van Israël's en Palestijnen op hun representatie in de media

Zoals in de inleiding gesteld, hebben mediarepresentaties een sterke impact op de publieke opinie. Dit betekent dat onderwerpen, ideeën en standpunten die in de media worden gebracht vaak worden overgenomen door het publiek. Het is voor conflicterende partijen bijgevolg belangrijk dat hun perspectief op het gebeuren in de media domineert. Toegepast op het Israël-Palestinaconflict betekent dit dat zowel de Palestijnen als de Israël's de media-inhouden naar hun hand willen zetten om op deze manier de publieke opinie voor zich te winnen. Volgens Wolfsfeld (2001, p.113) is het bespelen van de internationale nieuwsmedia echter een grotere nood voor de Palestijnen dan voor de Israël's. Palestijnen zijn immers de zwakste partij in het conflict en hebben weinig andere middelen, buiten de media, om de publieke opinie van hun gelijk te overtuigen. Verschillende studies hebben echter aangetoond dat vooral de Israëlische actor het publiek bereikt. Redenen waarom Israël's er beter in slagen hun standpunten naar de media te communiceren, zijn enerzijds toe te schrijven aan het functioneren van de internationale nieuwsmedia, anderzijds aan de gebrekkige informatieverstrekking die van de Palestijnse partij uitgaat.

2.1 Grotere affiniteit van internationale nieuwsmedia met Israël's

Een aantal auteurs vindt verklaringen voor de beperkte toegang van Palestijnen tot de internationale nieuwsmedia bij het functioneren van deze media en de betrokken journalisten. Zij stellen dat persoonlijke invloeden van journalisten, praktische journalistieke belemmeringen, druk van mediaorganisaties en belangengroepen én journalistieke routines ervoor zorgen dat de Israëlische stem meer en beter wordt gehoord.

Zo menen Shoemaker en Reese (1996, p. 63-105) dat onder andere achtergrond, ervaringen, waarden en overtuigingen van de journalist effect hebben op de inhoud van

⁵¹ Niet enkel de nieuwsmedia zijn verantwoordelijk voor deze beelden. El-Asmar (1986) toont in zijn studie aan dat Hebreeuwse kinderboeken een vertekend beeld van de Palestijnen weergeven. Ook films, cartoons, literatuur ... verspreiden een specifiek beeld van de Palestijnen en de Arabieren (Terry, 1983; Lendenmann, 1983; Palmer, 1995; Bar-Tal en Teichman, 2005).

media. Prevo en van de Hulsbeek (2002, p.29) reiken hierbij een concreet voorbeeld aan en focussen op de talenkennis van correspondenten. Journalisten die naar het Midden-Oosten worden afgevaardigd, zijn vaak het Arabisch onmachtig waardoor ze voor hun informatiegaring een beroep moeten doen op Israëlische bronnen. Hierdoor hebben ze met betrekking tot bepaalde issues minder zicht op de Palestijnse visie. Ook de religieuze affiniteit met Israël's of Palestijnen kan een beïnvloedende factor zijn, niettegenstaande journalisten deze dienen te negeren in functie van een evenwichtige berichtgeving. En ten slotte is er de potentiële impact van cultuur op media-inhoud. De meeste correspondenten maken immers deel uit van een westerse cultuur die weinig raakpunten met de oosterse, Arabische wereld vertoont. Indien ze bijgevolg het Israël-Palestinaconflict vanuit hun eigen westerse, ethnocentrische invalshoek belichten, gaan belangrijke nuances verloren (Ibrahim, 2003, p.92; Werder en Golan, 2002).

Dit neemt niet weg dat andere, niet-journalistgebonden variabelen eveneens verantwoordelijk zijn voor de manier waarop het Israël-Palestinaconflict in de media aan bod komt.

In de eerste plaats zijn er de praktische journalistieke belemmeringen. Noakes en Wilkins (2002, p.654) en Philo en Berry (2004) vermelden hierbij het standplaatsprobleem. Journalisten verblijven, meestal uit noodzaak, in Israël waardoor ze ver van de eigenlijke onrusthaarden zijn verwijderd. Een correspondent die in de bezette gebieden wordt gestationeerd, is zeldzaam. De Israëlische overheid moedigt zo'n 'inside' verslaggeving bovendien niet echt aan. Dit blijkt uit het feit dat journalisten, al verzoeken ze erom, niet worden toegelaten tot de Palestijnse gebieden. Indien toch wordt ingestemd met berichtgeving vanuit de bezette gebieden wordt de journalist vaak aan handen en voeten gebonden door de opgelegde reisrestricties (Ibrahim, 2003, p.96-97; Enderlin, 2003; Philo e.a., 2003, p.146; Philo en Berry, 2004, p.247).

Ten tweede zijn er de organisationele en routinedruk op de berichtgeving over het Midden-Oosten. Uit een onderzoek van Dor (2004) blijkt dat niet de correspondent, maar wel de editor het laatste woord heeft over wat uiteindelijk in het nieuwsmedium zal verschijnen⁵². Journalisten dienen zich met andere woorden aan bepaalde mediaroutines en ondernemingswaarden te houden. Indien hun verslag indruist tegen deze bepalingen, lopen ze het risico dat ingediende stukken worden aangepast volgens de huisregels. Prevo en van de Hulsbeek (2002, p. 29-30) focussen heel specifiek op de journalistieke routine om CNN als basisbron voor de berichtgeving over het Midden-Oosten te gebruiken. CNN volgt echter hoofdzakelijk de Israëlische agenda en gebruikt Israëlisch jargon in de verslaggeving. Daarom is het belangrijk om veel meer aan eigen waarneming te doen, zodat de CNN-verslaggeving kan worden genuanceerd en gesitueerd.

Eerder in Amerika dan in Europa, is ten slotte ook de druk van politieke en religieuze belangengroepen erg groot. Amerika kent een groot aantal Joodse lobbygroepen die zowel in de politiek als in de media actief zijn. De macht van deze lobby's vertaalt zich onder andere in de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict (Philo en Berry, 2004, p.248). Terwijl in Europa nog een Arabische context aan bod komt, is dit in Amerika nagenoeg uitgesloten (Ibrahim, 2003, p.91; Schechter, 2003).

Samenvattend kunnen we stellen dat de (culturele) affiniteit van westerse correspondenten met Israël groter is dan met de Palestijnse bevolking. Bovendien versterken bijkomende factoren, zoals taalresonantie, mediaroutines en lobby's, de relatie met de Israëlische actor in het conflict. Het is wel zo dat Amerika meer dan Europa blijkt geeft van deze onderlinge band.

⁵² Een vaststelling die door Shindler (2004) wordt onderschreven. Uit zijn onderzoek naar de berichtgeving over Israël-Palestina in *The Guardian* blijkt dat de houding van de krant ten opzichte van het conflict in de loop der jaren sterk afhankelijk was van de editors.

De verantwoordelijkheid voor het meer aan bod komen van Israëlische standpunten en perspectieven ligt echter niet alleen bij de internationale nieuwsmedia. Conflicterende partijen, in eender welk conflict, willen media en journalisten van hun ideeën en gelijk overtuigen. Het organiseren van briefings en persconferenties, het aanstellen van professionele woordvoerders en het opstarten van public relations zijn slechts enkele manieren om het contact met de media te intensifiëren. Terwijl Israël zich heel erg bewust lijkt te zijn van het belang van informatieverstrekking, besteden Palestijnen veel minder aandacht aan de contacten met de media. In die zin zijn ze deels zelf verantwoordelijk voor eventuele misconcepties die bij het publiek leven (Hashem, 1995).

2.2 Gebrekkige informatieverstrekking door de Palestijnen

Israël's en Palestijnen kunnen de informatiestroom beïnvloeden. Door geschikt bronnenmateriaal aan te reiken, kunnen beide partijen de mediaberichtgeving sturen. Uit de literatuur blijkt dat Israël's zich hiervoor op een uitgebreid PR-apparaat beroepen, terwijl Palestijnen op dit vlak eerder achterophinken.

Zo beschikt Israël voor ieder ministerie over een woordvoerder, die voor de buitenlandse journalist heel toegankelijk is. Deze woordvoerder hanteert een professionele aanpak en een westerse stijl die natuurlijk en spontaan lijkt. Door het op regelmatige basis organiseren van persconferenties en het ter beschikking stellen van bruikbaar bronnenmateriaal, speelt de overheid bovendien extra in op de behoefte van de journalist naar informatie (el-Nawawy en Kelly, 2001, p.105; Philo e.a., 2003, p.146; Philo en Berry, 2004, p.246).

Eén van de nieuwste Israëlische strategieën is het inzetten van 'fighting cameramen'. Soldaten die tot een welbepaalde eenheid behoren, krijgen een videocamera mee wanneer ze het strijdtoneel betreden. Ze voorzien hiermee in visueel materiaal ter ondersteuning van de Israëlische claims. Dat soldaten als belangrijke pionnen in de communicatie naar de media worden ervaren, blijkt ook uit de extra aandacht die naar de mediatraining van legereenheden uitgaat. Deze trainingen maken soldaten attent op het gevaar van op band vastgelegde brutaliteiten (Wolfsfeld, 2004).

Het Palestijnse PR-apparaat is eerder onderontwikkeld. Woordvoerders hebben geen mediatraining genoten, beschikken niet over dezelfde taalvaardigheden als hun Israëlische tegenhangers, stellen zich weinig open op en zijn heel wat minder toegankelijk voor westerse journalisten. Het is bijgevolg logisch dat journalisten zich eerder op Israëlische bronnen en woordvoerders zullen beroepen (Prevo en van de Hulsbeek, 2002, p.30; el-Nawawy en Kelly, 2001, p.107).

Bovendien werken Palestijnen eerder reactief dan proactief. *"Palestinians don't have a clear public relations approach. They [Palestijnen] start from a reactive approach. I get 75-100 e-mails a day from official Israeli sources and organisations which support [Israel] (about 15 per cent from government, the rest lobbyists and supporters). I get perhaps five a week from Palestinian sources"* (interview in Philo en Berry, 2004, p.246).

Bijkomend is de toegang tot de media voor de Palestijnen, als gevolg van de bezetting, zeer beperkt. 99% van de media is gestationeerd in Jeruzalem. Wanneer een Palestijn bijvoorbeeld in een tv-studio wordt uitgenodigd, betekent dit dat het hem uren kost om ter plaatse te geraken door de opgelegde reisrestricties (Philo e.a., 2003, p.146).

Indien Palestijnen er toch in slagen de media te bereiken, is dit volgens Wolfsfeld (2001, p.114) veelal met negatieve boodschappen die het imago en de positie van de Palestijnen uithollen. Videotapes met getuigenissen van Palestijnse zelfmoordterroristen en beeldmateriaal met betrekking tot aanslagen op Israëlische doelwitten spelen immers weinig in het voordeel van de Palestijnse actor.

De combinatie van bovenstaande factoren zorgt er bijgevolg voor dat Palestijnen er niet of slechts minimaal in slagen de informatiestroom op een voor hen positieve manier te

beïnvloeden, terwijl Israël's wel en met een voordelige boodschap toegang tot de media vinden.

3 De gevolgen van representatie: de publieke beeldvorming over het Israël-Palestinaconflict

De manier waarop media nieuwsfeiten representeren heeft belangrijke gevolgen voor de beeldvorming bij een publiek. Hoe over het conflict Israël-Palestina wordt bericht en hoe beide conflictpartijen in de media aan bod komen, is bepalend voor de publieke opinie. Maar wat is nu het beeld dat met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict bij een publiek leeft? En hoe sterk is dit beeld beïnvloed door mediarepresentaties?

Philo en Berry (2004) hebben geprobeerd de aanwezige kennis over het Israël-Palestinaconflict bij het studentenpubliek weer te geven. Daarvoor hebben ze in eerste instantie 743 studenten bevraagd. Zowel Britse (580), Amerikaanse (49) als Duitse (114) studenten, met een leeftijd variërend van 16 tot 23 jaar, zijn in het onderzoek betrokken. Vooral de antwoorden op de vragen die naar de kennis over de achtergrond van het Israël-Palestinaconflict peilen, zijn opmerkelijk.

Who occupy the occupied territories?

	British sample 2001 (%)	British sample 2002 (%)	German sample 2002 (%)	American sample 2002 (%)
Israelis	19	29	47	39
Palestinians	15	16	26	43
Don't know/other	66	55	27	18

Op de vraag wie de bezette gebieden bezetten, meent maar liefst 43% van de Amerikaanse studenten⁵³ dat dit de Palestijnen zijn. Het is opvallend dat ook de Britten en Duitsers weinig kennis hebben van de verhouding tussen Israël's en Palestijnen in de bezette gebieden. Niet eens de helft van de bevraagden weet de Israël's als bezetter te identificeren. Bijna 2/3 van de Britten dient bovendien het antwoord schuldig te blijven.

What nationality are the settlers?

	British sample 2001 (%)	British sample 2002 (%)	German sample 2002 (%)	American sample 2002 (%)
Israeli	20	35	44	55
Palestinian	29	38	27	22
Don't know/other	51	27	29	23

De vraag naar de nationaliteit van de kolonisten levert eveneens opvallende antwoorden op. De Britse studenten menen dat de kolonisten Palestijnen zijn. De Amerikanen en Duitsers zijn iets overtuigender in hun antwoord dat kolonisten de Israëlische nationaliteit hebben. Toch moet ongeveer ¼ van de bevraagde studenten het antwoord op deze vraag schuldig blijven.

Where did the Palestinian refugees come from? How did they become refugees?

	British sample 2001 (%)	British sample 2002 (%)	German sample 2002 (%)	American sample 2002 (%)
Displaced from homes on the formation of Israel	4	8	26	19
Forced from homes by Israel/occupation	14	22	3	16
Don't know/general references to refugees/war	82	70	71	65

Bron: Philo en Berry (2004): Appendix 1 (p.262-265)

⁵³ Philo en Berry (2004) geven bovendien aan dat het kleine groepje bevraagde Amerikanen, studenten journalistiek zijn. Er kan met andere woorden van hen een ruimere kennis over het conflict worden verwacht dan van de doorsnee student. Toch weet slechts 39% dat de Israël's de bezette gebieden bezetten.

Op de vraag naar de Palestijnse vluchtelingen, dient de grote meerderheid toe te geven dat ze geen flauw idee hebben van wat aan de basis van het vluchtelingenprobleem ligt.

Deze vaststellingen worden enigszins genuanceerd in de focusgroepgesprekken die Philo en Berry (2004) in een tweede fase van hun onderzoek uitvoeren. Aan de hand van deze gesprekken willen de auteurs zicht krijgen op de kennis over het Israël-Palestinaconflict in de hele Britse samenleving. Eerder dan op de studentenpopulatie te focussen, stellen Philo en Berry (2004) focusgroepen samen met 7 à 8 leden die verschillen in leeftijd, geslacht en inkomen. Het is opvallend dat de oudere, gepensioneerde leden, mannen die behoren tot de middenklasse en gemengde middenklassegroepen meer basiskennis hebben dan studenten (zoals ook in voorgaand onderzoek werd aangetoond), vrouwen uit de middenklasse en leden uit de lage inkomensklasse.

Rotik (2006) komt tot soortgelijke conclusies aan de hand van een telefonische survey waarbij 1000 Britse respondenten naar hun kennis over het Israël-Palestinaconflict zijn gevraagd. 71% van de respondenten moet toegeven weinig tot niets over het conflict te weten, terwijl slechts 3% denkt een goede kennis over het conflict te bezitten. 59% ziet vervolgens onenigheid over de verdeling van land als oorzaak voor het conflict. 38% meent dat de strijd tussen Israël's en Palestina een godsdienstige kwestie is. Ook de olievoorraad en de inmenging van de VS worden als oorzaken geïdentificeerd. Toch blijkt het Israël-Palestinaconflict grotendeels aan het Britse publiek voorbij te gaan. 67% zegt geen partij te kiezen, omdat ze onder andere te weinig weten over de situatie. Slechts 18% van de respondenten kiest resoluut de kant van de Palestijnen, 11% voelt dan weer meer sympathie voor de Israël's.

Voorgaande onderzoeken zijn illustratief voor de kennis en het beeld dat over het Israël-Palestinaconflict bij een publiek aanwezig zijn. Ze duiden echter niet in welke mate media verantwoordelijk zijn voor dit vertekend beeld.

Gilboa (1993) meent immers dat hoewel mediarepresentaties belangrijk zijn voor de beeldvorming, nog andere factoren mee het totaalbeeld over het Israël-Palestinaconflict bepalen. Als voorbeeld neemt hij de berichtgeving over de Eerste Intifada. Bij het begin van de eerste Palestijnse opstand, brengen de Amerikaanse kranten, The NY Times en The Washington Post, per dag gemiddeld twee artikels over deze volksopstand. De berichtgeving is niet alleen redelijk uitgebreid, de inhoud is ook in het voordeel van de Palestijnen. De kranten stellen zich in het begin immers zeer kritisch op ten opzichte van het Israëlische beleid en de reacties op de Intifada. Niettegenstaande de 'positieve' berichtgeving over de Palestijnen, blijkt de Amerikaanse publieke opinie deze positieve evolutie niet te volgen. *"The intifada did not change in any significant way the basic trends in American public opinion toward Israel and central Palestinian-Israeli issue"* (Gilboa, 1993, p.93). Reden is dat de Intifada voor een duidelijk onderscheid tussen het beeld van het Palestijnse volk en dat van de leiders heeft gezorgd. Terwijl de Amerikanen een zekere sympathie voor het Palestijnse volk aan de dag legden, bleek dat *"the intifada did not change the images of this organization [PLO] and Arafat. Americans continued to view the PLO as a terrorist organization which does not represent the Palestinians and is not interested in peace"* (Gilboa, 1993, p.110). Uiteindelijk was het sinds lange tijd bestaande beeld van 'Palestijnen als terroristen' te dominant om door de meer positieve berichtgeving over de Intifada gunstig beïnvloed te worden.

Conclusie

De mediarepresentatie van nieuwsitems en van conflicten in het bijzonder is mee bepalend voor het beeld en de opinie die bij een groot publiek worden gevormd. Conflicterende partijen, zoals Israël's en Palestina in het Israël-Palestinaconflict, zijn zich daar in meer of mindere mate van bewust. Indien ze het publiek van de eigen zaak willen overtuigen, dienen

ze in eerste instantie de mediarepresentaties naar hun hand te zetten. Uit de literatuur blijkt dat vooral Israëli's in dit opzet zijn geslaagd. Dit uit zich echter niet altijd in het beeld dat bij het publiek over het conflict leeft. Andere variabelen zoals interesse, historiek, politieke banden ... zullen immers eveneens van invloed zijn op beeldvorming. Toch wijst Roach (1993) op het belang van mediarepresentaties in relatie tot internationale conflicten. Het publiek kan voor informatie over internationale conflicten immers niet terugvallen op alternatieve informatiebronnen zoals persoonlijke ervaring en interpersoonlijke communicatie. Hoewel media zeker niet alleen het beeld van een conflict bij een publiek bepalen, blijken ze hierin toch een heel belangrijke rol te vervullen. In het volgende hoofdstuk willen we dan ook dieper ingaan op een aantal empirische studies die de representatie van het Israël-Palestinaconflict centraal stellen.

Hoofdstuk 7:

Representatie van Israël's en Palestijnen in het Israël-Palestinaconflict: een overzicht van empirische studies

Inleiding

In vorig hoofdstuk werd ingegaan op de concepten representatie, stereotypering en beeldvorming. Hoe media over het Israël-Palestinaconflict, en meer bepaald over beide partijen in dit conflict berichten, is van invloed op de vorming van een publieke opinie.

In dit hoofdstuk willen we heel specifiek focussen op empirische studies naar de mediarepresentatie van Palestijnen en Israël's in het kader van het Israël-Palestinaconflict⁵⁴. Deze onderzoeken focussen steeds weer op dezelfde variabelen zoals het (al dan niet) vermelden van contextuele gegevens, het weergeven van slachtoffers en het woord- en bronnengebruik.

Eerst staan we echter stil bij een aantal algemene studies die de evolutie in representatie van Israël's en Palestijnen hebben weergegeven. Afhankelijk van periodes en gebeurtenissen zijn de beelden van beide partijen in het conflict immers een aantal keer veranderd. Bovendien blijkt de beeldvorming ook van continent tot continent en van land tot land heel variabel.

1 Representatie van Palestijnen en Israël's: afhankelijkheid van periode en geografie

Heel wat auteurs hebben reeds onderzoek uitgevoerd naar de representatie van Palestijnen en Israël's binnen het Israël-Palestinaconflict. Slechts een aantal heeft echter ook geprobeerd **de evolutie in representatie** te schetsen. In wat volgt geven we een overzicht van hoe Palestijnen en Israël's in het verleden in de media aan bod zijn gekomen en op welke manier bepaalde gebeurtenissen dit beeld hebben beïnvloed.

Zaharna (1995) is één van de auteurs die meent dat de representatie van Palestijnen in de loop der jaren sterk is geëvolueerd. Uit het longitudinale onderzoek van het Amerikaanse nieuwsmagazine Time blijkt dat Palestijnen in eerste instantie als anonieme slachtoffers zijn voorgesteld. In de periode 1946-1949 wordt het woord Palestijn geen enkele keer in de berichtgeving gebruikt. Palestijnen krijgen het label Arabier opgeplakt waardoor ze worden vereenzelvigd met andere Arabieren. Redenen waarom Palestijnen niet als een zelfstandige bevolkingsgroep worden behandeld zijn volgens Zaharna (1995) veelvuldig. Er is de 'leaderlessness' en 'voicelessness' van de Palestijnse vluchtelingen, waardoor Palestijnen geen toegang tot de media ambiëren. Maar er is ook de speciale band tussen Israël en Amerika die ervoor zorgt dat Palestijnen niet als nationale groep in de berichtgeving aan bod komen. Van 1950 tot 1967 evolueert de berichtgeving naar een tweedeling in portrettering. Enerzijds worden de Palestijnse vluchtelingen als onbekwaam en zonder leiding gerepresenteerd. Anderzijds worden ze met politiek sterke Arabische landen geassocieerd. Vormen de Palestijnen, zoals in het eerste beeld voorgesteld, geen bedreiging voor de staat Israël, dan zijn ze dat wel volgens het tweede beeld. In de daaropvolgende periode 1967-1987 wordt de tweedeling nog versterkt. Terwijl Palestijnse vluchtelingen als slachtoffer worden geportretteerd, staat de PLO (Palestine Liberation Organization) als terroristische

⁵⁴ We opteren voor deze benadering omdat een ruimere invalshoek met betrekking tot representatie voor dit proefschrift minder relevant is. Hiermee bedoelen we dat de studies die zich op de representatie van Arabieren, moslims en Joden hebben toegelegd ook betrekking hebben op Palestijnen en Israël's, maar weinig concrete inzichten bieden in de beeldvorming over het Israël-Palestinaconflict. Het conflict is immers uniek in zijn soort en vraagt om een diepgaande en specifieke analyse, die het onderzoek naar de beeldvorming over Arabieren, moslims en Joden overstijgt.

organisatie geboekstaafd. Pas vanaf het begin van de Eerste Intifada treedt er een zekere convergentie tussen de beelden van het Palestijnse volk en haar leiders op. Beiden worden ook meer zichtbaar. Palestijnen worden gepersonaliseerd en voorgesteld als de underdog in het conflict. Voor het eerst krijgen ze ook positieve waarden zoals moed en zelfvertrouwen aangemeten. Een trend die zich na het tekenen van de Oslo-akkoorden blijft manifesteren.

Daniel (1995), meer nog dan Zaharna (1995), benadrukt de Eerste Intifada als keerpunt in de representatie van Palestijnen. De Intifada zorgt er immers voor dat het gangbare David-Goliathpatroon, met de Israël's in de rol van David en de Palestijnen in de rol van Goliath, wordt omgedraaid. Palestijnen zijn nu ongewapende burgers die met beperkte middelen proberen op te tornen tegen de militaire macht Israël. Het beeld van Palestijnen als nietsontziende terroristen is met andere woorden vervangen door dat van helden, maar tegelijk ook slachtoffers in het conflict. Precies het beeld dat Israël's zich voor het begin van de Intifada lange tijd hebben toegeëigend.

Bar-Tal en Teichman (2005) sluiten zich grotendeels aan bij de evolutie in de representatie van Palestijnen en Israël's zoals door Zaharna en Daniel voorgesteld. Zij menen dat tot 1977 Palestijnen in de Israëlische media als primitieve Arabieren worden gepresenteerd en dat de berichtgeving voornamelijk focust op gewelddadige acties. Nationale aspiraties van de Palestijnen worden genegeerd. Na 1977 komen Palestijnen meer als groep aan bod en worden algemene verwijzingen zoals Arabieren minder gebruikt. Het beeld van de Palestijnen in de media blijft echter zeer negatief. Ze worden geportretteerd als terroristen en referenties naar een nationale identiteit worden weggelaten. Terwijl Zaharna en Daniel de shift in representatie van de Palestijnen bij het begin van de Eerste Intifada situeren, menen Bar-Tal en Teichman (2005) dat vooral de Oslo-akkoorden in 1993 voor een merkbaar veranderde portrettering hebben gezorgd. De PLO wordt nog steeds gedelegitimiseerd, maar het Palestijnse volk wordt meer gepersonaliseerd en humaner voorgesteld. Bar-Tal en Teichman (2005) zorgen echter meteen voor een kritische noot bij de positieve evolutie in de representatie van Palestijnen, aangezien ze na het begin van de Tweede Intifada terug een trend tot delegitimisering ontwaren.

Een nieuwe shift die door Dente Ross (2003b) ook wordt opgemerkt. In haar onderzoek van de editorialem gepubliceerd in The NY Times, blijkt dat het beeld van Palestijnen na 11 september 2001 opnieuw negatiever wordt. Dente Ross (2003b) stelt vast dat Palestijnen vooral als racisten, antisemieten en terroristische zelfmoordenaars worden voorgesteld. Israël's daarentegen komen als geterroriseerde en getraumatiseerde slachtoffers aan bod. We zien met andere woorden weer een ommekeer in de beelden die beide partijen in het conflict worden aangemeten.

Dor (2004) ondersteunt deze vaststelling en meent dat het veranderende beeld niet enkel voor de Amerikaanse media opgaat. In zijn onderzoek naar de Israëlische kranten Yediot Ahronot, Ma'arev en Ha'aretz stelt hij immers vast dat bij het begin van de Tweede Intifada een nieuw narratief wordt geïntroduceerd. Dit narratief is opgebouwd uit verschillende samenhangende elementen zijnde het genereuze vredesaanbod van Barak, Arafats weigering van dit aanbod, Arafats initiatie van de Intifada, de respons van Israël op deze nieuwe golf van geweld en Arafats rol in het geweld. Terwijl de Israëlische bevolking begin oktober 2000 nog gelooft dat het conflict met de Palestijnen oplosbaar is, verandert de perceptie van het conflict radicaal na de introductie van het nieuwe narratief. Israëlische kranten benadrukken de rechtvaardigheid en de juistheid van de Israëlische doelen. Ze stellen de eigen veiligheid centraal, delegitimiseren de opponent, verklaren zichzelf tot slachtoffer en promoten een eenheidsgevoel waardoor interne conflicten aan de kant worden geschoven. Dor (2004) benadrukt dat vooral de editors verantwoordelijk zijn voor het eenzijdig, gesimplificeerd en doemdenkend beeld dat in de Israëlische pers wordt gepresenteerd. Terwijl de eigenlijke verslagen van reporters het conflict met de Palestijnen als een oplosbaar conflict in crisis voorstellen, zijn het de editors die er een onoplosbaar

conflict van hebben gemaakt. De redenen voor het grote contrast tussen de berichtgeving in kranten en de feitelijke verslagen, door de nieuwsverslaggevers aangereikt, zijn volgens Dor (2004) tweërlei. Editors zijn verantwoordelijk voor het maken van krantenkoppen, terwijl ze hiervoor vaak te weinig achtergrond en knowhow hebben. Ze baseren zich bijgevolg op een aantal parameters (zoals bijvoorbeeld televisieberichten) die tot vertekende krantenkoppen leiden. Bovendien blijken editors ook minder afstand te kunnen nemen van het conflict en laten ze hun negatieve gevoelens zoals angst en woede meespelen in de selectie van een krantenkop.

Mandelzis (2003) bevestigt bovenstaande resultaten. De Palestijnen komen na de Tweede Intifada weer vaker in het nieuws als terroristen, enkel uit op de vernietiging van Israël. Mandelzis (2003) ziet echter een lichtpuntje aangezien er in de mediaberichtgeving ook ruimte is voor het beeld van de Palestijnen als partner voor vrede. Een beeld dat in het verleden overigens grotendeels voor de Israël's is voorbehouden (Safty, 1991).

We kunnen besluiten dat de representatie van Israël's en Palestijnen binnen het Israël-Palestinaconflict sterk periodegebonden is. Zowel Israël's als Palestijnen zijn in het verleden al in de slachtoffer- en daderrol geduwd. De twee Intifada's alsook de vredesakkoorden in Oslo kunnen als cruciale periodes voor de veranderingen in representatie worden geïdentificeerd.

Toch meent Goldfarb (2001) dat de representatie niet enkel van periodes afhankelijk is. Volgens hem is er ook een verschil tussen Europese en Amerikaanse nieuwsmedia. Waar de Europese pers probeert een evenwichtig beeld van Palestijnen en Israël's te communiceren, lijken Amerikaanse media veel minder geneigd Palestijnse perspectieven tot de berichtgeving toe te laten. Dit is volgens Goldfarb (2001) te wijten aan twee factoren. In de eerste plaats zijn de Amerikanen nauw betrokken bij de diplomatieke onderhandelingen die moeten leiden tot een oplossing voor het conflict. Geen enkele Europese natie vervult een gelijkaardige rol. Bovendien speelt ook de historische context. Als gevolg van de Franse en Britse connectie⁵⁵ die in het Midden-Oosten na de Eerste Wereldoorlog is ontstaan, is het meer waarschijnlijk dat er in de Europese pers aandacht zal zijn voor een Arabisch perspectief en een evenwichtig beeld van de Palestijnen⁵⁶. Dit ontbreekt in de Amerikaanse media omdat de Amerikanen pas na de Tweede Wereldoorlog op het Midden-Oostentoneel zijn verschenen.

Goldfarb (2001) wijst op een verschil in representatie tussen Amerika en Europa, Timm (2004) concentreert zich heel specifiek op de portrettering in Oost-Europese media. Volgens haar brengen Oost-Europese media vóór 1985 een heel negatief beeld van de Israël's. Ook hiervoor kunnen politieke verklaringen worden aangereikt. Oost-Europa neigt sterkt naar de Sovjet-Unie en keert zich in het kader van de Koude Oorlog dan ook tegen het Westen en Amerika. Dit vertaalt zich in de mediaberichtgeving. Na 1985-1989 wordt het beeld van de Israël's positiever als gevolg van politieke veranderingen. Ook binnen Europa wordt het Israël-Palestinaconflict met andere woorden verschillend benaderd. Roeh en Cohen (1992) bevestigen dit in hun onderzoek naar de berichtgeving over een incident op de Westelijke Jordaanoever (april 1989) in het televisienieuws op BBC, ITN (Groot-Brittannië), TF1, A2F (Frankrijk) en ARD, ZDF (Duitsland). Enkel het nieuws in Duitsland wordt op een genuanceerde, feitelijke, neutrale en gestandaardiseerde manier gebracht.

⁵⁵ In kaderstuk 2 (p.135) hebben we even stilgestaan bij deze connectie in de vorm van Britse en Franse mandaatgebieden.

⁵⁶ Werder en Golan (2002) onderstrepen eveneens de affiniteit tussen de VS en Israël en maken gewag van een band tussen Frankrijk en de Arabische landen.

2 Het conflict Israël-Palestina in de internationale nieuwsmedia

Dat er een zekere evolutie in de representatie van Israël's en Palestijnen is vast te stellen, hebben bovenstaande studies aangetoond. Ook zijn er indicaties dat de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict verschilt naargelang continent en regio. Een concreet antwoord op de vraag hoe de media nu beide partijen in het Israël-Palestinaconflict portretteren, kan echter maar aan de hand van empirische studies worden geformuleerd.

In het verleden zijn reeds een aantal onderzoeken naar de representatie van Israël's en Palestijnen uitgevoerd⁵⁷. De meest significante resultaten zijn echter te noteren met betrekking tot de representatie van beide partijen in conflictsituaties. In wat volgt gaan we dan ook dieper op dit soort studies in. We bespreken de onderzoeken van Nir en Roeh (1992), Dunskey (2001), Zelizer, Park en Gudelunas (2002), Mandelzis (2003), Viser (2003), Korn (2004) en Rinnawi (2007) die focussen op krantenberichtgeving. En we hebben daarnaast aandacht voor de studies van First (1998, 2004), Cohen, Adoni en Nossek (1993), Ackerman (2001), de Bruijn (2002), Philo, Gilmour, Rust, Gaskell en West (2003), Philo en Berry (2004), Lowstedt en Madhoun (2003) en het Loughborough University Communications Research Centre (2006), die tv-verslaggeving als onderwerp hebben.

Omdat deze onderzoeken steeds op dezelfde aspecten focussen, besluiten we ze in eerste instantie te bundelen onder een vast aantal noemers, zijnde context, woordgebruik, slachtoffers en bronnen.

In de paragraaf 'context' bespreken we het al dan niet aan bod komen van contextuele informatie.

Onder de titel 'woordgebruik' hebben we aandacht voor het aan bod komen van positief en negatief geconnoteerde woorden in relatie tot beide conflictpartijen. Het gebruik van heel typische woorden als 'bezette' en 'betwiste' gebieden wordt eveneens belicht. En ook de beschrijving van slachtoffers en acties wordt nader beschouwd.

De paragraaf 'slachtoffers' bestudeert de toekenning van de dader- en slachtofferrol.

Onder de noemer 'bronnen' wordt ten slotte gefocust op het al dan niet evenwichtig aan bod komen van Israëlische en Palestijnse bronnen en op de status en identiteit van de geraadpleegde bronnen.

Gezien uit vorige paragraaf is gebleken dat de berichtgeving afhankelijk is van land tot land, groeperen we de studies in tweede instantie ook naar regio. We onderscheiden hierbij Amerika van Europa en Israël⁵⁸.

Ten slotte houden we ook rekening met de onderzochte media. We bundelen alle onderzoeken die kranten als onderwerp van studie hebben en we groeperen de studies rond televisieberichtgeving.

Door de verschillende onderzoeken volgens deze drie niveaus te behandelen, willen we enerzijds verschillen in representatie tussen kranten en televisienieuws weergeven en eventuele discrepanties tussen Amerikaanse, Israëlische en Europese media identificeren.

Onderstaande tabel is illustratief voor de verschillende geciteerde onderzoeken.

⁵⁷ Deze studies focussen in mindere mate op de portrettering van Israël's en Palestijnen in verkiezingsnieuws en tijdens vredesonderhandelingen. Het merendeel van de studies is gericht op de representatie van Israël's en Palestijnen in conflictsituaties.

⁵⁸ De studies die met betrekking tot Europese media zijn verschenen, hebben overwegend de Britse mediaberichtgeving als onderwerp. Andere Europese landen die in onderzoeken naar de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict zijn betrokken, zijn Nederland en Duitsland. Deze studies zijn echter sterk in de minderheid.

Tabel 1: Representatieonderzoeken ingedeeld naar medium, regio en representatievariabelen

	Krantenonderzoek			Televisieonderzoek		
	Israël	Amerika	Europa	Israël	Amerika	Europa
Context	* Mandelzis (2003)	* Dunskey (2001)			* Lowstedt en Madhoun (2003) * Ackerman (2001)	* Philo en Berry (2004) * Philo, Gilmour, Rust, Gaskell en West (2003) * Loughborough University Communications Research Centre (2006) * de Bruijn (2002)
Woord-gebruik	* Korn (2004)	* Zelizer, Park en Gudelunas (2002)		* First (1998)	* Ackerman (2001)	* Philo, Gilmour, Rust, Gaskell en West (2003) * Loughborough University Communications Research Centre (2006) * de Bruijn (2002)
Slachtoffers	* Viser (2003) * Korn (2004) * Rinnawi (2007)	* Viser (2003) * Zelizer, Park en Gudelunas (2002)		* Cohen, Adoni en Nossek (1993)	* Cohen, Adoni en Nossek (1993) * Lowstedt en Madhoun (2003)	* Cohen, Adoni en Nossek (1993) * Philo en Berry (2004) * Philo, Gilmour, Rust, Gaskell en West (2003) * Loughborough University Communications Research Centre (2006) * de Bruijn (2002)
Bronnen	* Korn (2004) * Rinnawi (2007) * Nir en Roeh (1992)	* Viser (2003) * Zelizer, Park en Gudelunas (2002)		* First (1998) * First (2004)		* Philo en Berry (2004) * Philo, Gilmour, Rust, Gaskell en West (2003) * Loughborough University Communications Research Centre (2006)

2.1 Context

Verschillende auteurs wijzen op een gebrek aan context in de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict⁵⁹. Zowat alle media, nauw of minder nauw bij het conflict betrokken, verlenen minimale achtergrond bij de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van het conflict. “*History means last week or last year*” (Dente Ross, 2003b, p.62).

Het onderzoek van Mandelzis (2003) is zeer illustratief voor het gebrek aan diepgaande informatieverstrekking. In haar onderzoek focust Mandelzis (2003) op de pre- en post-Oslo periode en selecteert ze een sample van 1186 artikels die op de eerste twee bladzijden van Ha'aretz, een Israëlische kwaliteitskrant, of van Yediot Ahronot, een Israëlische populaire krant, zijn verschenen. De studie toont aan dat de context van de tegenpartij tot na de Oslo-akkoorden door de Israëli's wordt genegeerd. Arafat en de PLO zijn tot 1995 onzichtbare actoren in de Israëlische berichtgeving. Slechts 21,9% van de artikels in Yediot Ahronot en 24,3% van de artikels in Ha'aretz vernoemen ofwel Arafat ofwel de PLO. Na Oslo wordt de Palestijnse tegenpartij veel meer in de nieuwsartikels opgenomen.

Niettegenstaande het aangehaalde onderzoek op Israëlische kranten focust, hebben andere onderzoekers vastgesteld dat ook Amerikaanse kranten contextuele informatie missen. Het gaat hier weliswaar niet om het achterwege laten van één van beide partijen in de berichtgeving, maar om welbepaalde algemene en specifieke voorbeelden van het ontbreken van duiding en achtergrond.

⁵⁹ Enkel Cohen, Adoni en Nossek (1993) menen dat er in de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict wel degelijk ruimte wordt gelaten voor contextuele informatie.

Zo onderzoekt Dunsky (2001) zes nationale Amerikaanse kranten, namelijk The Baltimore Sun, Boston Globe, Chicago Tribune, The NY Times, The Washington Post en LA Times in twee tijdsperiodes (tussen juli 2000 en mei 2001, vóór en na het uitbrengen van het Mitchellrapport⁶⁰). De eerste periode wordt gekenmerkt door een gebrek aan gebalanceerde contextuele informatie. Verslaggeving over de kolonies focust op de gevolgen van geweld voor de kolonisten en niet op de illegaliteit van de nederzettingen. Ook de implicaties van de uitbouw van kolonies voor het bepalen van de definitieve grenzen worden niet aangehaald. Na het uitbrengen van het Mitchellrapport komt daar enigszins verandering in. De onderzochte kranten zijn indirect een stuk kritischer ten opzichte van de kolonies. Er wordt echter nog steeds in alle talen gezwegen over de Amerikaanse hulp verleend aan de Israël's voor het uitbouwen van hun nederzettingen.

Ackerman (2001) onderschrijft Dunsky's conclusies in zijn onderzoek naar de Tweede Intifada. Hij stelt vast dat wanneer Amerikaanse media berichten over onlusten op de Westelijke Jordaanoever of in Gaza, er nauwelijks wordt vermeld dat dit twee door de Israël's bezette gebieden zijn. *"The word 'occupation' has become almost taboo for American reporters"* (Ackerman, 2001, p.62). Wanneer Ackerman (2001) de drie nationale nachtelijke nieuwsuitzendingen op ABC, CBS en NBC onderzoekt, komt hij tot de conclusie dat van de 99 nieuwsitems, uitgezonden na het uitbreken van de Tweede Intifada, slechts vier items het woord bezetting (of een variant erop) aan de Westelijke Jordaanoever of Gaza linken. Dit betekent dat in meer dan 90% van de items enige connectie ontbreekt. Hierdoor wordt Palestijnse agressie als pure terreur, gericht tegen onschuldige slachtoffers, geïnterpreteerd terwijl het vooral een reactie is op de bezetting door de Israël's.

Ackerman (2001) gaat verder en stelt zich de vraag of nog iemand van het Amerikaanse publiek op de hoogte is van het waarom van Palestijnse acties in de bezette gebieden. Hij meent dat de aanwezigheid van Israëlische checkpoints, het onteigenen van Palestijnse gronden voor de uitbreiding van kolonies, het uitbouwen van een wegennetwerk uitsluitend voor kolonisten en de illegaliteit van de nederzettingen in de Amerikaanse berichtgeving nagenoeg worden genegeerd. Palestijnse acties worden niet in de juiste context geplaatst waardoor het geweld veelal met haat in verband wordt gebracht eerder dan met de bezetting.

Philo e.a. (2003, 2004) trekken het gebrek aan context open naar de Europese, en meer bepaald Britse Israël-Palestinaberichtgeving. Na het uitbreken van de Tweede Intifada onderzochten zij 95 televisienieuwsbulletins uitgezonden op BBC1 en ITV. De begeleidende tekst werd getranscribeerd en gecheckt op historische context. Van de 3536 onderzochte tekstlijnen is er slechts in 17 lijnen een verwijzing naar context opgenomen. Onderwerpen als de Palestijnse vluchtelingen, de Oslo-akkoorden, de verdeling van water en land, de bezetting worden wel eens vermeld, maar deze referenties zijn meestal niet gekaderd. Philo en Berry (2004) menen bovendien dat enkel het aanhalen van begrippen, zonder verdere duiding heel wat onduidelijkheden en zelfs misverstanden bestendigt. Bijvoorbeeld: *'[...] the Israeli presence is not described as a military occupation and the significance of this is not explained, it was not clear what the word 'occupation' actually meant'* (Philo en Berry, 2004, p.118). Bijgevolg is het voor de kijkers moeilijk te begrijpen waarom het conflict zo weerspannig is. De redenen voor de onrust en boosheid van de Palestijnen blijven immers onvermeld. Dezelfde vaststellingen gaan op voor de nederzettingen in Palestijnse gebieden. Er wordt weliswaar over deze kolonies bericht, alleen wordt nagelaten te vermelden dat deze kolonies voor de Israël's een centrale militaire en strategische functie hebben. In dit opzicht wordt er steeds vanuit de Israëlische optiek over kolonies bericht. Woorden als 'defending', 'protecting', 'small Jewish enclaves' illustreren het Israëlische perspectief, maar negeren de Palestijnse visie. Ook worden te weinig kritische vragen gesteld bij de rol van kolonies in de militaire bezetting en de controle over land en water.

⁶⁰ Het Mitchellrapport werd op 20 mei 2001 gepubliceerd door een onderzoeksc commissie onder de leiding van de voormalige Amerikaanse senator George Mitchell. In het rapport werden bevindingen en aanbevelingen met betrekking tot de Tweede Intifada opgenomen (Ziarczyk, De Morgen, 25 mei 2001).

Onderzoekers van het Loughborough University Communications Research Centre (2006) bestuderen verschillende nationale nieuwsuitzendingen op de BBC-televisie en -radio, ITV, C4 en Sky. Ook de BBC-nieuwswebsite en -duidingprogramma's worden binnen dezelfde tijdspanne, 2005-2006, onderzocht. Wat betreft het aan bod komen van historische context onderschrijven zij de conclusies van de reeds aangehaalde auteurs. Na het registreren van referenties naar deze context, besluit de onderzoeksgroep dat Britse journalisten het hier en nu heel weinig aan het verleden linken. Als correspondenten bijvoorbeeld berichten over de terugtrekking van Israëlische kolonisten uit de Gazastrook, wordt slechts sporadisch vermeld dat dit gebied in de oorlog van 1967 werd bezet. Ook verwijzingen naar vredesakkoorden (Oslo, Camp David ...), oorlogen (1948, 1967, Yom Kippur in 1973⁶¹ ...) en belangrijke gebeurtenissen in de geschiedenis van het Israël-Palestinaconflict (de moord op Rabin, München, Sabra en Chatila ...) worden grotendeels achterwege gelaten.

Lowstedt en Madhoun (2003) concentreren zich dan weer op de contextuele informatie die heel **specifiek bij bepaalde acties** wordt gegeven. Ze geven de resultaten weer van zes maanden National Public Radio (NPR)-onderzoek en de studie naar het gebruik van de woorden 'retaliation', 'retaliate' en 'retaliatory' in de nachtelijke nieuwsuitzendingen op NBC, CBS en ABC in de periode 28 september 2000 tot 17 maart 2002. Uit de resultaten blijkt dat de woorden in 79% van de gebruikte keren aan Israëlische acties worden gelinkt en slechts in 9% van de gevallen met Palestijnse daden worden geassocieerd. Hierdoor ontstaat volgens Lowstedt en Madhoun (2003) de verkeerde indruk dat Israël's gewelddadig ageren uit zelfverdediging.

Ook de Bruijn (2002) focust op context met betrekking tot welbepaalde Israëlische of Palestijnse acties. Zij onderzoekt de berichtgeving over dezelfde nieuwsonderwerpen in de journaals van het Nederlandse NOS en RTL. Als uitgangspunt neemt ze de berichtgeving van Reuters. De feitelijke informatie van dit persagentschap wordt vergeleken met de berichten in de nieuwsrubrieken van het NOS en RTL-journaal. De Bruijn (2002) stelt dat als het een Israëlische actie met Palestijnse slachtoffers betreft, er stevast wordt gerefereerd naar de beweegredenen van de Israël's. Omgekeerd is dit niet het geval. Ook worden geen nuances aangebracht bij Palestijnse acties, wat weer wel gebeurt als het om een Israëlische actie gaat. Argumentatie voor Palestijnse acties ontbreekt meestal. Wordt die wel gegeven dan komt eerst het gebeurde uitgebreid aan bod en wordt pas dan geargumenteed waarom die actie er is gekomen. Bij een Israëlische actie wordt de argumentatie wel gegeven en meestal nog voor het gebeurde wordt uitgelegd.

Verschillende auteurs wijzen met andere woorden op een algemeen of specifiek contextprobleem in de mediaberichtgeving over het Israël-Palestinaconflict. Onafhankelijk van continent of regio blijkt dat door het negeren van context of door eenzijdige context, de verhoudingen tussen Israël's en Palestijnen door het publiek verkeerd worden ingeschat. Zoals in de aangehaalde onderzoeken naar voor komt, wordt vooral de Israëlische interpretatie van de feiten in de media gebracht. Zowel in de algemene context naar het ontstaan van het conflict tussen beide partijen als in de specifieke context, gelinkt aan bepaalde Israëlische of Palestijnse gewelddadige acties, komt het Israëlische standpunt aan bod. Vaak komt het erop neer dat Israël's als slachtoffer en Palestijnen als agressor in de media worden geportretteerd.

⁶¹ Op 6 oktober 1973 valt een Egyptisch-Syrische coalitie Israël aan. Vooral het feit dat deze verrassingsaanval op de meest heilige dag van de joodse kalender wordt uitgevoerd, zorgt voor consternatie. Uiteindelijk slaagt Israël erin ook deze oorlog naar zich toe te trekken (BBC Maps, 2008, <http://news.bbc.co.uk/>).

Relevantie van de gepresenteerde onderzoeken voor het ontwikkelen van eigen onderzoek:

Gezien contextuele duiding van belang is voor het doorgronden van het hele Israël-Palestinaconflict, is het aangewezen om in het eigen onderzoek eveneens een contextvariabele op te nemen. Verschillende auteurs verwijzen naar het ontbreken van historische referenties in de verslaggeving over het conflict tussen Israël's en Palestijnen. Daarom opteren we ervoor om de berichtgeving in de Vlaamse geschreven pers op contextuele gegevens te screenen.

Context duidt echter niet alleen op historiek. Ook het aan bod komen van motivaties voor acties uitgaande van zowel Israël's als Palestijnen kan onder de noemer context worden opgenomen. In ons onderzoek zullen we dan ook nagaan of er in de Vlaamse pers motivaties aan (gewelddadige) acties worden gekoppeld en hoe belangrijk deze motivaties zijn in de opbouw van het nieuwsverhaal.

2.2 Woordgebruik

De keuze van woorden is alles bepalend voor de interpretatie van nieuwsonderwerpen. Door het gebruik van gekleurde taal (eufemismen, metaforen, stereotypering ...) kan de publieke opinie in een bepaalde richting worden gestuurd. Doorgaans proberen journalisten dan ook alle taalfrivoliteiten te vermijden en zo neutraal en objectief mogelijk te berichten. Toch meent van Ginneken (1996) dat bepaalde vormen van gekleurde taal de berichtgeving binnensluipen. Het gevaar schuilt hierin dat bepaalde woordkeuzes legitimerend werken, terwijl andere juist het omgekeerde effect teweegbrengen. van Ginneken (1996) geeft een voor ons heel toepasselijk voorbeeld. Zo stelt hij dat Palestijnen vaak als terroristen worden beschreven, terwijl Israël's enkel vergeldingsacties uitvoeren. In dit geval groeit een waardeoordeel uit tot een feitelijke beschrijving: alle Palestijnen zijn terroristen, alle Israël's beschermen zich tegen terroristische aanvallen (cfr. stereotypering, hoofdstuk 6).

Verschillende onderzoeken hebben zich specifiek op het taalgebruik met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict geconcentreerd. In wat volgt gaan we dieper in op de labels 'terrorisme' (of aanverwante begrippen), 'nederzettingen', 'kolonies', 'bezette' en 'betwiste' gebieden en staan we stil bij de woordkeuze voor het beschrijven van acties en dodelijke slachtoffers.

2.2.1 Terrorisme

Positieve en negatieve connotaties van terrorismegerelateerde labels

Picard en Adams (1991) concentreren zich in hun onderzoek op de labeling van acties en daders in het kader van politiek geweld. De berichtgeving in de LA Times, The NY Times en The Washington Post wordt in de periode 1980-1985 onderzocht op woordgebruik. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen nominale en descriptieve beschrijvingen. Nominale woorden hebben geen bijbetekenis en beschrijven acties en daders zonder een oordeel te vellen. Voorbeelden zijn de labels 'kaper', 'schietpartij' en 'bombardement'. Descriptieve woorden zijn daarentegen minder neutraal en geven een waardeoordeel weer. Voorbeelden hiervan zijn de woorden 'vrijheidsstrijder', 'terrorist', 'crimineel', 'moordenaar' en 'lafaard'. Uit de resultaten blijkt dat journalisten, overheidsbronnen en getuigen, acties en daders in totaal verschillende bewoordingen beschrijven. Terwijl journalisten en getuigen nominale woorden gebruiken, hanteren overheidsbronnen overwegend descriptieve beschrijvingen. Hieruit kunnen we afleiden dat indien media zich voornamelijk op overheidsbronnen beroepen de kans groot is dat de descriptieve labels worden overgenomen. Dit onderstreept nog eens het belang voor conflicterende partijen om zich een toegang tot de media te verschaffen. Tegelijk nuanceren Picard en Adams (1991) de macht van overheidsbronnen door vast te stellen dat media slechts heel weinig primaire bronnen aan bod laten komen en de nieuwsrapporten

overwegend op basis van eigen informatie opmaken. Wanneer de auteurs vervolgens specifiek focussen op het woordgebruik van de onderzochte kranten, blijkt dat daders van politiek geweld in 1/3 van de onderzochte incidenten descriptieve labels krijgen opgeplakt, terwijl acties nominaal worden beschreven.

Simmons (1991) focust zijn onderzoek naar het gebruik van labels op de berichtgeving in de Amerikaanse nieuwsmagazines Time, Newsweek en U.S. News en World Report (1980-1989). In tegenstelling tot Picard en Adams (1991) deelt hij de potentiële labels niet zelf in categorieën in, maar baseert hij zich hiervoor op een bevraging van 120 studenten. Simmons (1991) onderscheidt enkel positieve en negatieve labels, in onderstaande tabel weergegeven. Uit de analyse van 185 artikels ontleend aan de drie onderzochte nieuwsmagazines blijkt vervolgens dat vooral de term 'terrorist' veelgebruikt is. Andere termen komen nagenoeg niet in de berichtgeving voor.

Tabel 2: De inhoud van persoonsgebonden labels volgens Simmons (1991)

Negative	N	Positive	N
Attacker	9	Militiaman	1
Gunman	13	Revolutionary	4
Leftist	1	Rightist	1
Terrorist	120	Nationalist	2
Armed-man	1		
Extremist	8		
Hijacker	6		
Radical	8		
Guerrilla	11		

Bron: Simmons (1991, p.31)

Weimann (1985) (en bij uitbreiding Weimann en Winn, 1993) stelt aan de hand van een publieksonderzoek vast dat met elkaar verwante woorden gevoelsmatig op een andere manier door een publiek worden onthaald. Nadat hij, vertrekkende vanuit het label terrorist, verschillende gerelateerde woorden aan zijn publiek heeft voorgelegd, gaat hij na hoe deze woorden worden geëvalueerd. In onderstaand overzicht is duidelijk dat bepaalde woorden eerder als negatief, neutraal of positief worden aangeduid:

Tabel 3: De inhoud van persoonsgebonden labels volgens Weimann en Winn (1993)

Negative	Neutral	Positive
Murderers	Guerrilla	Freedom fighter
Gunmen	Army	Liberation organisation
Saboteurs	Underground	Liberation movement
Terrorists	Separatists	Nationalists
Criminals	Organisation	Independence movement
Kidnappers	Movement	Independence organisation
Hijackers	Commandos	Patriots
Assassins	Group	
	Front	

Bron: Weimann en Winn (1993, p.193), Weimann (1985, p.436)

Het gebruik van positieve en negatieve terrorismegerelateerde labels in de berichtgeving over Israël-Palestina

Zelizer, Park en Gudelunas (2002) gaan nog een stap verder en menen dat bepaalde woorden eerder het Israëli'sch perspectief op het conflict onderstrepen, terwijl andere de Palestijnse visie weerspiegelen. Gezien bovenstaande woorden vooral met betrekking tot de Palestijnen worden gebruikt, betekent dit concreet dat de Israëli'sche partij de Palestijnen met negatief geëvalueerde woorden in verband brengt. Palestijnen daarentegen beschrijven zichzelf aan de hand van de positieve labels.

Zelizer e.a. (2002, p.290) onderzoeken vervolgens hoe beide partijen in de Amerikaanse nationale kranten The NY Times, The Washington Post en Chicago Tribune aan bod komen. Nemen deze kranten het Israëli'sche jargon over of laten ze ook het Palestijnse perspectief in

hun berichtgeving toe? Uit het onderzoek van dertig dagen Intifadaberichtgeving (in totaal 252 artikels uit de periode september 2000 tot juni 2001) blijkt dat Palestijnen meestal als terroristen of zelfmoordterroristen worden omschreven, eerder dan dat het Palestijnse label van martelaar wordt gebruikt. Volgens Fisk (2005, p.554) is dit ook bij andere nieuwsmedia stilaan een gegeven geworden. Als Palestijnen een Israëlï doden, zijn het terroristen. Als Israëlï's een Palestijn vermoorden, zijn het 'gestoorde Joodse kolonisten', 'Amerikaanse immigranten' of 'ondergrondse Joodse strijders' (Fisk, 2005, p.555).

de Bruijn (2002) gaat op hetzelfde elan verder en stelt in haar onderzoek vast dat hoewel het persbureau Reuters eerder neutrale woorden gebruikt, afnemende televisiemedia vaker kleurwoorden gaan integreren. Labels als terreur, terroristen, extremisten komen aan bod terwijl woorden als bezettingsleger, vrijheidsstrijders of verzetsstrijders heel vaak worden vermeden.

Onderzoekers van het Loughborough University Communications Research Centre (2006) gaan dan weer het vóórkomen van geladen woorden zoals terrorist, zelfmoordterrorist, militant, extremist, vluchteling, Jihad, Intifada en bezetting na. Daarbij stellen ze vast dat Britse journalisten het gebruik van deze gecontesteerde woorden proberen te vermijden. Indien ze ze wel gebruiken, wordt duidelijk gemaakt dat ze uit de mond van actoren in het conflict zijn geregistreerd⁶².

First (1998) ten slotte stelt ook vast dat in de Israëlische pers Palestijnen met negatieve labels worden aangeduid. Ze worden als Intifadaterroristen en niet als helden, revolutionairen of vrijheidsstrijders beschreven.

Terrorismegerelateerde woorden worden, anders gesteld, op een discrepante manier in de internationale media gebruikt. Terwijl de ene partij overwegend in negatieve bewoordingen wordt gelabeld, komt de andere partij vooral met positieve labels in de media. Palestijnse acties worden veelal met terrorisme in verband gebracht, terwijl Israëlische dodelijke acties als beschermingsmaatregel worden beschouwd. Deze discrepanties komen echter niet enkel met betrekking tot de labeling van de actoren aan bod.

2.2.2 Betwiste versus bezette gebieden, nederzettingen versus kolonies

De benaming van de Palestijnse gebieden is eveneens partijgeladen. Israëlï's spreken over betwiste gebieden, Palestijnen over bezette gebieden. Daarbij aansluitend hebben Israëlï's het over nederzettingen of Joodse buurten, Palestijnen over (illegale) kolonies.

de Bruijn (2002) stelt in haar onderzoek vast dat journalisten op de zenders NOS en RTL voornamelijk het Israëlische jargon hanteren. Door termen als 'betwiste gebieden' en 'buurten' eerder dan 'bezette gebieden' en 'kolonies' te gebruiken spelen de onderzochte tv-zenders in op het Israëlische taalgebruik. Fisk (2005, p.612) stelt dat ook Amerikaanse journalisten zich aan partijdig taalgebruik schuldig maken. Waar andere auteurs nog in het midden laten of de journalist al dan niet bewust een bepaalde woordkeuze hanteert, meent Fisk (2005, p.612) dat Amerikaanse journalisten zo bang zijn voor Israëlische kritiek dat ze illegale nederzettingen Joodse buurten gaan noemen. Een houding die volgens Fisk (2005, p.646) politiek geïnstrueerd wordt doordat Amerikaanse ambassades van hogerhand de term 'betwist' en niet 'bezet' dienen te gebruiken. Fisk (2005, p.572) staat ook stil bij het gebruik van de termen 'nederzettingen' en 'kolonies'. Nederzettingen hebben volgens hem 'van nature iets troostrijks'. *"Het heeft iets permanents over zich, iets rechtmatigs. Ieder mens wil zich 'neerzetten', wil een thuis hebben"* (Fisk, 2005, p.572). Juist daarom vind Fisk het meer

⁶² Onderzoekers van het Loughborough University Communications Research Centre (2006) verklaren de voorzichtigheid in woordgebruik deels als een poging om aan de BBC-richtlijnen te voldoen (deze uitleg geldt vanzelfsprekend enkel voor BBC-journalisten). Deze richtlijnen (cfr. Barkho, 2008) stellen 'neutraal' taalgebruik voorop als gevolg van de kritieken die de openbare omroep in het verleden aan haar adres kreeg van pro-Palestijnse en pro-Israëlische groeperingen.

confronterend wanneer journalisten het over kolonies hebben. Dit woord heeft door de geschiedenis een negatieve inhoud gekregen en impliceert een, volgens Fisk, veel correctere weergave van de feiten. De bevindingen van Fisk worden ondersteund door het onderzoek van Zelizer e.a. (2002). Zij menen dat in The NY Times, The Washington Post en Chicago Tribune gecontesteerde termen als 'bezetting' uit de berichtgeving worden weggelaten en vervangen door 'betwist'. Ook is er duidelijk meer vermelding van Israëlische 'buurten' ten nadele van de termen 'nederzettingen' en 'kolonies'.

We kunnen met andere woorden stellen dat niet enkel terrorisme gerelateerde labels discrepant in de media aan bod komen. Vraag is echter of het publiek daadwerkelijk het onderscheid tussen de meer positieve en negatieve labels aanhangt. In tegenstelling tot labels als terrorist en vrijheidsstrijder is de positieve of negatieve connotatie van bezet, betwist, nederzetting en kolonies minder opmerkelijk.

2.2.3 Acties en slachtoffers

Het Israël-Palestinaconflict wordt gekenmerkt door gewelddadige acties uitgaande van zowel Palestijnse als Israëlische zijde. Israël's zijn meermaals de Palestijnse gebieden binnengevallen, Palestijnen hebben verschillende zelfmoordaanslagen, gericht op Israëlische doeleinden, uitgevoerd. Hoewel de Palestijnse en Israëlische acties vaak gelijkaardige consequenties hebben, is het opvallend dat er in totaal andere bewoordingen over de acties wordt bericht. Israëlische acties worden bijvoorbeeld nooit 'terroristische daden', maar militaire 'operaties' tegen 'terroristische doelen', 'gerichte aanvallen' of 'vergeldingsacties' genoemd (Fisk, 2005, p.555, p.612; Korn, 2004, p.256; Suleiman, 1983). Bovendien blijkt dat indien er Palestijnse slachtoffers vallen vaak in termen van 'schermutselingen', 'incidenten', 'clashes' of 'confrontaties' wordt gesproken (Ackerman, 2001, p.65; Zelizer e.a., 2002, p.290; Korn, 2004, p.255). Volgens Fisk (2005, p.598) kunnen bij 'schermutselingen' Palestijnen omkomen zonder dat iemand daarvoor verantwoording dient af te leggen. De term verbloemt met andere woorden wat echt is voorgevallen. Adjectieven die het hele verhaal iets kleurrijker weergeven, worden ten slotte óók vooral in relatie tot de Palestijnse acties vermeld. De Bruijn (2002) geeft het voorbeeld van de term 'bloedig'. Palestijnse acties zijn bloedig, Israëlische acties zijn dit zelden. Fisk (2005, p.670) bevestigt dit en stelt dat media over Palestijnse 'barbaarse' 'bloedbaden' berichten, maar niet over Israëlische.

Wanneer we het woordgebruik met betrekking tot de slachtoffers nagaan komen we tot gelijkaardige conclusies. Terwijl Palestijnen worden gedood of om het leven komen, worden Israël's vermoord of gelyncht (Fisk, 2005, p.604; de Bruijn, 2002; Korn, 2004, p.255; Philo e.a., 2003).

Ook met betrekking tot de acties kunnen we besluiten dat beide partijen in het Israël-Palestinaconflict in de media anders worden behandeld. De aangehaalde onderzoeken tonen aan dat het woordgebruik heel vaak in het voordeel van de Israël's is. Palestijnse acties, hoewel van dezelfde orde als Israëlische acties, zijn meer negatief gelabeld. In tegenstelling tot vorige paragraaf waar we opmerkten dat positieve en negatieve labels door een publiek misschien niet altijd in die zin worden ervaren, kunnen we stellen dat met betrekking tot acties en slachtoffers het verschil in connotatie zeker ook door een publiek zal worden gevoeld.

Relevantie van de gepresenteerde onderzoeken voor het ontwikkelen van eigen onderzoek:

Het is duidelijk dat de keuze van woorden een bepaalde lezing van gebeurtenissen stimuleert. Weimann heeft het over positieve, negatieve en neutrale woorden. Ook de andere auteurs geven voorbeelden van positief en negatief geconnoteerde woorden. Het is interessant om na te gaan welke woorden in de Vlaamse media in relatie tot welke partij worden gebruikt. Worden negatieve woorden eveneens aan Palestijnen gekoppeld terwijl meer positieve bewoordingen voor de Israëli's zijn weggelegd?

Bijkomend kunnen we onderzoek doen naar de evaluatie van woorden door een publiek. Fisk stelt dat bijvoorbeeld het woord 'kolonie' negatief wordt geëvalueerd, terwijl 'nederzetting' een positief aura uitstraalt. Vraag is of het publiek ook dit onderscheid in 'kleur' maakt. Daarom lijkt het aangewezen om het Vlaamse publiek te bevragen naar hun evaluatie van woorden, die veelgebruikt zijn in de verslaggeving over het Israël-Palestinaconflict.

2.3 Slachtoffers

2.3.1 De procentuele weergave van slachtoffers

Volgens Wolfsfeld (2001) is de portrettering van slachtoffers een belangrijke variabele voor het beïnvloeden van de publieke opinie. Zowel Palestijnen als Israëli's zullen in de eigen pers een uitvergroting van hun slachtoffers maken. Hiermee demoniseren ze de andere partij en spelen ze in op de gevoelens van het publiek. Wolfsfeld (2001) stelt dat eigen slachtoffers namen en gezichten krijgen. Er is in de nieuwsitems, die meestal op de voorpagina worden gezet, plaats voor rouwende familieleden, uitgebreide achtergronden en informatie omtrent de doodsoorzaak. Slachtoffers van de andere kant daarentegen zijn niet meer dan statistieken. Hierdoor wordt de idee van eigen onschuld bevestigd en wordt de tegenpartij gedemoniseerd.

Rinnawi (2007) stelt in haar onderzoek naar de kranten Ha'aretz en Yediot Ahronot vast dat het aantal slachtoffers in de berichtgeving over de eerste maanden van de Tweede Intifada disproportioneel is. Door het aantal Palestijnse slachtoffers te minimaliseren, geven de kranten aan dat de Israëli's de enige echte slachtoffers in het conflict zijn.

Cohen, Adoni en Nossek (1993) onderzoeken de televisieberichtgeving over de Eerste Intifada in Israël (Israel Television), Amerika (ABC, CBS, NBC), Groot-Brittannië (BBC, ITN) en Duitsland (ARD, ZDF). Ze stellen vast dat gewonden en doden respectievelijk slechts in 8 en 10% van de 233 onderzochte nieuwsitems verbaal worden vermeld. Geen enkele dode wordt bovendien in beeld gebracht en ook gewonden worden slechts sporadisch getoond.

Meer specifiek wijst het onderzoek van Lowstedt en Madhoun (2003) uit dat op de Amerikaanse radio NRJ 81% van de Israëlische doden wordt gerapporteerd ten opzichte van 34% van de Palestijnse doden. Maar liefst 66% van de Palestijnse dodelijke slachtoffers wordt nooit op de radio vermeld. Hierdoor leeft er bij de Amerikanen de idee dat bijna 50% van de doden in de strijd tussen Israëli's en Palestijnen Joden zijn. De werkelijke verhouding draait rond 75% Palestijnse slachtoffers en 25% Israëlische slachtoffers.

de Bruijn (2002) komt in haar onderzoek naar het Nederlandse televisienieuws tot gelijkaardige bevindingen, alleen worden die resultaten niet uitgedrukt in percentages. Zij ziet onder slachtoffers ook niet-dodelijke slachtoffers, waardoor het aantal slachtoffers dat in nieuwsuitzendingen kan worden gerapporteerd, sterk uitbreidt. Ze stelt echter vast dat Palestijnse doden en gewonden als gevolg van een Israëlische actie enkel nieuws zijn als er veel slachtoffers zijn gevallen.

Onderzoekers van het Loughborough University Communications Research Centre (2006) leggen eveneens de nadruk op het aantal gerapporteerde slachtoffers, maar beschouwen enkel het aantal dodelijke slachtoffers. Ze stellen vast dat Britse nieuwsuitzendingen zes keer meer Israëlische dan Palestijnse slachtoffers rapporteren. Indien de cijfers van mensenrechtenorganisatie B'Tselem ernaast worden gelegd, blijkt dat drie keer meer Palestijnen dan Israëli's in de onderzochte periode zijn omgekomen. Enigszins anders zijn de resultaten voor het BBC News online, waar nieuwsverhalen over Palestijnse dodelijke slachtoffers wel meer frequent worden gepubliceerd.

Philo e.a. (2003) stellen ten slotte dat sedert het begin van de Intifada tien keer meer Palestijnen dan Israëli's zijn gedood, maar dat Israëlische slachtoffers oververtegenwoordigd worden in de berichtgeving. De studie van Philo en Berry (2004) toont aan dat in de onderzochte tijdsperiode 13 keer meer Palestijnse dan Israëlische slachtoffers zijn gevallen. Uit de analyse van de nieuwsinhoud blijkt echter dat Israëlische doden en gewonden 1/3 van de berichtgeving uitmaken.

2.3.2 De beschrijving van slachtoffers

Viser (2003) focust in zijn onderzoek naar de Amerikaanse krant The NY Times en de Israëlische krant Ha'aretz niet zozeer op de procentuele weergave van slachtoffers, maar gaat dieper in op de beschrijving van deze slachtoffers. Drie tijdsperiodes (december 1987 tot december 1988, september 2000 tot september 2001 en 11 september 2001 tot 11 december 2001) worden aan de hand van samengestelde of opeenvolgende weken onderzocht. Viser (2003) stelt dat in The NY Times in weinig gepersonaliseerde bewoordingen over Palestijnse slachtoffers wordt bericht. In de periode '87-'88 wordt op regelmatige basis (bijna 50% van de artikels) de naam van de slachtoffers vermeld. Dit neemt echter af in de tweede en derde periode. Viser (2003) komt wel tot een opvallende vaststelling met betrekking tot de krant Ha'aretz. Hoewel dit een Israëlisch dagblad is, worden Palestijnse dodelijke slachtoffers meer gepersonaliseerd dan Israëlische (in de periode 2001: 62% vs 52%). In het algemeen geeft The NY Times veel minder biografische informatie over de Palestijnse slachtoffers dan de krant Ha'aretz. We kunnen stellen dat in het onderzoek van Viser de demonisering van de tegenpartij niet echt opgaat.

Ook Zelizer e.a. (2002), Korn (2004), Nir en Roeh (1992), Rinnawi (2007) en Philo e.a. (2004) focussen op de weergave van de dodelijke slachtoffers. Zelizer e.a. (2002) rapporteren dat in de kranten The NY Times, The Washington Post en Chicago Tribune, Israëlische slachtoffers in de titel van artikels worden vermeld en in het artikel met een uitgebreide biografische achtergrond worden bedacht. Heel wat minder aandacht gaat daarentegen naar de Palestijnse slachtoffers. In de titel komen ze minder aan bod en ook in het artikel zelf wordt weinig aandacht aan deze slachtoffers besteed. Bovendien blijkt dat titels heel vaak de Israëli's als slachtoffers en de Palestijnen als daders positioneren.

Korn (2004) focust dan weer op 123 issues van de krant Ha'aretz, gepubliceerd gedurende het eerste jaar van de Tweede Intifada (2000-2001). Ze stelt vast dat Palestijnse slachtoffers heel weinig in titels en vooral in de binnenpagina's van het dagblad aan bod komen. Het slachtofferaantal wordt echter correct gerapporteerd, dit in tegenstelling tot wat andere auteurs hebben vastgesteld. Bovendien wordt in de artikels vaak biografische informatie over de Palestijnse slachtoffers ingesloten. Toch blijkt Ha'aretz de ware toedracht op een andere manier te maskeren. De krant laat immers uitschijnen dat Palestijnse slachtoffers in gewapende confrontaties om het leven komen, terwijl het in realiteit vaak om ongewapende burgerslachtoffers gaat, die door Israëlische militairen onder vuur zijn genomen. Indien het echter effectief gewapende Palestijnse slachtoffers betreft, wordt dit gegeven heel sterk benadrukt. Op deze manier wordt de idee van de Intifada als een gewelddadige Palestijnse opstand in stand gehouden en wordt het Israëlisch militair ingrijpen gerechtvaardigd.

Rinnawi (2007) stelt dat Palestijnse slachtoffers in de berichtgeving over de Tweede Intifada in Ha'aretz en Yediot Ahronot op een heel specifieke manier aan bod komen. Palestijnen worden als agressor en als bedreiging voor de Israëlische veiligheid in de media gebracht. Ze zijn gewelddadig en provocerend. Palestijnse slachtoffers zijn bijgevolg helemaal niet zo onschuldig. Ze zijn gevaarlijk, niet zelden gewapend en verantwoordelijk voor het Israëlisch geweld tegen hen gericht. Indien toch melding wordt gemaakt van onschuldige Palestijnse gewonden of doden, wordt in één adem ook verwezen naar andere acties waarin Palestijnen gewelddadig uit de hoek zijn gekomen. Bovendien blijven de omstandigheden waarin Palestijnen zijn gedood of gewond geraakt, obscuur of onvermeld. Joodse slachtoffers worden op een heel andere manier in beeld gebracht. Zij worden echt als slachtoffer geportretteerd. Hun naam wordt meestal vermeld alsook de familiale omstandigheden en andere details met betrekking tot het persoonlijke leven van het slachtoffer.

Nir en Roeh (1992) onderzoeken eveneens de kranten Ha'aretz en Yediot Ahronot en dit gedurende vijf periodes tussen 1987 en 1989. Ze gaan na hoe Palestijnse en Israëlische actoren in de koppen van de geselecteerde artikels aan bod komen.

Acht variabelen staan hierbij centraal: het (al dan niet) vermelden van:

Tabel 4: De weergave van persoonlijke informatie met betrekking tot slachtoffers

	Palestijnen	Israëli's
1) de naam van het slachtoffer	7	55
2) de leeftijd of de leeftijdsgroep (zonder vermelden van de naam)	19	4
3) het beroep of de sociale status	17	-
4) de woonplaats (inwoner of kolonist)	17	31
5) de nationale verwantschap (Arabier of Jood)	7	-
6) de rol van de actor binnen het gebeuren	15	10
7) het aantal participanten zonder referentie naar hun banden met óf de Palestijnen óf de Israëli's	15	-
8) een groep	2	-

Uit de resultaten blijkt dat meer dan de helft van de Israëlische actoren en slechts 7% van de Palestijnen bij naam worden genoemd. De informatie die over Palestijnen wordt gecommuniceerd ondersteunt volgens Nir en Roeh (1992) de stereotypering van Arabieren: Palestijnen maken enkel deel uit van een leeftijds- of sociale groep. Ze hebben geen duidelijke identiteit en verblijven niet op een specifieke plaats⁶³.

Philo en Berry (2004) identificeren eveneens een verschil in taal om de Palestijnse en Israëlische gewonden en doden in het Britse televisienieuws te beschrijven. Vooral Israëlische doden worden immers in verband gebracht met moord, gruwel, lynchen en slachtpartijen. Ook biografische informatie is voornamelijk voor Israëlische slachtoffers voorbehouden. Berichten over Palestijnse slachtoffers worden bovendien vaak vanuit het Israëlisch perspectief opgesteld. In de case van het Palestijnse slachtoffer Mohammed Al-Durah beaamden journalisten dat de jongen door Israëlisch vuur om het leven was gekomen, maar werd de Israëlische verklaring voor het voorval in de mediaoutput meegegeven. De jongen was ongelukkig genoeg temidden een vuurgevecht terechtgekomen en daardoor onopzettelijk neergeschoten. Palestijnen twijfelden echter aan deze onopzettelijkheid.

Verschillende auteurs zijn het er met andere woorden over eens dat Palestijnse en Israëlische slachtoffers in de internationale media anders worden behandeld. In de eerste plaats is het aantal Israëlische slachtoffers, weergegeven in de verschillende nieuwsmedia, disproportioneel met het aantal Palestijnse slachtoffers. Uit de statistieken blijkt dat het aantal Palestijnse doden en gewonden het aantal Israëlische overstijgt, maar media brengen meer nieuws rond Israëlische slachtoffers.

⁶³ Roeh en Nir (1993) breiden dit onderzoek begin de jaren '90 uit. Ook de kranten Davar en Ma'ariv worden in dezelfde periode en aan de hand van dezelfde analyse onderzocht. De conclusies zijn echter zeer gelijklopend met het eerste onderzoek. Slechts 6,0% van de Palestijnse actoren wordt met naam vermeld, tegenover 44,0% van de Israëlische actoren.

Ook de manier waarop over Palestijnse en Israëlische slachtoffers wordt bericht is heel verschillend. De meeste auteurs zijn het erover eens dat meer aandacht naar de Israëlische slachtoffers uitgaat. Zij worden in titels vermeld, hun persoonlijk en familiaal leven komt aan bod en zij worden in termen van onschuld beschreven. Palestijnen worden zelden gepersonaliseerd en krijgen meestal de zwarte piet voor het gebeurde doorgeschoven.

Uit de bovenstaande onderzoeken blijkt bovendien dat zowel Amerikaanse, Britse als Israëlische media in hun berichtgeving de Israëlische partij in het conflict favoriseren.

Relevantie van de gepresenteerde onderzoeken voor het ontwikkelen van eigen onderzoek:

Uit de aangehaalde onderzoeken blijkt dat de toekenning van de dader- en slachtofferrol belangrijk is voor de positionering van beide partijen in het conflict. Zowel Israël's als Palestijnen zien zichzelf liever als slachtoffer dan als dader geportretteerd.

Aan de hand van onderzoek van de titel, de lead en het hele artikel kunnen we meer inzicht krijgen in de verdeling van de slachtoffer- en daderrol.

Indien we dan specifiek focussen op de weergave van slachtoffers, blijkt het verschaffen van biografische informatie een belangrijke variabele in de personalisering van deze slachtoffers. Personalisering vergroot het identificatiepotentieel van het publiek en is bijgevolg een bepalende factor in het bespelen van de publieke opinie.

2.4 Bronnen

Een aantal auteurs hebben zich toegelegd op bronnenonderzoek. In hun studies wordt nagegaan hoe het gebruik van Israëlische en Palestijnse bronnen zich tot elkaar verhoudt. Hebben beide partijen evenveel kans om gehoord te worden of blijkt dat dankzij het goed uitgebouwde communicatiesysteem (cfr. supra) Israël's veel vaker worden geciteerd of als bron worden aangehaald.

Zelizer, Park en Gudelunas (2002) catalogeren de bronnen volgens drie kenmerken: de status van de bron, de nauwkeurigheid waarmee de bron wordt omschreven (anoniem of bij naam genoemd) en de nationaliteit van de bronnen. Ze stellen vast dat in de kranten The NY Times, The Washington Post en Chicago Tribune vooral personen met een hoge status worden geïnterpelleerd. Veelal zijn dit zelfs Amerikanen of internationale hooggeplaatsten. Israëlische en Palestijnse gebruikte bronnen horen eerder in de lagere sociale klassen thuis. Vaak worden zij als bron gevraagd om verhalen rond slachtoffers, begrafenissen ... te onderbouwen. Wel worden alle bronnen meestal bij naam genoemd.

Het is opvallend dat Amerikaanse kranten zich voornamelijk op eigen bronnen beroepen en zelfs heel weinig gebruik maken van Israëlische bronnen. Niettegenstaande Israël over een goed uitgebouwde PR-machine beschikt, blijken Israël's toch niet tot de kern van de Amerikaanse verslaggeving te kunnen doordringen. Het gebruik van naam en toenaam in verhalen over slachtoffers sluit dan wel meer aan bij wat eerder werd gesteld. Het is echter opmerkelijk dat ook hier niet echt een onderscheid wordt gemaakt tussen Palestijnse en Israëlische bronnen. Hierdoor kan het publiek zich zowel met Israël's als Palestijnen identificeren.

Viser (2001) komt tot totaal andere bevindingen in zijn onderzoek naar The NY Times en Ha'aretz. Door het markeren van Israëlische en Palestijnse bronnen, komt hij tot de bevinding dat The NY Times zich veel meer op Israëlische dan Palestijnse bronnen beroept. Opgedeeld naar de drie onderzochte periodes (cfr. supra) is de discrepantie het kleinst in de verslaggeving over de Eerste Intifada. Het onevenwicht neemt toe in de verslaggeving over de Al-Aqsa Intifada en is het grootst na 11 september 2001. Veelgebruikte Israëlische bronnen zijn regeringsleden, legerwoordvoerders, politie en journalisten. De meest voorkomende Palestijnse bronnen zijn leden van de Palestijnse Autoriteit, Fatah-leden,

politie en journalisten. Deze laatste gegevens sluiten wél aan bij wat Zelizer e.a. (2002) hebben vastgesteld. De bronnen worden vooral gerekruteerd uit de hogere sociale klassen; de mening van het 'gewone volk' wekt nauwelijks interesse op. Ha'aretz ten slotte hanteert logischerwijs ook meer Israëlische dan Palestijnse bronnen. Gezien Amerikaanse kranten zich in de eerste plaats op eigen bronnen beroepen is het niet uitzonderlijk dat ook Israëlische journalisten zich primair op eigen nationale contactpersonen richten.

Korn (2004) sluit zich aan bij de resultaten van Viser (2001) met betrekking tot de krant Ha'aretz. In haar onderzoek naar deze krant stelt ze vast dat Israëlische militairen en officiële woordvoerders inderdaad een belangrijke en (te?) veel gebruikte bron van informatie zijn. Hierdoor slaagt Ha'aretz er niet in zich te distantiëren van het jargon dat door deze woordvoerders wordt gehanteerd. Hun terminologie wordt immers vaak zonder bedenkingen overgenomen. Palestijnse bronnen worden daarentegen veel minder nauwkeurig en frequent weergegeven.

Rinnawi (2007, p.160) bestudeert dan weer de berichtgeving over de Tweede Intifada in de kranten Yediot Ahronot en Ha'aretz en komt tot gelijkaardige bevindingen als Korn (2004). Meer dan 60% van de bronnen gebruikt in de 606 onderzochte artikels blijkt immers Israëlisch te zijn. Meer bepaald woordvoerders van het leger, de veiligheidsdiensten en de overheid worden constant als bron opgevoerd.

Onderzoekers van het Loughborough University Communications Research Centre (2006), Philo (2003), Philo en Berry (2004) en First (1998) focussen, in tegenstelling tot de voorgaande auteurs, op televisieberichtgeving.

First (1998) concentreert haar onderzoek op het Israëlisch televisienieuwsprogramma Mabat. Ze analyseert 54 uitzendingen uit 1987 en 1988 waarbij 496 gebeurtenissen worden onderscheiden. In totaal komen 2440 participanten aan bod waarvan 366 Arabieren⁶⁴. Globaal gezien blijkt dat deze Arabische participanten anoniem worden weergegeven. In 75% van de gevallen wordt immers geen naam vermeld. Wanneer de cijfers enkel voor de Palestijnen worden beschouwd, ligt het aantal vermelde Palestijnen met naam en toenaam nog lager (12%). Terwijl de niet-Palestijnse Arabieren bovendien door hun leiders op het scherm worden vertegenwoordigd, blijkt dat met betrekking tot de Palestijnen enkel de burgers en niet het leiderschap aan bod komen. Palestijnen met een hoge sociale status worden met andere woorden van het scherm gebannen.

First (2004) herhaalt haar onderzoek eind de jaren '90. Ze onderzoekt 38 nieuwsuitzendingen in de periode december 1997 - februari 1998. In tegenstelling tot de eerste studie wordt niet enkel Mabat bestudeerd, maar ook het nieuws op Channel 2, een commercieel kanaal dat in 1993 werd opgericht⁶⁵. Er worden 328 nieuwsgebeurtenissen onderzocht. 1920 participanten komen aan bod waarvan 251 Arabieren. Net zoals in 1988 zijn Arabieren dus ondervertegenwoordigd. De Palestijnen komen in de tweede periode echter verhoudingsgewijs meer aan bod. Ze worden bovendien vertegenwoordigd door hun leiderschap en meer en meer bij naam genoemd. In die zin is de representatie van Palestijnen in de loop der jaren dan toch ten goede veranderd.

Onderzoekers van het Loughborough University Communications Research Centre (2006) gaan na in welke mate Israëlische en Palestijnse bronnen in het Britse televisienieuws gelijk aan bod komen. De resultaten tonen aan dat Israëlische actoren 49% en Palestijnen 32% van de gecodeerde bronnen in de BBC-nieuwsberichtgeving vertegenwoordigen. Hierbij is het opvallend dat zowel Israëlische als Palestijnse politieke figuren evenveel aan bod komen, maar dat vooral de Israëlische niet-politieke actoren (voornamelijk kolonisten en

⁶⁴ In tegenstelling tot voorgaande onderzoeken heeft First (1998) het niet enkel over Palestijnen, maar ook over Israëlische Arabieren en Arabieren uit andere Arabische landen. Het is echter niet duidelijk hoeveel Palestijnen er deel uitmaken van de 366 geïdentificeerde Arabieren.

⁶⁵ Het onderzoek toont echter geen verschillen tussen beide nieuwsuitzendingen aan.

woordvoerders van het leger) meer worden gehoord dan de Palestijnse. De berichtgeving op ITV, Sky en C4 laat beide partijen bovendien minder gebalanceerd aan het woord. Israëlische actoren worden op deze zenders immers bevoordeeld.

Philo (2003) en Philo en Berry (2004) merken op dat bij het begin van de Intifada Israël's dubbel zoveel in de onderzochte nieuwsjournals aan het woord worden gelaten als de Palestijnen. Ze worden bovendien in een kalme en relaxe omgeving geïnterviewd zodat hun standpunten beter tot hun recht komen. Ook blijkt dat Israëlische statements, acties en perspectieven meer in de headlines van nieuwsuitzendingen aan bod komen waardoor ze een hoge zichtbaarheid hebben. Palestijnse perspectieven zijn diep in de tekst begraven en worden veel minder benadrukt.

Samenvattend kunnen we stellen dat het merendeel van de aangehaalde onderzoeken aantoont dat Israëlische en Palestijnse bronnen op een andere manier in de media aan bod komen. Terwijl het enigszins logisch is dat Israëlische media vooral een beroep doen op Israëlische bronnen, blijken Palestijnse bronnen ook in de andere, internationale media ondervertegenwoordigd. De Amerikaanse media vallen heel vaak terug op Amerikaanse en Israëlische bronnen. Britse media hebben meer oog voor Palestijnse politieke bronnen, maar gebruiken nog steeds meest Israëlische bronnen. Zowel Israëlische als Palestijnse bronnen hebben echter meestal een hoge status.

Relevantie van de gepresenteerde onderzoeken voor het ontwikkelen van eigen onderzoek:

Het is duidelijk dat het citeren en raadplegen van bronnen van invloed is op het beeld dat in de media wordt verspreid. In ons onderzoek zullen we dan ook het bronnengebruik nagaan. Net als bovenstaande auteurs hebben we aandacht voor het aan bod komen van Palestijnse en Israëlische bronnen. We registreren hoeveel keer een bron wordt geraadpleegd om op die manier verhoudingsgewijze uitspraken mogelijk te maken.

Bovendien zullen we ook de status en de nauwkeurigheid van de gebruikte bronnen bestuderen. We gaan na of voornamelijk hooggeplaatste bronnen aan het woord worden gelaten en we registreren of de aangehaalde bronnen anoniem worden vermeld of bij naam genoemd.

Conclusie

Verschillende onderzoeken hebben aangetoond dat Israël's en Palestijnen op een discrepante manier in de media worden gerepresenteerd. Niettegenstaande de reeds uitgevoerde onderzoeken in de richting van een vertekening in het nadeel van de Palestijnen wijzen, is het belangrijk bijkomend onderzoek uit te voeren. Uit het overzicht van de bestaande onderzoeken blijkt immers dat slechts weinig onderzoek zich specifiek op kranten heeft toegelegd. Geen enkele studie heeft zich bovendien op de krantenberichtgeving in een Europees land geconcentreerd. Het is dan ook moeilijk om uitspraken te doen over eventuele verschillen in representatie naargelang continent en regio. Indien toch een aantal veralgemeningen mogelijk zijn, focussen die zich overwegend op het aan bod komen van context, het woordgebruik met betrekking tot slachtoffers, acties en daders, de portrettering van slachtoffers en het vóórkomen van Israëlische en Palestijnse bronnen. In het volgende deel willen we dan ook nagaan in welke mate de vastgestelde vertekeningen in representatie opgaan met betrekking tot de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse kranten De Standaard, De Morgen, De Financieel Economische Tijd/De Tijd, Het Laatste Nieuws en Het Volk. We zoeken een antwoord op diverse vragen. Is het zo dat deze kranten weinig contextuele informatie brengen? Hanteren ze woorden die voornamelijk het Israëlisch standpunt favoriseren? Worden Palestijnse slachtoffers minder gepersonaliseerd? En komen vooral Israëlische bronnen in de berichtgeving aan bod?

DEEL 2:

**EEN FRAMING- EN REPRESENTATIEANALYSE
VAN DE EERSTE EN TWEEDE INTIFADA IN
DE VLAAMSE GESCHREVEN PERS**

Inleiding bij deel 2: Een framing- en representatieanalyse van de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers

In deel 1 van dit proefschrift hebben we gefocust op de theorievorming rond de begrippen framing en representatie. Zoals we reeds vermeldde, stelden we juist deze twee concepten centraal met het oog op de empirische analyses naar de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers. Het objectief in deel 2 is beide empirische onderzoeken uitgebreid te belichten en te rapporteren.

Een eerste studie is rond het begrip framing opgebouwd en stelt als doel een gedegen framinganalyse op maat van de Eerste en Tweede Intifada te ontwerpen en uit te voeren. Een grote uitdaging, aangezien framing een relatief nieuwe onderzoeksmethode is, die af te rekenen krijgt met een 'vage' conceptualisering en operationalisering.

In hoofdstuk acht zullen we dan ook focussen op de ontwikkeling van het door ons opgezette framingonderzoek. Door bestaande framingstudies kritisch te bestuderen en te evalueren en elementen ontleend aan andere onderzoekstradities te implementeren, motiveren we de keuze en het opzet van onze framingstudie. In hoofdstuk negen concentreren we ons op de uitvoering van het onderzoek en rapporteren we de gevonden resultaten.

De lezer zal zien dat doorheen beide hoofdstukken regelmatig wordt gebruik gemaakt van kaderstukken. Deze inzetstukken dienen als duiding en achtergrond bij inhoudelijke onderzoeksvariabelen. Gezien de studie immers betrekking heeft op het Israël-Palestinaconflict en meer bepaald op de Eerste en Tweede Intifada, kunnen we niet om bepaalde historische en actuele gebeurtenissen heen. Omdat het echter niet in het opzet van dit proefschrift ligt deze feiten uitgebreid te situeren, maar het voor het begrip van de lezer toch noodzakelijk is enige duiding weer te geven, opteren we voor het gebruik van kaderstukken.

Een tweede studie die in volgend deel aan bod komt, is het onderzoek naar de representatie van Israël's en Palestijnen in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada. Vooral met het oog op comparatieve ijkpunten hebben we tot deze bijkomende analyse besloten. Niettegenstaande verschillende framingstudies naar diverse onderwerpen zijn uitgevoerd, is met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict immers weinig specifiek en relevant framingonderzoek voorhanden. De meeste studies naar het conflict focussen op de representatie van beide partijen. Een meer klassiek georiënteerde inhoudsanalyse zal, door andere klemtonen te leggen, bijgevolg aanvullende inzichten genereren. Deze nieuwe informatie kan bovendien worden afgetoetst aan de bevindingen uit het framingonderzoek en aan de resultaten die in buitenlandse representatieanalyses zijn bekomen.

Hoofdstuk tien behandelt dan ook het opzet en de uitvoering van de vooropgestelde representatiestudie. Aspecten als de weergave van contextuele informatie, de afbeelding van slachtoffers en het gehanteerde woord- en bronnengebruik komen uitgebreid aan bod. Net als bij de rapportering van het framingonderzoek wordt ook in dit hoofdstuk gebruik gemaakt van kaderstukken. Relevante achtergrondinformatie, die nog niet onder de framinghoofding is weergegeven, wordt hierin gesitueerd.

Uiteindelijk willen we door het uitvoeren van twee complementaire analyses op de nieuwsteksten over de Eerste en Tweede Intifada, tot een zo globaal en volledig mogelijk beeld van de Vlaamse berichtgeving over dit onderwerp komen.

Een derde studie is ten slotte opgezet vanuit de idee de vastgestelde empirische resultaten af te toetsen aan de opinies en meningen van Vlaamse journalisten, verantwoordelijk voor de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada. Hoofdstuk 11 vormt de weergave van de diepte-interviews met vijf journalisten verbonden aan De Standaard, De Morgen, De Financieel Economische Tijd/De Tijd en het VRT-radionieuws. Hun visies op een aantal frappante onderzoeksvaststellingen met betrekking tot de inhoud van de bestudeerde berichtgeving komen uitgebreid aan bod, alsook hun perspectieven op het nieuwsselectie- en productieproces.

Hoofdstuk 8:

Framing van de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers: de uitwerking van een onderzoeksdesign

Inleiding

In dit hoofdstuk stellen we de ontwikkeling van een framinganalyse op maat van de Eerste (1987-1993) en Tweede Intifada (2000-2005) voorop. Uit de aangehaalde studies (cfr. deel 1, hoofdstuk 5) is gebleken dat verschillende onderzoeksopties hierbij ten opzichte van elkaar dienen te worden afgewogen. We concentreren ons dan ook op de uitwerking van een geschikte analysemethode en operationalisering van frames, die finaal op de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse dagbladen zullen worden toegepast.

In de eerste plaats staat de zoektocht naar deze relevante frames centraal. Vooral de vraag of we frames via de inductieve of deductieve strategie dienen te selecteren, wordt hierbij beschouwd. Beide strategieën zijn door verschillende auteurs reeds meermaals toegepast. Afhankelijk van het onderzoekssubject heeft de ene strategie echter de voorkeur op de andere. Wij dienen na te gaan welke optie het meeste potentieel biedt in de studie naar de frames in de Intifadaberichtgeving.

Nadat we uiteindelijk tot een selectie van te onderzoeken frames zijn gekomen, concentreren we ons in de tweede plaats op de definiëring en operationalisering van deze frames. In het verleden is dit vaak een heikel punt gebleken. Met de eigen definitie van mediaframes en eerder uitgevoerd empirisch onderzoek in het achterhoofd en met het oog op de replicerbaarheid van onze studie identificeren we een aantal te bestuderen framing en reasoning devices.

Bij de uitwerking van bovenstaande doelstellingen is gebleken dat we niet om een aantal gebeurtenissen binnen het Israël-Palestinaconflict heen kunnen. Vooral met betrekking tot de invulling van de geselecteerde framing en reasoning devices wordt vaak naar historische feiten verwezen. Zoals in de algemene inleiding reeds gesteld, opteren we ervoor relevante duiding en achtergrond via kaderstukken in dit hoofdstuk op te nemen. We willen nog eens benadrukken dat het hierbij geen objectief is de politieke geschiedenis volledig en uitgebreid weer te geven. De inzetstukken zijn er eerder op gericht de lezer inhoudelijke informatie aan te reiken rond aspecten die in de framinganalyse aan bod komen.

Heel concreet volgt een kaderstuk telkens op een tabel die de uitwerking van één van de onderzochte framing en reasoning devices behandelt. In deze tabellen wordt naar 'elementen' verwezen die in het uiteindelijke registratieformulier zijn opgenomen. Deze 'elementen' behelzen historische gebeurtenissen die nood hebben aan duiding. Binnen de tabel is overigens telkens een referentie naar het juiste kaderstuk geïmplementeerd.

Enkel bij het eerste kaderstuk maken we een uitzondering doordat het niet aan een framing of reasoning device is verbonden. Dit kaderstuk behandelt dan ook het onderwerp van onze studie, de Eerste en Tweede Intifada.

Kaderstuk 1: De Eerste en Tweede Intifada: het Palestijnse volk reageert

De teleurstellende rondes van vredesoverleg (cfr. infra), de slechte dagelijkse leefomstandigheden van de Palestijnen in de bezette gebieden en de vijandigheden tussen beide betrokken partijen in het conflict, leidden in 1987 tot de Eerste Intifada, gevolgd door de Tweede Intifada in 2000. Hoewel beide Intifada's volgens andere karakteristieken zijn opgebouwd, hebben ze hetzelfde doel voor ogen: de wereld tonen dat de Palestijnse situatie onhoudbaar is.

In 1987 wordt het verzet van de Palestijnen tegen de bezettende Israëlische macht voor het eerst met de term Intifada¹ aangeduid. De moord op een Palestijns schoolmeisje vormt de rechtstreekse aanleiding tot deze opstand. Dit alleenstaand feit gecombineerd met een mislukte Arabische top en de benarde dagelijkse leefsituatie doet de gemoederen bij de Palestijnen hoog oplopen (Hammami en Tamari, 2001, p.5; Stein, 1990, p.64-65). Jongeren trekken spontaan en massaal de straat op om hun ongenoegen te uiten. Israëlische soldaten worden, bij gebrek aan andere wapens, met stenen bekogeld. Deze stenenoorlog slaagt erin het oog van de camera te vangen en zo de buitenwereld te bereiken. Op die manier krijgen westerse landen voor het eerst een reëel beeld van de situatie tussen Israël's en Palestijnen.

De Tweede Intifada in 2000 komt na een provocerend bezoek van Sharon aan de Tempelberg tot uitbarsting. Tegen de achtergrond van de mislukte Camp David-onderhandelingen (cfr. infra) is deze actie voldoende om de Palestijnse Intifada nieuw leven in te blazen (Hammami e.a., 2001, p.5). Deze keer beperken Palestijnse jongeren zich niet tot het gooien van stenen, maar maken ze van zelfmoordaanslagen hun voornaamste wapen. Moghadam (2003) stelt dat zelfmoordacties als strijdwapen tegen de Israël's al eerder (vanaf midden jaren '90) gebruikt werden. De reden is volgens hem tweeledig. In de eerste plaats is er een toenemend aantal Palestijnen bereid te sterven voor de 'zaak'. Ze vinden meer dan ooit hun motivatie in persoonlijke, psychologische, sociologische, religieuze, economische en nationalistische incentives. In de tweede plaats wordt die bereidwilligheid om te sterven logistiek ondersteund door bepaalde Palestijnse organisaties. Vanuit tactische overwegingen menen deze groeperingen in zelfmoordacties een manier te vinden om politieke doelen te bereiken. De combinatie van een bereidheid om te sterven (Palestijnse individuen) en een bereidheid om te doden (Palestijnse organisaties) leidt tot het effectief recruter en opleiden van zelfmoordkandidaten. Het grote aantal zelfmoordaanslagen heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat de Tweede Intifada een veel harder aanzien krijgt dan alle voorgaande acties, ooit ondernomen door Palestijnen (Moghadam, 2003, p.65-92).

De Eerste en Tweede Intifada onderscheiden zich echter niet alleen qua gehanteerde methode. Er is ook de context waarin beide Intifada's zich voordoen. Waar in 1987 nog sprake is van een dynamische Palestijnse civiele maatschappij met een vormloos intern PLO-leiderschap, is die dynamiek anno 2000 verdwenen en is het leiderschap geïnstitutionaliseerd. Dit creëert een meer gespannen sfeer. Logistiek verschilt de Eerste Intifada eveneens van de Tweede. De acties in 1987 zijn voor de Israël's veel minder controleerbaar omdat Palestijnen op alle fronten weerstand bieden en zich niet beperken tot militaire checkpoints zoals bij de Tweede Intifada het geval is. Nu weten de Israëlische soldaten beter te anticiperen en zijn ze meer in staat zichzelf te beschermen. In 1987 is er tevens nog geen sprake van gewapende Palestijnse veiligheidsdiensten die Israëlisch geweld kunnen rechtvaardigen en worden de kolonies op de bezette gebieden veel minder gevisieerd. Ook het religieuze aspect is in de Eerste Intifada minder aanwezig. Palestijnen leggen na 2000 een fanatieker geloof aan de dag waardoor religie een bevestigende en goedkeurende rol gaat spelen bij hun acties. En willicht het grootste verschil vormt de meer prominente aanwezigheid van Arabische media. Deze media informeren de Palestijnen over de doelstelling, de betekenis en het verloop van de opstand en beïnvloeden op die manier in grote mate de publieke opinie (Hammami e.a., 2001, p.6-20).

De Eerste en Tweede Intifada mogen dan karakteristiek heel verschillend zijn, het uiteindelijke doel, namelijk het uitlokken van internationale reactie op de leefsituatie van de Palestijnen, is identiek. Schanzer (2002) betwijfelt echter of de volksoptstanden een goede manier zijn om de Palestijnse case onder de aandacht te brengen. Volgens hem heeft de Eerste Intifada de Palestijnse maatschappij immers aan de rand van de afgrond

gebracht. Na 1987 bleek de Palestijnse economie vierkant te draaien, vond radicalisme meer en meer ingang en ontbrak het de Palestijnen nog steeds aan een duidelijke visie omtrent een toekomstige staat (cfr. infra). De Tweede Intifada, stelt Schanzer (2002), lijkt dezelfde weg op te gaan. Ook nu heeft het geweld de economie vernietigd en eroderen radicalisme, broedermoord en interne strubbelingen de Palestijnse civiele samenleving en het vredesproces.

¹ In de literatuur wordt de opstand van 1936-1939, gericht op de Britse aanwezigheid in Palestina, ook wel eens de Eerste Intifada genoemd (Townshend, 1989; Stein, 1990, p.70; Schanzer, 2002). Meest gebruikelijk is echter de opstand in 1987 als Eerste Intifada aan te duiden.

1 Probleemstelling⁶⁶

1.1 Doelstelling

In vorige hoofdstukken is naar voor gekomen dat framinganalyses op verschillende manieren worden uitgevoerd. Hoewel iedere studie een essentiële bijdrage levert tot de ontwikkeling van empirisch framingonderzoek, blijkt dat de selectie van de framingmethode zeer sterk afhankelijk is van het doel en het onderwerp van de studie. Dit wil zeggen dat wanneer we de Intifadaberichtgeving centraal stellen, er een keuze tussen issuespecifieke en generieke frames dient te worden gemaakt. Onder andere de comparativiteit dient hierbij voor ogen te worden gehouden alsook de link tussen mediaframes en frame sponsors.

De manier waarop we tot de selectie van frames dienen te komen, ligt echter open. Ofwel wordt de inductieve route gevolgd waarbij de onderzoeker het onderzoeksmateriaal analyseert en frames identificeert. Ofwel wordt voor een deductieve strategie geopteerd, waarbij het vóórkomen van reeds vastgestelde frames wordt bestudeerd. In de bestaande studies naar de Intifadaberichtgeving en bij uitbreiding naar het Israël-Palestinaconflict, is steeds voor een deductieve strategie gekozen. Dit betekent echter niet dat de inductieve weg zomaar kan worden afgeschreven.

Een eerste doelstelling is bijgevolg na te gaan welke strategie, de inductieve of deductieve, het meeste potentieel biedt om de frames in de Intifadaberichtgeving weer te geven.

Of we nu tot frames komen via de inductieve weg of reeds eerder onderzochte frames in de analyse van de berichtgeving over de Intifada inzetten ... de nood aan een duidelijke operationalisering van de frames blijft. Een tweede belangrijk doel is met andere woorden deze operationalisering verder uit te diepen. Voorgaand onderzoek toont aan dat een te beperkte operationalisering immers de repliceerbaarheid van framingonderzoek bemoeilijkt. Via concrete vertalingen van theoretische bijdragen over definiëring en operationalisering, de uitwerking van de eigen mediaframe-definitie en de reeds uitgevoerde empirische framingstudies kan aan dit hiaat worden verholpen.

1.2 Vraagstelling

Op basis van bovenstaande probleemstelling, identificeren we twee centrale vragen voor dit deel van ons onderzoek:

1. Welke strategie is het meest optimaal om tot een selectie van frames met betrekking tot de Eerste en Tweede Intifada te komen?
2. Op welke manier kan de operationalisering van frames worden uitgewerkt zodat de repliceerbaarheid van het onderzoek wordt bevorderd?

⁶⁶ Bij het opstellen van het onderzoeksontwerp hebben we de structuur van het boek 'De probleemstelling voor een onderzoek' van P.J.M. Verschuren (1996) gevolgd.

2 Inductief versus deductief: het vastleggen van een gepast onderzoeksontwerp

Uit vorig hoofdstuk is gebleken dat onderzoek naar mediaframes aan de hand van zeer verschillende onderzoeksontwerpen is uitgevoerd. De keuze tussen de deductieve en inductieve strategie om frames te detecteren (cfr. Van Gorp, 2004 en 2006; Semetko en Valkenburg, 2000) en de optie voor een kwantitatief of meer kwalitatief georiënteerd onderzoeksopzet, hebben een gediversifieerde waaier aan framingstudies opgeleverd. Niet iedere methodologie is echter even inzetbaar voor bepaalde onderwerpen van framingstudie. Concreet met betrekking tot de framinganalyse van de Intifada's in de Vlaamse dagbladpers, is proefondervindelijk vastgesteld dat het selecteren en uitwerken van een analysemethode gepaard gaat met heel wat 'trial and error'. Onderstaand overzicht geeft weer hoe wij tot de uiteindelijke analysemethode zijn gekomen.

Een eerste vooronderzoek, uitgevoerd in 2004-2005, had tot doel frames met betrekking tot de Eerste en Tweede Intifada via een inductieve manier vast te stellen. Om aan de kritiek van te veel vrijheid van interpretatie tegemoet te komen en de repliceerbaarheid niet in het gedrang te brengen, werd geopteerd om de geselecteerde artikels structureel en niet totaal vrij te analyseren. Aan de hand van zeven topics zijnde 'vrede – vredesonderhandelingen', 'veiligheid – zelfverdediging', 'burgers – mensenrechten', 'oorzaken conflict', 'terreur – terrorisme – Amerika', 'omschrijving Palestijnen' en 'omschrijving Israëli's' werd de onderzoekspopulatie bestudeerd.

Voor iedere topic selecteerden we een aantal statements, overgenomen van zowel Palestijnse als Israëlische bronnen. We lieten niettemin de mogelijkheid om tijdens het uitvoeren van de analyse nieuwe, relevante stellingen op te nemen.

Dit idee, om het onderzoek rond statements op te bouwen, werd ontleend aan de studies van Callaghan en Schnell (2001) en van Cooper (2002). Zij maakten immers ook gebruik van extramediale en partijgebonden bronnen om statements ter ondersteuning van hun frames te identificeren.

De analyse van Semetko en Valkenburg (2000) zorgde echter evenzeer voor een belangrijke impuls. Zij stelden immers een lijst van vragen samen die mogelijkerwijs de vooropgestelde frames ondersteunden. Uit hun onderzoek bleken deze vragen effectief frames te identificeren. Doorvertaald naar onze framinganalyse betekende dit dat de onderzochte statements indicatoren van frames konden zijn.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de stellingen die werden gecodeerd.

Tabel 5: Statements opgenomen in vooronderzoek

VREDE – VREDESONDERHANDELINGEN: <ul style="list-style-type: none">☐ (1) Israël stelt zich bij vredesonderhandelingen soepel op t.o.v. Palestina☐ (2) De Palestijnen stellen zich bij vredesonderhandelingen soepel op t.o.v. Israël☐ (3) Arafat (PLO-Palestijnen) boycot(ten) vredesonderhandelingen☐ (4) Sharon (Likoeed-Israëli's) boycot(ten) vredesonderhandelingen☐ (5) Israël wil vrede☐ (6) Israël wil geen vrede☐ (7) De Palestijnen willen vrede☐ (8) De Palestijnen willen geen vrede☐ (9) Israël kan rekenen op de sympathie van anderen☐ (10) De Palestijnen kunnen rekenen op sympathie van anderen	OOZAKEN CONFLICT: <ul style="list-style-type: none">☐ (1) Israël is de oorzaak van het conflict☐ (2) De Palestijnen zijn de oorzaak van het conflict☐ (3) Palestijnen werden op onrechtmatige wijze uit hun land verdreven☐ (4) Israëli's verdreven Palestijnen op rechtmatige wijze uit hun land☐ (5) De geschiedenis (holocaust) geeft Israël het recht Palestina in te palmen☐ (6) De geschiedenis (holocaust) geeft Israël niet het recht Palestina in te palmen☐ (7) De geschiedenis geeft de Palestijnen het recht op "Palestina" (nu Israël)☐ (8) De geschiedenis geeft de Palestijnen niet het recht op "Palestina" (nu Israël)☐ (9) Het zionisme rechtvaardigt Israël om Palestina in te palmen☐ (10) Het zionisme rechtvaardigt Israël niet om Palestina in te palmen☐ (11) De godsdienst rechtvaardigt Israël om Palestina in te palmen☐ (12) De godsdienst rechtvaardigt Israël niet om Palestina in te palmen☐ (13) De islam rechtvaardigt de Palestijnen om tegen Israël op te komen☐ (14) De islam rechtvaardigt de Palestijnen niet om tegen Israël op te komen
--	---

VEILIGHEID – ZELFVERDEDIGING: ☐ (1) Israël onderneemt enkel acties om de eigen veiligheid te kunnen waarborgen ☐ (2) Palestijnen ondernemen enkel acties om de eigen veiligheid te kunnen waarborgen ☐ (3) Israël doet enkel aan zelfverdediging ☐ (4) Palestijnen doen enkel aan zelfverdediging ☐ (5) Israël bezet geen Palestijnse gebieden ☐ (6) Israël bezet wel Palestijnse gebieden	TERREUR – TERRORISME – AMERIKA: ☐ (1) Israël beoefent staatsterreur ☐ (2) Israël misbruikt 'de oorlog tegen terrorisme' voor eigen profijt ☐ (3) Israël voert mee of ondersteunt de 'oorlog tegen het terrorisme' ☐ (4) Arafat (de Palestijnse Autoriteit) ondersteunt het terrorisme, is mede verantwoordelijk voor het terrorisme ☐ (5) Amerika is een trouwe bondgenoot van Israël
BURGERS – MENSENRECHTEN: ☐ (1) De Israël's schenden de mensen- of burgerrechten ☐ (2) De Palestijnen schenden de mensen- of burgerrechten ☐ (3) Palestijnen worden door de Israël's als tweederangsburgers behandeld ☐ (4) Israël's worden door Palestijnen als tweederangsburgers behandeld	PALESTIJNEN ZIJN...: ☐ (1) Palestijnen zijn onschuldige slachtoffers van het Israëlisch geweld ☐ (2) Palestijnen zijn martelaren ☐ (3) Palestijnen zijn vrijheidsstrijders, verzetsstrijders ☐ (4) Palestijnen zijn strijdlustig, fanatiek, radicaal ☐ (5) Palestijnen zijn (zelfmoord)terroristen ☐ (6) Palestijnen zijn antisemitisch ☐ (7) Palestijnen zijn extremisten, fundamentalisten ☐ (8) Palestijnen zijn moordenaars
ISRAËLI'S ZIJN...: ☐ (1) De Israël's zijn onderdrukkers ☐ (2) De Israël's zijn bezetters	ANDERE STELLINGEN: ☐ (1) ☐ (2)

In totaal werden 855 artikels uit De Morgen, De Standaard, De Tijd, Het Laatste Nieuws en Het Volk onderzocht. Via multidimensional scaling in Statistica werd de relatie tussen de verschillende stellingen nagegaan. Hierbij werd eerst een matrix opgesteld waarin alle stellingen ten op zichte van elkaar werden uitgezet. Zo kon worden nagegaan in hoeveel artikels een combinatie van telkens twee stellingen voorkwam. Nadien werd aan de hand van de multidimensional scaling-techniek een visueel beeld van het vóórkomen van alle stellingen opgesteld, waarbij veel met elkaar voorkomende stellingen gegroepeerd werden afgebeeld. Via deze techniek werden met andere woorden gelijkenissen en verschillen in het aan bod komen van stellingen duidelijk.

Het was vervolgens de bedoeling om de geconstrueerde frames naar de onderzochte artikels terug te koppelen. Naar analogie met de studie van Semetko en Valkenburg (2000), die framingschalen opstelden om na te gaan in welke mate een frame (sterk of eerder zwak) aanwezig is, was ook in onze studie het opzet vast te stellen in hoeverre de geïdentificeerde frames in de bewuste artikels voorkwamen. Na de multidimensional scaling analyse bleek echter dat hoewel de schaal betrouwbaar was, het quasi onmogelijk was om duidelijke, vastomlijnde frames te identificeren. Bijgevolg werd op zoek gegaan naar een andere methode om frames in de Intifadaberichtgeving vast te stellen.

Het tweede vooronderzoek werd in 2005-2006 uitgevoerd. In plaats van de inductieve strategie toe te passen opteerden we deze keer voor de deductieve methode. Naar analogie met de list of frames-benadering van Tankard (2001), werd vooraf een lijst met mogelijk voorkomende frames opgesteld. Deze frames waren eerder al door verschillende auteurs in onderzoek ingezet. Meer bepaald de aanwezigheid van het motivational, factual en diagnostic frame, door Eilders en Lüter (2000) in een onderzoek naar de Kosovo-berichtgeving in de Duitse pers bestudeerd, werd nagegaan. Omdat het hier generieke frames betreft, hadden we daarnaast ook de justice (issue)frames van Dente Ross (2003c) in het onderzoek betrokken. Elk frame werd geoperationaliseerd en als categorie binnen de inhoudsanalyse opgenomen.

We opteerden ervoor dit onderzoek kleinschalig uit te voeren om het nadien, afhankelijk van de significantie van de resultaten, naar de hele Intifadaberichtgeving open te trekken. Er werden met andere woorden in eerste instantie 91 artikels geanalyseerd.

De resultaten van het onderzoek toonden aan dat één van de onderzochte frames nagenoeg in elk artikel voorkomt. Bovendien bleek de aanwezigheid van een generiek frame het

voórkomen van een issueframe niet uit te sluiten. Bijgevolg kon ieder artikel uit de onderzoekspopulatie bijna altijd aan een generiek én issueframe worden gekoppeld. Ook de combinatie van meerdere generieke frames in één artikel kwam voor. Dit vormde op zich geen probleem gezien Entman (1991) immers vroeger al stelde dat nieuwsteksten meer dan één frame kunnen bevatten.

Er rezen echter een aantal andere kritische bedenkingen bij dit onderzoek, in de eerste plaats bij de selectie van de frames. Het is duidelijk dat de 'list of frames', in deze studie opgesteld, helemaal niet exhaustief was. Door sommige frames te selecteren en andere uit te sluiten, werd het onderzoek in een bepaalde richting geduwd. Door bovendien op zo'n lijst terug te vallen, werd de kans groter dat de onderzoeker zich louter op de aan- of afwezigheid van deze frames focuste, zonder open te staan voor keywoorden, zinsneden en andere elementen die indicatief waren voor niet in de lijst voorkomende frames.

In de tweede plaats was er de vraag of de frames, in dit onderzoek geselecteerd, wel de 'ideale' frames waren om de Intifadaberichtgeving te onderzoeken. Deze frames konden immers niet worden teruggekoppeld aan de conflicterende partijen en boden ook weinig meerinzicht in de berichtgeving over de Intifada.

Een laatste bemerking gold de operationalisering van de frames. Met de repliceerbaarheid voor ogen, werd het duidelijk dat frames nog systematischer geoperationaliseerd moesten worden.

Hoewel dit vooronderzoek effectief een aantal knelpunten blootlegde, bleek de idee om via een deductieve strategie aan framingonderzoek te doen meer potentieel te bieden dan de inductieve strategie. Terwijl het eerste onderzoek, volgens de inductieve manier, weinig resultaten opleverde, was de tweede studie in dit opzicht rijker aan informatie. Meteen vormde deze vaststelling een antwoord op onze eerste centrale vraag naar de meest betekenisgenererende onderzoeksstrategie.

Als gevolg van de voorstudies besloten we dus het onderzoek van de Intifadaberichtgeving volgens de deductieve strategie aan te pakken. Omdat echter niet meteen 'betere' frames dan de frames uit het vooronderzoek konden worden geïdentificeerd, gingen we te rade bij Dr. Thomas Koenig, Prof. Peter Golding en Prof. John Downey, alle drie verbonden aan de Loughborough University. Terwijl Koenig zich specifiek heeft toegelegd op framing, zijn Downey en Golding vanuit hun rijke expertise naar inhoudsanalyses gecontacteerd. In de gesprekken, die begin december 2006 in Loughborough plaatsvonden, werden de vooronderzoeken besproken en werden commentaren op deze studies geformuleerd. Verschillende visies en perspectieven op framing en framingonderzoek kwamen aan bod. En hoewel er geen pasklaar antwoord werd geformuleerd op de vraag hoe onze framinganalyse er diende uit te zien, werd duidelijk dat zowel Koenig, Downey als Golding de repliceerbaarheid heel belangrijk achtten. In die zin betekende hun standpunt voor ons een bevestiging om via de deductieve strategie frames te identificeren en daarna te onderzoeken. De opdracht bleef echter om op zoek te gaan naar relevante en informatierijke frames die in de studie naar de Intifadaberichtgeving konden worden ingezet.

3 De onderzoeksmethode: identificatie en operationalisering van frames

3.1 De identificatie van te onderzoeken frames

Hoewel de keuze voor een deductieve aanpak na de vooronderzoeken en de gesprekken met Dr. Thomas Koenig, Prof. Peter Golding en Prof. John Downey vaststond, dienden we voor de uiteindelijke analyse nog tegemoet te komen aan de bedenkingen die er rond de selectie en relevantie van de onderzochte frames in het tweede vooronderzoek waren gerezen. Duidelijk was dat het weinig zin had dit vooronderzoek naar de hele

onderzoekspopulatie krantenartikels open te trekken. We moesten bijgevolg op zoek gaan naar frames die dichter bij het onderwerp van studie aansloten.

Een eerste optie was de integratie van de frames die door Gamson (1992) in eerder onderzoek werden centraal gesteld. We hebben het hier over het 'feuding neighbours', het 'strategic interest', het 'Arab intransigence', het 'Israeli expansionism' en het 'dual liberation' frame. Hoewel deze frames duidelijker geoperationaliseerd zijn en in die zin al een betere keuze inhouden, meenden we echter opnieuw met relevantieproblemen te worden geconfronteerd. Onze studie focust immers op de Intifada's, en niet zo zeer op de totale berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict. Dan zijn de frames door Wolfsfeld voorgesteld een betere optie omdat ze ten eerste specifiek op de Intifadaberichtgeving zijn gericht en ten tweede de link met frame sponsors mogelijk maken.

Wolfsfeld (1997) identificeert twee frames, het 'law and order frame' en het 'injustice and defiance frame' die relateren aan één van beide conflictpartijen. Volgens hem illustreert het 'law and order frame' hoe Israël's tegen het conflict aankijken, terwijl het 'injustice and defiance frame' eerder de Palestijnse visie ondersteunt. Wolfsfeld identificeert niet alleen deze frames, maar stelt naar het voorbeeld van Gamson en Lasch (1983) eveneens een herkenningmatrix op. Deze matrix is opgebouwd uit elementen die zijn bekomen op basis van interviews met Israëlische en Palestijnse leiders en de studie van officiële documenten.

Tabel 6: 'Competing frames of the Intifada' geïdentificeerd door Wolfsfeld (1997)

Meta-frame	Law and order	Injustice and defiance
Package	Palestinian violence	Intifada
Core frame	The issue is whether Palestinians who break the law and use violence will be stopped.	The issue is whether Israel will end the occupation of Palestine.
Core position	Israel must bring a halt to the violence in the territories and protect the lives and properties of Israelis and Palestinians.	The Palestinians must stand up and fight for their rights against the Israeli oppression. Israel must leave the occupied territories.
Metaphors	Time bomb/Fire	The rock/Zionism as cancer
Historical exemplars	Palestinian terrorism/Arab-Israeli wars	Vietnam/South Africa/Dir Yassin/1936 uprising
Catchphrases	No prizes for violence	With blood and fire we will liberate Palestine/Allah is great
Depictions	PLO as terrorist organization agitating local population into acts of violence against Israelis and Palestinians.	Israel as brutal, imperialist, and racist/ Palestinians as victims fighting for their legitimate national rights
Visual images	Masked Palestinians attacking cars with rocks and Molotov cocktails. Armed Palestinians in military march	Soldiers beating Palestinian youth/Palestinian youth throwing rocks/Dome of the Rock Mosque
Roots	Arabs attempt to destroy Israel/Outside agitation of local population	Israel's brutal occupation of West Bank and Gaza
Consequences	Increased political violence against Israel/ A Palestinian state	The liberation of Palestine/A Palestinian state
Appeals to principle	The need for law and order/Never surrender to violence	Self-determination for the Palestinian people/Justice

Bron: Wolfsfeld, 1997, p.146

Wolfsfeld (1997, p.145) meent dat de Israëlische overheid haar communicatie vooral volgens het 'law and order frame' opbouwt en verspreidt. Palestijnse leiders en organisaties daarentegen gaan het 'injustice and defiance frame' in hun communicatieboodschappen verwerken. Deze hypothese maakt het voor ons interessant om na te gaan in hoeverre het Israëlische en Palestijnse frame tot onze Vlaamse mediaberichtgeving zijn doorgedrongen.

We besluiten dan ook om de frames van Wolfsfeld in ons onderzoek naar de Intifadaberichtgeving centraal te stellen. Doordat Wolfsfeld in zijn studie alleen op de Eerste Intifada focust, blijft er voor ons ruimte om nieuwe resultaten met betrekking tot de Tweede Intifada na te streven en uitspraken over eventuele verschuivingen op te nemen.

3.2 De operationalisering van de geselecteerde frames

De herkenningmatrix door Wolfsfeld (1997) opgesteld is belangrijk voor een gedegen operationalisering en definiëring van de te onderzoeken frames. Om tot een werkbaar meetinstrument te komen, is verdere verfijning echter noodzakelijk. Vooral een dieper inzicht in de samenstelling van beide frames kan de operationalisering vereenvoudigen.

Onze definitie van mediaframes stelt dat een mediaframe bestaat uit framing en reasoning devices die de waargenomen realiteit selecteren en interpreteren en daarbij de lezing van een nieuwstekst in een bepaalde richting sturen. Met deze omschrijving voor ogen besluiten we in eerste instantie om op basis van de bijdragen van Wolfsfeld (1997), Gamson en Lasch (1983) en vooral Van Gorp (2004) een aangepaste frameherkenningmatrix op te stellen. Deze matrix dient de inhoud van beide frames nog duidelijker te maken, door bepaalde framing en reasoning devices naar voor te schuiven.

Tabel 7 : Aangepaste frameherkenningmatrix met betrekking tot de berichtgeving over de Intifada

FRAME-HERKENNINGSMATRIX (op basis van Gamson en Lasch, Wolfsfeld, Van Gorp)	LAW AND ORDER FRAME	INJUSTICE AND DEFIANCE FRAME
Probleemdefinitie	Hoe Palestijnen die zich niet aan de wet houden en terugvallen op geweld aanpakken en stoppen opdat de orde weer hersteld zou kunnen worden?	Hoe een einde maken aan de Israëlische bezetting?
De Intifada...	Is de uitdrukking van het door de Palestijnen gebruikte geweld.	Laat toe op te komen voor Palestijnse nationale en mensenrechten en tegen Israëlische onderdrukking.
Oorsprong van het probleem	Arabieren zijn uit op de vernietiging van Israël.	Israëlisch zionisme en de bezetting.
Verantwoordelijkheid	Berust bij de Palestijnen en de Arabische wereld.	Berust bij de Israël's.
Oplossing	Op lange termijn: een Palestijnse staat onder Israëlische voorwaarden. Op korte termijn: Collectieve straffen (zoals het vernielen van huizen), wegblokkades en avondklok, liquideren van verdachten.	Op lange termijn: een Palestijnse staat onder Palestijnse voorwaarden, de bevrijding van Palestina. Op korte termijn: Israëlische terugtrekking uit de bezette gebieden, ontruiming kolonies.
Morele basis	Beschermen van de Joodse cultuur, van de eigen bevolking. Het beogen van veiligheid.	Palestijns recht op land op basis van historiek, godsdienst. Het afdwingen van Palestijnse rechten.
Emotionele basis	Wantrouwen t.o.v. moslims, Arabieren. Israël als Einzelganger, als enige staat tussen moslimlanden.	Wantrouwen t.o.v. Israël als vertegenwoordiger van het Westen.
Cultureel motief	Israël's als archetype van het slachtoffer, slachtoffer van pogroms, holocaust ... Palestijnen als archetype van terroristen, barbaren.	Israël's als archetype van de bezetter, de imperialist. Palestijnen als archetype van martelaar, David vs Goliath.
Metafoor/ Stereotype	Bezette gebieden= tikkende tijdsbom Vuurmetafoor	Zionisme als kanker De Tempelberg
Lexicale keuzes	Palestijnen zijn terroristen (zie uitgebreide woordenlijst). Israël's zijn beschermers van de veiligheid, de orde (zie uitgebreide woordenlijst).	Israël's zijn brutaal, racistisch, imperialistisch. Palestijnen zijn martelaren, verdedigers van de nationale rechten.
Visueel beeld	Palestijnen die stenen of molotovcocktails gooien naar auto's, gewapende Palestijnen.	Soldaten die Palestijnen slaan, stengooiende Palestijnen, de moskee op de Tempelberg.

Bron: Wolfsfeld (1997), Gamson en Lasch (1983) en Van Gorp (2004)

Bovenstaande frameherkenningmatrix integreert de variabelen door Van Gorp (2004, p.140-141) geïdentificeerd in zijn onderzoek naar asielberichtgeving. Metafoorgebruik, stereotypering, lexicale keuzes en visuele beelden zijn hierbij framing devices. Op basis van Entman (1993, p.54) en Gamson en Modigliani (1989) beschouwen we de probleemdefinitie,

de oorsprong van het probleem, de verantwoordelijkheid en de oplossing als reasoning devices. De resterende variabelen helpen dan weer de context van beide frames te reconstrueren en kunnen bij de operationalisering van de devices worden ingezet.

Op basis van de geadapteerde frameherkenningsmatrix en eerdere empirische onderzoeken besluiten we vijf framing devices en drie reasoning devices in onze studie op te nemen. Belangrijk bij de selectie van deze devices is de weerspiegeling van de herkenningsmatrix en de detecteerbaarheid in krantenartikels. Hiermee bedoelen we dat de groep devices alle elementen, aanwezig in de herkenningsmatrix, dient te vatten. Bovendien selecteren we devices die expliciet in nieuwsteksten zijn waar te nemen. We focussen met andere woorden eerder op de manifeste dan de latente inhoud van krantenartikels. Volgens ons kan enkel op deze manier de repliceerbaarheid worden bevorderd.

Als framing devices weerhouden we de labeling van individuen, leiders, groepen; de labeling van acties; de personalisering van slachtoffers; de gebruikte bronnen en de inhoud van foto's. Onder de reasoning devices ressorteren de variabelen roots/verantwoordelijkheid voor de acties binnen de periodes van de Intifada's, consequenties van deze acties en oplossingen voor de problemen tussen Israël's en Palestijnen op lange en korte termijn.

In de volgende paragrafen gaan we dieper in op de geselecteerde devices. We geven aan waarom ze voor het onderzoek zijn weerhouden en hoe we ze concreet in onze studie hebben betrokken en geoperationaliseerd.

3.2.1 Labeling individuen, leiders, groepen

Uit de herkenningsmatrix blijkt dat binnen het law and order frame Palestijnen als terroristen worden beschouwd en Israël's als ordehandhavers en beschermers van de veiligheid. Het injustice and defiance frame identificeert Palestijnen dan weer in termen van martelaren, vrijheids- en verzetsstrijders en Israël's in termen van bezetters en imperialisten. Hoe in een artikel over beide partijen in het conflict wordt bericht is met andere woorden reeds een indicatie van het gehanteerde frame.

Bijgevolg besluiten we de labeling van individuen, leiders en groepen als framing device in ons onderzoek op te nemen. Om het coderen te vereenvoudigen opteren we ervoor een lijst van mogelijke labels op te stellen, zodat de aan bod komende labels enkel hoeven te worden geregistreerd. Deze labels zijn op basis van een uitgebreide literatuurstudie geselecteerd. De indeling naar het law and order en injustice and defiance frame is eveneens op basis van een literatuurstudie, in combinatie met een enquête van 564 respondenten⁶⁷ gebeurd. Het spreekt voor zich dat volledigheid in weergave van labels enkel kan worden nagestreefd. Er dient echter ruimte te worden gelaten om ook niet opgelijste, relevante labels op te nemen.

Indien een bepaald label in het onderzochte krantenartikel is gedetecteerd, wordt dit label niet alleen geregistreerd, maar wordt eveneens aangegeven hoeveel keer het in het artikel voorkomt. Indien Palestijnen twaalf keer als terroristen worden benoemd en Israël's één keer als bezetter menen wij immers dat wat de labeling van individuen, leiders en groepen betreft het law and order frame explicieter aanwezig is dan het injustice and defiance frame.

⁶⁷ Deze respondenten zijn op basis van leeftijd en geslacht geselecteerd. De mannen maakten 49,7% van de steekproef uit, de vrouwen waren met een percentage van 50,3% vertegenwoordigd. De uitsplitsing naar leeftijd leverde volgende cijfers op: 21,0% van de respondenten behoorde tot de categorie 15- tot 25-jarigen, 19,5% tot de categorie 26- tot 35-jarigen, 19,0% tot de categorie 36- tot 45-jarigen, 20,8% tot de categorie 46- tot 55-jarigen en 19,7% tot de categorie 55+. We kunnen met andere woorden, zowel wat de indeling naar leeftijd als geslacht betreft, van een evenwichtige steekproef spreken.

Tabel 8: Labels individuen, leiders, groepen opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame

LAW AND ORDER FRAME	INJUSTICE AND DEFIANCE FRAME																																																																																																																																																																																																								
<p>1a) Omschrijving Palestijnse individuen/leiders/groepen in negatieve bewoordingen</p> <p>☐ Niet van toepassing</p> <table> <tr><td>(Sluip/Zelf)Moordenaar/Moordende Pal.</td><td></td></tr> <tr><td>Saboteur/Saboterende</td><td></td></tr> <tr><td>Terrorist/Terroristische/Terreurgroep</td><td></td></tr> <tr><td>Crimineel/Criminele</td><td></td></tr> <tr><td>Zelfmoordenaar/Zelfmoordactivist</td><td></td></tr> <tr><td>Extremist/Extremistische</td><td></td></tr> <tr><td>Fundamentalist/Fundamentalistische</td><td></td></tr> <tr><td>Commando</td><td></td></tr> <tr><td>Antisemit</td><td></td></tr> <tr><td>Fanatiekeling/Fanatiek</td><td></td></tr> <tr><td>Guerrilla</td><td></td></tr> <tr><td>Radicaal/Radicale</td><td></td></tr> <tr><td>Separatist/Separatistische</td><td></td></tr> <tr><td>Vijand/Vijandig</td><td></td></tr> <tr><td>Racist</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td>Geen vrijheidsstrijder</td><td></td></tr> <tr><td>Geen vrijheidsbeweging</td><td></td></tr> <tr><td>Geen nationalisten</td><td></td></tr> <tr><td>Geen onafhankelijkheidsbeweging</td><td></td></tr> <tr><td>Geen patriotten</td><td></td></tr> <tr><td>Geen martelaren</td><td></td></tr> <tr><td>Geen militanten</td><td></td></tr> <tr><td>Geen beweging</td><td></td></tr> <tr><td>Geen organisatie</td><td></td></tr> <tr><td>Geen verzet</td><td></td></tr> </table> <p>1b) Omschrijving Israëlische individuen/leiders/leger/groepen in positieve bewoordingen</p> <p>☐ Niet van toepassing</p> <table> <tr><td>Ordehandhavers</td><td></td></tr> <tr><td>Beschermers van de veiligheid</td><td></td></tr> <tr><td>Nationalisten</td><td></td></tr> <tr><td>Patriotten</td><td></td></tr> <tr><td>Activist</td><td></td></tr> <tr><td>Martelaar</td><td></td></tr> <tr><td>Patrouille</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td>Geen bezetter/bezettende</td><td></td></tr> <tr><td>Geen (sluip)moordenaar/moordende Pal.</td><td></td></tr> <tr><td>Geen saboteur/saboterende</td><td></td></tr> <tr><td>Geen terrorist/terroristische/ terreurgroep</td><td></td></tr> <tr><td>Geen crimineel/criminele</td><td></td></tr> <tr><td>Geen imperialist/imperialistische</td><td></td></tr> <tr><td>Geen extremist/extremistische</td><td></td></tr> <tr><td>Geen fundamentalist/fundamentalistische</td><td></td></tr> <tr><td>Geen commando</td><td></td></tr> <tr><td>Geen radicaal/radicale</td><td></td></tr> <tr><td>Geen separatist/separatistische</td><td></td></tr> <tr><td>Geen vijand/vijandig</td><td></td></tr> <tr><td>Geen racist/racistische</td><td></td></tr> <tr><td>Geen fanatiekeling/fanatieke</td><td></td></tr> </table>	(Sluip/Zelf)Moordenaar/Moordende Pal.		Saboteur/Saboterende		Terrorist/Terroristische/Terreurgroep		Crimineel/Criminele		Zelfmoordenaar/Zelfmoordactivist		Extremist/Extremistische		Fundamentalist/Fundamentalistische		Commando		Antisemit		Fanatiekeling/Fanatiek		Guerrilla		Radicaal/Radicale		Separatist/Separatistische		Vijand/Vijandig		Racist				Geen vrijheidsstrijder		Geen vrijheidsbeweging		Geen nationalisten		Geen onafhankelijkheidsbeweging		Geen patriotten		Geen martelaren		Geen militanten		Geen beweging		Geen organisatie		Geen verzet		Ordehandhavers		Beschermers van de veiligheid		Nationalisten		Patriotten		Activist		Martelaar		Patrouille								Geen bezetter/bezettende		Geen (sluip)moordenaar/moordende Pal.		Geen saboteur/saboterende		Geen terrorist/terroristische/ terreurgroep		Geen crimineel/criminele		Geen imperialist/imperialistische		Geen extremist/extremistische		Geen fundamentalist/fundamentalistische		Geen commando		Geen radicaal/radicale		Geen separatist/separatistische		Geen vijand/vijandig		Geen racist/racistische		Geen fanatiekeling/fanatieke		<p>1a) Omschrijving Palestijnse individuen/leiders/groepen in positieve bewoordingen</p> <p>☐ Niet van toepassing</p> <table> <tr><td>Vrijheidsstrijder/Strijder</td><td></td></tr> <tr><td>Vrijheidsbeweging</td><td></td></tr> <tr><td>Nationalisten</td><td></td></tr> <tr><td>Onafhankelijkheidsbeweging</td><td></td></tr> <tr><td>Patriotten</td><td></td></tr> <tr><td>Martelaren</td><td></td></tr> <tr><td>Militanten</td><td></td></tr> <tr><td>Beweging</td><td></td></tr> <tr><td>Organisatie</td><td></td></tr> <tr><td>Verzet</td><td></td></tr> <tr><td>Geen (sluip/zelf)moordenaar/moordende</td><td></td></tr> <tr><td>Geen saboteur/saboterende</td><td></td></tr> <tr><td>Geen terrorist/terroristische/terreurgroep</td><td></td></tr> <tr><td>Geen crimineel/criminele</td><td></td></tr> <tr><td>Geen zelfmoordenaar/zelfmoordactivist</td><td></td></tr> <tr><td>Geen extremist/extremistische</td><td></td></tr> <tr><td>Geen fundamentalist/fundamentalistische</td><td></td></tr> <tr><td>Geen commando</td><td></td></tr> <tr><td>Geen antisemit</td><td></td></tr> <tr><td>Geen fanatiekeling/fanatiek</td><td></td></tr> <tr><td>Geen guerrilla</td><td></td></tr> <tr><td>Geen radicaal/radicale</td><td></td></tr> <tr><td>Geen separatist/separatistische</td><td></td></tr> <tr><td>Geen vijand/vijandig</td><td></td></tr> <tr><td>Geen racist</td><td></td></tr> </table> <p>1b) Omschrijving Israëlische individuen/leiders/leger/groepen in negatieve bewoordingen</p> <p>☐ Niet van toepassing</p> <table> <tr><td>Bezetter/Bezettende</td><td></td></tr> <tr><td>(Sluip)Moordenaar/Moordende Pal.</td><td></td></tr> <tr><td>Saboteur/Saboterende</td><td></td></tr> <tr><td>Terrorist/Terroristische/Terreurgroep</td><td></td></tr> <tr><td>Crimineel/Criminele</td><td></td></tr> <tr><td>Imperialist/Imperialistische</td><td></td></tr> <tr><td>Extremist/Extremistische</td><td></td></tr> <tr><td>Fundamentalist/Fundamentalistische</td><td></td></tr> <tr><td>Commando</td><td></td></tr> <tr><td>Radicaal/Radicale</td><td></td></tr> <tr><td>Separatist/Separatistische</td><td></td></tr> <tr><td>Vijand/Vijandig</td><td></td></tr> <tr><td>Racist/Racistische</td><td></td></tr> <tr><td>Fanatiekeling/Fanatiek</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td>Geen ordehandhavers</td><td></td></tr> <tr><td>Geen beschermers van de veiligheid</td><td></td></tr> <tr><td>Geen nationalisten</td><td></td></tr> <tr><td>Geen patriotten</td><td></td></tr> <tr><td>Geen activist</td><td></td></tr> <tr><td>Geen martelaar</td><td></td></tr> <tr><td>Geen patrouille</td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td></tr> </table>	Vrijheidsstrijder/Strijder		Vrijheidsbeweging		Nationalisten		Onafhankelijkheidsbeweging		Patriotten		Martelaren		Militanten		Beweging		Organisatie		Verzet		Geen (sluip/zelf)moordenaar/moordende		Geen saboteur/saboterende		Geen terrorist/terroristische/terreurgroep		Geen crimineel/criminele		Geen zelfmoordenaar/zelfmoordactivist		Geen extremist/extremistische		Geen fundamentalist/fundamentalistische		Geen commando		Geen antisemit		Geen fanatiekeling/fanatiek		Geen guerrilla		Geen radicaal/radicale		Geen separatist/separatistische		Geen vijand/vijandig		Geen racist		Bezetter/Bezettende		(Sluip)Moordenaar/Moordende Pal.		Saboteur/Saboterende		Terrorist/Terroristische/Terreurgroep		Crimineel/Criminele		Imperialist/Imperialistische		Extremist/Extremistische		Fundamentalist/Fundamentalistische		Commando		Radicaal/Radicale		Separatist/Separatistische		Vijand/Vijandig		Racist/Racistische		Fanatiekeling/Fanatiek				Geen ordehandhavers		Geen beschermers van de veiligheid		Geen nationalisten		Geen patriotten		Geen activist		Geen martelaar		Geen patrouille							
(Sluip/Zelf)Moordenaar/Moordende Pal.																																																																																																																																																																																																									
Saboteur/Saboterende																																																																																																																																																																																																									
Terrorist/Terroristische/Terreurgroep																																																																																																																																																																																																									
Crimineel/Criminele																																																																																																																																																																																																									
Zelfmoordenaar/Zelfmoordactivist																																																																																																																																																																																																									
Extremist/Extremistische																																																																																																																																																																																																									
Fundamentalist/Fundamentalistische																																																																																																																																																																																																									
Commando																																																																																																																																																																																																									
Antisemit																																																																																																																																																																																																									
Fanatiekeling/Fanatiek																																																																																																																																																																																																									
Guerrilla																																																																																																																																																																																																									
Radicaal/Radicale																																																																																																																																																																																																									
Separatist/Separatistische																																																																																																																																																																																																									
Vijand/Vijandig																																																																																																																																																																																																									
Racist																																																																																																																																																																																																									
Geen vrijheidsstrijder																																																																																																																																																																																																									
Geen vrijheidsbeweging																																																																																																																																																																																																									
Geen nationalisten																																																																																																																																																																																																									
Geen onafhankelijkheidsbeweging																																																																																																																																																																																																									
Geen patriotten																																																																																																																																																																																																									
Geen martelaren																																																																																																																																																																																																									
Geen militanten																																																																																																																																																																																																									
Geen beweging																																																																																																																																																																																																									
Geen organisatie																																																																																																																																																																																																									
Geen verzet																																																																																																																																																																																																									
Ordehandhavers																																																																																																																																																																																																									
Beschermers van de veiligheid																																																																																																																																																																																																									
Nationalisten																																																																																																																																																																																																									
Patriotten																																																																																																																																																																																																									
Activist																																																																																																																																																																																																									
Martelaar																																																																																																																																																																																																									
Patrouille																																																																																																																																																																																																									
Geen bezetter/bezettende																																																																																																																																																																																																									
Geen (sluip)moordenaar/moordende Pal.																																																																																																																																																																																																									
Geen saboteur/saboterende																																																																																																																																																																																																									
Geen terrorist/terroristische/ terreurgroep																																																																																																																																																																																																									
Geen crimineel/criminele																																																																																																																																																																																																									
Geen imperialist/imperialistische																																																																																																																																																																																																									
Geen extremist/extremistische																																																																																																																																																																																																									
Geen fundamentalist/fundamentalistische																																																																																																																																																																																																									
Geen commando																																																																																																																																																																																																									
Geen radicaal/radicale																																																																																																																																																																																																									
Geen separatist/separatistische																																																																																																																																																																																																									
Geen vijand/vijandig																																																																																																																																																																																																									
Geen racist/racistische																																																																																																																																																																																																									
Geen fanatiekeling/fanatieke																																																																																																																																																																																																									
Vrijheidsstrijder/Strijder																																																																																																																																																																																																									
Vrijheidsbeweging																																																																																																																																																																																																									
Nationalisten																																																																																																																																																																																																									
Onafhankelijkheidsbeweging																																																																																																																																																																																																									
Patriotten																																																																																																																																																																																																									
Martelaren																																																																																																																																																																																																									
Militanten																																																																																																																																																																																																									
Beweging																																																																																																																																																																																																									
Organisatie																																																																																																																																																																																																									
Verzet																																																																																																																																																																																																									
Geen (sluip/zelf)moordenaar/moordende																																																																																																																																																																																																									
Geen saboteur/saboterende																																																																																																																																																																																																									
Geen terrorist/terroristische/terreurgroep																																																																																																																																																																																																									
Geen crimineel/criminele																																																																																																																																																																																																									
Geen zelfmoordenaar/zelfmoordactivist																																																																																																																																																																																																									
Geen extremist/extremistische																																																																																																																																																																																																									
Geen fundamentalist/fundamentalistische																																																																																																																																																																																																									
Geen commando																																																																																																																																																																																																									
Geen antisemit																																																																																																																																																																																																									
Geen fanatiekeling/fanatiek																																																																																																																																																																																																									
Geen guerrilla																																																																																																																																																																																																									
Geen radicaal/radicale																																																																																																																																																																																																									
Geen separatist/separatistische																																																																																																																																																																																																									
Geen vijand/vijandig																																																																																																																																																																																																									
Geen racist																																																																																																																																																																																																									
Bezetter/Bezettende																																																																																																																																																																																																									
(Sluip)Moordenaar/Moordende Pal.																																																																																																																																																																																																									
Saboteur/Saboterende																																																																																																																																																																																																									
Terrorist/Terroristische/Terreurgroep																																																																																																																																																																																																									
Crimineel/Criminele																																																																																																																																																																																																									
Imperialist/Imperialistische																																																																																																																																																																																																									
Extremist/Extremistische																																																																																																																																																																																																									
Fundamentalist/Fundamentalistische																																																																																																																																																																																																									
Commando																																																																																																																																																																																																									
Radicaal/Radicale																																																																																																																																																																																																									
Separatist/Separatistische																																																																																																																																																																																																									
Vijand/Vijandig																																																																																																																																																																																																									
Racist/Racistische																																																																																																																																																																																																									
Fanatiekeling/Fanatiek																																																																																																																																																																																																									
Geen ordehandhavers																																																																																																																																																																																																									
Geen beschermers van de veiligheid																																																																																																																																																																																																									
Geen nationalisten																																																																																																																																																																																																									
Geen patriotten																																																																																																																																																																																																									
Geen activist																																																																																																																																																																																																									
Geen martelaar																																																																																																																																																																																																									
Geen patrouille																																																																																																																																																																																																									

Na het registreren van de aan bod komende labels wordt geteld hoeveel labels respectievelijk het law and order en het injustice and defiance frame ondersteunen. Het aantal keer dat een label aan bod komt, is hierbij mee bepalend. Daarna wordt aangevinkt in

welke mate de labels al dan niet bij het law and order en het injustice and defiance frame aansluiten.

Een voorbeeld:

1a) Omschrijving **Palestijnse individuen/leiders/groepen** in **negatieve** bewoordingen
☐ Niet van toepassing

(Sluip)Moordenaar/Moordende Palestijnen	5
Saboteur/Saboterende	
Terrorist/Terroristische/Terreurgroep	1
Crimineel/Criminele	
Zelfmoordenaar/Zelfmoordactivist	
Extremist/Extremistische	2
Fundamentalist/Fundamentalistische	

1a) Omschrijving **Palestijnse individuen/leiders/groepen** in **positieve** bewoordingen
☐ Niet van toepassing

Vrijheidsstrijder/Strijder	2
Vrijheidsbeweging	
Nationalisten	1
Onafhankelijkheidsbeweging	
Patriotten	
Martelaren	2
Militanten	

Hoewel Palestijnen evenveel keer in negatieve als positieve bewoordingen worden omschreven (telkens drie labels), blijkt het aantal keer dat de negatieve labels voorkomt groter dan het aantal keer dat de positieve labels aan bod komt. Vandaar dat in dit voorbeeld wordt geopteerd om 'overwegend law and order (LAO) frame' aan te duiden. Hierbij geven we aan dat ook het injustice and defiance (IAD) frame aanwezig is, maar minder dominant. Indien we 'uitsluitend law and order (LAO) of injustice and defiance (IAD) frame' aankruisen, komt het andere frame in de nieuwstekst niet aan bod. Beide frames kunnen wat betreft de labeling van individuen, leiders en groepen ook in gelijke mate aan bod komen of helemaal niet.

LABELS INDIVIDUEN, LEIDERS EN GROEPEN: In welke mate komen het law and order en injustice and defiance frame aan bod?

- ☐ 1. Uitsluitend LAO-frame
- ☐ 2. Overwegend LAO-frame
- ☐ 3. Beide frames komen in gelijke mate aan bod
- ☐ 4. Uitsluitend IAD-frame
- ☐ 5. Overwegend IAD-frame
- ☐ 88. Geen uitspraken mogelijk

3.2.2 Labeling acties

Bij uitbreiding besluiten we niet alleen op de omschrijving van Palestijnen en Israëli's te focussen, maar eveneens de labeling van hun acties in beschouwing te nemen. Het law and order frame ondersteunt immers de idee dat Israëlsche acties enkel in het belang van de veiligheid worden ondernomen. Ze dienen om de orde te herstellen en het geweld van de Palestijnen te stoppen. Palestijnse acties, zo wil dit frame, zijn dan terreurdaden. Het injustice and defiance frame beschouwt Palestijnse acties echter niet als terreur- maar als verzetsdaden tegen de bezetting en onderdrukking door Israël. Israëlsche acties daarentegen zijn gerichte raids en moordpartijen. Ook hier kunnen we stellen dat de manier waarop acties worden gelabeld een indicatie van het gehanteerde frame biedt.

Net als bij de voorgaande variabele, stellen we op basis van een literatuuronderzoek een lijst van mogelijk voorkomende labels samen. Niet opgelijste, maar relevante labels kunnen opnieuw worden toegevoegd. Er wordt eveneens genoteerd hoeveel keer een label in de onderzochte tekst aan bod komt. Daarna wordt aangevinkt welk frame het meest door het onderzochte framing device wordt ondersteund (cfr. uitsluitend LAO-frame, overwegend LAO-frame, beide frames komen in gelijke mate aan bod, uitsluitend IAD-frame, overwegend IAD-frame, geen uitspraken mogelijk).

Tabel 9: Labels acties, opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame

LAW AND ORDER FRAME		INJUSTICE AND DEFIANCE FRAME	
2a) Omschrijving Palestijnse acties in negatieve beoordelingen		2a) Omschrijving Palestijnse acties in positieve beoordelingen	
☐ Niet van toepassing		☐ Niet van toepassing	
(Zelfmoord)aanslag		Actie	
Barbaars		Incident	
Bloedbad		Interceptie	
Gerichte aanval		Militaire operatie	
Inval		Misverstand	
Moord		Misrekening	
Raid		Offensief	
Slachting		Operatie	
Terreur		Schermutseling	
Tragedie		Tussenkost	
Wraak-/Vergeldingsactie		Veiligheidsactie	
Bezetting		Vergissing	
Geen actie		Geen (zelfmoord)aanslag	
Geen incident		Niet barbaars	
Geen interceptie		Geen bloedbad	
Geen militaire operatie		Geen gerichte aanval	
Geen misverstand		Geen inval	
Geen misrekening		Geen moord	
Geen offensief		Geen raid	
Geen operatie		Geen slachting	
Geen schermutseling		Geen terreur	
Geen tussenkost		Geen tragedie	
Geen veiligheidsactie		Geen wraak-/vergelingsactie	
Geen vergissing		Geen bezetting	
2b) Omschrijving Israëlische acties in positieve beoordelingen		2b) Omschrijving Israëlische acties in negatieve beoordelingen	
☐ Niet van toepassing		☐ Niet van toepassing	
Actie		(Zelfmoord)aanslag	
Incident		Barbaars	
Interceptie		Bloedbad	
Militaire operatie		Gerichte aanval	
Misverstand		Inval/binnenvallen	
Misrekening		Moord	
Offensief		Raid	
Operatie		Slachting	
Schermutseling		Terreur	
Tussenkost		Tragedie	
Veiligheidsactie		Wraak-/vergelingsactie	
Vergissing		Bezetting	
		Binnendringen	
Geen (zelfmoord)aanslag		Geen actie	
Niet barbaars		Geen incident	
Geen bloedbad		Geen interceptie	
Geen gerichte aanval		Geen militaire operatie	
Geen inval/niet binnenvallen		Geen misverstand	
Geen moord		Geen misrekening	
Geen raid		Geen offensief	
Geen slachting		Geen operatie	
Geen terreur		Geen schermutseling	
Geen tragedie		Geen tussenkost	
Geen wraak-/vergelingsactie		Geen veiligheidsactie	
Geen bezetting		Geen vergissing	
Niet binnendringen			

3.2.3 Personalisering slachtoffers

Naast de aandacht voor woordkeuzen en meer specifiek de labeling van individuen en acties, focussen we ten derde op de personalisering van slachtoffers. Israëli's zien zichzelf immers als slachtoffer van de Intifada, terwijl Palestijnen zichzelf het mikpunt van de Israëlische bezetter voelen. Beide partijen favoriseren de slachtofferrol naar de buitenwereld toe. Uit voorgaande onderzoeken is gebleken dat de identificatie van een publiek met één van de partijen in een conflict onder andere samenhangt met hoe over de slachtoffers in dit conflict wordt bericht. Personalisering van slachtoffers kan ertoe bijdragen dat het publiek de ene conflictpartij meer aanhangt dan de andere. Binnen het law and order frame betekent dit dat Israëlische slachtoffers sterk worden gepersonaliseerd, terwijl Palestijnse slachtoffers worden genegeerd. Het omgekeerde kan gezegd zijn van het injustice and defiance frame. Binnen dit frame wordt enkel de personalisering van Palestijnse slachtoffers vooropgesteld. In ons onderzoek gaan we in concreto na hoe over slachtoffers wordt bericht. Worden er gegevens als de naam, de leeftijd of de leeftijdscategorie, de burgerlijke staat en het beroep vermeld? En worden die zowel voor Israëlische als Palestijnse slachtoffers opgenomen? We noteren eveneens hoeveel keer deze gegevens in het bewuste krantenartikel worden vermeld en we registreren bij welke framecategorie de personalisering het nauwst aansluit (cfr. uitsluitend LAO-frame, overwegend LAO-frame, beide frames komen in gelijke mate aan bod, uitsluitend IAD-frame, overwegend IAD-frame, geen uitspraken mogelijk).

Tabel 10: De personalisering van slachtoffers opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame

LAW AND ORDER FRAME		INJUSTICE AND DEFIANCE FRAME	
3) Personalisering Israëlische slachtoffers ☐ Niet van toepassing		3) Personalisering Palestijnse slachtoffers ☐ Niet van toepassing	
Naam		Naam	
Leeftijd		Leeftijd	
Burgerlijke staat		Burgerlijke staat	
Beroep		Beroep	
Andere:.....		Andere:.....	

3.2.4 Het gebruik van bronnen

Het gebruik van bronnen is het vierde onderzochte framing device. Wolfsfeld (1997, p.145) stelt dat *“the law and order frame being advanced by the Israeli government had a great deal of cultural resonance within Israeli society. Israelis felt genuinely threatened by the Intifada”*. Wanneer overheidswoordvoerders, militaire bronnen of zelfs de gewone Israëlische man naar een reactie op nieuwsfeiten wordt gevraagd, kan dus worden verondersteld dat zij voornamelijk het law and order frame in hun reactie zullen meegeven. Idem dito voor Palestijnse bronnen, die het injustice and defiance frame in hun communicatie zullen verwerken.

Daarom wordt geopteerd om de variabele ‘bronnen’ als een framing device op te nemen. In tegenstelling tot voorgaande variabelen wordt hier niet met een lijst van mogelijke bronnen gewerkt omdat het nagenoeg onmogelijk is om alle potentiële bronnen te achterhalen. We noteren wel hoeveel keer een bron aan bod komt en welke frame hierdoor het meest dominant aanwezig is (cfr. uitsluitend LAO-frame, overwegend LAO-frame, beide frames komen in gelijke mate aan bod, uitsluitend IAD-frame, overwegend IAD-frame, geen uitspraken mogelijk).

3.2.5 De inhoud van foto's

Een laatste framing device dat voor de uiteindelijke analyse is weerhouden, betreft de variabele foto's. De frameherkenningsmatrix geeft het reeds aan: foto's zijn belangrijke

indicatoren van frames. Visuele beelden hebben een grote impact op een publiek en kunnen vrij direct affiniteit met één van beide conflictpartijen oproepen.

In ons onderzoek hebben we nagegaan wat er op de foto te zien is en in hoeverre deze foto al dan niet aansluit bij één van de onderzochte frames. Foto's die bijvoorbeeld het law and order frame ondersteunen, beelden Palestijnen af die met stenen, molotovcocktails ... naar Israëlische soldaten gooien. Ook het beeld van gewapende en gemaskerde Palestijnen onderstreept dit frame doordat het een bedreiging van de veiligheid en de orde inhoudt. Andere foto's die geweld van Israëlische soldaten tegenover Palestijnen centraal stellen of die Israëlische tanks bij ruïnes van Palestijnse huizen afbeelden, passen dan weer binnen het injustice and defiance frame.

Concreet hebben we voor iedere foto genoteerd wat erop te zien is. We hebben daarna nagegaan of de foto een bepaald frame ondersteunt. Indien dit het geval is, hebben we aangevinkt welk frame door de foto wordt opgeroepen. In tegenstelling tot de voorgaande devices, zijn er voor deze variabele slechts drie keuzemogelijkheden omdat een foto enkel één van beide frames kan ondersteunen.

DE INHOUD VAN FOTO'S: In welke mate komen het law and order en injustice and defiance frame aan bod?

- ☐ 1. LAO-frame
- ☐ 2. IAD-frame
- ☐ 3. Geen uitspraken mogelijk

3.2.6 Roots/verantwoordelijkheid voor acties

Naast de aangehaalde framing devices worden ook reasoning devices in onze studie betrokken. In eerste instantie hebben we aandacht voor de verantwoordelijkheid die aan acties binnen de periodes van de Intifada's of aan de Intifada zelf wordt gekoppeld. We focussen echter vooral op concrete acties binnen de Intifada om de verantwoordelijkheidsvraag te beantwoorden. In praktijk is immers gebleken dat journalisten zelden de Intifada en de bezetting op een abstracter niveau beschouwen. Vragen als wie verantwoordelijk is voor de Intifada en de bezetting én vooral voor de continuïteit ervan komen minder aan bod. Toch laten we in ons onderzoek ook de ruimte om verantwoordelijkheid op een abstracter niveau te registreren.

We noteren niet alleen wie verantwoordelijk is, maar ook de reden waarom deze partij de verantwoordelijkheid krijgt toebedeeld. Om de registratie van de verantwoordelijkheid te vereenvoudigen, zijn naar analogie met de framing devices vooraf mogelijke redenen opgesomd. Ook hier willen we expliciteren dat de lijst niet exhaustief is en dat andere redenen waarom een bepaalde partij de verantwoordelijkheid krijgt toebedeeld steeds kunnen worden genoteerd. Bovendien wordt telkens opgetekend hoe een bepaalde argumentatie in de tekst is weergegeven. We nemen met andere woorden de letterlijke berichtgeving uit het krantenartikel over. Dit is van belang aangezien de uiteindelijke verwerking op deze informatie zal gebeuren.

Tabel 11: Roots/verantwoordelijkheid opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame

LAW AND ORDER FRAME	INJUSTICE AND DEFIANCE FRAME
ABSTRACT NIVEAU (DUIDING VAN DE INTIFADA) <ul style="list-style-type: none"> ☐ Palestijnen, want zij: <ul style="list-style-type: none"> ☐ vallen terug op terreur en Israël's kunnen niet anders dan daartegen te ageren ☐ hebben geen respect voor het eigendom en leven van anderen ☐ respecteren de wetten niet ☐ zijn uit op het vernietigen van Israël ☐ 	ABSTRACT NIVEAU (DUIDING VAN DE INTIFADA) <ul style="list-style-type: none"> ☐ Israël's, want zij: <ul style="list-style-type: none"> ☐ houden Palestijnen door bezetting in een wurggreep ☐ onderdrukken de Palestijnen, respecteren hun rechten niet ☐ hangen het zionisme aan dat oorsprong is van alle problemen (zie kaderstuk 2) ☐ beroepen zich op de holocaust en de pogroms om hun gedrag te rechtvaardigen (zie kaderstuk 3)

<p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>CONCREET NIVEAU (NIVEAU VAN DE ACTIE)</p> <p>☐ Palestijnen, want zij:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ondernemen zelfmoordactie ☐ ondernemen een wraakactie ☐ ondernemen een actie ☐ <p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>CONCREET NIVEAU (NIVEAU VAN DE ACTIE)</p> <p>☐ Israëli's, want zij:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ vallen de bezette gebieden binnen ☐ ondernemen een wraakactie ☐ ondernemen een actie ☐ <p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
---	---

Binnen het law and order frame wordt de verantwoordelijkheid voor gewelddadige acties naar de Palestijnen afgeschoven. Zij plegen immers de terroristische aanslagen, zij ondernemen zelfmoordacties of zij gooien met stenen en molotovcocktails. Het injustice and defiance frame bedeeft de Israëli's met de verantwoordelijkheid voor bepaalde acties. Zij vallen de bezette gebieden binnen, zij arresteren en liquideren Palestijnse burgers of zij houden de Palestijnen door hun bezetting in een wurggreep.

Hoewel het logisch is dat in krantenartikels de verantwoordelijkheid voor Palestijnse acties aan Palestijnen wordt toegeschreven en de verantwoordelijkheid voor Israëlische acties aan Israëli's, blijkt dat journalisten de verantwoordelijkheid vaak ook gedeeltelijk aan de tegenpartij toewijzen. Een Palestijn die een zelfmoordactie op een Israëlische bus onderneemt, wordt verantwoordelijk gesteld voor deze actie. De kans bestaat echter dat er eveneens wordt ingespeeld op de Israëlische verantwoordelijkheid, doordat het leger bijvoorbeeld de dag voordien Palestijnen in de Gazastrook heeft gedood. Het waarom van een actie kan met andere woorden het beeld van verantwoordelijkheid bijstellen.

Net als bij de framing devices wordt verantwoordelijkheid niet alleen geregistreerd, maar wordt ook genoteerd in welke mate ze indicatief is voor een bepaald frame.

<p>ROOTS/VERANTWOORDELIJKHEID: In welke mate komen het law and order en injustice and defiance frame aan bod?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ 1. Uitsluitend LAO-frame ☐ 2. Overwegend LAO-frame ☐ 3. Beide frames komen in gelijke mate aan bod ☐ 4. Uitsluitend IAD-frame ☐ 5. Overwegend IAD-frame ☐ 88. Geen uitspraken mogelijk

Kaderstuk 2: Het zionisme als drijfveer voor een nationale Joodse staat in Palestina

Eind 19de eeuw kent het antisemitisme¹ in een aantal Europese landen zoals Rusland, Duitsland, Oostenrijk en Frankrijk een heropflakking en een steile opgang. Dit antisemitisme zet Theodor Herzl² aan tot het herintroduceren van de idee van een Joodse staat. Volgens hem is dit de enige mogelijke oplossing om aan antisemitisme te ontkomen. Herzl meent immers dat in tegenstelling tot de algemeen heersende gedachte dat de vijandigheid ten opzichte van de Joden wel zal afnemen, de situatie alleen nog maar kan verslechteren. In plaats van het antisemitisme dus actief te bestrijden, stelt Herzl dat enkel

de oprichting van een eigen staat de Joden op lange termijn soelaas kan bieden. De ideale plaats voor deze staat is Palestina, want *“Palestine is our unforgettable historic homeland”* (Friedman, 2004, p.46-50; Abdul Hadi, 1997a, p.11-14).

Op het eerste zionistische congres in Basel (1897)³ wordt Herzls ideeëngoed aangenomen. Het congres stelt dat *“the aim of zionism is to create for the Jewish people a home in Palestine secured by public law”*. Dit kan onder andere door ‘het koloniseren van Palestina door Joodse boeren en arbeiders’ (Abdul Hadi, 1997a, p.14). Op latere congressen worden de ideeën over een Joodse staat verder geconcretiseerd.

Ondanks dit uitgewerkte politieke en sociale zionistische ideeëngoed is het wachten tot 1917 voor de zionisten steun krijgen van een Europese mogendheid. Het zijn de Britten⁴ die in de Balfour Declaration aangeven achter de idee van een Joodse staat in Palestina te staan: *“His Majesty’s Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people”* (Abdul Hadi, 1997a, p.21). In diezelfde verklaring laten de Britten echter ook optekenen dat de rechten van niet-Joodse inwoners van Palestina moeten worden beschermd (Abdul Hadi, 1997a, p.21).

Wanneer Palestina na WO I onder Brits mandaat komt te staan (cfr. kaart 1), blijken de rechten van de Arabische bevolking echter van ondergeschikt belang te zijn.

Niettegenstaande het feit dat niet alle bepalingen van de Balfourverklaring in de realiteit worden geïntegreerd, wordt de notie waarin Groot-Brittannië de oprichting van een Joodse staat ondersteunt, wel door de zionisten aangegrepen bij het uitroepen van de staat Israël in 1948⁵. De goedkeuring van Groot-Brittannië gecombineerd met de holocaust (Fisk, 2005, p.494) vormt voor de zionisten de rechtvaardiging voor een onafhankelijke Israëlische staat.

Kaart 1: Brits mandaatgebied Palestina (Bron: BBC News Maps). In bijlage 9 geven we nog eens alle kaarten, die in de kaderstukken aan bod komen, in een grotere versie weer.

¹ De term antisemitisme slaat op de vijandige houding ten opzichte van Joden.

² Theodor Herzl wordt algemeen beschouwd als de grondlegger van het zionistische ideeëngoed.

³ Herzl was ook bezieler van het eerste zionistische congres. Tweehonderd en vier delegaties Joden uit vijftien verschillende landen namen aan dit congres deel met als doel de stichting van een eigen Joodse staat voor te bereiden.

Vandaag worden deze congressen nog steeds georganiseerd. De Wereld Zionistische Organisatie stond in 2006 al in voor de organisatie van het 35ste zionistische congres, dat nu om de vier jaar plaatsvindt.

⁴ In 1916 sluit Groot-Brittannië met Frankrijk het Sykes-Picotakkoord. Dit geheime akkoord legt de verdeling van het Midden-Oosten na het beëindigen van de Eerste Wereldoorlog vast. Het Midden-Oosten is immers in handen van de Ottomanen die tijdens de oorlog collaboreren met de Duitsers en hierdoor hun gezag over het Midden-Oosten kwijtspelen. Groot-Brittannië krijgt in de Sykes-Picotovereenkomst Palestina toebedeeld. Het is in dit opzicht logisch dat de Britten als eerste over de zionistische idee van een Joodse staat gaan nadenken en een opinie vormen.

⁵ In 1948 roept Ben-Gurion de staat Israël uit, waarna verschillende Arabische landen de nieuwe staat aanvallen. Na 8 maanden oorlog komen de verschillende partijen tot een overeenkomst op basis van de ‘Groene Lijn’. Deze onderscheidt de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever als aparte geografische eenheden (BBC Maps, 2008, <http://news.bbc.co.uk/>).

Kaderstuk 3: De holocaust als rechtvaardiging voor een Joodse staat

De zionisten halen de holocaust tijdens WO II aan ter legitimatie voor het inpalmen van Palestijnse gronden. Wie de verschrikkingen van de holocaust erkent, kan volgens hen geen bezwaar hebben tegen de claim op Palestijnse gronden. Wie dat wel heeft, ontkent de Jodenvervolging.

Palestijnen en Arabieren reageren verdeeld op de zionistische link tussen de holocaust en het annexeren van Palestijns grondgebied. De Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (Palestine Liberation Organization – PLO) probeert aan te tonen dat de twee gegevens van elkaar dienen te worden gescheiden. Het erkennen van de holocaust houdt met andere woorden niet noodzakelijk de erkenning van een Israëlsche staat op Palestijns grondgebied in. De Palestijnen benadrukken dat ze sympathiseren met de Joodse slachtoffers van de holocaust en dat ze het naziregime veroordelen¹, maar ze menen ook dat zij niet moeten boeten voor de misstappen van Europese staten. Bovendien vinden ze de zionistische idee van een Israëlsche staat behoorlijk racistisch. Waarom kunnen Joden en Palestijnen niet als gelijken leven binnen Palestina (Massad, 2000, p.52-69)? De zionisten handelen volgens de Palestijnen vanuit een kolonisatie-optiek, eerder dan vanuit de idee van vergoeding voor het holocaustleed (Massad, 2000, p.52-69).

Palestijnse leiders en geleerden reageren begrijpelijk nogal heftig op de Joodse claim op hun grondgebied en op het achterliggende zionistische ideeëngoed. Er is echter ook een nieuwe lichting Israëlsche historici, de New Historians² of ook wel de postzionisten of new sociologists genoemd, die de zionistische ideeën van binnenuit bekritiseren en becommentariëren. Segev is één van die New Historians. Hij stelt vast dat er in de jaren voorafgaand aan beide wereldoorlogen maar weinig identificatie is tussen Joden in Palestina en Europese Joden. Europese Joden zijn voor zionistische leiders enkel belangrijk indien ze de idee van een Joodse staat mee willen verwezenlijken. Joodse vluchtelingen die niets kunnen bijdragen aan de implementatie van die staat, zijn voor de zionisten niet interessant. In die zin voelen Joodse Palestijnen zich dan ook niet geroepen om tijdens WO II de Europese Joden ter hulp te schieten. Integendeel, zionisten maken afspraken met het naziregime om slechts een beperkt aantal Joden in Palestina toe te laten. Na de holocaust komt in Palestina een debat op gang of zionisten nu wel of niet juist hebben gehandeld en of ze door hun selectiviteit de Europese Joden niet in de steek hebben gelaten. Het duurt echter nog tot de jaren '60, als gevolg van het Eichmannproces³, vooraleer Joodse Palestijnen de omvang van de holocaust realistisch inschatten en zich met de Europese Joodse slachtoffers beginnen te identificeren. Het is niet verwonderlijk dat in diezelfde periode de holocaust uitgroeit tot een zionistisch wapen in de strijd voor een eigen staat (Segev, 1993; Viorst, 1995; Mendelsohn, 1994).

Segev wijst in zijn betoog op een soort dubbele moraal. Ten tijde van WO II was de impact van de holocaust voor zionisten geen prioriteit. Die is het slechts geworden toen bleek dat het een uitstekend rechtvaardigingsmiddel was voor de creatie van een Joodse staat op Palestijns grondgebied. Met deze stellingname doet Segev echter geen afbreuk aan de wreedheden van de holocaust. De Jodenvervolging is ontegensprekelijk een misdaad tegen de menselijkheid, maar de zionisten hebben deze holocaust wellicht te gemakkelijk aangegrepen als rechtvaardiging voor een Israëlsche staat in Palestina.

¹ Fisk (2005, p.486-489) meent echter dat hier serieuze kanttekeningen moeten worden bijgeplaatst. Palestijns grootmoefti Haj Amin collaboreerde immers met de Duitsers en had een aantal persoonlijke ontmoetingen met Hitler. Vraag is in hoeverre hij op de hoogte was van de Jodendeportaties.

² Deze nieuwe lichting Israëlsche historici is vooral vanaf 1980 heel actief. Bekende New Historians zijn Avi Shlaim (verbonden aan de Universiteit van Oxford, departement Politiek en Internationale Relaties), Benny Morris (verbonden aan de Ben-Gurion Universiteit in Israël), Ilan Pappé (verbonden aan de Universiteit van Haifa, departement Politieke Wetenschappen) en Tom Segev (Israëlsch historicus en journalist).

³ Eichmann is één van de belangrijkste organisatoren van de Joodse deportaties tijdens WO II. Hij wordt na de oorlog door Simon Wiesenthal, een oud-concentratiekampgevangene, in Argentinië opgespoord. De Mossad (de Israëlsche geheime dienst) weet daarop de ex-nazifunctionaris naar Israël te halen waar hij wordt berecht voor oorlogsmisdaden. Dit proces krijgt wereldwijde aandacht en wakkert het Joodse bewustzijn aan. Eichmann wordt uiteindelijk ter dood veroordeeld, een straf die nagenoeg onmiddellijk wordt uitgevoerd (Stichting informatie Wereldoorlog II, 2006, <http://www.go2war2.nl>).

3.2.7 Consequenties van acties

Een tweede onderzocht reasoning device, betreft de consequenties van acties. Vaak wordt in krantenartikels dieper ingegaan op de gevolgen van bepaalde acties. Binnen het law and order frame betekent dit dat er tegenacties worden ondernomen die de veiligheid en de orde weer centraal stellen. Voorbeelden zijn de opschorting van terugtrekking uit de bezette gebieden, het afsluiten van de toegang tot deze gebieden, strengere grenscontroles, het opheffen van een bestand tussen Israël's en Palestina, het reageren met geweld en het onderbreken van vredesonderhandelingen. Hoewel de ene reactie, met het oog op een permanente vredesoplossing, al productiever is dan de andere, zijn ze in het verleden allemaal wel eens toegepast.

Binnen het injustice and defiance frame zijn mogelijke reacties gericht tegen onderdrukking en bezetting van de Israël's, op rechtvaardigheid en op het hoofd bieden aan de tegenpartij. Zo kan het gebruik van meer geweld een reactie zijn op Israëlische acties, maar ook de verstoring van vredesonderhandelingen of het opheffen van een staakt-het-vuren zijn in het verleden dikwijls vanuit Israëlische incentives ingegeven.

Consequenties hoeven echter niet altijd samen te hangen met tegenreacties. Een voorbeeld hiervan is de vermelding van groeiende armoede in de bezette gebieden. Door in te spelen op economische en sociale problemen worden Palestina bevestigd in hun rol van de 'onderdrukte'. Een beeld dat perfect in het injustice and defiance frame kan worden ingepast.

Ook hier willen we opmerken dat andere consequenties van acties steeds kunnen worden toegevoegd. Dit zijn tegenreacties, maar eveneens meer globale gevolgen, zoals toenemende armoede en groeiende economische instabiliteit. Het is eveneens van belang om de letterlijke weergave uit krantenartikels over te nemen.

Tabel 12: Consequenties opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame

LAW AND ORDER FRAME	INJUSTICE AND DEFIANCE FRAME
<ul style="list-style-type: none"> □ Consequenties van een Palestijnse actie (negatief): <ul style="list-style-type: none"> □ Terugtrekking opgeschort of in het gedrang (zie kaderstuk 5) □ Toegang tot de bezette gebieden afsluiten door het sluiten van grensovergangen, luchthavens ... □ Strengere grenscontroles □ Verstoring van (de hervatting) van vredesonderhandelingen of van toenaderingspogingen (zie kaderstuk 4) □ Opheffen van een staakt-het-vuren, van een bestand tussen Israël's en Palestina □ Oplaaen van het geweld in alle hevigheid 	<ul style="list-style-type: none"> □ Consequenties van een Israëlische actie (negatief): <ul style="list-style-type: none"> □ Groeiende armoede in de bezette gebieden □ Verstoring van (de hervatting) van vredesonderhandelingen of van toenaderingspogingen □ Opheffen van een staakt-het-vuren, van een bestand tussen Israël's en Palestina □ Oplaaen van het geweld in alle hevigheid
<p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<ul style="list-style-type: none"> □ Consequenties van een Israëlische actie (positief): <ul style="list-style-type: none"> □ 	<ul style="list-style-type: none"> □ Consequenties van een Palestijnse actie (positief): <ul style="list-style-type: none"> □ Hernieuwde aandacht voor de Palestijnse kwestie
<p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Na het registreren wordt aangegeven of de consequenties eerder op een law and order of injustice and defiance frame wijzen (cfr. uitsluitend LAO-frame, overwegend LAO-frame, beide frames komen in gelijke mate aan bod, uitsluitend IAD-frame, overwegend IAD-frame, geen uitspraken mogelijk).

Kaderstuk 4: De jaren 1990 tot 2000: een decennium vol vredesonderhandelingen en -akkoorden

Israëli's en Palestijnen hebben er reeds een hele geschiedenis van vredesonderhandelingen opzitten. Vooral in de jaren '90 tot 2000 werd gepoogd tot een langdurige oplossing te komen. De vele vredesonderhandelingen hebben echter nog altijd geen structurele oplossingen en veranderingen voortgebracht. Zowel Palestijnen als Israëli's blijven vasthouden aan hun ideeën en principes. De onderhandelingen in Oslo worden wel eens als de grote doorbraak in de Israël-Palestina-impasse aangehaald. Een kritische blik op de bepalingen waarover toen een akkoord werd bereikt en de uitvoering van die bepalingen in de praktijk, laat echter besluiten dat de Oslo-onderhandelingen op de meeste vlakken hebben gefaald. Maar ook de akkoorden die nadien tot stand komen, worden in de praktijk niet in voldoende mate geïmplementeerd. Een overzicht van de belangrijkste vredesgesprekken en -akkoorden toont aan dat intenties niet genoeg zijn om de onhoudbare leefsituatie te veranderen.

Madrid: een eerste aanzet tot gesprekken tussen Israëli's en Palestijnen

In 1991, op een conferentie in Madrid, nemen Arabische en Israëlische delegaties voor het eerst plaats aan de onderhandelingstafel. Op uitnodiging van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie knoopt Israël bi- en multilaterale gesprekken aan met Syrië, Libanon, Jordanië en de Palestijnen. Waar Israëli's voordien weigerden om met de PLO te onderhandelen, blijkt in Madrid wel ruimte voor verkennende gesprekken met onafhankelijke Palestijnse vertegenwoordigers uit Gaza en de Westelijke Jordaanoever¹. Met de bilaterale gesprekken proberen Israël en de verschillende Arabische landen oplossingen te vinden voor conflicten uit het verleden en een basis te leggen voor eventuele vredesakkoorden. De multilaterale besprekingen rond water, milieu, wapencontrole, vluchtelingen en economische ontwikkeling hebben dan weer tot doel het vertrouwen en de samenwerking tussen Israël en de Arabische landen te vergroten. De gesprekken in Madrid leiden niet direct tot een compromis tussen Israël en de Palestijnen, maar worden vandaag wel nog dikwijls als de katalysator voor de meer bekende Oslo-akkoorden vermeld (Olson, 1997, p.80; Institute for Palestine Studies and Kuwait University, 1992).

De Oslo-akkoorden van 1993 en 1995: een doorbraak?

Op 13 september 1993 ondertekenen de Palestijnse leider Arafat en de Israëlische eerste minister Rabin in Washington 'The Declaration of Principles on Interim Self-Governing Arrangements' (DOP), beter gekend als het Oslo-akkoord. Hierdoor wordt voor het eerst in de geschiedenis de deur opengezet naar een mogelijke oplossing voor het conflict tussen Israël en Palestina.

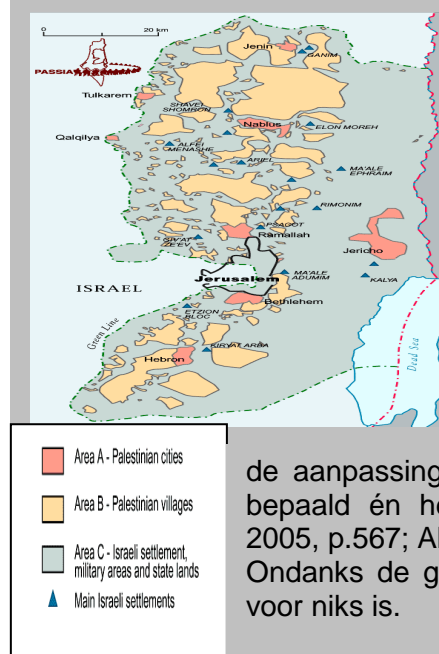
Het akkoord bepaalt dat beide partijen elkaar dienen te erkennen. De PLO aanvaardt de Israëlische staat als gesprekspartner en Israël zal op haar beurt met de PLO aan de onderhandelingstafel gaan zitten. Beide partijen verzoenen zich ook met de idee van landverdeling. Zo wordt de Palestijnen een beperkte autonomie toegekend in gebieden in de Gazastrook en Jericho. Deze gebieden zijn dan nog in handen van Israël, maar Rabin verbindt zich ertoe het Israëlische leger uit deze streken weg te halen zodat ze officieel onder Palestijns bestuur komen te staan.

Niettemin staande de DOP (The Declaration of Principles on Interim Self-Governing Arrangements) een stap in de richting naar conflictoplossing lijkt, mag het belang ervan niet worden overschat. Het akkoord is eerder een aanzet tot verdere noodzakelijke onderhandelingen. De grootste beperking van het akkoord ligt in de afwezigheid van een voorstel tot permanente oplossingen die een vrede op lange termijn kunnen waarborgen (Shlaim, 1994; Ben-Ami, 2005, p.76). Heikele onderhandelingspunten zoals de status van Jeruzalem, de terugkeer van Palestijnse vluchtelingen, de toekomst en uitbouw van Joodse nederzettingen, het vastleggen van de grenzen en het toewijzen van watervoorzieningen worden niet aangekaart. Shlaim (1994, p.34) meent dat *“if these issues had been addressed, there would have been no accord”*. Dat deze onderwerpen heel belangrijk zijn in de totstandkoming van een finaal akkoord, staat buiten kijf. Doordat in het Oslo-akkoord niet wordt gesproken over bijvoorbeeld de nederzettingen, gaat Israël gewoon door met het uitbouwen van kolonies op de Westelijke Jordaanoever en in Gaza. Het Palestijnse territorium wordt daardoor verder ingeperkt (Ben-Ami, 2005, p.76).

Het Oslo-akkoord negeert niet enkel de grootste conflictpunten. Ook op vlak van vormelijke aspecten worden heel wat ambigüiteiten en contradicties vastgesteld. Hierdoor is het akkoord voor interpretatie vatbaar zodat beide partijen het uiteindelijk naar eigen noden gaan interpreteren en vertalen. De Joden en de Palestijnen schatten het belang van het Oslo-akkoord ook op een andere manier in. Palestijnen zien het als een eerste stap naar een permanent akkoord waarbij Israël zich zal terugtrekken achter de grenzen die in 1967 zijn vastgesteld. Israëli's beschouwen het als een bekrachtiging van de toen bestaande staat Israël (dat wil zeggen niet conform de in 1967 bepaalde grenzen) (Ellis, 1997, p.56).

Bovendien blijkt de harde kern van de Palestijnse en Israëli'se achterban niet overtuigd. De Joden vinden dat Rabin de zionistische idee van een Groot-Israël heeft verloochend terwijl de Palestijnen dan weer vinden dat Arafat te veel toegevingen heeft gedaan. Ook op het principe van landverdeling zoals dit in het Oslo-akkoord is opgenomen, komt commentaar. De leiders hebben te weinig rekening gehouden met de reële situatie. Hoe moeten Palestijnen en Joden die nu eigenlijk door mekaar leven op een voor beide partijen aanvaardbare manier gescheiden worden (Ellis, 1997, p.60)?

Dat het Oslo-akkoord van 1993 zijn verdiensten heeft, staat buiten kijf. De impact blijkt na een paar jaar echter beperkter dan aanvankelijk gedacht. Oslo '93 wordt heel moeizaam en onvoldoende in praktijk uitgevoerd.

Om het vredesproces een nieuwe stimulans te geven, sluiten Arafat en Rabin op 28 september 1995 een nieuw akkoord. 'Oslo II' moet de terugtrekking uit Jericho en Gaza, zoals in 'Oslo I' is vastgelegd, in de praktijk implementeren. Via een terugtrekking in drie fasen willen de Israëli's hun belofte uit '93 toch nog valideren. Om die terugtrekking gemakkelijker te laten verlopen, worden de Westelijke Jordaanoever en Gaza in drie zones ingedeeld: de A, B en C-zone² (cfr. kaart 2). De terugtrekkingen zullen vooral in de C-zones gebeuren. Andere bepalingen in het akkoord hebben betrekking op het aanleggen van een voor de Palestijnen veilige doorgang tussen Gaza en Jericho,

de aanpassing van het Palestinian National Charter³ zoals in 'Oslo I' bepaald én het oprichten van een Palestijnse politie-eenheid (Fisk, 2005, p.567; Abdul Hadi, 1997b, p.246-256).

Ondanks de goede intenties blijkt dat ook 'Oslo II' eigenlijk een maat voor niks is.

Interimakkoorden van Hebron, Wye River, Sharm al-Shaykh: implementatie blijft uit

Waar 'Oslo' faalt doordat in realiteit de afgesproken bepalingen niet of minimaal worden doorgevoerd, willen de Israëli's en Palestijnen, onder auspiciën van de Verenigde Staten, via de interimakkoorden in Hebron, Wye River en Sharm al-Shaykh stap voor stap de weg naar praktische vrede leiden.

Het Hebronakkoord uit 1997 wordt ondertekend door Arafat en Netanyahu. Zoals de naam aangeeft, houdt het voornamelijk bepalingen met betrekking tot de teruggave van Hebron in, maar de Israëli's willen ook andere gebieden op de Westelijke Jordaanoever aan de Palestijnen overlaten. Ze eisen in ruil wel meer veiligheidsgaranties. Uiteindelijk doet het gebrek aan veiligheid Netanyahu besluiten om de bepalingen met betrekking de nederzettingen niet in de praktijk om te zetten (Quandt, 2001, p.27).

Het Wye River-akkoord in 1998 komt ook tussen Arafat en Netanyahu tot stand. De Palestijnen beloven dit keer het veiligheidsprobleem echt aan te pakken en beslissen ook een aantal passages uit hun Palestinian National Charter verder aan te passen. Israëli's gaan op hun beurt concreet werk maken van ontruiming op de Westelijke Jordaanoever. Een jaar later blijkt dat van dit alles nog niets in huis is gekomen (Quandt, 2001, p.28). Beide partijen vinden dat de andere partij het compromis niet nakomt zodat zij zich bijgevolg ook niet aan de bepalingen dienen te houden.

Het akkoord van Sharm al-Shaykh in 1999 houdt opnieuw beloften naar implementatie van vredesbepalingen in. Netanyahu is intussen premier af en Barak neemt in zijn plaats de honneurs waar. Weer wordt beslist om nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever te ontruimen tegen een nieuw onderhandelde datum. Maar deze keer worden er ook nieuwe data voor verdere onderhandelingen op papier gezet (Quandt, 2001, p.29). Zo zullen beide partijen verplicht zijn om over de heikele onderhandelingspunten na te denken en te communiceren. Ook dit akkoord blijkt echter niet in de praktijk te worden vertaald.

Camp David: het 'genereuze' vredesvoorstel

In 2000 wordt in Camp David een volgende poging ondernomen om het vredesproces weer op de rails te krijgen. Oslo heeft de deur naar een mogelijke permanente oplossing op een kiertje gezet, maar in praktijk blijkt (cfr. de interimakkoorden) de kloof tussen beide partijen moeilijk te overbruggen. Onder toezicht van president Clinton gaan de Israëlische eerste minister Barak en de Palestijnse leider Arafat in 2000 een nieuwe onderhandelingsronde aan.

Beide partijen komen met specifieke stellingnames aan de start. Barak is gekant tegen het recht op terugkeer van Palestijnse vluchtelingen (cfr. infra), Israël zal niet ingedijkt worden tot de grenzen van 1967, de nederzettingen achter deze grenzen zullen niet worden ontmanteld en er is ook geen sprake van het opgeven van de delen van Jeruzalem die in 1967 werden bekomen. Arafat op zijn beurt stelt ook eisen. Hij wil dat Israël zich volledig terugtrekt uit de bezette gebieden en uit Oost-Jeruzalem. Vervolgens legt hij de nadruk op het erkennen van een Palestijnse staat met als hoofdstad Oost-Jeruzalem en ten slotte eist hij het recht op terugkeer van Palestijnse vluchtelingen. Het spreekt voor zich dat de onderhandelingsruimte heel klein is. Enkel over het erkennen van een Palestijnse staat heerst eensgezindheid (Quandt, 2001, p.31).

Uiteindelijk blijkt Barak bereid afstand te doen van sommige eisen. In wat waarnemers later een 'generous aanbod' gaan noemen, stelt hij de Palestijnen voor om 90% van de Westelijke Jordaanoever en Gaza aan hen over te dragen (cfr. kaart 3). Bovendien is hij bereid enkele duizenden vluchtelingen in het kader van familiehereniging naar hun huizen te laten terugkeren. Ook de Palestijnse staat zal worden erkend. Enkel met betrekking tot Jeruzalem houdt Barak voet bij stuk. Oost-Jeruzalem zal niet aan de Palestijnen worden overgedragen.

Voor Arafat en de Palestijnen is Oost-Jeruzalem echter even belangrijk als alle andere onderhandelingspunten. Bijgevolg komt het in Camp David niet tot een akkoord (Quandt, 2001, p.32). Dat er geen compromis zou worden bereikt was misschien voorspelbaar.

In de eerste plaats blijken de hete hangijzers die tijdens de Oslo-besprekingen op de lange baan werden geschoven, in 2000 ook niet onderhandelbaar. Er is met andere woorden in de tijdspanne tussen de twee onderhandelingen te weinig werk gemaakt van inhoudelijke discussies rond deze onderwerpen. Bijgevolg is er ook geen fundament gelegd voor het oplossen van de heikele punten (Quandt, 2001, p.33).

Bovendien verwijten de Israëli's en de Amerikanen Arafat onwelwillendheid. Volgens hen is de Palestijnse leider nooit met de intentie om tot een akkoord te komen naar Camp David afgereisd. Hij wou enkel zijn achterban laten zien dat hij niet de toegeeflijke leider is waarvoor hij na Oslo soms werd versleten. Door in Camp David weerwerk te bieden aan Amerikanen en Israëli's, wilde hij het Palestijnse vertrouwen terugwinnen (Quandt, 2001, p.33; Ben-Ami, 2005, p.80). Ben-Ami (2005, p.80) stelt dat de zaak toch iets gecompliceerder is en wijst op het feit dat het ondertekenen van een akkoord misschien het begin van een oorlog met Hamas en de Islamitische Jihad had afgekondigd. Zoals reeds vermeld, verzetten deze Palestijnse groeperingen zich immers tegen iedere minimale toegeving aan de Israëli's. Een akkoord had dus mogelijkerwijs een bres in de Palestijnse geledingen geslagen, iets wat Arafat ten alle prijze wou vermijden (Ben-Ami, 2005, p.80).

Ten slotte mag Baraks voorstel dan als genereus worden bestempeld, voor de Palestijnen is Oost-Jeruzalem zo heilig dat het voorstel eerder beledigend is. Indien ook nog eens rekening wordt gehouden met het feit dat Barak zonder steun van zijn achterban handelde, is duidelijk dat Camp David exact heeft gebracht wat het in zich had (Ben-Ami, 2005, p.79-80).

De onderhandelingen in Camp David zijn echter niet enkel op de onwelwillendheid van Barak en Arafat stukgelopen. Het politieke klimaat is in 2000 extra ongunstig. Zowel Palestijnen als Israëli's zijn niet klaar voor een eventueel permanent akkoord. Het uitbreken van de Tweede Intifada, enkele maanden na de vredesbesprekingen, bevestigt de onstabiele, gespannen relatie tussen beide partijen in het conflict.

Taba: de Verenigde Staten stellen compromis voor

Ondanks het politiek ongunstige klimaat, het oplaaen van de Tweede Intifada en de mislukte besprekingen in Camp David, lanceert president Clinton eind 2000 een nieuw vredesvoorstel. In het voorstel wordt de oprichting van een Palestijnse niet-gemilitariseerde staat op de Westelijke Jordaanoever en Gaza, mét doorgang tussen deze gebieden, opgenomen. Jeruzalem zal, rekening houdend met religieuze gevoeligheden, worden verdeeld en als hoofdstad voor zowel Palestina als Israël door-

gaan. Palestijnse vluchtelingen kunnen zeer beperkt terugkeren in het kader van familiehereniging. Het voorstel zou in Taba al dan niet door de Palestijnen en de Israëli's worden bekrachtigd. Uiteindelijk blijkt Arafat af te knappen op de bepalingen met betrekking tot Jeruzalem en de Palestijnse vluchtelingen (Ben-Ami, 2005, p.83-85).

Kaart 2: Het 'Oslo II'-akkoord (indeling in A-, B- en C-zones)
Bron: PASSIA (http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/Oslo-2.html)
Kaart 3: Camp David (2000)
Bron: Verein zur Förderung des Friedens in Israel und Palästina e.V.
(<http://www.israel-palaestina.de/Nahostkonflikt-Karten>)

¹ Hoewel Israël niet rechtstreeks met de PLO wil onderhandelen, blijkt dat de vertegenwoordigers uit Gaza en de Westelijke Jordaanoever in Madrid nauw in contact staan met PLO-zegsmannen. Beslissingen zullen m.a.w. niet zonder goedkeuren van de PLO worden genomen.

² De A-zone beslaat de gebieden onder autonomie van de Palestijnse Autoriteit: Gaza, Jericho en Nabloes, Tulkarem, Ramallah, Bethlehem, Jenin en Hebron op de Westelijke Jordaanoever. De Palestijnse Autoriteit is verantwoordelijk voor interne veiligheid, publieke orde en civiele zaken. De B-zone omvat 450 Palestijnse dorpjes op de Westelijke Jordaanoever. Hier is de Palestijnse Autoriteit nog verantwoordelijk voor de civiele zaken en de ordehandhaving, maar staan de Israëli's in voor de veiligheid. De C-zone beslaat een aantal gebieden op de Westelijke Jordaanoever die voor de Israëli's en de kolonisten van strategisch belang zijn en die onder volledige controle van de Israëli's staan (Palestine Facts, 2006a, www.palestinefacts.org/pf_1991to_now_oslo_accords_2.php).

³ Het Palestinian National Charter (17 juli 1968) omvat 33 artikels. Artikel 19 stelt dat 'de verdeling van Palestina in 1947 en de initiatie van een Israëlische staat volledig illegaal zijn, omdat ze tegengesteld zijn aan de wil van het Palestijnse volk en hun natuurlijk recht in hun thuisland. Bovendien zijn de bepalingen ook inconsistent met de principes die in het charter van de VN zijn opgenomen, meer bepaald het recht op zelfdeterminatie' (Abdul Hadi, 1997a, p.213-215).

3.2.8 Oplossingen

Een laatste reasoning device heeft betrekking op de oplossingen voor het conflict tussen Israëli's en Palestijnen die door journalisten of bronnen in krantenartikels worden aangeboden. Deze oplossingen kunnen zowel op korte als lange termijn zijn gericht. Het spreekt voor zich dat oplossingen op lange termijn een meer permanent vredesakkoord in zich dragen, terwijl oplossingen op korte termijn slechts worden aangereikt om tijdelijk uit de impasse te geraken.

Zoals het bij voorgaande devices het geval is, worden oplossingen meestal vanuit een bepaald frame aangereikt. Dit betekent dat oplossingen binnen het law and order frame de veiligheid en het herstel van de orde beogen. Dit objectief kan zowel via negatieve als positieve oplossingen worden bereikt. Hiermee bedoelen we dat een militaire zege op de Palestijnen de veiligheid en de orde kan terugbrengen, maar eerder als een negatieve oplossing dient te worden beschouwd. Een vredesakkoord kan eveneens deze veiligheid en orde herstellen, maar is in vergelijking een zeer positieve oplossing. Ze speelt immers in het voordeel van beide partijen in het conflict.

Opnieuw hebben we op basis van een uitgebreide literatuurstudie verschillende oplossingen opgelijst. Andere oplossingen kunnen steeds worden geregistreerd. De argumentatie wordt bovendien weer letterlijk uit de onderzochte krantenartikels overgenomen.

Tabel 13: Oplossingen opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame

LAW AND ORDER FRAME	INJUSTICE AND DEFIANCE FRAME
ABSTRACT NIVEAU (DUIDING VAN DE INTIFADA) - OPLOSSINGEN OP LANGE TERMIJN <ul style="list-style-type: none"> □ Oplossingen die passen binnen het LAO-frame (herstellen van de orde, veiligheid, bescherming): <ul style="list-style-type: none"> □ Een militaire zege op de Palestijnen □ Hervatting vredesonderhandelingen, geïnitieerd door Israëli's □ Een eigen staat voor de Palestijnen, maar dan volgens Israëlische voorwaarden (zie kaderstuk 5) □ Respecteren van de wetten door Palestijnen 	ABSTRACT NIVEAU (DUIDING VAN DE INTIFADA) - OPLOSSINGEN OP LANGE TERMIJN <ul style="list-style-type: none"> □ Oplossingen die passen binnen het IAD-frame (rechtvaardigheid, het hoofd bieden aan de tegenpartij): <ul style="list-style-type: none"> □ Israëlische terugtrekking uit de Palestijnse gebieden (zie kaderstuk 5) □ Een eigen staat voor de Palestijnen, maar dan volgens Palestijnse voorwaarden □ Ontruiming van de Joodse nederzettingen (zie kaderstuk 5)

	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Hervatting vredesonderhandelingen, geïnitieerd door Palestijnen ☐ Menswaardige behandeling van de Palestijnen ☐ Respecteren van de wetten door Israël's ☐ Teruggave eigendom Palestijnen ☐ Terugkeer Palestijnse vluchtelingen (zie kaderstuk 6) ☐
<p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>CONCREET NIVEAU (NIVEAU VAN DE ACTIE) - OPLOSSINGEN OP KORTE TERMIJN GERICHT OP HET AAN BANDEN LEGGEN VAN DE TEGENPARTIJ</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Oplossingen die passen binnen het LAO-frame (herstellen van de orde, veiligheid): <ul style="list-style-type: none"> ☐ Het opvoeren van Israëlische militaire druk ☐ Het arresteren/liquideren van Palestijnen ☐ Het opblazen van Palestijnse huizen ☐ Het sluiten van Palestijnse universiteiten ☐ Het verbieden van Palestijnse politieke bijeenkomsten ☐ De bouw van een verdedigingshek ☐ 	<p>CONCREET NIVEAU (NIVEAU VAN DE ACTIE) - OPLOSSINGEN OP KORTE TERMIJN GERICHT OP HET AAN BANDEN LEGGEN VAN DE TEGENPARTIJ</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Oplossingen die passen binnen het IAD-frame (rechtvaardigheid, het hoofd bieden aan de tegenpartij): <ul style="list-style-type: none"> ☐ ☐ ☐
<p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>Noteer hoe in de tekst precies wordt verwezen:</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Na het registreren wordt aangegeven of de oplossingen eerder op een law and order of injustice and defiance frame wijzen (cfr. uitsluitend LAO-frame, overwegend LAO-frame, beide frames komen in gelijke mate aan bod, uitsluitend IAD-frame, overwegend IAD-frame, geen uitspraken mogelijk).

Kaderstuk 5: Afbakening van grenzen, ontruiming van nederzettingen

In het verleden werden al meerdere pogingen ondernomen om de grenzen tussen Israël en Palestina vast te leggen. Onder andere door het VN-plan van 1947¹ (cfr. kaart 4) en de Green line in 1949² (cfr. kaart 5). Telkens bleken deze grenzen in de praktijk niet werkbaar.

Newman (2002, p.629) meent dat ondanks de reeds ondernomen en mislukte pogingen om tot een overeenkomst betreffende de territoriale dimensie van het conflict te komen, er toch nieuwe onderhandelingen omtrent dit onderwerp dienen opgestart te worden. Als beide partijen erin slagen de grenzen vast te leggen, rekening houdende met de reële leefsituatie (cfr. de Joodse nederzettingen), dan kan over andere conflictpunten ook een akkoord worden bereikt. Volgens hem spelen nederzettingen, ook al zijn ze op een illegale manier tot stand gekomen, een grote rol in een grensregeling tussen Israël en de Palestijnse gebieden. Ze hebben immers mee het Israëlsch territorium afgelijnd. En *“once created, boundaries become almost mythical, inasmuch they determine the sovereign and inviolable limits of the state, not to be transgressed by external powers”* (Newman, 2002, p.636). Waar Newman eerder pleit voor een grensbepaling waarbij de nederzettingen, die vooral na Oslo zijn uitgebouwd, als gegeven in eventuele onderhandelingsrondes worden aanvaard, meent Reuveny (2003, p.347-349) dat diezelfde nederzettingen dienen te worden ontruimd vooraleer er gesprekken tussen Israëli's en Palestijnen kunnen worden aangeknoopt. Israëlsche dekolonisatie is volgens hem een voorwaarde om tot onderhandelingen over grenzen en een permanente oplossing te komen. In de Oslo-akkoorden van 1993 en 1995 (maar ook in latere akkoorden) wordt gewag gemaakt van het ontruimen van een aantal nederzettingen in de Palestijnse gebieden. In praktijk proberen Israëlsche leiders de ontruiming echter op de lange baan te schuiven. In de eerste plaats uit angst voor de reactie van de kolonisten, die misschien zou kunnen ontaarden in een Israëlsche burgeroorlog, maar ook omdat opvang van de kolonisten in Israël zelf bijna niet haalbaar is (Reuveny, 2003, p.361-364).

Het nastreven van een overeenkomst over de grenzen wordt zowel door Reuveny als Newman als essentieel beschouwd voor het bereiken van een permanent vredesakkoord. Een aantal andere auteurs meent eveneens dat het vastleggen van grenzen de aanzet vormt tot het oplossen van de Israël-Palestina-impasse. De grensregeling is volgens hen echter afhankelijk van de permanente oplossing die Israëli's en Palestijnen voor ogen hebben. De meeste auteurs zien slechts twee mogelijkheden: ofwel steunt men het principe van een binationalistische staat ofwel streeft men naar een tweedeling van Palestina waarbij zowel de Palestijnen als de Israëli's soeverein over het eigen grondgebied regeren.

Binationalisme werd in het verleden reeds als de ideale oplossing gezien door zowel Palestijnen als Israëli's. De partij die deze oplossing voorstelde, was echter steeds de minderheidsgroep zodat binationalisme voor de meerderheidspartij nooit een optie was. Palestijnen wilden, toen zij de meerderheid vormden, niet samenleven met Joden. Joden wilden, toen de rollen waren omgekeerd, op hun beurt niet met Palestijnen samenleven. Toch ging het idee niet helemaal verloren. Volgens Avnery (1999, p.57) heeft de binationalistische oplossing echter ook vandaag geen toekomst. In de eerste plaats argumenteert hij dat Israëli's nooit de zionistische idee van een eigen staat voor de Joden zullen opgeven. Wat misschien wel kan, is het erkennen van de Palestijnen als een minderheidsgroep met bepaalde rechten binnen de grenzen van een Israëlsche staat. Indien Israëli's dan toch zouden akkoord gaan met een binationalistische staat, meent Avnery (1999, p.58) dat die niet lang intact zou blijven. Palestijnen en Israëli's hebben zoveel jaar op voet van oorlog geleefd en hebben zo'n verschillende achtergronden en behoeften, dat het irreëel is te geloven dat de vroegere vijanden grote vrienden worden, alleen omdat ze een staat delen. De Israëli's zouden binnen zo'n staat bovendien superieur aan de Palestijnen zijn aangezien ze op economisch, sociaal en militair vlak lengtes voorsprong hebben. Avnery (1999, p.58) meent dat deze vormen van superioriteit van het ene volk over het andere sowieso inhouden dat er geen einde komt aan de strubbelingen en er steeds maar meer ergernissen worden gecreëerd.

Ook Tamari (2000, p.84) vindt binationalisme geen goede oplossing. Er wordt volgens hem te weinig rekening gehouden met het feit dat binationalisme impliceert dat vijandige groepen opeens op een vreedzame manier moeten samenleven. Er zijn bovendien te weinig voorstanders van het idee. En waar Avnery nog enigszins in het midden laat of de binationalistische staat voornamelijk Palestijns of Israëliisch zou zijn, meent Tamari (2000, p.85) dat een binationalistische staat synoniem is voor een Israëliische staat, waarin Palestijnen kunnen leven, wonen en werken, zonder veel meer te mogen verwachten. Dit betekent dat de Palestijnen hun onafhankelijkheidsstrijd zouden moeten opgeven om onder Israëliische superioriteit te gaan leven. En dit is vanzelfsprekend geen optie.

Avnery (1999, p.59) pleit voor een tweestatenoplossing. Een Israëliische en een Palestijnse staat, die naast elkaar bestaan, kunnen volgens hem, als beide partijen Jeruzalem als elkaars hoofdstad erkennen en de grenzen openstellen. Naar voorbeeld van de EU zullen de twee staten onder geografische en economische druk naar elkaar toegroeien. De belangen van de staten zullen eveneens gelijklopend zijn waardoor ze wellicht onder één vlag gaan handelen (Avnery, 1999, p.59-60). Ook Reuveny (2003, p.349) is aanhanger van de oprichting van een Palestijnse staat op de Westelijke Jordaanoever en Gaza. Deze staat mag echter niet bestaan uit een aantal onderbroken enclaves, omgeven door Israëliische nederzettingen, want dat zou immers betekenen dat het conflict in de kortste keren weer kan oplaaien. Tamari (2000, p.83-84) ziet deze tweestatenoplossing echter ook niet tot ultieme vrede leiden. De Palestijnen hinken op maatschappelijk en economisch vlak ver achterop waardoor ze, ook al leiden ze een eigen staat, steeds bij Israëliische instituties zullen moeten aankloppen voor hulp. Dit is geen gezonde situatie die wellicht tot nieuwe incidenten zal leiden.

Hoe dan ook, ondanks de pijnpunten van zowel de binationalistische oplossing als de tweestatenoplossing, blijven de meeste auteurs geloven in één van deze twee concepten. Afhankelijk van welk concept uiteindelijk wordt nagestreefd, zal ook de grensproblematiek anders moeten worden benaderd. Kiest men voor twee staten, dan moeten de grenzen tussen die twee staten worden vastgelegd. Kiest men voor binationalisme, dan zullen er grenzen binnen de staat moeten worden bepaald.

Samenvattend kunnen we stellen dat grensbepaling en keuze voor een binationalistische staat of een tweestatenoplossing onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Bij het zoeken naar een vredesoplossing kan men opteren om eerst tot een overeenkomst met betrekking tot de grenzen te komen om dan verder te zoeken naar hoe dit in de praktijk wordt vertaald. Impliceren de vastgelegde grenzen een afzonderlijke Palestijnse en Israëliische staat of eerder een binationalistische staat? Of komt men tot nog een andere uitkomst? Men kan echter ook opteren om vanuit de idee van een binationalistische staat of een tweestatenoplossing te vertrekken en zo de grenzen nauwkeurig te gaan bepalen. Dat het echter niet evident is om de grenzen tussen Israël en de Palestijnse staat naar goedkeuren van beide partijen vast te leggen, blijkt uit de eerder ondernomen pogingen (cfr. het VN-verdelingsplan van 1947 en de Green Line van 1949). Maar ook over de keuze voor een binationalistische staat of een tweestatenoplossing is nog helemaal niets beslist. Waarschijnlijk is dit voer voor een volgende ronde vredesonderhandelingen.

Kaart 4: Het VN-verdelingsplan van 1947 (Bron: BBC News Maps)

Kaart 5: De Green/Armistice Line (de groene lijn) (1949) (Bron: BBC News Maps)

¹ Het VN-verdelingsplan (29 november 1947) stelt o.a. in 'deel I, A3' dat 'onafhankelijke Arabische en Joodse staten en het speciale internationale regime voor Jeruzalem in Palestina zullen worden verwezenlijkt' (Abdul Hadi, 1997a, p.173). In 'deel II' worden de grenzen van de Arabische en Joodse staat gedetailleerd beschreven en in 'deel III' wordt dieper ingegaan op de oplossing voor Jeruzalem (Abdul Hadi, 1997a, p. 72-183).

² Na de onafhankelijkheidsoorlog van Israël in 1948 komt Israël in 1949 tot akkoorden met Arabische buurstaten betreffende de grensbepalingen. In het akkoord met Jordanië wordt de grens tussen Israël en de Westelijke Jordaanoever (Judea en Samaria) vastgelegd. De grenzen die door Israël met Egypte, Libanon, Syrië en Jordanië in 1949 zijn bepaald, worden ook wel de 'Armistice Line' of 'Green Line' genoemd (Palestine Facts, 2006b, http://palestinefacts.org/pf_1948to1967_land_1948.php).

Kaderstuk 6: De terugkeer van Palestijnse vluchtelingen

Het probleem van de Palestijnse vluchtelingen is een gevolg van de onafhankelijkheidsoorlog in 1948. Zionisten beweren dat de Palestijnen zelf verantwoordelijk zijn voor het probleem omdat de vluchtelingen in 1948 op aangeven van hun autoriteiten, vrijwillig besloten dorpen en huizen te verlaten. Ze hadden er volgens de zionisten op gerekend een korte strijd te voeren om daarna naar hun eigendommen terug te keren. Het is echter anders gelopen en juist omdat Palestijnen op vrijwillige basis zijn weggegaan, hebben ze ook hun recht op terugkeer opgegeven. Bovendien beweren de Joden dat ze alles in het werk hebben gesteld om de Palestijnse leegloop tegen te gaan. Uitgaande van de feiten dat Joden de exodus probeerden tegen te houden, maar dat de Palestijnen toch op vrijwillige basis zijn vertrokken, menen de zionisten dat de Arabieren de volle verantwoordelijkheid voor het Palestijnse vluchtelingenprobleem dragen.

De Arabische lezing weerlegt echter de Joodse premisses. Volgens deze versie hebben de Joden een actief uitdrijvingsbeleid gevoerd, waarbij de Arabische bevolking systematisch uit hun huizen werd verjaagd. Het zijn dus de Joden die verantwoordelijk zijn voor de vluchtelingenstroom. Zij moeten hun verantwoordelijkheid opnemen en het probleem oplossen (Corluy, 2003, p.102-104; Flapan, 1987, p.4-6).

De New Historians zien in de Arabische lezing al direct een probleem voor de Israëli's bewindvoerders. Indien de Israëli's meegaan in het verhaal van de Arabieren, geven ze in zekere mate het Joodse karakter van hun staat op. Palestijnse vluchtelingen weer toelaten op Israëli's grondgebied staat immers gelijk aan een meerderheid van Palestijnen binnen de staatsgrenzen en dus het loslaten van een overwegend Joodse bevolking binnen deze Israëli's grenzen. Israëli's wijzen dit scenario af. Bovendien is het praktisch onmogelijk om alle Palestijnse vluchtelingen weer binnen de Israëli's grenzen op te nemen. Vele dorpen zijn tijdens of na de oorlog vernietigd of zijn opgeëist door de Joodse bevolking. Voor de Israëli's past de zionistische lezing van de gebeurtenissen veel meer in hun toekomstplannen.

De New Historians menen echter dat geen van beide verhalen de waarheid vertellen. Toch verschillen hun meningen vaak op wat dan wel als 'echt gebeurd' kan worden beschouwd. Vooral de ideeën over een bewust opgesteld uitdrijvingsplan aan Joodse zijde, verschillen grondig. Morris (1987) gelooft niet dat zionisten een bewuste, vooraf vastgelegde, uitdrijvingspolitiek hebben gevoerd. Hij ziet de grote vluchtelingenstroom eerder als een gevolg of als een neveneffect van de oorlog en niet als gevolg van een Joods strategisch beleid. Finkelstein (1995) is het daarmee niet eens. Hij stelt dat de Joden verblind waren door de idee van een thuisland en daarom alles in het werk hebben gesteld om dit doel te bereiken. Een uitdrijvingsplan was daar onderdeel van. Dit plan stelde wel geen concrete uitdrijvingsacties voorop, maar werd door de Joden vrij geïnterpreteerd zodat het dan toch als legitimatie voor bepaalde handelingen kon gelden. Pappé (1994) meent dat Finkelstein het fout heeft als hij denkt dat Joden voor de oorlog over een concreet en duidelijk uitdrijvingsplan beschikten. Hij stelt dat er wel sprake was van een militair veiligheidsbeleid wat in praktijk dan weer op het ondersteunen van de Palestijnse exodus uitdraaide. Flapan (1987) meent dan weer dat een uitdrijvingsplan wel heeft bestaan, maar dat het tijdens de oorlog concreet vorm heeft gekregen eerder dan dat het vooraf door de zionisten werd uitgetekend (Corluy, 2003, p.101-122).

De New Historians hebben dus vooral een andere mening wat betreft de intenties en doelen van het Joodse uitdrijvingsplan. Waar geen twijfel over bestaat is dat de Palestijnen zich niet vrijwillig hebben teruggetrokken. Juist doordat er heel wat onduidelijkheid heerst rond het al dan niet bestaan van een uitdrijvingsplan, wat betekent dat Joden ook al dan niet verantwoordelijk zijn voor het vluchtelingenprobleem, voelt geen enkel partij zich geroepen om de verantwoordelijkheid op zich te nemen waardoor men er niet in slaagt uit de vluchtelingenimpasse te geraken. De Palestijnen blijven na al die jaren vasthouden aan het principe dat vluchtelingen, die als gevolg van de onafhankelijkheidsoorlog van Israël in 1948, hun bezittingen en gronden hebben achtergelaten, bijna 60 jaar na datum nog altijd het recht hebben terug te keren naar deze oorspronkelijke eigendommen¹. Volgens de Israëli's is dit in praktijk, door de veranderde situatie, niet meer haalbaar (Tovy, 2003).

De verschillende vredesbesprekingen hebben niettemin aangetoond dat Israël zich in deze kwestie al iets toegeeflijker heeft opgesteld. Zo accepteren de Israëli's de onbelemmerde terugkeer van de Palestijnse vluchtelingen naar Gaza en de Westelijke Jordaanoever en willen ze, in het kader van gezinshereniging, een beperkt aantal vluchtelingen binnen de eigen grenzen toelaten (Tovy, 2003).

Vraag is echter of Palestijnen ooit genoeg zullen nemen met een beperkte terugkeer naar Israëli's gebieden. Reuveny (2003, p.375) meent dat als ze dit wel doen en zelfs afstand doen van dit 'recht', Israëli's wellicht hun kolonisatiepolitiek zullen stopzetten en tot dekolonisering overgaan. Dit kan op zijn beurt perspectieven openen voor vrede. Het 'recht op terugkeer' opgeven betekent voor de Palestijnen wel dat zij geen aanspraak meer kunnen maken op Israëli's grondgebied (Tovy, 2003). Tot nu toe zijn de Palestijnen niet bereid deze premisse te aanvaarden. Dit legt natuurlijk een grote hypotheek op de idee van een tweestatenoplossing. Zolang Palestijnen vasthouden aan hun 'recht op terugkeer' is de inrichting van een Palestijnse en Israëli's staat geen mogelijkheid. Maar ook het binationalistische voorstel wordt hierdoor een stuk minder aantrekkelijk.

¹ Hiervoor baseren ze zich op VN resolutie 194, punt 11, die stelt dat 'vluchtelingen die naar hun huizen willen terugkeren en in vrede willen leven met hun burens de toestemming hiervoor krijgen' en 'dat een vergoeding voor de eigendommen moet worden betaald aan vluchtelingen die beslissen niet terug te keren voor verlies of schade aan eigendom' (Abdul Hadi, 1997a, p.193).

Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we twee doelstellingen vooropgesteld. In de eerste plaats wilden we de meest optimale strategie tot het bekomen van een selectie 'Intifada'-frames detecteren. Daarnaast is er ook een duidelijke operationalisering van de frames nagestreefd.

Wat de selectie van frames betreft, zijn we aan de hand van twee vooronderzoeken tot de conclusie gekomen dat de deductieve aanpak in ons geval tot de meest significante resultaten leidt. Via de open, kwalitatieve lezing van de nieuwsteksten zijn we immers niet bepaald tot duidelijk omschreven frames gekomen. Op een onbevangen manier zelf frames in artikels detecteren is bijgevolg niet de meest interessante optie. De deductieve strategie daarentegen creëert wel mogelijkheden voor framingonderzoek naar de Intifada's in de Vlaamse pers. We opteren uiteindelijk voor frames die door Wolfsfeld (1997) reeds in onderzoek naar de Intifada zijn ingezet. Het geïdentificeerde law and order frame is hierbij naar de Israëli's conflictpartij teruggekoppeld, terwijl het injustice and defiance frame de visie van de Palestijnen illustreert. Hoewel Wolfsfeld (1997) reeds een aanzet tot operationalisering en definiëring uitwerkt, hebben we vastgesteld dat verdere ontwikkeling noodzakelijk is vooraleer de frames in ons empirisch onderzoek kunnen worden betrokken.

Bijgevolg zijn we aan de tweede doelstelling tegemoetgekomen door de frameherkenningsmatrix - door Wolfsfeld reeds geadapteerd - nog te verfijnen. We hebben ons hiervoor voornamelijk op variabelen uit een onderzoek van Van Gorp (2004) gebaseerd. De nieuwe matrix maakt de stap naar de identificatie van framing en reasoning devices eenvoudiger. Het belang van het aanduiden van zo'n framingelementen, die centraal in het onderzoek komen te staan, is in de literatuur reeds door verschillende auteurs onderkend. Onder andere Gamson en Modigliani (1989), Pan en Kosicki (1993), D'Angelo (2002) en Van Gorp (2004) hebben in hun bijdragen de waarde van framing en reasoning devices benadrukt. Ook in onze eigen definitie van mediaframes zijn we uitgegaan van framingelementen, die de waargenomen realiteit selecteren en interpreteren. Door frames aan de hand van concrete framing en reasoning devices te operationaliseren, en daarna deze devices, eerder dan de frames op zich, in de nieuwsteksten te bestuderen, wordt de framinganalyse een stuk transparanter. Meer transparantie bevordert daarenboven de repliceerbaarheid. Uiteindelijk hebben we vijf framing en drie reasoning devices weerhouden die we bovendien nog eens verder hebben geconcretiseerd zodat ze gemakkelijk in een empirische framinganalyse kunnen worden bestudeerd. In volgend hoofdstuk zullen we ons dan ook toelekken op de uitvoering van de vooropgestelde framinganalyse.

Hoofdstuk 9:

Framing van de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers: een empirische studie

Inleiding

In dit hoofdstuk focussen we op een framinganalyse van de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers. We beroepen ons hiervoor op de methode die in hoofdstuk 8 uitgebreid is weergegeven. Deze onderzoeksmethode stelt de identificatie van het injustice and defiance en het law and order frame voorop. Door de onderscheiden frames en framingelementen te bestuderen en aan te geven in welke mate de devices in de nieuwsteksten aan bod komen, willen we een eventuele evolutie in de verslaggeving aantonen.

In wat volgt duiden we de doelstelling van dit onderzoek, staan we stil bij de selectie van onze steekproef en behandelen we de betrouwbaarheid en validiteit van de gebruikte onderzoeksmethode. Het grootste deel van dit hoofdstuk is echter gewijd aan de rapportering van de onderzoeksresultaten.

1 Probleemstelling⁶⁸

1.1 Doelstelling

Uit de theoretische hoofdstukken rond framing, maar ook uit het vorige hoofdstuk, waarin werd gezocht naar een geschikte framingmethode om de Intifadaberichtgeving te analyseren, is gebleken dat de empirische vertaalbaarheid van het frameconcept zeer moeilijk is. Niettegenstaande verschillende auteurs onderzoek naar mediaframes hebben opgezet, blijken deze studies vaak op een vage operationalisering en definiëring te berusten. Hierdoor is het zeer moeilijk de studies te repliceren of binnen een andere setting toe te passen. Door het identificeren van frames, specifiek gericht op een analyse van de Eerste en Tweede Intifada, hebben we gepoogd aan de onduidelijkheid met betrekking tot de operationalisering van frames tegemoet te komen. Het law and order en het injustice and defiance frame zijn immers aan de hand van framing en reasoning devices uitgewerkt. De vraag is echter of deze frames empirisch kunnen worden vastgesteld. Daarom willen we de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers aan een analyse volgens de geselecteerde frames en framingelementen onderwerpen. Hierbij focussen we op het vóórkomen van frames en devices en de implicaties ervan voor frame sponsors. We gaan na of het law and order en het injustice and defiance frame - en bij uitbreiding de verschillende geïdentificeerde framing en reasoning devices - in gelijke mate in de onderzochte nieuwsteksten voorkomen.

De relevantie van deze studie schuilt echter niet alleen in het empirisch uitvoeren. Een blik op de bestaande onderzoeken naar het Israël-Palestinaconflict leert ons dat deze voornamelijk betrekking hebben op slechts één van beide Intifada's. Door een longitudinale analyse voorop te stellen en zowel de Eerste als Tweede Intifada te bestuderen, willen we eventuele evoluties in de onderzochte berichtgeving onder de aandacht brengen en hiermee bestaande inzichten aanvullen.

⁶⁸ Bij het opstellen van het onderzoeksonderwerp hebben we de structuur van het boek 'De probleemstelling voor een onderzoek' van P.J.M. Verschuren (1996) gevolgd.

Bovendien blijkt de berichtgeving in Europese media minder onderzocht wat opnieuw de relevantie van deze studie verhoogt. Het is immers belangrijk om niet alleen te weten hoe Amerikaanse en Israëlische media over het Israël-Palestinaconflict en meer bepaald de Intifada's berichten, maar ook een zicht te krijgen op de inhoud van de berichtgeving in Europese landen. Hoe berichten worden geframed heeft immers gevolgen voor de perceptie van zowel Israël's als Palestijnen.

Bijgevolg stellen we ons tot doel om onderzoek te doen naar het vóórkomen van het law and order en injustice and defiance frame in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers. Hierbij worden de kranten De Standaard (DS), De Morgen (DM), De Financieel Economische Tijd/De Tijd (FET), Het Laatste Nieuws (HLN) en Het Volk (HV) bestudeerd. We opteren ervoor om bij onze studie te focussen op de Eerste en Tweede Intifada om eventuele verschuivingen te kunnen duiden.

1.2 Vraagstelling

Op basis van bovenstaande probleemstelling identificeren we de volgende centrale vraag in ons onderzoek:

In welke mate komen de frames en framing en reasoning devices in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse pers aan bod?

Een onderverdeling in deelvragen is aangewezen. In wat volgt geven we dan ook de verschillende subvragen weer:

- 1 In welke mate komen de framing devices: 'de labeling van individuen, leiders, groepen', 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties', 'de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers', 'het gebruik van bronnen' en 'de inhoud van foto's' in de berichtgeving aan bod?

Met betrekking tot het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen':

- 2 Verschilt de labeling van Palestijnse en Israëlische individuen, leiders of groepen naargelang de onderzochte kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en de Eerste of Tweede Intifada?
- 3 Welke zijn de negatieve en positieve labels die met betrekking tot de Israëlische en Palestijnse conflictpartij in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voorkomen?
- 4 In welke mate duidt het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Met betrekking tot het framing device 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties':

- 5 Verschilt de labeling van Palestijnse en Israëlische acties naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?
- 6 Welke zijn de negatieve en positieve labels die met betrekking tot de Israëlische en Palestijnse acties in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voorkomen?
- 7 In welke mate duidt het framing device 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Met betrekking tot het framing device 'de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers':

- 8 Verschilt de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers naargelang de onderzochte kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en de Eerste of Tweede Intifada?
- 9 Welke zijn de persoonlijke data die met betrekking tot de Israëlische en Palestijnse slachtoffers in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voorkomen?
- 10 In welke mate duidt het framing device 'de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Met betrekking tot het framing device 'het gebruik van bronnen':

- 11 Verschilt het gebruik van bronnen naargelang de onderzochte kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en de Eerste of Tweede Intifada?
- 12 Welke zijn de Israëlische en Palestijnse bronnen die in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voorkomen?
- 13 In welke mate duidt het framing device 'het gebruik van bronnen' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Met betrekking tot het framing device 'de inhoud van foto's':

- 14 In welke mate duidt het framing device 'de inhoud van foto's' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Met betrekking tot het reasoning device 'de roots/verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's':

- 15 In welke mate wordt in de onderzochte berichtgeving op de vraag naar verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada ingegaan?
- 16 Welke zijn de motivaties die bij het toekennen van verantwoordelijkheid in de onderzochte artikels voorkomen? In welke mate worden argumenten door de journalist of de bron geïntroduceerd?
- 17 In welke mate duidt het reasoning device 'de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Met betrekking tot het reasoning device 'de consequenties van (acties binnen) de Intifada's':

- 18 In welke mate wordt in de onderzochte berichtgeving op consequenties van (acties binnen) de Intifada's ingegaan?
- 19 Welke zijn de consequenties die in de onderzochte artikels voorkomen?
- 20 In welke mate duidt het reasoning device 'de consequenties van (acties binnen) de Intifada's' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Met betrekking tot het reasoning device 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen':

- 21 In welke mate wordt in de onderzochte berichtgeving op oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen ingegaan?
- 22 Welke zijn de oplossingen die in de onderzochte artikels voorkomen?
- 23 In welke mate duidt het reasoning device 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Met betrekking tot het law and order en injustice and defiance frame:

- 24 In welke mate komen de onderzochte frames in de berichtgeving aan bod?

2 Onderzoeksontwerp

2.1 Omschrijving van de steekproef

Als gevolg van beperkingen in tijd en middelen is het niet mogelijk alle kranten en alle relevante berichtgeving met betrekking tot de Intifada's te onderzoeken. Er dienen met andere woorden keuzes te worden gemaakt. Een eerste keuze situeert zich op het niveau van de krant. Welke kranten zullen we in de analyse betrekken en waarom juist deze kranten? Een tweede selectie gebeurt op het niveau van periode door het vastleggen van de data die in de analyse zullen worden opgenomen. Een laatste keuze heeft betrekking op de te analyseren krantenartikels. Dienen alle bijdragen te worden bestudeerd of focussen we op specifieke artikeltypes?

We maken met andere woorden gebruik van multistage sampling (Riffe, Lacy en Fico, 1998, p.95-96) om een representatieve steekproef samen te stellen die toelaat uitspraken te doen over de hele Intifadaberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers.

2.1.1 De selectie van kranten

Een eerste stap is het selecteren van de te onderzoeken kranten. Het Vlaamse dagbladlandschap wordt beheerst door de titels De Standaard, De Morgen, De Tijd, Het Volk, Het Nieuwsblad, Het Laatste Nieuws, De Gazet van Antwerpen en Het Belang van Limburg. Het is echter niet relevant om alle titels in het onderzoek te betrekken omdat we ons willen toeleggen op de **nationale, Vlaamse geschreven** pers. Gezien De Gazet van Antwerpen en Het Belang van Limburg meer regionale titels zijn, komen ze niet in aanmerking. Ook Het Nieuwsblad laten we buiten beschouwing omdat deze krant een verregaand samenwerkingsverband met de krant Het Volk is aangegaan. Doordat beide kranten inhoudelijk nauwelijks van elkaar verschillen, opteren we in onze studie enkel voor de krant Het Volk.

Bijgevolg worden de kranten De Standaard, De Morgen, De Financieel Economische Tijd/De Tijd⁶⁹, Het Volk en Het Laatste Nieuws in de steekproef opgenomen. Hoewel alle weerhouden kranten een nationaal bereik hebben, blijken ze zich toch op verschillende vlakken van elkaar te onderscheiden.

Zo kunnen we ze in de eerste plaats indelen naar **populaire en kwaliteitskranten**⁷⁰. De Standaard, De Morgen en De Financieel Economische Tijd/De Tijd worden hierbij als kwaliteitskranten gezien, Het Laatste Nieuws en Het Volk zijn populaire kranten.

Vervolgens tonen de **oplagecijfers** van de dagbladen andere verschillen aan. Na studie van de cijfers, merken we dat de populaire krant Het Laatste Nieuws veruit de hoogste oplage haalt. Zowel tijdens de Eerste als Tweede Intifada domineert deze krant het perslandschap. Terwijl het dagblad in de periode 1987-1992 een oplage van om en bij de 290.000 exemplaren laat optekenen, neemt dit cijfer gestaag toe tot ongeveer 350.000 exemplaren tussen 2000 en 2005. De andere populaire krant Het Volk moet het met een stuk lagere oplage stellen, die bovendien in de loop der jaren verder erodeert. In 2005 zakt de oplage van Het Volk voor het eerst onder de 100.000 exemplaren. De Standaard, de kwaliteitskrant

⁶⁹ De Financieel Economische Tijd wordt sedert 3 november 2003 onder de titel De Tijd op de markt gebracht. Vandaar dat we ervoor opteren in het vervolg over De Financieel Economische Tijd/De Tijd te spreken. In diezelfde periode wordt ook een maandageditie van De Tijd ingevoerd. Voordien verscheen de krant slechts vijf keer per week. In mei 2006 wordt echter beslist deze maandaguitgave stop te zetten.

⁷⁰ Het is niet vanzelfsprekend om een krant te labelen. Het Laatste Nieuws en Het Volk worden als populaire kranten beschouwd, De Tijd, De Morgen en De Standaard als kwaliteitskranten. Hoewel populaire titels als Het Laatste Nieuws en Het Volk niet kunnen worden vergeleken met de echte tabloids als The Sun en Bild Zeitung demonstreren ze op onze Vlaamse markt toch de meest verregaande vormen van popularisering van het journalistieke concept. Voor titels die we bij het kwaliteitssegment rangschikken zoals De Standaard, De Tijd en De Morgen toont onderzoek aan dat ook binnen hun redactioneel concept elementen van tabloidisering vast te stellen zijn.

met de hoogste oplage, ziet haar cijfers in de periode van de Tweede Intifada jaar na jaar groeien. Waar de krant tijdens de Eerste Intifada een oplage van om en bij de 83.000 exemplaren haalt, situeert dit cijfer zich tussen 2000 en 2005 rond de 95.000 kopijen. De Morgen kent in de periode van de Tweede Intifada eveneens een hogere oplage met ongeveer 70.000 tegenover 45.000 exemplaren tijdens de Eerste Intifada. De Financieel Economische Tijd/De Tijd heeft ten slotte de kleinste oplage met \pm 50.000 kopijen in de periode 2000-2005 en \pm 37.000 exemplaren eind de jaren '80, begin de jaren '90 (CIM Bulletins, 1989-1993; De Bens, 2001).

De indeling van de geselecteerde kranten naar dagbladuitgeverijen illustreert ten slotte eveneens de variatie in onze onderzoekspopulatie. Alle nationale persbedrijven zijn via de geselecteerde kranten vertegenwoordigd. Alleen blijken een aantal verschuivingen in de portefeuille van deze bedrijven, tussen de Eerste en Tweede Intifada, op te treden.

Tabel 14: De indeling van kranten naar dagbladuitgeverijen

	Eerste Intifada			Tweede Intifada		
	1987-1988	1989-1990	1991-1992	2000-2001	2002-2003	2004-2005
De Standaard	VUM	VUM	VUM	VUM	VUM	VUM
De Morgen	nv De Nieuwe Morgen	nv Hoste - Van Thillo	De Persgroep	De Persgroep	De Persgroep	De Persgroep
Het Volk	nv Het Volk	nv Het Volk	nv Het Volk	VUM	VUM	VUM
Het Laatste Nieuws	nv Hoste - Van Thillo	nv Hoste - Van Thillo	De Persgroep	De Persgroep	De Persgroep	De Persgroep
De Financieel Economische Tijd/De Tijd	Uitgeversbedrijf Tijd	Uitgeversbedrijf Tijd	Uitgeversbedrijf Tijd	Uitgeversbedrijf Tijd	Uitgeversbedrijf Tijd	Uitgeversbedrijf Tijd ⁷¹

Terwijl De Morgen in de onderzoeksperiode 1987-1988 nog deel uitmaakt van nv De Nieuwe Morgen, wordt de krant begin 1989 overgenomen door de Hoste - Van Thillogroep (later De Persgroep), dat met Het Laatste Nieuws een succesvol populair dagblad in huis heeft. Het Volk verdwijnt eveneens als zelfstandige krant en wordt in november 1994 overgenomen door de VUM⁷². Voor de pluriformiteit van het dagbladlandschap betekent dit een aderlating aangezien Het Volk en De Gentenaar, beiden Gentse kranten, op redactioneel vlak nauw gaan samenwerken (De Bens, 2001). Zoals eerder reeds aangegeven blijkt na verloop van tijd ook een verregaande coöperatie met Het Nieuwsblad tot stand te komen.

2.1.2 De selectie van te onderzoeken periodes

In de literatuur wordt naar de jaren 1987 tot 1993 verwezen als zijnde de periode van de Eerste Intifada. De Tweede Intifada wordt aan de periode 2000-2005 gekoppeld⁷³. Het spreekt voor zich dat onze studie zich op deze periodes zal toespitsen.

Riffe, Lacy en Fico (1998, p.93) menen dat het trekken van een gestratificeerde steekproef om longitudinale analyses uit te voeren de representativiteit bevordert. *“Using years as strata makes smaller homogenous groups that would guarantee a more representative sample”* (Riffe, Lacy en Fico, 1998, p.93). Lacy, Riffe, Stoddard, Martin en Chang (2001, p.843) raden bovendien aan te stratificeren volgens constante intervallen omdat op deze manier eventuele tendensen kunnen worden vastgesteld. Concreet toegepast op ons onderzoek selecteren we voor de Eerste Intifada de periodes 1 oktober 1987 tot en met 31 maart 1988, 1 oktober 1989 tot en met 31 maart 1990 en 1 oktober 1991 tot en met 31 maart 1992. Voor de Tweede Intifada wordt de keuze bepaald op de periodes 1 oktober 2000 tot en met 31 maart 2001, 1 oktober 2002 tot en met 31 maart 2003, 1 oktober 2004 tot en met 31 maart 2005. Het begin

⁷¹ Vandaag wordt De Tijd uitgegeven door Mediafin. Deze groep is voor 50% in handen van De Persgroep. De andere 50% behoort toe aan Rossel. De krant werd op 29 april 2005 overgenomen waardoor De Persgroep nu niet alleen De Morgen en Het Laatste Nieuws onderdak geeft, maar ook over een aandeel in de financieel-economische krant De Tijd beschikt.

⁷² De naamsverandering van de VUM in Corelio dateert van 1 september 2006.

⁷³ Hoewel alle auteurs het eens zijn over het begin van de Eerste en Tweede Intifada, ligt het eindpunt minder eensluidend vast. Wij volgen de meest gangbare begin- en einddata.

van de Eerste Intifada wordt in de literatuur immers in december 1987 gesitueerd, terwijl oktober 2000 de maand is waarin de Tweede Intifada in alle hevigheid losbarst. Gezien het belangrijk is de eerste maand(en) van beide Intifada's in de steekproef op te nemen en we eveneens opteren voor dezelfde onderzoeksperiodes, is de keuze voor oktober als begindatum logisch.

Hoewel sommige auteurs een verdere stratificatie naar data vooropstellen (cfr. Wester en van Selm, 2006, p.128) opteren wij ervoor alle kranten die in de geselecteerde periodes zijn verschenen in de analyse te betrekken. Uit een vooronderzoek waarbij we aan de hand van een gestratificeerde steekproef met geconstrueerde weken één kunstmatige week samenstelden, is immers gebleken dat deze steekproef te klein is om significante uitspraken te doen⁷⁴. Om deze kunstmatige week samen te stellen hebben we eerst ad random vastgelegd de hoeveelste weekdag er diende geselecteerd te worden. Uiteindelijk hebben we de tweede maandag van oktober, de tweede dinsdag van november, de tweede woensdag van december, de tweede donderdag van januari, de tweede vrijdag van februari en de tweede zaterdag/zondag van maart in onze kunstmatige week betrokken. De steekproef bestond dus uit 175 kranten⁷⁵. In die 175 kranten werden er slechts vijftien (!) relevante artikels gevonden. Het is met andere woorden geen optie om de onderzoeksperiodes verder te stratificeren.

2.1.3 De selectie van te onderzoeken artikels

Enkel de artikels over de Intifada zijn in onze analyse opgenomen. Dit betekent dat artikels over verkiezingen, vredesonderhandelingen ... indien ze geen rechtstreekse link met de Intifada leggen, niet in de analyse worden betrokken. We willen daarom nog eens benadrukken dat dit onderzoek uitspraken wil doen over de Intifadaberichtgeving en niet over de gehele representatie van Israël's en Palestijnen in Vlaamse kranten.

Omdat bepaalde artikels wel de Intifada als onderwerp hebben, maar grotendeels andere aspecten met betrekking tot Israël's en Palestijnen belichten, opteren we ervoor om wat de framinganalyse betreft enkel die artikels te onderzoeken waarin de actie dominant is. Ook kortberichten worden in deze analyse weggelaten, omdat de tekst te beperkt is om uitspraken over frames te kunnen doen.

2.2 De keuze voor het soort onderzoek en de concrete uitwerking van het onderzoek

2.2.1 Kwantitatief versus kwalitatief

Uit het onderzoeksontwerp dat in vorig hoofdstuk is ontwikkeld, blijkt dat we opteren voor een framingmethode die zowel kwantitatieve als kwalitatieve componenten combineert. De framing en reasoning devices zijn dan wel op voorhand geselecteerd en geoperationaliseerd, het registreren ervan berust gedeeltelijk op een kwalitatieve en open lezing van de tekst. Door de onderzochte devices minder te formaliseren dan bij een louter kwantitatieve analyse het geval is, kunnen meer complexe gegevens worden betrokken. Hierdoor berust echter heel wat verantwoordelijkheid bij de onderzoeker. Het is immers aan de codeur om de relevante informatie in een krantenartikel op te merken en te verwerken. Hierbij dient er aandacht te gaan naar woorden en argumenten die niet in het registratieformulier zijn opgenomen. Het is eveneens van belang niet alleen de exacte bewoordingen te noteren, maar ook aan te geven of consequenties, woordgebruik, oplossingen ... al dan niet door een bron of door de journalist worden aangereikt. Door met andere woorden de onderzoekspopulatie via een gecombineerde kwantitatieve en kwalitatieve aanpak te beschouwen, kan meer diepgaande informatie worden verworven.

⁷⁴ Ook twee of meerdere kunstmatige weken zouden te weinig artikels hebben opgeleverd.

⁷⁵ We onderzoeken 6 periodes, 5 kranten en 6 dagen. Dit brengt het totale aantal dagbladen op 180. In de eerste 5 periodes verschijnt De FET/De Tijd echter niet op maandag waardoor we een steekproef van 175 in plaats van 180 kranten beschouwen.

2.2.2 Het registratieformulier, het codeboek met de operationalisering van de variabelen en de codeerinstructies

Zowel voor de inhoud van het registratieformulier als de operationalisering van de onderzoeksvariabelen verwijzen we naar hoofdstuk acht⁷⁶. Daar is reeds uitgebreid gefocust op de verschillende framing en reasoning devices die het onderzochte law and order en injustice and defiance frame samenstellen.

Wat betreft de codeerinstructies en -trainingen willen we vermelden dat het eigenlijke onderzoek is voorafgegaan door een aantal trainingssessies. Op deze manier zijn de codeurs met het codeboek en de operationalisering van de te onderzoeken framingelementen vertrouwd gemaakt. Eveneens belangrijk is dat iedere codeur aan de hand van een doorschuifstelsel de te coderen weken en kranten kreeg opgelegd. Door gebruik te maken van een roulatiesysteem werd vermeden dat één codeur steeds dezelfde krant codeerde. Op die manier is gewenning met de krant uitgesloten.

3 Betrouwbaarheid en validiteit

Ieder onderzoek, of het nu gaat om een kwantitatieve inhoudsanalyse of een ander soort studie, dient betrouwbaarheid en validiteit na te streven. Beide concepten zijn immers parameters voor de kwaliteit van het onderzoek.

Validiteit heeft betrekking op de geldigheid van het onderzoek: meten we wel wat we willen meten? Of nog, kunnen de opgenomen onderzoeksvariabelen een antwoord bieden op de onderzoeksvragen? In ons geval kunnen we de vraag stellen of onze geselecteerde framing en reasoning devices de frames in de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers, op een adequate manier weergeven. Wester en van Selm (2006, p.137) stellen dat “*het operationalisatieproces wat betreft de selectie van het materiaal (zijn de gekozen documenten/programma’s representatief voor de eenheden waarover men uitspraken wil doen), de empirische uitwerking van de begrippen en de analyseopzet (past de gekozen statistische analyseprocedure bij de vraagstelling)*” indicatoren zijn van validiteit. In tegenstelling tot betrouwbaarheid zijn er dus geen echte ‘valideitsmaten’ voorhanden (cfr. infra). Terwijl de representativiteit van de steekproef en het juiste gebruik van statistische analyses nog kunnen worden nagegaan, blijkt vooral de operationalisering van begrippen vaak punt van discussie (Wester en van Selm, 2006, p.137).

Wat ons onderzoek betreft, kunnen we stellen dat onze steekproef op een representatieve manier is samengesteld, de onderzochte frames via operationalisering en definities naar een combinatie van framing en reasoning devices (cfr. onderzoeksontwerp) zijn vertaald en in de statistische analyse enkel technieken worden gebruikt die van toepassing zijn op de gebruikte nominale onderzoeksvariabelen. We kunnen met andere woorden spreken van een hoge geldigheid van onze studie.

Betrouwbaarheid heeft dan weer te maken met reproduceerbaarheid. Zal het onderzoek, indien het wordt herhaald op dezelfde steekproef en met dezelfde methode, ook gelijke resultaten opleveren (Wester en van Selm, 2006, p.137)? Om die vraag positief te kunnen beantwoorden, dienen voor de eigenlijke analyses betrouwbaarheidstests te worden uitgevoerd.

Lauf (2001, p.58-59) onderscheidt drie soorten betrouwbaarheid met betrekking tot de codeurs. Er is de interbetrouwbaarheid of codeerovereenstemming, de intrabetrouwbaarheid of stabiliteit en de accuraatheid. De interbetrouwbaarheid geeft de betrouwbaarheid tussen de verschillende codeurs weer. Coderen en registreren alle codeurs de steekproef wel op

⁷⁶ Het registratieformulier en de bijhorende operationalisering van de devices zijn in bijlage 1 en 2 opgenomen.

dezelfde manier? Via intrabetrouwbaarheid wordt dan weer nagegaan of de metingen van één codeur, indien herhaald op een later tijdstip, dezelfde resultaten opleveren. Accuraatheid weerspiegelt ten slotte de mate van overeenkomst tussen de coderingen van een codeur en die van een expert.

Gezien ons onderzoek door twee codeurs wordt uitgevoerd, is het aangewezen om de **interbetrouwbaarheid** te meten. Lauf (2001, p.59) meent dat deze betrouwbaarheid aan de hand van verschillende coëfficiënten kan worden nagegaan. Doordat onze uiteindelijke onderzoeksvariabelen allemaal van nominaal niveau zijn, opteren we voor de berekening van de Kappa-coëfficiënt. Deze betrouwbaarheidsmaat integreert het toevalsaspect en corrigeert voor eventuele toevallige overeenkomsten. Een Kappa kleiner dan 0,45 geeft aan dat de overeenstemming tussen de codeurs zwak is, een Kappa tussen 0,45 en 0,75 betekent dat de coderingen matig tot goed overeenstemmen, een Kappa-waarde hoger dan 0,75 is uitstekend.

Er zijn verschillende formules om Kappa te berekenen, afhankelijk van het aantal categorieën waarin de variabele is opgedeeld en van het aantal codeurs. Fleis (1981) onderscheidt formules voor het berekenen van Kappa voor variabelen bestaande uit twee categorieën en meerdere codeurs en voor variabelen bestaande uit meerdere categorieën en meerdere codeurs. Aan de hand van deze formules zijn de verschillende Kappa-coëfficiënten in ons onderzoek uiteindelijk ook berekend.

Vooraleer echter tot het berekenen van de Kappa's is overgegaan, werden de steekproef en de variabelen waarop de betrouwbaarheidstest diende te gebeuren, geselecteerd. Lauf (2001, p.59) stelt dat de steekproef ad random en aan het uiteindelijke analysemateriaal moet worden onttrokken. Op deze manier kunnen de resultaten naar de gehele inhoudsanalyse worden gegeneraliseerd. Indien de onderzoeker verwacht dat bepaalde variabelen minder in de steekproef aan bod zullen komen, is een meer disproportionele verdeling aangewezen (Riffe, Lacy en Fico, 1998, p.124). Het aantal artikels dat in de steekproef dient te worden opgenomen ligt echter niet vast⁷⁷.

In ons geval hebben we besloten om de *betrouwbaarheidstest met betrekking tot de selectie van artikels* op 26 ad random geselecteerde artikels uit te voeren. De codeurs werd gevraagd aan te geven of de gepresenteerde artikels al dan niet in de uiteindelijke analyse dienden te worden betrokken. Een Kappa van 0,92 toont aan dat alle codeurs goed inschatten welke artikels al dan niet deel uitmaakten van de te analyseren steekproef. De *betrouwbaarheidstest op het registratieformulier* werd aan de hand van twintig artikels nagegaan. Doordat het registratieformulier zeer omvangrijk is, werd uit praktische redenen voor dit aantal geopteerd. Deze artikels werden niet toevallig uitgekozen, aangezien van een aantal variabelen werd verwacht dat die niet courant in de pers aan bod komen. De reasoning devices 'consequenties' en 'oplossingen' blijken zo'n variabelen te zijn. Indien we de betrouwbaarheid op deze variabelen wilden nagaan, is het belangrijk artikels in de betrouwbaarheidstest te integreren die deze informatie vermeldden.

Zoals eerder reeds aan bod kwam, combineert onze framingmethode een kwantitatief design met kwalitatieve data. Bij de uiteindelijke verwerking van de gegevens zal rekening worden gehouden met de geregistreerde kwalitatieve data en niet zozeer met de op voorhand vastgelegde argumentaties. Deze zijn vooral opgenomen om het registreren te vereenvoudigen. Dit betekent dat een betrouwbaarheidstest op de reasoning devices van weinig nut is. Wat de framing devices betreft, opteren we ervoor om de verschillende woorden en labels eveneens als kwalitatieve data te beschouwen aangezien een

⁷⁷ Lauf (2001, p.59) vermeldt dat sommige auteurs de regel aanhangen dat tussen de 10 en 25% van de totaal te analyseren steekproef in de betrouwbaarheidstest moet worden opgenomen. In Riffe, Lacy en Fico (1998, p.123-124) worden enerzijds auteurs geciteerd die een steekproef van 10 tot 20% van het totale aantal artikels vooropstellen, anderzijds zijn er auteurs die percentages van 5 tot 7% opgeven.

betrouwbaarheidstest op elk opgenomen label praktisch onhaalbaar is. Dit wil immers zeggen dat alle woorden minstens één keer in onze selectie van artikels, waarop de test wordt uitgevoerd, dienen voor te komen. Gezien het hier een zeer uitgebreide woordenlijst betreft, met het oog op een zo groot mogelijke volledigheid, is dit geen sinecure. Bovendien staat niet eens vast dat alle onderzochte woorden ook daadwerkelijk in de onderzoekspopulatie voorkomen.

Bijgevolg opteren we ervoor om enkel een betrouwbaarheidstest op het niveau van het aanduiden van de aan bod komende frames uit te voeren. Lauf (2001, p.60) heeft aan dat dit geen probleem voor de algemene betrouwbaarheid van het onderzoek hoeft te zijn. Na het registreren van ieder device wordt nagegaan in welke mate het law and order en injustice and defiance frame door het onderzochte device worden weerspiegeld. De betrouwbaarheidstest geeft weer in hoe verre de twee codeurs telkens dezelfde code (cfr. uitsluitend LAO-frame, overwegend LAO-frame, beide frames komen in gelijke mate aan bod, uitsluitend IAD-frame, overwegend IAD-frame, geen uitspraken mogelijk) hebben aangevinkt.

Volgende Kappa's zijn voor de onderzochte variabelen vastgesteld:

Tabel 15: De berekende Kappa's voor de variabelen in het framingonderzoek

Variabele	Kappa	Variabele	Kappa
Krant	1	Bronnen	0,75
Periode	1	Foto's	1
Actie	1	Roots/Verantwoordelijkheid	0,91
Labeling individuen, leiders, groepen	0,74	Consequenties	0,64
Labeling acties	0,78	Oplossingen	0,77
Personalisering slachtoffers	0,86		

We zien dat alle variabelen, uitgezonderd 'consequenties' een Kappa van om en bij de 0,75 of hoger dan 0,75 scoren, wat wijst op een uitstekende codeurovereenstemming. Voor de variabele 'consequenties' stelt er zich echter ook niet direct een probleem aangezien de Kappa van 0,64 nog steeds op een goede betrouwbaarheid wijst.

4 Onderzoeksresultaten

In dit onderzoek worden 381 artikels geanalyseerd die over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers zijn verschenen. Zoals eerder gesteld hebben we ervoor geopteerd een ruime periode van Intifadaberichtgeving te bestuderen. Dit betekent dat we voor iedere Intifada telkens drie periodes van zes maanden hebben geselecteerd. Voor de Eerste Intifada (1987-1993) zijn deze 1 oktober 1987 tot en met 31 maart 1988, 1 oktober 1989 tot en met 31 maart 1990 en 1 oktober 1991 tot en met 31 maart 1992. Met betrekking tot de Tweede Intifada (2000-2005) zijn de periodes 1 oktober 2000 tot en met 31 maart 2001, 1 oktober 2002 tot en met 31 maart 2003 en 1 oktober 2004 tot en met 31 maart 2005 weerhouden. Hoewel de onderzochte tijdspanne vrij breed is, stellen we vast dat slechts 381 relevante artikels in deze periodes zijn verschenen. Dit wil zeggen dat niettegenstaande er meer artikels over Israël of de Palestijnse gebieden zijn gepubliceerd, er 381 de Intifada als dominant onderwerp hebben. Deze artikels handelen over terreuracties, invallen, bezettingen, zelfmoordacties ... in Israël en 'Palestina'. Kortberichten zijn uit de analyse weggelaten omdat ze te weinig informatie bevatten, noodzakelijk voor de identificatie van frames.

Wanneer we het aantal artikels naar periode opsplitsen (cfr. tabel 16), zien we dat in de eerste zes maanden van de twee Intifada's veel meer artikels over de gewelddadige spanningen tussen de Israëli's en de Palestijnen zijn verschenen (respectievelijk 108 en 126 van de 381 onderzochte artikels) dan in de daaropvolgende geselecteerde periodes. Dit is logisch aangezien de nieuwswaarde van de Intifada's bij het begin ervan veel hoger ligt. Na verloop van tijd kalft deze nieuwswaarde af omdat er zich weinig evolutie in de situatie ter plaatse voordoet. Hoewel de gewelddadigheden langs beide zijden niet afnemen, treedt er een soort gewenning op tegenover deze acties. Andere topics blijken meer nieuwswaarde te bevatten, waardoor de Intifada zijn 'hot news'-inhoud verliest en bijgevolg in afnemende mate wordt gerapporteerd (cfr. hoofdstuk 11).

Tabel 16: Artikels uitgesplitst naar periode

	Frequentie	Percentage	N
1 oktober 1987-31 maart 1988	108	28,3%	N=381
1 oktober 1989-31 maart 1990	19	5,0%	N=381
1 oktober 1991-31 maart 1992	13	3,4%	N=381
1 oktober 2000-31 maart 2001	126	33,1%	N=381
1 oktober 2002-31 maart 2003	76	19,9%	N=381
1 oktober 2004-31 maart 2005	39	10,2%	N=381

Opmerkelijk is echter ook dat slechts 36,7% van de nieuwsteksten over de Eerste Intifada handelt terwijl 63,3% de Tweede Intifada als onderwerp heeft. Een verklaring hiervoor kan zijn dat journalisten en redacties de gebeurtenissen in de bezette gebieden en Israël eind de jaren '80 nog niet goed weten te plaatsen. Hoewel reeds eind de jaren '30 bijvoorbeeld al sprake is van Palestijns verzet tegen Israël (cfr. de opstand van 1936-1939), betekent de Intifada toch een unieke reactie gericht tegen de Israëlische bezetter. De consequenties en de duur van deze opstand kunnen op dat moment vrij moeilijk worden ingeschat. Bij de Tweede Intifada zijn journalisten wellicht beter in staat het belang van de opstand te beoordelen.

Bovendien blijkt de Tweede Intifada op een aantal gebieden te verschillen van de Eerste. Zowel Palestijnen als Israëli's zijn agressiever in hun acties. De Palestijnen gooien niet meer met stenen maar maken van zelfmoordacties hun sterkste wapen. Israëli's ondernemen dan weer militaire acties met vele Palestijnse slachtoffers tot gevolg. De verschillende acties op zich zijn met andere woorden grootser en spectaculairder dan ooit te voren waardoor de nieuwswaarde in de loop der jaren vrij hoog blijft. Dit kan verklaren waarom in de tweede en derde onderzochte periode van de Tweede Intifada het aantal gepubliceerde artikels (respectievelijk 76 en 39) nog steeds vrij groot is.

Een laatste aspect betreft de evolutie van de media. In de loop der jaren is het voor de verschillende mediakanalen eenvoudiger geworden om gebeurtenissen uit het Midden-Oosten te verslaan. Hier doelen we dan vooral op de technologische evoluties die de werksituatie hebben vergemakkelijkt.

Tabel 17: Artikels uitgesplitst naar kranten en Intifada's

	Eerste Intifada	Tweede Intifada	N
DS	39 (40,2%)	58 (59,8%)	N=97 (25,5%)
DM	30 (30,0%)	70 (70,0%)	N=100 (26,2%)
HLN	40 (57,1%)	30 (42,9%)	N=70 (18,4%)
HV	31 (58,5%)	22 (41,5%)	N=53 (13,9%)
FET	0 (0,0%)	61 (100,0%)	N=61 (16,0%)
	140 (36,7%)	241 (63,3%)	N=381

Wanneer we de verdeling van de artikels over de kranten bestuderen, merken we dat in de kwaliteitskranten De Standaard en De Morgen nagenoeg evenveel artikels over de Eerste en Tweede Intifada zijn verschenen (respectievelijk 97 en 100 bijdragen). Procentueel gezien zijn De

Standaard (25,5%) en De Morgen (26,2%) verantwoordelijk voor meer dan de helft van de bijdragen. De populaire kranten Het Laatste Nieuws en Het Volk, maar ook de kwaliteitskrant De Financieel Economische Tijd (FET)/De Tijd hebben heel wat minder over de Intifada's gepubliceerd; respectievelijk 70 (18,4%), 53 (13,9%) en 61 (16,0%) artikels.

Hoewel uit de verdeling naar periodes is gebleken, dat de Eerste Intifada minder berichtgeving geniet dan de Tweede Intifada, merken we toch een aantal afwijkende resultaten indien we de subonderverdeling naar kranten beschouwen. Een eerste belangrijke vaststelling is dat de populaire kranten Het Laatste Nieuws en Het Volk in tegenstelling tot de kwaliteitsdagbladen De Standaard, De Morgen en De FET/De Tijd meer berichten over de Eerste Intifada. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat vooral deze kranten vanaf de jaren '90 een tabloidiseringsevolutie hebben meegemaakt. Het zachte, human interest nieuws heeft in deze periode aan belang gewonnen, waardoor het buitenlands nieuws meer naar de achtergrond is verschoven.

Nog frappanter is dat De FET/De Tijd geen enkel artikel, overeenkomstig de vooropgestelde selectiecriteria voor dit onderzoek, over de Eerste Intifada heeft gepubliceerd. Bij nadere studie van de FET-kranten blijkt dat het aandeel buitenlands nieuws eind de jaren '80 vrij beperkt is en de hoofdmoot van het nieuws vooral van financieel-economische aard is. Dit neemt niet weg dat meestal toch minimum één pagina aan internationaal nieuws wordt besteed. Naar analogie met de rest van het nieuws wordt dit buitenlands nieuws echter overwegend vanuit een financieel-economisch perspectief geïnterpreteerd. De Intifada als opstand van de Palestijnen tegen de Israëlische bezetter, komt met andere woorden wel aan bod, maar enkel wanneer deze economische en/of financiële gevolgen heeft. Deze artikels voldoen bijgevolg niet aan het 'dominantie'-selectiecriterium, dat stelt dat de Intifada op zich het onderwerp van de bijdrage dient te zijn. Indien deze Intifada wél het gegeven van het artikel is, blijkt het om kortberichtjes te gaan, die evenmin in de selectie van artikels zijn opgenomen. De FET publiceert met andere woorden wel artikels over de Eerste Intifada, maar deze voldoen niet aan de selectiecriteria, die trouwens dezelfde zijn voor de artikels in de periode van de Tweede Intifada. Dan blijkt De FET met een aantal van 61 artikels, na De Morgen, het dagblad te zijn dat het meest over de Palestijnse volksopstand bericht.

Hoewel bovenstaande tabellen reeds duidelijke verschillen met betrekking tot de hoeveelheid Intifadaberichtgeving aantonen, is het doel van dit onderzoek vooral na te gaan in hoeverre de frames en de framing en reasoning devices in de onderzochte Intifada-artikels voorkomen. In wat volgt bieden we antwoord op de verschillende onderzoeksvragen die onder punt 1.2 (vraagstelling) reeds aan bod zijn gekomen.

4.1 De bespreking van de onderscheiden framing devices

We hebben bij de operationalisering van de te onderzoeken frames onze definitie van mediaframes voor ogen gehouden en zowel framing als reasoning devices geïdentificeerd. Bij de bespreking van de onderzoeksresultaten willen we dan ook de framing en reasoning devices apart beschouwen. In eerste instantie focussen we op de framing devices en bespreken we elk element in relatie tot een aantal onderzoeksvragen. Belangrijk vooraleer we de devices echter in detail behandelen, is de vraag in hoe verre de devices in de onderzochte berichtgeving voorkomen.

Onderzoeksvraag 1: In welke mate komen de framing devices: 'de labeling van individuen, leiders, groepen', 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties', 'de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers', 'het gebruik van bronnen' en 'de inhoud van foto's' in de berichtgeving aan bod?

Deze vraag kan eenvoudig worden beantwoord aan de hand van frequentietabellen. Tabel 18 geeft aan dat Palestijnen in 57,2% van de onderzochte artikels aan een positief of negatief label worden gelinkt. Voorbeelden van deze positieve labels zijn vrijheidsstrijders, activisten, martelaren ... Negatieve labels zijn terroristen, extremisten, zelfmoordenaars ...

Tabel 18: Frequentieverdeling framing devices

Labels Israël's en Palestijnen (N=381)	Labels m.b.t. Palestijnen	57,2%	Positieve labels	17,6%
			Negatieve labels	12,6%
			Positieve en negatieve labels	27,0%
	Labels m.b.t. Israël's	27,6%	Positieve labels	9,7%
			Negatieve labels	14,7%
			Positieve en negatieve labels	3,1%
Labels Acties (N=381)	Labels m.b.t. Palestijnse acties	63,0%	Positieve labels	6,8%
			Negatieve labels	41,7%
			Positieve en negatieve labels	14,4%
	Labels m.b.t. Israëlische acties	59,3%	Positieve labels	11,8%
			Negatieve labels	25,7%
			Positieve en negatieve labels	21,8%
Personalisering (N=381)		53,5%	Personalisering Palestijnse slachtoffers	36,7%
			Personalisering Israëlische slachtoffers	13,1%
			Personalisering Palestijnse en Israëlische slachtoffers	3,7%
Foto's (N=381)		47,8%		
Bronnen (N=381)		93,4%	Palestijnse bronnen	9,4%
			Israëlische bronnen	21,3%
			Palestijnse en Israëlische bronnen	62,7%

Opvallend is dat bijna de helft van de artikels (27,0%) die Palestijnen een label toedichten zowel positieve als negatieve labels vermelden. De bijdragen die Palestijnen enkel in negatieve bewoordingen vermelden zijn eerder beperkt (12,6%). Een ander beeld krijgen we als we de labeling van Israël's beschouwen. Slechts in 27,6% van de onderzochte populatie is sprake van een negatief of positief label. De negatieve labels, zoals bezetters, imperialisten ... zijn het meest voorkomend.

Wanneer we de acties bestuderen, komt labeling met betrekking tot Palestijnse en Israëlische acties in respectievelijk 63,0% en 59,3% van de artikels aan bod. Negatieve labels zoals zelfmoordactie, bloedbad, raid, moord ... zijn explicieter aanwezig dan positieve labels.

Wat de personalisering betreft, worden Palestijnse slachtoffers veel meer gepersonaliseerd dan Israëlische. In 36,7% van de artikels worden immers biografische gegevens, zoals leeftijd, naam, beroep ... vermeld. Slechts in 13,1% van de artikels wordt identificatie met Israëlische slachtoffers aangemoedigd door het verschaffen van persoonlijke data.

Foto's worden in bijna de helft van de artikels gepubliceerd. Indien we ten slotte het gebruik van bronnen nagaan, zien we dat journalisten hun verhaal zo goed als altijd opbouwen aan de hand van een aantal Palestijnse en/of Israëlische bronnen. In 62,7% van de bijdragen komen bovendien zegglieden van beide partijen aan bod.

We kunnen besluiten dat alle framing devices in voldoende mate aan bod komen om verdere analyses uit te voeren. In wat volgt gaan we dieper in op verschillen in labeling, personalisering, foto- en bronnengebruik naargelang kranten, Intifada en conflictpartij van wie de acties uitgaan.

4.1.1 De labeling van Palestijnse en Israëlische individuen, leiders, groepen (framing device 1)

Hoe personen in de media worden gelabeld is mede bepalend voor de idee die een publiek zich over deze individuen vormt. Het spreekt voor zich dat zowel Israël's als Palestijnen positieve labels vooropstellen. Vrijheidsstrijder wordt geprefereerd boven terrorist, ordehandhaver boven bezetter.

De volgende alinea's geven een overzicht van de labeling van Palestijnen en Israël's aan de hand van drie onderzoeksvragen. De eerste vraag focust op discrepanties naargelang kranten, Intifada's en Palestijnse of Israëlische acties. De tweede vraag stelt de inhoud van de labels centraal en de derde vraag betreft het LAO- en IAD-frame in de analyse. Deze

structuur van onderzoeksvragen zal ook voor de bespreking van de andere framing devices worden aangehouden.

Onderzoeksvraag 2: Verschilt de labeling van Palestijnse en Israëlische individuen, leiders, groepen naargelang de onderzochte kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en de Eerste of Tweede Intifada?

Uit tabel 18 is naar voor gekomen dat in 57,2% van de onderzochte artikels Palestijnen minstens één keer aan een positief of negatief label worden gelieerd. Voor de Israël's is dit percentage 27,2%, wat toch beduidend lager is. De vraag is echter of het al dan niet gebruiken van positieve en negatieve labels samenhangt met een aantal andere variabelen. In de eerste plaats gaan we daarom na of de bestudeerde kranten verschillend omgaan met de labeling van de Palestijnse en Israëlische conflictpartij. Beschrijven de kwaliteitskranten bijvoorbeeld de Palestijnen en Israël's meer in positieve bewoordingen dan de populaire kranten? Vervolgens bestuderen we een eventueel verband tussen de labeling van de actoren en de partij van wie de actie uitgaat. Indien Palestijnen een zelfmoordactie ondernemen, kunnen we vermoeden dat zij vooral in negatieve bewoordingen zullen worden beschreven. Israël's daarentegen zijn in dit voorbeeld de slachtoffers en zullen meer positief worden benaderd. Omgekeerd kunnen we stellen dat wanneer Israël's de bezette gebieden binnenvallen, zij - als agressor - meer negatief in beeld komen en Palestijnen - als slachtoffer - eerder positief. Een laatste onderverdeling gebeurt naar Intifada. Zijn de labels die aan Palestijnen en Israël's worden toegekend in de loop der jaren veranderd. En in welke mate vindt er een evolutie plaats? Is het zo dat Palestijnen in de Eerste Intifada in positieve bewoordingen worden beschreven en tijdens de Tweede Intifada met negatieve labels worden geassocieerd? En is het omgekeerde waar voor de Israël's?

In de eerste plaats proberen we een antwoord te formuleren op de vraag of de labeling van beide actoren in de Intifada samenhangt met de krant waarin over deze Intifada wordt geschreven. Of nog, rapporteren de kranten De Morgen, De Standaard, De Financieel Economische Tijd/De Tijd, Het Laatste Nieuws en Het Volk op een andere manier over de Palestijnen en de Israël's?

Tabel 19: De labeling van Palestijnse individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar kranten

	Palestijn negatief	Palestijn positief	Palestijn negatief & positief	Geen labels	N
DS	12,4%	16,5%	25,8%	45,4%	N=97
DM	16,0%	15,0%	33,0%	36,0%	N=100
HLN	10,0%	22,9%	10,0%	57,1%	N=70
HV	9,4%	17,0%	15,1%	58,5%	N=53
FET	13,1%	18,0%	49,2%	19,7%	N=61
	12,6%	17,6%	27,0%	42,8%	N=381
	N=48	N=67	N=103	N=163	

$p < 0,001$

$\chi^2 = 41.322$

Tabel 19 toont dat 42,8% van alle onderzochte artikels het niet over Palestijnen heeft of Palestijnen gewoon als Palestijnen benoemt zonder evaluatieve woorden te gebruiken. Vooral bij de populaire kranten met een percentage boven de 50,0% is deze categorie zeer sterk aanwezig. Opvallend is dat de krant De FET/De Tijd vrij veel labels met betrekking tot Palestijnen in haar berichtgeving op-

neemt. Wanneer we enkel de 57,2% artikels beschouwen die wél positieve en/of negatieve labels aan Palestijnen toedichten, merken we dat de kwaliteitskranten overwegend een combinatie van positieve en negatieve bewoordingen opnemen. De populaire kranten Het Laatste Nieuws en Het Volk daarentegen zullen de Palestijnen eerder in positieve bewoordingen afbeelden. Gezien we zowel de Eerste als Tweede Intifada beschouwen, kunnen we vermoeden dat deze positieve labels vooral met betrekking tot de Eerste Intifada zijn opgenomen. Een verdere indeling naar Intifada's toont voor Het Laatste Nieuws dat het volume positieve labels tijdens de Eerste Intifada inderdaad hoger ligt dan tijdens de Tweede Intifada (27,5% vs 16,7%). Ook voor Het Volk geldt deze vaststelling (19,4% vs 13,6%). De verschillen zijn echter niet statistisch significant. Sowieso overstijgt het percentage negatieve

beschrijvingen in beide kranten ook tijdens de Tweede Intifada nooit het percentage positieve labeling.

Tabel 20: De labeling van Israëlische individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar kranten

	Israëli's negatief	Israëli's positief	Israëli's negatief & positief	Geen labels	N
DS	9,3%	11,3%	6,2%	73,2%	N=97
DM	18,0%	11,0%	0,0%	71,0%	N=100
HLN	12,9%	10,0%	5,7%	71,4%	N=70
HV	24,5%	9,4%	3,8%	62,3%	N=53
FET	11,5%	4,9%	0,0%	83,6%	N=61
	14,7% N=56	9,7% N=37	3,1% N=12	72,4% N=276	N=381

p=0,068

$\chi^2 = 19.937$

Ook wat betreft de woordkeuze voor de beschrijving van Israël's komen we tot opvallende resultaten. Tabel 20 toont dat bijna 3/4 van de onderzochte artikels niet over Israël's spreken of het gewoon over Israël's hebben, zonder positieve of negatieve labels te gebruiken. Dit percentage ligt veel hoger dan dat voor de Palestijnen. Gezien onze beschikbare gegevens tonen dat in 67,7% van de onderzochte artikels Israël's als dader

van gewelddadige acties worden geïdentificeerd en er dus effectief Israël's in deze artikels aan bod komen, mogen we aannemen dat kranten Israël's inderdaad overwegend sec omschrijven.

Indien we enkel de 105 artikels beschouwen die Israël's wel labels toedichten, merken we dat alleen in De Standaard positieve bewoordingen met betrekking tot de Israëlische conflictpartij domineren. In de andere dagbladen zijn Israël's meer gelieerd aan negatieve labels. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het arsenaal aan positieve bewoordingen kleiner is met betrekking tot Israël's dan met betrekking tot Palestijnen. Woorden als martelaar, patriot, vrijheidsstrijder lijken bijna exclusief voorbestemd voor de Palestijnse conflictpartij.

De resultaten in tabel 20 zijn echter niet significant, die in tabel 19 wel.

We kunnen besluiten dat alle kranten vrij beperkt evaluatieve labels aan Israël's en Palestijnen toeschrijven. We stellen vast dat de kwaliteitskranten De Standaard, De Morgen, maar vooral De FET/De Tijd Palestijnen een combinatie van negatieve en positieve bewoordingen toedichten. Het Laatste Nieuws en Het Volk gebruiken eerder positieve labels. Wanneer we de percentages positieve labeling echter vergelijken met die van kwaliteitskranten blijken ze nagenoeg gelijk. Ook kwaliteitskranten zullen eerder, na de combinatie van beide labels, positieve dan negatieve labels opnemen, met uitzondering van De Morgen.

Met betrekking tot Israël's domineren negatieve labels (de categorie 'geen labels' buiten beschouwing gelaten) in alle dagbladen, uitgezonderd De Standaard. In deze krant is het aandeel positieve versus negatieve labels tamelijk evenredig verdeeld. Hoewel negatieve labels in Het Laatste Nieuws meer voorkomen dan positieve labels liggen de percentages eveneens vrij dicht bij elkaar.

Een tweede interessante onderzoekspiste is het mogelijke verband tussen de conflictpartij van wie de actie uitgaat en de toegekende labels aan Israël's en Palestijnen. Indien een Palestijnse zelfmoordactivist een bomaanslag pleegt, kunnen we veronderstellen dat Palestijnen (en niet alleen de dader) in negatieve bewoordingen zullen worden beschreven, terwijl Israël's positief in het nieuws komen. Omgekeerd zullen bij een Israëlische actie negatieve labels aan de Israëlische conflictpartij worden toegedicht en positieve labels aan de Palestijnen.

In tabel 21 is vooral het verband tussen Palestijnse acties en de labeling van Palestijnen van belang. In tegenstelling tot wat we verwachtten, worden Palestijnen niet noodzakelijk negatief beschreven. Van de 123 artikels waarin Palestijnen als dader van een actie worden geïdentificeerd, zijn er 47 (38,2%) die Palestijnen zowel in negatieve als positieve bewoordingen aan bod laten komen. 19 artikels (15,4%) vermelden alleen negatieve labels en 23 artikels (18,7%) geven uitsluitend positieve labels weer. Het aantal artikels dat met andere woorden Palestijnen enkel negatief belicht ligt het laagst.

Tabel 21: De labeling van Palestijnse individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar acties

	Palestijn negatief	Palestijn positief	Palestijn negatief & positief	Geen labels	N
Palestijnse actie	15,4%	18,7%	38,2%	27,6%	N=123
Israëlische actie	9,9%	15,3%	24,3%	50,5%	N=202
Andere*	16,1%	23,2%	12,5%	48,2%	N=56
	12,6% N=48	17,6% N=67	27,0% N=103	42,8% N=163	N=381

$p < 0,001$

$\chi^2 = 24,588$

*= een confrontatie tussen Israël's en Palestijnen of zowel een Israëlische als Palestijnse actie

Blijft nog de vraag of bij Israëlische acties de Palestijnen overwegend positief worden gelabeld. De data wijzen uit dat ook deze stelling niet opgaat. In 50,5% van de artikels waarin een Israëlische actie centraal staat, wordt over de Palestijnen gezwezen of komen Palestijnen zonder een evaluatief label aan bod. Indien we louter de artikels

bestuderen waarin Palestijnen bij een Israëlische actie wel labels worden toegedicht, zien we dat ook hier een combinatie van positieve en negatieve bewoordingen primeert.

Tabel 22: De labeling van Israëlische individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar acties

	Israëli's negatief	Israëli's positief	Israëli's negatief & positief	Geen labels	N
Palestijnse actie	9,8%	9,8%	1,6%	78,9%	N=123
Israëlische actie	16,3%	9,4%	3,5%	70,8%	N=202
Andere*	19,6%	10,7%	5,4%	64,3%	N=56
	14,7% N=56	9,7% N=37	3,1% N=12	72,4% N=276	N=381

$p = 0,365$

$\chi^2 = 6,549$

*= een confrontatie tussen Israël's en Palestijnen of zowel een Israëlische als Palestijnse actie

In tabel 22 is dan weer de relatie tussen Israëlische acties en de beschrijving van Israël's belangrijk. De resultaten geven aan dat Israël's niet noodzakelijk negatief worden gelabeld. Van de 202 artikels waarin Israël's als dader van een actie worden geïdentificeerd, zijn er 143 (70,8%) die Israël's gewoon als Israël's omschrijven zonder

evaluatieve labels in te schakelen. In het kleine aantal artikels waarin Israël's wel worden gelabeld, zijn zoals te verwachten meer negatieve dan positieve bewoordingen gebruikt. Ook de hypothese dat bij Palestijnse acties Israël's overwegend positief worden beschreven, gaat niet op. De gegevens tonen aan dat de droge, secce omschrijvingen domineren. We dienen er wel op te wijzen dat de resultaten niet statistisch significant zijn.

We kunnen besluiten dat enkel de labeling van Palestijnen verschilt naargelang de conflictpartij van wie de actie uitgaat. Indien Palestijnen als daders van een actie worden geïdentificeerd zullen Palestijnen die in het bewuste artikel worden vermeld zowel in negatieve als positieve bewoordingen worden omschreven. Israël's krijgen geen positief, maar ook geen negatief label toegedicht. Artikels die een Israëlische actie centraal stellen zullen eerder in droge, secce bewoordingen over de Israël's berichten. Ook Palestijnen worden in deze bijdragen overwegend zonder evaluatieve labels omschreven. Indien toch labels worden toegekend, primeren echter de negatieve.

Een volgende onderzoeksvraag situeert zich op vlak van verschillen in labeling tussen de Eerste en Tweede Intifada. Uit de literatuur is gebleken dat Palestijnen tijdens de Eerste Intifada heel vaak als slachtoffer van de Israëlische bezetter worden beschouwd. Als gevolg daarvan zouden we kunnen stellen dat de labels die Palestijnen tijdens deze Intifada krijgen toegedicht eerder positief zullen zijn. Israël's daarentegen zullen overwegend negatief worden beschreven. De Tweede Intifada betekent echter een omkering van de rollen. Nu zijn het de Israël's die als slachtoffer van het Palestijns geweld worden aanzien. Het aantal procent negatieve labels met betrekking tot de Palestijnen zou met andere woorden moeten toenemen terwijl het percentage positieve labels met betrekking tot de Israël's, in vergelijking met de Eerste Intifada, eveneens zou moeten stijgen.

Uit tabel 23 blijkt dat 7,1% van de artikels gepubliceerd over de Eerste Intifada de Palestijnen een negatief label toedicht. Dit percentage stijgt tot 15,8% wanneer we de artikels over de Tweede Intifada beschouwen. Palestijnen komen bijgevolg significant negatiever aan bod in de artikels over de Tweede Intifada. Een vaststelling die bij onze hypothese aansluit. Positieve labels

daarentegen nemen af in de berichtgeving over de Tweede Intifada. 22,1% van de artikels over de Eerste Intifada beschrijven de Palestijnen in positieve bewoordingen, slechts 14,9% van de berichten tijdens de Tweede Intifada houden deze positieve labeling aan. Ook deze conclusie onderschrijft onze hypothese. Het aandeel positieve en negatieve labels neemt eveneens toe in de berichtgeving over de Tweede Intifada. Hieruit kunnen we afleiden dat in de periode van de Tweede Intifada meer artikels een evenwichtige, onpartijdige labeling nastreven. Palestijnen worden bovendien meer labels toegedicht tijdens de Tweede Intifada.

Wanneer we dezelfde oefening maken met betrekking tot de labeling van Israëli's komen we eveneens tot een aantal opmerkelijke resultaten. In de eerste plaats zien we dat in de berichtgeving over de Eerste Intifada in 28,6% van de artikels Israëli's negatief worden gelabeld. Dit percentage neemt af in de artikels over de Tweede Intifada. Deze vaststelling staft wederom onze

hypothese. Opvallend is dat het percentage positieve labels in de artikels over de Eerste Intifada eveneens hoger is in vergelijking met de Tweede Intifada. Hoewel de verschillen statistisch significant zijn, sluiten ze niet aan bij de idee dat de rol van Israëli's als slachtoffer, tijdens de Tweede Intifada, het aandeel positieve labels zou doen toenemen. De grootste verschuiving vindt echter plaats tussen de percentages die het ontbreken van labels met betrekking tot Israëli's weergeven. Tijdens de Tweede Intifada loopt dit percentage op tot maar liefst 85,9% in alle onderzochte artikels.

We kunnen besluiten dat onze bevindingen over de uitsplitsing van de labeling naar de Eerste en Tweede Intifada in grote mate onze hypothesen ondersteunen. Palestijnen komen positiever aan bod tijdens de Eerste Intifada en negatiever tijdens de Tweede Intifada. Enkel het aandeel berichtgeving dat tijdens de Tweede Intifada positieve labels vermeld in relatie tot Israëli's, loopt niet gelijk met onze verwachtingen. Als we beide Intifada's in beschouwing nemen blijkt het aandeel negatieve labels met betrekking tot de Israëli's te dalen alsook het aandeel positieve labels.

Tabel 23: De labeling van Palestijnse individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar Intifada's

	Palestijn negatief	Palestijn positief	Palestijn negatief & positief	Geen labels	N
Eerste Intifada	7,1%	22,1%	12,9%	57,9%	N=140
Tweede Intifada	15,8%	14,9%	35,3%	34,0%	N=241
	12,6% N=48	17,6% N=67	27,0% N=103	42,8% N=163	N=381

$p < 0,001$

$\chi^2 = 36.055$

Tabel 24: De labeling van Israëli's individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar Intifada's

	Israëli's negatief	Israëli's positief	Israëli's negatief & positief	Geen labels	N
Eerste Intifada	28,6%	15,0%	7,1%	49,3%	N=140
Tweede Intifada	6,6%	6,6%	0,8%	85,9%	N=241
	14,7% N=56	9,7% N=37	3,1% N=12	72,4% N=276	N=381

$p < 0,001$

$\chi^2 = 62.944$

Onderzoeksvraag 3: Welke zijn de negatieve en positieve labels die met betrekking tot de Israëlische en Palestijnse conflictpartij in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voorkomen?

In bovenstaande tabellen is telkens naar de labeling van Palestijnse en Israëlische individuen, leiders en groepen gerefereerd als zijnde negatief en/of positief. De vraag blijft echter welke labels er specifiek in de Intifadaberichtgeving aan bod komen. Uit het registratieformulier voor dit onderzoek (cfr. bijlage 1) blijkt dat heel veel labels in eerste

instantie zijn onderzocht. Omdat het onmogelijk is om alle potentiële labels met betrekking tot beide partijen op te lijsten, is de ruimte gelaten om deze woorden tijdens de onderzoeksfase verder aan te vullen.

De labels die vooraf zijn geïdentificeerd, werden vóór het eigenlijke onderzoek aan 564 respondenten voorgelegd (cfr. supra) met de vraag hoe zij de woordkeuze ervaren. Beschouwden ze het label eerder als positief, neutraal of negatief⁷⁸. Op basis van de uitkomst van dit onderzoek werd geopteerd de labels in te delen naar positief of negatief. De reden waarom we toch voor een tweedeling en niet voor een driedeling hebben geopteerd, heeft te maken met de indeling van de woorden naar het law and order en injustice and defiance frame. Binnen het injustice and defiance frame worden Palestijnen in positieve en neutrale bewoordingen omschreven en zeker niet aan de hand van negatieve labels. Het law and order frame labelt Palestijnen daarentegen wel negatief en Israël's positief of neutraal. In wat volgt geven wij een overzicht van het vóórkomen van labels, zowel met betrekking tot de Israël's als met betrekking tot de Palestijnen.

Wanneer we in eerste instantie de woordkeuze voor het benoemen van Palestijnse individuen, leiders en groepen beschouwen, komen we tot een aantal opmerkelijke vaststellingen. Indien louter wordt gefocust op de negatieve labels zien we dat Palestijnen het meest als 'moordenaar', 'terrorist', 'extremist' en 'radicaal' worden afgebeeld. Andere woorden die eveneens, maar in veel mindere mate aan bod komen, zijn 'fundamentalist', 'commando', 'aanvaller', 'militie', 'kamikaze' en 'gewapende groepering'. Interessant wordt het wanneer we de woordkeuze indelen naar de Eerste en Tweede Intifada. Van de meest voorkomende woorden is het label 'moordenaar' exclusief in de berichtgeving over de Tweede Intifada gebruikt. Woorden als 'terrorist', 'extremist', 'fundamentalist' en 'radicaal' komen in de artikels over de Eerste Intifada in gelijke mate aan bod, terwijl in de berichtgeving over de Tweede Intifada de woorden 'terrorist' en 'radicaal' verhoudingsgewijs plots veel meer worden ingezet. Het is opvallend dat net deze twee labels dominanter worden in de berichten. Na 11 september 2001 en door de oorlog tegen het terrorisme, blijkt ook in de Intifadaberichtgeving het terreurjargon te zijn overgenomen.

Wat betreft de positieve labels die aan Palestijnen worden toegekend, zien we dat 'activist', 'guerrilla(-strijder)', 'vrijheidsstrijder', 'militant', 'beweging' en 'organisatie' het meeste voorkomen. Dit arsenaal aan positieve bewoordingen wordt verder aangevuld met 'guerrillero', 'onafhankelijkheidsbeweging', 'nationalist' en 'martelaar'. Opmerkelijk is dat de labels 'guerrillero' en 'guerrilla' bijna exclusief terug te vinden zijn in de berichten over de Eerste Intifada. Andere positieve labels zoals 'martelaar' en 'vrijheidsstrijder' komen dan weer in de artikels over beide Intifada's aan bod. Minder geladen positieve labels zoals 'beweging' en 'organisatie' domineren in de berichtgeving over de Tweede Intifada en komen zelden voor in de artikels over de Eerste Intifada. We zouden hieruit voorzichtig kunnen afleiden dat Palestijnen tijdens de Eerste Intifada inderdaad minder georganiseerd zijn (cfr. kaderstuk 1) en dat dit de reden is waarom ook labels als 'organisatie' en 'beweging' veel minder worden gebruikt.

De meest voorkomende negatieve labels met betrekking tot de Israël's zijn 'bezetter' en 'extremist'. Komen ook in de berichtgeving aan bod: 'moordenaar', 'terrorist', 'imperialist', 'commando', 'radicaal', 'vijand', 'racist', 'fanatiek', 'oorlogsmisdadiger' en 'militie'. Wanneer we de uitsplitsing naar Intifada's maken, stellen we vast dat bijna alle negatieve labels exclusief in de berichtgeving over de Eerste Intifada worden gebruikt. Vooral in het geval van het label 'bezetter' is dit een opmerkelijk resultaat. Zinsneden als de 'Israëlsche bezetter...' zijn enkel in de artikels over de Eerste Intifada terug te vinden. Dit betekent niet dat de berichtgeving over de Tweede Intifada niet naar de bezetting verwijst. Alleen worden in deze

⁷⁸ In hoofdstuk 10 bespreken we uitgebreid de uitkomst van de toekenning van negatieve, neutrale en positieve connotaties aan labels door de 564 respondenten.

artikels Israëli's nooit expliciet als de bezetter gelabeld. Positieve labels in relatie tot de Israëli's in de onderzochte berichten zijn 'ordehandhaver', 'nationalist', 'activist', 'martelaar', 'patrouille', 'organisatie' en 'strijdkrachten'.

We kunnen besluiten dat een zekere evolutie in woordgebruik tussen de Eerste en Tweede Intifada is waar te nemen. De meest opvallende bevinding met betrekking tot de labeling van Palestijnen is de toename van de labels 'terroristen' en 'radicalen' in de berichtgeving over de Tweede Intifada. De woorden 'guerrilla' en 'guerrillero', die tijdens de Eerste Intifada regelmatig in de artikels voorkomen, verdwijnen daarentegen nagenoeg in de berichten over de Tweede Intifada. Met betrekking tot de Israëli's is het opmerkelijk dat negatieve labels bijna exclusief zijn voorbehouden voor berichten over de Eerste Intifada. Terwijl Israëli's tijdens deze Eerste Intifada nog expliciet als bezetter worden beschreven, verdwijnt deze labeling in de artikels over de Tweede Intifada.

Onderzoeksvraag 4: In welke mate duidt het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

In voorgaande paragrafen hebben we de aan bod komende negatieve en positieve labels geïdentificeerd en zijn we ingegaan op de mate waarin deze labeling van Palestijnse en Israëli's individuen, leiders en groepen in krantenartikels wordt opgenomen. Daarbij is louter gefocust op de aanwezigheid van labels en is er geen rekening gehouden met hoeveel keer een label in een artikel werd gebruikt. Bij het toekennen van een framecategorie (uitsluitend LAO, overwegend LAO, uitsluitend IAD, overwegend IAD en beide frames komen in gelijke mate voor) wordt het aantal keer dat een label in de tekst voorkomt wél in rekening gebracht. De reden hiervoor is dat de hoeveelheid vermeldingen wel degelijk uitmaakt hoe een tekst door de ontvanger wordt gelezen. Indien een bijdrage Palestijnen vijftien keer als terroristen omschrijft en één keer als vrijheidsstrijders, zal de lezer eerder het label terrorist onthouden.

In wat volgt formuleren we een antwoord op de vraag in welke mate de onderzochte labels op de aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame wijzen.

Tabel 25: Frames gelinkt aan het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen'

	Frequentie	Percentage	N
Uitsluitend LAO-frame	53	13,9%	N=381
Overwegend LAO-frame	40	10,5%	N=381
Beide frames komen in gelijke mate aan bod	42	11,0%	N=381
Uitsluitend IAD-frame	81	21,3%	N=381
Overwegend IAD-frame	55	14,4%	N=381
Geen uitspraken mogelijk	110	28,9%	N=381

Uit bijgevoegde frequentietabel blijkt dat de meeste onderzochte artikels op basis van de labeling van Israëli's en/of Palestijnen, uitsluitend het injustice and defiance frame weerspiegelen (21,3%). Ook het percentage 'overwegend IAD-frame' ligt hoger dan de percentages die de aanwezigheid van het law and order frame aangeven. 24,4% van de artikels waarin labels aan bod komen, integreren woorden die het LAO-frame dominant ondersteunen, terwijl 35,7% van de berichtgeving labels weergeeft die uitsluitend of overwegend het IAD-frame

weerspiegelen. Globaal kunnen we stellen dat het framing device 'de labeling van individuen, groepen en leiders' eerder het IAD-frame dan het LAO-frame ondersteunt.

Interessant om na te gaan is of deze vaststelling overeind blijft indien we de framecategorieën uitzetten ten opzichte van kranten, Intifada's en conflictpartijen van wie de actie uitgaat.

Tabel 26: De labeling van individuen, leiders, groepen: frames uitgesplitst naar kranten

DE LABELING VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE INDIVIDUEN, GROEPEN EN LEIDERS									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
DS	13,4%	15,5%	28,9%	7,2%	16,5%	15,5%	32,0%	32,0%	N=97
DM	17,0%	13,0%	30,0%	15,0%	20,0%	11,0%	31,0%	24,0%	N=100
HLN	14,3%	0,0%	14,3%	7,1%	24,3%	12,9%	37,2%	41,4%	N=70
HV	11,3%	3,8%	15,1%	11,3%	34,0%	11,3%	45,3%	28,3%	N=53
FET	11,5%	16,4%	27,9%	14,8%	16,4%	23,0%	39,4%	18,0%	N=61
	13,9% N=53	10,5% N=40	24,4%	11,0% N=42	21,3% N=81	14,4% N=55	35,7%	28,9% N=110	N=381

p<0,05

 $\chi^2 = 38.189$

Indien we enkel de artikels beschouwen die uitsluitend één van de twee frames ondersteunen, merken we niet direct significante verschillen tussen de onderzochte kranten wat betreft het LAO-frame. Het is wel opvallend dat met betrekking tot het IAD-frame de populaire kranten in ruimere mate uitsluitend dit frame integreren dan de kwaliteitskranten. Als we de artikels waarin het LAO-frame domineert bestuderen, stellen we vast dat Het Laatste Nieuws en Het Volk dit frame in een kleiner aantal artikels laten overwegen dan de andere dagbladen.

Globaal bekeken komt het IAD-frame ook in alle kranten meer aan bod, de percentages voor de kwaliteitskranten liggen echter heel dicht bij de percentages die het dominante voorkomen van het LAO-frame weergeven.

We kunnen besluiten dat wat betreft de kranten Het Laatste Nieuws en Het Volk het IAD-frame meer overwegend aanwezig is dan het LAO-frame. Kwaliteitskranten presenteren over de hele Intifadaperiode gezien het LAO- en IAD-frame nagenoeg in gelijke mate.

Tabel 27: De labeling van individuen, leiders, groepen: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat

DE LABELING VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE INDIVIDUEN, GROEPEN EN LEIDERS									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
Palestijnse actie	16,3%	14,6%	30,9%	13,0%	17,9%	17,9%	35,8%	20,3%	N=123
Israëlische actie	11,9%	19,9%	31,8%	10,4%	22,3%	12,4%	34,7%	33,2%	N=202
Andere	16,1%	3,6%	19,7%	8,9%	25,0%	14,3%	39,3%	32,1%	N=56
	13,9% N=53	10,5% N=40	24,4%	11,0% N=42	21,3% N=81	14,4% N=55	35,7%	28,9% N=110	N=381

p=0,174

 $\chi^2 = 13.986$

Zoals de p-waarde in bovenstaande tabel aangeeft, zijn er geen significante verschillen in het voorkomen van frames waar te nemen naargelang de conflictpartij van wie de actie uitgaat. Indien Palestijnen een gewelddadige actie ondernemen zal de labeling niet noodzakelijk meer het LAO-frame dan het IAD-frame ondersteunen, zoals eventueel kon worden verwacht. Dezelfde vaststelling gaat op voor Israëlische acties. Overeenkomstig de globale cijfers ligt het percentage artikels dat het IAD-frame ondersteunt ietsje hoger dan het percentage dat het LAO-frame weergeeft.

We kunnen met andere woorden besluiten dat er geen verband bestaat tussen de conflictpartij van wie de actie uitgaat en het voorkomen van frames.

Tabel 28: De labeling van individuen, leiders, groepen: frames uitgesplitst naar Intifada's

DE LABELING VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE INDIVIDUEN, GROEPEN EN LEIDERS									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
Eerste Intifada	10,7%	4,3%	15,0%	8,6%	32,9%	15,0%	47,9%	28,6%	N=140
Tweede Intifada	15,8%	14,1%	29,9%	12,4%	14,5%	14,1%	28,6%	29,0%	N=241
	13,9% N=53	10,5% N=40	24,4%	11,0% N=42	21,3% N=81	14,4% N=55	35,7%	28,9% N=110	N=381

p<0,001

 $\chi^2 = 25.028$

Indien we de cijfers in tabel 28 interpreteren, komen we wel tot een aantal significante vaststellingen met betrekking tot de uitsplitsing naar de Eerste en Tweede Intifada. Tijdens de Eerste Intifada wordt het IAD-frame in bijna 50% van de onderzochte artikels dominant weerspiegeld. Slechts 15% van de Intifadaberichten ondersteunt overwegend het LAO-frame. Tijdens de Tweede Intifada zijn de percentages nagenoeg gelijk, wat reeds duidt op een evolutie in de berichtgeving. Als we de percentages tussen de Eerste en Tweede Intifada expliciet vergelijken, komen we tot significante verschillen ($p < 0,001$), zowel met betrekking tot het LAO- als het IAD-frame. Met andere woorden het LAO-frame komt significant meer aan bod in de berichtgeving over de Tweede Intifada, terwijl het IAD-frame significant meer in de artikels over de Eerste Intifada voorkomt.

We kunnen besluiten dat het IAD-frame sterk aanwezig is in de artikels over de Eerste Intifada. In de Tweede Intifada neemt het percentage artikels dat het IAD-frame weerspiegelt af, maar niet in die mate dat het LAO-frame op zijn beurt de berichtgeving sterk zal domineren. Tijdens de Tweede Intifada wordt een meer evenwichtige rapportering gehanteerd waarbij het IAD- en LAO-frame ongeveer in gelijke mate aan bod komen.

Samenvatting met betrekking tot het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen'

In vorige paragrafen hebben we een overzicht gegeven van hoe het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen' in onze Vlaamse geschreven pers aan bod komt. In eerste instantie hebben we ons louter gefocust op **het vóórkomen van dit device** in de Intifadaberichtgeving. De resultaten wijzen uit dat vrij beperkt labels zijn toegedicht. Enkel De FET/De Tijd vormt hierop een uitzondering.

Bovendien blijkt dat vooral Israël's dominant in secce, feitelijke bewoordingen worden genoemd. Indien toch labels worden toegekend, schrijven kwaliteitskranten in een combinatie van positieve en negatieve bewoordingen over Palestijnen en gebruiken populaire kranten eerder positieve labels. Met betrekking tot de labeling van Israël's vormt De Standaard de uitzondering door overwegend positieve labels weer te geven terwijl de andere kranten eerder negatieve labels in hun berichtgeving opnemen.

Uitgesplitst naar Palestijnse en Israëlische acties stellen we vast dat, indien labels worden gehanteerd, Palestijnen in berichten waar Palestijnse acties centraal staan, in een combinatie van negatieve en positieve bewoordingen aan bod komen en Israël's of negatief of positief. Artikels waarin een Israëlische actie centraal staat, labelen de Palestijnen overwegend gecombineerd negatief en positief en Israël's negatief (indien louter rekening gehouden met de artikels waarin labels aan bod komen). Deze vaststellingen ondersteunen onze hypothesen niet: Palestijnse of Israëlische acties hebben geen invloed op de labeling van beide partijen.

Onze hypothesen worden wel (gedeeltelijk) bevestigd wanneer we de Intifada's beschouwen. Palestijnen zijn tijdens de Eerste Intifada positiever gelabeld dan tijdens de Tweede Intifada. Negatieve labels in relatie tot Israël's nemen tijdens de Tweede Intifada af, alleen is dit eveneens het geval voor de positieve bewoordingen, wat dan weer niet strookt met de verwachtingen.

Naast het vóórkomen van het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen', hebben we ook **de inhoud van de labels** bestudeerd. We hebben geconstateerd dat een vrij uitgebreid arsenaal aan labels wordt ingezet, zowel voor de beschrijving van Palestijnen als van Israël's. Opvallend is dat woorden als 'terroristen' en 'radicalen' tijdens de Tweede Intifada meer worden gebruikt om Palestijnen te labelen. Woordkeuzes als 'guerrilla' en 'guerrillero' verdwijnen nagenoeg uit de berichtgeving. Negatieve labels met betrekking tot de Israël's, zoals 'bezetter', zijn exclusief voorbehouden voor berichten over de Eerste Intifada.

Ten slotte hebben we op basis van het framing device ‘de labeling van individuen, leiders, groepen’ **het vóórkomen van het LAO- en IAD-frame** nagegaan. Hierbij is rekening gehouden met het aantal keer een label in een artikel is vermeld. Onze bevindingen wijzen uit dat het IAD-frame meer overwegend is in de populaire kranten, terwijl kwaliteitskranten beide frames in gelijke mate weergeven. Bovendien blijkt het IAD-frame overheersend in de berichtgeving over de Eerste Intifada. Zowel het IAD- als LAO-frame zijn dan weer in gelijke mate aanwezig wanneer we enkel de artikels met betrekking tot de Tweede Intifada beschouwen.

4.1.2 De labeling van Palestijnse en Israëlische acties (framing device 2)

Niet alleen de conflictpartijen in de Intifada worden positieve en negatieve labels toegedicht. Wanneer we louter op acties of daden focussen, zien we eveneens dat een arsenaal aan woorden wordt gebruikt om deze te beschrijven. Het bombarderen van Palestijnse huizen op de Westelijke Jordaanoever kan in de geschreven pers als een militaire inval, een bloedbad of een offensief worden gelabeld. Een zelfmoordactie in Jeruzalem is een terreurdaad, een operatie of een incident. Dit zijn maar enkele voorbeelden van hoe verschillende, meer positieve en meer negatieve bewoordingen de lezing van een nieuwstekst beïnvloeden.

In wat volgt gaan we aan de hand van een drietal onderzoeksvragen na welke labels aan Palestijnse en Israëlische acties worden toegekend. Is er een discrepantie in het gebruik van positieve en negatieve labels en welke woordkeuzes worden precies gemaakt? We bestuderen eveneens in welke mate de labeling van acties het law and order of het injustice and defiance frame ondersteunen.

Onderzoeksvraag 5: Verschilt de labeling van Palestijnse en Israëlische acties naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?

Tabel 18 heeft aangetoond dat in 63,0% van de onderzochte artikels labels aan Palestijnse acties worden toegekend. 59,3% van de bijdragen linkt Israëlische acties aan positieve of negatieve woordkeuzes. Net zoals bij het eerste framing device willen we nagaan in welke mate labeling samengaat met de bestudeerde krant en de onderzochte Intifada. Daarbij nemen we aan dat kwaliteitskranten zich qua labeling van populaire kranten onderscheiden. Een uitsplitsing naar Intifada kan dan weer een evolutie in de labeling van acties blootleggen. Is het zo dat Palestijnse acties meer positief aan bod komen tijdens de Eerste Intifada en Israëlische acties tijdens de Tweede Intifada?

Tabel 29: De labeling van Palestijnse en Israëlische acties

	Positieve labels	Negatieve labels	Positieve & negatieve labels	Geen labels	Totaal
Palestijnse acties	6,8%	41,7%	14,4%	37,0%	N=381
Israëlische acties	11,8%	25,7%	21,8%	40,7%	N=381

Uit tabel 29 komt naar voor dat Palestijnse acties overwegend negatief worden gelabeld (41,7%). Israëlische acties worden ook negatief gelabeld, maar het percentage van 25,7% ligt heel dicht bij

het percentage van 21,8% dat aangeeft in welke mate de onderzochte artikels zowel negatieve als positieve beschrijvingen integreren. Bovendien blijkt het aantal artikels dat Israëlische acties in feitelijke bewoordingen, zonder gebruik te maken van evaluatieve labels, beschrijft met 40,7% vrij hoog. Ook wat de Palestijnse acties betreft maken feitelijke beschrijvingen een groot deel van de berichtgeving uit. We kunnen uit de cijfers besluiten dat onze hypothese dat Palestijnse acties negatiever aan bod komen dan Israëlische acties wordt bevestigd.

Hoewel bovenstaande tabel aangeeft dat de artikels in De Standaard, De Morgen, De FET/De Tijd, Het Laatste Nieuws en Het Volk acties in voornamelijk óf negatieve óf feitelijke bewoordingen weergeven, vragen we ons af of er zich significante verschillen tussen de onderzochte dagbladen voordoen.

Tabel 30: De labeling van Palestijnse acties uitgesplitst naar kranten

	Palestijnse acties negatief	Palestijnse acties positief	Palestijnse acties negatief & positief	Geen labels	Totaal
DS	38,1%	10,3%	14,4%	37,1%	N=97
DM	43,0%	3,0%	21,0%	33,0%	N=100
HLN	34,3%	10,0%	11,4%	44,3%	N=70
HV	37,7%	7,5%	9,4%	45,3%	N=53
FET	57,4%	3,3%	11,5%	27,9%	N=61
	41,7% N=159	6,8% N=26	14,4% N=55	37,0% N=141	N=381

p=0,075

 $\chi^2 = 19.622$

acties worden feitelijk beschreven zonder gebruik te maken van positieve en/of negatieve labels. Hoewel het percentage feitelijke berichtgeving relatief hoog is merken we dat het percentage artikels dat Palestijnse acties in negatieve termen beschrijft, nog net iets hoger is. Vooral in De FET - met een waarde boven de 50,0% - is deze labeling sterk aanwezig. De populaire kranten onderscheiden zich bovendien niet van de kwaliteitskranten wat betreft het gebruik van evaluatieve labels. Het aandeel feitelijke beschrijvingen ligt zelfs iets hoger dan dat van de kwaliteitskranten. Samenvattend kunnen we afleiden dat alle Vlaamse dagbladen Palestijnse acties dominerend ofwel negatief ofwel feitelijk weergeven. Er zijn met andere woorden weinig verschillen tussen kwaliteits- en populaire kranten merkbaar.

De percentages in tabel 31 tonen aan dat over Israëlische acties overwegend feitelijk wordt bericht. Enkel de krant De FET/De Tijd zal in meer artikels negatieve en positieve labels toekennen. Indien Israëlische acties toch worden gelabeld, blijkt de beschrijving aan de hand van negatieve kleurwoorden dominant.

Tabel 31: De labeling van Israëlische acties uitgesplitst naar kranten

	Israëlische acties negatief	Israëlische acties positief	Israëlische negatief & positief	Geen labels	Totaal
DS	27,8%	11,3%	19,6%	41,2%	N=97
DM	28,0%	11,0%	27,0%	34,0%	N=100
HLN	20,0%	11,4%	8,6%	60,0%	N=70
HV	30,2%	15,1%	15,1%	39,6%	N=53
FET	21,3%	11,5%	37,7%	29,5%	N=61
	25,7% N=98	11,8% N=45	21,8% N=83	40,7% N=155	N=381

p<0,05

 $\chi^2 = 27.378$

Indien we het percentage negatieve labels met betrekking tot Israëlische en Palestijnse acties vergelijken, merken we dat Palestijnse acties in nog meer artikels aan negatieve labels worden gelinkt.

We kunnen besluiten dat alle kranten vrij feitelijk over Palestijnse en Israëlische acties berichten. Indien wordt gebruik gemaakt van kleurwoorden, blijken vooral negatieve labels te worden ingezet, waarbij het aandeel negatieve beschrijvingen met betrekking tot Palestijnse acties net iets hoger ligt dan dat met betrekking tot Israëlische acties. Op zich is het eerder logisch dat negatieve op positieve labels domineren aangezien de ondernomen acties sowieso geen deel uitmaken van de positieve berichtgeving over de Intifada. De acties die in onze onderzochte berichtgeving aan bod komen, hebben immers bijna altijd (dodelijke) slachtoffers geëist.

Een uitsplitsing naar de Eerste en Tweede Intifada toont ons significante verschillen tussen de labels toegekend aan Palestijnse en Israëlische acties. Tijdens de Eerste Intifada bericht 20,7% van de onderzochte artikels in negatieve bewoordingen over Palestijnse acties. Tijdens de Tweede Intifada neemt dit percentage toe tot 53,9%. Een omgekeerde evolutie is

Indien we louter de Palestijnse acties bestuderen, zien we dat er geen significante verschillen tussen kranten zijn vast te stellen. Bijgevoegde tabel toont aan dat wanneer een actie van de Palestijnse actor uitgaat, in 37,0% van de onderzochte artikels helemaal geen evaluatief label wordt toegekend. Of nog, deze

eveneens merkbaar. Positieve labels worden in 15,7% van de berichten over de Eerste Intifada gebruikt, terwijl slechts 1,7% van de artikels over de Tweede Intifada Palestijnse acties positief zal labelen. Een andere vaststelling is dat tijdens de Eerste Intifada meer in feitelijke bewoordingen wordt bericht (51,4%) dan tijdens de Tweede Intifada (28,6%). Wanneer we de labeling enkel tijdens de Eerste Intifada beschouwen, merken we dat het grootste aandeel bijdragen in feitelijke bewoordingen bericht. Tijdens de Tweede Intifada worden Palestijnse acties explicieter negatief gebracht (53,9%).

Tabel 32: De labeling van Palestijnse acties uitgesplitst naar Intifada's

	Palestijn negatief	Palestijn positief	Palestijn negatief & positief	Geen labels	N
Eerste Intifada	20,7%	15,7%	12,1%	51,4%	N=140
Tweede Intifada	53,9%	1,7%	15,8%	28,6%	N=241
	41,7% N=159	6,8% N=26	14,4% N=55	37,0% N=141	N=381

$p < 0,001$

$\chi^2 = 62.305$

Wat de labeling van Israëli'sche acties betreft, komen we eveneens tot een aantal opmerkelijke, significante resultaten. Hoewel minder duidelijk vast te stellen, blijkt de berichtgeving over de Eerste Intifada Israëli'sche acties negatiever te labelen, dan de artikels over de Tweede Intifada. De positieve labeling is tijdens beide Intifada's nagenoeg gelijk. Enkel het aandeel berichten dat de acties zowel in negatieve als positieve bewoordingen brengt, stijgt gevoelig in de periode van de Tweede Intifada. We merken ook op dat 47,9% van de gepubliceerde berichten tijdens de Eerste Intifada Israëli'sche acties feitelijk weergeeft. Dit percentage blijft hoog (36,5%) gedurende de Tweede Intifada.

Tabel 33: De labeling van Israëli'sche acties uitgesplitst naar Intifada's

	Israëli's negatief	Israëli's positief	Israëli's negatief & positief	Geen labels	N
Eerste Intifada	28,6%	11,4%	12,1%	47,9%	N=140
Tweede Intifada	24,1%	12,0%	27,4%	36,5%	N=241
	25,7% N=98	11,8% N=45	21,8% N=83	40,7% N=155	N=381

$p < 0,05$

$\chi^2 = 12.972$

We kunnen concluderen dat Palestijnse en Israëli'sche acties tijdens de Eerste Intifada overwegend feitelijk worden beschreven. Indien labels worden toegekend, blijkt het vooral om een negatief evaluatieve woordkeuze te gaan. Positieve labels worden tijdens deze Intifada iets meer aan Palestijnse acties toegedicht. Hoewel niet echt grote verschillen in de labeling van acties tijdens de Eerste Intifada zijn te detecteren, zijn de resultaten met betrekking tot de Tweede Intifada des te opmerkelijker. Wat betreft Palestijnse acties blijkt het aandeel negatieve berichten sterk toe te nemen, terwijl de bijdragen met positieve labeling sterk afnemen. Negatieve labeling met betrekking tot Israëli'sche acties neemt af, terwijl de berichten met een positieve woordkeuze eerder constant blijven.

We kunnen met andere woorden stellen dat vooral de houding ten opzichte van Palestijnse acties sterk evolueert tijdens de Tweede Intifada. De negatieve labeling neemt toe, terwijl het aandeel positieve berichten daalt. Deze vaststelling stemt overeen met onze hypothese en met de veranderde publieke houding tegenover de Palestijnse conflictpartij. Waar Palestijnen tijdens de Eerste Intifada nog als underdog worden gezien, evolueert deze naar de rol van agressor tijdens de Tweede Intifada.

We kunnen met andere woorden stellen dat vooral de houding ten opzichte van Palestijnse acties sterk evolueert tijdens de Tweede Intifada. De negatieve labeling neemt toe, terwijl het aandeel positieve berichten daalt. Deze vaststelling stemt overeen met onze hypothese en met de veranderde publieke houding tegenover de Palestijnse conflictpartij. Waar Palestijnen tijdens de Eerste Intifada nog als underdog worden gezien, evolueert deze naar de rol van agressor tijdens de Tweede Intifada.

Onderzoeksvraag 6: Welke zijn de negatieve en positieve labels die met betrekking tot de Israëli'sche en Palestijnse acties in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voorkomen?

In voorgaande paragrafen hebben we het telkens over negatieve en positieve labels gehad. Net als voor het eerste framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen', hebben

we ook voor dit device nagegaan welke labels het nu precies betreft. Ons registratieformulier liet reeds de ruimte om een groot aantal labels te onderzoeken (cfr. bijlage 1), maar ook nu konden er aanvullingen tijdens het onderzoek worden gemaakt.

De labels die vooraf zijn geïdentificeerd, werden vóór het eigenlijke onderzoek aan dezelfde 564 respondenten voorgelegd met de vraag de woordkeuze te evalueren naar hun positieve, neutrale of negatieve inhoud. Op basis van eerder gestelde beweegredenen (cfr. supra) werd geopteerd de labels nadien in te delen naar positief of negatief.

Wanneer we de woordkeuze voor het beschrijven van Palestijnse acties bestuderen, merken we meteen dat het aantal negatieve labels het aandeel positieve labels fors overstijgt. Palestijnse acties zijn veelal 'aanslagen', 'aanvallen', 'bloedbaden', 'moorden', 'slachtingen', 'terreurdaden', 'wraakacties', 'lynchpartijen', 'revoltes', 'gewapende' en 'barbaarse' acties. In veel mindere mate zijn het 'incidenten', 'militaire operaties', 'offensieven', 'operaties' en 'schermutselingen'.

Wanneer we de woordkeuze indelen naar de Eerste en Tweede Intifada, komen we tot de opmerkelijke vaststelling dat de labels '(zelfmoord)aanslag', 'bloedbad', 'moord' en 'terreurdaad' vooral tijdens de Tweede Intifada zeer veel worden toegekend. Tijdens de Eerste Intifada worden deze labels in mindere mate ingezet. Ook hier kunnen we verwijzen naar de veranderde Palestijnse rol tijdens de Tweede Intifada, de gebeurtenissen van 11 september 2001 en de oorlog tegen het terrorisme, die het terreurjargon in de Intifadaberichtgeving hebben geïnitieerd.

De meest voorkomende labels met betrekking tot Israëlische acties zijn 'incident', 'operatie', 'offensief', 'aanval', 'bloedbad', 'inval', 'moord', 'raid' en 'aanslag'. In tegenstelling tot de labeling van Palestijnse acties merken we dat er in de berichtgeving over Israëlische acties meer ruimte is voor positieve labels. Niet alleen negatieve beschrijvingen (cfr. 'aanval', 'bloedbad', 'inval', 'moord', 'raid' en 'aanslag') worden immers geïntegreerd, ook positieve woorden zoals 'incident', 'operatie' en 'offensief' komen aan bod.

Onderverdeeld naar de Eerste en Tweede Intifada blijken een aantal nieuwe bewoordingen tijdens de Tweede Intifada te worden ingezet. 'Militaire operaties', 'doelgerichte aanvallen', en 'tragedies' zijn nu veel gebruikt, maar ook labels als 'slachting', 'genocide' en 'liquidaties' komen niet in de berichten over de Eerste Intifada voor.

We kunnen besluiten dat Palestijnse acties meer negatief dan positief worden gelabeld. Israëlische acties genieten een evenwichtigere labeling, met ruimte voor zowel negatieve als positieve beschrijvingen. Het is eveneens opvallend dat het jargon om acties te labelen, uitbreidt in de berichtgeving over de Tweede Intifada.

Onderzoeksvraag 7: In welke mate duidt het framing device 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Net als bij de bespreking van het eerste framing device willen we erop wijzen dat de volgende paragrafen bij het toewijzen van een framecategorie rekening houden, niet alleen met de waargenomen labels, maar ook met het aantal keer dat een label in een artikel is gedetecteerd. Stel dat het artikel handelt over een Israëlische inval in de Gazastrook. Indien vijf keer over een militaire operatie wordt gesproken en één keer over een slachting, komen beide begrippen in het artikel aan bod. Alleen kan worden verondersteld dat de lezer in dit geval eerder de labeling 'militaire operatie' zal onthouden, doordat de beschrijving meerdere keren in het artikel is herhaald.

Tabel 34: Frames gelinkt aan het framing device 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties'

	Frequentie	Percentage	N
Uitsluitend LAO-frame	91	23,9%	N=381
Overwegend LAO-frame	91	23,9%	N=381
Beide frames komen in gelijke mate aan bod	38	10,0%	N=381
Uitsluitend IAD-frame	46	12,1%	N=381
Overwegend IAD-frame	50	13,1%	N=381
Geen uitspraken mogelijk	65	17,1%	N=381

Wanneer we het overzicht van de aan bod komende frames beschouwen, merken we dat het LAO-frame overwegend aanwezig is. De labeling van de acties wijst immers in 47,8% van de onderzochte artikels op de aanwezigheid van dit frame. Indien we het percentage bijdragen dat een IAD-frame ondersteunt selecteren, zien we dat slechts 25,2% van de Intifadaberichtgeving overwegend het IAD-frame vooropstelt. We kunnen dus stellen dat met betrekking tot het framing

device 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties' het LAO-frame dominanter in de berichtgeving aan bod komt dan het IAD-frame.

Vraag is echter of deze vaststelling ook opgaat wanneer we een uitsplitsing naar kranten, acties en Intifada's uitvoeren. Zullen alle kranten met betrekking tot de weergave van acties effectief meer het LAO- dan het IAD-frame inzetten? Zal de conflictpartij van wie de actie uitgaat andere framecategorieën activeren? En is er een verschil naargelang de voorkomende frames tussen de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada?

Tabel 35: De labeling van Palestijnse en Israëlische acties: frames uitgesplitst naar kranten

DE LABELING VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE ACTIES									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
DS	23,7%	22,7%	46,4%	10,3%	13,4%	14,4%	27,8%	15,5%	N=97
DM	19,0%	26,0%	35,0%	15,0%	14,0%	16,0%	30,0%	13,0%	N=100
HLN	25,7%	15,7%	41,4%	7,1%	11,4%	10,0%	21,4%	30,0%	N=70
HV	26,4%	15,1%	41,5%	15,1%	15,1%	9,4%	24,5%	18,9%	N=53
FET	27,9%	39,3%	67,2%	4,9%	4,9%	13,1%	18,0%	9,8%	N=61
	23,9% N=91	23,9% N=91	47,8%	10,0% N=38	12,1% N=46	13,1% N=50	25,2%	17,1% N=65	N=381

$p=0,057$

$\chi^2= 30.846$

Tabel 35 toont dat nagenoeg alle kranten in dezelfde mate ($\pm 40,0\%$) de labeling van acties overeenkomstig het LAO-frame opnemen. Enkel bij De FET, met een percentage van 67,2% ligt dit aandeel veel hoger. Het IAD-frame komt eveneens in alle kranten evenveel aan bod, alleen is het percentage artikels waarin labels overeenkomstig het IAD-frame zijn opgenomen, veel kleiner.

Wanneer we enkel die artikels beschouwen die of het LAO-frame of het IAD-frame ondersteunen, merken we weer geen significante verschillen tussen de onderzochte dagbladen. Alle kranten publiceren iets meer artikels waarin de labeling van acties volgens het LAO-frame is opgebouwd.

Tabel 36: De labeling van Palestijnse en Israëlische acties: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat

DE LABELING VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE ACTIES									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
Palestijnse actie	42,3%	37,4%	79,7%	6,5%	4,9%	4,1%	9,0%	4,9%	N=123
Israëlische actie	17,3%	16,8%	34,1%	7,9%	14,9%	20,3%	35,2%	22,8%	N=202
Andere	7,1%	19,6%	26,7%	25,0%	17,9%	7,1%	25,0%	23,2%	N=56
	23,9% N=53	23,9% N=40	47,8%	10,0% N=42	12,1% N=81	13,1% N=55	25,2%	17,1% N=110	N=381

$p<0,05$

$\chi^2= 97.739$

We bekomen wel significante verschillen wanneer we de onderzoekspopulatie opsplitsen naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat. Indien in de bijdragen een Palestijnse actie centraal staat, zal de labeling van deze actie in 79,7% van de gevallen volgens het LAO-frame gebeuren. Dit betekent dat er voornamelijk negatieve woorden aan de Palestijnse acties worden toegekend. Het omgekeerde geldt eveneens indien de actie door de Israëlische conflictpartij is geïnitieerd. De labels die dan worden toegekend ondersteunen in 35,2% het IAD-frame. Hier is het wel frappant dat in 34,1% van de cases de labeling overeenkomstig het LAO-frame gebeurt. We kunnen hieruit afleiden dat Israëlische acties op een andere manier worden gelabeld dan de Palestijnse. Terwijl bij Palestijnse acties weinig ruimte is voor de integratie van het IAD-frame, blijkt het LAO-frame bij Israëlische acties wel te worden gebruikt.

Een laatste indeling is gericht op eventuele verschillen in gebruik van frames naargelang de Eerste of Tweede Intifada

Tabel 37: De labeling van Palestijnse en Israëlische acties: frames uitgesplitst naar Intifada's

DE LABELING VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE ACTIES									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
Eerste Intifada	16,4%	12,9%	29,3%	6,4%	22,1%	13,6%	35,7%	28,6%	N=140
Tweede Intifada	28,2%	30,3%	58,5%	12,0%	6,2%	12,9%	19,1%	10,4%	N=241
	23,9% N=53	23,9% N=40	47,8%	10,0% N=42	12,1% N=81	13,1% N=55	25,2%	17,1% N=110	N=381

p<0,001

 $\chi^2 = 25.028$

Tabel 37 identificeert wederom significante verschillen. 29,3% van de onderzochte artikels over de Eerste Intifada labelen acties overwegend overeenkomstig het LAO-frame. Met betrekking tot de Tweede Intifada stijgt dit percentage tot 58,5%. Wat betreft het vóórkomen van het IAD-frame stellen we vast dat 35,7% van de berichten over de Eerste Intifada acties beschrijven in bewoordingen die op het IAD-frame duiden. Dit percentage neemt af tot 19,1% wanneer we de berichtgeving over de Tweede Intifada beschouwen. We kunnen hieruit besluiten dat de labeling van acties tijdens de Eerste Intifada eerder in het voordeel is van de Palestijnen, de labeling tijdens de Tweede Intifada weerspiegelt meer het Israëlisch perspectief. We moeten wel stellen dat in de berichtgeving over de Eerste Intifada het percentage artikels dat een dominant LAO-frame weergeeft nog vrij hoog is (29,3%), wat niet kan gezegd van het percentage bijdragen (19,1%) dat tijdens de Tweede Intifada het IAD-frame weergeeft.

Samenvatting met betrekking tot het framing device 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties'

Indien we **het vóórkomen van het device** 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties' in de Intifadaberichtgeving beschouwen, merken we net zoals bij het eerste framing device dat het percentage artikels dat geen gebruik maakt van evaluatieve labels vrij hoog is ($\pm 40,0\%$). Indien wel labels toegekend, worden Palestijnse acties overwegend in negatieve bewoordingen gebracht terwijl voor Israëlische acties de percentages negatieve én gecombineerd negatieve en positieve labels nagenoeg gelijk zijn.

Deze algemene vaststelling kan worden doorgetrokken tot op het niveau van kranten, al dienen we op te merken dat negatieve labels met betrekking tot Israëlische acties in alle dagbladen domineren behalve in De FET/De Tijd. Daar ligt het aandeel gecombineerde positieve en negatieve labels vrij hoog.

De uitsplitsing naar Intifada's toont dan weer aan dat de houding ten opzichte van Palestijnse acties sterk evolueert tijdens de Tweede Intifada. Negatieve labels treden meer op de

voorgond terwijl positieve labels minder in de berichtgeving aan bod komen. Deze veranderingen zijn bovendien significant. Met betrekking tot Israëlische acties blijft de labeling constant. Het aandeel negatieve labels daalt lichtjes tijdens de Tweede Intifada terwijl het aantal positieve bewoordingen toeneemt. Negatieve labels zijn echter zowel wat Palestijnse als Israëlische acties betreft dominant in de totale berichtgeving over beide Intifada's. We kunnen bijgevolg stellen dat onze conclusies evenredig de hypothesen zijn. Vooral het beeld van de Palestijnen tijdens de Tweede Intifada wordt minder positief.

De inhoud van de gebruikte labels onderstreept de negatieve labeling van Palestijnse acties. Vooral tijdens de Tweede Intifada doet het terreurjargon zijn intrede. Waar Palestijnse acties vroeger nog eens als 'schermutselingen' of 'incidenten' worden gelabeld, blijkt tijdens de Tweede Intifada slechts weinig ruimte voor deze positieve woordkeuzes. Israëlische acties genieten daarentegen een meer evenwichtige labeling met een uitgebreid arsenaal aan positieve en negatieve bewoordingen.

Ten slotte geven we op basis van het onderzochte framing device ook nog **het vóórkomen van het LAO- en IAD-frame** weer. Hierbij is wederom rekening gehouden met het aantal keer dat een label in een artikel is vermeld. De resultaten wijzen uit, overeenkomstig bovenstaande conclusies, dat overwegend het LAO-frame in de berichtgeving domineert. Ook de uitsplitsing naar kranten geeft geen ander beeld. Alle dagbladen en vooral De FET/De Tijd berichten volgens het LAO-frame.

Indien de berichtgeving wordt ingedeeld naar de conflictpartij van wie de acties uitgaan, zien we terug het LAO-frame op de voorgrond treden. Zowel bij Israëlische als Palestijnse acties wordt dit frame courant ingezet. Eerder verrassend is dat ook bij Israëlische acties het LAO-frame zo zichtbaar aanwezig is, terwijl bij Palestijnse acties daarentegen weinig ruimte is voor het IAD-frame.

De uitsplitsing naar Intifada's ten slotte toont ons dat de labeling van acties tijdens de Eerste Intifada redelijk evenwichtig is. Zowel het IAD- als het LAO-frame worden in de berichtgeving ondersteund. We zien echter dat tijdens de Tweede Intifada het LAO-frame significant meer wordt ingezet terwijl het IAD-frame significant minder aan bod komt. We kunnen bijgevolg stellen dat de labeling van acties vooral tijdens de Tweede Intifada het Israëlisch perspectief gaat weerspiegelen. Dit bevestigt nog maar eens de hypothese dat met betrekking tot het framing device 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties' het LAO-frame explicieter aanwezig is dan het IAD-frame.

4.1.3 De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers (framing device 3)

Verschillende auteurs (o.a. Entman, 1991) hebben in het verleden aangetoond dat berichten waarin slachtoffers van geweld, rampen en ongevallen worden verpersoonlijkt, vaak meer impact hebben op een publiek omdat ze de identificatie met de slachtoffers bevorderen. Ook in de berichtgeving over Israëlische en Palestijnse slachtoffers worden persoonlijke details ingezet. Volgende fragmenten zijn bijvoorbeeld aan artikels over de Tweede Intifada ontleend:

Uit De Standaard van 20 maart 2001:

"Palestijnse schutters doodden gisteren een 58-jarige kolonist, vader van zes kinderen, die op weg was naar Jeruzalem" (De Standaard, 'Palestijnen doden kolonist', 20/03/2001).

Uit De Morgen van 15 maart 2001:

"Israëlische troepen doodden de 19-jarige Ahmed Bannar aan de overgang van Karni, aan de grens tussen Israël en Gaza. Volgens diverse ooggetuigen werd hij door een enkele kogel in de rug afgemaakt, op een ogenblik dat er geen enkele betoging of onlust in de buurt te bespeuren viel" (De Morgen, 'Bloedige 'dag van woede' in Palestijnse gebieden', 15/03/2001).

Uit Het Laatste Nieuws van 17 oktober 2000:

“De wereld gruwelde vorige donderdag van de beelden van twee Israëlische soldaten die door Palestijnen in de stad Rammalah werden gelyncht en wiens lichamen vervolgens door het raam van het politiebureau werden gegoooid. Nu is gebleken dat één van de twee soldaten, Vadim Nurtiz (38), wiens lijk nadien in brand werd gestoken, slechts één week was getrouwd en dat zijn vrouw zwanger is” (Het Laatste Nieuws, ‘Gelynchte Israëli was één week getrouwd’, 17/10/2000).

Uit Het Volk van 12 november 2002:

“Een Palestijn heeft zondagavond een moeder en haar twee kinderen doodgeschoten in een kibboets in het noorden van Israël. Volgens leden van de hoevegemeenschap was de schutter onder de omheining gekropen en het eerste huis binnengedrongen waar hij licht zag. Daar las een moeder haar zoontjes van vier en vijf een bedverhaaltje voor. Hij schoot ze alle drie neer” (Het Volk, ‘Palestijn schiet moeder en twee kinderen dood’, 12/11/2002).

Deze voorbeelden tonen aan dat niet alleen populaire, maar ook kwaliteitskranten individuele gegevens over slachtoffers in de berichtgeving opnemen. De vraag is echter in welke mate gepersonaliseerde beschrijvingen over slachtoffers van de Intifada, in de onderzochte kranten worden gebruikt. Uit tabel 18 is reeds gebleken dat in 36,7% van de bestudeerde nieuwsteksten exclusief Palestijnse slachtoffers worden gepersonaliseerd, terwijl 13,1% van de artikels alleen persoonlijke data met betrekking tot Israëlische slachtoffers opneemt. Nu is het nog belangrijk na te gaan in welke mate personalisering samenhangt met een aantal andere variabelen zoals kranten, conflictpartijen van wie de acties uitgaan en Intifada's. Publiceren populaire kranten meer persoonlijke gegevens over slachtoffers dan kwaliteitskranten? En is er een verschil in de beschrijving van Israëlische en Palestijnse slachtoffers? Ook interessant is het eventuele verband tussen de personalisering van slachtoffers en de partij van wie de actie uitgaat. Treedt er meer personalisering van slachtoffers op bij Palestijnse of Israëlische acties? Een laatste onderverdeling gebeurt naar Intifada. Hierbij gaan we vooral na of Palestijnse slachtoffers meer worden gepersonaliseerd tijdens de Eerste Intifada. Dit zou dan perfect aansluiten bij wat we eerder al hebben vastgesteld. We onderzoeken eveneens of de personalisering van Israëlische slachtoffers tijdens de Tweede Intifada toeneemt. Ook dit zou een bevestiging zijn van de veranderende rollen in het conflict.

Onderzoeksvraag 8: Verschilt de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers naargelang de onderzochte kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en de Eerste of Tweede Intifada?

Tabel 38: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers uitgesplitst naar kranten

	Person. Palestijn	Person. Israël.	Person. Palestijn & Israël.	Geen person.	Totaal
DS	34,0%	18,6%	3,1%	44,3%	N=97
DM	40,0%	11,0%	2,0%	47,0%	N=100
HLN	41,4%	8,6%	4,3%	45,7%	N=70
HV	43,4%	13,2%	1,9%	41,5%	N=53
FET	24,6%	13,1%	8,2%	54,1%	N=61
	36,7% N=140	13,1% N=50	3,7% N=14	46,5% N=177	N=381

$p=0,330$

$\chi^2= 13.558$

over Palestijnse slachtoffers zich tot ongeveer 25,0% beperkt. We zouden kunnen verwachten dat ook de artikels met biografische gegevens over Israëlische slachtoffers in deze krant in mindere mate voorkomen. Het tegendeel is echter waar, in vergelijking met de andere dagbladen, scoort De FET/De Tijd hier redelijk hoog. De bekomen resultaten zijn wel

Bijgevoegde tabel wijst uit dat gevoelig meer Palestijnse dan Israëlische slachtoffers in individuele bewoordingen worden beschreven. Enige nuance is echter op zijn plaats aangezien bijna de helft van de onderzochte artikels geen persoonlijke details over zowel Palestijnse als Israëlische slachtoffers opneemt. De FET/De Tijd is de enige krant waarin het aandeel bijdragen met vermelding van individuele gegevens

niet statistisch significant. We kunnen met andere woorden geen verschillen in personalisering tussen populaire en kwaliteitskranten aantonen.

Een uitsplitsing naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat, maakt duidelijk dat de personalisering van Palestijnse slachtoffers significant meer voorkomt indien de centrale actie van Israël's uitgaat (50,5% vs 16,3%). Hetzelfde kan gezegd van de personalisering

Tabel 39: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers uitgesplitst naar acties

	Person. Palestijn	Person. Israël	Person. Palestijn & Israël	Geen person.	Totaal
Palestijnse actie	16,3%	29,3%	4,1%	50,4%	N=123
Israëlische actie	50,5%	4,0%	1,0%	44,6%	N=202
Andere*	32,1%	10,7%	12,5%	44,6%	N=56
	36,7% N=140	13,1% N=50	3,7% N=14	46,5% N=177	N=381

$p < 0,001$ $\chi^2 = 78.857$

*= een confrontatie tussen Israël's en Palestijnen of zowel een Israëlische als Palestijnse actie

van Israëlische slachtoffers waarbij de hoofdadie door Palestijnen wordt gepleegd (29,3% vs 4,0%). Dit zijn eerder logische conclusies, gezien meer Palestijnse slachtoffers bij Israëlische acties vallen en meer Israëlische slachtoffers bij Palestijnse acties voorkomen. Wat echter eveneens onze aandacht verdient, is dat

wanneer de actie een confrontatie tussen Israël's en Palestijnen betreft of een Israëlische én Palestijnse actie centraal staan in het artikel, slachtoffers (die wellicht langs beide kanten zijn gevallen) eerder worden gepersonaliseerd als het Palestijnen betreft (32,1% vs 10,7%). Hoewel vooral het percentage artikels dat Palestijnse slachtoffers personaliseert vrij hoog is, dienen we op te merken dat het merendeel van de artikels geen persoonlijke data omtrent slachtoffers vermeldt.

Een laatste uitsplitsing gebeurt naar Intifada. Indien we de categorie 'geen personalisering' beschouwen, zien we dat persoonlijke data meer tijdens de Tweede dan de Eerste Intifada worden geïmplementeerd. Een blik op de cijfers die de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers weergeven, leert ons dat er zich ook hier belangrijke verschuivingen hebben

Tabel 40: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers uitgesplitst naar Intifada's

	Person. Palestijn	Person. Israël	Person. Palestijn & Israël	Geen person.	N
Eerste Intifada	43,6%	3,6%	0,0%	52,9%	N=140
Tweede Intifada	32,8%	18,7%	5,8%	42,7%	N=241
	36,7% N=140	13,1% N=50	3,7% N=14	46,5% N=177	N=381

$p < 0,001$ $\chi^2 = 28.279$

voorgedaan. Tijdens de Eerste Intifada worden Palestijnse slachtoffers nog in 43,6% van de onderzochte artikels gepersonaliseerd, in de berichten over de Tweede Intifada zakt dit percentage naar 32,8%. Een omgekeerde evolutie is vast te stellen met betrekking tot de personalisering van Israëlische slachtoffers. Terwijl tijdens de Eerste Intifada slechts 3,6% van de onderzochte bijdragen persoonlijke details over Israëlische slachtoffers vermelden, neemt dit percentage tot 18,7% toe in de bijdragen over de Tweede Intifada. Deze conclusies ondersteunen de hypothese dat de rol van de Israëlische en Palestijnse conflictpartij is geëvolueerd. Terwijl tijdens de Eerste Intifada identificatie met de Palestijnen wordt aangemoedigd, blijkt tijdens de Tweede Intifada identificatie met de Israëlische conflictpartij explicieter te worden vooropgesteld. Het dient echter gezegd dat het percentage van de artikels over de Tweede Intifada waarin individuele details met betrekking tot Palestijnse slachtoffers wordt vermeld, nog steeds beduidend hoger is dan het percentage bijdragen dat Israëlische slachtoffers personaliseert.

Onderzoeksvraag 9: Welke zijn de persoonlijke data die met betrekking tot de Israëlische en Palestijnse slachtoffers in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voorkomen?

Net zoals bij de eerder besproken devices, rijst ook hier de vraag welke persoonlijke details er overwegend met betrekking tot de slachtoffers van de Intifada worden gepubliceerd. Uit de voorbeelden is reeds gebleken dat de naam en de leeftijd heel vaak worden vermeld. Volgende fragmenten illustreren echter dat ook de gezinssituatie en het beroep van de slachtoffers aan bod komen.

Uit Het Laatste Nieuws van 21 november 2000:

“Een aanslag op een schoolbus en de begeleidende militaire voertuigen, heeft gisteren aan een lerares en een vader van twee kinderen het leven gekost” (Het Laatste Nieuws, ‘Twee doden in Joodse schoolbus meteen gewroken’, 21/11/2000, p.8).

Uit De Morgen van 18 januari 2001:

“De directeur van de Palestijnse radio en televisie, Hicham Mikki (54), is gisteren door drie gemaskerde mannen bij het verlaten van een hotel in Gaza vermoord” (De Morgen, ‘Directeur Palestijnse tv en radio op straat vermoord’, 18/01/2001, p.12).

Deze voorbeelden zijn echter niet significant voor de totale berichtgeving. Slechts 28 artikels vermelden immers óf het beroep óf de gezinssituatie met betrekking tot Palestijnse slachtoffers. 179 artikels daarentegen geven de naam en/of de leeftijd van deze slachtoffers weer. Wat betreft de Israëlische slachtoffers komen we tot soortgelijke conclusies. Van de gepubliceerde artikels vermelden er slechts 19 de gezinssituatie of het beroep. In 58 artikels wordt de naam of de leeftijd gepubliceerd.

Onderzoeksvraag 10: In welke mate duidt het framing device ‘de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers’ op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen over de personalisering van slachtoffers is tot nu toe enkel gefocust op de aanwezigheid van persoonlijke details over Palestijnse en Israëlische slachtoffers. Het aantal keer dat zo’n gegeven in het artikel voorkwam, werd in het midden gelaten. Zoals eerder reeds gesteld, vinden we het bij het toekennen van een framecategorie (uitsluitend LAO, overwegend LAO, uitsluitend IAD, overwegend IAD en beide frames komen in gelijke mate voor) belangrijk deze aantallen in rekening te brengen. Indien een artikel immers heel sterk de persoonlijke details benadrukt, wordt de identificatie met de slachtoffers vergemakkelijkt.

Tabel 41: Frames gelinkt aan het framing device ‘de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers’

	Frequentie	Percentage	N
Uitsluitend LAO-frame	50	13,1%	N=381
Overwegend LAO-frame	4	1,0%	N=381
Beide frames komen in gelijke mate aan bod	6	1,6%	N=381
Uitsluitend IAD-frame	140	36,7%	N=381
Overwegend IAD-frame	4	1,0%	N=381
Geen uitspraken mogelijk	177	46,5%	N=381

Indien we de gegevens in bijgevoegde tabel bestuderen, merken we dat slechts heel weinig bijdragen zowel Palestijnse als Israëlische slachtoffers personaliseren. Cfr. de categorieën: ‘overwegend LAO-frame’ (vier artikels), ‘overwegend IAD-frame’ (vier artikels) en ‘beide frames komen in gelijke mate aan bod (zes artikels)’. De tabel toont ook dat de personalisering van slachtoffers het frequentst op de aanwezigheid van het injustice and defiance frame duidt. Deze vaststelling is logisch aangezien de personalisering van Palestijnse slachtoffers

die van de Israëlische slachtoffers overstijgt (cfr. supra). Een uitsplitsing naar kranten, conflictpartijen van wie de acties uitgaan en Intifada’s kunnen diepere inzichten bieden wat betreft de voorkomende frames.

Tabel 42: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers: frames uitgesplitst naar kranten

DE PERSONALISERING VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE SLACHTOFFERS									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
DS	18,6%	0,0%	18,6%	2,1%	34,0%	0,0%	34,0%	44,3%	N=97
DM	11,0%	0,0%	11,0%	1,0%	40,0%	2,0%	42,0%	47,0%	N=100
HLN	8,6%	1,4%	10,0%	2,9%	41,4%	0,0%	41,4%	45,7%	N=70
HV	13,2%	1,9%	15,1%	0,0%	43,4%	0,0%	43,4%	41,5%	N=53
FET	13,1%	3,3%	16,4%	1,6%	24,6%	3,3%	27,9%	54,1%	N=61
	13,1% N=50	1,0% N=4	14,1%	1,6% N=6	36,7% N=140	1,0% N=4	37,7%	46,5% N=177	N=381

$p=0,440$

$\chi^2= 20.286$

Indien we de artikels beschouwen die het law and order of injustice and defiance frame ondersteunen, merken we niet direct significante verschillen tussen de onderzochte kranten. Voor alle dagbladen gaat immers dezelfde vaststelling op, het IAD-frame komt courant voor terwijl het LAO-frame in minder dan 1/5 van de bijdragen aan bod komt.

De uitsplitsing naar conflictpartij van wie de actie uitgaat, levert daarentegen wel significante verschillen op. In 30,9% van de artikels waarin een Palestijnse actie centraal staat, wijst de personalisering van de slachtoffers op het LAO-frame. Omgekeerd kunnen we stellen dat in 50,5% van de bijdragen waarin een Israëlische actie centraal staat, het IAD-frame wordt ondersteund. Deze conclusies zijn eerder logisch omdat bij een Palestijnse actie voornamelijk Israëlische slachtoffers vallen. Het zullen dan ook zij zijn die eventueel worden gepersonaliseerd. Bij een Israëlische actie zijn er Palestijnen slachtoffers en zullen zij aan de hand van persoonlijke data worden beschreven.

Tabel 43: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat

DE PERSONALISERING VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE SLACHTOFFERS									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
Palestijnse actie	29,3%	1,6%	30,9%	2,4%	16,3%	0,0%	16,3%	50,4%	N=123
Israëlische actie	4,0%	0,0%	4,0%	1,0%	50,5%	0,0%	50,5%	44,6%	N=202
Andere	10,7%	3,6%	14,3%	1,8%	32,1%	7,1%	39,2%	44,6%	N=56
	13,1% N=50	1,0% N=4	14,1%	1,6% N=6	36,7% N=140	1,0% N=4	37,7%	46,5% N=177	N=381

$p<0,001$

$\chi^2= 93.127$

Zoals de p-waarde in onderstaande tabel aangeeft, zijn er eveneens significante verschillen in het vóórkomen van frames naargelang de Eerste of Tweede Intifada waar te nemen. Tijdens de Eerste Intifada wordt het IAD-frame in 43,6% van de onderzochte artikels dominant weerspiegeld. Dit percentage neemt af tot 34,5% in de berichten over de Tweede Intifada. Een omgekeerde evolutie vindt plaats met betrekking tot het vóórkomen van het LAO-frame. Slechts in 3,6% van de Intifadaberichten wordt tijdens de Eerste Intifada het LAO-frame ondersteund terwijl dit tijdens de Tweede Intifada reeds 20,4% is. Er dient echter te worden opgemerkt dat wat de personalisering van slachtoffers betreft, de berichtgeving, zowel wat de Eerste als Tweede Intifada betreft, dominant het IAD-frame weerspiegelt.

Tabel 44: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers: frames uitgesplitst naar Intifada's

DE PERSONALISERING VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE SLACHTOFFERS									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
Eerste Intifada	3,6%	0,0%	3,6%	0,0%	43,6%	0,0%	43,6%	52,9%	N=140
Tweede Intifada	18,7%	1,7%	20,4%	2,5%	32,8%	1,7%	34,5%	42,7%	N=241
	13,1% N=50	1,0% N=4	14,1%	1,6% N=6	36,7% N=140	1,0% N=4	37,2%	46,5% N=177	N=381

$p<0,001$

$\chi^2= 28.279$

We kunnen besluiten dat het IAD-frame in de artikels over de Eerste en Tweede Intifada sterk aanwezig is. Het LAO-frame daarentegen wordt voornamelijk in de berichtgeving over de Tweede Intifada ingezet. Alle kranten, zowel populaire als kwaliteitskranten, rapporteren hierbij op dezelfde manier over de slachtoffers. Palestijnse slachtoffers worden veel meer gepersonaliseerd dan Israëlische slachtoffers.

Samenvatting met betrekking tot het framing device 'de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers'

In bovenstaande paragrafen zijn we uitgebreid op de personalisering van Israëlische en Palestijnse slachtoffers ingegaan. In eerste instantie hebben we vastgesteld dat individuele informatie over de slachtoffers slechts in ongeveer de helft van de onderzochte artikels voorkomt. Indien we enkel die bijdragen bestuderen, die persoonlijke data over slachtoffers meegeven, blijken vooral de Palestijnen gepersonaliseerd te worden. Een indeling naar kranten geeft aan dat er daarover geen significante verschillen zijn vast te stellen. Alle kranten brengen overwegend biografische informatie met betrekking tot Palestijnse slachtoffers.

Opvallend bij de uitsplitsing naar Israëlische en Palestijnse acties is, dat indien een artikel beide partijen als initiator van een actie weergeeft, vooral Palestijnse slachtoffers worden gepersonaliseerd. Hoewel in deze artikels ook van Israëlische slachtoffers melding wordt gemaakt, zijn in mindere mate individuele gegevens over hen opgenomen.

De indeling naar Intifada's toont ons dat het percentage artikels dat Palestijnen personaliseert hoger is in de Eerste dan in de Tweede Intifada. Omgekeerd is het aantal artikels dat Israëlische slachtoffers individualiseert in de Tweede Intifada significant meer dan in de Eerste Intifada. Terwijl tijdens de Eerste Intifada duidelijk identificatie met de Palestijnen wordt aangemoedigd blijkt tijdens de Tweede Intifada meer aandacht naar identificatie met Israëlische slachtoffers uit te gaan. Deze vaststelling ondersteunt onze hypothese dat het beeld over de Palestijnen in minder gunstige zin evolueert tijdens de Tweede Intifada.

Indien we de informatie die over slachtoffers in artikels wordt meegegeven, verder beschouwen, merken we dat het vooral data met betrekking tot de naam, de leeftijd en in mindere mate het beroep en de gezinssituatie betreft.

De studie van het device 'de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers' in relatie tot het LAO- en IAD-frame wijst uit dat overwegend het IAD-frame wordt weerspiegeld. Niettegenstaande hier rekening is gehouden met het aantal keer dat persoonlijke data in kranten aan bod komt, zien we dat de dominantie van dit frame aansluit bij bovenvermelde vaststelling dat Palestijnse slachtoffers meer worden gepersonaliseerd. De indeling naar kranten onderstreept nog maar eens het overwicht aan artikels volgens het IAD-frame.

De uitsplitsing naar Israëlische en Palestijnse acties levert een enigszins ander beeld op. Hier constateren we dat de personalisering van slachtoffers van Palestijnse acties op het LAO-frame wijst. Logisch aangezien het hier overwegend Israël's betreft. Omgekeerd zien we dat de personalisering van slachtoffers van Israëlische acties het IAD-frame ondersteunt. Weer logisch, aangezien het in dit geval Palestijnen betreft.

De indeling naar Intifada's leert ons dat het IAD-frame, op basis van de personalisering van slachtoffers, in beide Intifada's sterk aanwezig is. Het LAO-frame treedt meer op de voorgrond tijdens de Tweede Intifada en is nagenoeg afwezig tijdens de Eerste Intifada.

4.1.4 Het gebruik van bronnen (framing device 4)

Alle voorgaande devices, namelijk 'de labeling van individuen, leiders, groepen', 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties' en 'de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers' zijn belangrijk bij de evaluatie van de representatie van frames. Het rijtje kan echter nog verder worden aangevuld met het device 'het gebruik van bronnen'. Palestijnen en Israël's willen hún perspectief op gebeurtenissen in de media weergegeven zien. Eén van de meest rechtstreekse manieren om dit objectief te bekomen, is als bron in de berichtgeving te worden ingezet. Bijgevolg komen we tot de onderzoeksvraag in welke mate bronnen in artikels over de Intifada worden gebruikt. Ook wie de aangehaalde bronnen precies zijn en welk frame ze ondersteunen, is van belang in de studie van bronnen⁷⁹.

Onderzoeksvraag 11: Verschilt het gebruik van bronnen naargelang de onderzochte kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en de Eerste of Tweede Intifada?

In tabel 18 werd reeds weergegeven dat in 93,4% van de onderzochte artikels, gepubliceerd over de Eerste en Tweede Intifada, een beroep wordt gedaan op bronnen. Met het oog op het vaststellen van de aanwezigheid van het LAO- en IAD-frame hebben we er voor geopteerd om in dit onderzoek enkel de Palestijnse en Israëlische bronnen te registreren. De cijfers tonen aan dat het merendeel van de artikels (62,7%) zowel Palestijnse als Israëlische bronnen raadpleegt. Het aantal bijdragen dat enkel Israëlische bronnen inschakelt is beperkt tot 21,3%. Met 9,4% is de hoeveelheid artikels die alleen op Palestijnse bronnen berust het kleinst.

Ook met betrekking tot dit framing device willen we nagaan of er een samenhang met kranten, conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada's kan worden vastgesteld. In de eerste plaats gaan we daarom na of de bestudeerde kranten verschillend omgaan met Palestijnse en Israëlische bronnen. Worden Palestijnse bronnen bijvoorbeeld meer ingezet in populaire kranten? In tweede instantie bestuderen we een eventueel verband tussen het gebruik van bronnen en de partij van wie de actie uitgaat. Indien een Palestijnse actie centraal staat, worden dan meer Palestijnse bronnen aangehaald ter verklaring van het gebeurde of worden vanuit het slachtofferperspectief meer Israëlische bronnen ingezet? En gaat het omgekeerde op wanneer het een Israëlische actie betreft? Ten slotte hebben we ook aandacht voor de uitsplitsing naar Intifada's. Worden tijdens de Eerste Intifada meer Palestijnse bronnen ingezet en tijdens de Tweede Intifada meer Israëlische bronnen?

De uitsplitsing naar kranten leert ons dat we niet echt tot opmerkelijke resultaten komen. In de eerste plaats zijn de verschillen tussen de dagbladen niet significant. We zien duidelijk dat zowel De Standaard, De Morgen, De FET/De Tijd als Het Laatste Nieuws en Het Volk zich in het grootste deel van de gepubli-

Tabel 45: Het gebruik van bronnen uitgesplitst naar kranten

	Israëlische bronnen	Palestijnse bronnen	Israëlische en Palestijnse bronnen	Geen bronnen	Totaal
DS	23,7%	10,3%	57,7%	8,2%	N=97
DM	16,0%	9,0%	72,0%	3,0%	N=100
HLN	27,1%	11,4%	52,9%	8,6%	N=70
HV	18,9%	11,3%	56,6%	13,2%	N=53
FET	21,3%	4,9%	72,1%	1,6%	N=61
	21,3% N=81	9,4% N=36	62,7% N=239	6,6% N=25	N=381

$p=0,135$

$\chi^2= 17.392$

ceerde artikels op Israëlische en Palestijnse bronnen beroepen. De algemene vaststelling, namelijk dat indien enkel op Israëlische of Palestijnse bronnen wordt teruggevallen, een

⁷⁹ We willen hier opmerken dat Vlaamse journalisten weinig rechtstreekse contacten met Palestijnse en Israëlische bronnen hebben. Bijgevolg nemen ze grotendeels de bronnen over uit de nieuwsteksten die door wereldpersagentschappen worden verspreid. In die zin zijn het de nieuwsagentschappen die al voor een zekere framing van nieuwsberichten zorgen (cfr. hoofdstuk 11).

grotere hoeveelheid van de artikels Israëliische bronnen raadpleegt, kan bovendien ook tot op het niveau van de kranten worden doorgetrokken.

Hetzelfde kan gezegd wanneer we de kruistabel tussen de conflictpartij van wie de actie uitgaat en het gebruik van bronnen bestuderen. Zowel bij een Palestijnse als Israëliische actie worden beide conflictpartijen geraadpleegd. Het is met andere woorden niet zo dat bij

Tabel 46: Het gebruik van bronnen uitgesplitst naar acties

	Israëliische bronnen	Palestijnse bronnen	Israëliische en Palestijnse bronnen	Geen bronnen	Totaal
Palestijnse actie	21,1%	12,2%	60,2%	6,5%	N=123
Israëliische actie	23,3%	7,4%	63,9%	5,4%	N=202
Andere*	14,3%	10,7%	64,3%	10,7%	N=56
	21,3% N=81	9,4% N=36	62,7% N=239	6,6% N=25	N=381

p=0,462

$\chi^2= 5.665$

*= een confrontatie tussen Israël's en Palestijnen of zowel een Israëliische als Palestijnse actie

een Palestijnse actie enkel Palestijnse bronnen, die de oorzaken van de actie kunnen duiden, aan het woord worden gelaten. En het is bovendien ook niet zo dat enkel Israëliische zegslieden, die het wellicht over de gevolgen van de actie zouden hebben, in deze

artikels aan bod komen. Dezelfde conclusie geldt wanneer het een Israëliische actie betreft.

Een laatste uitsplitsing focust op eventuele discrepanties in het gebruik van bronnen in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada. Bijgevoegde tabel toont dat er wederom geen significante verschillen zijn vast te stellen. In de eerste plaats zien we dat ook de inde-

Tabel 47: Het gebruik van bronnen uitgesplitst naar Intifada's

	Israëliische bronnen	Palestijnse bronnen	Israëliische en Palestijnse bronnen	Geen bronnen	Totaal
Eerste Intifada	26,4%	10,7%	58,6%	4,3%	N=140
Tweede Intifada	18,3%	8,7%	65,1%	7,9%	N=241
	21,3% N=81	9,4% N=36	62,7% N=239	6,6% N=25	N=381

p=0,138

$\chi^2= 5.514$

ling naar Intifada's geen impact heeft op de vaststelling dat overwegend alle kranten-artikels zich zowel op Palestijnse als Israëliische bronnen beroepen. Het is bovendien niet zo dat er tijdens de Eerste Intifada, wanneer we en-

kel op het gebruik van of Israëliische of Palestijnse bronnen focussen, meer beroep wordt gedaan op Palestijnse bronnen. Bijgevolg kunnen we concluderen dat het bronnengebruik in alle kranten, onafhankelijk van de conflictpartij van wie de actie uitgaat en eveneens onafhankelijk van de Intifada waarop het artikel betrekking heeft, zeer evenwichtig is verdeeld. De grootste hoeveelheid artikels raadpleegt zowel Israëliische als Palestijnse bronnen. Indien slechts een beroep wordt gedaan op één conflictpartij als bron zien we ook geen significante verschillen naargelang de kranten en de onderzochte Intifada. Of nog, indien we enkel registreren of er Palestijnse en Israëliische bronnen in de onderzochte artikels worden geraadpleegd, komen we niet echt tot opmerkelijke vaststellingen. Bovenstaande gegevens zeggen echter niet alles over de implementatie van bronnen. Een verdere indeling van de gebruikte bronnen, niet louter op basis van de nationaliteit, toont ons toch een aantal duidelijke discrepanties.

Bijgevoegde tabel geeft een overzicht van de weergegeven bronnen onderverdeeld naar verschillende globale categorieën. We zien dat met betrekking tot de Israëliische conflictpartij voornamelijk militaire en politieke bronnen worden ingezet. 41,5% van de artikels waarin een Israëliische bron wordt geciteerd of aangehaald, beroept zich immers op een militaire bron, 52,0% op een politieke bron. Ook wat de Palestijnse bronnen betreft, kunnen we stellen dat vooral een beroep wordt gedaan op politieke bronnen (37,5%). Opvallend is dat de Palestijnse burger (ooggetuigen, artsen, academici) veel meer als bron wordt ingeschakeld dan de Israëliische burger.

Tabel 48: Bronnen uitgesplitst naar categorieën

Israëlische bronnen	Militair	41,5% (N=158)
84,0% (N=320)	Politiek	52,0% (N=198)
	Media	13,4% (N=51)
	Burger	15,0% (N=57)
	Veiligheid	6,6% (N=25)
	Andere*	17,3% (N=66)
Palestijnse bronnen	Politiek	37,5% (N=143)
72,2% (N=275)	Media	6,6% (N=25)
	Burger	29,4% (N=112)
	Veiligheid	4,2% (N=16)
	Terreur	23,1% (N=88)
	Andere**	10,0% (N=38)

* meest voorkomende andere Israëlische bronnen: Israël, opiniepeiling, onderzoekscommissie

** meest voorkomende andere Palestijnse bronnen: bronnen, kringen

Bovendien blijkt ook dat 'terreurorganisaties' als spreekbuis aan bod komen. Vooral Hamas en de Islamitische Jihad worden vrij regelmatig in onze geschreven pers gehoord⁸⁰. Hoewel de indeling naar bronnen reeds een ander licht werpt op welke bronnen er precies in de Intifadaberichtgeving worden ingezet, lijkt het ons in de eerste plaats interessant om na te gaan of Vlaamse kranten verschillen op vlak van categorisch bronnengebruik.

Onderstaande tabel toont dat het gebruik van militaire bronnen varieert van krant tot krant. Hoewel alle dagbladen in ruime mate beroep doen op dit soort bronnen is het opvallend dat De Morgen in meer dan de helft van de gepubliceerde artikels effectief een militaire bron integreert. In De FET/De Tijd wordt slechts in 32,8% van de artikels een militaire bron vermeld. Het percentage politieke bronnen daarentegen is in De FET/De Tijd vrij hoog. Maar liefst 78,7% van de bestudeerde artikels haalt een Israëlische politieke bron aan. De p-waarde geeft bovendien aan dat de verschillen tussen de kranten statistisch significant zijn. Wat de andere categorieën bronnen betreft, zijn geen opvallende vaststellingen waar te nemen.

Tabel 49: Het gebruik van Israëlische bronnen uitgesplitst naar kranten

	Militaire bronnen	Politieke bronnen	Media-bronnen	Burger-bronnen	Veiligheids-bronnen	Andere bronnen	Totaal
DS	36,1%	53,6%	8,2%	14,4%	8,2%	16,5%	N=97
DM	52,0%	47,0%	16,0%	14,0%	6,0%	21,0%	N=100
HLN	37,1%	50,0%	14,3%	8,6%	4,3%	10,0%	N=70
HV	47,2%	30,2%	15,1%	22,6%	5,7%	5,7%	N=53
FET	32,8%	78,7%	14,8%	18,0%	8,2%	31,1%	N=61
	41,5% N=158	52,0% N=198	13,4% N=51	15,0% N=57	6,6% N=25	17,3% N=66	N=381
	p<0,05 $\chi^2= 21.517$	p<0,001 $\chi^2= 33.424$	p=0,139 $\chi^2= 12.273$	p<0,05 $\chi^2= 16.737$	p=0,839 $\chi^2= 1.429$	p<0,05 $\chi^2= 16.785$	

We maken dezelfde oefening voor de categorieën Palestijnse bronnen en zien dat het percentage artikels dat zich beroept op Palestijnse politieke bronnen in alle kranten beduidend lager ligt dan het percentage dat de weergave van Israëlische politieke bronnen illustreert. Enkel De FET/De Tijd heeft in meer dan 50,0% van de onderzochte artikels melding gemaakt van Palestijnse politieke bronnen. Het is opvallend dat alle dagbladen in $\pm 20,0\%$ van hun artikels ook een terreurorganisatie als bron inzetten. Ondanks hun gewelddadige initiatieven, krijgen zij toch spreekruimte in de media. De Palestijnse burger ten slotte wordt eveneens regelmatig als bron gebruikt. Het gaat hier dan vooral om ooggetuigen, familie van zelfmoordactivisten, dokters en ziekenhuispersoneel.

Tabel 50: Het gebruik van Palestijnse bronnen uitgesplitst naar kranten

	Politieke bronnen	Media-bronnen	Burger-bronnen	Veiligheids-bronnen	Andere bronnen	Terreur-bronnen	Totaal
DS	32,0%	9,3%	22,7%	2,1%	12,4%	20,6%	N=97
DM	44,0%	3,0%	33,0%	4,0%	12,0%	28,0%	N=100
HLN	27,1%	11,4%	30,0%	2,9%	5,7%	17,1%	N=70
HV	28,3%	7,5%	26,4%	0,0%	9,4%	20,8%	N=53
FET	55,7%	1,6%	36,1%	13,1%	8,2%	27,9%	N=61
	37,5% N=143	6,6% N=25	29,4% N=112	4,2% N=16	10,0% N=38	23,1% N=88	N=381
	p<0,05 $\chi^2= 20.200$	p<0,05 $\chi^2= 19.590$	p=0,208 $\chi^2= 10.883$	p<0,05 $\chi^2= 15.800$	p=0,605 $\chi^2= 2.724$	p=0,311 $\chi^2= 9.387$	

⁸⁰ We labelen deze groepen als terreurorganisaties op basis van de EU-lijst van terroristische groeperingen (EU, n.d.(a), http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm).

We kunnen concluderen dat voornamelijk De FET/De Tijd zich van de andere kranten onderscheidt wat betreft het bronnengebruik. Vooral de percentages Israëliische en Palestijnse politieke bronnen zijn vrij hoog in vergelijking met de andere dagbladen.

Een tweede belangrijke vaststelling is dat terreurorganisaties regelmatig als bron worden ingezet, zowel bij populaire als kwaliteitskranten. Hoewel hun acties heel vaak aan terrorisme worden gelinkt, zijn deze groeperingen er toch in geslaagd een toegang tot de media te forceren waardoor zij hun visie op de gebeurtenissen kunnen communiceren. Ook de Palestijnse burger wordt in 1/3 van de artikels geraadpleegd. Op deze manier wordt het nieuwsverhaal verpersoonlijkt en gehumaniseerd, aangezien het hier meestal om ooggetuigen en familie van daders en slachtoffers gaat.

Een indeling naar de conflictpartijen van wie de centrale acties uitgaan levert ons wat het weergeven van Palestijnse bronnen betreft geen opmerkelijke resultaten op⁸¹. Er is alleen een significant verschil met betrekking tot het gebruik van ooggetuigen en terreurgroepen als bron. Wanneer de Israëli's verantwoordelijk zijn voor de centrale actie zullen meer Palestijnse ooggetuigen op het toneel treden. Indien het een Palestijnse actie betreft zullen meer artikels een terreurgroep als bron inzetten. Dit is logisch aangezien veel Palestijnse acties door hen zijn georchestreerd en de journalist automatisch bij hen terecht komt in zijn zoektocht naar het waarom van de actie.

Met betrekking tot de weergave van Israëliische bronnen komen we tot dezelfde logische resultaten. Alle bronnen worden in gelijke mate ingezet, of het nu een Israëliische dan wel een Palestijnse actie betreft, met uitzondering van de gewone man, de militaire en de veiligheidsbronnen. Terwijl de Palestijnse gewone man meer als bron in het artikel wordt opgenomen als de centrale actie van Israëli's uitgaat, wordt de Israëliische gewone man meer als bron ingezet bij Palestijnse acties. Militaire bronnen komen heel vaak aan bod wanneer het een Israëliische actie betreft. Het gaat hier dan wellicht om duiding rond de ondernomen acties. Veiligheidsbronnen zijn meer vermeld wanneer het Palestijnse acties betreft. Ook dit is een logische vaststelling aangezien deze mensen of instanties verantwoordelijk zijn voor de Israëliische veiligheid en die veiligheid onder druk komt te staan bij iedere Palestijnse actie.

We kunnen bijgevolg met betrekking tot de uitsplitsing naar Palestijnse en Israëliische acties concluderen dat alle categorieën bronnen in gelijke mate aan bod komen, behalve dan de Palestijnse en Israëliische burger, Israëliische veiligheids- en militaire bronnen en Palestijnse terreurorganisaties.

Ten slotte willen we ook nog nagaan of er een zekere evolutie in bronnengebruik is waar te nemen tussen de Eerste en Tweede Intifada. Vooral met betrekking tot het gebruik van Palestijnse bronnen zijn een aantal opvallende vaststellingen te doen (cfr. tabel 51). In de eerste plaats blijkt het aandeel Palestijnse politieke bronnen tijdens de Tweede Intifada gevoelig toe te nemen. Dit is mogelijkerwijs toe te schrijven aan de meer georganiseerde structuur van het politieke bestel tijdens deze Tweede Intifada. Ook tijdens de Tweede Intifada neemt het percentage gebruikte terroristische bronnen toe. Dit is wellicht te wijten aan het feit dat terreurorganisaties meer en meer op de voorgrond treden en naast het plegen van acties ook politieke standpunten gaan innemen. Het aantal geraadpleegde mediabronnen ligt dan weer hoger tijdens de Eerste Intifada. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de alternatieven voor het inzetten van Palestijnse bronnen eind de jaren '80, begin de jaren '90 veel minder waren dan nu het geval is.

⁸¹ Indien geen significante verschillen waarneembaar zijn, opteren we ervoor de betreffende tabel niet altijd te integreren. Alle tabellen kunnen echter steeds in bijlage 3 worden teruggevonden. Deze bijlage bundelt de volledige SPSS-output.

Tabel 51: Het gebruik van Palestijnse bronnen uitgesplitst naar Intifada's

	Politieke bronnen	Media-bronnen	Gewone man	Veiligheids-bronnen	Andere bronnen	Terreur-bronnen	Totaal
Eerste Intifada	26,4%	15,7%	27,1%	2,9%	15,7%	12,1%	N=140
Tweede Intifada	44,0%	1,2%	30,7%	5,0%	6,6%	29,5%	N=241
	37,5% N=143	6,6% N=25	29,4% N=112	4,2% N=16	10,0% N=38	23,1% N=88	N=381
	p<0,05 $\chi^2= 12.244$	p<0,001 $\chi^2= 33.816$	p=0,586 $\chi^2= 1.069$	p=0,429 $\chi^2=1.694$	p<0,05 $\chi^2= 10.630$	p<0,05 $\chi^2= 15.095$	

Wat het gebruik van Israëlische bronnen betreft, merken we enkel significante verschillen omtrent het inzetten van militaire bronnen. Tijdens de Eerste Intifada wordt veel meer een beroep gedaan op deze bronnen dan tijdens de Tweede Intifada. Indien we de redenering voortzetten dat militaire bronnen veelal worden gehoord met betrekking tot de acties die door het leger worden ondernomen, lijkt het logisch dat ze tijdens de Eerste Intifada meer worden gebruikt, aangezien de Israël's dan ook verhoudingsgewijs meer acties uitvoeren.

We kunnen met andere woorden besluiten dat wanneer we beide Intifada's beschouwen, er vooral discrepanties in het vóórkomen van Palestijnse politieke, media- en terreurbronnen voorkomen. Israëlische bronnen daarentegen komen overwegend in dezelfde grootteorde aan bod, behalve dan de militaire bronnen. Zoals eerder geduid, zijn er een aantal verklaringen aan te reiken waarom aangehaalde bronnencategorieën in significante mate verschillen.

Onderzoeksvraag 12: Welke zijn de Israëlische en Palestijnse bronnen die in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voorkomen?

We hebben het reeds gehad over Israëlische en Palestijnse bronnen vooraleer we deze ruime categorieën bronnen hebben verfijnd naar een aantal deelcategorieën. Hoewel deze laatste indeling een aantal belangrijke conclusies heeft voortgebracht, blijft de vraag wie de gewone man en de militaire, politieke, veiligheids- en mediabronnen zijn. Worden misschien steeds dezelfde personen geraadpleegd of hebben we hier te maken met een grote verscheidenheid aan bronnen? En zijn de bronnen bovendien met naam genoemd of worden ze geanonimiseerd?

Om een antwoord op deze vragen te formuleren, hebben we in dit onderzoek alle voorkomende bronnen opgelijst. Van iedere bron werd de naam genoteerd (indien mogelijk) en werd geregistreerd hoeveel keer ze in het artikel is ingezet. In wat volgt geven we een overzicht van de verhouding anonieme en bij naam genoemde bronnen. Vervolgens, indien relevant, focussen we op de gepersonifieerde bronnen en gaan we na wie als bron in een nieuwsverhaal aan bod komt.

In de eerste plaats beschouwen we de Israëlische bronnen naar de verschillende deelcategorieën. De meest gebruikte militaire bron is 'het leger'. In de 158 artikels die een militaire bron weergeven, wordt 'het leger'⁸² maar liefst 125 keer als bron aangehaald. Het is duidelijk dat met betrekking tot deze militaire bronnen overwegend anonieme spreekbuizen worden ingezet. Slechts in 61 artikels wordt een militaire bron bij naam en functie genoemd. Meestal zijn deze bronnen generaals. We kunnen echter stellen dat niet overwegend één generaal als bron wordt weergegeven.

⁸² Hierbij rekenen we ook de volgende varianten: legerbronnen, legercommando, legercommuniqué, legerkringen, legerleiding, legerradio, legerwoordvoerder(s).

Tabel 52: Meest gebruikte Israëlische politieke bronnen

	Periode	Functie	Aantal keer als bron gebruikt
Barak	2000-2001	Premier (tot 6/2/2001)	41
	2004-2005	Minister van Binnenlandse Zaken	1
Mofaz	2000-2001	Stafchef leger	1
	2002-2003	Minister van Defensie	6
	2004-2005	Minister van Defensie	6
Shamir	1987-1988	Premier	22
	1991-1992	Premier	1
Sharon	1989-1990	Minister van Handel en Industrie	1
	2000-2001	Premier (vanaf 6/2/2001)	15
	2002-2003	Premier	15
	2004-2005	Premier	14

Wat de politieke bronnen betreft, komen we tot tegenovergestelde conclusies. Het aantal keer dat naar een bron wordt verwezen als zijnde 'de regering', 'het ministerie', 'de autoriteiten', 'functionarissen' en 'parlementsleden' is beperkt. Slechts in een 45-tal artikels wordt op deze manier naar een bron gerefereerd. Dit betekent dat van de 198 artikels waarin een Israëlische politieke bron aan bod komt, politieke individuen worden geraadpleegd. Bovendien blijkt dat in deze gevallen de politici overwegend met naam en functie worden aangeduid.

Volgende politieke figuren komen opvallend meer aan bod in de berichtgeving: Barak (42 keer), Mofaz (13 keer), Shamir (23 keer) en Sharon (45 keer). Deze individuen vervullen dan ook een belangrijke politieke functie tijdens de onderzochte periodes. We zien

dat Shamir de dominante bron is tijdens de Eerste Intifada. In de berichtgeving over de Tweede Intifada zijn een aantal bronnen dan weer veelgebruikt. Zo worden Barak en Sharon, maar ook Mofaz vaak gesolliciteerd. Het is niet toevallig dat de meeste bronnen op het moment dat ze in de artikels aan bod komen het premierschap van Israël vervullen. Enkel Mofaz voert een andere functie uit, maar is als hooggeplaatste bij het leger of als minister van Defensie een ideale bron om informatie rond Israëlische acties los te krijgen.

De mediabronnen die in 51 van de onderzochte artikels voorkomen, zijn meestal anoniem vermeld. De bijdragen hebben het over 'de radio' en 'de kranten'. In de uitzonderlijke gevallen waar er toch specifiek naar een mediabron wordt gerefereerd, betreft het de Israëlische dagbladen Hadashot, Ha'aretz, Ma'ariv, Yediot Ahronot en The Jerusalem Post. Journalisten worden nooit als bron geraadpleegd.

De categorie 'burgerbronnen' levert een hoeveelheid aan zegslieden op. Het betreft hier zowel academici, ooggetuigen, burgers, kolonisten als familie van slachtoffers. Het merendeel van de 57 artikels die de gewone man als bron inzetten, raadplegen echter (oog)getuigen (18 artikels) en kolonisten (12 artikels). Het is opvallend dat burgers met een ietwat hogere status in de maatschappij, zoals academici, dokters en advocaten zelden als bron worden aangehaald. Uitspraken over de al dan niet anonimiteit van de geraadpleegde bronnen zijn moeilijk, aangezien de bronnen ongeveer even veel keer met als zonder naam worden genoemd.

Wat de Israëlische veiligheidsbronnen betreft, stellen we vast dat ook aan deze categorie bronnen vooral in algemene bewoordingen wordt gerefereerd. Kranten hebben het over veiligheidskringen, -bronnen, -diensten en over de politie en de inlichtingendienst. Namen worden niet vermeld.

De categorie 'andere bronnen' ten slotte herbergt 'opiniepeilingen', 'mensenrechten-organisaties' en 'Israël'. Vooral de zinsnede 'Volgens Israël ...' wordt vaak gebruikt. Uit deze bewoordingen is echter niet duidelijk wie nu daadwerkelijk als bron is geraadpleegd.

Samenvattend kunnen we besluiten dat met betrekking tot de Israëlische, aan bod komende bronnen, kranten enkel voor de categorie 'politieke bronnen' specifieke individuen raadplegen. Wat de andere bronnen betreft, schrijven journalisten eerder in algemene bewoordingen over hun gerefereerde bron. Men heeft het over 'het leger', 'een militaire

woordvoerder', 'veiligheidskringen' en 'de politie'. Politieke bronnen daarentegen worden gepersonifieerd. We zien dat tijdens de Eerste Intifada vooral premier Shamir als bron wordt ingezet. Ook tijdens de Tweede Intifada komen de eerste ministers van Israël, namelijk Barak en Sharon, in ruime mate aan bod. Enkel Mofaz heeft nooit de rol van premier vervuld, maar komt als minister van Defensie toch regelmatig in de artikels voor. Wat de categorie burgerbronnen betreft, hebben we vastgesteld dat ooggetuigen en kolonisten het grootste deel van deze categorie uitmaken. In tegenstelling tot de andere gebruikte bronnen (uitgezonderd de politieke bronnen) worden bronnen binnen deze groep evenveel wél dan niet gepersonifieerd.

De vraag is nu of bovenstaande vastgestelde conclusies ook voor de Palestijnse bronnen in de onderzochte artikels opgaan. Dit blijkt alvast het geval wat betreft het gebruik van Palestijnse politieke bronnen. Hoewel minder overtuigend dan bij de Israëlische politieke bronnen, wordt deze categorie Palestijnse bronnen in ongeveer 2/3 van de onderzochte artikels gepersonifieerd. Niet-individuele bronnen zijn Fatah, de Palestijnse Autoriteit en de PLO. Wanneer we louter de bronnen met naam beschouwen, merken we dat Arafat (in maar liefst 49 bijdragen) veruit het meest in de krantenartikels als bron wordt geraadpleegd. Ter vergelijking, Erekat (in de functie van minister en toponderhandelaar) volgt als tweede in het rijtje van gepersonifieerde bronnen, maar slechts 15 artikels beroepen zich op hem. Ook Abbas (president) en Barghouti (Fatah-functionaris) worden in slechts 9 artikels als bron aangehaald. We kunnen dus gerust stellen dat Arafat de Palestijnse bron bij uitstek is voor het verkrijgen van informatie of reacties betreffende de nieuwsfeiten.

Wanneer we enkel de 25 artikels beschouwen waarin mediabronnen aan bod komen, valt het op dat het persbureau PPS in 15 bijdragen de dienst uitmaakt. Net zoals bij de Israëlische mediabronnen komen individuele zegslieden, zoals hoofdredacteurs en journalisten, nauwelijks als bron voor.

Ook over de veiligheidsbronnen kunnen we vrij kort zijn. Het gaat hier eveneens over referenties in vrij algemene bewoordingen. Kranten hebben het over veiligheidsfunctionarissen, -bronnen, -diensten en over de politie en Force 17 (een elite-eenheid van Fatah). Namen worden zelden vermeld.

Wat betreft de categorie Palestijnse burgerbronnen zien we terug een variëteit aan zegslieden opduiken. Zowel advocaten, dokters, ooggetuigen als familie van slachtoffers en daders komen aan bod. De ooggetuigen maken net zoals bij de Israëlische bronnen een belangrijk deel van deze categorie uit. Maar ook dokters en ziekenhuizen worden vrij vaak als bron geraadpleegd. Wellicht de meest opvallende vaststelling is dat familieleden van zelfmoordactivisten een forum in onze geschreven pers krijgen. Indien we nagaan of de bronnen al dan niet anoniem worden vermeld, blijkt de verdeling in het voordeel van de anonieme bronnen.

Een volgende groep bronnen zijn de terroristische organisaties. Vooral Hamas en de Islamitische Jihad komen in de artikels als bron voor. In de 88 artikels die een terroristische bron aanhalen, gaat het in 58 artikels onder andere om Hamas en in 29 artikels onder andere om de Islamitische Jihad. Wanneer we op deze organisaties focussen, blijken enkel vertegenwoordigers van Hamas bij naam te worden genoemd en dat in 14 artikels. Het gaat hier dan om de kopstukken Sjeik Yassin en al-Rantissi. We kunnen bijgevolg stellen dat terreurgroepen als bron worden vermeld, maar dan overwegend met naam van de organisatie en niet zozeer bij monde van individuele leiders.

De categorie 'andere bronnen' ten slotte omvat 'opiniepeilingen', 'mensenrechten-organisaties' en 'Palestijnse bronnen'. Vooral de vermelding 'Volgens Palestijnse bronnen ...' komt vaak voor en laat onduidelijkheid over wie deze bronnen precies zijn.

Samenvattend komen we bijna tot dezelfde conclusies als met betrekking tot de Israëlische bronnen. Palestijnse politieke bronnen worden, weliswaar in mindere mate dan Israëlische politieke bronnen, gepersonifieerd. Terwijl een aantal Israëlische politieke figuren in de media als bron worden gehoord, blijkt voor de Palestijnen alleen Arafat een veel geraadpleegde bron te zijn. Reden hiervoor is wellicht dat, in tegenstelling tot de Israëlische politieke figuren, Arafat een spilfiguur is zowel in de Eerste als in de Tweede Intifada.

Met betrekking tot de media- en veiligheidsbronnen hebben we vastgesteld dat deze anoniem en in algemene categorieën aan bod komen. Er wordt in de artikels melding gemaakt van persbureaus, veiligheidsfunctionarissen en politiebronnen, zonder meer. We kennen met andere woorden geen identiteit van deze bronnen.

De 'gewone man' betreft net zoals bij de Israël's voornamelijk ooggetuigen. Toch dienen we hier ook de groepen dokters en ziekenhuisbronnen te beschouwen. Opmerkelijk is dat ook de familie van Palestijnse daders van gewelddadige acties een stem krijgt in onze geschreven pers. Dat kan eveneens gezegd van de terreurorganisaties. Hoewel de acties vaak door hen zijn georchestreerd blijken ze in de media toch een forum te hebben gevonden om niet alleen via daden maar ook met woorden hun zaak te bepleiten.

Onderzoeksvraag 13: In welke mate duidt het framing device 'het gebruik van bronnen' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Tot nu toe hebben we het vóórkomen van bronnen aan de verschillende onderzochte kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en de Eerste en Tweede Intifada gelinkt. We zijn ook dieper ingegaan op de identiteit van de aan bod komende bronnen. Waar we nog geen rekening mee hebben gehouden, is hoeveel keer eenzelfde bron in een artikel wordt geraadpleegd. Net zoals bij de voorgaande framing devices brengen we het aantal keer dat een bron in een artikel wordt vermeld, in rekening bij de bespreking van de aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame. Ook hier gaan we er immers vanuit dat bronnen veel vlugger zullen worden gerecapituleerd wanneer ze meerdere malen in een artikel aan bod komen. Dit is van belang bij het vormen van een opinie.

Uit de frequentietabel komt naar voor dat de weergave van bronnen in de geanalyseerde artikels eerder op het law and order dan op het injustice and defiance frame duidt. De ge-

Tabel 53: Frames gelinkt aan het framing device 'het gebruik van bronnen'

	Frequentie	Percentage	N
Uitsluitend LAO-frame	81	21,3%	N=381
Overwegend LAO-frame	117	30,7%	N=381
Beide frames komen in gelijke mate aan bod	50	13,1%	N=381
Uitsluitend IAD-frame	36	9,4%	N=381
Overwegend IAD-frame	72	18,9%	N=381
Geen uitspraken mogelijk	25	6,6%	N=381

bruikte bronnen wijzen respectievelijk in 21,3% en 30,7% van de bijdragen op een uitsluitend of dominant LAO-frame. De percentages van artikels waarin de bronnen het IAD-frame ondersteunen liggen veel lager. 9,4% van de bijdragen weerspiegelt uitsluitend het IAD-frame terwijl 18,9% overwegend het IAD-frame weergeeft. Hoewel deze cijfers reeds een bepaalde toon zetten, is het interessant om na te gaan in welke mate een uitsplitsing naar kranten, conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada's significante resultaten oplevert.

In eerste instantie bestuderen we de verdeling van het LAO- en IAD-frame naargelang de onderzochte kranten (cfr. tabel 54). De verdeling van frames naar het gebruik van bronnen wijst geen grote verschillen aan tussen de dagbladen onderling. Het LAO-frame komt voor in zo wat de helft van de gepubliceerde artikels waarin een bron aan bod komt. Het percentage artikels dat het IAD-frame ondersteunt ligt een stuk lager. Bij de meeste kranten situeert dit percent zich rond de 25,0%. Het valt op dat in De Morgen (35,0%) meer artikels het IAD-frame weerspiegelen dan in de andere kranten.

Tabel 54: Het gebruik van bronnen: frames uitgesplitst naar kranten

HET GEBRUIK VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE BRONNEN									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
DS	23,7%	28,9%	52,6%	15,5%	10,3%	13,4%	23,7%	8,2%	N=97
DM	16,0%	32,0%	48,0%	14,0%	9,0%	26,0%	35,0%	3,0%	N=100
HLN	27,1%	25,7%	52,8%	12,9%	11,4%	14,3%	25,7%	8,6%	N=70
HV	18,9%	30,2%	49,1%	9,4%	11,3%	17,0%	28,3%	13,2%	N=53
FET	21,3%	37,7%	59,0%	11,5%	4,9%	23,0%	27,9%	1,6%	N=61
	21,3% N=81	30,7% N=117	52,0%	13,1% N=50	9,4% N=36	18,9% N=72	28,3%	6,6% N=25	N=381

 $p=0,348$
 $\chi^2= 21.863$

De indeling naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat (cfr. tabel 55), onderstreept dat het LAO-frame in de onderzochte berichtgeving meer aan bod komt dan het IAD-frame. Zowel in de artikels waar het een Palestijnse actie betreft als in de berichten waar een Israëlische actie centraal staat komt het LAO-frame dominant voor (53,6% en 54,0%). Het percentage artikels dat een IAD-frame ondersteunt schommelt tussen de 25,0 en 30,0%. We kunnen uit de tabel besluiten dat er zich geen significante frameverschillen naargelang een Palestijnse of Israëlische actie voordoen.

Tabel 55: Het gebruik van bronnen: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat

HET GEBRUIK VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE BRONNEN									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
Palestijnse actie	21,1%	32,5%	53,6%	10,6%	12,2%	17,1%	29,3%	6,5%	N=123
Israëlische actie	23,3%	30,7%	54,0%	15,3%	7,4%	17,8%	25,2%	5,4%	N=202
Andere	14,3%	26,8%	41,1%	10,7%	10,7%	26,8%	37,5%	10,7%	N=56
	21,3% N=81	30,7% N=117	52,0%	13,1% N=50	9,4% N=36	18,9% N=72	28,3%	6,6% N=25	N=381

 $p=0,468$
 $\chi^2= 9.689$

Een laatste uitsplitsing focust op de weergave van het LAO- en IAD-frame in de Eerste en Tweede Intifada. Onderstaande tabel geeft aan dat er ook hier geen significante verschillen zijn waar te nemen. Opnieuw komen we tot de vaststelling dat het LAO-frame meer wordt ingezet dan het IAD-frame, maar we kunnen niet concluderen dat qua gebruikte bronnen de Eerste Intifada van de Tweede Intifada verschilt.

Tabel 56: Het gebruik van bronnen: frames uitgesplitst naar Intifada's

HET GEBRUIK VAN PALESTIJNSE EN ISRAËLISCHE BRONNEN									
	Uitsluitend LAO	LAO dominant	Totaal LAO	LAO=IAD	Uitsluitend IAD	IAD dominant	Totaal IAD	Geen uitspraak	N
Eerste Intifada	26,4%	29,3%	55,7%	10,7%	10,7%	18,6%	29,3%	4,3%	N=140
Tweede Intifada	18,3%	31,5%	49,8%	14,5%	8,7%	19,1%	27,8%	7,9%	N=241
	21,3% N=81	30,7% N=117	52,0%	13,1% N=50	9,4% N=36	18,9% N=72	28,3%	6,6% N=25	N=381

 $p=0,302$
 $\chi^2= 6.041$

Samengevat kunnen we stellen dat het gebruik van Palestijnse en Israëlische bronnen vooral op de ondersteuning van het LAO-frame wijst. In meer dan de helft van de onderzochte artikels worden Israëlische bronnen, die het LAO-frame ondersteunen, dominant geraadpleegd. Slechts in ongeveer 30,0% van de berichten zijn overwegend of uitsluitend Palestijnse bronnen, die het IAD-frame weerspiegelen, vermeld. Een uitsplitsing naar kranten, Palestijnse en Israëlische acties en Intifada's levert bovendien geen significante verschillen op.

Samenvatting met betrekking tot het framing device 'het gebruik van bronnen'

Uit de analyse is naar voor gekomen dat vooral de indeling van de bronnen gerelateerd aan kranten, conflictpartijen van wie de acties uitgaan en Intifada's, relevante informatie oplevert. In het algemeen kan worden gesteld dat Israëlische militaire en politieke bronnen en Palestijnse politieke bronnen in alle onderzochte kranten de dienst uitmaken. Ook het percentage artikels dat terreurorganisaties als bron raadpleegt, is vrij hoog.

De uitsplitsing naar Israëlische en Palestijnse acties maakt duidelijk dat de Palestijnse gewone man en de Israëlische militaire bron overwegend als bron worden ingezet bij Israëlische acties. Palestijnen worden geraadpleegd in hun rol van slachtoffer, militairen in hun rol van geweldpleger. Artikels met een centrale Palestijnse actie laten dan weer meer terreurgroepen, Israëlische veiligheidsdiensten en de Israëlische gewone man aan bod komen. Hier zijn de Israëli's slachtoffer en worden de terreurgroepen als katalysator van het geweld geconsulteerd.

De indeling naar de Eerste en Tweede Intifada leert ons dat Palestijnse terreur- en politieke bronnen meer in de berichtgeving over de Tweede Intifada worden weerspiegeld. Terroristische bewegingen zijn immers in deze periode meer op het voorplan getreden. Bij de Israëlische bronnen valt het op dat het aantal artikels dat militaire bronnen inzet, vermindert in de Tweede Intifada.

Maar wie zijn nu die militaire, politieke en andere bronnen? Onze analyse wijst uit dat het heel vaak anonieme bronnen betreft. Dagbladen hebben het over 'het leger', 'de radio', 'mensenrechtenorganisaties' ..., zonder specifieke personen te vermelden. Enkel politieke bronnen worden gepersonifieerd. Shamir, Barak, Sharon, Mofaz, Arafat en Erekat worden veruit het meest geraadpleegd. Opmerkelijk met betrekking tot de Palestijnse bronnen is dat de familie van geweldplegers een stem krijgt in de pers. Dat kan eveneens gezegd van Hamas en de Islamitische Jihad die, hoewel acties veelal door hen zijn georchestreerd, een forum in de kranten krijgen aangeboden.

Ten slotte hebben we het device 'gebruik van bronnen' ook aan de onderzochte frames gelinkt. Uit deze studie blijkt dat vooral het LAO-frame wordt weerspiegeld. Een uitsplitsing naar kranten, Israëlische en Palestijnse acties en Intifada's levert bovendien geen significante resultaten op.

4.1.5 De inhoud van foto's (framing device 5)

Verschillende auteurs hebben reeds het belang van beeldmateriaal aangegeven. Een foto trekt meteen de aandacht van het publiek en zegt dikwijls zoveel meer dan de geschreven tekst. Vandaar dat wij het belangrijk achten fotomateriaal ook als een framing device op te nemen. Om uit te maken welke frames door de foto's worden ondersteund, hebben we in eerste instantie de inhoud van de foto's geregistreerd. Daarna hebben we aan de hand van de voorbeelden die Wolfsfeld (1997) reeds bij de uitwerking van het law and order en injustice and defiance frame heeft weergegeven de inhoud aan de frames getoetst. Zo stelt Wolfsfeld (1997) bijvoorbeeld dat foto's van gemaskerde Palestijnen die auto's met stenen en molotovcocktails bekogelen, het law and order frame ondersteunen. Beelden van soldaten die Palestijnse jongeren aanpakken, weerspiegelen dan weer het injustice and defiance frame. Het spreekt voor zich dat dit slechts twee potentiële foto-inhouds zijn en dat niet alle foto's zo duidelijk het ene of het andere frame ondersteunen. Uit de voorbeelden van Wolfsfeld kunnen we echter afleiden dat foto's waarop Palestijnen als slachtoffers en/of Israëli's als agressors zijn afgebeeld een interpretatie volgens het injustice and defiance frame aanmoedigen. Beelden die associaties met Israëli's als slachtoffers en/of Palestijnen als agressors oproepen, kunnen bij het law and order frame worden ingedeeld. Indien we deze indelingsquota hanteren, blijkt echter dat nog een aantal foto's, bijvoorbeeld

portretfoto's van Israëlische en Palestijnse leiders, geen bepaald frame ondersteunen. We hebben ervoor geopteerd deze foto's in de categorie 'geen uitspraken mogelijk' in te delen, eerder dan ze per se aan een frame te willen toewijzen.

Een aantal voorbeelden ter verduidelijking:

Uit De Standaard van 7 januari 2003:

Inhoud foto: Een zestal Israëlische slachtoffers wordt door ambulanciers verzorgd. Een menigte staat toe te kijken (De Standaard, 'Palestijnse zelfmoordaanslagen onderstrepen onmacht Israël', 07/01/2003).

→ Deze foto beeldt duidelijk de Israëlische conflictpartij als slachtoffer af. Daarom delen we het beeld in naar het law and order frame.

Uit De Morgen van 14 oktober 2002:

Inhoud foto: Palestijnen lopen over de restanten van wat eens hun huizen waren (De Morgen, 'Israëli's doodt Palestijnse kleuter', 14/10/2002).

→ Deze foto beeldt duidelijk de Palestijnse conflictpartij als slachtoffer af. Daarom delen we het beeld in naar het injustice and defiance frame.

Uit Het Laatste Nieuws van 22 februari 1988:

Inhoud foto: Soldaten met wapens omsingelen een man die geboeid neerzit (Het Laatste Nieuws, 'Nu al 62 Palestijnen dood in bezette gebieden', 22/02/1988).

→ Deze foto beeldt de Israël's als dader af en de Palestijnen als slachtoffer. Daarom delen we het beeld in naar het injustice and defiance frame.

Uit De Morgen van 14 november 2002:

Inhoud foto: Tanks en soldaten versperren doorgang (De Morgen, 'Israëli's vallen Nabloes binnen', 14/11/2002).

→ Deze foto geeft de Israël's als agressor weer. Daarom delen we het beeld in naar het injustice and defiance frame.

Onderzoeksvraag 14: In welke mate duidt het framing device 'de inhoud van foto's' op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Tabel 57: Frames gelinkt aan het framing device 'de inhoud van foto's'

	Frequentie	Percentage	N
LAO-frame	63	16,5%	N=381
IAD-frame	91	23,9%	N=381
Geen uitspraken mogelijk	24	6,3%	N=381
Meerdere foto's: LAO- en IAD-frame	4	1,0%	N=381
Geen foto	199	52,2%	N=381

Uit onze studie blijkt dat bij 47,8% van de onderzochte artikels een foto is gepubliceerd. Een verdere analyse van het verzamelde fotomateriaal leert ons dat het aantal artikels met foto dat het law and order frame ondersteunt (16,5%), net iets lager ligt dan het percentage artikels met foto dat het injustice and defiance frame weerspiegelt (23,9%). Slechts bij vier ar-

tikels waar meerdere foto's zijn weergegeven, komen zowel het LAO- als IAD-frame aan bod.

Een uitsplitsing naar kranten, conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada's, levert vervolgens een aantal significante verschillen op.

Zo stellen we vast dat indien we het vóórkomen van het LAO- en IAD-frame in de onderzochte kranten nagaan, de kwaliteitskranten verhoudingsgewijs meer foto's gerelateerd aan het IAD-frame publiceren. Populaire kranten daarentegen geven meer foto's volgens het

LAO-frame weer. Het dient echter gezegd dat de percentages niet zo ver uit elkaar liggen. Hoewel De Morgen bijvoorbeeld meer foto's ter ondersteuning van het IAD-frame opneemt, blijkt dat het percentage foto's dat toch nog het LAO-frame weerspiegelt (22,0%) nagenoeg

Tabel 58: De inhoud van foto's: frames uitgesplitst naar kranten

	LAO	IAD	Meerdere foto's LAO=IAD	Geen uitspraken mogelijk	Geen foto's	N
DS	10,3%	21,6%	0,0%	8,2%	59,8%	N=97
DM	22,0%	32,0%	1,0%	5,0%	40,0%	N=100
HLN	21,4%	15,7%	4,3%	2,9%	55,7%	N=70
HV	26,4%	24,5%	0,0%	1,9%	47,2%	N=53
FET	3,3%	23,0%	0,0%	13,1%	60,7%	N=61
	16,5% N=63	23,9% N=91	1,0% N=4	6,3% N=24	52,2% N=199	N=381

p<0,001

 $\chi^2 = 42.336$

het IAD-frame. Er zijn kleine verschillen tussen de kranten waarneembaar maar de proportionele verdeling geeft aan dat deze eigenlijk niet significant zijn.

Bijgevoegde tabel toont dat de inhoud van foto's significant verschilt naargelang de conflictpartij van wie de ondernomen actie uitgaat. Zoals te verwachten blijken foto's die het LAO-frame ondersteunen bij artikels te worden gevoegd die een Palestijnse actie centraal stellen.

Tabel 59: De inhoud van foto's: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat

	LAO	IAD	Meerdere foto's LAO=IAD	Geen uitspraken mogelijk	Geen foto's	N
Palestijnse actie	39,8%	8,9%	2,4%	3,3%	45,5%	N=123
Israëlische actie	4,5%	31,7%	0,5%	7,4%	55,9%	N=202
Andere	8,9%	28,6%	0,0%	8,9%	53,6%	N=56
	16,5% N=63	23,9% N=91	1,0% N=4	6,3% N=24	52,2% N=199	N=381

p<0,001

 $\chi^2 = 85.217$

Indien een Israëlische gewelddadige actie het hoofdelement van het artikel uitmaakt, wordt in de meeste gevallen een foto die het IAD-frame weergeeft, gepubliceerd. Indien het een confrontatie tussen beide partijen betreft of zowel een Palestijnse als Israëlische actie centraal staan, worden meer foto's die het IAD-frame weerspiegelen ingezet (28,6% vs 8,9%).

Een laatste uitsplitsing gebeurt naar de Eerste en Tweede Intifada. Ook hier komen we tot significante resultaten.

Tabel 60: De inhoud van foto's: frames uitgesplitst naar Intifada's

	LAO	IAD	Meerdere foto's LAO=IAD	Geen uitspraken mogelijk	Geen foto's	N
Eerste Intifada	9,3%	16,4%	1,4%	6,4%	66,4%	N=140
Tweede Intifada	20,7%	28,2%	0,8%	6,2%	44,0%	N=241
	16,5% N=63	23,9% N=91	1,0% N=4	6,3% N=24	52,2% N=199	N=381

p<0,001

 $\chi^2 = 21.036$

gevoelig is gestegen. Hoewel dit aandeel procentueel uitgedrukt, nog steeds lager is dan dat van het IAD-frame is de stijging statistisch significant. We zien echter dat de toename van het aantal foto's dat het IAD-frame weerspiegelt, tijdens de Tweede Intifada, eveneens statistisch significant is.

gelijk is aan dat van Het Laatste Nieuws (21,4%) en Het Volk (26,4%). Ook de berekening van de proporties geeft aan dat er niet echt significante verschillen zijn tussen de onderzochte kranten in de weergave van foto's gerelateerd aan het LAO-frame. Hetzelfde kan gezegd met betrekking tot

We zien dat tijdens de Eerste Intifada meer foto's het IAD- dan het LAO-frame weerspiegelen. Voor de Tweede Intifada gaat dezelfde vaststelling op, alleen merken we nu dat het aandeel foto's dat een LAO-frame weergeeft

Samenvatting met betrekking tot het framing device 'de inhoud van foto's'

In tegenstelling tot de andere framing devices hebben we de inhoud van foto's enkel in relatie tot de onderzochte frames bestudeerd, gezien het hier een device betreft dat moeilijk in andere kwantitatieve data kan worden gevat. We zijn tot de conclusie gekomen dat het aantal foto's dat het injustice and defiance frame ondersteunt over de hele berichtgeving gezien, iets hoger is dan het aantal dat het law and order frame weerspiegelt.

Uitgesplitst naar kranten zijn het vooral de kwaliteitskranten De Standaard, De FET/De Tijd en De Morgen die foto's gerelateerd aan het IAD-frame publiceren. Populaire kranten opteren eerder voor foto's die het LAO-frame weerspiegelen.

Logischerwijs stellen we ook vast dat indien Palestijnse gewelddadige acties centraal staan foto's naar het LAO-frame worden gepubliceerd. Het omgekeerde geldt voor artikels met Israëlische acties als belangrijkste nieuwsfeit. Bij deze bijdragen worden foto's ter ondersteuning van het IAD-frame bijgevoegd. Indien beide partijen als geweldplegers aan bod komen, overweegt het aanbod foto's dat het IAD-frame weerspiegelt.

De uitsplitsing naar Intifada's ten slotte leert ons dat het aandeel foto's dat het IAD-frame weerspiegelt in beide Intifada's het hoogst is. Toch zien we zowel voor het aantal foto's ter ondersteuning van het LAO- als het IAD-frame een significante stijging tussen de Eerste en Tweede Intifada.

4.2 De bespreking van de onderscheiden reasoning devices

Bij het operationaliseren van het onderzochte injustice and defiance en law and order frame hebben we niet alleen framing devices, maar ook een drietal reasoning devices geïdentificeerd. Deze reasoning elementen betrekken de vragen naar verantwoordelijkheid voor de Intifada, naar de consequenties van acties binnen deze Intifada's en naar potentiële oplossingen voor de problemen tussen Israël's en Palestijnen in het framingonderzoek. In tegenstelling tot de studie van framing devices blijkt onderzoek naar reasoning devices in mindere mate kwantitatief te kunnen worden ingevuld. Vragen die relevant zijn met betrekking tot framing devices, zoals hoeveel keer een device aan bod komt (cfr. labels, personalisering, bronnen, foto's), zijn dit minder indien reasoning devices worden beschouwd. Wat ons voornamelijk interesseert, is of er in artikels sowieso wordt ingegaan op consequenties, verantwoordelijkheid en oplossingen. En indien ja, willen we weten in welk opzicht de aangehaalde argumenten het injustice and defiance of het law and order frame ondersteunen. Bijgevolg dienen we van een vrij open codering uit te gaan. In de zoektocht naar reasoning devices is de lezing van nieuwsteksten volgens de inductieve methode de enige manier om een compleet beeld van de aan bod komende devices te genereren. Om het coderen enigszins te vereenvoudigen is geopteerd om een aantal mogelijke argumenten in het registratieformulier op te nemen, maar meer nog dan bij de framing devices, willen we benadrukken dat de codeurs vrij deze motivaties verder konden aanvullen. Bovendien is telkens genoteerd hoe bepaalde consequenties, oplossingen of toe-eigeningen van verantwoordelijkheid in de artikels zijn omschreven. Aan de hand van deze reproducties zullen in de volgende paragrafen de drie reasoning devices verder worden behandeld. Net zoals bij de framing devices gaan we, na de kwalitatieve bespreking, wel na in welke mate de reasoning devices overwegend of uitsluitend één van beide onderzochte frames ondersteunen.

4.2.1 De roots/verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's (reasoning device 1)

Een eerste te onderzoeken reasoning device is de verantwoordelijkheid die in artikels aan de (acties binnen) de Intifada's wordt toegeschreven. Zijn het de Palestijnen die met hun daden de relaties met de Israël's hebben verzuurd? Of zijn het de Israël's die de Palestijnse

opstanden hebben uitgelokt? Interessante vragen die na de studie van de krantenartikels echter moeilijk kunnen worden beantwoord. Het blijkt immers dat artikels in mindere mate bespiegelingen over 'dé Intifada' maken. Meestal wordt heel concreet op acties binnen Intifada's gefocust en wordt bijgevolg verantwoordelijkheid aan Palestijnen of Israëli's op het niveau van de actie toegedicht. Indien toch op de ruimere verantwoordelijkheid wordt ingegaan, hebben we deze eveneens in de analyse betrokken.

Onderzoeksvraag 15: In welke mate wordt in de onderzochte berichtgeving op de vraag naar verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's ingegaan?

Bij het formuleren van een antwoord op deze vraag dienen we op te merken dat elk artikel verantwoordelijkheid toewijst door gewoon de nieuwsfeiten te beschrijven. Bijvoorbeeld:

Uit Het Laatste Nieuws van 11 oktober 2002:

"Een Palestijn heeft donderdag een zelfmoordaanslag gepleegd aan een bushalte in een voorstad van Tel Aviv. Hierbij vielen, behalve de terrorist, één dode en twaalf gewonden. Een alerte buschauffeur heeft waarschijnlijk erger voorkomen" (Het Laatste Nieuws, 'Buschauffeur voorkwam meer doden bij aanslag', 11/10/2002, p.10).

Uit dit voorbeeld is duidelijk dat de verantwoordelijkheid voor de actie (binnen de Intifada) aan de Palestijnen wordt toegeschreven, hoewel niet in expliciete bewoordingen vermeld. In 116 van de 381 onderzochte artikels is echter wel nadrukkelijk verantwoordelijkheid toegedicht. In het eerste voorbeeld hieronder wordt letterlijk 'verantwoordelijkheid' vermeld, het tweede voorbeeld schrijft verantwoordelijkheid eerder onrechtstreeks toe.

Uit De Morgen van 6 januari 2003:

"De Israëlische regering legt de verantwoordelijkheid voor de aanslag bij de Palestijnse Autoriteit, die wordt verweten potentiële zelfmoordcommando's te tolereren" (De Morgen, 'Aanslagen in Tel Aviv eisen negentien doden', 06/01/2003).

Uit De Morgen van 15 december 1987:

"Ik vraag de Israëlische publieke opinie zich in te spannen opdat haar militaire junta zou stoppen met deze moordpartijen op ons volk, want geweld zal tot geweld leiden", zo zei Arafat. Volgens Arafat hadden de 650.000 Palestijnen die op de Gaza-strook wonen geen andere keuze dan de Israëlische terreur met geweld te beantwoorden" (De Morgen, 'Ergste oproer in Gaza sinds 20 jaar', 15/12/1987).

In wat volgt opteren we ervoor enkel te focussen op de artikels waarin expliciet naar verantwoordelijkheid wordt verwezen. We laten met andere woorden de bijdragen waarin louter door de weergave van de gebeurtenissen schuld wordt toegekend, buiten beschouwing. We kiezen voor deze aanpak omdat we vooral een kwalitatieve bespreking van het reasoning device vooropstellen. Daarvoor dienen we terug te vallen op de argumentaties die in de onderzochte artikels zijn aangehaald. Enkel 116 bijdragen zijn gemotiveerd op de verantwoordelijkheidsvraag ingegaan.

In onderstaande tabel hebben we de relevante 116 artikels ingedeeld naar kranten, conflictpartij van wie de acties uitgaan en Intifada's.

We merken dat de kwaliteitskranten De Standaard, De Morgen en De FET/De Tijd in respectievelijk 31, 33 en 23 artikels dieper op de verantwoordelijkheidsvraag zijn ingegaan. De populaire kranten Het Laatste Nieuws en Het Volk doen dit in mindere mate met respectievelijk 19 en 10 weerhouden bijdragen. Ingedeeld naar de Eerste en Tweede Intifada stellen we vast dat kwaliteitskranten vooral verantwoordelijkheidsdata opnemen in artikels over de Tweede Intifada, populaire kranten in bijdragen over de Eerste Intifada. Uitgesplitst

naar acties zien we dat de verantwoordelijkheidsmotivaties overwegend met betrekking tot een Israëlische actie voorkomen, gevolgd door artikels waarin Palestijnse acties centraal staan.

Tabel 61: De verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's uitgesplitst naar kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada's

VERANTWOORDELIGHEID		Palestijnse actie	Israëlische actie	Confrontatie	Israëlische én Palestijnse actie	Totaal
De Standaard	Eerste Intifada	/	3	1	/	4
	Tweede Intifada	11	9	4	3	27
						31
De Morgen	Eerste Intifada	2	6	1	/	9
	Tweede Intifada	8	12	4	/	24
						33
Het Laatste Nieuws	Eerste Intifada	2	5	6	/	13
	Tweede Intifada	3	1	1	1	6
						19
Het Volk	Eerste Intifada	2	5	/	/	7
	Tweede Intifada	/	3	/	/	3
						10
De FET/De Tijd	Eerste Intifada	/	/	/	/	0
	Tweede Intifada	10	9	/	4	23
						23
	Totaal	38	53	17	8	116

Bovenstaande tabel geeft dan wel een overzicht van de aanwezigheid van motivaties met betrekking tot verantwoordelijkheid, maar welke partij wordt nu vooral verantwoordelijkheid toegedicht? Uit de data blijkt dat in de 116 relevante artikels 49 keer expliciet naar de Israëlische conflictpartij wordt verwezen, terwijl 39 artikels beide partijen verantwoordelijkheid toekennen. Slechts 28 bijdragen vermelden uitdrukkelijk Palestijnse verantwoordelijkheid.

Onderzoeksvraag 16: Welke zijn de motivaties die bij het toekennen van verantwoordelijkheid in de onderzochte artikels voorkomen? In welke mate worden argumenten door de journalist of de bron geïntroduceerd?

Uit onze analyse blijkt dat motivaties veelal dezelfde teneur weergeven. Indien de Israëlische conflictpartij verantwoordelijk wordt geacht, komen argumenten aan bod die aansluiten bij de idee van Israël als bezetter, als onderdrukker van de Palestijnen, als gewelddenaar. Het is volgens deze motivaties de Israëlische conflictpartij die de Palestijnen reeds decennia lang onderdrukt en de Palestijnse gebieden door bezetting in een wurggreep houdt. Door het provoceren en discrimineren van Palestijnen wordt bovendien het geweld bestendigd. Ook de invallen in de bezette gebieden blijven het geweld aanwakkeren.

Indien we de argumenten beschouwen die de Palestijnen de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada toedichten, stellen we een link tussen Palestijnen en terrorisme vast. Palestijnen plegen terroristische daden, waardoor Israëli's niet anders kunnen dan reageren indien ze hun eigen veiligheid willen waarborgen.

In de volgende paragrafen gaan we in eerste instantie dieper in op de aanwezige motivaties met betrekking tot de Israëlische conflictpartij. We illustreren ze aan de hand van een aantal, aan de onderzochte artikels ontleende, voorbeelden. Daarna bespreken we de motivaties die verantwoordelijkheid aan de Palestijnse actor toewijzen.

Motivaties ter ondersteuning van de Israëlische verantwoordelijkheid voor acties binnen de Intifada's

1) Israël's onderdrukken Palestijnen en respecteren hun rechten niet

Vooraf tijdens de Eerste Intifada wordt het argument van Israël als onderdrukker van de Palestijnen regelmatig aangehaald. Journalisten hebben het over het niet respecteren van Palestijnse rechten en mensenrechten tout court.

Uit De Morgen van 26 december 1987:

“Het Israëlische optreden betekent een schending van de mensenrechten van de Palestijnen, vooral doordat het Israëlische leger het vuur heeft geopend wat leidde tot de dood of het verwonden van weerloze Palestijnse burgers” (citaat VN-Veiligheidsraad) (De Morgen, ‘Massale arrestaties in door Israël bezette gebieden’, 26/12/1987).

Uit Het Laatste Nieuws van 16 februari 1988:

“De slagen, de vernedering ... ik heb hen [Palestijnen] op mij zien afkomen, beurs geslagen, gekneusd en overdekt met blauwe plekken, handen vastgebonden, geblinddoekt. Zij waren overal geslagen, op de handen, rug en hoofd. De soldaten weten precies waar zij hen moeten raken om pijn toe te brengen en beurs te slaan zonder dat ernstige verwondingen ontstaan” (citaat Israëlisch legerarts in een vraaggesprek verschenen in Yediot Ahronot) (Het Laatste Nieuws, ‘Israëlisch onderzoek naar levend begraven Palestijnen’, 16/02/1988).

Uit Het Volk van 6 januari 1992:

“Palestijnen zeggen dat Israël de [vierde] conventie [van Genève die deportatie van burgers onder bezetting verbiedt] schendt door dagelijks burgers aan te houden, uit te wijzen en andere strenge maatregelen te nemen om een einde te maken aan de vier jaar oude Palestijnse opstand in de bezette gebieden” (Het Volk, ‘Uitwijzing Palestijnen blokkeert vredesoverleg Midden-Oosten’, 06/01/1992).

Uit de voorbeelden blijkt dat niet alleen Palestijnen in citaten op de schending van hun rechten wijzen. Internationale organisaties zoals de VN, net als de EU en zelfs Amerika tikken Israël regelmatig op de vingers. Ook mensenrechtengroeperingen, waaronder Amnesty International, nemen het voor de Palestijnen op. Sporadisch is er zelfs commentaar van binnenuit. Het is duidelijk dat verschillende instanties zich vooral het lot van onschuldige Palestijnse burgers aantrekken. De willekeur waarmee Palestijnen in de bezette gebieden immers worden behandeld, dient op grote schaal aan de kaak te worden gesteld.

2) Israël's houden Palestijnen door hun bezetting in een wurggreep

De bezette gebieden, met de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever, zijn het centrale toneel van onlusten. Het zijn de streken waar Israël's hun invloed continueren door middel van militaire acties en Palestijnen in grote mate met het strakke Israëlische keurslijf worden geconfronteerd. Niet alleen op menselijk vlak dienen inwoners van deze gebieden de consequenties van Israëlische acties te dragen, ook economisch lijden de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever onder de constante bezetting. De toegang tot de bezette gebieden wordt als represaillemaatregel vaak afgesloten waardoor producten niet meer in- en uitgevoerd kunnen worden. De luchthaven wordt eveneens regelmatig gesloten zodat niemand meer de gebieden binnen kan of verlaten ... Vooral tegen deze gevolgen van de bezetting gaan Palestijnen ageren.

Uit De Standaard van 24 februari 2001:

“Ze [Palestijnse jongens en mannen] protesteren tegen de bezetting, tegen de nederzettingen, tegen de afsluiting van de Palestijnse gebieden die de economie en het dagelijkse leven ondergraaft” (De Standaard, ‘We zijn alleen maar bang van God’, 24/02/2001).

Uit De Morgen van 15 maart 2001:

“Israël zegt dat de afgrendelingspolitiek nodig is om Palestijnse terroristen te beletten aanslagen te gaan plegen op doelwitten in Israël. Verschillende landen van de Europese Unie, Rusland en zelfs de Verenigde Staten, Israëls onvoorwaardelijke bondgenoot, hebben al geprotesteerd tegen deze collectieve bestraffing van een heel volk, dat gewoon wordt uitgehongerd. Volgens Palestijnse bronnen zijn er duizenden Palestijnen met gezondheidsproblemen door de afgrendelingen, maar ook door ondervoeding” (De Morgen, ‘Bloedige ‘dag van woede’ in Palestijnse gebieden’, 15/03/2001).

3) Israël's vallen de bezette gebieden binnen of ondernemen andere gewelddadige acties

De Palestijnse gebieden lijden niet alleen onder de gevolgen van de Israëlische bezetting, ze zijn eveneens gevisieerd wanneer Israël's op vergeldingsacties voor Palestijnse daden uit zijn. Meestal worden militaire acties immers als waarschuwing of represaille in de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever uitgevoerd. Daarbij vallen de Israël's deze gebieden binnen en richten ze onherroepelijke schade op menselijk en economisch vlak aan. Veelal wordt in de onderzochte artikels gesteld dat door de invallen Israël verantwoordelijk is voor de escalatie van de Intifada en het aanhoudende geweld.

Uit De Morgen van 3 oktober 2000:

“Israël zette grote middelen in en deed een beroep op gevechtshelikopters, raketten en granaten. Tanks verlieten hun kazernes en namen stellingen in bij verschillende steden” (De Morgen, ‘Israël en Palestijnen op randje van totale oorlog’, 03/10/2000).

Uit De Morgen van 7 december 2002:

“Onder bescherming van gevechtshelikopters trok het Israëlische leger met veertig tanks het vluchtelingenkamp in de Gazastrook binnen, officieel om op zoek te gaan naar terroristen” (De Morgen, ‘Tien doden bij Israëlische raid op vluchtelingenkamp’, 07/12/2002).

4) Israël's provoceren Palestijnen

Een laatste motivatie die vaak aan bod komt, is de Israëlische provocatie van Palestijnen. Vooral met betrekking tot de uitbarsting van de Tweede Intifada, het gevolg van Sharons bezoek aan de Tempelberg, wordt dit argument geopperd. In de krantenartikels wordt telkens naar dat ene bezoek verwezen als zijnde een nieuw keerpunt in de relaties tussen Israël's en Palestijnen.

Uit De Standaard van 2 oktober 2000:

“Aanleiding tot de rellen vormde een demonstratief bezoek van de Israëlische oppositieleider Ariel Sharon aan de Tempelberg in Jeruzalem, die zowel door moslims als joden als heilig wordt beschouwd” (De Standaard, ‘Hevig geweld slaat over naar Israël’, 02/10/2000).

Motivaties ter ondersteuning van de Palestijnse verantwoordelijkheid voor acties binnen de Intifada's

Indien we vervolgens de argumenten beschouwen die de Palestijnen de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada toedichten, stellen we een minder uitgebreid scala aan motivaties vast. De teneur is dat Palestijnen de weg van het conflict hebben gekozen en in die zin verantwoordelijk zijn voor het voortbestaan van gewelddadige

acties binnen de Intifada. Door op terreur terug te vallen, kunnen Israël's immers niet anders dan reageren om de eigen veiligheid te waarborgen. Heel sporadisch komen andere argumenten zoals de provocaties aan het adres van Israël's aan bod.

Uit De Financieel Economische Tijd/De Tijd van 11 oktober 2002:

“Een woordvoerder van de Israëlische premier Ariel Sharon, liet dan weer weten dat Israël ‘een aanhoudende strijd blijft leveren tegen de Palestijnse terreur’” (De Financieel Economische Tijd/De Tijd, ‘ Hamas eist zelfmoordaanslag in Tel Aviv op’, 11/10/2002).

Uit De Standaard van 21 november 2000:

“Welke organisatie er ook achter zit, het dringt tot Israël door dat de Palestijnen het leven van kolonisten in bezet gebied tot een hel willen maken” (De Standaard, ‘Israël wreekt zich voor aanslag op schoolkinderen’, 21/11/2000).

Uit bovenstaande voorbeelden (zowel met betrekking tot Palestijnse als Israëlische verantwoordelijkheid) is duidelijk dat indien krantenartikels bepaalde motivaties voor verantwoordelijkheid vermelden, deze argumentaties hoofdzakelijk aan bronnen zijn ontleend. Het zijn met andere woorden niet de journalisten die één van beide partijen verantwoordelijkheid gaan toedichten, hoewel ze door het citeren van bronnen vaak wel onrechtstreeks op de verantwoordelijkheidsvraag ingaan. Niet alleen Palestijnse en Israëlische bronnen worden bovendien ingezet, ook internationale organisaties, EU-landen, Amerika en Rusland worden meermaals geciteerd.

Onderzoeksvraag 17: In welke mate duidt het reasoning device ‘de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada’s’ op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

In tegenstelling tot vorige paragrafen waar we enkel op 116 artikels hebben gefocust die expliciet op de verantwoordelijkheidsvraag zijn ingegaan, nemen we bij het formuleren van een antwoord op deze onderzoeksvraag weer alle artikels in beschouwing. We zijn immers van mening dat ook bijdragen waarin niet uitdrukkelijk op schuld wordt ingegaan eveneens mee het frame gaan bepalen. Door de gebeurtenissen te beschrijven en Israël's of Palestijnen als dader van een actie aan te wijzen, zal de lezing van de tekst immers meer in het voordeel van het law and order of injustice and defiance frame worden gestuurd.

Net zoals bij de framing devices, is voor de roots van het probleem, genoteerd in welke mate de onderzochte frames aan bod komen. Indien enkel Palestijnse verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada wordt benadrukt, kunnen we spreken van een dominantie van het law and order frame. Omgekeerd kunnen we stellen dat enkel Israëlische verantwoordelijkheid op de aanwezigheid van het injustice and defiance frame duidt.

Tabel 62: Frames gelinkt aan het reasoning device ‘de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada’s’

	Frequentie	Percentage	N
Uitsluitend LAO-frame	115	30,2%	N=381
Overwegend LAO-frame	9	2,4%	N=381
Beide frames komen in gelijke mate aan bod	73	19,2%	N=381
Uitsluitend IAD-frame	170	44,6%	N=381
Overwegend IAD-frame	14	3,7%	N=381

Uit onze studie blijkt dat de categorieën uitsluitend LAO- en IAD-frame meest courant voorkomen. Dit betekent dat verantwoordelijkheid of aan de Israël's of aan de Palestijnen wordt toegeschreven, maar in mindere mate aan beide partijen tegelijkertijd. Verdere analyse leert ons dat het aantal artikels dat het law and order frame ondersteunt (30,2%), net iets lager ligt dan het percentage artikels dat het injustice and defiance frame weerspiegelt (44,6%). Slechts in 19,2% van de onder-

zochte bijdragen, komen zowel het LAO- als IAD-frame aan bod.

Een uitsplitsing naar kranten, conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada's, levert vervolgens meer informatie op. Omdat heel weinig artikels een frame overwegend laten primeren, hebben we ervoor geopteerd om de categorieën 'uitsluitend' en 'overwegend' in volgende tabellen samen te nemen.

Tabel 63: De verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar kranten

	Totaal LAO	LAO=IAD	Totaal IAD	N
DS	38,1%	18,6%	43,3%	N=97
DM	25,0%	25,0%	50,0%	N=100
HLN	34,3%	15,7%	50,0%	N=70
HV	32,1%	13,2%	54,7%	N=53
FET	34,4%	19,7%	45,9%	N=61
	32,5% N=124	19,2% N=73	48,3% N=184	N=381

$p=0,519$

$\chi^2= 7.168$

dat het LAO-frame echter nog steeds in ruime mate voorkomt. Bij de krant De Standaard zien we bijvoorbeeld dat het percentage artikels dat het IAD-frame weerspiegelt niet zoveel hoger is dan het percentage dat op de aanwezigheid van het LAO-frame wijst. Opvallend is het eerder lage aantal artikels waarin het LAO-frame domineert in De Morgen.

Bijgevoegde tabel toont dat de toewijzing van verantwoordelijkheid significant verschilt naargelang de conflictpartij van wie de ondernomen actie uitgaat. Zoals te verwachten hanteren artikels waarin Palestijnse acties centraal staan het LAO-frame, terwijl artikels die het IAD-frame ondersteunen een Israëlische actie als onderwerp hebben.

Indien we de tabel beschouwen, die aangeeft in welke mate kranten in het gebruik van frames met betrekking tot de verantwoordelijkheidstoewijzing, verschillen, zien we dat er geen significante resultaten zijn vast te stellen. Zowel de kwaliteitskranten als de populaire kranten laten overwegend het IAD-frame aan bod komen. Deze vaststelling loopt gelijk met de eerdere conclusie dat Israël's vaker de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's krijgen toegeschoven. We dienen echter op te merken

Tabel 64: De verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat

	Totaal LAO	LAO=IAD	Totaal IAD	N
Palestijnse actie	86,2%	12,2%	1,6%	N=123
Israëlische actie	5,9%	9,4%	84,7%	N=202
Andere	10,7%	69,6%	19,6%	N=56
	32,5% N=124	19,2% N=73	48,3% N=184	N=381

$p<0,001$

$\chi^2= 368.760$

Een laatste uitsplitsing gebeurt naar de Eerste en Tweede Intifada. Ook hier komen we tot significante resultaten.

Tabel 65: De verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar Intifada's

	Totaal LAO	LAO=IAD	Totaal IAD	N
Eerste Intifada	22,1%	15,0%	62,9%	N=140
Tweede Intifada	38,6%	21,6%	39,8%	N=241
	32,5% N=124	19,2% N=73	48,3% N=184	N=381

$p<0,001$

$\chi^2= 19.079$

vs 38,6%). Indien we de totaliteit van de berichtgeving beschouwen, stellen we vast dat de verantwoordelijkheidsvraag evenwichtiger wordt behandeld in de Tweede Intifada.

De tabel wijst uit dat tijdens de Eerste Intifada significant meer het IAD-frame wordt ingezet (62,9% vs 39,8%), terwijl tijdens de Tweede Intifada het aantal artikels dat volgens het LAO-frame bericht eveneens significant toeneemt (22,1% vs 38,6%). Toch moeten we stellen dat ook tijdens de Tweede Intifada het percentage artikels volgens het IAD-frame lichtjes domineert (39,8%

Samenvatting met betrekking tot het reasoning device 'de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's'

Voor het reasoning device 'de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's' zijn we via de inductieve weg op zoek gegaan naar argumenten die expliciet in de berichtgeving aan bod komen. We hebben er wel op gewezen dat een loutere beschrijving van de nieuwsfeiten reeds verantwoordelijkheid toekent. Voor de inhoudelijke bespreking van motivaties was het echter noodzakelijk ons op de expliciete bewoordingen te richten. We hebben vastgesteld dat zowel Israël's als Palestijnen verantwoordelijkheid worden toegedicht. Terwijl Palestijnen door hun acties verantwoordelijk worden gesteld, zijn meerdere motivaties voor Israëlische schuld terug te vinden. Niet alleen hun daden zorgen voor aanhoudend geweld, ook de bezetting die de Palestijnen in een militaire en economische wurggreep houdt, de provocaties, de onderdrukking van de Palestijnen en het niet respecteren van de Palestijnse rechten liggen mee aan de basis van de Intifada's en houden deze opstanden in stand. Indien we het onderzochte reasoning device aan het law and order en injustice and defiance frame koppelen, constateren we vooral de aanwezigheid van het IAD-frame. Een onderverdeling naar kranten levert geen significantie verschillen op, die naar Palestijnse en Israëlische acties en Intifada's wel. Eerder logisch stellen we vast dat het IAD-frame bij Israëlische acties wordt ingezet terwijl het LAO-frame samengaat met Palestijnse acties. Vervolgens is de berichtgeving in de Tweede Intifada evenwichtiger. Zowel artikels volgens het IAD- als het LAO-frame komen aan bod. Tijdens de Eerste Intifada domineert het IAD-frame. We kunnen echter besluiten dat het onderzochte reasoning device dominant op de aanwezigheid van het IAD-frame wijst (ook tijdens de Tweede Intifada).

4.2.2 De consequenties van (acties binnen) de Intifada's (reasoning device 2)

Naast verantwoordelijkheid hebben we ook consequenties van acties als een reasoning device geïdentificeerd. We zijn in ieder artikel op zoek gegaan naar de weergave van potentiële gevolgen van Palestijnse en Israëlische daden. Deze gevolgen situeren zich op twee niveaus, duidelijker te illustreren aan de hand van een voorbeeld. Indien Palestijnen een zelfmoordactie uitvoeren waarbij twee Israël's worden gedood, is de directe consequentie van de actie een aantal dodelijke slachtoffers. Een ander potentieel en indirect gevolg is de opschorting van de vredesgesprekken tussen de Israël's en Palestijnen. In dit onderzoek spitsen we ons toe op de laatste soort consequenties die ervoor zorgt dat een oplossing voor de problemen tussen beide conflictpartijen en een stopzetting van de Intifada op de lange baan worden geschoven.

In tegenstelling tot het eerste reasoning device, kunnen we niet in ieder artikel consequenties detecteren. De journalist dient in zijn nieuwstekst immers heel bewust op de onderzochte soort gevolgen in te gaan. Het onderzoek leert ons dat in veel krantenartikels enkel de feitelijke beschrijving van gebeurtenissen aan bod komt.

Onderzoeksvraag 18: In welke mate wordt in de onderzochte berichtgeving op consequenties van (acties binnen) de Intifada's ingegaan?

Niet alle artikels vermelden indirecte gevolgen van Palestijnse of Israëlische acties. Onderstaande tabel toont aan dat 155 van de 381 onderzochte artikels dit wel doen.

Het is bovendien opvallend dat vooral de kwaliteitskranten op consequenties van daden ingaan. Hoewel het cijfer voor De Financieel Economische Tijd/De Tijd lager ligt dan dat van De Standaard en De Morgen (cfr. tabel 66), dienen we er in dit geval rekening mee te houden dat enkel artikels met betrekking tot de Tweede Intifada uit deze krant zijn weerhouden. We kunnen stellen dat in de kwaliteitskranten ongeveer de helft van de onderzochte artikels aandacht besteedt aan consequenties.

Populaire kranten daarentegen gaan in veel mindere mate op de gevolgen van acties in. Respectievelijk 17 en 19 artikels in Het Laatste Nieuws en Het Volk gepubliceerd, brengen dit soort informatie aan. De absolute cijfers liggen met andere woorden betrekkelijk lager dan deze van de kwaliteitskranten. Indien we de totale berichtgeving in de populaire kranten beschouwen, zien we dat deze vaststelling alleen maar wordt ondersteund. Vooral in Het Laatste Nieuws, met 17 op 70 artikels, is de aandacht voor consequenties erg matig. Het Volk doet het iets beter (19/53 artikels) maar benadert in geen geval de cijfers die aan de kwaliteitskranten kunnen worden gelinkt.

Tabel 66: De consequenties van (acties binnen) de Intifada's uitgesplitst naar kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada's

CONSEQUENTIES		Palestijnse actie	Israëlische actie	Confrontatie	Israëlische én Palestijnse actie	Totaal
De Standaard	Eerste Intifada	4	4	2	/	10
	Tweede Intifada	14	9	6	1	30
						40
De Morgen	Eerste Intifada	2	4	/	/	6
	Tweede Intifada	14	26	4	1	45
						51
Het Laatste Nieuws	Eerste Intifada	1	2	2	/	5
	Tweede Intifada	8	3	1	/	12
						17
Het Volk	Eerste Intifada	2	8	1	/	11
	Tweede Intifada	6	2	/	/	8
						19
De FET/De Tijd	Eerste Intifada	/	/	/	/	0
	Tweede Intifada	6	12	4	6	28
						28
	Totaal	57	70	20	8	155

Indien we op de indeling naar de Eerste en Tweede Intifada focussen, is het duidelijk dat vooral in krantenartikels over de Tweede Intifada aandacht aan indirecte gevolgen wordt besteed. Enkel Het Volk kent een hoger aantal artikels met consequenties tijdens de Eerste Intifada. Deze vaststelling is des te opvallender aangezien we eerder hebben gezien dat het aantal artikels dat op consequenties ingaat in deze krant erg laag is. Terwijl andere dagbladen met andere woorden tijdens de Tweede Intifada meer op consequenties gaan focussen, blijkt deze krant haar aandacht hiervoor enigszins af te bouwen.

De uitsplitsing naar Palestijnse en Israëlische acties leert ons dat er geen echt grote verschillen zijn vast te stellen. De onderzochte kranten gaan iets meer in op de indirecte gevolgen van Israëlische acties, maar er zijn dan ook meer artikels waarin een Israëlische actie centraal staat. Verhoudingsgewijs kunnen we zelfs stellen dat meer consequenties van Palestijnse acties (57/123 vs 70/202 artikels) in de geschreven pers aan bod komen.

Onderzoeksvraag 19: Welke zijn de consequenties die in de onderzochte artikels voorkomen?

Het globale overzicht van alle consequenties die in de onderzochte artikels aan bod komen, toont ons dat een indeling naar gevolgen van Palestijnse en Israëlische acties relevant is. Indien we focussen op consequenties van Israëlische acties, merken we dat journalisten vooral inspelen op gevolgen die een oplossing voor het conflict op de lange baan schuiven. Het gaat hier dan om consequenties zoals het onderbreken van vredesgesprekken, het opheffen van een staakt-het-vuren en het oplaaien van geweld in alle hevigheid. Israëlische acties zorgen er met andere woorden voor dat de bereidwilligheid van Palestijnen om vredesgesprekken aan te knopen verdwijnt en dat Palestijnen nog meer geweld gaan

inzetten om hun eisen te ondersteunen. Zowel populaire als kwaliteitskranten gaan bovendien op deze gevolgen in.

Uit Het Laatste Nieuws van 8 oktober 2002:

“De [Israëlische] aanslagen komen net op een moment dat er weer hoop was dat Israëlieten en Palestijnen de vredesgesprekken zouden hervatten. Nu Israël zich niet aan de afspraak heeft gehouden, belooft de situatie goed uit de hand te lopen. Overal weerklinkt de roep om wraak” (Het Laatste Nieuws, ‘14 Palestijnen gedood bij Israëlische aanslagen’, 08/10/2002).

Uit De Morgen van 3 oktober 2000:

“Met deze provocatie is hij [Sharon] erin geslaagd de resten van de vredesdialoog te kelderen en het gebied op korte tijd in een vuurzee te veranderen” (De Morgen, ‘Israëli’s gooien tanks en helikopters in de strijd’, 03/10/2000).

Terwijl bovenstaande voorbeelden illustratief zijn voor de consequenties die met betrekking tot de oplossing van het conflict aan bod komen, blijkt ook een ander gevolg nog regelmatig in de berichtgeving terug te keren. Kranten hebben het immers opvallend veel over het menselijk leed dat door Israëlische gewelddaden en andere acties wordt veroorzaakt. Vooral de groeiende armoede wordt hierbij aan de kaak gesteld.

Uit De Morgen van 30 oktober 2000:

“Behalve dat de Palestijnen psychisch lijden onder het verbod hun huizen te verlaten, hebben sommigen een chronisch gebrek aan etenswaren. Uit een rapport van de UNESCO blijkt dat er de afgelopen weken miljoenen dollars zijn verloren gegaan als gevolg van het Israëlische beleid om Palestijnse steden af te sluiten” (De Morgen, ‘Joodse kolonisten gijzelen Palestijnen in Hebron’, 30/10/2000).

Uit De Standaard van 13 januari 1988:

“Inmiddels beginnen zich op verscheidene plaatsen in de bezette gebieden bevoorradingsmoeilijkheden voor te doen. Doordat de Palestijnen in de Gaza-strook al weken niet meer in Israël gaan werken, hebben sommigen onder hen ook al financiële problemen” (De Standaard, ‘Weer twee doden in bezet gebied’, 13/01/1988).

Uit bovenstaande voorbeelden blijken de consequenties van Israëlische acties op menselijk vlak. Palestijnen die in de bezette gebieden leven, lijden onder de Israëlische strijd en worden zowel met groeiende armoede als ondervoeding geconfronteerd.

Samenvattend kunnen we stellen dat de gevolgen van Israëlische acties zich op het gebied van de voortzetting van de Intifada en het Palestijnse menselijke leed situeren. Palestijnse acties genereren echter ook bepaalde consequenties. Indien we deze gevolgen beschouwen, merken we opnieuw de focus op consequenties voor de oplossing van het conflict. Volgens de onderzochte kranten liggen ook Palestijnse daden aan de basis van de verstoring van vredesgesprekken, het oplaaien van geweld en het doorbreken van bestanden tussen beide partijen. Wat echter nog aan bod komt zijn de concrete gevolgen van Palestijnse acties, waarbij vooral de bezette gebieden het kind van de rekening zijn. Wanneer Palestijnen immers gewelddaden ondernemen, zijn deze gebieden door de Israëli’s geïsoleerd. Mogelijke gevolgen van acties zijn dan het afsluiten van de toegang tot deze gebieden door de grensovergangen en de luchthaven te sluiten, het instellen van een uitgaansverbod, het bouwen van nieuwe nederzettingen en het treffen van economische sancties. Onderstaande voorbeelden geven bijvoorbeeld aan hoe effectief in de kranten naar deze consequenties wordt verwezen.

Uit De Financieel Economische Tijd/De Tijd van 11 oktober 2000:

“De Palestijnse gebieden blijven afgegrensd. Het Israëlsche kabinet besliste voorts de bewegingsvrijheid van leden van de Palestijnse Autoriteit op Israëlsch grondgebied te beperken. De internationale luchthaven van Gaza blijft gesloten en ook de corridor tussen de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever blijft dicht. Het leger is nog steeds in staat van paraatheid en er werden versterkingen gestuurd naar de Palestijnse gebieden” (De Financieel Economische Tijd/De Tijd, ‘Barak verlengt ultimatum aan Palestijnen’, 11/10/2000).

Uit De Morgen van 21 november 2000:

“Israël wil de aanslag door middel van een verharding van de economische sancties vergelden (De Morgen, ‘Israël vergeldt aanslag op kinderen’, 21/11/2000).

We kunnen concluderen dat verschillende consequenties met betrekking tot acties binnen de Intifada in de berichtgeving aan bod komen. Sommige gevolgen zijn voor Israëlsche en Palestijnse acties gangbaar, terwijl andere gevolgen eerder aan daden van één conflictpartij zijn toe te schrijven. Zowel menselijke, economische en financiële gevolgen alsook consequenties voor de oplossing van het conflict komen in de bijdragen voor.

Onderzoeksvraag 20: In welke mate duidt het reasoning device ‘de consequenties van (acties binnen) de Intifada’s’ op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Net als bij voorgaande devices hebben we nagegaan in welke mate de aanwezigheid van consequenties op het law and order of het injustice and defiance frame wijzen. Gevolgen van een Palestijnse actie zoals het sluiten van grensovergangen, het opschorten van de terugtrekking uit Palestijnse gebieden ... zijn indicatoren van het law and order frame. Israëli’s hebben deze maatregelen immers genomen om de orde en rust te herstellen en de Palestijnen te laten voelen dat zij niet zomaar buitenspel kunnen worden gezet. Consequenties van Israëlsche acties, zoals groeiende armoede en economische maatregelen passen dan weer binnen het injustice and defiance frame, dat stelt dat Palestijnen onrecht wordt aangedaan en dat ze tegen deze onrechtvaardigheid reageren.

Tabel 67: Frames gelinkt aan het reasoning device ‘de consequenties van (acties binnen) de Intifada’s’

	Frequentie	Percentage	N
Uitsluitend LAO-frame	83	21,8%	N=381
Overwegend LAO-frame	4	1,0%	N=381
Beide frames komen in gelijke mate aan bod	14	3,7%	N=381
Uitsluitend IAD-frame	51	13,4%	N=381
Overwegend IAD-frame	3	0,8%	N=381
Geen uitspraken mogelijk	226	59,3%	N=381

Uit onze studie blijkt dat de categorieën uitsluitend LAO- en IAD-frame veruit het meeste aantal artikels herbergen. Consequenties zullen met andere woorden ofwel het IAD- ofwel het LAO-frame ondersteunen. Artikels waarin beide frames aan bod komen zijn zeldzaam. Het percentage artikels dat in hoofdzaak het LAO-frame ondersteunt blijkt iets hoger te zijn (22,8% vs 14,2%) dan het percentage dat vooral het IAD-frame weergeeft. Gezien de categorieën ‘overwegend LAO- en IAD-frame’ zelden voorkomen, opteren we ervoor om in wat

volgt enkel nog te spreken over het LAO- en IAD-frame, zonder een onderscheid te maken tussen ‘uitsluitend’ en ‘overwegend’.

Een uitsplitsing naar kranten, conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada’s, levert meer gedetailleerde informatie op. Een eerste tabel focust op discrepanties tussen kranten. Uit de cijfergegevens is duidelijk dat er geen significante verschillen naargelang de onderzochte

Tabel 68: De consequenties van (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar kranten

	Totaal LAO	LAO=IAD	Totaal IAD	Geen uitspraken mogelijk	N
DS	26,8%	4,1%	10,3%	58,8%	N=97
DM	24,0%	5,0%	22,0%	49,0%	N=100
HLN	17,1%	0,0%	7,1%	75,7%	N=70
HV	18,9%	1,9%	15,1%	64,2%	N=53
FET	24,6%	6,6%	14,8%	54,1%	N=61
	22,8% N=87	3,7% N=14	14,2% N=54	59,3% N=226	N=381

$p=0,060$

$\chi^2= 20.406$

mindere mate op te gaan. Met betrekking tot Het Laatste Nieuws zien we dat het dagblad, als enige van de onderzoekspopulatie, steeds voor één van beide frames in de berichtgeving opteert.

Tabel 69 toont wel significante verschillen in het vóórkomen van het LAO- en IAD-frame, op basis van de aanwezige consequenties. Deze verschillen zijn logisch in die zin dat consequenties in artikels waarin een Palestijnse actie centraal staat, uitsluitend op het LAO-frame wijzen. Gevolgen in bijdragen over een Israëlische actie ondersteunen dan weer eerder het IAD-frame.

Tabel 69: De consequenties van (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat

	Totaal LAO	LAO=IAD	Totaal IAD	Geen uitspraken mogelijk	N
Palestijnse actie	45,5%	0,0%	0,0%	54,5%	N=123
Israëlische actie	7,9%	2,0%	24,8%	65,3%	N=202
Andere	26,8%	17,9%	7,1%	48,2%	N=56
	22,8% N=87	3,7% N=14	14,2% N=54	59,3% N=226	N=381

$p<0,001$

$\chi^2= 122.778$

Een laatste uitsplitsing gebeurt naar de Eerste en Tweede Intifada. Ook hier komen we tot significante resultaten.

Tabel 70: De consequenties van (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar Intifada's

	Totaal LAO	LAO=IAD	Totaal IAD	Geen uitspraken mogelijk	N
Eerste Intifada	11,4%	1,4%	9,3%	77,9%	N=140
Tweede Intifada	29,5%	5,0%	17,0%	48,5%	N=241
	22,8% N=87	3,7% N=14	14,2% N=54	59,3% N=226	N=381

$p<0,001$

$\chi^2= 32.203$

percentage toeneemt tot 29,5%. Het IAD-frame is dan weer aanwezig in 9,3% van de artikels tijdens de Eerste Intifada en in 17,0% van de bijdragen over de Tweede Intifada.

Indien we focussen op de artikels waarin een consequentie aan bod komt, zien we dat beide frames significant meer worden ingezet tijdens de Tweede Intifada. Het LAO-frame blijft echter dominant in de berichtgeving over beide Intifada's. Tijdens de Eerste Intifada geeft 11,4% van de bijdragen het LAO-frame weer terwijl in de Tweede Intifada dit

Samenvatting met betrekking tot het reasoning device 'de consequenties van (acties binnen) de Intifada's'

Net zoals bij de studie naar het eerste reasoning device zijn we voor het detecteren van consequenties uitgegaan van een open lezing van de nieuwsteksten. Dit betekent dat vooraf wel een aantal mogelijk consequenties zijn aangegeven, maar dat die via een inductieve strategie verder konden worden aangevuld. We zijn tot de vaststelling gekomen dat 155 van de 381 artikels effectief consequenties opnemen. Vooral kwaliteitskranten hebben aandacht voor gevolgen van Israëlische en Palestijnse acties. Indien we nagaan welke consequenties aan bod komen, zien we steeds dezelfde gevolgen terugkeren. Consequenties van

Israëlische acties zijn het Palestijnse menselijke leed en het in gedrang komen van mogelijke oplossingen voor het conflict. Gevolgen van Palestijnse acties focussen eveneens op het in gevaar brengen van mogelijke oplossingen maar zijn daarnaast vooral op de bezette gebieden gericht. Deze Palestijnse streken moeten immers vaak de gevolgen van Palestijnse acties dragen. Meer grenscontroles, sluitingen van grensovergangen en luchthaven ... Voor de Palestijnen in de bezette gebieden zijn dit verregaande consequenties die de dagelijkse leefomstandigheden bemoeilijken. Indien we ten slotte nagaan welke frames door de consequenties worden ondersteund, zien we vooral het LAO-frame aangemoedigd.

4.2.3 De oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen (reasoning device 3)

Kranten kennen verantwoordelijkheid toe voor acties en berichten over consequenties die voornamelijk in de voortzetting van de Intifada en het conflict tussen Israël's en Palestijnen resulteren. Op regelmatige basis wordt ook aandacht besteed aan oplossingen voor de geschillen tussen beide conflictpartijen. Deze oplossingen kunnen kortetermijngericht zijn en zullen niet tot een definitieve stopzetting van gewelddadige acties leiden. Integendeel, vaak lokken ze tegenreacties uit die het geweld alleen maar doen oplaaien. Andere oplossingen zijn wel op het beëindigen van het conflict gefocust. Meestal wordt bij het vermelden ervan aangegeven dat ze enkel realiseerbaar zijn op lange termijn.

In de volgende alinea's staan we stil bij het aandeel artikels dat korte- of langetermijnoplossingen vermeldt. We gaan na welke oplossingen in de pers naar voor worden gebracht en we koppelen het onderzochte reasoning device aan het law and order en injustice and defiance frame.

Onderzoeksvraag 21: In welke mate wordt in de onderzochte berichtgeving op oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen ingegaan?

Zoals we reeds voor het reasoning device 'consequenties' hebben vastgesteld, zijn ook oplossingen voor het conflict niet standaard in een nieuwstekst opgenomen. De meeste krantenartikels houden het bij een feitelijke beschrijving van de gebeurtenissen zonder in te gaan op potentiële uitwegen uit de impasse.

Tabel 71: De oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen uitgesplitst naar kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada's

OPLOSSINGEN		Palestijnse actie	Israëlische actie	Confrontatie	Israëlische én Palestijnse actie	Totaal
De Standaard	Eerste Intifada	/	7	2	/	9
	Tweede Intifada	9	6	4	1	20
						29
De Morgen	Eerste Intifada	2	4	3	1	10
	Tweede Intifada	14	12	3	2	31
						41
Het Laatste Nieuws	Eerste Intifada	2	11	2	/	15
	Tweede Intifada	2	/	/	1	3
						18
Het Volk	Eerste Intifada	1	7	/	/	8
	Tweede Intifada	1	1	/	/	2
						10
De FET/De Tijd	Eerste Intifada	/	/	/	/	0
	Tweede Intifada	8	22	2	2	34
						34
	Totaal	39	70	16	7	132

Indien we bovenstaande tabel interpreteren, zien we dat in slechts 132 artikels naar een oplossing wordt verwezen. Het is opnieuw opvallend dat vooral kwaliteitskranten hiervoor aandacht hebben. Het cijfer voor De FET/De Tijd geeft aan dat 34 artikels relevant zijn voor het onderzochte reasoning device. Rekening houdende met het feit dat alle artikels in dit dagblad de Tweede Intifada beslaan en in totaal slechts 61 artikels uit deze krant zijn weerhouden, kunnen we stellen dat oplossingen het meest in De FET/De Tijd zijn vertegenwoordigd. Ook De Standaard en De Morgen brengen relatief veel artikels waarin oplossingen worden vermeld. Hier dienen we wel op te merken dat het totale aantal artikels voor deze dagbladen in onze steekproef het grootst is. In relatieve cijfers blijkt het aandeel artikels uit Het Laatste Nieuws (18/70 bijdragen) en Het Volk (10/53) met vermelding van oplossingen echter ook iets lager dan dat van De Standaard (29/97) en De Morgen (41/100).

Indien we een onderscheid maken naar de Eerste en Tweede Intifada stellen we vast dat kwaliteitskranten vooral in de periode van de Tweede Intifada oplossingen in hun artikels integreren. Populaire kranten daarentegen zijn in meerdere mate in artikels over de Eerste Intifada op oplossingen ingegaan. Het is opvallend dat juist de omgekeerde beweging in aandeel artikels voor Het Laatste Nieuws en Het Volk wordt vastgesteld. Hoewel het aantal artikels dat tijdens de Eerste Intifada op oplossingen focust zeer laag is, blijkt er geen onderscheid te zijn tussen kwaliteits- en populaire kranten. Pas in de berichtgeving over de Tweede Intifada merken we discrepanties op. Wellicht kan de toenemende tabloidisering als verklaring voor de ommekeer met betrekking tot de populaire kranten worden aangehaald. Waar vroeger ruimte was voor meer inhoudelijke en kwalitatieve data, blijken deze kranten zich nu enkel nog op feitelijke informatie te richten.

Een uitsplitsing naar conflictpartij van wie de actie uitgaat, leert ons dat voornamelijk in bijdragen waar Israëlische acties centraal staan, oplossingen aan bod komen. Wanneer we echter de relatieve cijfers beschouwen, zien we dat de verschillen minimaal zijn. Van de 202 artikels over een Israëlische actie zijn er 70 die een oplossing naar voor brengen, van de 123 bijdragen met een centrale Palestijnse actie zijn er 39 die een uitweg voor het conflict integreren.

Onderzoeksvraag 22: Welke zijn de oplossingen die in de onderzochte artikels voorkomen?
--

Zoals eerder gesteld, worden in krantenartikels zowel oplossingen op korte als op lange termijn aangereikt. De oplossingen op korte termijn zijn uitsluitend door één van beide conflictpartijen geformuleerd en worden in de bewuste krantenartikels geciteerd. Het is duidelijk dat deze oplossingen er vooral zijn op gericht de toestand opnieuw te normaliseren, eerder dan het definitieve einde van het conflict te beogen. De oplossingen op lange termijn worden eveneens aan beide conflictpartijen ontleend, alleen is de journalist in dit geval ook wel eens de aangever van de oplossing. De voorgestelde uitwegen hebben hier trouwens wel tot doel een einde te maken aan de Israëlisch-Palestijnse impasse.

Uit het overzicht van aangereikte oplossingen zal blijken dat niet iedere uitweg even productief is. Hiermee wordt bedoeld dat een oplossing voor één van beide partijen ideaal kan lijken, voor de andere partij is ze echter aanstootgevend. Indien we focussen op de oplossingen die door Israël's worden voorgesteld, zijn vooral de kortetermijnvoorstellen contraproductief. Met het oog op het normaliseren van de situatie, maar vooral ook met het oog op de eigen verdediging en veiligheid, hebben zij in het verleden maatregelen getroffen, die bij de Palestijnen kwade reacties hebben uitgelokt. Zo meenden de Israël's in de sluiting van scholen en universiteiten, het arresteren of liquideren van Palestijnse aanstokers, het instellen van een uitgaans- en reisverbod, het afsnijden van internationaal telefoonverkeer, water en licht, het verbieden van politieke bijeenkomsten, het verbannen van Palestijnen en het opvoeren van militaire druk ... de toestand op korte tijd terug te kunnen herstellen.

Uit Het Laatste Nieuws van 23 december 1987:

“De versterkingen moeten de orde herstellen. Wij geloven dat meer soldaten en duidelijke aanwezigheid een kalmerend effect hebben” (dixit een Israëlische legerwoordvoerder) (Het Laatste Nieuws, ‘Voor het eerst ook onrust in Israël zelf’, 23/12/1987).

Uit Het Volk van 21 december 1987:

“De islamitische universiteit in Hebron op de bezette Westelijke Jordaanoever werd op het bevel van het Israëlische leger gedurende twee dagen gesloten wegens onlusten” (Het Volk, ‘Wereldwijde kritiek op geweld in door Israël bezette gebieden’, 21/12/1987).

Het is echter gebleken dat dit soort kortetermijnmaatregelen vaak een omgekeerd effect genereren. Palestijnen reageren tegen wat zij als onrechtvaardig beschouwen, waardoor het geweld opnieuw opblaast en een einde aan het conflict is uitgesloten. Omgekeerd kunnen we stellen dat de kortetermijnoplossingen van de Palestijnen ook tegen Israël zijn gericht. Hoewel Palestijnen er op uit zijn hun eigen leefomstandigheden te verbeteren, blijken hun oplossingen de relatie met de Israëli's geenszins te bevorderen. Zo zijn reeds een boycot van Israël, diplomatieke sancties tegen Israël en het vrijlaten van Palestijnse gevangenen uit Israëlische gevangenissen als oplossing opgeworpen.

Niettegenstaande bovenstaande oplossingen weinig hoop op het beëindigen van het conflict tussen Israëli's en Palestijnen toelaten, zijn de langetermijnoplossingen een stuk productiever. Bij het poneren van deze oplossingen verliezen zowel Israëli's als Palestijnen het eigenbelang niet uit het oog, maar beide partijen zijn er wel op gericht een uitweg uit de impasse te vinden. Door niet zozeer op de concrete dagdagelijkse situatie te focussen wordt het debat rond oplossingen naar een hoger niveau getild.

Zowel volgens de Israëli's als de Palestijnen kunnen hervattingen van de vredesonderhandelingen tot een mogelijke oplossing leiden. Meermaals wordt in de onderzochte pers naar de noodzaak aan nieuwe onderhandelingen verwezen. Beide partijen zijn het ermee eens dat dit concreet voorstel een stap in de goede richting is.

Indien gedetailleerd op oplossingen wordt ingegaan, geven de Israëli's alsook de Palestijnen de oprichting van een Palestijnse staat of Palestijns zelfbestuur als mogelijke oplossing aan, echter wel op eigen voorwaarden (die dikwijls niet verenigbaar blijken).

Uit De Morgen van 9 november 2000:

“Barak beschouwt een Palestijnse staat als levensvatbaar als de stichting ervan het resultaat is van onderhandelingen in plaats van geweld” (De Morgen, ‘Barak: ‘Palestijnse staat is leefbaar’, 09/11/2000).

Uit De Financieel Economische Tijd/De Tijd van 8 oktober 2002:

“Arafat bekrachtigde zondag overigens een wet die Jeruzalem uitroept tot hoofdstad van een onafhankelijke Palestijnse staat” (De Financieel Economische Tijd/De Tijd, ‘14 doden bij Israëlische actie in Gazastrook’, 08/10/2002).

Andere oplossingen door Palestijnen aangereikt zijn de Israëlische terugtrekking uit de Palestijnse gebieden, de ontruiming van de nederzettingen en het installeren van een internationale vredesmacht. Hoewel Israëli's eventueel ‘toegevingen’ willen doen op vlak van terugtrekking en ontruiming, blijkt een internationale troepenmacht totaal uit den boze. Israël wil wellicht immers zo weinig mogelijk op de vingers worden gekeken.

Uit De Financieel Economische Tijd/De Tijd van 10 november 2000:

“Vandaag zal Arafat de VN Veiligheidsraad achter gesloten deuren proberen te overtuigen van de noodzaak van een internationale troepenmacht in de bezette gebieden. Arafat wil president Clinton overtuigen, in de Gazastrook en op de Westelijke Jordaanoever, 2000 VN-

waarnemers te stationeren om de Palestijnse burgerbevolking te beschermen” (De Financieel Economische Tijd/De Tijd, ‘Israëlsch leger doodt leider Fatah bij helikopteraanval’, 10/11/2000).

Bovenstaande oplossing past dan niet direct in het Israëlisch opzet. Twee potentiële oplossingen door Israël’s geïnitieerd, zijn ook door Palestijnen vijandig onthaald. In de eerste plaats ziet Israël in de bouw van een verdedigingshek een mogelijkheid om zich van de Palestijnen af te sluiten. Door zo’n muur zouden de eigen gebieden worden afgebakend en eventuele Palestijnse terreuraanvallen worden afgeweerd. Een bijkomende negatieve oplossing is een militaire overwinning op de Palestijnen. Terwijl voorgaande oplossingen met andere woorden vanuit een positieve ingesteldheid zijn geformuleerd, zijn de laatste twee voorstellen eerder contraproductief.

Uit De Standaard van 7 januari 2003:

“Terwijl Sharon in eerste instantie aan een militaire zege op de Palestijnen denkt, houdt Mitzna het op een politieke oplossing. In de eerste plaats staat hij ontruiming van de grootste delen van de Westelijke Jordaanoever voor. Met als aansluitende operatie de bouw van een elektronisch verdedigingshek tussen Israël en de Westelijke Jordaanoever, min of meer langs de bestandslijn van 1967” (De Standaard, ‘Palestijnse zelfmoordaanslagen onderstrepen onmacht Israël’, 07/01/2003).

Onderzoeksvraag 23: In welke mate duidt het reasoning device ‘de oplossingen voor het conflict tussen Israël’s en Palestijnen’ op de al dan niet aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame?

Uit voorgaande paragrafen is duidelijk dat meerdere potentiële oplossingen in artikels worden vermeld. Indien de oplossingen door de Israël’s zijn geïnitieerd en/of de idee van het herstellen van orde en het vooropstellen van eigen veiligheid ondersteunen, kunnen we stellen dat de oplossingen het law and order frame weergeven. Indien de oplossingen vanuit een rechtvaardigheidsidee en/of door de Palestijnen zijn geïntroduceerd, hebben we te maken met het injustice and defiance frame.

Tabel 72: Frames gelinkt aan het reasoning device ‘de oplossingen voor het conflict tussen Israël’s en Palestijnen’

	Frequentie	Percentage	N
Uitsluitend LAO-frame	68	17,8%	N=381
Overwegend LAO-frame	7	1,8%	N=381
Beide frames komen in gelijke mate aan bod	19	5,0%	N=381
Uitsluitend IAD-frame	34	8,9%	N=381
Overwegend IAD-frame	4	1,0%	N=381
Geen uitspraken mogelijk	249	65,4%	N=381

Uit onze studie blijkt, zonder rekening te houden met de artikels waarin geen oplossingen aan bod komen, dat net zoals bij de andere reasoning devices de categorieën ‘overwegend LAO-frame’ en ‘overwegend IAD-frame’ nagenoeg niet voorkomen. Dit is te verklaren doordat weinig artikels op meerdere oplossingen ingaan en indien ze dit wel doen meestal vanuit één perspectief berichten. Wanneer we de artikels die overwegend of uitsluitend volgens het LAO-frame berichten in relatie tot het IAD-frame bestuderen, zien we dat het LAO-frame

het meest wordt ingezet (19,6% vs 9,9%). Artikels waarin beide frames aan bod komen zijn zeldzaam, maar ook met betrekking tot andere reasoning devices komt deze categorie weinig voor.

Onderstaande tabel bevat meer gedetailleerde informatie omtrent het onderzochte reasoning device. De indeling naar dagbladen geeft een aantal significante verschillen weer. Zo stellen

Tabel 73: De oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen: frames uitgesplitst naar kranten

	Totaal LAO	LAO=IAD	Totaal IAD	Geen uitspraken mogelijk	N
DS	18,6%	5,2%	6,2%	70,1%	N=97
DM	18,0%	7,0%	16,0%	59,0%	N=100
HLN	17,1%	4,3%	4,3%	74,3%	N=70
HV	15,1%	1,9%	1,9%	81,1%	N=53
FET	31,1%	4,9%	19,7%	44,3%	N=61
	19,7% N=75	5,0% N=19	10,0% N=38	65,4% N=249	N=381

$p < 0,05$

$\chi^2 = 31.498$

het meest evenwichtig door nagenoeg gelijke aandacht te hebben voor het LAO- en IAD-frame.

De tabel die de uitsplitsing naar Palestijnse en Israëlische acties weergeeft, toont geen significante verschillen. Het LAO-frame is dominant aanwezig. We zien dat bij een Palestijnse centrale actie dit LAO-frame in 15,4% van de artikels opduikt. We dienen wel op te merken dat het percentage artikels volgens het IAD-frame echter gelijkopgaand is.

In tegenstelling tot wat we zouden verwachten blijkt het LAO-frame ook meer aanwezig wanneer de centrale actie van Israël's uitgaat.

Tabel 74: De oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat

	Totaal LAO	LAO=IAD	Totaal IAD	Geen uitspraken mogelijk	N
Palestijnse actie	15,4%	4,9%	11,4%	68,3%	N=123
Israëlische actie	23,8%	4,5%	6,9%	64,9%	N=202
Andere	14,3%	7,1%	17,9%	60,7%	N=56
	19,7% N=75	5,0% N=19	10,0% N=38	65,4% N=249	N=381

$p = 0,114$

$\chi^2 = 10.261$

Een weergave volgens de Eerste en Tweede Intifada wijst ten slotte opnieuw op significante verschillen. Eerder verrassend blijkt het IAD-frame meer te worden ingezet in de Tweede dan in de Eerste Intifada. Het LAO-frame daarentegen komt opvallend veel in de berichtgeving over de Eerste Intifada voor.

Tabel 75: De oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen: frames uitgesplitst naar Intifada's

	Totaal LAO	LAO=IAD	Totaal IAD	Geen uitspraken mogelijk	N
Eerste Intifada	21,4%	3,6%	4,3%	70,7%	N=140
Tweede Intifada	18,7%	5,8%	13,3%	62,2%	N=241
	19,7% N=75	5,0% N=19	10,0% N=38	65,4% N=249	N=381

$p < 0,05$

$\chi^2 = 9.384$

In tegenstelling tot de andere reasoning devices is het aantal bijdragen dat tijdens de Tweede Intifada het LAO-frame incorporeert lager dan tijdens de Eerste Intifada. Omgekeerd is het percentage artikels dat oplossingen volgens het IAD-frame weerspiegelt, veel lager in de berichten over de Eerste Intifada dan in de artikels over de Tweede Intifada.

Samenvatting met betrekking tot het reasoning device 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen'

Oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen zijn niet standaard in een nieuwstekst opgenomen. Slechts in 132 artikels wordt een eventuele oplossing aangegeven. Het is opvallend dat vooral kwaliteitskranten in de berichtgeving over de Tweede Intifada

hiervoor aandacht hebben. Populaire kranten bouwen in veel mindere mate oplossingen in en indien toch een uitweg wordt geformuleerd, blijkt dit voornamelijk in berichten over de Eerste Intifada te zijn.

Een nadere studie van het reasoning device toont ons dat zowel oplossingen op korte als op lange termijn worden gepubliceerd. Kortetermijnoplossingen zijn er in de eerste plaats op gericht de situatie opnieuw te normaliseren, oplossingen op lange termijn hebben tot doel een einde aan het Israëlisch-Palestijnse conflict te maken. Uit het overzicht van aangereikte oplossingen, is gebleken dat niet alle voorgestelde oplossingen even productief zijn. Bijvoorbeeld de bouw van een 'veiligheidsmuur' en het inzetten van meer legermanschappen worden door de Palestijnen als aanstootgevend ervaren. Ook Israëli's zijn vaak niet opgezet met oplossingen door de Palestijnen aangereikt, zoals bijvoorbeeld de stationering van een internationale troepenmacht.

Indien we nagaan in welke mate de aangereikte oplossingen het LAO- en IAD-frame ondersteunen, komen we tot de conclusie dat het LAO-frame domineert. Het onderscheid naar kranten bevestigt alleen maar de overheersing van het LAO-frame. Vooral in De FET/De Tijd is dit frame sterk aanwezig. Een indeling naar Intifada's toont ons dat het LAO-frame zowel in de berichten over de Eerste als Tweede Intifada meer aan bod komt dan het IAD-frame.

4.3 De bespreking van de onderscheiden frames

In voorgaande resultaten hebben we het vóórkomen van verschillende framing en reasoning devices en de inhoud ervan centraal gesteld. We hebben eveneens nagegaan in welke mate de devices op de aanwezigheid van het law and order en injustice and defiance frame wezen. Maar zijn er nu uitspraken mogelijk op het niveau van de frames?

Onderzoeksvraag 24: In welke mate komen de onderzochte frames in de berichtgeving aan bod?

Het is duidelijk dat deze onderzoeksvraag met omzichtigheid dient te worden behandeld. Op basis van de vaststellingen met betrekking tot de onderzochte reasoning en framing devices kunnen voorzichtig bepaalde conclusies worden getrokken over de aanwezigheid van de, in dit onderzoek centraal gestelde, frames.

In de eerste plaats is gebleken dat de verschillende aan bod gekomen framing en reasoning elementen in geen enkel artikel uitsluitend één frame ondersteunen. Het kon met andere woorden dat in eenzelfde artikel het framing device 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties' het LAO-frame weerspiegelde terwijl een ander element zoals 'de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers' het IAD-frame ondersteunde. We kunnen dus stellen dat geen enkele krant in niet één artikel eenzijdig een bepaald perspectief laat domineren. Alle bijdragen bevatten devices die zowel het IAD- als LAO-frame ondersteunen. Wanneer we dus uitspraken willen doen op frameniveau, is het meteen klaar dat stellingen die uitsluitend het vóórkomen van één van de centrale frames vooropstellen niet kunnen worden bekrachtigd.

Wat we wel kunnen nagaan is de graad van dominantie. Voor elk artikel is het mogelijk te bepalen in welke mate het ene frame het andere domineert. Daarbij kunnen we aantonen dat het ene frame duidelijk of eerder op het andere frame overheeft of dat beide frames in gelijke mate in de nieuwstekst aan bod komen.

DE AANWEZIGHEID VAN FRAMES:

1. Het LAO-frame is duidelijk dominant aanwezig
2. Het LAO-frame is eerder dominant aanwezig
3. Beide frames zijn in gelijke mate aanwezig
4. Het IAD-frame is eerder dominant aanwezig
5. Het IAD-frame is duidelijk dominant aanwezig

Aan de hand van een aantal voorbeelden willen we verduidelijken wanneer welke codes zijn toegekend.

Tabel 76: Het toekennen van codes ter identificatie van de mate van aanwezigheid van de onderzochte frames

LABELING INDIVIDUEN	LABELING ACTIES	PERSONALISERING SLACHTOFFERS	GEBRUIK BRONNEN	INHOUD FOTO'S	ROOTS	CONSEQUENTIES	OPLOSSINGEN
Uitsluitend LAO	Overwegend LAO	Geen uitspraken mogelijk	Overwegend LAO	LAO	Overwegend LAO	Geen uitspraken mogelijk	Overwegend LAO
Frame: Het LAO-frame is duidelijk dominant aanwezig Verklaring: Geen enkel device geeft aan dat het IAD-frame uitsluitend of overwegend aanwezig is. Ook de categorie 'beide frames komen in gelijke mate aan bod' komt niet voor. Wat betreft de categorie 'geen uitspraken mogelijk' (omdat over deze devices niets wordt vermeld) menen we dat het aan bod komen ervan geen belemmering hoeft te zijn om op basis van de andere devices uitspraken over de frames te doen.							
LABELING INDIVIDUEN	LABELING ACTIES	PERSONALISERING SLACHTOFFERS	GEBRUIK BRONNEN	INHOUD FOTO'S	ROOTS	CONSEQUENTIES	OPLOSSINGEN
Uitsluitend IAD	Uitsluitend IAD	Overwegend IAD	Geen uitspraken mogelijk	Geen uitspraken mogelijk	Uitsluitend LAO	Uitsluitend LAO	Overwegend IAD
Uitsluitend IAD	Overwegend IAD	Overwegend IAD	Beide frames in gelijke mate aanwezig	Beide frames in gelijke mate aanwezig	Geen uitspraken mogelijk	Geen uitspraken mogelijk	Geen uitspraken mogelijk
Frame: Het IAD-frame is eerder dominant aanwezig Verklaring: Vier devices ondersteunen in het eerste voorbeeld overwegend of uitsluitend het IAD-frame. Twee elementen geven echter ook het LAO-frame als dominant weer. Hieruit kunnen we opmaken dat het IAD-frame wel meer dominant wordt weerspiegeld maar minder duidelijk dan in vorig voorbeeld het geval was. In het tweede voorbeeld wijzen alle elementen uitsluitend of overwegend op de dominantie van het IAD-frame. Twee elementen geven echter aan dat beide frames in gelijke mate voorkomen. Daarom opteren we in dit geval ook 'eerder dominant' aan te duiden.							
LABELING INDIVIDUEN	LABELING ACTIES	PERSONALISERING SLACHTOFFERS	GEBRUIK BRONNEN	INHOUD FOTO'S	ROOTS	CONSEQUENTIES	OPLOSSINGEN
Uitsluitend IAD	Overwegend IAD	Geen uitspraken mogelijk	Beide frames in gelijke mate aanwezig	Beide frames in gelijke mate aanwezig	Geen uitspraken mogelijk	Uitsluitend LAO	Overwegend LAO
Geen uitspraken mogelijk	Geen uitspraken mogelijk	Beide frames in gelijke mate aanwezig	Beide frames in gelijke mate aanwezig	Beide frames in gelijke mate aanwezig	Geen uitspraken mogelijk	Geen uitspraken mogelijk	Beide frames in gelijke mate aanwezig
Frame: Beide frames zijn in gelijke mate aanwezig Verklaring: In het eerste voorbeeld wijzen evenveel devices op de dominantie van het IAD- en LAO-frame, naast de elementen die daadwerkelijk aantonen dat beide frames in gelijke mate voorkomen. In het tweede voorbeeld is het nog duidelijker dat het om de categorie 'Beide frames zijn in gelijke mate aanwezig' gaat, aangezien geen enkel device de dominantie van het IAD- of LAO-frame aangeeft.							

Tabel 77: De aanwezigheid van frames in de Intifadaberichtgeving

	Frequentie	Percentage	N
Het LAO-frame is duidelijk dominant	22	5,8%	N=381
Het LAO-frame is eerder dominant	161	42,3%	N=381
Beide frames komen in gelijke mate aan bod	51	13,4%	N=381
Het IAD-frame is eerder dominant	136	35,7%	N=381
Het IAD-frame is duidelijk dominant	11	2,9%	N=381

Uit de data blijkt dat de categorieën 'duidelijk dominant' slechts heel beperkt aan bod komen. Dit wijst erop dat de onderzochte devices binnen eenzelfde artikel én het IAD-frame én het LAO-frame minstens één keer als dominant weergeven. Bijdragen waarin het LAO-frame duidelijk dominant is, bedragen 5,8% van de onderzochte nieuwsteksten, voor het IAD-frame blijft het percentage op 2,9% steken.

Slechts 33 van de 381 artikels weerspiegelen met andere woorden duidelijk óf het IAD-, óf het LAO-frame. We kunnen wel stellen dat het LAO-frame eerder dominant in de Intifadaberichtgeving aan bod komt. 42,3% van de artikels kan immers in deze categorie worden ondergebracht terwijl maar 35,7% van de nieuwsteksten eerder het IAD-frame aangeven. 13,4% van de bijdragen laten ten slotte beide frames in gelijke mate aan bod komen.

Indien we nagaan of het vóórkomen van frames verschilt naargelang de onderzochte kranten

Tabel 78: Het vóórkomen van frames uitgesplitst naar kranten

	LAO duidelijk dominant	LAO eerder dominant	LAO=IAD	IAD eerder dominant	IAD duidelijk dominant	N
DS	5,2%	46,4%	17,5%	27,8%	3,1%	N=97
DM	3,0%	45,0%	8,0%	42,0%	2,0%	N=100
HLN	8,6%	35,7%	17,1%	35,7%	2,9%	N=70
HV	9,4%	32,1%	9,4%	43,4%	5,7%	N=53
FET	4,9%	47,5%	14,8%	31,1%	1,6%	N=61
	5,8% N=22	42,3% N=161	13,4% N=51	35,7% N=136	2,9% N=11	N=381

p=0,351

 $\chi^2 = 17.541$

We stellen eveneens vast dat de percentages met betrekking tot categorieën 'LAO eerder dominant' en 'IAD eerder dominant' voor Het Laatste Nieuws gelijk opgaan. Bij Het Volk, als enige krant, is het percentage 'IAD eerder dominant' groter dan dat van 'LAO eerder dominant'.

Uitgesplitst naar Israëlische en Palestijnse acties, zien we dat het LAO-frame eerder dominant is wanneer Palestijnse acties in het artikel centraal staan. Omgekeerd is het IAD-frame eerder dominant indien het Israëlische acties betreft. Deze verschillen zijn overigens wel significant.

Tabel 79: Het vóórkomen van frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat

	LAO duidelijk dominant	LAO eerder dominant	LAO=IAD	IAD eerder dominant	IAD duidelijk dominant	N
Palestijnse actie	14,6%	70,7%	6,5%	7,3%	0,8%	N=123
Israëlische actie	1,5%	25,2%	17,8%	51,0%	4,5%	N=202
Andere	1,8%	41,1%	12,5%	42,9%	1,8%	N=56
	5,8% N=22	42,3% N=161	13,4% N=51	35,7% N=136	2,9% N=11	N=381

p<0,001

 $\chi^2 = 115.085$

Tabel 80: Het vóórkomen van frames uitgesplitst naar Intifada's

	LAO duidelijk dominant	LAO eerder dominant	LAO=IAD	IAD eerder dominant	IAD duidelijk dominant	N
Eerste Intifada	2,1%	31,4%	12,1%	48,6%	5,7%	N=140
Tweede Intifada	7,9%	48,5%	14,1%	28,2%	1,2%	N=241
	5,8% N=22	42,3% N=161	13,4% N=51	35,7% N=136	2,9% N=11	N=381

p<0,001

 $\chi^2 = 27.859$

berichtgeving over de Eerste Intifada. Deze vaststellingen bevestigen wat we reeds bij de framing en reasoning devices afzonderlijk hebben opgemerkt. Er is wel degelijk een evolutie in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada.

Samenvatting met betrekking tot het vóórkomen van frames in de Intifadaberichtgeving

Conclusies met betrekking tot het aan bod komen van het law and order en injustice and defiance frame dienen met enige omzichtigheid te worden behandeld. Uit de analyse van het

komen we niet tot significante resultaten. We stellen wel vast dat het percentage artikels waarin het LAO-frame eerder domineert hoger is in de kwaliteitskranten dan in de populaire kranten. De gegevens die het LAO-frame als duidelijk dominant ondersteunen, zijn dan weer in het voordeel van de populaire kranten.

Indien we de gevonden data uitsplitsen naar Intifada merken we opnieuw een aantal belangrijke verschillen op. Het is klaar dat het LAO-frame duidelijk of eerder dominant is tijdens de Tweede Intifada. Het IAD-frame daarentegen is duidelijk of eerder overwegend in de

onderzochte mediamateriaal blijkt een verschil tussen het vóórkomen van beide frames te kunnen worden vastgesteld, maar er dient opgemerkt dat deze verschillen vrij klein zijn. Zo wijzen de onderzochte framing en reasoning devices in geen enkel artikel exclusief op het vóórkomen van één van beide frames. In ieder bericht zijn met andere woorden elementen opgenomen die zowel bij het IAD- als LAO-frame aansluiten. Toch kunnen we spreken van een ‘duidelijke’ of ‘eerdere’ **dominantie van één van beide frames** in de onderzochte artikels. De percentages geven hierbij aan dat het LAO-frame eerder meer in de onderzochte Intifadaberichtgeving aan bod komt. Opgesplitst naar kranten blijken geen discrepanties in de dominantie van beide frames te kunnen worden vastgesteld. De indeling naar Palestijnse en Israëlische acties en de uitsplitsing naar Intifada’s tonen daarentegen wel significante verschillen aan. Indien een Palestijnse actie centraal staat, komt het LAO-frame eerder dominant aan bod. In artikels met een focus op Israëlische acties, blijkt het IAD-frame eerder te overwegen. De berichtgeving over de Eerste Intifada is dan weer eerder volgens het IAD-frame opgebouwd, terwijl bijdragen met betrekking tot de Tweede Intifada eerder het LAO-frame laten domineren.

Conclusie

In dit hoofdstuk stelden we een framinganalyse op basis van de eerder geïdentificeerde framingelementen en frames centraal. Door de aanwezigheid van de verschillende framing en reasoning devices na te gaan en ze in verband te brengen met het law and order en injustice and defiance frame werd het mogelijk de inhoud van de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers te bestuderen. Vooral de discrepanties tussen Intifada’s, kranten én Israëlische en Palestijnse acties werden hierbij vooropgesteld. In de volgende alinea’s willen we dan ook de belangrijkste conclusies nog eens op een rijtje zetten.

In de eerste plaats beschouwen we het vóórkomen en de inhoud van de verschillende framing en reasoning devices. Door een uitsplitsing te maken naar Intifada’s, kranten en conflictpartijen van wie de acties uitgaan, focussen we nog eens op de meest opvallende vaststellingen met betrekking tot het vóórkomen en de inhoud van de framingelementen. In tweede instantie houden we dezelfde structuur aan om de relatie tussen de devices en het law and order en injustice and defiance frame te bespreken. De conclusies hieromtrent zijn met andere woorden eveneens naar Intifada’s, kranten en Israëlische en Palestijnse acties ingedeeld.

In de eerste plaats willen we dus **de verschillen in het vóórkomen en de inhoud van de verschillende framing en reasoning devices** beschouwen.

Indien we de berichten uitsplitsten naar de **Eerste en Tweede Intifada**, stelden we een aantal evoluties in het aan bod komen van de verschillende framingelementen vast. Met betrekking tot het device ‘de labeling van individuen, leiders, groepen’ kwamen we tot de slotsom dat Palestijnen tijdens de Eerste Intifada positiever werden beschreven dan tijdens de Tweede Intifada. Wat de labeling van Israëli’s betreft, concludeerden we dat tijdens de Tweede Intifada meer neutrale labels werden ingezet. De negatieve labels die tijdens de Eerste Intifada nog in ruime mate aanwezig waren, bleken tijdens de Tweede Intifada nagenoeg verdwenen. Indien we de inhoud van de labels met betrekking tot Palestijnen en Israëli’s in onze analyse betrokken, was het opvallend dat woorden als ‘terroristen’ en ‘radicalen’ vooral in relatie tot de Palestijnen tijdens de Tweede Intifada werden gebruikt. ‘Guerrilla’ en ‘guerrillero’ kwamen in de berichten over de Eerste Intifada met betrekking tot dezelfde partij voor. Eveneens opmerkelijk was het weglaten van de term Israëlische ‘bezetters’ in de bijdragen over de Tweede Intifada.

Aangaande ‘de labeling van Palestijnse en Israëlische acties’ stelden we vast dat Palestijnse acties gevoelig negatiever werden gelabeld tijdens de Tweede Intifada. Israëlische acties daarentegen kwamen minder negatief in de berichtgeving over de Tweede Intifada aan bod.

De inhoud van de labels voor het beschrijven van acties toonde vooral een opgang aan van het terreurjargon met betrekking tot Palestijnse acties tijdens de Tweede Intifada.

De 'personalisering van Palestijnse en Israëliëse slachtoffers' wees uit dat zowel tijdens de Eerste als Tweede Intifada voornamelijk Palestijnen werden geïndividualiseerd. Tijdens de Tweede Intifada bleek de personalisering van Israëli's echter wel toe te nemen.

Het device 'het gebruik van bronnen' toonde dan weer aan dat in de berichten, gepubliceerd in de periode van de Tweede Intifada, meer gebruik werd gemaakt van zowel Palestijnse als Israëliëse bronnen. Indien echter slechts één van beide partijen als bron werd aangehaald, was dat zowel tijdens de Eerste als Tweede Intifada overwegend de Israëliëse actor. Wanneer we een indeling naar soorten bronnen maakten, stelden we vast dat Palestijnse politieke en terreurbronnen frequenter werden ingezet tijdens de Tweede Intifada. Palestijnse mediabronnen werden dan weer meer geraadpleegd in de berichten over de Eerste Intifada. Voor de Israëliëse bronnen noteerden we enkel significante verschillen met betrekking tot het vóórkomen van militaire bronnen. Tijdens de Eerste Intifada bleek dit soort bron immers meer geraadpleegd dan tijdens de Tweede Intifada. We merkten ook op dat de meeste bronnen werden geanonimiseerd, behalve de politici. Voor Israël waren het de eerste ministers, presidenten en ministers van Defensie die het vaakst werden geïnterpelleerd. Voor de Palestijnen nam Arafat een prominente rol als bron in. Opmerkelijk was de weergave van de Palestijnse terroristische stem tijdens de Tweede Intifada, bij monde van terreurgroepen als Hamas en Islamitische Jihad.

Het laatste framing device 'de inhoud van foto's' bracht ten slotte een lichte dominantie van foto's ter ondersteuning van de Palestijnse visie aan het licht, zowel in berichten over de Eerste als de Tweede Intifada.

Wat het vóórkomen van de reasoning devices betreft, concludeerden we dat de verantwoordelijkheidsvraag, de consequenties en de potentiële oplossingen explicieter aan bod kwamen in de berichten over de Tweede Intifada.

Uit de resultaten naar het vóórkomen en de inhoud van de framing en reasoning devices, uitgesplitst naar de Eerste en Tweede Intifada, kunnen we bijgevolg besluiten dat er zich wel degelijk verschuivingen tussen beide Intifada's hebben voorgedaan. Hoewel de vaststellingen de verschuivingen in het aan bod komen van de devices onderschrijven, is de richting niet meteen duidelijk. Hiermee bedoelen we dat indien de devices globaal worden beschouwd, we niet kunnen afleiden of de evoluties in het voordeel van de Palestijnse of Israëliëse actor zijn gebeurd. Door de analyse naar het niveau van frames op te tillen, zullen we hieromtrent echter meer klaarheid kunnen scheppen (cfr. infra).

Niet alleen de uitsplitsing naar Intifada's leverde significante resultaten op aangaande het vóórkomen van de framing en reasoning devices. Ook de **onderzochte kranten** onderscheidden zich op bepaalde devices. De verschillen waren echter minder opvallend dan de discrepanties tussen beide Intifada's.

De Financieel Economische Tijd/De Tijd bleek zich in de eerste plaats van de andere dagbladen te onderscheiden met betrekking tot het device 'de labeling van Palestijnse en Israëliëse acties'. Vooral in de beschrijving van Israëliëse acties werd in deze krant, in tegenstelling tot de andere dagbladen, overwegend gebruik gemaakt van een combinatie van negatieve en positieve labels. Ook wat 'de personalisering van Palestijnse en Israëliëse slachtoffers' betreft, werd een verschil geconstateerd. Terwijl de andere dagbladen in ruime mate de Palestijnen personaliseerden, bleef het aandeel bijdragen met vermelding van individuele gegevens over Palestijnse slachtoffers in De FET/De Tijd beperkter. De krant scoorde in vergelijking wel relatief hoog op het personaliseren van Israëliëse slachtoffers.

De studie naar 'het gebruik van bronnen' wees ten slotte uit dat de percentages Israëlische en Palestijnse politieke bronnen in deze krant vrij hoog waren.

Voor De Morgen waren eveneens de resultaten met betrekking tot 'het gebruik van bronnen' opvallend. De krant integreerde in tegenstelling tot de andere dagbladen immers in meer dan de helft van de gepubliceerde artikels een Israëlische militaire bron.

Het Laatste Nieuws en Het Volk lieten zich dan weer opmerken bij de studie van het device 'de labeling van individuen, leiders, groepen'. Terwijl de kwaliteitskranten de Palestijnen overwegend in een combinatie van positieve en negatieve labels beschreven, bleken de populaire kranten de Palestijnse actor eerder positieve labels toe te dichten.

De Standaard liet ten slotte andere resultaten met betrekking tot de labeling van Israëlische 'individuen, leiders en groepen' optekenen. Het percentage negatieve bewoordingen was in deze krant immers opvallend lager dan in de andere dagbladen.

We stelden eveneens vast dat de reasoning devices meer in de kwaliteitskranten dan in de populaire kranten werden behandeld.

Wat de indeling naar kranten betreft, kunnen we bijgevolg concluderen dat de verschillen tussen de bestudeerde dagbladen minder uitdrukkelijk zijn dan de discrepanties tussen de inhouden van berichten over de Eerste en Tweede Intifada. Bovendien is het zeker niet zo dat we een tweedeling populaire versus kwaliteitskranten kunnen maken. Indien er zich verschillen in het aan bod komen van devices voordoen, zijn die meestal op het individuele dagbladniveau te situeren.

Een laatste uitsplitsing met betrekking tot het vóórkomen van de framingelementen gebeurde naar de **conflictpartij van wie de actie uitging**. Vooral in relatie tot de reasoning devices leverde deze indeling verschillen op. Ook met betrekking tot de framing devices constateerden we echter enkele discrepanties.

In de eerste plaats stelden we vast dat alleen de labeling van Palestijnen verschilde naargelang de conflictpartij van wie de actie uitging. Indien Palestijnen als dader van een actie werden geïdentificeerd, werden ze gecombineerd aan positieve en negatieve bewoordingen gelinkt. In artikels waarin Israël's als daders werden aangeduid, bleken Palestijnen meer in feitelijke bewoordingen te worden beschreven. Negatieve beschrijvingen van Palestijnse acties bleken bovendien net iets frequenter voor te komen dan negatieve labels met betrekking tot Israëlische acties. We stelden eveneens vast dat indien een artikel beide partijen als initiator van een actie weergaf, vooral Palestijnse slachtoffers werden gepersonaliseerd, hoewel in deze bijdragen ook melding werd gemaakt van Israëlische slachtoffers. Wat het gebruik van bronnen betreft, constateerden we dat de Palestijnse burger en de Israëlische militaire bron overwegend als bron bij Israëlische acties werden geraadpleegd. Artikels met een centrale Palestijnse actie maakten dan weer meer gebruik van bronnen als Palestijnse terreurgroepen, Israëlische veiligheidsdiensten en Israëlische burgers.

Uit de studie van de reasoning devices bleek dat de 'verantwoordelijkheid voor de (acties binnen) de Intifada's' in de artikels zowel aan de Palestijnen als Israël's werden toegeschreven. Er waren echter toch meer bijdragen waarin de Palestijnen verantwoordelijk werden gesteld, door de ondernomen terreuracties als oorzaak voor de escalatie van het conflict aan te wijzen. Motivaties voor Israëlische schuld waren geënt op de provocatie en onderdrukking van Palestijnen, de bezetting van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook en de ondernomen acties die de spiraal van geweld verder aanzwengelden.

Het device 'de consequenties van (acties binnen) de Intifada's' toonde aan dat in meerdere mate op gevolgen van Palestijnse acties werd ingegaan. Deze consequenties wezen in eerste instantie op het in gevaar brengen van vredesonderhandelingen en permanente oplossingen. Daarnaast was er ook aandacht voor de negatieve implicaties voor de bezette gebieden. De gevolgen van Israëliëse acties waren eveneens op het in gedrang brengen van oplossingen gericht, maar ook het Palestijnse menselijke leed werd beschouwd.

Het laatste reasoning element, 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen', werd iets frequenter volgens het Israëliëse perspectief geformuleerd. Hier bleek echter dat oplossingen sowieso niet erg veel in nieuwsteksten voorkwamen. Indien bijdragen er toch op ingingen, werden er zowel oplossingen op korte als lange termijn beschouwd. De kortetermijnoplossingen dienden de situatie te normaliseren, terwijl meer permanente oplossingen werden vooruitgeschoven. Ook een combinatie van productieve en contraproductieve voorstellen werd in de berichtgeving teruggevonden. Het spreekt voor zich dat vooral de negatieve voorstellen het conflict verder uitholden.

Uit bovenstaande paragrafen kunnen we concluderen dat de indeling naar Palestijnse en Israëliëse acties eveneens een aantal discrepanties blootlegt. Indien we echter de analyse op het niveau van frames beschouwen, kunnen de verschillen beter worden geduid. In wat volgt focussen we dan ook op **de relatie tussen de verschillende elementen en het law and order en injustice and defiance frame**. We bestuderen eventuele discrepanties in het aan bod komen van de frames naargelang de onderzochte Intifada's, kranten en conflictpartijen.

Zo stelden we vast dat het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen' tijdens de Eerste **Intifada** overwegend het IAD-frame weerspiegelden. In de berichten over de Tweede Intifada bleken beide frames in gelijke mate aan bod komen. De 'labeling van Palestijnse en Israëliëse acties' liet andere conclusies optekenen. Tijdens de Eerste Intifada werden zowel het IAD- als LAO-frame ondersteund terwijl de artikels over de Tweede Intifada het LAO-frame significant meer inzetten en het IAD-frame veel minder weerspiegelden. De studie van het device 'de personalisering van Palestijnse en Israëliëse slachtoffers' genereerde resultaten in het voordeel van het Palestijnse IAD-frame. Zowel in de bijdragen over de Eerste als Tweede Intifada bleek dit frame het sterkst aanwezig. Meteen diende wel te worden opgemerkt dat aangaande dit device, het LAO-frame tijdens de Tweede Intifada een sterke opgang kende. In de eerste onderzochte periodes kwam het frame bijna niet aan bod, terwijl de laatste bestudeerde periodes aangeven dat het steeds meer in de Intifadaberichten wordt ingezet. Het 'gebruik van bronnen' duidde op een dominantie van het LAO-frame, waarbij een uitsplitsing naar Intifada geen significante resultaten opleverde. Het laatste framing device, de inhoud van foto's, genereerde dan weer resultaten in het voordeel van het IAD-frame. Zowel tijdens de Eerste als Tweede Intifada was het aandeel foto's dat een IAD-frame ondersteunde het hoogst. Toch zagen we ook een significante stijging tussen beide Intifada's in het vóórkomen van foto's ter weerspiegeling van het LAO-frame.

Wat de framing devices betreft, kunnen we besluiten dat de onderzochte elementen niet eenduidig op een dominantie van het ene frame op het andere wijzen. Dit betekent dat onze Vlaamse kranten zowel tijdens de Eerste als Tweede Intifada de visies van beide partijen weerspiegelen. Toch is het opvallend dat we het gehele plaatje dienen te beschouwen vooraleer we tot deze conclusie kunnen komen. Wanneer we de devices immers apart bestuderen, zien we steeds een dominantie van het ene frame op het andere optreden. Enkel door de puzzelstukjes, zijnde de verschillende devices, samen te leggen, komen we tot een complete weergave van de berichtgeving. Deze maakt duidelijk dat beide partijen toegang tot onze Vlaamse pers hebben gevonden.

Naast de framing devices zijn nog eens drie reasoning devices onderzocht. De onderverdeling naar Intifada's levert ook voor deze devices een aantal verschillende conclusies op. Zo merken we met betrekking tot het element 'de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's' een overwicht van het IAD-frame op tijdens de Eerste Intifada. De meer recente periodes duiden op een gelijk aanbod van het IAD- en LAO-frame. Het device 'de consequenties van (acties binnen) de Intifada's' wijst dan weer op een dominantie van het LAO-frame, zowel tijdens de Eerste als de Tweede Intifada. Het laatste element 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen' resulteert eveneens in het voordeel van het LAO-frame.

Met betrekking tot de reasoning devices kunnen we besluiten dat ook nu geen enkel frame exclusief in de onderzochte berichtgeving wordt weergegeven. Zowel elementen ter ondersteuning van het LAO- als van het IAD-frame komen in de artikelen over de Eerste en Tweede Intifada aan bod. Opvallend is echter dat de reasoning devices allen eerder op het LAO-frame inspelen. Terwijl de framing devices met andere woorden heel verschillend meer bij het LAO- of IAD-frame aansluiten, blijkt dit voor de reasoning elementen minder het geval.

Al bij al moeten we concluderen dat de combinatie van onderzochte framing en reasoning devices een gediversifieerd, maar ogenschijnlijk tamelijk evenwichtig beeld van de Intifadaberichtgeving oproept. We konden op dat punt van de analyse dan wel vermoeden dat de verslaggeving minder gebiased is dan misschien verwacht, door de analyse naar het niveau van de frames op te tillen, konden we meer gerichte uitspraken doen over de integratie van beide frames. Daarbij beschouwden we vijf mogelijke categorieën in het voorkomen van deze frames. Ofwel was het IAD-frame duidelijk of eerder dominant aanwezig, ofwel was het het LAO-frame dat duidelijk of eerder dominant aan bod kwam, ofwel werden beide frames in gelijke mate weerspiegeld.

De uitsplitsing naar Intifada's toonde aan dat de categorieën 'duidelijk dominant' en 'in gelijke mate' slechts beperkt konden worden aangekruist. De andere categorieën daarentegen kwamen wel in ruime mate aan bod. We concludeerden dat tijdens de Eerste Intifada het IAD-frame eerder overwegend in de berichtgeving werd weergegeven. Tijdens de Tweede Intifada was het eerder het LAO-frame dat werd weerspiegeld. We stelden met andere woorden vast, dat hoe minimaal ook het verschil, er een zekere evolutie in de berichtgeving van beide Intifada's was opgetreden. Terwijl tijdens de Eerste Intifada de Palestijnse visie op de Israëlische kijk domineerde, werd uit de longitudinale studie duidelijk dat de rollen en het voorkomen van frames tijdens de Tweede Intifada waren omgekeerd. Israëlische standpunten werden nu eerder geadapteerd ten nadele van de Palestijnse visies.

Verschillen in framing tussen de **onderzochte kranten** waren moeilijker te duiden. Hoewel het na de framingstudie vaststond dat alle kranten op een verschillende manier over de Intifada's berichtten, was een tweedeling kwaliteits- en populaire kranten echter niet van kracht (cfr. supra). Dit betekent dat met betrekking tot de onderzochte devices meestal één krant, maar niet steeds dezelfde, zich van de andere dagbladen onderscheidde.

De Financieel Economische Tijd/De Tijd liet zich opmerken bij de studie naar het device 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties'. Niettegenstaande alle kranten overwegend het LAO-frame aanleunden, bleek het percentage artikelen volgens dit frame in De FET/De Tijd significant groter dan in de andere dagbladen. Ook met betrekking tot het reasoning device 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen' bleken de verschillen tussen de dagbladen vooral toe te wijzen aan De FET/De Tijd. Terwijl alle kranten weliswaar het LAO-frame dominant illustreerden, was het percentage artikelen in dit dagblad weer merkbaar hoger. Het aandeel artikelen volgens het IAD-frame was hier verhoudingsgewijs eveneens in het voordeel van de financieel-economische krant.

Voor De Morgen waren het evenzeer de resultaten met betrekking tot het reasoning device 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen' die de aandacht opeisten. Zoals aangegeven weerspiegelden alle dagbladen dominant het LAO-frame, zo ook De Morgen. Alleen bleek het percentage artikels opgebouwd volgens het IAD-frame nagenoeg gelijk. Terwijl kranten als De Standaard, Het Volk en Het Laatste Nieuws weinig aandacht voor dit Palestijnse frame opbrachten, was dat in De Morgen en ook in De FET/De Tijd niet het geval.

Het Laatste Nieuws liet dan weer opvallende percentages met betrekking tot het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen' optekenen. Terwijl de kwaliteitskranten een redelijk evenwichtige weergave van beide frames vertoonden, weliswaar met een minieme suprematie van het IAD-frame, was het verschil in vóórkomen van beide frames in Het Laatste Nieuws aanzienlijk. Het IAD-frame werd in 2/5 van de artikels dominant weerspiegeld, terwijl het LAO-frame slechts in 14,0% van de bijdragen werd geregistreerd.

Het Volk onderscheidde zich, net als Het Laatste Nieuws, op het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen'. Ook bij deze krant was de dominantie van het IAD-frame merkkelijk groter dan bij de onderzochte kwaliteitskranten.

De Standaard liet ten slotte geen enkele keer significante verschillen ten aanzien van de andere kranten noteren. Dit betekent dat deze krant de algemene bevindingen met betrekking tot de onderzochte devices telkens onderschreef en dat de geregistreerde percentages in dezelfde lijn lagen als die van de meeste andere dagbladen.

Hoewel de verschillende framingelementen reeds een indicatie van de discrepanties tussen kranten aangaven, vroegen we ons af of de resultaten op het frameniveau explicietere resultaten konden genereren. Opnieuw werd nagegaan of het LAO- en IAD-frame 'duidelijk', 'eerder' dominant of 'in gelijke mate' in de onderzochte dagbladen voorkwamen. De cijfers toonden aan dat de 'eerder dominant'-categorieën het vaakst werden teruggevonden. Ook nu konden we met andere woorden stellen dat de berichtgeving in alle kranten oog heeft voor de visies van beide partijen in het conflict. Niettegenstaande het percentage artikels waarin het LAO-frame eerder domineert hoger is in de kwaliteitskranten, blijken de gegevens die het LAO-frame 'duidelijk' ondersteunen lichtjes in het voordeel van de populaire dagbladen. Wat het IAD-frame betreft, zien we een eerder hoog percentage bij Het Volk wat de categorie 'IAD eerder dominant' betreft. Hierdoor domineert deze categorie, wat Het Volk toch enigszins van de andere dagbladen onderscheidt.

Naast de uitsplitsing naar Intifada's en kranten werd ten slotte ook de indeling naar **Palestijnse en Israëlische acties** beschouwd. Hieruit leidden we af dat 'de labeling van individuen, leiders, groepen' niet op een significant voordeel van één van beide frames wees. Dit betekende dat onafhankelijk van wie de actie uitging het IAD-frame iets frequenter voorkwam dan het LAO-frame. Ook het 'gebruik van bronnen' en 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen' toonden geen significante verschillen aan. Zowel bij Israëlische als Palestijnse acties werd nu het LAO-frame in grotere mate door deze devices ondersteund.

De 'labeling van Palestijnse en Israëlische acties' daarentegen maakte wel een aantal discrepanties duidelijk. Indien de actie door de Palestijnen was geïnitieerd, merkten we dat de geregistreerde labels hoofdzakelijk op het LAO-frame waren geënt. De omgekeerde conclusie was van toepassing wanneer het een Israëlische actie betrof. Dan ondersteunden de woordkeuzes het IAD-frame. Hier was het echter frappant dat ongeveer een gelijk percentage labels toch ook nog het LAO-frame weerspiegelden. De 'personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers', 'de inhoud van foto's', 'de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's' en 'de consequenties voor (acties binnen) de Intifada's' gaven

aan dat bij Palestijnse acties het LAO-frame hoofdzakelijk voorkwam, bij Israëlische acties het IAD-frame. Deze vaststellingen waren conform de verwachtingen.

Niettegenstaande een aantal framingelementen geen significante verschillen naargelang de aan bod komende acties aangaven, wezen andere devices dan wel weer op een discrepant vóórkomen van het law and order en het injustice and defiance frame. De beschouwing van de gegevens op frameniveau kon opnieuw bijkomende inzichten in het vóórkomen van beide onderzochte frames genereren. Deze analyse maakte duidelijk dat ook nu de 'eerder dominant'-categorieën in de berichtgeving overheersten. Daarbij bleek het LAO-frame 'eerder dominant' in de berichten waarin een Palestijnse actie centraal stond. Het IAD-frame was 'eerder dominant' in de bijdragen met de klemtoon op Israëlische acties. Het was bovendien opvallend dat bij Palestijnse acties maar liefst 85,3% van de artikels expliciet het LAO-frame weergaven, terwijl bij Israëlische acties slechts 55,5% van de bijdragen het IAD-frame expliciteerden. We konden hieruit afleiden dat bij het lezen van artikels over Palestijnse gewelddaden de schuld heel duidelijk aan de Palestijnse actor werd toegedicht. Berichten over Israëlische geweldacties waren iets minder helder in het toewijzen van schuld.

Hoewel dit framingonderzoek een aantal duidelijke frameverschillen heeft aangetoond, is het vrij moeilijk de resultaten in een globaler perspectief te kaderen. Vragen als hoe de Vlaamse berichtgeving zich verhoudt ten opzichte van de buitenlandse Intifadaberichtgeving en hoe we de vaststellingen bijgevolg dienen te interpreteren, kunnen moeilijk worden beantwoord. Er is immers geen soortgelijk internationaal framingonderzoek voor handen. Het ingezette law and order en injustice and defiance frame zijn dan wel aan een onderzoek van Wolfsfeld (1997) ontleend, de operationalisering en uitwerking van ons en zijn onderzoek zijn echter niet comparatief. Bovendien heeft Wolfsfeld enkel de berichtgeving over de (Eerste) Intifada geanalyseerd waardoor geen evoluties waarneembaar zijn. Ten slotte heeft hij ervoor geopteerd geen gradaties in aanwezigheid van frames op te nemen.

Indien we toch zijn conclusies beschouwen, zien we dat de Amerikaanse pers volgens Wolfsfeld voornamelijk het injustice and defiance frame in de berichtgeving weerspiegelt. De Israëlische pers heeft meer oog voor het law and order frame. Wolfsfeld merkt wel op dat "*competing frames*" zelfs in de Israëlische pers aan bod komen (Wolfsfeld, 1997, p.167-168). Omdat Amerika en Israël echter twee landen zijn die een speciale rol in het Israël-Palestinaconflict vervullen en als betrokken actoren kunnen worden beschouwd, is het weinig relevant de resultaten van onze framinganalyse aan Wolfsfelds conclusies te linken. Wat Wolfsfeld wel opmerkt en door ons onderzoek wordt onderschreven is dat het vrij ongewoon is dat het frame van de 'challenger', hier de Palestijnen, zo expliciet in de berichtgeving aan bod komt.

Omdat er weinig comparatief onderzoek voorhanden is en we bij het uitvoeren van de vooropgestelde methode tot de conclusie zijn gekomen dat nog andere waardevolle gegevens in de berichtgeving kunnen worden geïdentificeerd, lijkt een bijkomende kwantitatieve representatieanalyse aangewezen. Gegevens op basis van een tweede studie kunnen immers nog een breder inzicht in de Intifadaberichtgeving genereren. Terwijl de framinganalyse specifieke devices beschouwt, kunnen aan de hand van een kwantitatieve representatieanalyse andere factoren worden bestudeerd. Dit creëert mogelijkheden tot bijvoorbeeld het onderzoeken van een grotere steekproef artikels. Bij de framingstudie hebben we ons, door de aard van de onderzoeksmethode, immers beperkt tot die berichten waarin een Palestijnse of Israëlische actie dominant voorkomen. Kortberichten en artikels waarin acties als ondergeschikt gegeven worden benaderd, zijn bijvoorbeeld niet weerhouden. Indien we deze bijdragen wel in een onderzoek betrekken, blijkt onze steekproef op basis van dezelfde selectie kranten en periodes, maar liefst 926 artikels te bevatten. Gezien we eerder tot minimale verschillen tussen kranten in de framinganalyse zijn gekomen, lijkt het ons interessant een bijkomende studie op de grotere steekproef bijdragen

uit te werken. Zo kunnen we eventueel toch nog een aantal andere discrepanties tussen onder andere de dagbladen uitdiepen. In hoofdstuk 10 stellen we daarom een kwantitatieve representatieanalyse van dezelfde Intifadaberichtgeving centraal.

Hoofdstuk 10: De representatie van Palestijnen en Israël's tijdens de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers: een kwantitatieve inhoudsanalyse

Inleiding

In dit hoofdstuk focussen we op een kwantitatieve inhoudsanalyse naar de representatie van Israël's en Palestijnen binnen de Intifadaberichtgeving. We gaan hierbij na of conclusies van eerdere onderzoeken in verschillende landen en continenten, kunnen worden doorgetrokken tot op het niveau van onze Vlaamse pers. Aan de hand van deze studie worden eventuele gelijkenissen en discrepanties in representatie duidelijk.

We concentreren ons op de verslaggeving met betrekking tot de Eerste en Tweede Intifada omdat ons eerste onderzoek rond framing eveneens deze periodes centraal stelt. Gezien beide studies op de inhoud van journalistieke teksten focussen en dezelfde berichtgeving tot onderwerp hebben, kunnen eventueel overkoepelende conclusies worden gemaakt.

In wat volgt duiden we de doelstelling van dit onderzoek en verklaren we het gehanteerde onderzoeksontwerp en de gebruikte onderzoeksmethode. We staan kort stil bij de betrouwbaarheid en validiteit van onze studie om uiteindelijk de onderzoeksresultaten naar voor te brengen.

1 Probleemstelling

1.1 Doelstelling

Uit het literatuuroverzicht met betrekking tot representatie is gebleken dat media een bepalende rol spelen bij de publieke beeldvorming over een conflict. Verschillende onderzoeken naar de representatie van Israël's en Palestijnen in de mediaberichtgeving, en meer bepaald in kranten of op televisie, over de Eerste en Tweede Intifada hebben aangetoond dat beide partijen in het conflict in ongelijke mate aan bod komen. Redenen hiervoor kunnen zowel bij de nieuwsmedia als bij de betrokken partijen worden gezocht. Vast staat dat voornamelijk de Palestijnen op een negatieve manier in nieuwsteksten naar voor komen. Door het uitvoeren van zelfmoordacties en terroristische aanslagen verlammen zij de Israëlische samenleving. Israël's daarentegen reageren op het door de Palestijnen geïnitieerde geweld om de eigen veiligheid te waarborgen. Er wordt dan ook eerder in positieve bewoordingen naar de Israël's verwezen.

De gevolgen van dit soort berichtgeving zijn vérstrekkend. Niet enkel de publieke opinie wordt in een bepaalde richting gestimuleerd, maar bijvoorbeeld ook de uitgangspositie van beide partijen bij vredesbesprekingen wordt beïnvloed. De representatie van Palestijnen als 'de slechten' en Israël's als 'de goeden' in het conflict, heeft gevolgen voor de positie waarin beide partijen hun vredesonderhandelingen aanvangen. Mooi voorbeeld zijn de Camp David-besprekingen van 2001 (cfr. supra). Terwijl de media het steeds weer over het genereuze aanbod van Barak hebben, is achteraf pas de ware toedracht van dit voorstel duidelijk geworden. Ondertussen zijn de Palestijnen wel als de partij die het genereuze aanbod afwimpelde in de media gebracht. Deze voorbeelden tonen meteen de maatschappelijke relevantie aan van representatieonderzoek naar Israël's en Palestijnen.

Een kritische noot bij deze vaststellingen is dat het onderzoek naar representatie in het verleden heel vaak op Israëlische en Amerikaanse media heeft gefocust. Pas recent zijn ook een aantal studies naar de berichtgeving over de Intifada's in Europese landen (en dan

voornamelijk in Groot-Brittannië) opgezet. Het is echter opvallend dat krantenonderzoek slechts sporadisch is uitgevoerd. Bovendien is het bestaande krantenonderzoek enkel op Israëlische en Amerikaanse media geënt. Meteen hebben we ook de grootste 'missing' in het bestaande Intifada-onderzoek geïdentificeerd. In dit opzicht is een studie naar de representatie van Israël's en Palestijnen tijdens de Eerste en Tweede Intifada in kranten theoretisch zeer relevant.

Bovendien blijkt dat slechts weinig onderzoek zich op beide Intifada's heeft toegespitst waardoor eventuele verschillen of een evolutie in berichtgeving worden genegeerd. Ook hier is er met andere woorden ruimte om het bestaande onderzoek verder aan te vullen. Door aan de hand van dezelfde analyse (op basis van eenzelfde codeboek) de berichtgeving over beide Intifada's te onderzoeken kunnen eventuele discrepanties of evoluties (rekening houdende met de context waarin de Intifada's plaatsvinden) worden aangetoond.

Bijgevolg stellen we ons tot doel om onderzoek te doen naar de representatie van Israël's en Palestijnen in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse kranten De Standaard, De Morgen, De Financieel Economische Tijd/De Tijd, Het Laatste Nieuws en Het Volk. We opteren om ons onderzoek te focussen op de Eerste en Tweede Intifada om eventuele gelijkenissen of discrepanties met voorgaande onderzoeken te kunnen duiden. Gezien deze studies zich ook op Intifadaberichtgeving concentreren, lijkt het ons meest plausibel om eveneens deze periodes te bestuderen.

1.2 Vraagstelling

De centrale vraag in ons onderzoek is hoe Israël's en Palestijnen in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers worden gerepresenteerd. Deze vraagstelling is ontleend aan de theoretische en empirische inzichten die in het voorafgaande literatuuronderzoek aan bod zijn gekomen.

Gezien deze centrale vraag op representatie focust en representatie aan de hand van verschillende componenten dient te worden nagegaan (zie hoofdstukken 6 en 7), is een onderverdeling van de centrale vraag in deelvragen aangewezen. In wat volgt zetten we de verschillende onderzoeksvragen op een rijtje:

Met betrekking tot het vóórkomen van algemene en specifieke context:

- 1 In welke mate komt algemene context in de Intifadaberichtgeving aan bod? Welke contextfactoren worden vermeld en zijn deze elementen in de onderzochte berichtgeving uitgebreid behandeld?
- 2 Verschilt de contextualisering naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?
- 3 In welke mate komt specifieke context bij acties in de Intifadaberichtgeving aan bod?
- 4 Verschilt het weergeven van specifieke context naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?

Met betrekking tot het woordgebruik:

- 5 Welke labels komen met betrekking tot de Israël's en de Palestijnen in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voor?
- 6 Welke labels komen met betrekking tot Israëlische en Palestijnse acties in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voor?
- 7 Primeert het label 'betwist' op 'bezet' en de labels 'nederzettingen' en 'buurten' op 'kolonies'?

Met betrekking tot de weergave van slachtoffers:

- 8 Worden Israël's en Palestijnen in titels als dader of slachtoffer geprofileerd?

- 9 Verschilt het vóórkomen van Palestijnse en Israëlische daders in titels naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?
- 10 Verschilt het vóórkomen van Palestijnse en Israëlische slachtoffers in titels naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?
- 11 In welke mate wordt in onze pers op cumulatieve slachtofferaantallen ingegaan?
- 12 Worden persoonlijke gegevens met betrekking tot Israëlische en Palestijnse slachtoffers vermeld?
- 13 Verschilt de taal waarin naar Palestijnse en Israëlische slachtoffers wordt gerefereerd?

Met betrekking tot het aan bod komen van bronnen:

- 14 In welke mate komen Israëlische, Palestijnse en andere bronnen in de Intifadaberichtgeving aan bod?
- 15 Verschilt het bronnengebruik naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?
- 16 In welke mate komen Palestijnse en Israëlische politieke, media-, veiligheids-, burger-, militaire, terreur- en andere bronnen in de Intifadaberichtgeving aan bod? Zijn er verschillen naargelang onderzochte kranten en Intifada's waarneembaar?
- 17 Welke Israëlische militaire bronnen komen in de onderzochte kranten aan bod?
- 18 Welke Palestijnse terroristische bronnen komen in de onderzochte kranten aan bod?
- 19 Welke Palestijnse, Israëlische en andere politieke bronnen komen in de onderzochte kranten aan bod?
- 20 Welke Palestijnse, Israëlische en andere mediabronnen komen in de onderzochte kranten aan bod?
- 21 Welke Palestijnse en Israëlische burgers komen in de onderzochte kranten aan bod?
- 22 Welke Palestijnse en Israëlische veiligheidsbronnen komen in de onderzochte kranten aan bod?

2 Onderzoeksontwerp

2.1 Omschrijving van de steekproef

De doelstelling van ons onderzoek is het nagaan van de representatie van Israël's en Palestijnen tijdens de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers. Net zoals bij het framingonderzoek is het ten gevolge van beperkingen in tijd en middelen niet mogelijk alle kranten en alle relevante berichtgeving met betrekking tot dit onderwerp te onderzoeken. Ook nu dienen dus weer keuzes te worden gemaakt. Gezien we eventueel overkoepelende beschouwingen met betrekking tot de framing- en representatiestudie willen opnemen, is het echter aangewezen dezelfde onderzoeksperiodes en kranten te bestuderen. In hoofdstuk 9 is reeds uitgebreid op de selectie van deze dagbladen en periodes ingegaan.

Uiteindelijk bestaat onze steekproef uit de kranten De Standaard, De Morgen, De Financieel Economische Tijd/De Tijd, Het Volk en Het Laatste Nieuws. De onderzochte periodes zijn wat betreft de Eerste Intifada 1 oktober 1987 tot en met 31 maart 1988, 1 oktober 1989 tot en met 31 maart 1990 en 1 oktober 1991 tot en met 31 maart 1992. Voor de Tweede Intifada wordt de keuze bepaald op de periodes 1 oktober 2000 tot en met 31 maart 2001, 1 oktober 2002 tot en met 31 maart 2003, 1 oktober 2004 tot en met 31 maart 2005.

Enkel de artikels over de Intifada zijn in onze analyse opgenomen. Dit betekent dat artikels over verkiezingen, vredesonderhandelingen ... indien ze geen rechtstreekse link met de

Intifada leggen, niet in de analyse worden betrokken. We willen daarom nog eens benadrukken dat dit onderzoek uitspraken wil doen over de Intifadaberichtgeving en niet over de gehele representatie van Israël's en Palestijnen in Vlaamse kranten.

In tegenstelling tot het framingonderzoek stratificeren we niet verder naar artikeltype en dominantie. Dit betekent dat ook kortberichten in de analyse worden betrokken, net als artikels waarin de Palestijnse of Israëlische actie niet centraal staat.

Voor de framingstudie was het van belang artikels met een zekere lengte te weerhouden om de kans op het voorkomen van framingelementen te vergroten. Gezien kortberichten te beperkt zijn in tekst en dus weinig devices integreren, werden ze in die analyse niet weerhouden. Voor het representatieonderzoek hoeft de lengte van de artikels echter geen obstakel te zijn.

Nog voor dit onderzoek is het minder belangrijk dat de aan bod komende acties het hoofddeel van de nieuwstekst uitmaken omdat de onderzochte variabelen minder specifiek in relatie tot deze acties staan.

2.2 De keuze voor het soort onderzoek en de concrete uitwerking van het onderzoek

2.2.1 Kwantitatieve versus kwalitatieve inhoudsanalyse

Uit de doel- en vraagstelling is duidelijk geworden dat we ons onderzoek focussen op de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers. Meer bepaald de representatie van Israël's en Palestijnen is onderwerp van studie. Gezien de inhoudsanalyse specifiek op de studie van mediacontent is geënt, blijkt ze de meest aangewezen onderzoeksmethode.

Heel wat auteurs hebben zich in het verleden op de inhoudsanalyse toegelegd. Eén van de meest geciteerde definities is ontleend aan Berelson (1971, p.18). Hij stelt dat "*content analysis is a research technique for the objective, systematic, and quantitative description of the manifest content of communication*". McQuail (2005, p.551) sluit zich bij deze definitie aan door eveneens het systematische, kwantitatieve en objectieve aspect van inhoudsanalyse te benadrukken. In de definitie van Krippendorff (1980, p.21) worden de eigenschappen 'systematisch' en 'objectief' dan weer onder de noemer 'repliceerbaar' vermeld: "*Content analysis is a research technique for making replicable and valid inferences from data to their context*". Opvallend is dat repliceerbaarheid niet uitdrukkelijk aan 'manifeste' media-inhoud wordt gekoppeld. Krippendorff (1980, p.21) stelt dan ook dat inhoudsanalyse niet enkel een methode is om manifeste media-inhouden te onderzoeken. Volgens hem heeft Berelson het begrip 'manifest' in zijn definitie opgenomen om het belang van intersubjectieve betrouwbaarheid te benadrukken. Hierdoor zijn echter heel wat auteurs op een verkeerd spoor gezet en hebben ze zonder meer aangenomen dat latente media-inhouden niet via inhoudsanalyse kunnen worden onderzocht. McQuail (2005, p.551) meent dat hoewel inhoudsanalyse inderdaad een ruimere toepassing kent dan enkel het onderzoek naar manifeste inhoud, deze onderzoeksmethode toch niet de ideale manier is om onderliggende betekenissen in mediaboodschappen bloot te leggen.

Neuendorf (2002, p.10) definieert inhoudsanalyse als volgt: "*Content analysis is a summarizing, quantitative analysis of messages that relies on the scientific method (including attention to objectivity-intersubjectivity, a priori design, reliability, validity, generalizability, replicability, and hypothesis testing) and is not limited as to the types of variables that may be measured or the context in which the messages are created or presented*". Meteen is duidelijk dat Neuendorf (2002, p.10) een aantal belangrijke aspecten van inhoudsanalyse aanhaalt. In de eerste plaats is er de verwijzing naar objectiviteit. Ook voorgaande auteurs hebben op het belang van objectiviteit in de betekenis van intersubjectiviteit gewezen. Daarnaast staan ook begrippen als betrouwbaarheid en validiteit centraal. Reeds in het framingonderzoek hebben we op deze concepten gefocust. Terwijl validiteit te maken heeft met de geldigheid van het onderzoek, verwijst betrouwbaarheid naar consistentie in

onderzoekresultaten onafhankelijk van codeur of van het tijdstip waarop de meting wordt uitgevoerd. Veralgemeenbaarheid duidt vervolgens op externe validiteit. In welke mate zijn de gevonden resultaten significant voor een grotere populatie? Repliceerbaarheid ten slotte focust op het bekomen van identieke resultaten indien eenzelfde onderzoek opnieuw wordt uitgevoerd. Terwijl Krippendorff (1980) objectiviteit aan repliceerbaarheid koppelt, meent Neuendorf beide concepten toch duidelijk van elkaar te kunnen onderscheiden.

Hoewel bovenstaande auteurs in hun definities op de kwantitatieve inhoudsanalyse focussen, bestaat ook de kwalitatieve inhoudsanalyse als onderzoeksmethode. Deze methode bouwt verder op de idee dat mediaboodschappen naast de manifeste inhoud eveneens latente data verspreiden (cfr. supra, McQuail, 2005; Krippendorff, 1980). De kwalitatieve inhoudsanalyse verschilt bijgevolg op een aantal kenmerken van de kwantitatieve inhoudsanalyse. Ze wordt meestal toegepast op een kleine steekproef die niet toelaat resultaten in procenten uit te drukken. De methode is ook meer interpretatief: *"Interpretations are more often made as part of the analytic process whereas in quantitative analysis the interpretations are more likely to follow the analytic procedure"*. Verder gaat er dus meer aandacht uit naar de latente betekenissen in mediaboodschappen, worden meer complexe thema's betrokken en zijn de onderzochte categorieën minder geformaliseerd dan bij een kwantitatieve inhoudsanalyse het geval is⁸³ (Berelson, 1971).

Wij opteren voor een kwantitatieve inhoudsanalyse, gecombineerd met een aantal kwalitatieve componenten, als onderzoeksmethode voor het eigen onderzoek. Berelson (1971, p.115) stelt immers dat het selecteren van citaten en illustraties om de rapportering van kwantitatieve onderzoekresultaten wat levendiger en leesbaarder te maken, bezwaarlijk kwalitatief onderzoek kan worden genoemd. Ook het selecteren, definiëren en operationaliseren van variabelen op basis van een kwalitatief vooronderzoek, maakt van het eigenlijke onderzoek geen kwalitatieve studie. Gezien een aantal variabelen als gevolg van een kwalitatief vooronderzoek in onze studie zijn betrokken, spreken we daarom liever van een kwantitatieve inhoudsanalyse gecombineerd met een aantal kwalitatieve componenten. Ook in de uiteindelijke rapportering zullen deze variabelen kwalitatief worden beschouwd.

2.2.2 Het registratieformulier, het codeboek met de operationalisering van de variabelen en de codeerinstructies

Het registratieformulier

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat heel wat variabelen bijdragen tot de representatie van Israël's en Palestijnen in de pers. Vooral de variabelen algemene en specifieke context, woordgebruik, slachtoffer-/daderrol en bronnen zijn bepalend. Daarom wordt besloten het registratieformulier hoofdzakelijk rond deze variabelen op te bouwen.

Bij het opstellen van dit formulier blijkt, net als bij de framingstudie, een keuze tussen twee methodes om deze variabelen te meten, noodzakelijk. Er is de mogelijkheid om de variabelen op een open of gesloten manier te registreren.

Met betrekking tot de variabele algemene context betekent dit dat de codeurs of vrij kunnen bepalen wat zij als context beschouwen of een aantal categorieën aangereikt krijgen. Een proefcodering maakt duidelijk dat in een open codering heel wat contextuele factoren over het hoofd worden gezien. Daarom besluiten we een aantal categorieën bij deze variabele op te nemen. Het bepalen van deze categorieën gebeurt op basis van een vooronderzoek en een grondige literatuurstudie. De categorieën zijn ook voorgelegd aan Dr. John Richardson van de Universiteit van Loughborough (Groot-Brittannië), die heeft meegewerkt aan een representatieonderzoek naar de Israël's en Palestijnen op BBC. Hij heeft eveneens voor de

⁸³ Omdat ons eigen onderzoek aan de hand van een kwantitatieve inhoudsanalyse wordt uitgevoerd, gaan we verder niet dieper in op de kwalitatieve inhoudsanalyse.

nodige input gezorgd waardoor uiteindelijk 14 categorieën voor de variabele context zijn weerhouden.

Deze categorieën zijn:

- (1) Illegaliteit van Joodse kolonies,
- (2) De aanwezigheid van Israëlische checkpoints,
- (3) Het uitbouwen van een wegnennetwerk, uitsluitend voor kolonisten,
- (4) Israël's bezetten Palestijnse gebieden,
- (5) De onteigening van Palestijnse gronden,
- (6) Amerikaanse betrokkenheid en hulp voor Israël's,
- (7) Het zionisme als rechtvaardiging voor het inpalmen van Palestijnse gronden,
- (8) De holocaust als rechtvaardiging voor het inpalmen van Palestijnse gronden,
- (9) De islam rechtvaardigt de Palestijnen om tegen Israël op te komen,
- (10) Ongelijke verdeling watervoorraden, (zie kaderstuk 8)
- (11) Het bestaan van een vluchtelingenprobleem,
- (12) De moeilijke status van Jeruzalem, (zie kaderstuk 7)
- (13) Israël's handelen om de eigen veiligheid te waarborgen,
- (14) Israël's handelen als reactie op Palestijnse terreur.

Er wordt echter de optie opengelaten om relevante contextuele informatie, niet opgenomen onder de variabele 'context', zelf aan te vullen.

Kaderstuk 7: De moeilijke status van Jeruzalem

De status van Jeruzalem is voor de Palestijnen en de Israël's één van de meest heikele onderhandelingspunten. Beide partijen claimen Jeruzalem immers als hoofdstad vanuit een religieuze optiek. In de Oslo-akkoorden, maar ook in de daaropvolgende akkoorden, werd het onderwerp niet aangeraakt wegens te delicaat en een gevaar voor het bereiken van een compromis (Breger, 1994). Dit neemt niet weg dat de kwestie Jeruzalem in toekomstige vredesonderhandelingen toch prioriteit zal moeten genieten, wil men tot een permanente vrede komen. Vanuit die optiek zochten een aantal auteurs reeds naar mogelijke oplossingen voor het probleem.

Emmett (1997, p. 16-27) introduceert drie mogelijke denkpistes. Volgens hem kan het probleem 'Jeruzalem' opgelost worden door de stad onder internationaal bestuur te plaatsen. Wellicht zal Israël deze oplossing nooit aanvaarden omdat het betekent dat de staat afstand moet doen van 'haar' hoofdstad. Er zou dus heel wat druk van buitenaf nodig zijn om dit idee door te voeren, druk die er waarschijnlijk niet zal komen. Nog een mogelijkheid is het bestuur in handen te geven van ofwel de Palestijnen ofwel de Israël's. Dit kan, als de andere partij het gezag ten minste aanvaardt. Gezien de historische achtergrond lijkt dit een utopie. Een laatste idee is dat Palestijnen en Israël's gezamenlijk de stad besturen. Dit lijkt de enige oplossing die voor beide groepen aanvaardbaar is. Concreet zou het betekenen dat Joodse buurten in Oost-Jeruzalem deel uitmaken van Israël en Arabische buurten, die nu wijdverspreid zijn over heel Jeruzalem, van Palestina. We spreken hier met andere woorden over een opdeling van Jeruzalem. Wordt voor deze piste geopteerd dan betekent dit dat Palestijnen en Israël's rond de tafel zullen moeten zitten en vastleggen welk gebied onder welk bestuur komt. De verdeling zou rekening moeten houden met de huidige situatie eerder dan dat vroegere 'bezittingen' in rekening worden gebracht. Palestijnen geven met andere woorden West-Jeruzalem op en ook een aantal gebieden in Oost-Jeruzalem waar nu Joodse kolonies zijn opgetrokken, Israël kan zich terugtrekken uit de resterende nederzettingen in Oost-Jeruzalem en de nederzettingenpolitiek in deze buurt stopzetten. De idee van verdeling houdt echter ook in dat heilige sites, afhankelijk van in welk gebied ze geografisch gesitueerd zijn, onder Palestijns of Israëli's bestuur komen. Als de verdeling - zoals hierboven werd voorgesteld - wordt aanvaard, betekent dit dat de Tempelberg onder Arabisch gezag blijft. Wellicht een punt waar Israël's over kunnen vallen. Belangrijk om op te merken is dat de idee van aflijning niet impliceert dat de andere partij geen toegang meer zou krijgen tot deze gebieden.

Khalidi (2001) meent dat, vooraleer er over mogelijke oplossingen kan worden gesproken, er eerst iets moet veranderen aan de concrete leefsituatie in Jeruzalem. Palestijnen en Israëli's zullen elkaars aanwezigheid in Jeruzalem moeten aanvaarden en zich verdraagzaam tegenover elkaar opstellen. Beide partijen dienen eveneens de stad als hoofdstad te zien van zowel Palestijnen als Israëli's. En een laatste vereiste is het onbeperkt toegang verlenen aan iedereen, om het even welk geloof ze aanhangen, die de heilige plaatsen in Jeruzalem wil bezoeken. Pas dan kan worden gezocht naar een oplossing die voor beide groepen aanvaardbaar is. Volgens Khalidi (2001, p.84) valt deze oplossing eveneens te situeren in het erkennen door Israël van Jeruzalem als hoofdstad van Palestina en het ondersteunen van de Palestijnse soevereiniteit over het hoofdzakelijk Arabische Oost-Jeruzalem. De Palestijnen en ook de rest van de wereld kunnen Jeruzalem dan als hoofdstad van Israël beschouwen en Israëli's bestuur over de rest van Jeruzalem aanvaarden. In tegenstelling tot Emmett ziet Khalidi geen graten in een internationaal bestuur over de hele stad of in het bestuur van één van beide conflicterende groepen. Wat wel een mogelijkheid inhoudt, is het aanstellen van een internationaal gezag dat zeggenschap heeft over de heilige sites die, zoals hierboven even kort werd aangehaald, het echte knelpunt van onderhandelingen vormen.

De praktijk zal echter moeten uitwijzen of de oplossing van landdeling uitvoerbaar is. Want zullen Israëli's bereid zijn de kolonies in Oost-Jeruzalem op te geven en het bestuur over deze regio aan Palestijnen overlaten? En zullen de Palestijnen hun aansprakelijkheid op delen van West-Jeruzalem zomaar laten vallen? Want dit betekent dat Palestijnse vluchtelingen niet meer zouden kunnen terugkeren naar hun oorspronkelijke habitat. Het staat vast dat Palestijnen, indien ze hier al mee akkoord gaan, zeker een vergoeding voor het verlies aan bezit zullen eisen.

Wanneer de kwestie Jeruzalem bovendien in een breder kader van binationalisme of de tweestatenoplossing wordt bekeken, moet worden vastgesteld dat de aanvaarding van landdeling ook afhankelijk is van welke optie wordt nagestreefd. Indien men effectief twee staten beoogt zal de verdeling van Jeruzalem in de praktijk wellicht ook moeilijk haalbaar zijn.

Kaderstuk 8: De suprematie over waterbronnen

Hoewel de toegang tot waterbronnen geen hoofdrol speelt in het bereiken van een compromis tussen Palestijnen en Israëli's, valt het als gegeven niet te negeren. Al van bij de stichting van de staat Israël houden Israëli's rekening met de aanwezigheid van water voor het aflijnen van grenzen. Omdat Palestina geen andere economische bronnen zoals kolen of olie herbergt, is water van bij het begin ontzettend belangrijk. Vooral de waterbronnen op de Westelijke Jordaanoever zijn gezien hun geografische ligging voor de Israëli's zeer aantrekkelijk. Israël is dan ook voorstander van gedeeltelijke of gehele annexatie van deze Westelijke Jordaanoever. Het maakt het hen immers mogelijk om toezicht te houden op het waterverbruik van de Palestijnen en om eventuele vervuiling tegen te gaan. Maar door annexatie wordt vooral het water voor Joods gebruik opengesteld (Elmusa, 1996, p.69-78). Doordat de Israëli's zich de brongebieden op de Westelijke Jordaanoever toeëigenen, worden Palestijnen met onvoldoende watervoorraden en droogte geconfronteerd. Niettegenstaande dit voor de Palestijnen een belangrijk gegeven is om de Westelijke Jordaanoever in handen te houden, speelt er ook nog een andere overweging. Het gebied is immers ook onontbeerlijk voor de stichting van een eventuele Palestijnse staat. Indien Israël niet afziet van annexatie van de 'waterbrongebieden', komt een binationalistische oplossing sterk onder druk te staan. Palestijnen zullen immers blijven streven naar een Palestijnse staat die de volledige Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook omvat.

Wat de variabele 'woordgebruik' betreft, constateren we aan de hand van een proefcodering dezelfde problemen als bij de variabele 'context'. Ook hier opteren we om een uitgebreide lijst woorden in het registratieformulier op te nemen. Deze woorden zijn op dezelfde manier als bij de variabele context geselecteerd.

De variabele 'slachtoffer-/daderrol' verschilt enigszins van voorgaande variabelen omdat die heel wat minder subjectief is. Door na te gaan of Palestijnen en Israëli's in de kop, de lead en het artikel als slachtoffer of als dader worden vermeld, kan deze variabele op een effectieve manier worden geregistreerd. We focussen vervolgens specifiek op het aan bod komen van Palestijnse en Israëlische slachtoffers, waarbij de codeurs noteren of slachtoffers van beide partijen enkel in het artikel of ook in de titel aan bod komen. We besteden ook aandacht aan de biografische gegevens die met betrekking tot de slachtoffers worden vermeld.

De variabele 'bronnen' besluiten we, in tegenstelling tot de voorgaande variabelen, via open codering na te gaan. Dit betekent dat de codeurs zelf registreren welke bronnen er in de artikels aan bod komen. Uit een proefcodering blijkt dat de codeurs deze variabele op een adequate manier kunnen registreren en dat een indeling naar categorieën bijgevolg niet nodig is.

Ook de variabele 'specifieke context' registreren we via de inductieve methode. Deze variabele gaat na of er argumentatie voor de nieuwsfeiten aan bod komt. De codeurs wordt gevraagd het nieuwsfeit of de verschillende nieuwsfeiten te noteren en aan te geven of er al dan niet argumentatie voor deze feiten in het artikel wordt gegeven. Indien dit het geval is, wordt deze informatie ook geregistreerd.

Naast bovenstaande variabelen worden eveneens een aantal steekproefbeschrijvende variabelen zoals artikeltype, artikelvorm, plaats, dominantie ... in het registratieformulier geïntegreerd. Het uiteindelijke registratieformulier (cfr. bijlage 4), dat zeer uitgebreid is (13 blz.), laat toe zowel uitspraken op het niveau van kranten als op het niveau van artikels te doen.

Het codeboek met operationalisering

Vooraleer met het onderzoek wordt gestart, zijn de codeurs via een aantal codeurtrainingen met het codeboek vertrouwd gemaakt. Dit codeboek omvat alle operationalisering van de te onderzoeken variabelen en categorieën. Operationele definities concretiseren begrippen door ze te vertalen in direct waarneembare termen (Verschuren, 1996, p.97). Hoe die vertalingen gebeuren, is volgens Wester en van Selm (2006, p.137) afhankelijk van het theoretisch perspectief dat wordt gehanteerd. *"Many concepts have more than one dimension in their meaning, and almost all have a number of ways in which one or more of those dimensions of meaning can be measured"* (Riffe, Lacy en Fico, 1998, p.106). Het is uiteindelijk aan de onderzoeker om te beslissen hoe de definiëringen en operationalisering worden opgesteld. De validiteit (cfr. infra) van het onderzoek dient echter steeds voor ogen te worden gehouden (Neuendorf, 2002, p.50-51).⁸⁴

Ook belangrijk om te vermelden is dat iedere codeur aan de hand van een doorschuifstelsel de te coderen weken en kranten krijgt opgelegd. Door gebruik te maken van een roulatiesysteem wordt vermeden dat één codeur bijvoorbeeld enkel De Standaard in de periode van de Eerste Intifada codeert. Op die manier wordt gewinning met de krant uitgesloten.

⁸⁴ De operationalisering van de variabelen en categorieën, door ons uitgewerkt, is in bijlage 5 terug te vinden. Het registratieformulier is in bijlage 4 opgenomen.

3 Betrouwbaarheid en validiteit

In hoofdstuk 9 zijn we reeds uitgebreid op de concepten betrouwbaarheid en validiteit ingegaan. Beide zijn parameters voor de kwaliteit van het onderzoek.

Kort herhaald heeft **validiteit** betrekking op de geldigheid van het onderzoek: meten we wel wat we willen meten? Toegepast op dit onderzoek kunnen we de vraag stellen of onze onderzoeksvariabelen de representatie van Israëli's en Palestijnen tijdens de Eerste en Tweede Intifada op een adequate manier weergeven. Indien we de indicatoren van validiteit beschouwen, namelijk de representativiteit van de steekproef, het juiste gebruik van statistische analyses en de operationalisering van de aan bod komende concepten (cfr. Wester en van Selm, 2006, p.137) menen we aan deze 'validiteitsmaten' te hebben voldaan. Onze steekproef is immers op een representatieve manier samengesteld, de theoretische begrippen zijn via operationalisering en definities naar de empirie vertaald en op elkaar afgestemd (cfr. bijlage 5) en in de statistische verwerking zijn enkel technieken ingezet die van toepassing zijn op de gebruikte nominale onderzoeksvariabelen. We kunnen met andere woorden spreken van een hoge geldigheid van onze studie.

Betrouwbaarheid heeft dan weer te maken met reproduceerbaarheid en de mate waarin herhaling van de studie dezelfde resultaten oplevert (Wester en van Selm, 2006, p.137). Deze betrouwbaarheid kan onder andere aan de hand van Kappa-coëfficiënten worden nagegaan⁸⁵. Een Kappa kleiner dan 0,45 geeft aan dat de overeenstemming tussen de codeurs zwak is, een Kappa tussen 0,45 en 0,75 betekent dat de coderingen matig tot goed overeenstemmen, een Kappa-waarde hoger dan 0,75 is uitstekend. Er dient zowel een betrouwbaarheidstest op de selectie van artikels als op de eigenlijke onderzoeksvariabelen te worden uitgevoerd.

De *betrouwbaarheidstest met betrekking tot de selectie van artikels* is op basis van 26 ad random geselecteerde artikels gebeurd. De codeurs werden gevraagd aan te geven of de gepresenteerde artikels al dan niet in de uiteindelijke analyse dienden te worden betrokken. Een kappa van 0,87 toont aan dat alle codeurs goed beoordeelden welke artikels al dan niet deel uitmaakten van de te analyseren steekproef. De *betrouwbaarheidstest op het registratieformulier* werd aan de hand van tien artikels nagegaan. Doordat het registratieformulier zeer omvangrijk is, werd uit praktische redenen voor dit aantal geopteerd. Deze artikels werden niet toevallig uitgekozen, aangezien van een aantal variabelen werd verwacht dat die niet courant in de pers aan bod komen. De variabele context, waar de codeurs verschillende opties konden aanduiden, bleek zo'n variabele te zijn. Bijvoorbeeld het uitbouwen van een wegennetwerk uitsluitend voor kolonisten, wordt zelden als contextuele informatie meegegeven. Indien we de betrouwbaarheid op deze deelvariabele wilden nagaan, was het belangrijk artikels in de betrouwbaarheidstest te integreren die deze informatie vermeldde.

Er werd op alle variabelen, uitgezonderd op het woord- en bronnengebruik, een betrouwbaarheidstest uitgevoerd. Het was immers praktisch onmogelijk om voor alle verschillende woorden en bronnen een betrouwbaarheid te meten. Lauf (2001, p.60) geeft aan dat dit geen probleem voor de algemene betrouwbaarheid van het onderzoek hoeft te zijn.

⁸⁵ Gezien we in hoofdstuk 9 de betrouwbaarheidsmaten uitgebreid hebben vermeld, gaan we er in dit deel slechts beperkt op in. Ook het representatieonderzoek bestaat net als de framingstudie grotendeels uit nominale variabelen waardoor de Kappa-coëfficiënten de meest aangewezen betrouwbaarheidsmaat zijn.

Volgende Kappa's zijn voor de onderzochte variabelen vastgesteld:

Tabel 81: De berekende Kappa's voor de variabelen in het representatieonderzoek

Variabele	Kappa	Variabele	Kappa	Variabele	Kappa
Krant	1	Actie	0,67	Israëlische slachtoffers in titel	0,91
Periode	1	Argumentatie	0,59	Israëlische slachtoffers in artikel	0,88
Plaats	1	Voor en na argumentatie	0,60	Palestijnse slachtoffers cumulatief	0,94
Artikelvorm	1	Slachtoffer-/daderrol lead	0,53	Palestijnse slachtoffers cumulatief in titel	0,87
Artikeltipe	1	Palestijnse slachtoffers	0,94	Israëlische slachtoffers cumulatief	0,98
Dominantie	0,77	Palestijnse slachtoffers in titel	0,81	Israëlische slachtoffers cumulatief in titel	0,94
Bron	0,81	Palestijnse slachtoffers in artikel	0,84		
Foto	1	Israëlische slachtoffers	0,95	Slachtoffer-/daderrol kop ⁸⁶	1

We zien dat alle variabelen een Kappa hoger dan 0,75 scoren, wat wijst op een uitstekende codeurovereenstemming, uitgezonderd de variabelen 'Argumentatie', 'Voor en na argumentatie' en 'Slachtoffer-/daderrol lead'. Voor de eerste twee variabelen stelt er zich geen groot probleem aangezien de Kappa's nog op een goede betrouwbaarheid wijzen. Bovendien zijn deze variabelen niet altijd eenduidig in het artikel terug te vinden. De codeurs dienen zelf de tekst te analyseren en te interpreteren om al dan niet te besluiten of er argumentatie bij een bepaalde actie aanwezig is. In die zin zijn de bekomen Kappa's te verantwoorden.

De Kappa voor de variabele 'Slachtoffer-/daderrol lead' is echter aan de lage kant. Uit de codeurtrainingen was bovendien naar voor gekomen dat heel wat codeurs moeite hadden om deze variabele op de goede manier te interpreteren. Gezien de lage betrouwbaarheid besluiten we deze variabele niet in de uiteindelijke analyse op te nemen.

Ook voor de contextvariabelen zijn de verschillende Kappa's berekend:

Tabel 82: De berekende Kappa's voor de contextvariabelen in het representatieonderzoek

Contextvariabele	Cohens Kappa
(1) Illegaliteit van Joodse kolonies	0,62
(2) De aanwezigheid van Israëlische checkpoints	0,85
(3) Het uitbouwen van een wegennetwerk, uitsluitend voor kolonisten	0,62
(4) Israël's bezetten Palestijnse gebieden	0,73
(5) De onteigening van Palestijnse gronden	0,83
(6) Amerikaanse betrokkenheid en hulp voor Israël's	0,90
(7) Het zionisme als rechtvaardiging voor het inpalmen van Palestijnse gronden	0,91
(8) De holocaust als rechtvaardiging voor het inpalmen van Palestijnse gronden ⁸⁷	/
(9) De islam rechtvaardigt de Palestijnen om tegen Israël op te komen	0,62
(10) De ongelijke verdeling van de watervoorraden	/
(11) Het bestaan van een vluchtelingenprobleem	0,93
(12) De moeilijke status van Jeruzalem	0,70
(13) Israël's handelen om de eigen veiligheid te waarborgen	0,68
(14) Israël's handelen als reactie op Palestijnse terreur	0,67

Hieruit blijkt dat de Kappa's op een goede tot uitstekende betrouwbaarheid wijzen. Belangrijk om hier te vermelden is dat de contextvariabelen, net als de variabelen 'Argumentatie' en 'Voor en na argumentatie', niet eenduidig in een nieuwstekst aan bod komen. Ondanks het meer subjectieve karakter van deze variabelen, zijn de betrouwbaarheidsscores toch voldoende tot uitstekend.

⁸⁶ Tijdens de codeurtrainingen bleek dat de verschillende codeurs moeite hadden om deze variabele op de juiste manier te interpreteren. Daarom werd beslist de titels door één codeur te laten coderen. Op deze variabele werd vervolgens een intrabetrouwbaarheidstest toegepast.

⁸⁷ Voor de variabelen 'de holocaust als rechtvaardiging voor het inpalmen van Palestijnse gronden' en 'de ongelijke verdeling van de watervoorraden' zijn geen Kappa's berekend. Deze contextuele gegevens zijn niet in de betrouwbaarheidstest opgenomen om de eenvoudige reden dat geen enkel artikel deze factoren leek te vermelden. Achteraf, na het coderen van alle relevante informatie, is gebleken dat een ongelijke watervoorverdeling in geen enkel van de 926 onderzochte artikels aan bod komt. De holocaust als rechtvaardiging komt slechts in drie artikels voor.

4 Onderzoeksresultaten

In dit onderzoek staat net als bij de framinganalyse de berichtgeving over de Intifada centraal. We bestuderen vijf Vlaamse kranten in zes periodes, analoog met de Eerste en Tweede Intifada. De uiteindelijke steekproef omvat 926 artikels, wat niet overeenkomstig onze framinganalyse is. Voor deze studie hebben we immers ook andere artikeltypes dan feitelijk nieuws en sfeerreportages beschouwd. Bovendien zijn berichten waarin Palestijnse of Israëlische acties niet dominant zijn, eveneens in de steekproef opgenomen. Door andere variabelen dan de framingelementen, in vorig deel geïdentificeerd, te onderzoeken, willen we tot aanvullende informatie komen over hoe de Intifada's in onze Vlaamse pers naar voor worden gebracht. Zoals eerder gesteld zijn immers meer gegevens in de nieuwsteksten vervat, dan in de framinganalyse zijn beschouwd.

Niettegenstaande een grotere populatie wordt bestudeerd, merken we dat de steekproefomschrijvende variabelen dezelfde tendensen aangeven als bij de framinganalyse vastgesteld. We zien dat de kranten De Standaard en De Morgen met respectievelijk 278 en 235 artikels meer dan de helft van de onderzochte bijdragen uitmaken. De andere kwaliteitskrant De Financieel Economische Tijd/De Tijd publiceert nog 190 relevante artikels. De populaire dagbladen Het Laatste Nieuws en Het Volk zijn minst vertegenwoordigd met 118 en 105 weerhouden bijdragen. Kwaliteitskranten berichten met andere woorden meer over de Eerste en Tweede Intifada. Deze conclusie sluit aan bij de idee dat buitenlandberichtgeving in deze dagbladen uitgebreidere aandacht geniet. Het is niettemin opvallend dat ook in populaire kranten merkbaar ruimte is voor internationale conflictberichtgeving aangezien toch $\frac{1}{4}$ van de onderzochte artikels uit deze kranten is weerhouden.

Onderverdeeld naar periodes, merken we een overwicht van artikels gepubliceerd net na het begin van elke Intifada. In de periode 1987-1988 zijn immers 267 artikels verschenen, een aantal dat in de daaropvolgende periodes afneemt tot 59 en 63 artikels. Voor de Tweede Intifada is dezelfde vaststelling van kracht. De periode 2000-2001 genereert 263 bijdragen. Tussen 1 oktober 2002 en 31 maart 2003 worden maar 177 artikels gepubliceerd en de periode 2004-2005 levert slechts 97 relevante nieuwsteksten op. We kunnen met andere woorden stellen dat de interesse in zowel de Eerste als Tweede Intifada na verloop van tijd erodeert. Andere nieuwsfeiten blijken meer nieuwswaarde te bevatten en degraderen de Intifada naar een minder prominente plaats op de media-agenda.

De indeling naar Intifada's toont aan dat de berichtgeving over de Tweede Intifada het meest uitgebreid is. 537 of 58,0% van de artikels heeft immers deze Intifada als onderwerp, de resterende 389 bijdragen handelen over de Eerste Intifada. Ook nu merken we dat deze cijfers gelijklopend zijn met wat eerder in de framinganalyse is vastgesteld.

Tabel 83: Plaats artikels uitgesplitst naar kranten

	Voorpagina	Vaste rubriek Buitenland	Totaal
DS	17,3%	82,7%	N=278
DM	6,4%	93,6%	N=235
HLN	10,2%	89,8%	N=118
HV	1,0%	99,0%	N=105
FET	30,0%	70,0%	N=190
	14,4% N=133	85,6% N=793	N=926

$p < 0,001$

$\chi^2 = 68.882$

Indien we de plaats van de bestudeerde bijdragen in de kranten beschouwen, zien we dat ze grotendeels in de vaste rubriek 'buitenland' worden gepubliceerd. Slechts 133 artikels verschijnen op de voorpagina. Het is bovendien zo dat er significante verschillen naargelang dagbladen waarneembaar zijn. Het is opvallend dat vooral De FET/De Tijd Intifadanieuws op de voorpagina brengt (30,0% of 57 artikels). Het Volk daarentegen publiceert nagenoeg geen bijdragen

op de frontpagina. Een onderscheid naar kwaliteits- en populaire dagbladen levert echter geen duidelijke discrepanties op. Hetzelfde kan gezegd indien we de indeling naar Intifada's onderzoeken. Tijdens de Eerste Intifada verschijnt 18,0% van de bijdragen op de

voorpagina, met betrekking tot de Tweede Intifada publiceren kranten 11,7% van de artikels op deze bladzijde.

De meeste artikels vallen in de categorie 'feitelijk nieuws en duiding' in te delen (65,3%). Sfeerartikels of reportages komen eerder weinig voor. Het dient echter gezegd dat dit soort bijdragen sowieso minder in kranten aan bod komt. Ook andere nieuwsonderwerpen worden dus eerder feitelijk gebracht en niet aan de hand van sfeerartikels verslagen.

Het meest in het oog springend wat het artikeltype betreft, is echter de verhouding feitelijk nieuws/kortberichten in de kranten De Standaard en De FET/De Tijd. Het percentage feitelijk nieuws ligt in deze dagbladen opmerkelijk lager dan in andere kranten terwijl de kortberichten dan weer prominenter aanwezig zijn. Sfeerartikels zijn ten slotte vooral in De Standaard en De Morgen terug te vinden.

Een indeling naar artikelvorm toont aan dat de onderzochte artikels grotendeels bijdragen met foto's of zonder illustraties zijn. Cartoons, infografieken, kaartjes en tabellen worden zelden bij de nieuwstekst ingesloten. Alle dagbladen publiceren overwegend artikels zonder illustraties, alleen is deze vaststelling meer uitgesproken bij De Standaard en De FET/De Tijd (met respectievelijk 70,9% en 73,2%). De andere kranten nemen met andere woorden een groter aantal artikels met foto's op. Het is opmerkelijk dat zowel qua plaats, artikeltype en artikelvorm De Standaard en De FET/De Tijd vrij grote overeenkomsten tonen. Bevindingen daarover met betrekking tot de andere kwaliteitskrant De Morgen sluiten eerder aan bij die van de populaire dagbladen.

Een studie van de gebruikte nieuwsbron toont ten slotte aan dat de meeste artikels van westerse nieuwsagentschappen zijn overgenomen. Ook de combinatie van redactionele berichtgeving en nieuwsagentschappen is veel voorkomend. Daarnaast is de eigen redactie

Tabel 85: De nieuwsbron van artikels

	Frequentie	Percentage	N
Redactie: eigen berichtgeving	131	14,1%	N=381
Redactie: eigen berichtgeving + agentschap	139	15,0%	N=381
Redactie: correspondent	81	8,7%	N=381
Overname andere Belgische redactie	1	0,1%	N=381
Overname andere buitenlandse redactie	7	0,8%	N=381
Westerse agentschappen	362	39,1%	N=381
Andere	3	0,3%	N=381
Niet bekend	202	21,8%	N=381

eveneens bron van Intifada-artikels. Slechts 81 bijdragen zijn echter door een correspondent aangereikt. Prevo en van de Hulsbeek (2002) hebben in het verleden het belang van eigen waarneming benadrukt, maar uit de resultaten kunnen we afleiden dat wat de Vlaamse pers betreft heel weinig aan eigen perceptie wordt gedaan. Kranten dienen echter kosten en baten af te wegen. Vaak zijn er geen financiële middelen om correspondenten af te vaardigen. Ook met betrekking tot andere nieuwsonderwerpen wordt steeds minder een beroep gedaan op verslaggevers ter plaatse.

Nieuwsagentschappen zijn bijgevolg alsmear belangrijker geworden voor het verzamelen van internationaal nieuws. Wanneer we in ons onderzoek het overzicht van gebruikte nieuwsagentschappen beschouwen, zien we dat voornamelijk de agentschappen Reuters, AFP (Agence France Press) en AP (Associated Press) worden geraadpleegd. Deze 'Big Three' worden in de literatuur onder de noemer wereldnieuwsagentschappen ingedeeld en onderscheiden zich van internationale, nationale en lokale agentschappen door hun schaal, budget, afzetmarkt en correspondentennetwerk (Boyd-Barrett en Rantanen, 1998).

Tabel 84: Type artikels uitgesplitst naar kranten

	Feitelijk nieuws en duiding	Sfeerartikel of reportage	Kortbericht	Totaal
DS	56,5%	11,2%	32,4%	N=278
DM	74,9%	6,4%	18,7%	N=235
HLN	79,7%	2,5%	17,8%	N=118
HV	66,7%	4,8%	28,6%	N=105
FET	56,8%	2,6%	40,5%	N=190
	65,3% N=605	6,4% N=59	28,3% N=262	N=926

$p < 0,001$

$\chi^2 = 53.630$

Bij nadere studie van de agentschappen blijkt het Britse Reuters, met vermelding in 275 artikels, in de Intifadaberichtgeving het meest gesolliciteerd. Dit persbureau staat vandaag nog steeds bekend als het meest wereldgeoriënteerde nieuwsagentschap met 196 kantoren in 130 landen, waaronder Israël (Tel Aviv) (Reuters, 2007, <http://www.reuters.com>). AFP wordt in 213 bijdragen geraadpleegd. Het Franse nieuwsagentschap is actief in 135 landen en bekleedt een sterke positie in het Midden-Oosten. In tegenstelling tot Reuters heeft AFP bijgevolg niet alleen een bureau in Israël (Jeruzalem), maar ook in de Palestijnse bezette gebieden. Dit kantoor is gevestigd in Gazastad (AFP, 2007, <http://www.afp.com>). AP ten slotte is een Amerikaans persbureau met 243 bureaus in 97 landen, waaronder Israël en de bezette gebieden (AP, 2007, <http://www.ap.org>). Uit onze data blijkt dat AP 119 keer als nieuwsbron wordt vermeld. Andere aan bod komende agentschappen zijn Belga (5 keer), DPA (44 keer) en UPI (32 keer). Het Duitse DPA (Deutsche Presse-Agentur) en Amerikaanse UPI (United Press International) zijn internationale nieuwsagentschappen, die nog steeds een vrij grote buitenlandse afzetmarkt vinden. Belga is dan weer een nationaal persagentschap gericht op de eigen mediemarkt.

Het is duidelijk dat voor het verkrijgen van informatie over de Eerste en Tweede Intifada de rangorde van nieuwsagentschappen wordt gerespecteerd. Eerst wendden journalisten zich tot de wereldnieuwsagentschappen die wijdverspreid informatie verzamelen en aanbieden. Daarna zijn ook internationale nieuwsagentschappen geraadpleegd. Deze zijn in mindere mate wereldwijd gevestigd, maar verkeren toch nog in een goede positie om bijvoorbeeld informatie over het Israël-Palestinaconflict te communiceren. Het nationale persagentschap Belga wordt slechts sporadisch ingezet. Hoewel ook dit nieuwsagentschap internationaal nieuws aanlevert, is de concurrentie van de grotere persbureaus te sterk om concurrentieel te kunnen zijn.

De uitsplitsing van nieuwsbron naar kranten levert een aantal interessante verschillen op. Zo zien we dat in de krant De Standaard beduidend meer een beroep wordt gedaan op correspondenten. In Het Laatste Nieuws verschijnen dan weer significant meer artikels van de hand van de eigen redactieleden. Terwijl in alle dagbladen het grootste aantal bijdragen op basis van berichten van westerse agentschappen is opgesteld, zien we bovendien dat Het Laatste Nieuws zich slechts sporadisch op agentschappen beroept. Eveneens opmerkelijk is dat het percentage onbekende nieuwsbronnen bij de populaire dagbladen vrij hoog is. We kunnen met andere woorden stellen dat de onderzochte kranten zich enigszins anders ten opzichte van de vastgestelde nieuwsbronnen verhouden. Ook nu dienen we op te merken dat de indeling naar kwaliteits- en populaire bladen geen eenduidige verschillen oplevert. Discrepanties situeren zich vooral op krantenniveau.

Tabel 86: De nieuwsbron uitgesplitst naar kranten

	Redactie: eigen berichtg.	Redactie: eigen bericht. + agentschap	Corresp.	Overname Belgische redactie	Overname buitenl. redactie	Westerse agentsch.	Andere	Niet bekend	N
DS	4,7%	2,5%	25,5%	0,0%	1,1%	59,7%	0,0%	6,5%	N=278
DM	14,5%	27,2%	1,3%	0,4%	1,3%	37,4%	0,9%	17,0%	N=235
HLN	34,7%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%	0,8%	59,3%	N=118
HV	13,3%	3,8%	4,8%	0,0%	0,0%	41,0%	0,0%	37,1%	N=105
FET	15,3%	33,2%	1,1%	0,0%	0,5%	31,6%	0,0%	18,4%	N=190
	14,1% N=131	15,0% N=139	8,7% N=81	0,1% N=1	0,8% N=7	39,1% N=362	0,3% N=3	21,8% N=202	N=926

$p < 0,001$

$\chi^2 = 503,109$

4.1 Het vóórkomen van algemene en specifieke context

In eerdere onderzoeken naar representatie van het Israël-Palestinaconflict is een duidelijk gebrek aan context gebleken. Referenties naar historische gebeurtenissen zoals belangrijke vredesakkoorden en oorlogen zijn achterwege gelaten. Ook de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van het conflict komen nauwelijks in mediaberichten voor. Indien

er wel naar wordt verwezen, blijkt dat contextuele gegevens eerder worden aangehaald dan uitgebreid besproken. Zoals Philo en Berry (2004) reeds hebben aangegeven, bestendigt het louter vermelden zonder achtergrondinformatie onduidelijkheden en misvattingen.

De vraag is nu of bovenstaande conclusies met betrekking tot contextuele data ook voor de berichtgeving in de Vlaamse pers opgaan. We kunnen veronderstellen dat de berichtgeving in onze kranten niet in die mate van andere verslaggeving afwijkt dat context een prominente rol in de onderzochte artikels zal spelen. Niettegenstaande dit vermoeden, is het wel mogelijk dat kwaliteitskranten meer aandacht voor context genereren dan populaire kranten. Ook kunnen we verwachten dat populaire kranten, indien ze al context brengen, minder uitgebreid over dit soort data berichten. Bovendien kunnen eventueel verschillen in contextualisering naargelang Intifada's worden vastgesteld.

Onderzoeksvraag 1: In welke mate komt algemene context in de Intifadaberichtgeving aan bod? Welke contextfactoren worden vermeld en zijn deze elementen in de onderzochte berichtgeving uitgebreid behandeld?

Indien we het relevante cijfermateriaal beschouwen, zien we dat 624 van de 926 artikels minstens één contextueel element vermelden. Op zich eerder een opvallende vaststelling gezien andere onderzoeken net het gebrek aan context initiëren. Een verdere analyse van de aanwezigheid van context, maakt echter duidelijk dat enige nuance op haar plaats is.

Tabel 87: Het vóórkomen van contextuele gegevens

	Komt aan bod	Uitgebreid behandeld
Illegaliteit van Joodse kolonies	3,8% (N=35)	0,2% (N=2)
De aanwezigheid van Israëlische checkpoints	3,9% (N=36)	0,1% (N=1)
Het uitbouwen van een wegnetwerk, uitsluitend voor kolonisten	1,3% (N=12)	0,0% (N=0)
Israël's bezetten Palestijnse gebieden	39,0% (N=361)	2,9% (N=27)
De onteigening van Palestijnse gronden	1,7% (N=16)	0,0% (N=0)
Amerikaanse betrokkenheid en hulp voor Israël's	14,4% (N=133)	1,6% (N=15)
Het zionisme als rechtvaardiging voor het inpalmen van Palestijnse gronden	1,6% (N=15)	0,0% (N=0)
De holocaust als rechtvaardiging voor het inpalmen van Palestijnse gronden	0,3% (N=3)	0,0% (N=0)
De Islam rechtvaardigt de Palestijnen om tegen Israël op te komen	0,8% (N=7)	0,1% (N=1)
Ongelijke verdeling watervoorraden	0,0% (N=0)	0,0% (N=0)
Het bestaan van een vluchtelingenprobleem	15,4% (N=143)	0,8% (N=7)
De moeilijke status van Jeruzalem	4,9% (N=45)	0,4% (N=4)
Israël's handelen om de eigen veiligheid te waarborgen	10,8% (N=100)	4,5% (N=42)
Israël's handelen als reactie op Palestijnse terreur	14,0% (N=130)	4,5% (N=42)
De bezetting van 1967	0,1% (N=1)	0,0% (N=0)
De groene lijn	0,1% (N=1)	0,0% (N=0)
Historisch overzicht Intifada	0,1% (N=1)	0,1% (N=1)
Top Sharm-el-Sjeikh	0,2% (N=2)	0,2% (N=2)
Religie als rechtvaardiging inpalmen Palestijnse gronden	0,1% (N=1)	0,0% (N=0)
Bouw van de muur	0,1% (N=1)	0,1% (N=1)

Tabel 87 geeft aan in welke mate de onderzochte contextgegevens⁸⁸ voorkomen. Hieruit blijkt dat het merendeel van de contextuele data minimaal in de berichtgeving over de Eerste of Tweede Intifada wordt weerspiegeld. Enkel informatie rond de rol van Israël als bezettende mogendheid, de Amerikaanse betrokkenheid en hulp aan Israël, het bestaan van een vluchtelingenprobleem, het betrachten van veiligheid voor Israëlische burgers en het optreden tegen terreur komt in meerdere artikels aan bod. Hoewel we ook hier dienen op te merken dat de gegenereerde percentages, uitgezonderd voor de contextfactor 'Israël's bezetten Palestijnse gebieden', niet bijzonder hoog zijn. Verwijzingen naar vredesakkoorden, voorbij oorlogen, het ontstaan en de ontwikkeling van het conflict zijn nagenoeg afwezig. Belangrijke begrippen zoals het zionisme, de groene lijn

⁸⁸ Het gaat hier zowel om de vooraf bepaalde categorieën als de contextuele informatie die door de codeur zelf kon worden geregistreerd.

en de holocaust komen uitzonderlijk aan bod. Ook de inhoud van het conflict wordt zelden beschouwd. Krantenartikels hebben het niet over de ongelijke waterverdeling, de moeilijke status van Jeruzalem, de terugkeer van Palestijnse vluchtelingen, de onteigening van Palestijnse gronden en de gevolgen van de vele nederzettingen in Palestijnse gebieden. Context komt met andere woorden in 624 artikels aan bod, alleen blijkt dit cijfer in grote mate beïnvloed door de prominente aanwezigheid van de contextfactor 'bezetting'.

Wanneer we enkel de artikels bestuderen waarin context uitgebreider, dan alleen maar het vermelden ervan, wordt weergegeven, zijn de cijfers des te opvallender. Slechts in 145 artikels (15,7%) worden contextuele data niet alleen aangegeven, maar ook diepgaander uitgewerkt. Hiermee bedoelen we dat meerdere tekstlijnen aan de contextfactor worden besteed. Het uitdiepen van context in een volwaardige paragraaf is echter zeldzaam. We verwijzen hier nog eens naar de opmerking van Philo en Berry (2004) die stellen dat enkel het aanhalen van context zonder verdere duiding misverstanden en onduidelijkheden in de hand werkt.

We kunnen met andere woorden besluiten dat de onderzochte krantenartikels te weinig context opnemen. Het publiek krijgt een verhaal van gewelddadige acties en tegenreacties te verwerken, zonder dat de achtergronden van de Intifada worden uitgelegd. Uit de publieksonderzoeken van onder andere Philo en Berry (2004) en Rotik (2006) is gebleken dat de nood aan dit soort informatie urgent is. Het is immers utopisch te denken dat een publiek op eigen houtje op zoek gaat naar bijkomende duiding rond het conflict. Het louter rapporteren van feiten zonder in te spelen op achtergrond, versterkt de onwetendheid bij het mediapubliek en bestendigt de percepties van de rollen die Israël's en Palestijnen in het conflict opnemen.

Onderzoeksvraag 2: Verschilt de contextualisering naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?

We gaan ervan uit dat de weinige contextuele informatie die over de Intifada en bij uitbreiding over het Israël-Palestinaconflict aan bod komt, voornamelijk door kwaliteitskranten wordt aangereikt. Bovendien vermoeden we dat kwaliteitsdagbladen uitgebreider op context ingaan. Gezien ons eerste onderzoek eveneens duidelijke discrepanties tussen de Eerste en Tweede Intifada aantoonde, willen we ook onderzoeken of deze resultaten tot op het niveau van de contextvariabele kunnen worden doorgetrokken.

Wanneer we de context naar kranten analyseren, blijkt onze hypothese dat kwaliteitskranten meer aandacht hebben voor context niet op te gaan. Voor geen enkele contextuele factor worden significante verschillen bekomen. Dit betekent dat de contextuele elementen in gelijke mate in Het Laatste Nieuws, Het Volk, De Standaard, De Morgen en De Financieel Economische Tijd/De Tijd worden behandeld. De idee dat er in kwaliteitskranten meer plaats is voor duiding, kan aan de hand van de onderzochte variabele met andere woorden niet worden bevestigd. Komt context dan misschien uitgebreider aan bod in kwaliteitskranten? Ook hier kunnen we formeel zijn, opnieuw zijn er geen verschillen tussen de onderzochte dagbladen waarneembaar.

De indeling naar Intifada's levert wel een aantal significante verschillen op. Vooral met betrekking tot de elementen 'bezetting' en 'terreur' is het onderscheid opvallend. De factor die stelt dat Israël's Palestijnse gebieden bezetten, blijkt meer vermeld in de berichtgeving over de Eerste dan de Tweede Intifada (60,2 versus 23,6%). Ook het vóórkomen van de contextfactor, handelen tegen terreur, levert verschillen naargelang Intifada op. 19,0% van de onderzochte artikels over de Tweede Intifada geeft immers dit element weer terwijl slechts 7,2% van de artikels over de Eerste Intifada op deze factor inspeelt.

We kunnen bijgevolg stellen dat dagbladen weinig van elkaar verschillen zowel wat het aan bod komen van context betreft als het uitgebreid behandelen van deze contextuele informatie. Ook de indeling naar Intifada's levert weinig opmerkelijke resultaten op. Enkel het vóórkomen van twee contextuele factoren blijkt nogal te verschillen naargelang de Eerste en Tweede Intifada. Opvallend is dat het net deze factoren zijn die op terreur en bezetting inspelen. Ook in het framingonderzoek is immers gebleken dat tijdens de Eerste Intifada meer de nadruk wordt gelegd op de rol van Israël's als bezetter. Tijdens de Tweede Intifada komt het zwaartepunt van de berichtgeving op terreur te liggen. In die zin zijn de bekomen verschillen congruent met wat we in het eerste onderzoek hebben vastgesteld.

Onderzoeksvraag 3: In welke mate komt specifieke context bij acties in de Intifadaberichtgeving aan bod?

Een aantal auteurs speelt niet alleen op het vóórkomen van algemene context in. Ook specifieke context bij acties, ondernomen in het kader van de Intifada, ontbreekt dikwijls. Naar aanleiding van het onderzoek van de Bruijn (2002) vermoeden we een discrepantie in argumentering met betrekking tot Israëlische en Palestijnse acties. Indien het Israëlische acties betreft zullen in tegenstelling tot Palestijnse acties de beweegredenen worden behandeld. de Bruijn (2002) acht bovendien de volgorde van actie en beweegredenen in de nieuwstekst van belang. De informatie die eerst aan bod komt, springt immers meest in het oog. Zij stelt dat bij Israëlische acties veelal de argumentatie vóór de beschrijving van de nieuwsfeiten wordt gegeven. Beweegredenen van Palestijnse acties komen steeds na deze feiten aan bod.

In wat volgt gaan we dieper in op het samenspel van acties en argumentaties. We gaan hierbij na of er effectief discrepanties tussen de weergave van Israëlische en Palestijnse acties voorkomen. In tegenstelling tot het framingonderzoek beperken we ons deze keer niet tot de centrale actie in het artikel. Indien meerdere daden aan bod komen, bestuderen we de argumentaties bij elk van deze acties.

In onze steekproef van 926 artikels hebben we 335 Palestijnse acties, 668 Israëlische acties en 195 confrontaties tussen Palestijnen en Israël's geïdentificeerd en onderzocht⁸⁹. Uit onderstaande tabel blijkt dat de hypothese met betrekking tot de argumentering van Palestijnse en Israëlische acties wordt bevestigd. Indien argumenten voorkomen, wat in 41,6% van de onderzochte artikels het geval is, zijn die vooral ter ondersteuning van Israëlische acties opgenomen. In 51,8% van de bijdragen zijn immers motivaties voor Israëlische acties opgenomen terwijl slechts 24,8% een Palestijnse actie beargumenteert. Het tweede deel van de hypothese waarin wordt gesteld dat motivaties bij Israëlische acties bovendien voorafgaand aan de eigenlijke nieuwsfeiten aan bod komen, wordt weerlegd. Zowel motivaties voor Palestijnse als Israëlische acties komen grotendeels na de beschrijving van het gebeurde voor.

Tabel 88: Het vóórkomen van argumenten en een opsplitsing van deze argumenten naar plaats in het artikel

	Argument. aanwezig	Argument. niet aanwezig	Argument. voor feit	Argument. na feit	Niet van toepass.	N
Palestijnse actie	24,8%	75,2%	2,7%	22,1%	75,2%	N=335
Israëlische actie	51,8%	48,2%	4,6%	47,2%	48,2%	N=668
Confrontatie	35,4%	64,6%	12,5%	48,2%	64,6%	N=195
	41,6% N=498	58,4% N=700	4,2% N=50	37,4% N=448	58,4% N=700	N=1198
	p<0,001 $\chi^2= 70.731$		p<0,001 $\chi^2= 72.613$			

⁸⁹ Er worden in dit onderzoek duidelijk meer acties beschouwd dan in het framingonderzoek. Verhoudingsgewijs merken we echter overeenkomsten in beide studies. Met betrekking tot de framingstudie identificeerden we immers 123 Palestijnse acties, 202 Israëlische acties en 56 confrontaties. Beide onderzoeken geven met andere woorden aan dat meer Israëlische acties in de berichtgeving aan bod komen.

Onderzoeksvraag 4: Verschilt het weergeven van specifieke context naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?

Met deze onderzoeksvraag willen we nagaan of de conclusies met betrekking tot de algemene context ook opgaan voor het aan bod komen van specifieke motivaties bij acties. Eerder is vastgesteld dat kranten zich qua weergeven van contextuele factoren niet van elkaar onderscheiden. Uit onze gegevens blijkt nu dat ook wat de specifieke context betreft er geen significante verschillen zijn waar te nemen. Alle kranten hebben in ongeveer 40,0% van hun Intifadabijdragen specifieke context opgenomen. Bovendien blijkt dat voornamelijk Israëlische acties worden gemotiveerd en motivaties zowel voor Palestijnse als Israëlische daden na de weergave van het gebeurde in de nieuwstekst voorkomen.

De indeling naar Intifada's levert op 0,05-niveau ($p=0,034$) wel significante resultaten op, hoewel deze toch vrij minimaal blijken. 45,1% van de berichten over de Eerste Intifada laten achterliggende motivaties aan bod komen. Voor de Tweede Intifada bedraagt dit cijfer 39,0%. Indien de plaats van deze motivaties in het bericht wordt beschouwd, is deze zowel met betrekking tot de Eerste als Tweede Intifada na de beschrijving van de acties⁹⁰.

We kunnen bijgevolg besluiten dat specifieke beweegredenen voor ondernomen acties in ongeveer 2/5 van de onderzochte steekproef aan bod komen. Opvallend is dat vooral Israëlische acties door motivaties worden ondersteund. Palestijnse acties worden eerder feitelijk beschreven zonder aandacht voor achterliggende motieven. Bovendien blijkt dat alle kranten op dezelfde manier over Israëlische en Palestijnse acties berichten. Waar verondersteld kan worden dat kwaliteitskranten meer aandacht zullen hebben voor specifieke context, blijkt uit de data dat dit niet geval is.

Algemeen kunnen we met betrekking tot de contextfactor besluiten dat de aanwezigheid ervan in artikels over de Intifada zeer gering is. Zowel algemene als meer specifieke context komen te weinig aan bod. Uit eerdere publieksonderzoeken weten we dat dit een weerslag heeft op de kennis over het conflict bij het publiek. Hoewel die onderzoeken niet van toepassing zijn op de Vlamingen, kunnen we aannemen dat de conclusies echter ook voor het Vlaamse publiek gelden.

4.2 Woordgebruik

'Terrorist' versus 'martelaar', 'buurt' versus 'kolonie', 'gerichte aanval' versus 'terroristische daad'. De woordkeuze voor het beschrijven van nieuwsfeiten heeft implicaties voor de interpretatie en verwerking van de aangereikte informatie. Indien Palestijnen als terroristen in het nieuws worden gebracht en Israël's met buurten, eerder dan met kolonisatie worden geassocieerd, worden respectievelijk negatieve en positieve beeldvorming over de Palestijnen en Israël's aangemoedigd. Verschillende auteurs hebben in hun onderzoek naar woordkeuzes discrepante labeling met betrekking tot Palestijnen en Israël's vastgesteld, vooral in het voordeel van deze laatste conflictpartij. In wat volgt rapporteren wij het vóórkomen van bepaalde woorden in de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers met als doel de bevindingen uit eerdere onderzoeken te toetsen. Vooraleer echter te focussen op de labels, gaan we bij een publiek van 564 individuen na hoe zij de onderzochte woorden ervaren (cfr. supra). We kunnen er op basis van theoretische bijdragen immers van uitgaan dat een bepaald woord een positieve of negatieve affectieve inhoud heeft, in de praktijk kan een leespubliek echter een andere mening zijn toegedaan. Concreet dienen de respondenten daarom aan te geven hoe ze een label gevoelsmatig beschouwen. Hebben we te maken met een eerder negatief, neutraal of positief woord?

⁹⁰ Om het aanbod aan tabellen overzichtelijk te houden, opteren we er soms voor tabellen niet te integreren. Alle tabellen kunnen echter steeds in bijlage 6 worden teruggevonden. Deze bijlage bundelt de volledige SPSS-output van het representatie-onderzoek.

4.2.1 De labeling van Israël's en Palestijnen

Wat de woordkeuzes voor het beschrijven van Palestijnen en Israël's betreft, blijkt een grote variatie aan labels beschikbaar. Onze 564 respondenten is daarom een vrij uitgebreide maar niet-exclusieve lijst woorden voorgelegd. Deze woorden zijn geselecteerd op basis van eerdere onderzoeken. Indien we de inhoud van de labels beschouwen, zoals door de bevroegde individuen is aangegeven, stellen we vast dat slechts weinig woorden overwegend een positieve connotatie krijgen toegedicht. Enkel de labels 'beweging', 'organisatie', 'vrijheidsbeweging' en 'vrijheidsstrijder' worden als positief ervaren. We merken

Tabel 89: De inhoud van labels toegekend aan Israël's en Palestijnen

	negatief	neutraal	positief
Activist	18,1%	43,6%	38,3%
Antisemiet	86,3%	13,4%	0,4%
Beweging	1,2%	46,2%	52,6%
Bezetter	84,3%	13,7%	2,0%
Burgerwacht	28,1%	44,1%	27,8%
Commando	51,8%	37,5%	10,7%
Criminelen	96,6%	2,7%	0,7%
Extremisten	94,0%	5,3%	0,7%
Fanatiekelingen	76,5%	18,4%	5,2%
Front	40,2%	52,7%	7,1%
Fundamentalisten	87,7%	11,0%	1,2%
Groep	3,2%	52,7%	44,1%
Guerrillastrijder	64,2%	26,9%	8,9%
Martelaar	63,1%	26,2%	10,5%
Militant	34,5%	48,1%	17,4%
Moordenaar	98,0%	1,8%	0,2%
Nationalist	32,1%	57,5%	10,3%
Onafhankelijkheids-...	9,8%	56,0%	34,2%
Ondergronds	36,4%	42,3%	21,3%
Organisatie	2,1%	41,3%	56,6%
Patriot	17,4%	52,0%	30,6%
Racist	95,6%	4,1%	0,4%
Radicaal	84,0%	14,7%	1,2%
Saboteur	89,2%	9,4%	1,4%
Separatist	68,9%	28,9%	2,2%
Sluipmoordenaar	95,9%	3,4%	0,7%
Strijder	16,8%	55,4%	27,8%
Terreurgroep	97,0%	2,7%	0,4%
Terrorist	98,0%	1,6%	0,4%
Verzetssrijder	28,0%	44,7%	27,3%
Vijand	92,2%	6,1%	1,8%
Vrijheidsbeweging	4,3%	36,4%	59,2%
Vrijheidsstrijder	10,2%	37,3%	52,5%
Zelfmoordactivist	96,3%	2,5%	1,2%
Zelfmoordenaar	84,9%	14,2%	0,7%

met andere woorden al meteen een verschil in perceptie met eerdere studies. Weimann en Winn (1993) bijvoorbeeld identificeren ook de labels 'nationalist', 'onafhankelijkheidsbeweging/-organisatie' en 'patriot' als positief, terwijl 'beweging' en 'organisatie' volgens hen eerder neutraal zijn. De woorden 'guerrilla', 'separatist' en 'commando' worden door onze respondenten dan weer als negatief geïnterpreteerd, terwijl Weimann en Winn (1993) ze als neutraal indelen. Woorden die volgens vernoemde auteurs exclusief negatief zijn, zoals 'terrorist', 'saboteur', 'crimineel' en 'moordenaar' worden door onze respondenten echter ook als negatief aangeduid.

Opmerkelijk is de perceptie van het woord 'martelaar'. Theoretici, maar ook de betrokken conflictpartijen, gaan ervan uit dat dit een positief label betreft. Onze respondenten geven echter aan dat zij het als een overwegend negatief woord beschouwen.

Deze vaststelling ondersteunt de conclusie dat hoewel de inhoud van bepaalde labels door zowat alle respondenten ter wereld op dezelfde manier wordt ervaren, er eveneens een aantal labels zijn waarvan de perceptie fluctueert. Het is duidelijk dat vooral met betrekking tot de negatieve woorden eens-

gezindheid onder het publiek heerst. Indien louter gefocust op onze steekproef wordt dit bevestigd door de hoge percentages (64,2 tot 96,3%) die de uniformiteit omtrent de negatieve inhoud van labels onder de respondenten illustreert. Positieve woorden daarentegen worden minder overtuigend als positief beschouwd, met percentages die variëren tussen 52,5 en 59,2%.

Bovenstaande bevindingen maken het er voor de journalist niet gemakkelijker op om op een neutrale, objectieve manier over nieuwsfeiten te berichten. De resultaten van de enquëtering wijzen immers uit dat individuen labels op een totaal verschillende manier kunnen interpreteren. Geen enkel onderzocht woord is immers door alle respondenten dezelfde connotatie toegedicht. Zelfs labels als 'terrorist' en 'moordenaar' blijken niet exclusief negatief. Toch zijn er zekere tendensen waarneembaar. Vooral de negativiteit van bepaalde labels is duidelijk. Journalisten kunnen dan ook proberen deze woorden uit de berichtgeving te weren en een beroep te doen op de labels die door een groot deel van het onderzochte publiek als neutraal worden ervaren. Indien niettemin negatief of positief geconnoteerde

woorden worden ingezet, is het belangrijk beide conflictpartijen op eenzelfde manier af te beelden. Dit betekent dat zowel Palestijnen als Israël's in negatieve en positieve bewoordingen worden gebracht. Verschillende auteurs menen dat het net op dit punt in de berichtgeving wel eens fout wil lopen. Zij stellen vast dat Israël's meer positief worden beschreven, terwijl Palestijnen vaak met negatieve labels worden geassocieerd. Om deze conclusie al dan niet te bekrachtigen zijn we in onze studie op zoek gegaan naar het voorkomen van labels in relatie tot beide partijen in het conflict.

Onderzoeksvraag 5: Welke labels komen met betrekking tot de Israël's en de Palestijnen in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voor?

Dezelfde woorden als aan onze respondenten voorgelegd, zijn ook in de berichtgeving onderzocht. Meer bepaald het voorkomen en de associatie met één van beide conflictpartijen werden nagegaan. Het valt meteen op dat hoewel er een uitgebreid arsenaal aan woorden, om zowel Israël's als Palestijnen te beschrijven, voorhanden is, de variëteit in effectief gehanteerde labels vrij beperkt is. Woorden als 'ondergrondse beweging', 'patriot', 'saboteur', en 'sluipmoordenaar' komen helemaal niet aan bod. Labels als 'antisemit', 'burgerwacht', 'crimineel', 'fanatiekeling', 'front', 'nationalist', 'onafhankelijkheidsbeweging', 'racist', 'separatist', 'verzetsstrijder', 'vijand', 'vrijheidsbeweging', 'vrijheidsstrijder' en zelfmoordactivist zijn slechts zelden ingezet. Indien we deze woorden aan een negatieve of positieve inhoud relateren, merken we dat zowel negatieve, neutrale als positieve labels worden genegeerd. Blijft de vraag met welke labels Israël's en Palestijnen dan wel worden beschreven?

Tabel 90: Het voorkomen van labels
m.b.t. Israël's en Palestijnen

	Palestijn	Israëli
Activist	52	4
Beweging	124	12
Bezetter	0	32
Extremisten	67	18
Fundamentalist	28	2
Groep	85	5
Guerrillastrijder	42	1
Martelaar	19	5
Militant	74	7
Moordenaar	8	2
Organisatie	101	10
Radicaal	94	4
Strijder	35	1
Terrorist	108	24
Zelfmoordenaar	18	1

Ons onderzoek leert ons dat geen enkel van de regelmatig aan bod komende labels (zie tabel 90), in gelijke mate aan beide conflictpartijen wordt gerelateerd. Het zijn de Palestijnen die voornamelijk met de labels in verband worden gebracht. Veelgebruikte woorden als 'activisten', 'extremisten', 'fundamentalisten', 'guerrillastrijders', 'martelaren', 'militanten', 'moordenaars', 'organisaties', 'bewegingen', 'radicalen', 'strijders', 'terroristen' en 'zelfmoordenaars' zijn grotendeels aan de Palestijnse actor gekoppeld. Enkel het woord 'bezetter' komt meer in combinatie met de Israëlische conflictpartij voor. We kunnen met andere woorden stellen dat het gebruik van geladen labels eerder voor de Palestijnen is voorbehouden. Dit leidt tot de enigszins logische conclusie dat Palestijnen, vaker dan Israël's, in negatieve bewoordingen worden beschreven. Dezelfde vaststelling gaat echter ook op voor de neutrale en positieve bewoordingen.

Naast de loutere weergave van de labeling van Israëlische en Palestijnse actoren in de Intifadaberichtgeving, is het interessant om de gegenereerde gegevens aan resultaten uit eerdere onderzoeken te toetsen. Zo stellen Zelizer e.a. (2002) dat de kranten The NY Times, The Washington Post en Chicago Tribune Palestijnen overwegend als terroristen en niet als martelaren omschrijven. Deze conclusie gaat eveneens op voor de onderzochte Vlaamse kranten. Het label 'terrorist' domineert op het woord 'martelaar'. de Bruijn (2002) meent dan weer dat labels als 'vrijheidsstrijders' en 'verzetsstrijders' in de berichtgeving worden vermeden. Ook wij stellen vast dat deze labels inderdaad weinig aan bod komen. Waar de Bruijn echter beweert dat eveneens het label 'bezettingsleger' hoofdzakelijk wordt genegeerd, stellen wij echter vast dat Israël's wel degelijk aan dit label worden gelinkt. Alleen blijkt het voorkomen ervan veel geringer dan bijvoorbeeld de weergave van de labels 'terrorist', 'radicaal', en 'extremist' (met betrekking tot de Palestijnen). Het is opvallend dat

net deze labels, ook door de Bruijn als onevenredig gebruikt, worden geïdentificeerd. Dat het de Palestijnen zijn die aan deze labels worden gelinkt, sluit dan wel weer aan bij wat de Bruijn, maar ook First (1998), in hun studie hebben vastgesteld.

We kunnen met andere woorden concluderen dat hoewel geen enkel label (behalve 'bezetten') exclusief voor één van beide partijen in het conflict is voorbehouden, het opvallend is dat het merendeel van de labels in combinatie met de Palestijnse actor in het conflict voorkomt. Hierbij kunnen we niet stellen dat uitsluitend negatieve labels worden geïntegreerd. Ook positieve en neutrale labels komen voor. Alleen blijken de negatieve labels iets uitgebreider ingezet met betrekking tot de Palestijnse actor.

4.2.2 De labeling van Israëlische en Palestijnse acties

Volgens een onderzoek van de Bruijn (2002) zijn Palestijnse acties bloedig, Israëlische acties niet. Fisk (2005) meent dat 'barbaarse bloedbaden' betrekking hebben op Palestijnse daden, niet op Israëlische. Korn (2004), Suleiman (1983) en Fisk (2005) hebben het over Palestijnse 'terroristische daden' en Israëlische 'militaire operaties' of 'gerichte aanvallen'. Kortom media hanteren volgens deze auteurs geen evenwichtig woordgebruik in hun beschrijving van Palestijnse en Israëlische acties. Palestijnse daden worden met negatieve kleurwoorden geassocieerd, Israëlische daden worden in verbloemd taalgebruik gebracht.

Net als bij de labeling van Israël's en Palestijnen stellen wij ons tot doel bovenstaande vaststellingen te valideren of af te wijzen. Vooraleer we echter het verband tussen labels en acties hebben nagegaan, is in eerste instantie de inhoud van de woorden door de 564 zelfde respondenten beoordeeld. Het is opvallend dat enkel het label 'veiligheidsactie' een positieve

Tabel 91: De inhoud van labels toegekend aan Israëlische en Palestijnse acties

	negatief	neutraal	positief
Aanslagen	93,8%	6,1%	0,2%
Acties	4,8%	52,0%	43,1%
Barbaars	95,2%	4,3%	0,5%
Bloedbad	99,1%	0,9%	0,0%
Gerichte aanval	56,2%	36,7%	7,1%
Incident	24,9%	65,5%	9,7%
Interceptie	13,3%	66,7%	20,0%
Inval	49,7%	44,6%	5,7%
Militaire operatie	29,1%	59,5%	11,4%
Misverstand	22,7%	60,6%	16,5%
Misrekening	34,3%	57,3%	8,4%
Moorddaad	98,0%	1,8%	0,2%
Offensief	27,0%	59,9%	13,1%
Operatie	12,5%	63,2%	24,3%
Raid	64,9%	30,1%	5,0%
Schermutseling	42,4%	51,5%	6,1%
Slachting	96,6%	3,0%	0,4%
Terreurdaad	97,7%	2,3%	0,0%
Tragedie	70,4%	24,6%	5,0%
Tussenkost	4,1%	56,9%	39,0%
Veiligheidsactie	3,0%	27,2%	69,8%
Vergissing	27,7%	60,9%	11,4%
Wraakactie	93,4%	5,5%	1,1%

connotatie krijgt toebedeeld. Andere woorden worden als negatief of neutraal beschouwd. Terwijl labels als 'aanslagen', 'barbaars', 'bloedbad', 'moorddaad', 'raid', 'terreurdaad' en 'wraakactie' door nagenoeg alle respondenten als negatief worden ervaren is er meer twijfel rond de begrippen 'gerichte aanval', 'inval' en 'tragedie'. Eerder verrassend zijn deze labels toch als negatief gepositioneerd terwijl verschillende auteurs net de neutrale lading van zo'n woorden benadrukken. Wel als neutraal beschouwd zijn de labels 'acties', 'incident', 'interceptie', 'militaire operatie', 'misverstand', 'misrekening', 'offensief', 'operatie', 'schermutseling', 'tussenkost' en 'vergissing'. Indien een journalist met andere woorden in neutrale termen over Palestijnse of Israëlische daden wil berichten, gaat de voorkeur uit naar dit soort labels. Indien we echter de resultaten

van eerdere studies beschouwen, blijken vooral Palestijnse daden minder in neutrale bewoordingen te worden verslaan.

Onderzoeksvraag 6: Welke labels komen met betrekking tot Israëlische en Palestijnse acties in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada voor?

Ons onderzoek wijst uit dat de labels 'interceptie', 'misverstand', 'misrekening', 'slachting' en 'tussenkoms' niet in de berichtgeving voorkomen en de begrippen 'barbaars', 'gerichte aanval', 'moorddaad', 'tragedie', veiligheidsactie' en 'vergissing' slechts sporadisch worden ingezet. Dit kan niet gezegd van de labels die in tabel 92 zijn weergegeven. Deze tabel omvat zowel negatieve termen, zijnde 'aanslagen', 'bloedbad', 'inval', 'raid', 'terreurdaad' en 'wraakactie' als neutrale woorden zoals 'actie', 'incident', 'militair offensief', 'operatie', 'offensief' en 'schermutseling'.

Tabel 92: Het vóorkomen van labels
m.b.t. Israëlische en Palestijnse acties

	Palestijn	Israëli
Aanslagen	700	66
Actie	73	149
Bloedbad	17	13
Incident	83	103
Inval	0	34
Militaire operatie	1	17
Offensief	0	52
Operatie	7	95
Raid	32	63
Schermutseling	19	22
Terreurdaad	32	4
Wraakactie	10	20

Wat de negatieve labels betreft, wordt vooral het woord 'aanslag' ontzettend veel in de onderzochte artikels aangehaald. Bovendien blijkt dat dit label dominant aan Palestijnse acties wordt toegedicht. Het is eveneens opvallend dat indien we het onderscheid naar titel, lead en tekst maken⁹¹, het woord aanslag maar liefst 85 keer in de (onder)titel wordt gebruikt in relatie tot de Palestijnse actor. Ter vergelijking stellen we slechts 5 verwijzingen naar Israëlische aanslagen vast. Ook in de lead is het aantal keer dat 'aanslag' voorkomt betreffende een Palestijnse actie opvallend hoger dan met betrekking tot een Israëlische daad. We kunnen hier dus met zekerheid stellen dat het label 'aanslag'

zowel in titel, lead als tekst veel meer betreffende Palestijnse acties wordt ingezet. Het woord lijkt bijna voorbehouden voor Palestijnse daden.

Het is echter helemaal niet zo dat alle negatieve labels aan Palestijnse acties zijn toegedicht. De woorden 'inval', 'raid' en 'wraakactie' zijn bijvoorbeeld meer in relatie tot Israëlische daden opgemerkt. Hierbij dienen we wel te vermelden dat een overwicht zoals bij het label 'aanslag' is vastgesteld, hier niet waarneembaar is. Dit betekent dat de vermelde labels wel meer op Israëlische acties betrekking hebben, maar het aandeel betreffende Palestijnse acties nog steeds vrij groot is. Een bijkomende opmerking is dat ons onderzocht publiek de labels 'inval' en 'wraakactie' weliswaar negatief connoteert, maar verschillende auteurs het hier niet mee eens zijn. Zij beschouwen 'inval' eerder als een neutraal woord. Met betrekking tot 'wraakactie' stellen zij dat dit woord aangeeft dat de actie een antwoord is op een gewelddadige daad van de tegenpartij en in die zin de schuld bij deze actor legt, hoewel zij niet verantwoordelijk zijn voor de vergeldingsactie.

De negatieve labels 'bloedbad' en 'terreurdaad' zijn dan wel weer overwegend voor de beschrijving van Palestijnse acties gebruikt. Het valt echter op dat het aantal keer dat deze labels effectief zijn opgemerkt relatief laag is. Indien andere auteurs met andere woorden hebben vastgesteld dat de term 'bloedbad' in relatie tot Palestijnse acties voorkomt, dienen wij dit enigszins te nuanceren. Het woord wordt bijlange niet zo dikwijls ingezet als sommigen laten uitschijnen en ook Israël's richten bloedbaden aan.

De neutrale woorden 'actie', 'incident', 'militair offensief', 'operatie', 'offensief' en 'schermutseling' worden in tegenstelling tot de negatieve woorden wel dominant met Israëlische daden geassocieerd. Dat wil zeggen dat de labels, behalve 'offensief', ook voor Palestijnse acties worden gebruikt, maar in veel mindere mate dan voor Israëlische acties. De daden die van deze actor uitgaan worden dikwijls als 'acties' of 'incidenten' gelabeld.

Indien we ten slotte een korte optelsom maken van het aantal keer negatieve en neutrale labels met betrekking tot beide partijen voorkomen, merken we een overwicht aan negatieve labels voor het beschrijven van Palestijnse acties en een dominantie van neutrale labels in het weergeven van Israëlische acties.

⁹¹ We hebben voor alle labels bij het registreren steeds een onderscheid gemaakt naar titel, lead en tekst. Ook is genoteerd of een label al dan niet in een citaat aan bod komt. Voor de meeste woorden levert deze indeling geen opmerkelijke vaststellingen op. Daarom opteren we ervoor enkel naar deze indeling te verwijzen indien er frappante resultaten zijn.

We kunnen met andere woorden de eerdere vaststellingen van verschillende auteurs bijtreden. Niet zozeer wat de weergave van het label 'bloedbad/bloedig' betreft, als wel wat het vóórkomen van negatieve labels inzake Palestijnse acties aangaat. De berichtgeving weerspiegelt een onevenwichtig gebruik van negatieve en neutrale labels, waarbij de Palestijnse actor in het nadeel wordt gesteld. Vooral het label 'aanslag' komt ongebreideld in de verslaggeving aan bod.

4.2.3 'Betwiste' versus 'bezette' gebieden en 'kolonies' versus 'nederzettingen' en 'buurten'

Niet alleen het woordgebruik betreffende Israël's en Palestijnen en de acties die van beide partijen uitgaan, wordt door een aantal auteurs in vraag gesteld. Ook de labeling van de Palestijnse gebieden en de Joodse enclaves wordt bekritiseerd. Zo meent de Bruijn (2002) dat door het gebruik van de term 'betwist gebied' in plaats van 'bezet gebied' het Israëlisch jargon wordt bevoordeeld. Fisk (2005) sluit zich hierbij aan en focust daarnaast ook op het woordgebruik 'kolonie' versus 'buurt' en 'nederzetting'. Volgens hem romantiseren deze laatste twee labels de realiteit. Zelizer e.a. (2002) hebben het vóórkomen van bovenstaande labels in de Amerikaanse geschreven pers onderzocht en komen tot de vaststelling dat deze kranten effectief de Israëlische labeling overnemen. 'Betwist' krijgt met andere woorden voorrang op 'bezet', 'buurten' en 'nederzettingen' op 'kolonies'.

Onderzoeksvraag 7: Primeert het label 'betwist' op 'bezet' en de labels 'nederzettingen' en 'buurten' op 'kolonies'?

In de volgende paragrafen gaan we na of bovenstaande conclusies voor de Vlaamse geschreven pers opgaan. Ook nu geven we echter eerst de inhoud van de centraal gestelde woorden aan de hand van de percepties van onze bevroagde respondenten weer. Uit tabel

Tabel 93: De inhoud van labels toegekend aan Palestijnse gebieden en Joodse enclaves

	negatief	neutraal	positief
Betwist	21,0%	69,6%	21,4%
Bezete	81,7%	17,1%	1,2%
Buurt	2,3%	52,0%	45,6%
Illegale nederzetting	79,4%	19,6%	1,1%
Kolonie	37,7%	51,1%	11,2%
Nederzetting	16,9%	59,4%	23,7%

93 blijkt dat het label 'betwist' effectief positiever wordt beschouwd dan 'bezete'. Voor de woorden 'buurt', 'illegale nederzetting', 'kolonie' en 'nederzetting' is de uitkomst niet zo eenduidig. Enkel 'illegale nederzetting' wordt door het merendeel van de respondenten als negatief ervaren. De drie andere labels, ook kolonies, zijn grotendeels als neutraal gepercipieerd. Wanneer we echter

de percentages bekijken, zien we dat slechts 52,0 tot 59,4% van de bevroagde individuen de labels als neutraal beschouwt. Heel wat andere respondenten zijn bijgevolg een verschillende mening toegedaan. Met betrekking tot de woorden 'buurt' en 'nederzetting' is dit een positieve opinie, met betrekking tot het woord 'kolonie' een negatieve. We kunnen met andere woorden stellen dat het label 'illegale nederzetting' als meest negatief wordt gepercipieerd, maar dat 'kolonie' op zijn beurt negatiever wordt ervaren dan 'buurt' en 'nederzetting'.

Onze studie wijst uit dat het label 'betwist' nauwelijks in de onderzochte berichten aan bod komt. De dominantie van 'bezete' is geheel. Dit betekent dat in tegenstelling tot de resultaten door Zelizer e.a. (2002) bekomen in een onderzoek naar de Amerikaanse pers, wij helemaal niet kunnen besluiten dat het Israëlische jargon in Vlaamse kranten wordt overgenomen. Wat de overige labels betreft komen we tot een andere uitkomst. De termen 'buurten' en 'illegale nederzetting' zijn het minst waargenomen waardoor in de artikels vooral over 'kolonies' en 'nederzettingen' wordt gesproken. Uit de gegevens blijkt bovendien dat 'nederzettingen' veruit het meest wordt weergegeven. In die zin sluiten we ons aan bij eerdere conclusies. De meer negatief geladen term 'kolonies' komt minder uitgebreid voor, waardoor een publiek de indruk kan krijgen met een geregulariseerde situatie te maken te hebben.

4.3 De weergave van slachtoffers

4.3.1 De voorstelling van Palestijnen en Israël's als slachtoffers en daders

Verschillende auteurs wijzen op een ongelijke behandeling van Palestijnse en Israëlische slachtoffers in de media. Vooral de Palestijnen worden volgens hen op een nadelige manier beschreven. Negatieve geconnoteerde labels worden bijvoorbeeld eerder aan Palestijnse gewonden en dodelijke slachtoffers toegedicht. De vermelding van slachtoffers in de titel blijkt dan weer vooral met betrekking tot de Israël's te gebeuren.

Titelonderzoek moet in de eerste plaats duidelijkheid geven over eventuele discrepanties in vermelding van slachtoffers. Is het zo dat Israëlische slachtoffers meer in de titel voorkomen dan Palestijnse slachtoffers? Bovendien gaan we na hoe beide partijen in titels worden geprofileerd. Daarbij vermoeden we dat tijdens de Eerste Intifada Palestijnen als slachtoffer en Israël's als dader worden vermeld. Titels van berichten over de Tweede Intifada zullen wellicht de Palestijnen als dader identificeren en de Israël's als slachtoffer.

We gaan eveneens na welke biografische informatie er in de artikels met betrekking tot de slachtoffers wordt meegegeven. Uit de framinganalyse is reeds gebleken dat Palestijnse slachtoffers meer worden gepersonaliseerd. Deze conclusie druist echter in tegen de vaststellingen die in eerder representatieonderzoek naar voor zijn gekomen.

Ten slotte focussen we op de weergave van slachtoffers in de onderzochte Vlaamse kranten. We onderzoeken welk woordgebruik samengaat met de beschrijving van de slachtoffers. Congruent met eerdere onderzoeken gaan we er vanuit dat labels als 'worden vermoord', 'worden gedood' en 'worden gelynt' voor de Israëlische slachtoffers zijn voorbehouden, terwijl Palestijnen eerder 'het leven laten' of 'om het leven komen'.

Onderzoeksvraag 8: Worden Israël's en Palestijnen in titels als dader of slachtoffer geprofileerd?

Het titelonderzoek bij 919 artikels (zeven bijdragen bleken immers van geen titel voorzien) toont aan dat slechts 327 bijdragen expliciet een dader-/ of slachtofferrol toewijzen. Meer dan 64,0% van de artikels refereert met andere woorden niet naar Israël's of Palestijnen in de hoedanigheid van slachtoffer of dader. In die zin dienen we de analyse van de relevante titels met enige omzichtigheid te behandelen. Indien enkel de titels worden beschouwd waar de Israël's en/of de Palestijnen een rol krijgen toegedicht (35,6%), merken we dat het grootste aantal titels (11,7%) de Palestijnen als slachtoffers identificeert. Bovendien worden de Israël's in 5,7% van de titels als daders aangeduid. 5,9% van de titels combineert Palestijnen als slachtoffers en Israël's als daders. Uit deze cijfers blijkt een duidelijk overwicht van Palestijnse slachtoffers en Israëlische daders. Ter nuancering dienen we op te merken dat ook 5,0% van de titels Palestijnen als daders labelt en 2,2% Israël's als slachtoffers. De combinatie van Palestijnen als daders en Israël's als slachtoffers wordt in 4,1% van de titels weergegeven. Al bij al mogen we echter besluiten dat de algemene cijfers duidelijk de Palestijnen in de slachtofferrol duwen en de Israël's als daders identificeren⁹². Deze conclusie is niet overeenkomstig de vaststellingen die in eerder representatieonderzoek zijn gebeurd.

Wanneer we expliciet **focussen** op de **slachtofferrol** in de titel, zien we dat 168 artikels (18,1%) Palestijnse slachtoffers vermelden en 64 artikels (6,9%) Israëlische slachtoffers. Om deze cijfers nauwkeuriger te kunnen interpreteren, hebben we ze naast de algemene gegevens met betrekking tot het vóórkomen van slachtoffers in het gehele artikel gelegd. Daaruit blijkt dat 690 artikels melding maken van Palestijnse slachtoffers. De ratio 168/690

⁹² Andere voorkomende categorieën zijn 'Israël's en Palestijnen zijn slachtoffers' (0,3%), 'Palestijnen zijn slachtoffers en daders en Israël's zijn slachtoffers en daders' (0,1%), 'Palestijnen zijn dader en slachtoffer' (0,1%), 'Israël's zijn dader en slachtoffer' (0,2%). Doordat deze categorieën minimaal aan bod komen, opteren we ervoor om op de andere categorieën te focussen.

toont aan dat 24,4% van de onderzochte bijdragen waarin Palestijnse slachtoffers worden vermeld, deze slachtoffers ook in de titel weergeven. 394 bijdragen geven Israëli'sche slachtoffers weer, waarvan er 64 (14,7%) uitdrukkelijk slachtoffers in de titel vermelden. Verhoudingsgewijs betekent dit dat Palestijnse slachtoffers meer in de titel aan bod komen dan Israëli'sche slachtoffers.

We maken dezelfde analyse met betrekking tot de daderrol. Indien we die titels selecteren waarin Palestijnen en Israëli's expliciet als dader van een actie worden vermeld, zien we dat respectievelijk 86 (9,3%) en 112 (12,1%) artikels relevant zijn. De data zijn dus wederom in het voordeel van de Palestijnse actor. Om te benadrukken dat echter heel weinig titels op deze rol ingaan, vermelden we nog eens dat uit het onderzoek van de volledige artikels is gebleken (cfr. supra) dat maar liefst 530 Palestijnse en 863 Israëli'sche acties worden beschreven⁹³. De conclusie dat in titels heel zelden expliciet naar Palestijnen en Israëli's als daders van een actie wordt verwezen, is met deze cijfers bekrachtigd.

Onderzoeksvraag 9: Verschilt het vóórkomen van Palestijnse en Israëli'sche **daders** in titels naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?

We nemen aan dat voornamelijk populaire kranten in koppen op de daderrol ingaan. Bovendien vermoeden we dat tijdens de Eerste Intifada meer titels de Israëli'sche actor als dader in de titel naar voor brengen, tijdens de Tweede Intifada zijn de rollen wellicht omgekeerd. Vaststellingen naargelang kranten en Intifada's dienen in het juiste perspectief te worden gezien omdat het hier slechts een steekproef van 198 bijdragen betreft.

Tabel 94: Palestijnse en Israëli'sche daders in krantenkoppen

	Palestijnse daders	Israëli'sche daders	Totaal
DS	7,2%	8,6%	15,8%
DM	7,7%	11,5%	19,2%
HLN	14,4%	11,0%	25,4%
HV	12,4%	17,1%	29,5%
FET	8,5%	15,8%	24,3%
	9,3% (N=86)	12,1% (N=112)	21,4% (N=198)
	p=0,061 $\chi^2= 14.885$	p<0,05 $\chi^2= 23.842$	

Het vermelden in krantenkoppen van Palestijnen en Israëli's als daders gebeurt voornamelijk in populaire dagbladen. Vooral Het Volk gaat meer op deze rol in dan andere kranten. Enkel met betrekking tot Israëli'sche daders zijn significante verschillen genoteerd. We zien dat De Standaard hier lager scoort dan de andere dagbladen. Het Laatste Nieuws is dan weer de enige krant met een groter aantal titels waarin Palestijnen expliciet als dader zijn

geïdentificeerd. Onze hypothese wordt bijgevolg door de data ondersteund, al blijkt vooral De FET/De Tijd in de titels ook een gelijkaardige aandacht als populaire dagbladen aan daderrollen te besteden.

De indeling naar Eerste en Tweede Intifada levert, in tegenstelling tot voorgaande variabele, duidelijke significante verschillen op.

Bijgevoegde tabel toont aan dat in de berichten over de Eerste Intifada slechts 3,9% van de titels Palestijnen als daders weergeven. Dit percentage stijgt tot 13,2% tijdens de Tweede Intifada. Deze vaststelling ondersteunt met andere woorden de idee van Palestijnen als slachtoffer tijdens de Eerste Intifada. Voor de Israëli's stellen we echter een gelijkaardige evolutie vast. De weergave in titels van

Tabel 95: Palestijnse en Israëli'sche daders in krantenkoppen naargelang de onderzochte Intifada's

	Palestijnse daders	Israëli'sche daders	Totaal
Eerste Intifada	3,9%	8,7%	12,6%
Tweede Intifada	13,2%	14,5%	27,7%
	9,3% (N=86)	12,1% (N=112)	21,4% (N=198)
	p<0,001 $\chi^2= 24.436$	p<0,05 $\chi^2= 10.692$	

⁹³ Een confrontatie beschouwen we zowel als een Israëli'sche en een Palestijnse actie.

Israëlische daders neemt eveneens toe tussen de Eerste en Tweede Intifada. Hier hadden we echter eerder verwacht een daling in percentages waar te nemen. Onze hypothese wordt dus maar gedeeltelijk onderschreven. Het meer vóórkomen van Israël's in de dadertrol tijdens de Eerste Intifada dan in de Tweede Intifada blijkt niet waarneembaar.

Onderzoeksvraag 10: Verschilt het vóórkomen van Palestijnse en Israëlische **slachtoffers** in titels naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?

Als hypothese poneren we dat populaire kranten wellicht meer vermeldingen van slachtoffers in hun titels zullen integreren. Kwaliteitskranten daarentegen leggen minder de nadruk op slachtoffers door ze enkel in het artikel weer te geven en minder in de kop aan bod te laten komen.

Aansluitend bij de reeds vastgestelde bevindingen omtrent discrepanties in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada, nemen we aan dat Palestijnse slachtoffers vooral in de bijdragen over de Eerste Intifada in titels voorkomen. Israëlische slachtoffers zullen in de koppen van artikels over de Tweede Intifada op het voorplan treden.

Tabel 96: Palestijnse en Israëlische slachtoffers in krantenkoppen

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	Totaal
DS	18,7%	5,4%	N=278
DM	15,3%	4,7%	N=235
HLN	20,3%	11,9%	N=118
HV	21,9%	9,5%	N=105
FET	17,4%	7,4%	N=190
	18,1% N=168	6,9% N=64	N=926
	p=0,931 $\chi^2= 3.057$	p=0,087 $\chi^2= 13.813$	

De uitsplitsing van de data naar kranten en Intifada's geven echter minimale verschillen weer. Bijgevoegde tabel toont aan dat zowel populaire als kwaliteitskranten beduidend meer Palestijnse slachtoffers in titels vermelden. Het Laatste Nieuws en Het Volk integreren wel een ruimer aantal slachtoffervermeldingen in hun artikelstitels dan De Morgen, De Standaard en De FET/De Tijd. In die zin kunnen we dan toch enigszins van verschillen tussen populaire en kwaliteitsdagbladen spreken. We kunnen echter niet stellen dat kwaliteitskranten veel minder de

nadruk op slachtoffers in hun titels leggen. De bekomen resultaten zijn immers niet statistisch significant.

De indeling naar Eerste en Tweede Intifada levert eveneens geen opmerkelijke vaststellingen op. 19,3% van de titels van berichten over de Eerste Intifada vermeldt Palestijnse slachtoffers. 4,6% van de koppen heeft het over Israëlische slachtoffers. Met betrekking tot de artikels over de Tweede Intifada stellen we vast dat 17,3% en 8,6% van de koppen respectievelijk Palestijnse en Israëlische slachtoffers weergeven. Het is duidelijk dat in de verslaggeving van beide Intifada's in de titels meer aandacht uitgaat naar Palestijnse slachtoffers. Het gaat echter niet op te stellen dat tijdens de Eerste Intifada significant meer titels melding van Palestijnse slachtoffers maken. Hoewel uit andere variabelen en onderzoeken reeds is gebleken dat tijdens deze Intifada de Palestijnen eerder als slachtoffer dan als dader worden gezien, ondersteunen onze data deze conclusie niet. Hetzelfde kan gezegd met betrekking tot Israëlische slachtoffers in de titel. Hoewel Israël's tijdens de Tweede Intifada veelal als slachtoffer worden geïdentificeerd, zien we dit slechts minimaal vertaald naar de titels. Er worden meer Israëlische slachtoffers in de koppen over de Tweede Intifada vermeld, maar uit onze gegevens komt naar voor dat nog altijd meer Palestijnse slachtoffers in de titels voorkomen.

Samenvattend kunnen we stellen dat de globale cijfers eerder een vertekening in het voordeel van Palestijnse slachtoffers aangeven. Indien de combinatie slachtoffer-/daderrol in titels wordt onderzocht, merken we dat voornamelijk Palestijnen als slachtoffers en Israël's als daders worden geïdentificeerd. Gefocust op de slachtofferrol zien we eveneens dat Palestijnse slachtoffers in vergelijking met Israëlische slachtoffers meer in de titel worden gepresenteerd. De specifieke gegevens met betrekking tot de dadertrol zijn iets minder duidelijk aangezien in titels heel zelden expliciet naar Palestijnen en Israël's als daders van

een actie wordt verwezen. Toch tonen de data aan dat Israël's meer als dader aan bod komen.

Een uitsplitsing naar kranten en Intifada levert bovendien ook een aantal opmerkelijke resultaten op. Zo zien we dat de populaire kranten Het Laatste Nieuws en Het Volk in hun koppen meer op de daderrol focussen dan kwaliteitskranten. Enkel met betrekking tot Israël's als dader zijn er echter statistisch significante verschillen tussen de dagbladen waarneembaar. De Standaard blijkt immers minder dan de andere dagbladen de Israëlische actor in de daderrol te duwen. Al bij al bevestigen de gegevens evenwel het meer aan bod komen van de Israël's als dader.

Significante resultaten zijn er wel naargelang de Eerste of Tweede Intifada. Analooq met onze hypothese zien we Palestijnen meer in de daderrol beschreven tijdens de Tweede Intifada. Onze veronderstelling dat Israël's meer als dader aan bod komen tijdens de Eerste Intifada gaat echter niet op.

Met betrekking tot de weergave van slachtofferrollen in titels hebben we volgende conclusies aangenomen. Kwaliteitskranten verwijzen, in tegenstelling tot wat we vermoedden, evenveel naar slachtoffers in hun koppen als populaire dagbladen. Vooral Palestijnse slachtoffers komen aan bod. De indeling naar Eerste en Tweede Intifada levert geen opmerkelijke vaststellingen op. Het is duidelijk dat in de verslaggeving van beide Intifada's in de titels ook meer aandacht uitgaat naar Palestijnse slachtoffers. Hoewel Israël's in de literatuur met betrekking tot de Tweede Intifada veelal als slachtoffer worden geïdentificeerd, zien we dit slechts minimaal vertaald naar de titels in krantenartikels.

4.3.2 Vermelding van cumulatieve slachtofferaantallen

Minder door andere auteurs aangehaald, maar volgens ons ook van belang is de weergave van cumulatieve slachtofferaantallen. Verschillende organisaties en websites houden bij hoeveel slachtoffers de Intifada's langs beide zijden reeds hebben geëist⁹⁴. Door enkel op individuele cases te focussen en te vermelden hoeveel slachtoffers een welbepaalde actie heeft voortgebracht, wordt het totaalbeeld uit het oog verloren. Daarom is het belangrijk ook algemene cijfers met betrekking tot slachtofferaantallen weer te geven. In ons onderzoek hebben we nagegaan of de Vlaamse pers aandacht schenkt aan deze globale cijfers en of de gegevens zowel met betrekking tot Israëlische als Palestijnse slachtoffers worden gecommuniceerd.

Onderzoeksvraag 11: In welke mate wordt in onze pers op cumulatieve slachtofferaantallen ingegaan?

De data wijzen uit dat 23,0% van de onderzochte artikels een stand van zaken opmaakt wat de Palestijnse slachtofferaantallen betreft. Dit betekent niet altijd dat een optelsom voor de duur van de hele Intifada wordt gemaakt. Ook slachtofferaantallen in de voorbije dagen, weken en maanden worden weergegeven. Slechts 8,0% van de onderzochte bijdragen focust echter op cumulatieve aantallen voor Israëlische slachtoffers. Ook hier blijkt de berichtgeving met andere woorden in het voordeel van de Palestijnse actor.

Uitgesplitst naar kranten zijn er enkel significante verschillen waarneembaar met betrekking tot de cijferaantallen over Palestijnse slachtoffers. Eerder verrassend besteedt Het Laatste Nieuws in 1/3 van haar artikels aandacht aan cumulatieve data. Het Volk en De FET/De Tijd

⁹⁴ Een voorbeeld van zo'n organisatie is B'TSELEM, een Israëlisch informatiecentrum voor humanitaire rechten in de bezette gebieden. Op hun webpagina <http://www.btselem.org/> houden zij de slachtoffers van de (Tweede) Intifada bij. Een voorbeeld van een Palestijnse organisatie is Al-Haq. Al-Haq is een onafhankelijke Palestijnse niet-gouvernementele mensenrechtenorganisatie gevestigd in Ramallah. Ook zij houden op hun website <http://www.alhaq.org/> cijfergegevens bij over slachtoffers van de Tweede Intifada.

gaan het minst op deze variabele in. De data voor Israëlische slachtoffers tonen aan dat kwaliteitskranten, hoewel niet significant, meer aandacht hebben voor algemene cijfergegevens omtrent Israëlische slachtoffers.

Indien we enkel de gegevens die betrekking hebben op de Eerste Intifada beschouwen, zien we dat 27,5% van de relevante bijdragen cumulatieve cijfers over Palestijnse slachtoffers weergeven. Tijdens de Tweede Intifada zakt dit aantal tot 19,7% van de bijdragen. Wat de Israëlische slachtoffers betreft, is een omgekeerde evolutie merkbaar. 3,3% van de berichten over de Eerste Intifada vermelden gegroepeerde aantallen. Dit percentage stijgt tot 11,4% in de artikels over de Tweede Intifada. Deze verschillen zijn overigens significant. Het dient echter gezegd dat ook in de Tweede Intifada nog steeds meer aandacht uitgaat naar cumulatieve Palestijnse slachtofferaantallen.

Samenvattend stellen we vast dat de cumulatieve cijfergegevens in het voordeel van de Palestijnse actor zijn. Door in te spelen op cijfers over een langere tijdsperiode wordt bij een publiek mogelijkwerijs de idee gecreëerd dat de Intifada vooral de Palestijnen treft.

4.3.3 De weergave van persoonlijke data

Verschillende auteurs zien een vertekening in de berichtgeving indien ze focussen op de persoonlijke informatie die over Palestijnse en Israëlische slachtoffers in nieuwsteksten wordt meegegeven. Ze stellen dat de vermelde gegevens overwegend op Israëlische slachtoffers betrekking hebben. In het framingonderzoek is echter reeds naar voor gekomen dat de Vlaamse pers meer individuele data over Palestijnse dan Israëlische slachtoffers communiceert. Gezien de representatieanalyse op een grotere steekproef steunt, is het interessant na te gaan in welke mate eerdere onderzoeken worden bevestigd. Voor de analyse van het vóórkomen van individuele gegevens over slachtoffers nemen we enkel die artikels in beschouwing waarin Palestijnse en Israëlische slachtoffers worden vermeld.

Onderzoeksvraag 12: Worden persoonlijke gegevens met betrekking tot Israëlische en Palestijnse slachtoffers vermeld?

Tabel 97: Het aan bod komen van individuele gegevens van slachtoffers

Palestijnse slachtoffers (N=690)	Biografische informatie	41,6%	Naam	12,9%
			Leeftijd	34,8%
			Burgerlijke staat	0,3%
			Beroep	8,0%
			Andere	2,2%
Israëlische slachtoffers (N=394)	Biografische informatie	24,9%	Naam	5,3%
			Leeftijd	12,7%
			Burgerlijke staat	1,0%
			Beroep	9,4%
			Andere	0,8%

Uit de tabel blijkt dat het weergeven van persoonlijke data over slachtoffers indruist tegen wat eerdere studies hebben geconstateerd. Het zijn niet overwegend de Israëlische slachtoffers die aan de hand van individuele gegevens in de Vlaamse pers worden beschreven. Indien we enkel de cijfers met betrekking tot de

Palestijnse actor beschouwen, zien we dat 690 onderzochte artikels melding maken van slachtoffers. 41,6% van deze bijdragen identificeren deze slachtoffers niet alleen, maar geven ook persoonlijke informatie over hen mee. Deze info betreft meestal de naam, de leeftijd, de burgerlijke staat of het beroep. Een combinatie van persoonlijke factoren is eveneens mogelijk. De naam wordt in 12,9% van de 690 relevante bijdragen teruggevonden, de leeftijd in 34,8%, de burgerlijke staat in 0,3% en het beroep in 8,0% van de artikels.

Indien we de cijfers voor de Israëlische actor bestuderen, merken we meteen dat een kleiner aantal artikels Israëlische slachtoffers vermeld. Niettegenstaande er slechts 394 artikels Israëlische slachtoffers weergeven, betekent dit niet meteen dat de Israëlische slachtoffers minder uitgebreid in beeld komen. Kranten kunnen ervoor opteren deze slachtoffers aan de

hand van individuele data meer in de kijker te zetten. Uit het cijfermateriaal blijkt echter dat 24,9% van de relevante 394 artikels op individuele gegevens ingaat. Dit percentage ligt merkkelijk lager dan het percentage dat de weergave van persoonlijke gegevens over Palestijnse slachtoffers ondersteunt. We kunnen dus stellen dat de Vlaamse pers minder aandacht heeft voor persoonlijke informatie aangaande Israëlische slachtoffers. De naam wordt in 5,3% van de relevante bijdragen vermeld, de leeftijd in 12,7%, de burgerlijke staat in 1,0% en het beroep in 9,4% van de artikels. Een bijkomende conclusie is dat de meest gangbare individuele data met betrekking tot Palestijnse slachtoffers de leeftijd en de naam zijn, met betrekking tot Israëlische slachtoffers zijn dat de leeftijd en het beroep.

Interessant is ook na te gaan of kranten van elkaar verschillen wat de weergave van individuele gegevens betreft. We vermoeden dat de populaire kranten meer aandacht zullen hebben voor persoonlijke details over de slachtoffers. De gegevens wijzen echter uit dat deze stelling niet opgaat. Alle onderzochte kranten vermelden in dezelfde mate individuele gegevens met betrekking tot zowel Palestijnse als Israëlische slachtoffers. Ook de uitsplitsing naar Intifada's levert geen significante verschillen op. We kunnen met andere woorden aannemen dat onafhankelijk van kranten en Intifada's over persoonlijke gegevens aangaande slachtoffers wordt bericht.

De belangrijkste conclusie met betrekking tot de weergave van individuele details over slachtoffers is bijgevolg het overwicht aan informatie over Palestijnse slachtoffers. In tegenstelling tot eerdere onderzoeken wijst deze studie uit dat Israëlische slachtoffers in mindere mate aan de hand van persoonlijke data worden beschreven.

4.3.4 De labeling met betrekking tot Palestijnse en Israëlische slachtoffers

Worden Israëlische slachtoffers vermoord of gedood? En komen Palestijnen om het leven of worden ze gelyncht? Verschillende auteurs menen dat de labels 'vermoorden' en 'lynchen' een negatievere inhoud hebben dan 'om het leven komen', 'het leven laten' of 'worden gedood' (cfr. supra). Bovendien stellen zij vast dat negatieve labels vaak aan beschrijvingen van Israëlische slachtoffers worden gekoppeld terwijl de meer neutrale begrippen voor Palestijnse slachtoffers zijn voorbehouden. Bijgevolg willen we onderzoeken in welke mate de aangehaalde labels in onze pers voorkomen en met betrekking tot welke partij ze vooral worden ingezet.

Onderzoeksvraag 13: Verschilt de taal waarin naar Palestijnse en Israëlische slachtoffers wordt gerefereerd?

Om een antwoord op deze vraag te kunnen formuleren, hebben we op een kwalitatieve manier nagegaan welke woordcombinaties bij het melden van dodelijke slachtoffers, als gevolg van acties van de tegenpartij, zijn gebruikt.

Omdat in andere studies voornamelijk op bovenstaande labels wordt gefocust, concentreren wij ons in dit onderzoek eveneens op deze woorden. We zijn er ons echter van bewust dat verschillende andere woordcombinaties ook in kranten voorkomen. Toch menen we dat het centraal stellen van de aangehaalde labels reeds inzicht genereert in het taalgebruik ten aanzien van Palestijnse en Israëlische dodelijke slachtoffers.

Waar andere onderzoeken dan weer geen onderscheid maken naar het vóórkomen van labels in titels en de rest van het artikel, opteren wij wel voor zo'n uitsplitsing. Het weergeven

van bijvoorbeeld het label 'lynchen' in de kop veronderstelt immers een grotere impact te hebben, dan het vermelden ervan in de tekst⁹⁵.

De resultaten zijn enigszins verrassend in die zin dat er nagenoeg geen onderscheid in labeling van slachtoffers wordt vastgesteld. Wanneer we focussen op de titels van de berichten over de Eerste en Tweede Intifada, merken we dat heel weinig koppen één van de onderzochte labels vermelden. Van de 926 artikels zijn er slechts 98 titels relevant voor dit deel van onze studie. Vooral het label 'gedood' komt meermaals in de kop voor. Respectievelijk 41 en 7 titels vermelden het in relatie tot Palestijnse en Israëlische slachtoffers. Afgeleiden, zoals 'worden doodgeschoten' en 'doden' komen eveneens aan bod. 30 koppen brengen deze woorden in verband met Palestijnse slachtoffers, 7 titels linken ze dan weer aan Israëlische slachtoffers. De meer neutrale begrippen als 'het leven laten' en 'om het leven komen' zijn niet in de koppen terug te vinden. De afgeleiden 'het leven eisen' en 'het leven kosten' komen in zes titels voor (drie met betrekking tot Palestijnen en drie met betrekking tot Israël's). 'Vermoord' en 'worden gelyncht' zijn met achtereenvolgens vijf en twee registraties eveneens weinig gebruikte labels in titels.

Uit bovenstaande data blijkt bijgevolg dat zowel Palestijnse als Israëlische slachtoffers voornamelijk 'worden gedood'. Er is met andere woorden geen onderscheid in labeling. Onze hypothese dat de dood van Palestijnse slachtoffers eerder in neutrale bewoordingen wordt belicht en Israëlische slachtoffers met negatief geconnoteerde beschrijvingen worden geassocieerd gaat bijgevolg niet op.

Indien we de studie opentrekken naar de gehele berichtgeving komen we tot soortgelijke bevindingen. Het label 'worden gedood' is zowel met betrekking tot Israëlische als Palestijnse slachtoffers veel weergegeven. Het meest voorkomend is echter 'om het leven komen'. Hoewel dit label niet in de titels aan bod komt, wordt het in de tekst meer ingezet dan 'worden gedood'. De negatief geconnoteerde woorden 'gelyncht' en 'vermoord' zijn net als in de koppen dan weer zelden waargenomen. Over het label 'lynchen' kunnen we nu wel stellen dat, indien gebruikt, dit in relatie tot Israëlische slachtoffers is. Palestijnen worden met andere woorden nooit 'gelyncht'. Bijgevolg geldt de conclusie wat betreft de labeling in titels ook voor het gehele artikel. Zowel Palestijnse als Israëlische slachtoffers worden eerder met neutrale labels beschreven.

Als bijkomend onderzoek hebben we bij een publiek van 564 respondenten nagegaan of de onderzochte labels effectief eerder negatief (in het geval van 'worden vermoord' en 'worden gelyncht') of neutraal (in het geval van 'worden gedood', 'komen om het leven' en 'laten het leven') worden ontvangen. Bijgevoegde tabel toont aan dat de labels 'om het leven komen'

Tabel 98: De inhoud van labels m.b.t. slachtoffers

	negatief	neutraal	positief
Komen om het leven	43,0%	47,4%	9,6%
Laten het leven	30,6%	50,4%	19,0%
Worden gedood	80,1%	18,7%	1,2%
Worden gelyncht	97,9%	1,8%	0,4%
Worden vermoord	97,0%	2,7%	0,4%

N=564

en 'het leven laten' meer als neutraal worden beschouwd. Woorden als 'lynchen' en 'vermoorden' zijn dan weer negatief geconnoteerd. Opvallend is echter de perceptie van het label 'worden gedood'. Terwijl verschillende auteurs aannemen dat dit een neutraal label betreft, identificeren onze correspondenten het als een negatief

woord. Gezien 'worden gedood' vrij vaak in titels en nieuwsteksten voorkomt, is het voor de journalist van belang bewust te zijn van de negatieve impact van het label. Indien neutrale berichtgeving wordt vooropgesteld is het beter woorden als 'het leven laten' en 'om het leven komen' in journalistieke teksten te integreren. Deze vaststelling doet echter geen afbreuk aan de eerdere conclusies omdat 'worden gedood' zowel bij de beschrijving van Palestijnse als Israëlische slachtoffers domineert. In die zin worden slachtoffers van beide partijen op gelijke voet behandeld.

⁹⁵ Er is eveneens genoteerd of woorden al dan niet in citaten zijn teruggevonden. Gezien de resultaten aangeven dat heel weinig labels in citaten aan bod komen, vinden we het niet opportuun deze indeling in de bespreking van de gegevens te verwerken.

4.4 Het aan bod komen van bronnen

Bij het onderzoek naar frames in de Intifadaberichtgeving hebben we reeds op het bronnengebruik in de onderzochte kranten gefocust. Gezien het in deze studie een grotere steekproef betreft, is het interessant na te gaan of we tot gelijkaardige conclusies komen. Daarnaast beogen we het toetsen van de resultaten aan andere onderzoeksvaststellingen. Hiervoor is het bronnengebruik uitgebreider onderzocht dan in de framingstudie. Onder andere het vóórkomen van verschillende, niet-Palestijnse en niet-Israëlische bronnen is bestudeerd.

Het merendeel van de reeds uitgevoerde studies geeft aan dat Palestijnse en Israëlische bronnen op een andere manier in de media worden gebracht. Vooral Palestijnse bronnen blijken in internationale media ondervertegenwoordigd. We veronderstellen bijgevolg dat de Vlaamse pers eveneens meer Israëlische dan Palestijnse bronnen zal raadplegen. Bovendien vermoeden we dat Israëlische bronnen bij naam worden genoemd terwijl dit voor de Palestijnse bronnen minder het geval zal zijn. Daarnaast onderzoeken we ook de status van de Israëlische en Palestijnse bronnen. We gaan ten slotte na welke andere bronnen in de Vlaamse Intifadaberichtgeving voorkomen. Verschillende onderzoeken naar Amerikaanse mediaberichtgeving hebben aangetoond dat er een ruime hoeveelheid eigen nationale bronnen wordt geïnterpelleerd. We vragen ons af of deze conclusie naar de Vlaamse pers kan worden doorvertaald en er bijgevolg een groot aantal Belgische bronnen wordt geregistreerd.

4.4.1 Algemene bevindingen met betrekking tot het vóórkomen van Palestijnse, Israëlische en andere bronnen

We hebben reeds aangehaald dat meerdere auteurs wijzen op een onevenwichtig vóórkomen van Israëlische en Palestijnse bronnen in de media. In de volgende paragrafen focussen we op de aanwezige bronnen in de onderzochte Vlaamse geschreven pers. We gaan na of Israël's meer als bron worden geïnterpelleerd en Palestijnen minder aan bod komen. We bestuderen eveneens eventuele verschillen in bronnengebruik tussen kranten en onderzochte Intifada's.

Onderzoeksvraag 14: In welke mate komen Israëlische, Palestijnse en andere bronnen in de Intifadaberichtgeving aan bod?

Uit de analyse van de geregistreeerde bronnen blijkt dat bijna 13,0% van de onderzochte Intifada-artikels niet naar een bron refereert. Dit betekent dat in deze bijdragen geen citaten, parafrases of verwijzingen voorkomen. De overige bijdragen doen wel een beroep op bronnen. Wanneer we onderstaande tabel interpreteren, zien we dat 1/3 van de bijdragen óf Palestijnen, óf Israël's, óf andere bronnen raadplegen. Deze berichten laten met andere woorden eenzijdig één van beide conflictpartijen of een andere bron aan het woord. Uit het cijfermateriaal blijkt dat het merendeel van de artikels enkel Israëlische bronnen weergeeft (22,2%). Ter vergelijking: het vóórkomen van uitsluitend Palestijnse bronnen is slechts in 6,8% van de artikels vastgesteld. De data, indien alleen de artikels beschouwd waar slechts bronnen van één nationaliteit in aan bod komen, wijzen met andere woorden op een voordeel voor de Israël's.

Tabel 99: Bronnen in de Intifada-berichtgeving

	Aanwezig	
Israëlische bronnen	22,2%	75,6%
Israëlische en andere bronnen	7,9%	
Israëlische en Palestijnse bronnen	28,4%	54,2%
Israëlische, Palestijnse en andere bronnen	17,1%	
Palestijnse bronnen	6,8%	
Palestijnse en andere bronnen	1,9%	
Andere bronnen	3,1%	
Geen bronnen	12,5%	

Het dient echter gezegd dat meer dan 50,0% van de bijdragen meerdere bronnen, met een verschillende nationaliteit, citeert of parafraseert. De combinatie Israëlische en Palestijnse bronnen komt hierbij in 28,4% van de bijdragen voor. Het weergeven van Israëlische, Palestijnse en andere bronnen gebeurt in 17,1% van de artikels. De categorieën 'Israëlische en andere bronnen' en 'Palestijnse en andere bronnen' komen in mindere mate aan bod. Ook hier dienen we echter op te merken dat de gegevens in het voordeel van de Israëlische actor zijn.

We kunnen bijgevolg concluderen dat Israëlische bronnen effectief meer worden geïnterpelleerd dan Palestijnse en andere bronnen. Dit betekent echter niet dat in onze Vlaamse pers geen ruimte is voor de visie van Palestijnse bronnen. Indien we louter het vóórkomen van Palestijnse en Israëlische bronnen beschouwen, merken we dat het aantal artikels waarin Palestijnen aan bod komt nog steeds vrij groot is. 54,2% van de bijdragen vermeldt immers zo'n Palestijnse bron versus 75,6% een Israëlische bron.

Onderzoeksvraag 15: Verschilt het bronnengebruik naargelang de onderzochte kranten en de Eerste of Tweede Intifada?

Tot nu toe hebben we reeds een aantal verschillen in representatie in de Intifadaberichtgeving teruggevonden. Niet zozeer de tweedeling populaire versus kwaliteitskranten is van kracht, als wel het onderscheid tussen de individuele dagbladen. Ook wat betreft het bronnengebruik gaat deze vaststelling op.

Uit onderstaande tabel komt naar voor dat kranten significant verschillen qua integratie van Palestijnse, Israëlische en andere bronnen. Dit betekent echter niet dat de algemene vaststelling, namelijk het meer aan bod komen van Israëlische bronnen, op individueel niveau niet wordt bijgetreden. Alle dagbladen laten nog steeds een hoger percentage Israëlische bronnen noteren.

Indien we echter het vóórkomen van Israëlische bronnen in de Vlaamse pers beschouwen, zien we dat Het Volk lager scoort dan de andere dagbladen. Met een percentage van 64,8% artikels waarin een Israëlische actor wordt geïnterpelleerd, kunnen we stellen dat Israël's significant minder aan bod komen in deze krant.

Indien wordt gefocust op de integratie van Palestijnse bronnen, zijn de cijfers voor het dagblad De Morgen dan weer opmerkelijk. 63,4% van de onderzochte artikels citeren of parafraseren immers een Palestijnse actor, terwijl de percentages artikels waarin Palestijnse actoren worden geraadpleegd in andere kranten nagenoeg gelijk en vooral een stuk lager liggen.

Wat het gebruik van 'andere bronnen' betreft, stellen we vast dat opnieuw Het Volk een vrij laag percentage genereert. Voor deze krant kunnen we met andere woorden besluiten dat in vergelijking met de andere kranten, de weergave van Israëlische en andere bronnen lager is. Palestijnse actoren worden dan weer evenveel als in de meeste andere dagbladen

Tabel 100: Bronnen uitgesplitst naar kranten

	Israëlische bronnen	Palestijnse bronnen	Andere bronnen	Totaal
DS	75,2%	46,8%	26,3%	N=278
DM	80,0%	63,4%	33,6%	N=235
HLN	76,3%	52,5%	28,8%	N=118
HV	64,8%	52,4%	19,0%	N=105
FET	75,8%	55,8%	36,8%	N=190
	75,5% N=699	54,2% N=502	29,8% N=276	N=926
	p=0,057 $\chi^2= 9.176$	p<0,05 $\chi^2= 14.679$	p<0,05 $\chi^2= 13.663$	

geïnterpelleerd. We dienen echter op te merken dat het aandeel Israëlische bronnen in dit dagblad nog steeds hoger is dan het percentage Palestijnse bronnen.

Algemeen concluderen we dat overeenkomstig de algemene vaststelling, alle kranten meer Israëlische dan Palestijnse bronnen inschakelen. Het percentage 'andere bronnen' is voor alle dagbladen het laagst. De Morgen heeft in vergelijking met de andere dagbladen meer aandacht voor Palestijnse bronnen, Het Volk heeft minder aandacht voor Israëlische en andere bronnen.

Naast verschillen tussen kranten, zijn eerder al discrepanties tussen de Eerste en Tweede Intifada vastgesteld. De vraag is nu of er ook qua bronnengebruik significante verschillen zijn waar te nemen. De resultaten wijzen uit dat 78,7% van de onderzochte artikels over de Eerste Intifada een Israëlische bron interpellieren. Tijdens de Tweede Intifada daalt dit cijfer tot 73,2%. 47,8% van de berichten refereert tijdens de Eerste Intifada naar Palestijnse actoren, terwijl 58,8% van de artikels over de Tweede Intifada een Palestijnse bron aanhaalt. Uit deze cijfers blijkt dat zowel tijdens de Eerste als Tweede Intifada meer Israëlische bronnen worden geraadpleegd. Het is echter opvallend dat het aandeel Palestijnse bronnen in de berichtgeving over de Tweede Intifada significant stijgt. Een verklaring zou kunnen zijn dat Palestijnen tijdens deze Intifada een betere communicatie met de internationale media hebben opgezet. Misschien zijn ze tot de slotsom gekomen dat door zich toegankelijker op te stellen en meer informatie te verspreiden, de kans toeneemt hun kijk op de zaak aan de buitenwereld kenbaar te maken.

Wat de weergave van 'andere bronnen' betreft, zien we dat deze significant meer aan bod komen in de berichten over de Eerste Intifada (35,0% vs 26,1%). Hier zouden we kunnen stellen dat het aanbod Israëlische en Palestijnse bronnen tijdens de Tweede Intifada wellicht is toegenomen, waardoor informatie uit de eerste hand wordt geprefereerd en gepubliceerd, eerder dan de visies van Belgische en andere deskundigen te weerspiegelen.

Samenvattend kunnen we concluderen dat Israëli's tijdens beide Intifada's het merendeel van de geraadpleegde bronnen uitmaken. Hoewel Palestijnen met betrekking tot de Eerste Intifada vaak als slachtoffers worden beschouwd, zien we dit niet vertaald naar het bronnengebruik. Palestijnen kunnen in mindere mate hun verhaal kwijt in de Vlaamse pers. Ook tijdens de Tweede Intifada blijft er een suprematie aan Israëlische bronnen. Nu zijn het echter wel de slachtoffers die worden gehoord. Waar we dus zouden kunnen vermoeden dat tijdens de Tweede Intifada meest Palestijnse bronnen worden geraadpleegd, blijkt dit niet het geval. Palestijnen komen echter wel significant meer aan bod, wat doet vermoeden dat zij wellicht een communicatieoffensief zijn gestart.

4.4.2 Israëlische, Palestijnse en andere bronnen gespecificeerd

Niet alleen het vóórkomen van bronnen blijkt van belang. Wie die bronnen zijn en meer bepaald de status en het al dan niet vermelden van de naam, geven bijkomende verschillen tussen de weergegeven bronnen aan. Verschillende auteurs menen dat Israëlische bronnen voornamelijk personen of instellingen met een hoge status zijn. Bovendien worden ze meer bij naam genoemd dan de Palestijnse bronnen. Palestijnse actoren worden dan weer meer geanonimiseerd en staan onderaan de statusladder. In de volgende paragrafen gaan we dieper in op de Israëlische, Palestijnse en andere bronnen. We bestuderen wie als bron wordt geïnterpelleerd en koppelen deze personen of instellingen aan status en anonimiteit.

Eerst geven we echter nog een aantal algemene bevindingen rond het vóórkomen van specifieke categorieën bronnen. Het is immers gebleken dat zowel Israëlische als Palestijnse bronnen naar politieke, media-, veiligheids-, burger- en andere bronnen zijn in te delen. Voor de Palestijnse bronnen hebben we bovendien nog de deelcategorie 'terroristische' bronnen geïdentificeerd, terwijl voor Israëlische bronnen ook 'militaire' referenties zijn vastgesteld. In de volgende paragrafen focussen we op het vóórkomen van deze deelcategorieën in het

bronnengebruik en gaan we na of er eventuele discrepanties tussen Intifada's en onderzochte Vlaamse kranten zijn te noteren.

Onderzoeksvraag 16: In welke mate komen Palestijnse en Israëlische politieke, media-, veiligheids-, burger-, militaire, terreur- en andere bronnen in de Intifadaberichtgeving aan bod? Zijn er verschillen naargelang onderzochte kranten en Intifada's waarneembaar?

Uit voorgaande paragrafen is gebleken dat Israëlische bronnen meer worden ingezet dan Palestijnse bronnen. Interessant is nu om na te gaan of deze algemene conclusie opgaat voor alle geïdentificeerde categorieën bronnen. We gaan er van uit dat dit het geval is en dat Israëlische veiligheids-, burger-, media- en politieke bronnen meer in de berichtgeving aan bod komen dan gelijksoortige Palestijnse bronnen. Voor de categorieën militaire en terroristische bronnen is een vergelijkende studie niet mogelijk, maar onderzoeken we, net als voor de andere referenties, of er discrepanties naar Intifada's en onderzochte kranten zijn waar te nemen.

Tabel 101 toont aan dat Israël's niet alle categorieën bronnen domineren. Terwijl duidelijk is dat meer artikels minstens één Israëlische politieke, media-, veiligheids- en andere bron weergeven, zijn vooral de percentages met betrekking tot de burgerbronnen opvallend. We stellen vast dat 14,4% van de onderzochte bijdragen een Palestijnse burgerbron aanhaalt. Slechts 8,5% van de artikels vermeldt minstens één Israëlische burgerbron. Hiermee is deze categorie referenties de enige waarin Palestijnen meer worden geïnterpelleerd dan Israël's. De algemene conclusie met betrekking tot de dominantie van Israëlische bronnen kan met andere woorden niet volledig worden doorgetrokken tot op het niveau van alle categorieën bronnen.

Tabel 101: Het vóórkomen van categorieën bronnen

Israëlische bron	Categorie	Palestijnse bron
31,2%	Militair	
	Terreur	12,4%
46,4%	Politiek	29,5%
14,3%	Media	4,1%
8,5%	Burger	14,4%
7,0%	Veiligheid	2,4%
15,4%	Andere	13,2%

Indien we enkel de verschillende deelgroepen Israëlische bronnen beschouwen, zien we dat de onderzochte kranten significante verschillen laten noteren in het vóórkomen van militaire en politieke bronnen. Wat de militaire bronnen betreft is het De FET/De Tijd die in vergelijking met de andere kranten laag scoort (17,9% vs $\pm 30,0\%$). Voor de politieke bronnen stellen we vast dat Het Volk relatief weinig politici interpelleert (29,5%), terwijl De FET/De Tijd juist veel een beroep doet op dit soort bronnen (57,4%). De andere dagbladen besteden met percentages die variëren tussen 43,9% en 48,1% eveneens beduidend meer aandacht aan de weergave van politieke bronnen dan Het Volk.

Enkel gefocust op de Palestijnse categorieën bronnen, zien we méér significante verschillen tussen de onderzochte dagbladen. Wat de politieke bronnen betreft, merken we een overwicht aan artikels in De Morgen (37,0%) en De FET/De Tijd (40,5%). Het significante verschil voor de mediabronnen is te wijten aan het bijna niet voorkomen van dit soort bronnen in De FET/De Tijd (1,1% vs $\pm 5,0\%$). Terreurbronnen worden voornamelijk in De Standaard (9,0%) en Het Laatste Nieuws (10,2%) weinig geraadpleegd. Veiligheidsbronnen zijn afwezig in de berichtgeving in Het Volk, maar worden dan weer meer dan in andere dagbladen, geïnterpelleerd in De FET/De Tijd. Burgerbronnen ten slotte zijn vooral in de populaire kranten Het Laatste Nieuws en Het Volk ingezet. Het is opvallend dat maar liefst 21,1% en 18,2% van de artikels in deze kranten een burgerbron aanhalen terwijl de percentages burgerbronnen in de kwaliteitskranten variëren tussen 7,9 en 16,2%.

Samenvattend kunnen we stellen dat de weergave van categorieën bronnen varieert van krant tot krant. Niettegenstaande de vastgestelde significante verschillen is het moeilijk een rode draad in de discrepanties terug te vinden. Enkel met betrekking tot de weergave van

Palestijnse burgerbronnen kunnen we concluderen dat de verschillen zich tussen kwaliteits- en populaire kranten situeren. Wat de andere categorieën betreft zijn de significante verschillen te wijten aan een over- of ondervertegenwoordiging van één bepaalde krant. We kunnen echter niet besluiten dat het steeds om hetzelfde dagblad gaat.

De indeling naar Intifada's levert ten slotte eveneens een aantal significante verschillen op. Anders geformuleerd betekent dit dat bepaalde categorieën bronnen explicieter in de berichtgeving over één van beide Intifada's worden aangehaald. Dit blijkt overwegend het geval voor de Israëlische militaire bronnen en de Palestijnse terroristische, politieke en mediabronnen. Israëlische militairen zijn tijdens de Eerste Intifada in 38,3% van de artikels geraadpleegd. Tijdens de Tweede Intifada daalt dit percentage tot 26,1%. Een omgekeerde beweging is waarneembaar voor de Palestijnse politieke en terroristische bronnen. Terwijl 20,3% en 4,9% van de bijdragen over de Eerste Intifada een beroep doen op respectievelijk politieke en terroristische referenties, is dit in de artikels over de Tweede Intifada reeds toegenomen tot 36,1% en 17,9%. De Palestijnse mediabronnen komen dan weer minder aan bod tijdens de Tweede Intifada (1,1% vs 8,2%). We kunnen met andere woorden concluderen dat de categorieën Palestijnse mediabronnen en Israëlische militaire bronnen dominanter zijn in de berichten over de Eerste Intifada. Palestijnse terroristische en politieke bronnen treden meer op de voorgrond in de bijdragen over de Tweede Intifada. Een reden hiervoor kan zijn dat gebeurtenissen na de Eerste Intifada andere Palestijnse politici dan Arafat in het spotlicht hebben gebracht. Zo zijn bijvoorbeeld Erekat en Abbas in hun functie van toponderhandelaar op vredesconferenties vaak als bron ingezet. Ook terreurgroepen zijn tijdens de Tweede Intifada veel zichtbaarder. Door zelfmoordacties te initiëren en opeisingen te communiceren kunnen media bijna niet om hen heen.

Niettegenstaande bovenstaande paragrafen een overzicht geven van welke bronnen er voornamelijk in de onderzochte Intifadaberichtgeving voorkomen, blijft de vraag naar de identiteit van deze referenties tot nog toe onbeantwoord. In wat volgt willen we daarom nagaan wie de politieke, militaire, veiligheids-, media-, terreur- en andere bronnen zijn. Betreft het hier overwegend anonieme of bij naam genoemde bronnen? Indien gepersonaliseerd, is de variatie aan geraadpleegde bronnen groot of worden we steeds met dezelfde personen geconfronteerd? Zo vermoeden we bijvoorbeeld dat wat de Palestijnse politieke bronnen betreft, vooral Arafat zal geraadpleegd zijn. Bovendien willen we onze geregistreerde bronnen aan status koppelen. Hebben we al dan niet te maken met personen of instituties die binnen de sociale maatschappij enige status genieten?

Om de weergave van de identiteit, status en anonimiteit van de verschillende bronnen overzichtelijk te houden, opteren we ervoor om de rapportering volgens de structuur van de eerder geïdentificeerde categorieën bronnen op te bouwen.

Onderzoeksvraag 17: Welke Israëlische **militaire bronnen** komen in de onderzochte kranten aan bod?

Uit onze data blijkt dat 287 artikels of 31,2% één of meerdere militaire bronnen interpellieren. Hoewel dit percentage vrij hoog is, stellen we vast dat slechts weinig bronnen effectief bij naam worden genoemd. De gehele steekproef in beschouwing genomen, treffen we 44

Tabel 102: Israëlische militaire bronnen

EERSTE INTIFADA	Keer
Generaal Shomron	6
Generaal Barak	1
Generaal Mitzna	8
Generaal Mordechai	5
Generaal Efrat	1
Generaal Dayan	1
Generaal Rabin	1

keer een bij naam genoemde militaire bron aan. Bovendien is er een grote variatie aan namen. Het is met andere woorden niet zo dat steeds naar dezelfde bron wordt gerefereerd.

Tabel 102 geeft de namen weer van de militaire bronnen die in de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada aan bod komen. We stellen in de eerste plaats vast dat alle bij naam genoemde bronnen een hoge rang in het leger vervullen. Gewone soldaten worden niet met naam vermeld. We zien ook dat vooral tijdens de Tweede Intifada een groter

Tabel 102: Israëlische militaire bronnen (vervolg)

TWEDE INTIFADA	Keer
Generaal Mofaz	3
Generaal Vertichai	1
Generaal Vilnai	1
Generaal Ziv	4
Generaal Zygdon	1
Stafchef Moshe Ya'alon	1
Kolonel Faris	1
Commandant Eitan	2
Commandant Ze'ev Boneh	1
Luitenant Grabovski	1
Woordvoerder Rafowicz	1
Legercoördinator Gilad	1
Chef militaire operaties Eiland	3

aantal verschillende bronnen wordt geraadpleegd. Deze bronnen komen echter minder frequent in de berichtgeving voor. Bovendien merken we tijdens de Eerste Intifada een aantal namen op van personen die in de jaren nadien een belangrijke politieke rol zijn gaan vervullen. Zo hebben Barak, Mitzna en Rabin hun legerfunctie weten in te ruilen voor een ministerpost.

Naast de indeling naar Intifada's hebben we eveneens het voorkomen van bij naam genoemde bronnen in de kranten nagegaan. Daarbij stellen we vast dat De Morgen (18 referenties) het meeste aantal bronnen bij naam noemt. We kunnen echter niet aantonen dat het personifiëren van militaire bronnen in populaire kranten verschilt van de kwaliteitsdagbladen. De Standaard vermeldt immers 9 keer een bron bij naam, Het Laatste Nieuws 8 keer, Het Volk 6 keer en De FET/De Tijd 3 keer.

Niettegenstaande het beperkte aandeel van bij naam vermelde bronnen, zien we toch vrij veel militaire bronnen geïnterpelleerd. Wanneer we ons enkel toespitsen op de anonieme bronnen, zijn het de verwijzingen naar het leger die telkens weer terugkeren. 'Het leger' wordt letterlijk 128 keer als bron gebruikt, 'de woordvoerder van het leger' komt 64 keer als bron aan bod. Varianten als 'legercommuniqués', 'legerleiding', 'legerfunctionarissen' en 'legercommandant' komen eveneens voor. Daarnaast wordt ook regelmatig naar 'militaire bronnen, functionarissen, commandanten en woordvoerders ...' verwezen. Wat de status van deze anonieme bronnen betreft, kunnen we enkel opmerken dat 'het leger' sowieso een vrij hoge status geniet binnen onze maatschappij. Bovendien blijkt heel weinig over 'soldaten' als bron te worden gesproken. Meestal zijn de anonieme bronnen ook leidinggevende personen binnen het leger. Personen met een lagere status binnen de legerrangen worden bijgevolg heel weinig geciteerd of geparafraseerd.

Onderzoeksvraag 18: Welke Palestijnse **terroristische bronnen** komen in de onderzochte kranten aan bod?

We zijn reeds eerder tot de vaststelling gekomen dat de Vlaamse pers ruimte creëert voor de visie van Palestijnse terroristische groeperingen. Hamas, Islamitische Jihad, Al Aqsa Martelarenbrigades en het Volksfront voor de bevrijding van Palestina worden meermaals als bron weergegeven. Vooral Hamas blijkt veel geraadpleegd. Deze groepering werd in 1978 opgericht door onder andere Sjeik Yassin en al-Rantissi. Hoewel ook sociaal actief, komt de groep vooral met terreuracties in het nieuws. Naast Hamas wordt ook de Islamitische Jihad als bron geïnterpelleerd. Deze organisatie is in 1979 opgericht door Fahti Shafaqi met het doel Israël te vernietigen tijdens een Heilige Oorlog en een Palestijnse, islamitische staat op te richten. De terreurgroep Al Aqsa is dan weer een militante onderafdeling van Fatah. De groep is vrij recent (1999) ontstaan in de Gazastrook en staat onder controle van de PLO. Ze wordt als de grootste concurrent van Hamas beschouwd. Het Volksfront voor de bevrijding van Palestina ten slotte is opgericht door Habash. Vooral tijdens de Tweede Intifada wil deze groep zich profileren door het uitvoeren van zelfmoordaanvallen. Onder het Palestijnse volk is de organisatie echter minder populair dan Hamas en de Islamitische Jihad.

Wanneer we nagaan wanneer bovenstaande bronnen worden geraadpleegd, stellen we een bepaald stramien vast. Hamas, Islamitische Jihad, Al Aqsa Martelarenbrigades en het Volksfront voor de bevrijding van Palestina zijn overwegend een bron voor informatie ter situering van zelfmoordaanvallen of andere terreuracties. Ruimere politieke ideeën komen ook in de media aan bod, maar veel minder frequent. We zien met andere woorden dat niet

zozeer het ideeëngoed van de terreurgroepen ingang vindt in de Vlaamse pers als wel de opeisingen voor bepaalde acties.

Tabel 103: Palestijnse terroristische bronnen

EERSTE INTIFADA	Keer		Keer
Hamas	2	Woordvoerder, Abu Samra	1
Islamitische Jihad	4		
Volksfront voor de bevrijding van Palestina	6	Woordvoerder	1
TWEDE INTIFADA	Keer		
Al Aqsa Martelarenbrigades	9		
Hamas	45	Leider al-Rantissi	7
		Leider Sjeik Yassin	6
		Woordvoerder Zahar	1
		Woordvoerder Abu Sahri	1
		Woordvoerder	5
		Vertegenwoordiger	2
Islamitische Jihad	23	Woordvoerder al-Basha	1
Volksfront voor de bevrijding van Palestina	6	Woordvoerder	1

Indien we een uitsplitsing naar Intifada's maken, stellen we vast dat het interpellieren van terreurbronnen hoofdzakelijk eigen is aan de Tweede Intifada. Hamas en haar vertegenwoordigers worden bijvoorbeeld 70 keer als bron ingezet. In de berichtgeving over de Eerste Intifada is dat nog maar drie keer. Eenzelfde conclusie gaat op voor de andere organisaties. Islamitische Jihad en Al Aqsa Martelarenbrigades zijn dominant aanwezig in de artikels over de Tweede Intifada. Enkel het Volksfront wordt in gelijke mate geraadpleegd in de berichten over beide Intifada's.

De uitsplitsing naar kranten maakt duidelijk dat de kwaliteitskranten beduidend meer terroristische bronnen raadplegen. In De Standaard wordt 24 keer naar een terreurgroep gerefereerd, in De Morgen 47 keer en in De Financieel Economische Tijd/De Tijd 30 keer. De cijfers voor Het Laatste Nieuws en Het Volk duiden respectievelijk op negen en elf verwijzingen. We veronderstellen dat kwaliteitsdagbladen in het kader van een evenwichtige en objectieve verslaggeving zich meer verplicht voelen tot het weergeven van terroristische bronnen dan populaire dagbladen.

Met betrekking tot de status van de geraadpleegde terreurbronnen kunnen we enkel melden dat indien leden van een desbetreffende organisatie worden gecontacteerd, dit overwegend personen zijn die een hoge rang binnen de groep bekleden. Sjeik Yassin en al-Rantissi zijn bijvoorbeeld de stichters van de Hamas-groep. Al bij al is het echter zo dat terreurbronnen weinig worden verpersoonlijkt. De onderzochte berichten spreken eerder in algemene bewoordingen over de terreurgroepen. Bijgevolg is het weinig relevant om globale uitspraken over de status van de terroristische bronnen te genereren. Wat de anonimiteit van deze bronnen betreft, kunnen we stellen dat de organisaties en ook de woordvoerders dominant bij naam worden genoemd.

Onderzoeksvraag 19: Welke Palestijnse, Israëlische en andere **politieke bronnen** komen in de onderzochte kranten aan bod?

Wanneer we focussen op de Israëlische politieke bronnen merken we dat 46,0% van de onderzochte artikels minstens één zo'n bron vermeldt. Ongeveer ¼ van de geregistreerde bronnen zijn anoniem. Dit betekent dat het merendeel van de Israëlische politieke zegslieden bij naam wordt genoemd. Het scala aan bod komende personen is aanzienlijk. Om de weergave van de bronnen enigszins overzichtelijk te houden, opteren we er dan ook voor om enkel de bronnen die overwegend in de berichtgeving aan bod komen weer te geven.

Uit onderstaande tabel wordt duidelijk dat dit zowel met betrekking tot de Eerste als Tweede Intifada hoofdzakelijk personen met een hoge politieke functie en een internationale uitstraling betreft. In de berichtgeving over de Eerste Intifada zijn het Shamir, Rabin en Peres die meest als bron worden geïnterpelleerd. Shamir vervult in deze periode de functie van

premier. Rabin is minister van Defensie, terwijl Peres minister van Buitenlandse Zaken is. Samen zijn ze goed voor 154 interventies in de onderzochte kranten.

Tabel 104: Israëlische politieke bronnen

EERSTE INTIFADA		
	Functie	Keer
Shamir	* Premier (1987-1988 en 1991-1992)	77
Rabin	* Minister van Defensie	43
Peres	* Minister van Buitenlandse Zaken (1992)	26
Arens	* Minister van Defensie * Minister van Buitenlandse Zaken	8
TWEDE INTIFADA		
	Functie	Keer
Sharon	* Premier vanaf 6/2/2001	87
Barak	* Premier (tot 6/2/2001) * Minister van Binnenlandse Zaken (2004-2005)	68
Mofaz	* Stafchef leger (2000-2001) * Minister van Defensie (2002-2005)	21
Ben-Eliezer	* Minister van Defensie (2001-2002)	13
Peres	* Minister van Buitenlandse Zaken (2001-2002)	12
Netanyahu	* Minister van Buitenlandse Zaken (2002-2003)	12
Ben-Ami	* Minister van Buitenlandse Zaken (2000-2001)	11

Voor de Tweede Intifada zijn het Sharon, Barak, Mofaz, Peres, Ben-Eliezer, Ben-Ami en Netanyahu die in de krantenartikels worden geciteerd of geparafraseerd. Ook nu zien we dat zij of de functie van premier, minister van Defensie of minister van Buitenlandse Zaken vervullen. Bovendien blijken zij nog explicieter in de berichtgeving aanwezig met maar liefst 224 referenties.

Indien we de andere bij naam genoemde, Israëlische politieke bronnen⁹⁶ beschouwen, zien we dat zij allemaal in de hogere politieke echelons thuishoren. Het gaat hier om ministers, adviseurs, burgemeesters, kabinetsleden, parlementariërs en regeringsmedewerkers. Dezelfde conclusie gaat trouwens op voor de anonieme bronnen. Kranten raadplegen overwegend hoge statusbronnen zoals topambtenaren en woordvoerders van regeringspartijen.

Voor de in de lijst voorkomende namen hebben we ook nagegaan of het weergeven ervan afhankelijk is van de onderzochte dagbladen.

Met betrekking tot de meest geïnterpelleerde bronnen in de berichten over de Eerste Intifada komen we tot enigszins opvallende resultaten. Het Laatste Nieuws refereert immers 42 keer naar bovenstaande personen terwijl kwaliteitsbladen als De Standaard, De Morgen en De FET/De Tijd respectievelijk 39, 32 en 23 keer deze bronnen aanhalen. Het Volk citeert desbetreffende namen 18 keer.

Waar Het Laatste Nieuws zich in de berichtgeving over de Eerste Intifada onderscheidt van de andere populaire krant in onze steekproef, blijkt dit dagblad in de berichten over de Tweede Intifada veel minder van Israëlische politieke bronnen gebruik te maken. Met 17 referenties, te vergelijken met 58 referenties in De Standaard, 64 in De Morgen en 81 in De FET/De Tijd sluit de weergave van Israëlische politieke bronnen meer aan bij die in Het Volk (4 referenties). Waar Het Laatste Nieuws tijdens de Eerste Intifada een vergelijkbaar 'politiek' bronnengebruik hanteert als de kwaliteitskranten, zijn het tijdens de Tweede Intifada met andere woorden De Standaard, De Morgen en De FET/De Tijd die het merendeel van bovenstaande personen als bron raadplegen.

Naast de studie van Israëlische politieke bronnen hebben we ook het vóórkomen van Palestijnse politieke bronnen nagegaan. 29,3% van de onderzochte krantenartikels geven één of meerdere Palestijnse bronnen weer. Een percentage dat, in overeenkomst met eerdere vaststellingen, aanzienlijk lager is dan dat van gelijksoortige Israëlische bronnen. In totaal registreren we 373 referenties. Indien we deze verder beschouwen, zien we dat er 216 bij naam genoemde bronnen voorkomen⁹⁷. 80 referenties zijn anoniem, 77 zijn niet anoniem, maar ook niet verpersoonlijkt. Hiermee bedoelen we dat er wordt verwezen naar bijvoorbeeld de Fatah-partij of de PLO, maar er wordt geen specificatie bij de bron vermeld. Al bij al kunnen we stellen dat bijna 2/3 van de aan bod komende bronnen met naam en toenaam in de Vlaamse pers wordt vermeld.

⁹⁶ Deze bronnen hebben we hier niet opgelijst, maar zijn wel in bijlage 6 terug te vinden.

⁹⁷ Deze bronnen zijn niet noodzakelijk allemaal verschillende bronnen.

Welke zijn nu de Palestijnse politieke bronnen die in onze onderzochte kranten worden weergegeven? Kunnen we net als bij de Israëlische bronnen een ruime lijst van geciteerde personen opstellen?

Ons onderzoek wijst uit dat het aantal verschillende Palestijnse politieke bronnen een stuk beperkter is. Waar ongeveer 60 bij naam genoemde Israëlische bronnen zijn geïdentificeerd,

Tabel 105: Palestijnse politieke bronnen

EERSTE INTIFADA

	Functie	Keer
Arafat	* Boegbeeld PLO * Palestijns leider en president	25
al-Hoesseini	* Palestijns leider	8
Rabbo	* Lid uitvoerend comité PLO	4

TWEDE INTIFADA

	Functie	Keer
Arafat	* Boegbeeld PLO * Palestijns leider en president	67
Erekat	* Minister van Kabinetszaken * Toponderhandelaar	28
Abbas	* Premier PA (in 2003) * President PA (vanaf 2005)	19
Rabbo	* Minister van Informatie	12
Barghouti	* Fatah-leider * Presidentskandidaat in 2004	11

blijken dit er voor de Palestijnen slechts een twintigtal te zijn. Tijdens de Eerste Intifada wordt voornamelijk PLO-leider Arafat geraadpleegd en ook Faisal al-Hoesseini, een Palestijnse leider, komt meermaals aan bod. Toch zien we dat vooral tijdens deze Intifada het aantal Palestijnse politieke bronnen gering is. In de berichten over de Tweede Intifada is een meer gediversifieerd bronnengebruik waarneembaar. Arafat blijft de meest geciteerde Palestijnse leider, maar ook Erekat, Abbas, Rabbo en Barghouti worden als bron ingezet. Erekat is voornamelijk geraadpleegd in de hoedanigheid van toponderhandelaar met de Israël's, maar ook als minister van Kabinetszaken. Abbas is de eerste premier⁹⁸ van de Palestijnse Autoriteit. Hij wordt door

Europa en de VS als een geschikte gesprekspartner voor vredesonderhandelingen beschouwd. Rabbo is tijdens de Tweede Intifada minister van Informatie en Barghouti is een belangrijk Fatah-leider die zich in 2004 als kandidaat voor het presidentschap van de PA profileert. We kunnen met andere woorden stellen dat alle geraadpleegde bronnen een hoge functie binnen de Palestijnse politieke wereld bekleden en een aanzienlijke status genieten. Net zoals dat bij de Israëlische politieke bronnen het geval is, beroepen onze onderzochte kranten zich dus op personen met een groot aanzien. Indien we bovendien de anonieme bronnen bestuderen komen we tot gelijkaardige conclusies. Deze bronnen betreffen vooral PLO-, Fatah-, en PA-leiders en -woordvoerders waarvoor geldt dat ze in de hogere politieke echelons zijn gesitueerd. Het gaat met andere woorden steeds om toplui met status, eerder dan om plaatselijke politici.

Uitgesplitst naar kranten merken we opnieuw dat de kwaliteitskranten beduidend meer een beroep doen op bovenvermelde Palestijnse politieke bronnen dan de populaire dagbladen. In De Standaard vinden we 36 referenties terug, in De Morgen 56 en in De FET/De Tijd 52. Het Volk verwijst slechts 16 keer naar desbetreffende personen en Het Laatste Nieuws 14 keer.

Niet alleen Israëlische en Palestijnse politieke bronnen maar ook andere politieke referenties zijn ten slotte bestudeerd. Verschillende auteurs hebben immers aangegeven, vooral wat de Intifadaberichtgeving in Amerika betreft, dat ook eigen nationale bronnen vaak over het Israël-Palestinaconflict worden geïnterpelleerd. Dit maakt het interessant te onderzoeken in hoeverre de Vlaamse pers eveneens een beroep doet op interne politieke bronnen.

Ons onderzoek toont aan dat in 19,6% van de onderzochte artikels minstens één andere politieke bron wordt weergegeven. Na de registratie van deze referenties stellen we vast dat heel weinig Belgische politici worden geïnterpelleerd. Wanneer we bijvoorbeeld enkel de bij naam genoemde bronnen beschouwen, noteren we uitsluitend interventies van Karel De Gucht, Louis Michel, Marc Eyskens en Leo Tindemans. De eerste twee politici zijn minister van Buitenlandse Zaken in de periode van de Tweede Intifada, de laatste twee vervullen

⁹⁸ Het premierschap binnen de PA is een vrij recente functie. In 2003 werd voor het eerst een minister-president benoemd. De premier deelt de uitvoerende macht met de president. Deze bekleedt de hoogste politieke functie binnen de Palestijnse Autoriteit.

dezelfde functie maar dan in de periode van de Eerste Intifada. Niettegenstaande weinig Belgische bronnen voorkomen, stellen we vast dat onze Vlaamse pers zich wel op een uitgebreid aantal internationale bronnen beroept. Vooral Amerikaanse, Britse en Egyptische zegslieden komen aan bod. Voor Amerika zijn dat de presidenten Bush, Clinton en Reagan, de ministers van Buitenlandse Zaken Rice, Powell, Albright, Baker en Schultz en minister van Defensie Cohen. Voor Groot-Brittannië zijn het de premiers Blair en Thatcher en minister van Buitenlandse Zaken Straw. De Egyptische bronnen zijn president Moebarak en minister van Buitenlandse Zaken Moussa. Ten slotte zijn ook de namen van de Franse president Chirac en koning Hoessein van Jordanië meermaals in de onderzochte berichtgeving teruggevonden.

Naast opgesomde 'nationale' bronnen identificeren we ook een ruime hoeveelheid Europese en VN-bronnen. EG-commissaris Cheysson, Brits EP-lid Price, Secretaris-generaal van de VN Kofi Annan en VN-gezanten Rød-Larsen en Goulding zijn hierbij het vaakst geïnterpelleerd. Het belang van internationale instellingen als bron, komt echter pas goed tot uiting indien we de samenstelling van de anonieme bronnen beschouwen. Dan zien we een overwicht aan EG-, EU-, UNO- en VN-bronnen, naast verwijzingen naar de Arabische Liga.

We kunnen met andere woorden besluiten dat nationale en internationale bronnen steeds een hoge politieke functie bekleden. Vaak worden deze bronnen bij naam genoemd. Alleen wanneer het bronnen betreft, gekoppeld aan instellingen als de EG, EU, UNO of VN, worden deze meer geanonimiseerd. Met betrekking tot het vóórkomen van Belgische bronnen kunnen we stellen dat deze slechts minimaal in de Intifadaberichtgeving worden ingezet. Standpunten van de VN en Europa overwegen op de visies van eigen nationale politici. Gezien de Belgische regering vaak zelf naar de Europese houding inzake het Israël-Palestinaconflict verwijst, hoeft het niet te verwonderen dat vooral referenties naar Europa in de berichtgeving primeren. Opvallend is echter ook het aandeel Amerikaanse en Britse bronnen. Dit bevestigt dat de Vlaamse berichtgeving over internationaal nieuws nog vaak naar standpunten van grote mogendheden teruggrijpt.

Onderzoeksvraag 20: Welke Palestijnse, Israëlische en andere mediabronnen komen in de onderzochte kranten aan bod?
--

14,2% van de onderzochte artikels vermelden een Israëlische mediabron. Hierbij is de weergave van anonieme en bij naam genoemde bronnen in het voordeel van de anonieme bronnen (91 versus 58 referenties). De Vlaamse pers verwijst vooral naar Israëlische 'kranten', 'media', 'pers', 'radio' en 'televisie'. Indien de bron toch explicieter wordt vermeld, blijkt het om de dagbladen Ha'aretz, The Jerusalem Post, Yediot Ahronot, Hadashot, Ma'ariv, Al-Hamishmar en Davar te gaan.

Yediot Ahronot, Ma'ariv en Ha'aretz zijn de drie grote nationaal verspreide kranten in Israël, gepubliceerd in de Hebreeuwse taal. Yediot Ahronot is hierbij het dagblad met het grootste bereik. Volgens Caspi en Limor (1999) wordt deze krant immers in $\frac{3}{4}$ van de Israëlische huishoudens gelezen. Het dagblad verschijnt in tabloidformaat maar wordt inhoudelijk eerder als broadloid gecategoriseerd. Misdaad- en zacht nieuws maken een belangrijk deel van de berichtgeving uit maar het hoofdnieuws beslaat steeds politieke en nationale issues. Bovendien stelt de krant gerenommeerde politieke en militaire journalisten en analisten te werk. In dit opzicht sluit ze dan ook eerder bij kwaliteitskranten aan. Ma'ariv is de tweede populairste krant in Israël. Het dagblad is als gevolg van de concurrentie met Yediot Ahronot, naar een 'kopie' van deze krant geëvolueerd (Dor, 2004, p.6). Ze verschijnt eveneens op tabloidformaat en brengt zowel hard als zacht nieuws met de nadruk op politieke en binnenlandse items.

Ha'aretz is de enige kwaliteitskrant. Dankzij haar prestige en Engelse editie geniet dit dagblad zowel in binnen- als buitenland een sterke reputatie (Caspi en Limor, 1999; Dor, 2004).

Naast deze veel gelezen nationale, Hebreeuwstalige kranten is The Jerusalem Post een vierde belangrijk dagblad in Israël. Deze krant geniet echter beduidend minder lezers. Ze verschijnt in het Engels waardoor ze vooral concurrentie vormt voor de Engelstalige editie van Ha'aretz (Wolfsfeld, 2004). Net omdat de krant in het Engels wordt uitgegeven, zijn er nogal wat buitenlandse media die zich op deze krant beroepen voor hun informatie over het Israël-Palestinaconflict.

Ten slotte worden de onafhankelijke krant Hadashot en de socialistische dagbladen Davar en Al-Hamishmar ook enkele keren in de onderzochte berichten vermeld. Deze dagbladen zijn echter met betrekking tot de Eerste Intifada geraadpleegd. In de jaren '90 zijn ze immers uit het Israëlische perslandschap verdwenen (Naveh, 2001).

Tabel 106: Israëlische mediabronnen

	Keer
Ha'aretz	26
Ma'ariv	8
Yediot Ahronot	8
Hadashot	7
The Jerusalem Post	6
Al-Hamishmar	2
Davar	1

Uit bijgevoegde tabel blijkt dat het aantal referenties naar bovenstaande kranten echter summier is. In de 926 artikels zijn er slechts 26 verwijzingen naar Ha'aretz, de krant die het vaakst als bron wordt aangehaald. Indien we de uitsplitsing naar de onderzochte Vlaamse dagbladen maken, zien we dat de kwaliteitsdagbladen het meeste mediabronnen inzetten. De Standaard, De Morgen en De Financieel Economische Tijd/De Tijd vermelden samen 45 bij naam genoemde bronnen. Dit betekent dat slechts 13

referenties in de populaire dagbladen terug te vinden zijn. De indeling naar Intifada's levert geen opmerkelijke resultaten op.

De studie van Palestijnse en andere mediabronnen genereert zo mogelijk nog beperktere resultaten. 4,1% van de bijdragen vermeldt een Palestijnse mediabron. Verwijzingen naar 'media', 'pers', 'radio' en 'televisie' zijn dominant. Enkel tijdens de Tweede Intifada wordt concreet naar het Palestijnse persbureau PPS gerefereerd. Wat deze bij naam genoemde bron betreft, dienen we op te merken dat ze slechts 16 keer in de berichtgeving voorkomt. Een verdere indeling naar Intifada en Vlaamse kranten doet bijgevolg weinig ter zake.

Andere referenties naar internationale mediabronnen zijn NBC, CBS, The Times en Reuters. Gezien deze slechts één keer voorkomen is het ook hier niet relevant dieper op deze bronnen in te gaan.

Samenvattend kunnen we besluiten dat in de Vlaamse pers weinig naar andere mediabronnen wordt gerefereerd. Indien dit toch gebeurt, zijn het vooral Israëlische dagbladen die als bron worden aangehaald. Verwijzingen naar Palestijnse media zijn algemeen en van ondergeschikt belang. Ook andere mediabronnen komen nauwelijks in onze steekproef aan bod.

Onderzoeksvraag 21: Welke Palestijnse en Israëlische **burgers** komen in de onderzochte kranten aan bod?

Zoals eerder aangetoond, wordt in 8,6% van de onderzochte artikels een Israëlische burgerbron aangehaald. Wat ons vooral interesseert is wie die bronnen precies zijn. Gaat het om personen met een vrij hoge status in de maatschappij, zoals advocaten en dokters of om gewone burgers, die bijvoorbeeld getuige van een zelfmoordactie zijn. Om een antwoord op deze vraag te kunnen formuleren, hebben we de 96 anonieme en bij naam genoemde burgerbronnen in categorieën ingedeeld. Hieruit blijkt dat overwegend slachtoffers en getuigen van Palestijnse acties en inwoners van vaak getroffen Israëlische dorpen en steden worden gehoord. Deze bronnen hebben eerder een lage status. Indien we controleren of ze

anoniem of bij naam worden genoemd, merken we een nagenoeg evenredige verdeling. Een tweede vrij grote categorie burgerbronnen zijn de kolonisten. Deze Israël's wonen in nederzettingen in de Palestijnse gebieden en zijn meer dan andere Israël's rechtstreeks betrokken partij in het conflict. Indien ze als bron worden ingezet, blijkt dit vaak op anonieme

Tabel 107: Israëlische burgerbronnen

	Status	Keer	Anoniem
Academici/Analisten/ Commentatoren/Intellectuelen/ Schrijvers/Hooggeplaatsten	Hoog	14	7
Ambassadeurs	Hoog	6	3
Dokters/Chirurgen	Hoog	4	3
Advocaten/Rechtsers	Hoog	4	2
Geestelijken	Hoog	6	1
Ambtenaren	Middelmatig	3	3
Ziekenhuispersoneel/Verplegers	Middelmatig	2	2
Burgers/Inwoners/Getuigen/ Slachtoffers	Laag	40	22
Kolonisten	Laag	17	12

basis te gebeuren.

De tabel maakt ten slotte nog duidelijk dat hoge statusbronnen beperkt worden geïnterpelleerd. Advocaten, dokters, academici ... komen aan bod, maar in veel mindere mate dan de bronnen met een lagere status. We kunnen met andere woorden concluderen dat onze Vlaamse pers burgerbronnen vooral interessant vindt in de hoedanigheid van slachtoffer en getuige.

De studie naar Palestijnse burgerbronnen levert gelijkaardige vaststellingen op. Opnieuw verdelen we deze bronnen naar verschillende categorieën. In totaal zijn 168 relevante referenties geregistreerd. Het valt meteen op dat de bronnen met een lagere status frequent

Tabel 108: Palestijnse burgerbronnen

	Status	Keer	Anoniem
Academici/Analisten/ Intellectuelen/Diplomaten	Hoog	7	5
Dokters/Chirurgen	Hoog	16	12
Advocaten/Rechtsers	Hoog	11	6
Geestelijken	Hoog	2	1
Ziekenhuispersoneel/Verplegers	Middelmatig	21	21
Burgers/Inwoners	Laag	43	35
(Familie) Slachtoffers/Getuigen	Laag	57	45
(Familie) Daders	Laag	11	6

in de berichtgeving aan bod komen. Het betreft burgers en inwoners van de bezette Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever, maar ook slachtoffers en getuigen van Israëlische acties. Zij worden meestal anoniem vermeld. Net als bij de Israëlische burgerbronnen zien we vooral dit soort bronnen geraadpleegd omwille van hun bevoorrechte positie bij de zich afgespeelde gebeurtenissen.

Opvallend is dat ook een aantal artikels refereren naar familieleden van daders. Hoewel niet echt dominant, blijken deze personen toch te worden gehoord. Eveneens opmerkelijk is het aandeel dokters en medische bronnen. In tegenstelling tot de Israëlische burgerbronnen is deze categorie hier vrij groot. Dokters en chirurgen, die een hoge sociale positie bekleden, worden 16 keer aangehaald. Ziekenhuisbronnen met een lagere status, zoals verplegers, worden 21 keer als bron geraadpleegd. Ze worden wel grotendeels geanonimiseerd. Andere bronnen met een hoge status komen ten slotte minimaal in de onderzochte berichten voor. Bijgevolg kunnen we stellen dat Palestijnse burgerbronnen hoofdzakelijk getuigen, slachtoffers en ziekenhuispersoneel beslaan. Kranten grijpen met andere woorden terug naar burgerbronnen indien ze een ooggetuigenverslag of een rapportering over de toestand van de slachtoffers voorop stellen.

Onderzoeksvraag 22: Welke Palestijnse en Israëlische **veiligheidsbronnen** komen in de onderzochte kranten aan bod?

Een laatste categorie onderzochte referenties zijn de veiligheidsbronnen. Ons onderzoek wijst uit dat zowel Israëlische als Palestijnse veiligheidsbronnen beperkt in de Intifadaberichtgeving voorkomen. Indien al eens naar zo'n veiligheidsbron wordt verwezen, betreft het bovendien overwegend Israëlische bronnen. De meest dominante veiligheidsbron is de politie, gevolgd door veiligheidsfunctionarissen en -diensten. Politiebronnen zijn grotendeels anoniem weergegeven, tenzij het om een autoriteit of persoon met hoge rang

gaat. Dan wordt de naam wel vermeld. Het dient echter gezegd dat dit soort hoge statusbronnen slechts sporadisch wordt aangehaald.

Dezelfde conclusies gaan op voor de Palestijnse veiligheidsbronnen. Ook hier betreft het voornamelijk politie- en veiligheidsdiensten, die bovendien anoniem worden gerefereerd. Gezien steeds in algemene bewoordingen over deze bronnen wordt gesproken en er zich weinig personalisering voordoet, is het moeilijk na te gaan of we hier al dan niet met hooggeplaatste politiebronnen te maken hebben.

We kunnen met andere woorden concluderen dat Israëlische en Palestijnse veiligheidsbronnen beperkt, anoniem en overwegend bij monde van de politie aan bod komen.

Conclusie

In dit hoofdstuk hebben we onderzoek naar de representatie van Israël's en Palestijnen in de Intifadaberichtgeving vooropgesteld. Vanuit de idee dat framinganalyses slechts één manier zijn om de inhoud van nieuwsberichten te bestuderen, hebben we ervoor geopteerd een bijkomende representatieanalyse uit te voeren. Op deze manier werden nieuwe data in ons onderzoek naar de Intifadaberichten in de Vlaamse gedrukte pers betrokken. In wat volgt vatten we de belangrijkste conclusies samen. We hebben hierbij aandacht voor algemene vaststellingen - van toepassing op de totale berichtgeving over beide Intifada's -, voor conclusies op het niveau van de Eerste en Tweede Intifada en voor besluiten op krantenniveau. We relateren de resultaten ook aan de bevindingen uit internationale representatiestudies.

Een eerste belangrijke vaststelling in onze studie naar de representatie van Israël's en Palestijnen in de Intifadaberichtgeving, was niet zozeer waarneembaar op inhoudelijk vlak als wel op vlak van gehanteerde nieuwsbronnen. Indien we de steekproef artikels beschouwden, merkten we immers dat heel weinig bijdragen door correspondenten werden aangereikt. Het merendeel van de artikels was samengesteld op basis van teksten, aangeleverd door internationale nieuwsagentschappen. Verschillende auteurs hadden in het verleden reeds op het gevaar van secundaire waarneming gewezen. Onder andere Prevo en van de Hulsbeek (2002) hielden reeds een pleidooi om meer berichten van de hand van correspondenten in de internationale nieuwsverslaggeving op te nemen. Financiële en logistieke beperkingen lijken echter steeds minder zo'n berichtgeving aan te moedigen.

Naast deze algemene vaststelling concentreerden we ons op de **weergave** van een aantal **representatie-elementen** die ook in eerdere onderzoeken centraal werden gesteld. In eerste instantie kwam het vóórkomen van **algemene en specifieke context** aan bod.

Hoewel de eerste cijfers aantoonde dat het met de weergave van deze context niet zo erg was gesteld als internationale studies naar de Intifada (cfr. Ackerman, 2001; Dunskey, 2001; de Bruijn, 2002; Lowstedt en Madhoun, 2003; Dente Ross, 2003b; Mandelzis, 2003; Philo e.a., 2003; Philo en Berry, 2004; Loughborough Communications Research Centre, 2006) deden vermoeden, dienden we de bekomen data wel te nuanceren. We constateerden immers dat het merendeel van de onderzochte contextuele gegevens nagenoeg uit de berichtgeving werd weggelaten. Enkel informatie over de rol van Israël als bezettende mogendheid, de Amerikaanse betrokkenheid en hulp aan de Israël's, het bestaan van een vluchtelingenprobleem en het Israëlisch handelen uit veiligheid en tegen terreur werden meermaals genoemd. Belangrijke achtergrondinformatie en duiding met betrekking tot de oorsprong van het conflict tussen Israël's en Palestijnen, de vroegere oorlogen en de vredesbesprekingen werd zelden of nooit in de berichtgeving opgenomen. De contextuele elementen die wel werden geregistreerd, werden bovendien nooit in de diepte uitgewerkt. Dit betekent dat ze enkel werden vermeld zonder enige uitvoerige referentie. Onder andere Philo en Berry (2004) meenden dat loutere weergaven van contextfactoren niet meteen de onwetendheid bij een publiek oplossen. Bijgevolg concludeerden we dat er weinig variatie

aan context in de onderzochte berichten werd weergegeven en dat belangrijke contextuele elementen, die het begrip over het conflict konden versterken, ontbraken. We sloten ons met andere woorden grotendeels bij de internationale representatiestudies aan.

Wat het brengen van specifieke achtergrondinformatie betreft, stelden we vast dat motivaties voor individuele Palestijnse en Israëli'sche acties iets frequenter werden ingezet. Hierbij werd de Israëli'sche conflictpartij bevoordeeld doordat meer van hun gewelddadige acties van een argumentatie vergezeld werden. In die zin staafde onze conclusie de vaststelling in een onderzoek van de Bruijn (2002). Waar de Bruijn (2002) echter poneerde dat de argumentatie voor Israëli'sche acties ook nog eens vóór het gebeuren in de nieuwstekst aan bod kwam, kwamen wij tot andere bevindingen. Zowel voor Palestijnse als Israëli'sche acties werden motivaties immers steeds na het nieuwsfeit weergegeven.

De studie naar **woordkeuzes** duidde eveneens op een andere behandeling van Israëli's en Palestijnen. Verschillende auteurs hadden in hun onderzoeken aangetoond dat een vertekening in labeling waarneembaar was, opnieuw ten voordele van de Israëli'sche conflictpartij. Daarvoor identificeerden ze negatief, neutraal en positief geladen woorden. Negatieve labels werden vooral aan de Palestijnse conflictpartij gekoppeld, terwijl de meer positieve bewoordingen voor de Israëli's leken voorbehouden. Zelizer, Park en Gudelunas (2002), Fisk (2005), de Bruijn (2002) en First (1998) kwamen tot deze conclusie met betrekking tot het aan bod komen van de labels 'terrorisme', 'kolonies', 'nederzettingen' en 'buurten'. Fisk (2005), de Bruijn (2002), Korn (2004) en Philo e.a. (2003) focusten dan weer op de labeling van slachtoffers. Zij stelden vast dat Palestijnen 'worden gedood' of 'om het leven komen', Israëli's 'worden vermoord' of 'gelynacht'.

Uit de bovenstaande internationale studies werd duidelijk dat we vooraleer het vóórkomen van labels na te gaan, eerst zicht dienden te krijgen op de inhoud van de relevante labels. Door bij een publiek van 564 respondenten na te vragen hoe zij bepaalde woorden ervaarden, concludeerden we dat geen enkel label een eenduidige inhoud kreeg toebedeeld. Zelfs de 'meest negatieve' woorden zoals terroristen en moordenaars, werden niet door iedereen als negatief ervaren. Toch stelden we vast dat alle labels een meer negatieve, positieve of neutrale inhoud kregen toebedeeld. Deze typologie diende als uitgangspunt voor de studie naar labels in de onderzochte nieuwsteksten.

Met betrekking tot de labeling van Palestijnen en Israëli's concludeerden we dat geen enkel woord exclusief óf voor de Palestijnen óf voor de Israëli's was voorbehouden. Zowel positieve als negatieve en neutrale woorden werden in relatie tot beide partijen ingezet. De negatieve labels bleken echter iets meer gebruikt met betrekking tot de Palestijnse actor. In die zin bevestigden de resultaten wat in eerder onderzoek reeds was aangetoond. Wij meenden echter dat het zwart-witbeeld, zijnde de negatieve labeling van Palestijnen en de positieve labeling van Israëli's, op de onderzochte berichtgeving echter niet van toepassing was.

De woordkeuzes met betrekking tot het beschrijven van Israëli'sche en Palestijnse acties bleken dan weer wel meer in het nadeel van de Palestijnen. We merkten een onevenwichtig gebruik van negatieve en neutrale labels, waarbij de Israëli'sche actor in het voordeel werd gesteld. Vooral het veelvuldig vóórkomen van het label 'aanslag' in combinatie met de Palestijnen ondersteunde het gegeven van een licht negatieve vertekening.

De labeling van Israëli'sche en Palestijnse slachtoffers wees echter geen significante verschillen aan. Slachtoffers werden 'gedood', een label dat door onze respondenten als een negatieve beschrijving werd beoordeeld. De resultaten uit voorgaande studies werden met andere woorden niet bevestigd.

De studie naar de integratie van de woorden 'bezette' en 'betwiste' gebieden bleek eveneens tegen de verwachtingen en de conclusies van andere onderzoeken in te gaan doordat ze in het voordeel van de Palestijnen werden vastgesteld. De term 'betwist' kwam immers niet in de onderzochte artikels aan bod.

Indien we ten slotte het vóórkomen van de labels 'kolonies', 'nederzettingen', 'buurten' en 'illegale nederzettingen' beschouwden, merkten we dat de term 'nederzettingen' veruit het meest werd gehanteerd. Door in mindere mate over 'kolonies' te spreken werd de Israëlische visie op het conflict in de hand gewerkt. Op deze manier werd de indruk gewekt met een geregulariseerde situatie te maken te hebben. In die zin ondersteunde onze conclusie wat in andere onderzoeken reeds naar voor werd geschoven.

De **weergave van slachtoffers** bleek vervolgens in het voordeel van de Palestijnse zaak. In tegenstelling tot eerdere conclusies van Zelizer e.a. (2002), Korn (2004), Philo en Berry (2004) en Rinnawi (2007), die stelden dat er in titels en nieuwsteksten meer aandacht uitging naar Israëlische slachtoffers, waren het in ons onderzoek de Palestijnen en niet de Israël's die in titels en teksten van artikels als slachtoffer werden gefrequenteerd. Israël's werden bovendien meer expliciet als dader aangewezen. De weergave van biografische gegevens en cumulatieve slachtofferaantallen gebeurde eveneens grotendeels in relatie tot de Palestijnen. Ook deze vaststelling was niet complementair aan eerdere studies, die concludeerden dat Israël's meer werden gepersonaliseerd (Nir en Roeh, 1992; Viser, 2003).

Het onderzoek naar het **gebruik van bronnen** liet een dominantie van Israëlische bronnen optekenen. In alle kranten en gedurende beide Intifada's werden bronnen van Israëlische nationaliteit meer geraadpleegd dan Palestijnse. Een vaststelling die opnieuw de resultaten uit andere internationale onderzoeken onderschreef. Auteurs als Zelizer, Park en Gudelunas (2002), Viser (2001), Korn (2004), Rinnawi (2007), Philo e.a. (2003), Philo en Berry (2004) en First (1998) stelden immers vast dat Palestijnse bronnen in de internationale media ondervertegenwoordigd zijn. De Amerikaanse media vallen heel vaak terug op Amerikaanse en Israëlische bronnen, Britse media beroepen zich wel op Palestijnse politieke bronnen, maar gebruiken nog steeds meer Israëlische bronnen. We kunnen hierbij aanvullen dat de Vlaamse geschreven pers eveneens meer Israëlische bronnen inzet. Wij dienen echter op te merken dat de dominantie van Israëlische bronnen minder exclusief was dan in de andere studies vaak wordt gesuggereerd. Ook Palestijnse bronnen kwamen met andere woorden nog veelvuldig aan bod. Wanneer we de bronnen naar categorieën opdeelden, stelden we vast dat vooral Israëlische militaire en politieke bronnen werden geïnterpelleerd. Voor de Palestijnen betrof het hoofdzakelijk politieke en burgerbronnen, waarbij het percentage burgerbronnen erg in het oog sprong.

De studie naar de anonimiteit en de status van de bronnen toonde ten slotte aan dat militaire bronnen vaak anoniem werden weergegeven. Indien het mogelijk was de status van de bron waar te nemen, kwamen we tot de slotsom dat het hoofdzakelijk individuen met een hoge militaire positie en veel aanzien betrof. Terroristische bronnen werden weinig gepersonaliseerd in die zin dat er meestal sprake was van de terreurbeweging en niet zozeer van individuen als bron. Wel was opvallend dat geraadpleegde terroristische individuen een hoge positie binnen de groepering bekleedden. Politieke bronnen waren het minst anoniem weergegeven en ook nu merkten we een overwicht aan bronnen met een hoge status. Media- en veiligheidsbronnen werden daarentegen wel weer vaak geanonimiseerd. Over de burgerbronnen kunnen we melden dat dit de enige categorie bronnen was waar personen met een lagere status meermaals werden geïnterpelleerd. Deze vermelding hadden ze vaak te danken aan hun status van ooggetuige. Indien we controleerden of ze anoniem of bij naam werden genoemd, merkten we een nagenoeg evenredige verdeling.

Naast de algemene vaststellingen die het mogelijk maken de resultaten uit ons onderzoek te linken aan de conclusies die in eerder uitgevoerde internationale studies zijn gemaakt, is ook

de **uitsplitsing naar Intifada's** interessant. Wat deze indeling betreft, dienen een aantal conclusies nog eens extra onder de aandacht te worden gebracht.

Indien we de weergave van contextuele factoren naar Intifada's beschouwden, merkten we dat de discrepanties in grote mate aan het vóórkomen van twee contextuele gegevens was toe te schrijven. De factor die stelde dat Israël's Palestijnse gebieden onrechtmatig bezetten, bleek meer vermeld in de berichtgeving over de Eerste Intifada. Omgekeerd kwam de contextvariabele, 'Israël's handelen tegen Palestijnse terreur', voornamelijk in de berichtgeving over de Tweede Intifada voor. Hoe minimaal ook, op basis van de contextvariabele werd duidelijk dat het beeld van de Palestijnen van positief naar meer negatief evolueerde tussen beide Intifada's, terwijl het beeld van de Israël's de omgekeerde evolutie doormaakte. Israël vervulde tijdens de Eerste Intifada nog de rol van bezettende mogendheid waarvan Palestijnen het slachtoffer waren. Tijdens de Tweede Intifada zijn zij tot slachtoffer geëvolueerd van de Palestijnse terreuracties. Een vaststelling die eveneens door de onderzochte frames en devices werd onderschreven.

De weergave van slachtoffers focuste, zoals eerder gesteld, op de verdeling van slachtoffers en daderrollen in de titels en de vermelding van cumulatieve slachtofferaantallen in de tekst van de onderzochte artikels.

Met betrekking tot het toewijzen van de daderrol noteerden we significante verschillen tussen de Intifada's wat het vóórkomen van Palestijnen en Israël's in deze rol betrof. We stelden vast dat de krantenkoppen in de berichten over de Eerste Intifada Palestijnen veel minder als daders van acties profileerden. De waargenomen percentages ondersteunden de algemene idee van Palestijnen als slachtoffers van de Intifada. Een perceptie die veranderde tijdens de Tweede Intifada. Hoewel deze resultaten naadloos aansloten bij eerdere bevindingen, kwamen we met betrekking tot de Israël's in de daderrol tot enigszins afwijkende conclusies. We konden immers het meer vóórkomen van deze conflictpartij in de daderrol in de berichten over de Eerste Intifada niet onderschrijven.

De toewijzing van slachtofferrollen in diezelfde koppen leverde niet meteen significante verschillen tussen de onderzochte Intifada's op. Het werd duidelijk dat in de titels van berichten over beide Intifada's meer aandacht uitging naar Palestijnse slachtoffers. Hoewel Palestijnen met andere woorden vooral tijdens de Eerste Intifada als slachtoffer worden geïdentificeerd, vertaalde dit zich niet noodzakelijk naar een minder voorkomen van de slachtofferrol tijdens de Tweede Intifada. Omgekeerd bleken Israëlische slachtoffers niet méér in de kijker geplaatst tijdens deze Tweede Intifada. Hoewel de absolute cijfers een toename van koppen met Israëlische slachtoffers in deze periode illustreerden, merkten we dat het vóórkomen ervan nog steeds ondergeschikt was aan dat van Palestijnse slachtoffers. De weergave van cumulatieve slachtofferaantallen ten slotte liet wel weer significante verschillen tussen beide Intifada's noteren. Niettegenstaande Palestijnse cumulatieve aantallen in beide Intifada's meest voorkwamen, merkten we toch een zekere evolutie. Tijdens de Eerste Intifada stelden we immers een ruimer aandeel artikels met deze vermeldingen vast. Omgekeerd werd er in de berichten over de Tweede Intifada meer op Israëlische aantallen gefocust.

Het onderzoek naar bronnen toonde aan dat Israël's, conform de bevindingen in internationale studies, tijdens beide Intifada's het merendeel van de geraadpleegde bronnen uitmaakten. Het aandeel van Palestijnse bronnen nam echter gevoelig toe in de berichten over de Tweede Intifada, maar niet in die mate dat ze het aandeel van Israëlische bronnen oversteeg. Hieruit leidden we af dat Israël's zowel in hun representatie als slachtoffer en dader het meest als bron werden ingezet. Palestijnen daarentegen werden actiever geraadpleegd tijdens de Tweede Intifada, de periode waarin ze explicieter in de daderrol werden geprofileerd.

De indeling naar categorieën bronnen onderstreepte eveneens een aantal significante verschillen tussen beide Intifada's. We stelden immers vast dat Israëlische militaire bronnen en Palestijnse mediabronnen voornamelijk in de berichten over de Eerste Intifada aan bod

kwamen. Het omgekeerde kon gezegd van Palestijnse politieke en terroristische bronnen. Deze werden dominanter in de berichten over de Tweede Intifada ingezet.

Naast de uitsplitsing naar Intifada's hadden we in ons onderzoek ten slotte ook aandacht voor een **indeling van de onderzochte variabelen naar dagbladen**. Ook deze uitsplitsing leverde een aantal significante resultaten op, vooral met betrekking tot de portrettering van slachtoffers en het gebruik van bronnen. Niet zozeer de tweedeling populaire versus kwaliteitskranten werd door de resultaten onderschreven als wel de individuele verschillen tussen de dagbladen De Standaard, De Morgen, Het Laatste Nieuws, Het Volk en De Financieel Economische Tijd/De Tijd.

Indien we de contextvariabele naar kranten beschouwden, kwamen we niet tot significante conclusies. Dit betekende dat alle kranten op eenzelfde manier met achtergrondinformatie en duiding omgingen. Zowel in de kwaliteits- als in de populaire dagbladen bleek weinig ruimte voor historische context. Bovendien werd in de kwaliteitspers ook niet uitgebreider over contextuele gegevens bericht. Verwijzingen naar de knelpunten in het conflict, het ontstaan en de ontwikkeling, voorbije oorlogen en ondernomen vredesonderhandelingen waren bijvoorbeeld nagenoeg afwezig. Uit dit alles konden we afleiden dat de Vlaamse pers niet veel verschilde van andere internationale media, die eveneens, zo wezen verschillende studies reeds uit, te weinig aandacht voor context aan de dag leggen.

Het onderzoek naar de slachtoffer- en daderrol in titels en de weergave van cumulatieve slachtofferaantallen in de tekst leverden wel een aantal significante verschillen tussen de bestudeerde kranten op.

Wat de toewijzing van de daderrol in titels betreft, merkten we discrepanties in het vóórkomen van Israël's als daders. Deze verschillen waren toe te schrijven aan het beperkt aan bod komen van de Israëlische daderrol in de kwaliteitskrant De Standaard. Het nader beschouwen van de Palestijnen in de rol van dader en slachtoffer en van de Israël's in de rol van slachtoffer reikte echter geen bijkomende verschillen aan. Dit betekent dat alle kranten op eenzelfde manier de onderzochte rollen in hun koppen weergaven.

Met betrekking tot de cumulatieve slachtofferaantallen werd opgemerkt dat Het Laatste Nieuws eerder verrassend in 1/3 van haar artikels cumulatieve data over Palestijnen opnam. Het Volk en De FET/De Tijd hadden minder oog voor dit soort gegevens. Cumulatieve cijfers betreffende Israëlische slachtofferaantallen werden dan weer meer in de kwaliteitskranten gepubliceerd.

De studie van bronnen toonde ten slotte aan dat Israëlische bronnen in alle kranten meer werden ingezet dan Palestijnse bronnen. Toch zien we verhoudingsgewijs een aantal verschillen tussen de onderzochte dagbladen. Zo merkten we op dat de krant Het Volk Israël's minder aan bod liet komen dan de andere dagbladen. Ook in deze krant was het aandeel 'andere bronnen' vrij beperkt. De Morgen liet zich dan weer opmerken door in meer artikels Palestijnen te citeren of te parafraseren.

Uitgesplitst naar de verschillende categorieën merkten we opnieuw significante verschillen in het vóórkomen van Israëlische militaire en politieke bronnen. Zo scoorde De FET/De Tijd relatief laag op het gebruik van militaire bronnen, Het Volk op de integratie van politieke bronnen. Enkel gefocust op de Palestijnse bronnencategorieën concludeerden we dat De Morgen en De FET/De Tijd zich veel meer dan de andere kranten beriepen op Palestijnse politieke bronnen. Terreurbronnen werden voornamelijk in De Standaard en Het Laatste Nieuws gepubliceerd, terwijl mediabronnen in alle kranten behalve De FET/De Tijd nagenoeg gelijk voorkwamen. In De FET/De Tijd werden ze meer genegeerd, wat niet kan gezegd van de veiligheidsbronnen die in dit dagblad explicieter worden geraadpleegd dan in de andere onderzochte kranten. De burgerbronnen ten slotte zijn veel meer ingezet in de populaire kranten Het Laatste Nieuws en Het Volk.

Hoofdstuk 11:

Toetsing van de gevonden resultaten aan de praktijk: diepte-interviews met betrokken journalisten

Inleiding

Het framing- en representatieonderzoek, zoals in voorgaande hoofdstukken beschreven, heeft aangetoond dat vooral de berichten over de Eerste en Tweede Intifada op een aantal vlakken significant verschillen. De discrepante resultaten zijn niet alleen gesignaleerd, maar indien het kon, ook verder geduid. Toch blijven er een aantal vragen, vooral met betrekking tot de nieuwsselectie en -productie van het Intifadanieuws. Vragen die niet door theoretische en empirische studies kunnen worden ingevuld, maar door praktijkmensen dienen te worden beantwoord. Daarom hebben we ervoor geopteerd om betrokken journalisten, gespecialiseerd in het Israël-Palestinaconflict, te interviewen. Op die manier is het mogelijk om de resultaten uit de empirische studies in een bredere maatschappelijke en journalistieke context te situeren. Dit hoofdstuk focust dan ook op de analyse van de diepte-interviews die we met journalisten van De Standaard, De Morgen, De Financieel Economische Tijd/De Tijd en het VRT-radionieuws hebben ondernomen. Aspecten met betrekking tot nieuwsselectie, -productie en -inhoud worden uitgebreid behandeld.

1 Probleemstelling

1.1 Doelstelling

Uit de empirische onderzoeken naar framing en representatie van de Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers zijn verschillende significante resultaten naar voor gekomen. Zowel wat de aanwezigheid van frames, diverse framingelementen als representatievariabelen betreft, hebben we vastgesteld dat er een zekere evolutie in de inhoud van berichten naargelang de Eerste en Tweede Intifada heeft plaatsgevonden. De vraag is echter hoe we die verschillen in berichtgeving dienen te interpreteren. Of nog, welke achterliggende factoren moeten in rekening worden gebracht wanneer we de resultaten beschouwen? Maatschappelijke en organisationele ontwikkelingen kunnen immers bepaalde veranderingen in de berichtgeving hebben geïnitieerd. We dienen met andere woorden op zoek te gaan naar verklaringen en duiding bij de gevonden resultaten.

Gezien wetenschappelijke theorieën en empirische studies in mindere mate de beoogde doelstelling kunnen invullen, lijkt het aangewezen om onze resultaten aan de praktijkervaring van betrokken journalisten te toetsen. Zij kunnen immers een 'inside'-blik op de journalistieke werkpraktijken aanreiken en vanuit hun jarenlange ervaring het Israël-Palestinaconflict, en de Eerste en Tweede Intifada in het bijzonder, in een ruimere, eventueel veranderende context situeren. Door ervaren journalisten te interviewen willen we ten eerste bijkomende inzichten genereren met betrekking tot nieuwsselectie- en productie in het algemeen en het Israël-Palestinaconflict in het bijzonder. Welke items zijn nieuwswaardig, in welke mate wordt de berichtgeving beïnvloed door externe en interne actoren, welke zijn de werkomstandigheden van correspondenten ...? Ten tweede willen we de gevonden resultaten aan de kennis en inzichten van deze journalisten toetsen. Door hen met een aantal opvallende resultaten te confronteren, kunnen we onze bevindingen mogelijkerwijs in een ruimer perspectief duiden. Aspecten als een gebrek aan context, veranderingen in woordgebruik, evoluties in percepties van Palestijnse en Israëlische slachtoffers en daders en het meer aan bod komen van Israëlische bronnen kunnen op deze manier vanuit een andere invalshoek worden beschouwd.

We kunnen bijgevolg stellen dat de doelstelling van dit onderzoeksluik tweeledig is. We willen immers bijkomende informatie met betrekking tot nieuwsselectie en -productie bekomen en we willen de gevonden empirische resultaten aan de praktijkervaring van journalisten toetsen. We beogen hiermee de inbedding van onze onderzoeksresultaten in een bredere maatschappelijke en journalistieke context.

1.2 Vraagstelling

Met de bovenstaande doelstellingen als uitgangspunt, hebben we verschillende onderzoeksvragen naar nieuwsselectie en -productie, journalistieke werkomstandigheden en toetsing van de gevonden resultaten ontwikkeld.

Met betrekking tot het nieuwsselectie en -productieproces:

- 1 Wanneer wordt beslist een item over het Israël-Palestinaconflict in de berichtgeving op te nemen? Of nog, wanneer zijn gebeurtenissen in dit conflict nieuwswaardig?
- 2 Wanneer wordt beslist een item over het Israël-Palestinaconflict op de voorpagina op te nemen?
- 3 Welke zijn de basisbronnen die worden gebruikt bij het opstellen van een bericht over het Israël-Palestinaconflict?
- 4 Kan aan eigen waarneming worden gedaan en kunnen Vlaamse media zich op correspondenten beroepen?
- 5 Hoe wordt ter plekke informatie verzameld en hoe is het meer bepaald met de toegankelijkheid van Palestijnse en Israëlische nieuwsbronnen gesteld?
- 6 Welke externe en interne actoren zijn van invloed op de uiteindelijke berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict?
(Hierbij wordt gepeild naar de invloed van de mediaorganisatie, de eindredactie, belangengroepen, cultuur en persoonlijke factoren.)

Met betrekking tot de inhoud van de berichtgeving: het toetsen van wetenschappelijke data aan de mening van de journalist:

- 7 Welke plaats nemen contextuele evoluties in de berichtgeving in? Hoe staan journalisten tegenover de vaststelling dat er een gebrek aan context in de bijdragen over de Eerste en Tweede Intifada is waargenomen?
(Hierbij wordt onder andere gepeild naar invloeden van de vredesonderhandelingen, 11 september 2001 ... die de representatie van Israël's en Palestijnen hebben bijgesteld.)
- 8 Hoe staan journalisten tegenover de inhoud en het gebruik van labels, specifiek ingezet voor de beschrijving van actoren, acties en gebieden in het Israël-Palestinaconflict?
(Hier komen de reacties op labels als 'nederzettingen', 'buurten', 'kolonies', 'betwist', 'bezet', 'guerrilla', 'guerrillero' en 'terrorist' aan bod.)
- 9 Hoe staan journalisten tegenover het weergeven van slachtoffers in hun berichten over het Israël-Palestinaconflict?
(Hier beschouwen we aspecten als de toekenning van slachtoffer- en daderrollen, het weergeven van cumulatieve slachtofferaantallen en de personalisering van slachtoffers.)
- 10 Hoe kijken journalisten aan tegen het vermelden van Palestijnse en Israëlische bronnen in de berichten over het Israël-Palestinaconflict?

Op basis van deze onderzoeksvragen, hebben we een concrete topic- en vragenlijst ontwikkeld als leidraad bij de diepte-interviews met de journalisten (zie bijlage 7). Hierbij willen we opmerken dat niettegenstaande de opgestelde vragenlijst vrij gedetailleerd is, er tijdens de interviews steeds ruimte was om nieuwe onderwerpen aan te halen en aangekaarte topics in de diepte te behandelen.

We willen eveneens vermelden dat de vragenlijst werd geadapteerd naargelang het medium waarvoor de geïnterviewde journalist is tewerkgesteld. Het is logisch dat de vragen anders dienen te worden geformuleerd wanneer het interviews met journalisten van de geschreven pers betreft of interviews met journalisten werkzaam bij de audiovisuele media.

Ten slotte merken we ook nog op dat bepaalde vragen niet door iedere journalist zijn beantwoord. We verwijzen hierbij vooral naar de vragen met betrekking tot de werkomstandigheden van correspondenten. Hoewel bepaalde journalisten daar een mening wilden en konden over ventileren, waren er andere die te weinig met de situatie ter plekke bekend zijn, en er bijgevolg voor opteelden geen uitspraken over dit topic te doen.

2 Onderzoeksontwerp

2.1 Diepte-interviews als kwalitatieve onderzoeksmethode

We hebben reeds verschillende keren aangehaald dat we binnen dit onderzoeksluik opteren voor het diepte-interview als onderzoeksmethode. Hierdoor verkrijgen we immers een ‘*insiders-view*’ (Linders en Hijmans, 2005, p.540) die de theoretische en empirische onderzoeken verder aanvult en duidt. Johnson (2002) meent dat net in deze toetsing van theorieën en empirische resultaten een belangrijke functie voor diepte-interviews is weggelegd. “*Researchers use in-depth interviewing as a way to check out theories [...], to verify independently knowledge they have gained [...] or to explore multiple meanings of or perspectives on some actions, events, or settings*” (Johnson, 2002, p.104). Interviews worden met andere woorden vaak opgezet met de bedoeling andere vormen van dataverzameling aan te vullen.

Het afnemen van een diepte-interview kan op diverse manieren gebeuren. De meest diepgaande informatie wordt echter bekomen door een “*one-on-one*” en “*face-to-face interaction*”⁹⁹ tussen interviewer en geïnterviewde (Johnson, 2002, p.103). In die zin hebben wij ervoor geopteerd om persoonlijke gesprekken met de journalisten te voeren, eerder dan ze ‘in groep’, via focusgroepgesprekken of dubbelinterviews, te bevragen. Bijgevolg werd iedere journalist op zijn of haar redactie geïnterviewd. Elk diepte-interview duurde één tot anderhalf uur.

De aanpak van het interview kan eveneens verschillen. Linders en Hijmans (2005, p.541) schuiven het semi- of halfgestructureerde interview als meest gehanteerde benadering naar voor. Deze manier van ondervragen geeft de onderzoeker de vrijheid de volgorde en de formulering van vragen aan te passen naargelang het interview zich ontwikkelt. Ook wij kozen ervoor onze interviews volgens deze methode op te bouwen en uit te voeren. Niettegenstaande we op voorhand een aantal topics en vragen voorbereidden (cfr. bijlage 7), hebben we ons tijdens de interviews niet halsstarrig aan de volgorde van vragen vastgehouden. Indien de geïnterviewde bovendien interessante informatie aanreikte, waarrond wij geen vraag hadden opgebouwd, zijn we toch dieper op dit topic ingegaan. Uiteindelijk wilden we echter wel alle vooraf bepaalde onderwerpen behandeld zien.

Bij de analyse van de interviews zijn we uitgegaan van het stappenplan zoals door Linders en Hijmans (2005, p.556) is beschreven. Zij stellen dat de eerste fase van het analyseren van het interviewmateriaal de registratie en transcriptie van de interviews betreft. Alle interviews zijn door ons op band vastgelegd waarna achteraf een protocol of een letterlijke weergave van het gesprek is gemaakt (cfr. bijlage 8). Deze data vormden het basismateriaal voor de uiteindelijke verwerking. In een tweede fase zijn de verkregen gegevens via open

⁹⁹ Het tegengestelde van “one-on-one interaction” zijn focusgroepgesprekken of dubbelinterviews. Het tegengestelde van “face-to-face-interaction” is bijvoorbeeld het telefonische survey.

codering verder geanalyseerd. Hierbij zijn belangrijke ideeën en uitspraken ter verwerking aangeduid en gecodeerd. Data die op dezelfde topics van toepassing waren, werden nadien opnieuw gelezen en vergeleken zodat we tot een meer gerichte codering kwamen. In een laatste fase, het selectieve coderen, werden betekenissen aan de verzamelde fragmenten en gegevens toegekend. Naast de interpretatie van de gegevens zijn ook een aantal illustratieve interviewfragmenten verzameld die we in de rapportering hebben weergegeven.

Doordat de werkwijze voor het uitvoeren van diepte-interviews niet te formaliseren is, speelt de onderzoeker of de interviewer een grote rol in het onderzoeksproces (Hijmans en Wester, 2006, p.529). Dit hoeft echter niet noodzakelijk een probleem te zijn voor de kwaliteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Hoewel de betrouwbaarheid in dit geval niet in cijfers is te vatten, neemt het volgens Hijmans en Wester (2006, p.530) in kwalitatief onderzoek andere vormen aan. Betrouwbaarheid slaat dan op de navolgbaarheid en de methodische verantwoording van de gevolgde procedures bij het uitvoeren en verwerken van de interviews (Hijmans en Wester, 2006, p.530).

2.2 Omschrijving van de steekproef

Gezien onze empirische studies de Eerste en Tweede Intifada tot onderwerp hebben, is het logisch dat de kennis en praktijkervaring specifiek met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict een doorslaggevende rol hebben gespeeld bij het selecteren van journalisten. In die zin hebben we geprobeerd de journalisten, verantwoordelijk voor de Israël-Palestinaberichtgeving in De Standaard, De Morgen, De Financieel Economische Tijd/De Tijd, Het Laatste Nieuws en Het Volk te contacteren. Hiervoor hebben we in de eerste plaats nagegaan welke journalisten effectief over de Eerste en Tweede Intifada hebben bericht. Niettegenstaande het vrij gemakkelijk was deze namen te achterhalen, was het contacteren vooral bij de populaire kranten minder evident. Van Het Volk kregen wij helemaal geen reactie op ons (herhaaldelijk) verzoek om de contactgegevens van de betrokken journalist te verkrijgen. Het Laatste Nieuws liet weten dat de journalist in kwestie niet meer aan de krant verbonden was.

Bijgevolg focusten we op de journalisten verantwoordelijk voor de verslaggeving in de kwaliteitskranten. Niet alleen bleken deze mensen rechtstreeks te contacteren, ze werden allemaal ook direct bereid gevonden om aan de diepte-interviews mee te werken. Voor de krant De Standaard werd Mia Doornaert geïnterviewd, voor De Financieel Economische Tijd/De Tijd hadden we een gesprek met Erik Ziarczyk en Ludwig De Vocht, voor De Morgen interviewden we Koen Vidal.

Niettegenstaande onze analyses enkel op krantenartikels werden uitgevoerd, leek het ons ook interessant om in deze fase van het onderzoek eveneens radio- en televisiejournalisten te betrekken. Daarom contacteerden we Jef Lambrecht (VRT-radio) en Rudi Vranckx (VRT-televisienieuws). Met Jef Lambrecht konden we vrij direct een afspraak regelen, Vranckx bleek echter te druk bezet.

Toch waren we zeer tevreden met de verkregen respons, gezien we de meeste journalisten betrokken bij de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse media wél konden interviewen. De gesprekken met deze journalisten vonden plaats in de maanden januari en februari 2008, telkens op de respectievelijke redacties in Brussel.

3 Onderzoekresultaten

In de volgende paragrafen focussen we op de gegevens en inzichten die we door middel van de diepte-interviews met Mia Doornaert (De Standaard), Erik Ziarczyk (De Financieel Economische Tijd/De Tijd), Ludwig De Vocht (De Financieel Economische Tijd/De Tijd),

Koen Vidal (De Morgen) en Jef Lambrecht (VRT) hebben bekomen. Aan de hand van hun reacties en antwoorden kunnen we in de eerste plaats het nieuwsselectie en -productieproces situeren en ten tweede ook de onderzoeksresultaten uit de framing- en representatieanalyses kaderen.

3.1 Nieuwsselectie en -productie op Vlaamse redacties, specifiek toegespitst op het Israël-Palestinaconflict

Wat ons erg interesseert en wat we niet uit theoretische en empirische studies kunnen afleiden, zijn de factoren die het journalistieke nieuwsselectie en -productieproces in werkelijkheid bepalen. Inzicht in de dagelijkse journalistieke praktijken kunnen bepaalde onderzoeksbevindingen kaderen. Aspecten als het al dan niet beschikken over correspondenten, de geraadpleegde bronnen, de informatieverstrekking door Palestijnen en Israëli's ... dragen bij tot de berichtgeving zoals die feitelijk is. Net daarom is het belangrijk om beperkingen met betrekking tot het nieuwsaanbod en de nieuwsverzameling te beschouwen wanneer we de inhoud van de berichtgeving over beide Intifada's ten volle willen begrijpen.

Onderzoeksvraag 1: Wanneer wordt beslist een item over het Israël-Palestinaconflict in de berichtgeving op te nemen? Of nog, wanneer zijn gebeurtenissen in dit conflict nieuwswaardig?

Door naar de nieuwswaarde van het Israël-Palestinaconflict te informeren, zien we dat elke journalist een eigen invulling aan het concept geeft en de nieuwswaarde van het Israël-Palestinaconflict verschillend inschat. Volgens Lambrecht is Israël-Palestina d'office nieuwswaardig. Vanuit de idee dat Amerika steeds een bijzondere interesse voor het conflict aan de dag heeft gelegd, meent Lambrecht dat ook de Amerikaanse massamedia en bijgevolg de internationale persbureaus het conflict steeds zijn blijven volgen. De drempel om het nieuws te halen is voor het Israël-Palestinaconflict bijgevolg vrij laag. Toch zal er altijd een soort van minimumopstapje zijn. Het aantal doden, de manier waarop een actie plaatsvindt, van wie de actie uitgaat, wie de slachtoffers zijn en de meer algemene context van het moment zijn hierbij bepalend.

Andere journalisten focussen uitgebreider op bepaalde beperkende variabelen en stellen dat Israël-Palestina doorheen de tijd aan nieuwswaarde heeft verloren. De Vocht meent dat door de concurrentie met de invasie van Irak, de oorlog tegen terrorisme en andere internationale gebeurtenissen, het Israël-Palestinaconflict wat naar de achtergrond is verdwenen. Vroeger was alles wat daar gebeurde belangrijk omdat het *“de lont in het kruitvat in het Midden-Oosten was”* (De Vocht, persoonlijke mededeling, 17 januari 2008). Vandaag dient er echter al een serieuze doorbraak te geschieden voor het conflict nog in het nieuws komt.

Ook Doornaert focust op het globale nieuwsaanbod in de wereld en stelt dat de nieuwswaarde effectief vrij relatief is. Zij was bijvoorbeeld in de Palestijnse gebieden in de weken voor de verkiezingen van de opvolger van Yasser Arafat. Daar kreeg ze de gelegenheid om onderhandelaar Erekat te interviewen. In het achterhoofd houdende dat ook CNN en BBC World op dat moment ter plekke waren en De Standaard niet noodzakelijk de grootste prioriteit was, bleek dit een unieke gelegenheid en een grote verdienste. Alleen vond net in die week ook de Tsunami plaats. Gevolg was dat de artikels rond de verkiezingen en het interview met Erekat wel zijn verschenen, maar ergens midden in de krant omdat de eerste pagina's alleen maar Tsunami-nieuws betroffen.

Doornaert haalt vervolgens ook het aspect gewenning aan als van invloed op nieuwswaarde. *“De eerste dode in Noord-Ierland, dat was groot nieuws. Geweld in een deel van de Europese Unie ... Na een tijd is één dode echter geen groot nieuws meer, maar slechts een*

klein berichtje. Een bomaanslag met 20 doden, dát is dan groot nieuws. Het kan cynisch klinken maar het is een proces dat zich overal en met betrekking tot alle soorten aanslepende conflicten voordoet. Deze vaststelling geldt bijgevolg ook voor Israël-Palestina waar een zekere nieuwswaarde evolueert naar gewenning. Het is niet dat die doden geen belang meer hebben, maar de nieuwswaarde vlakkt wel af naarmate de duur van een conflict” (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008). Een mening die wordt bijgetreden door De Vocht. Hij stelt eveneens dat naarmate een conflict aansleept, het aantal slachtoffers al echt erg of symbolisch moet zijn.

Ziarczyk meent dan weer dat naast het algemene nieuwsaanbod en de factor gewenning de mogelijkheid tot inbedding van feiten en gebeurtenissen in een bredere context aanwezig dient te zijn. Indien dit niet het geval is, zal het nieuws ook niet worden gebracht. Als voorbeeld geeft hij het ontslag van Lieberman uit de Israëlische regering. Dit gegeven heeft nooit onze nieuwspagina's bereikt omdat het een losstaand feit betreft dat moeilijk in een ruimer verhaal kon worden gebracht. Een aanslag net voor de hervatting van een vredesproces daarentegen, is wel nieuwswaardig omdat het de vredesgesprekken en een potentiële oplossing voor het conflict op de helling zet (Ziarczyk, persoonlijke mededeling, 17 januari 2008).

Vidal geeft ten slotte nog een ander en bijkomend perspectief op nieuwswaarde. Volgens hem hangt nieuwswaarde niet alleen samen met de actualiteit. Ook onderwerpen die 'oud nieuws' zijn kunnen vanuit een andere invalshoek worden belicht en op die manier toch bijbrengen aan het algemene begrip van het conflict. Als voorbeeld haalt hij een reportage over de situatie aan de grensovergangen tussen Israëlisch en Palestijns gebied aan. Eén van de De Morgen-reporters werd zelf bij een bezoek aan de Palestijnse gebieden met de lange wachtrijen en onmenselijke wachtomstandigheden geconfronteerd. Daar is nadien een reportage over gemaakt. Op zich zijn de omstandigheden aan grensovergangen 'oud nieuws', maar door de situatie te beschrijven vanuit een ander standpunt, namelijk het perspectief van de journalist in kwestie, is toch een andere, nieuwe invalshoek gecreëerd. Bovendien stelt Vidal nog eens expliciet dat het aantal slachtoffers, de politieke relevantie van acties, de tijdsduur tussen twee acties, de reacties van de tegenpartij ... eveneens van invloed zijn op de al dan niet selectie en weergave van nieuwsitems.

We kunnen bijgevolg besluiten dat de nieuwswaarde van gebeurtenissen binnen het Israël-Palestinaconflict van een aantal factoren afhankelijk is. In de eerste plaats is er het **algemene nieuwsaanbod**. Andere wereldgebeurtenissen kunnen het conflict van de nieuwsagenda verdrijven, zoals met de oorlog in Irak en de Tsunami het geval is geweest. Ook de **duur van het conflict** heeft ervoor gezorgd dat de drempel om een item in het nieuws te krijgen veel hoger is geworden. Waar in het begin één dode volstond om een nieuwsbericht te schrijven, is er vandaag immers een zekere gewenning waar te nemen die ook mee de inhoud van de berichtgeving bepaalt. Daarnaast blijkt de mogelijkheid om nieuwsfeiten in een **breder context** te implementeren eveneens bepalend. Bovendien genereert ook 'oud nieuws' nog nieuwswaarde indien het vanuit een ander **perspectief** wordt beschouwd. En ten slotte speelt een **mix van elementen** zoals het aantal slachtoffers, de uitgevoerde tegenreactie en de politieke relevantie een rol. We kunnen met andere woorden stellen dat als gevolg van de gepercipieerde nieuwswaarde, gebeurtenissen binnen het Israël-Palestinaconflict al dan niet worden verslagen.

Onderzoeksvraag 2: Wanneer wordt beslist een item over het Israël-Palestinaconflict op de voorpagina op te nemen?
--

Nieuwswaarde bepaalt het al dan niet brengen van een item over Israël-Palestina. Of het nieuws op de voorpagina komt, is echter van een aantal nieuwe factoren afhankelijk. Doornaert stelt dat items met betrekking tot Israël-Palestina enkel op de eerste pagina

worden vermeld indien het écht groot nieuws betreft én er een *“luwte is op andere fronten”*. *“Buitenland in het algemeen, en dat is algemeen de trend, verdwijnt heel gemakkelijk van de frontpagina. Met de formaatsverkleining van veel kranten heb je ook maar één item meer op de voorpagina. Hierdoor verschaalt het nieuwsaanbod op de één omdat er enkel nog ruimte is voor één grote story. Algemeen kan je echter stellen dat wat de frontpagina betreft, binnenland in de eerste plaats voorrang krijgt op buitenland. Ten tweede moet heel specifiek wat het Nabije Oosten betreft er óf heel groot nieuws zijn, bijvoorbeeld met betrekking tot het vredesproces, óf moet er een groot bloedbad zijn aangericht. En dan mag er nog geen groot binnenlands nieuws zijn of concurrentie zoals bijvoorbeeld bij de Tsunami het geval is geweest”* (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008).

Ziarczyk meent dat naast deze voorwaarden ook het beleid van de krant en het belang dat door de hoofdredacteur aan een onderwerp wordt gehecht, bepalend zijn. Ten tijde van de Eerste en Tweede Intifada had De FET/De Tijd bijvoorbeeld een adjunct-hoofdredacteur die het brengen van buitenlandse items op de één aanmoedigde. Uit ons onderzoek is effectief gebleken dat De FET/De Tijd zich met betrekking tot voorpagina-items in positieve zin onderscheidde van de andere kranten.

Onderzoeksvraag 3: Welke zijn de basisbronnen die worden gebruikt bij het opstellen van een bericht over het Israël-Palestinaconflict?

Het verslaan van gebeurtenissen in Israël en de Palestijnse gebieden is grotendeels deskwerk geworden. Journalisten kunnen alleen sporadisch naar de desbetreffende regio's afreizen en bovendien beschikt geen enkele redactie over een eigen correspondent ter plaatse. Bijgevolg dienen andere nieuwsbronnen voor de verslaggeving te worden aangesproken.

In de eerste plaats blijken deze bronnen de internationale persagentschappen te zijn. Zowel de kranten als de VRT-radioredactie hebben een abonnement op Reuters, AFP en AP. Ook het nationale agentschap Belga wordt geraadpleegd, maar in veel mindere mate. Uit onze empirische onderzoeken is inderdaad naar voor gekomen dat een groot deel van de verslaggeving op basis van berichten van nieuwsagentschappen is opgesteld. Onze studies bevestigen eveneens dat voornamelijk de grote wereld- en internationale nieuwsagentschappen worden aangesproken. Belga blijkt met betrekking tot internationaal en buitenlands nieuws van ondergeschikt belang.

Het internet vormt vervolgens een tweede belangrijke bron van informatie. Sites van de Israëlische kranten Ha'aretz en The Jerusalem Post worden gescreend op bijkomende relevante data, maar ook sites van Israëlische en Palestijnse mensenrechtenorganisaties worden veelvuldig geconsulteerd. Opvallend is echter dat meer Israëlische dan Palestijnse websites worden geraadpleegd. Enkel Jef Lambrecht en Mia Doornaert geven expliciet aan regelmatig Arabische krantensites te bekijken. *“Al-Jazeera maar ook de Egyptische krant Al-Ahram, het Jordaanse dagblad The Jordan Daily en een aantal persbureaus en kranten in bijvoorbeeld Syrië en Iran beschikken over goede Engelstalige websites”* (Jef Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008). Niet alleen Israëlische en Palestijnse sites worden evenwel geraadpleegd. Ook nieuwssites van andere internationale media zijn belangrijk en met name de informatie die bijvoorbeeld op de BBC-website beschikbaar is, wordt regelmatig bestudeerd.

Een derde bron van informatie betreft de berichten die door verschillende ngo's worden verspreid. Deze organisaties bieden vaak spontaan datamateriaal aan. Vooral 11.11.11, Amnesty International, Peace Now, Oxfam en Human Rights Watch zijn bedreven in het verspreiden van nieuwsberichten. Doornaert merkt terloops op dat journalisten in de informatie van mensenrechtenorganisaties met een enorm onevenwicht worden

geconfronteerd. Israëli's worden immers als de slechten in het conflict beschouwd en Palestijnen zijn de goeden, de slachtoffers. Volgens haar geeft dit echter een verkeerd beeld van de werkelijke situatie.

Vidal vermeldt vervolgens de persoonlijke contacten van journalisten met Palestijnen en Israëli's als gegevensbron. Het gebeurt dat de journalist in kwestie 's morgens een sms krijgt van een bron die bijvoorbeeld stelt dat de situatie helemaal aan het ontsporen is. Dan is het een kwestie van de verkregen informatie aan de hand van de gangbare bronnen te verifiëren en verder uit te diepen. Een uitgebreid netwerk aan Palestijnse en Israëlische relaties is bijgevolg op meerdere vlakken zeer nuttig. Niet alleen kunnen zij gebeurtenissen vanuit hun perspectief duiden, ze kunnen ook belangrijke feiten initiëren.

Hoewel geen enkele redactie over een eigen correspondent beschikt, vormen ook zij ten slotte een bron voor nieuwsgaring. Doornaert van De Standaard hecht zelfs heel veel belang aan het horen van journalisten ter plaatse. Dit blijkt eveneens uit het eigen onderzoeksmateriaal dat aantoonde dat De Standaard, veel meer dan de andere bestudeerde dagbladen, een beroep doet op correspondenten.

We kunnen met andere woorden concluderen dat journalisten hun informatie bij verschillende bronnen gaan halen. Het is echter duidelijk dat vooral de nieuwsagentschappen als bron voor de Israël-Palestinaberichtgeving fungeren. Ook het internet wordt veelvuldig geraadpleegd. Andere nieuwsbronnen zoals ngo's, persoonlijke contacten en correspondenten worden weliswaar geraadpleegd, maar maken niet op elke kranten- of radioredactie in dezelfde mate de dienst uit.

Onderzoeksvraag 4: Kan aan eigen waarneming worden gedaan en kunnen Vlaamse media zich op correspondenten beroepen?

We hebben reeds aangegeven dat het berichten over internationale nieuwsfeiten en het Israël-Palestinaconflict specifiek, hoofdzakelijk vanuit de krantenredacties gebeurt. De meerwaarde van correspondenten en van eigen waarneming wordt echter door geen enkele journalist in vraag gesteld. Vooral logistieke en financiële beperkingen hebben het evenwel onmogelijk gemaakt om er als Vlaamse krant een eigen correspondent op na te houden. Om dit hiaat enigszins op te vullen, hebben de verschillende dagbladen een copyright op andere internationale kranten (mét een correspondent ter plaatse) genomen. Ook doen ze regelmatig een beroep op mensen die geen journalist zijn, maar wel in de gecoverde regio's aanwezig zijn en bijgevolg verslag kunnen uitbrengen van de gebeurtenissen. Indien de mogelijkheid bestaat, worden ook eigen journalisten naar de desbetreffende gebieden gestuurd. We kunnen met andere woorden stellen dat de Vlaamse kranten wel degelijk en in de mate van het mogelijke vanuit de regio's zelf proberen verslag te brengen. In de volgende paragrafen focussen we in de eerste plaats op de ervaringen van de bevraagde journalisten in Israël en de Palestijnse gebieden om daarna meer informatie met betrekking tot de vaste correspondenten weer te geven.

Alle geïnterviewde journalisten zijn ooit wel eens in Israël of de bezette gebieden geweest. Alleen de omstandigheden en de aanleiding van deze bezoeken zijn nogal verschillend. Doornaert en Lambrecht zijn bijvoorbeeld steeds op initiatief van hun mediaorganisatie naar Israël afgereisd. Daarbij hadden ze zelf wel aangegeven dat ze het nodig of interessant achtten om ter plekke te gaan. Meestal was een concrete gebeurtenis, zoals een verkiezing, de aanleiding om de conflicterende gebieden te bezoeken. Ziarczyk daarentegen is de eerste keer op eigen kracht naar Israël geweest, wel vanuit de optiek om een reportagereeks naar aanleiding van 10 jaar Oslo te schrijven. Toen heeft hij niet alleen Israël bezocht, maar ook Ramallah en Betlehem. Onder andere het hoofdkwartier van Arafat was toegankelijk. De Vocht heeft het dan weer over trips die voor journalisten door Palestijnse en Joodse

organisaties worden georganiseerd. Op deze manier is hij twee keer naar de desbetreffende gebieden kunnen afreizen. *“In 1995 betrof het een rondreis die georganiseerd werd door het Forum der Joodse Organisaties. De tweede keer was in het kader van een vredesmissie. In de eerste reis lag de klemtoon op de Joodse PR en de tweede reis was meer pro-Palestijns”* (De Vocht, persoonlijke mededeling, 17 januari 2008). Vidal geeft ten slotte aan dat een De Morgen-journalist zeker de kans krijgt om naar Israël of de Palestijnse gebieden af te reizen. Verschillend van andere journalisten, stelt hij echter dat dit zich niet noodzakelijk naar aanleiding van een specifieke gebeurtenis voordoet. Niet bij iedere verkiezing wordt ter plekke gegaan en omgekeerd. Ook indien er zich niets ‘speciaals’ voordoet, is er mogelijkheid om de conflicterende gebieden te bezoeken. *“Op crisismomenten is het natuurlijk interessant om af te reizen, maar dan moet je die crisis verslaan. Op min of meer normale momenten is bijvoorbeeld de beschikbaarheid van ngo’s en politici anders. Je krijgt dan de gelegenheid om iemand van hoog niveau twee à drie uur te interviewen”* (Vidal, persoonlijke mededeling, 8 februari 2008). Vidal merkt ook op dat de werkomstandigheden bepalend zijn voor het al dan niet uitschuren van een journalist. De veiligheid moet in grote mate kunnen worden gegarandeerd en dat is volgens hem afhankelijk van conjuncturen. *“We zijn een kleine krant en geen CNN die daar met een volledige ploeg en bodyguards kan aanwezig zijn. De vraag is bovendien of je met bodyguards nog goed journalistiek werk kunt doen ...”* (Vidal, persoonlijke mededeling, 8 februari 2008).

Kortom, óf journalisten naar Israël en de Palestijnse gebieden afreizen, is afhankelijk van verschillende factoren. In de eerste plaats spelen de ‘sponsors’ een belangrijke rol. De mediaorganisatie dient bereid te worden gevonden de reis te financieren. Meestal blijkt dit echter geen probleem. Indien er weinig middelen zijn, wordt ook wel eens ingegaan op trips die door Palestijnse of Joodse groepen worden ingelegd. Hoewel journalisten zich dan hoeden voor invloeden van deze groepen, kan een beïnvloeding wellicht toch niet volledig worden uitgesloten. Een alternatief kan zijn om op eigen initiatief en met eigen middelen af te reizen. Het spreekt voor zich dat deze optie minder bijval geniet.

Ten tweede is het ter plaatse gaan in meerdere of mindere mate afhankelijk van gebeurtenissen. Voor sommige kranten is een specifieke aanleiding noodzakelijk. Een crisismoment, een topoverleg, een verkiezing ... Dit soort ‘events’ verantwoordt het afreizen. Andere kranten stellen dan weer dat net de ‘kalme’ momenten interessant zijn om ter plekke te gaan. De beschikbaarheid van bronnen is immers groter. Ook kleinere kranten, zoals onze Vlaamse dagbladen, krijgen dan de gelegenheid om hooggeplaatste politici te interviewen. Tijdens crisismomenten of andere belangrijke gebeurtenissen zijn deze personen te veel op het gebeuren en op de grote internationale media gefocust waardoor kleinere media veelal op hun honger blijven zitten.

Het al dan niet beslissen om af te reizen is slechts één ding, de verschillende journalisten benadrukken echter ook het voorbereidingswerk dat aan zo’n reis voorafgaat. Vooraleer op het vliegtuig richting conflicterende gebieden kan worden gestapt, dient de agenda ter plaatste bijna volledig vastgelegd te zijn. Zoals Mia Doornaert het stelt: *“Je kan niet zomaar plots verloren aankomen”* (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008). Het contacteren van personen ter plaatse, die de journalist kunnen verderhelpen met het verslaan van de gebeurtenissen, is hierbij een belangrijk gegeven. In het geval van Doornaert worden er vooraf voornamelijk contacten gelegd met correspondenten, niet-journalistieke medewerkers van de krant (vaak verbonden aan ngo’s), diplomatieke vertegenwoordigers en buitenlandse collega’s.

We kunnen besluiten dat eigen waarneming bij dagbladen en de VRT-radio kan. Alleen maken krantenartikels op basis van eigen perceptie, zoals ook uit onze empirische analyses naar voor kwam, slechts een fractie van de berichtgeving uit.

Een tweede mogelijkheid om vanuit de bezette gebieden of Israël aan verslaggeving te doen, is het inzetten van correspondenten. Geen enkele van door ons geraadpleegde krantenredacties beschikt echter over een eigen correspondent. In het verleden was dat anders. Doornaert stelt dat in de periode van de Eerste Intifada, maar ook nadien, De Standaard een beroep kon doen op correspondent Salomon Bouman. Hij werkte naast voor De Standaard ook voor het Nederlandse NRC Handelsblad, maar door zijn contract met De Standaard, kon de krant bepaalde onderwerpen initiëren waarna Bouman een artikel rond dit item bracht. Vandaag moet De Standaard het zonder een Salomon Bouman stellen. Toch kan de krant nog rekenen op medewerking van Jetteke Van Wijck die voor de VRT werkt. Ook wordt regelmatig samengewerkt met Isabelle Danneels, die geen journaliste is, maar heel actief is in de Palestijnse gebieden. Aan de hand van haar dagboekjes kan bijvoorbeeld een ander perspectief op de gebeurtenissen worden weergegeven. De Morgen heeft al helemaal geen correspondenten ter plaatse. Voor deze krant zijn echter de copyrights op The NY Times, The Independent en Le Monde heel belangrijk. Hoewel zij hierdoor ook verslagen van correspondenten kunnen opnemen, kan echter nooit een vraag voor een bepaald artikel naar een correspondent worden gelanceerd. Dit maakt meteen het grote verschil met het ter beschikking hebben van een eigen correspondent. De Financieel Economische Tijd/De Tijd heeft dan weer ooit een samenwerkingsverband met een Nederlandse correspondent van Vrij Nederland gehad. Doordat de krant echter 'enger' is geworden en minder pagina's buitenlands nieuws beslaat, is deze coöperatie stopgezet. Alleen de VRT-radio beschikt nog over meerdere correspondenten ter plaatse. Tijdens de radio-uitzendingen kan je verschillende stemmen van daaruit aan het werk horen.

Een veel gelezen kritiek in verschillende wetenschappelijke studies is dat correspondenten door hun standplaats en door een gebrek aan talenkennis beperkt worden bij de weergave van gebeurtenissen. Doordat de meeste correspondenten vanuit Israël werken, wordt een adequate berichtgeving over de Palestijnse gebieden gehypothecerd (cfr. Noakes en Wilkins, 2002; Philo en Berry, 2004). Bovendien zijn bepaalde correspondenten wel het Hebreeuws machtig, maar het Arabisch helemaal niet. Ook dit kan voor bepaalde vertekeningen zorgen (cfr. Prevo en van de Hulsbeek, 2002; Ibrahim, 2003; Werder en Golan, 2002). Doornaert stelt dat correspondent Bouman inderdaad vanuit Israël en meer bepaald vanuit de regio Jeruzalem opereerde. Op zich hoeft dit echter geen probleem te zijn. Zoals Lambrecht het formuleert, niet waar zij verblijven maar wel het feit of ze goed geïnformeerd zijn, bepaalt of de berichtgeving al dan niet goed is. *"Iedereen die Israël ooit heeft bezocht, weet dat hij ook naar de Palestijnse gebieden kan. Je moet wel een paar lastige hindernissen nemen, maar je kan er wel naartoe"* (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008). Vidal sluit zich hierbij aan. Hij stelt dat als het praktisch mogelijk is om vanuit Israël naar de Palestijnse gebieden te gaan, je als journalist wel goed werk kunt leveren. Het hangt er met andere woorden vanaf hoe je aan verslaggeving doet. En blijven reizen, zowel binnen Israël als de Palestijnse gebieden, speelt hierbij een belangrijke rol. Ziarczyk meent dat er ook voldoende toegang tot de Palestijnse gebieden wordt gezocht. *"Ik lees in De Volkskrant en het NRC Handelsblad goede reportages over Gaza, waar de correspondent in kwestie dan ook effectief is geweest. Dus ja, ik denk wel dat correspondenten duidelijke pogingen doen om er [de Palestijnse gebieden] te geraken en van daaruit bijvoorbeeld met Hamas of Fatah te spreken"* (Ziarczyk, persoonlijke mededeling, 17 januari 2008). De door ons geraadpleegde journalisten zien bijgevolg geen probleem met betrekking tot de standplaats van correspondenten. Iedere goede journalist, die zijn job naar behoren wil uitvoeren, kan dit door het nodige initiatief te nemen en bijvoorbeeld regelmatig naar de Palestijnse gebieden af te reizen.

Wat het spreken van talen betreft, geven de geïnterviewden toe dat de kennis van het Hebreeuws en Arabisch in het voordeel van correspondenten en hun berichtgeving speelt. De Standaard-correspondent Bouman bijvoorbeeld was zeker het Hebreeuws machtig en had ook notie van het Arabisch. Bovendien werd hij bijgestaan door een medewerker die voor hem vertaalde. Kennis van het Hebreeuws blijkt echter niet het probleem te zijn.

Ziarczyk stelt dat de meeste correspondenten die voor Belgische media berichten Nederlandse Israëli's zijn die daar wonen. Zij kennen bijgevolg Hebreeuws. Vidal geeft zelfs aan dat bepaalde Vlaamse journalisten zoals Lode Delpitte Hebreeuws spreken. Het beheersen van de Arabische taal daarentegen blijkt een groter probleem. Toch menen zowel Vidal als Lambrecht dat dit niet noodzakelijk een negatieve impact op de berichtgeving dient te hebben. *"In Israël is het zelden belangrijk dat een correspondent het Arabisch beheerst. Natuurlijk is dat altijd wel een voordeel, maar ik ken de regio zeer goed en ik weet dat zelfs in de meest afgelegen gebieden, waar de meest onwaarschijnlijke talen worden gesproken, je er nog altijd wel mensen aantreft die Engels, soms Frans, soms zelfs Duits machtig zijn. Tuurlijk moet je altijd opletten met de consequenties. Wie een westerse taal spreekt, is meestal iemand die op de een of andere manier vertrouwd is met het Westen, hetzij via toerisme, hetzij omdat hij hier heeft gewoond, hetzij omdat hij gestudeerd heeft. Dat zijn elementen die je altijd moet disconteren in je werking"* (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008). We kunnen met andere woorden besluiten dat de geïnterviewden het belang van talenkennis onderkennen, maar het niet overschatten. In tegenstelling tot wat vaak in wetenschappelijke literatuur is teruggevonden, betekent het niet machtig zijn van het Arabisch of het Hebreeuws geen ondermijning van een goede berichtgeving.

Onderzoeksvraag 5: Hoe wordt ter plekke informatie verzameld en hoe is het meer bepaald met de toegankelijkheid van Palestijnse en Israëlische nieuwsbronnen gesteld?

Israël beschikt over een goed uitgekiende PR-machine. Door regelmatig bronnenmateriaal aan te reiken, woordvoerders van ministeries ter beschikking te houden en persconferenties te organiseren speelt de overheid in op de behoefte van de journalist naar informatie. Het Palestijnse PR-apparaat daarentegen is eerder onderontwikkeld. Wordvoerders hebben niet dezelfde taalvaardigheid en zijn minder toegankelijk voor westerse journalisten. Ook het proactief verspreiden van informatie gebeurt niet. Dat is althans wat in de literatuur (cfr. el-Nawawy en Kelly, 2001; Philo e.a., 2003; Philo en Berry, 2004; Prevo en van de Hulsbeek, 2002) naar voor komt. Maar hoe ervaren de geïnterviewde journalisten de nieuwsverzameling in Israël en de Palestijnse gebieden?

Volgens Lambrecht is het moeilijk en gemakkelijk om informatie te verzamelen. Gemakkelijk in die zin dat 'officiële standpunten' steeds kunnen worden bekomen, zelfs van Palestijnse bronnen als de PLO of Hamas. Moeilijk wordt het wanneer het gebeurtenissen in een schmerzzone betreft. Zo herinnert hij zich - toen hij er was - een gerucht dat in Jenin vijfhonderd mensen waren gedood bij een operatie van het Israëlische leger. Een hardnekkig gerucht dat bovendien zeer moeilijk te controleren was. Jenin was op dat moment militaire zone en je kon dit gebied onmogelijk binnen. *"Als journalist moet je dan uiterst voorzichtig zijn met de informatie die je wordt aangereikt. In crisisgebieden of zeker in de gebieden waar militaire acties plaatsvinden en waar journalisten dus weinig of geen toegang toe hebben, is natuurlijk alle ruimte voor desinformatie, geruchten en valse berichten. Het maakt deel uit van de oorlogsvoering. Dus een journalist die zich daar niet van bewust is en argeloos gelooft wat zelfs gezaghebbende media op een bepaald moment beginnen te vertellen over plaatsen waar je eigenlijk niet kan komen, die zijn niet goed met hun werk bezig. Je moet in crisis- en oorlogsgebieden altijd heel erg voorzichtig zijn met informatie. En niet alleen checken en dubbelchecken, maar nog veel meer dan dat"* (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008).

Vidal sluit zich grotendeels bij de bemerkingen van Lambrecht aan. Hij bevestigt dat woordvoerders ten allen tijde kunnen worden geraadpleegd. In tegenstelling tot Lambrecht benadrukt hij ook de waarde van dit soort informatie, ten minste als de journalist rekening houdt met de spin die op deze berichten zit. Wordvoerders hebben een bepaalde marge om een boodschap te brengen, maar als je de verkregen gegevens als opstap voor een artikel gebruikt, kan deze informatie nuttig zijn. Ook al omdat vanuit journalistiek oogpunt 'officiële'

versies dienen gegeven te worden. Wat het verkrijgen van goede informatie bij persoonlijke interviews betreft, meent Vidal dat het al dan niet 'off the record' willen gaan, vaak bepalend is. Niet alleen in het Midden-Oosten zijn bronnen bang omdat ze al eens bedreigd zijn, in de gaten worden gehouden of hun uitspraken politiek moeilijk liggen.

Kunnen we dan stellen dat de idee dat Palestijnse bronnen minder toegankelijk zijn niet opgaat? Doornaert meent dat er effectief een verschil is in omgang met Israëlische en Palestijnse bronnen. Ze stelt dat de PLO in heel moeilijke omstandigheden moet werken. *"In de Arabische wereld in het algemeen is men iets minder vertrouwd met openheid en democratie. Ik heb daar [bij één van haar bezoeken aan de regio] wel een aantal mensen kunnen zien, maar het wordt meer in het oog gehouden. Men zei mij dat indien ik mensen van de PLO wilde zien, ik het best niet kon vragen naar hun contacten met Hamas. Anders zou ik een probleem krijgen. Israël daarentegen is echt vrijheid, blijheid. Je spreekt daar met opposanten van de regering, je spreekt met Israëlische Arabieren en dat vormt allemaal geen probleem"* (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008). Ook Ziarczyk geeft aan dat het contact met Palestijnse woordvoerders moeilijker verloopt. Ze zijn minder professioneel en onderhevig aan de algemene mentaliteit van het Midden-Oosten.

In tegenstelling tot zijn collega's meent Vidal dat de toegankelijkheid van Israëlische en Palestijnse bronnen niet echt verschilt, maar vaak wel afhangt van de gebeurtenissen. Met de Libanonoorlog heeft hij bijvoorbeeld gemerkt dat Israël's in een moeilijk parket zaten en minder toegankelijk waren. Onder andere de progressieve Israël's werden op dat moment verdeeld tussen hun nationaliteit en overtuiging door de immense kritiek op Israël. Waar hij dan dacht dat het na een reeks aanslagen en gevechten, zeer moeilijk zou zijn om een Palestijnse burgerbron te contacteren, bleek dit helemaal niet het geval. Ook Lambrecht meent dat Palestijnse bronnen toegankelijk en bovendien vaak gehoord worden. Hij doelt hier dan voornamelijk op niet-officiële informatie. *"De hele infrastructuur van de pers ter plaatse beroept zich op Palestijnse fikkers, chauffeurs ... en wordt via deze weg veel meer blootgesteld aan beïnvloeding door het Palestijnse standpunt dan via officiële communiqués. Ik zal meer zeggen, deze entourage waar buitenlandse media vrijwel integraal een beroep op doen, is veel invloedrijker dan de glossy brochures en de vloed aan persmededelingen die je in de officiële, in casu Israëlische informatieperscentra toespeeld krijgt. Het contact speelt zich immers op een veel directer en menselijker niveau af"* (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008).

We kunnen bijgevolg concluderen dat vaststellingen als de mindere toegankelijkheid van Palestijnse bronnen en het moeilijk verkrijgen van relevante informatie slechts gedeeltelijk worden gevolgd. Officiële bronnen, zowel van Palestijnse als Israëlische zijde, staan steeds ter beschikking. Niet-officiële standpunten zijn moeilijker te bekomen. Toch is het de taak van de journalist om vooral dit soort informatie na te jagen aangezien officiële opinies vaak door spin worden gekenmerkt. De idee dat Israëlische bronnen makkelijker te raadplegen zijn, wordt niet door elke geïnterviewde ondersteund. Toch blijft de omgang met Israëlische en Palestijnse bronnen erg verschillend. Journalisten vermelden hierbij de moeilijke werkomstandigheden van Palestijnse politieke organisaties als van invloed op de toegankelijkheid. Ook de gebeurtenis en de manier van datagaring door internationale nieuwsmedia ter plekke hebben een impact op het bronnengebruik.

Onderzoeksvraag 6: Welke externe en interne actoren zijn van invloed op de uiteindelijke berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict?
--

Zowel in de literatuur rond framing als rond representatie is het belang van externe en interne factoren op berichtgeving onderkend. Met betrekking tot de integratie van mediaframes stelden we in het hoofdstuk rond framebuilding invloeden van sociaal-economische belangengroepen, politici, mediaorganisaties, persoonlijke factoren en cultuur

vast. Ook in de beschouwingen rond representatie werden deze invloedsferen aangehaald.¹⁰⁰ Bijgevolg wilden we bij door ons geraadpleegde journalisten polsen naar potentiële invloeden.

In de eerste plaats hebben we hen naar een eventuele impact van de mediaorganisatie gevraagd. Houdt de krant of de radio waaraan de journalist verbonden is er een specifiek buitenland- en/of Israël-Palestinabeleid op na? We wilden met andere woorden weten of er naar het voorbeeld van het Britse BBC, binnen de Vlaamse redacties bepaalde restricties of regels gelden met betrekking tot de berichtgeving over Israël-Palestina. BBC voelde zich immers, als gevolg van de kritieken op de openbare omroep uitgaande van pro-Palestijnse en pro-Israëliëse groeperingen, genoodzaakt zo'n richtlijnen op te stellen. Onder andere 'neutraal' woordgebruik wordt hierin aangemoedigd (Loughborough University Communications Research Centre, 2006; Barkho, 2008).

In Vlaanderen blijkt het allemaal nog niet zo'n vaart te lopen. Geen enkele redactie heeft zwart op wit regels betreffende de labeling of andere aspecten van de berichtgeving over Israël-Palestina. Journalisten hebben ook nooit enige druk van hogerhand ervaren. Doornaert stelt echter dat niettegenstaande er geen 'reglement' bestaat er toch een zekere consensus over het gebruik van termen bij de journalisten van De Standaard heerst. Een consensus die uit discussie onder redactieleden buitenland en de hoofdredactie is ontstaan, maar dus niet is opgelegd. *"Wij spreken over nederzettingen en vermijden antizionistisch en uiterst links woordgebruik. Die getuigen volgens mij vaak van Jodenhaat en doen alsof Israël de laatste kolonie is. Dit is historische nonsens. Dat land is opgericht bij beslissing van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Je kan bij die procedure vragen hebben maar Israël is niet een land dat gewapenderhand is binnengevallen. Ook voor de term 'terreurdaad' hebben wij een heel specifieke invulling. Een terreurdaad is blind geweld, gepleegd door iemand die niet als strijder of militant te herkennen is. Dus als er een bom wordt gegoid in een propvol Israëlisch restaurant, een bus of een school is dat een terreurdaad. Het is immers blind geweld"* (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008). Ook Vidal heeft het over een spontane afspraak onder de journalisten van De Morgen. De regel is dat zij niet glorifiëren of criminaliseren. Rebellen worden bijvoorbeeld nooit vrijheidsstrijders genoemd. Eenzelfde principe geldt op de VRT-radioredactie. De betrokken journalisten zullen het in die zin zelden over terroristen hebben.

We kunnen bijgevolg stellen dat de impact van de mediaorganisatie nihil is. Er bestaan geen officiële richtlijnen, reglementen of regels. De journalist bepaalt zelf in welke bewoordingen hij of zij over Israël-Palestina bericht. Bepaalde journalisten stellen wel dat zij in het kader van een zo neutraal mogelijke berichtgeving hun verantwoordelijkheid opnemen en gekleurde labels zoveel mogelijk uit hun artikels weren. In die zin worden er onderling afspraken gemaakt, zodat iedereen binnen de redactie op eenzelfde manier over gebeurtenissen in Israël of de Palestijnse gebieden verslag uitbrengt.

In tweede instantie hebben we de invloed van de eindredactie op de nieuwsteksten nagegaan. Uit onderzoeken van Dor (2004) en Liebes (2002) is immers gebleken dat de eindredacteur vaak de titel en de inhoud van journalistieke teksten aanpast. De geïnterviewden geven toe dat titels inderdaad wel eens door de eindredactie worden ingevoerd of veranderd, hoewel dit zeker niet de normale gang van zaken is. Ook moeten ze erkennen dat het in het verleden op dit vlak al wel eens fout is gelopen. Indien het zich echter voordoet dat een verkeerde titel bij een stuk wordt gepubliceerd, stelt Vidal dat het artikel toch nog steeds de verantwoordelijkheid is van de journalist. *"Wat ik niet kan verdragen is dat journalisten dit als excuus gebruiken indien er bijvoorbeeld commentaar op het stuk wordt gegeven. Je beleeft weliswaar een vervelende dag omdat er een verkeerde*

¹⁰⁰ We focussen hier expliciet op framing en representatie. Het spreekt echter voor zich dat andere communicatie-wetenschappelijke theorieën eveneens het belang van externe en interne variabelen op mediaberichtgeving hebben vastgesteld.

kop op je stuk staat, maar de verantwoordelijkheid die je dan als journalist moet nemen is om naar je eindredacteur toe te stappen, hem te zeggen dat dit niet kan en zo vermijden dat in de toekomst gelijkaardige zaken gebeuren” (Vidal, persoonlijke mededeling, 8 februari 2008).

Mia Doornaert stelt dat het aanpassen van koppen meer uitzondering dan regel is. De journalist krijgt bij het opmaken van een artikel en een titel immers een soort box op het scherm, waarin je de tekst en titel kan zien vollopen. Indien eindredacteuren zich met de titel bemoeien, is het meestal om het geheel wat levendiger te maken. Soms gebeurt het ook dat de journalist zelf meer ruimte voor de titel vraagt, zodat er iets zinnigs kan worden gezegd. Alleen een kreet boven een stuk kan immers misleidend zijn. Wat de eigenlijk tekst betreft is Doornaert formeel. Er kan enkel iets worden veranderd na overleg met de journalist. Het is bijgevolg niet zo dat de eindredactie in de teneur van het stuk kan ingrijpen. In die zin dragen journalisten dus de volle verantwoordelijkheid voor hun bijdragen.

Ook De Vocht en Ziarczyk stellen dat de journalistieke inhoud alsook de titel in principe door de journalist worden aangereikt. Om redenen zoals de hertekening van een pagina of de bijstelling van de lengte van een artikel, kan er zich soms eens een uitzondering voordoen. En indien dat gebeurt kan de aanpassing inderdaad wel eens flink tegenvallen. *“De eindredactie is er bijvoorbeeld eens in geslaagd mij te laten schrijven dat de Palestijnen tegen een eigen staat waren. Dat zijn natuurlijk blunders en dat is heel erg, zeker als jouw initialen eronder staan. Het zijn echter niet echt inhoudelijke veranderingen, maar flaters bij het herschrijven van iets of bij het inkorten van een stuk”* (De Vocht, persoonlijke mededeling, 17 januari 2008).

Samenvattend kunnen we stellen dat de invloed van de eindredactie op de journalistieke teksten vrij beperkt is. Journalisten maken zelf hun titels en dragen zelf de verantwoordelijkheid voor de inhoud van hun bijdragen. Indien er al sprake kan zijn van editoriale aanpassingen, bijvoorbeeld met betrekking tot de titel, dan is dat zeker geen bewuste strategie. Eindredacteuren mengen zich in titels vanwege de lengte of vanwege grammaticale fouten, maar zeker niet met de bedoeling de inhoud of de interpretatie van de nieuwstekst te sturen.

Naast de potentiële invloed van mediaorganisaties en eindredacties hebben we de betrokken journalisten in de derde plaats naar de impact van de westerse cultuur op de berichtgeving over Israël-Palestina gevraagd. Auteurs zoals Ibrahim (2003, p.92) en Werder en Golan (2002) beweren immers dat de culturele affiniteit van westerse journalisten met Israël groter is dan met de Palestijnse bevolking. Doordat journalisten deel uitmaken van een westerse cultuur, die weinig raakpunten met de oosterse, Arabische wereld vertoont, berichten ze over het Israël-Palestinaconflict vanuit hun eigen ethnocentrische invalshoek. Hierdoor gaan belangrijke nuances verloren. Hoewel de impact van cultuur niet objectief waarneembaar is, hebben we de geïnterviewden bovenstaande bekommernis voorgelegd om hun visie op dit gegeven te kunnen weergeven.

De Vocht is het niet eens met de idee dat westerse journalisten de visie en standpunten van de Palestijnen niet of in mindere mate begrijpen omdat ze in het vermogen zijn zich empathisch op te stellen ten opzichte van beide partijen in het conflict.

Lambrecht meent eveneens dat een fatsoenlijke berichtgeving binnen de mogelijkheden van westerse journalisten ligt, alleen dienen ze dan wel over een zeer grondige historische, antropologische en etnografische kennis van het conflict te beschikken. *“Wanneer ik het over historische kennis heb, spreek ik niet over de voorbije honderd jaar of wat gebeurd is in Balfour. Dan spreek ik over een grondige kennis van de Arabische geschiedenis, vanaf de tijd van Mohammed en daarvoor. Je moet doortrokken zijn van het besef dat je te maken hebt met een historisch en bijgevolg politiek uiterst gevoelige zone in de wereld. De meest gevoelige die er is. Niet toevallig zijn daar de drie grote wereldgodsdiensten ontstaan. Dus*

dat vind ik imperatief. Zeer grondig bewust zijn van de geschiedenis van het gebied, maar ook van de hedendaagse geschiedenis in het bijzonder. Je moet echter naast historische ook etnografische noties hebben. Zo dien je als journalist bijvoorbeeld te weten dat voor een Arabier grenzen eigenlijk niet bestaan. Je moet met andere woorden een hoop dingen weten om het gebied te kunnen begrijpen” (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008).

Ziarczyk stelt echter dat het Palestijnse standpunt sowieso zeer moeilijk te vatten is. Hij denkt dat westerse journalisten meer feeling hebben met de Israëlische versies van gebeurtenissen. Palestijnen zeggen veel en verkopen grote woorden, waarbij je als journalist de verhalen moet kunnen doorprikken. Hij geeft als voorbeeld het standpunt van Hamas om nooit met Israël te zullen onderhandelen. Het is intussen gebleken dat de organisatie nu toch via Zwitserland gesprekken met de tegenpartij is aangegaan en dat is zeer moeilijk te plaatsen.

Ook Vidal stelt dat het Israël-Palestinaconflict een moeilijk conflict is om weer te geven, aan welke kant je ook staat. Het blijft echter een streefdoel om aan goede berichtgeving over de Arabische wereld te doen. Vidal meent trouwens dat niet alleen westerlingen, maar ook Arabieren dikwijls geen goede kennis van de Arabische cultuur hebben. Bovendien vraagt hij zich luidop af of de oosterse en westerse cultuur dan wel zoveel van elkaar verschillen. Als voorbeeld haalt hij de visies op zelfmoordaanslagen aan waarbij hij stelt niet te geloven dat Arabieren een andere of lichtere mening op deze vorm van geweld hebben.

Doornaert ziet ten slotte eerder een onevenwicht in berichtgeving ten gunste van de Palestijnen. Ze stelt dat journalisten zeer zeker niet bevooroordeeld zijn ten opzichte van Israël's vanwege hun meer aansluitende cultuur. *“Als je naar onze media kijkt, vind ik dat Israël op een bijzonder kritische manier wordt behandeld. Er wordt meer van Israël dan van de Arabieren verwacht, wat ik een onbewust racisme noem. Men is veel strenger voor Israël omdat men van de Joodse staat verwacht dat die volgens onze normen leeft. In Arabische landen kunnen tientallen of honderden Arabieren worden vermoord door de regimes en dat passeert. Onbewust verwachten we van de Arabische landen immers niet veel beter. Er wordt bijgevolg veel meer drukte gemaakt om een Arabier die door Israël wordt gedood dan om een Arabier die door een Arabisch regime wordt gedood”* (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008).

Bijgevolg kunnen we besluiten dat de meningen over de impact van de westerse cultuur op de berichtgeving nogal verdeeld zijn. Terwijl De Vocht en Lambrecht menen dat een neutrale berichtgeving, mits het volbrengen van een aantal voorwaarden, zeker mogelijk is, leggen de andere journalisten een grotere rol voor culturele invloeden weg. Ziarczyk stelt dat het Israël-Palestinaconflict sowieso moeilijk te begrijpen is en beaamt de grotere affiniteit van journalisten met Israëlische versies van gebeurtenissen. Vidal meent dan weer dat het conflict zowel vanuit een oosters als westers perspectief moeilijk te vatten is en dat een goede berichtgeving alleen maar kan worden nagestreefd. Doornaert ten slotte denkt dat het berichten vanuit een westerse cultuur net in het voordeel van de Palestijnen speelt. Journalisten reflecteren de westerse normen alleen naar de Israëlische maatschappij waardoor hoge verwachtingen ten opzichte van het land worden gecreëerd. Van Arabieren wordt daarentegen niet verwacht dat zij de normen en waarden die in het westen leven respecteren.

Een vierde invloed heeft betrekking op persoonlijke factoren en standpunten. Het uitgangspunt voor de vraag naar de impact van eigen ideeën en opinies op de berichtgeving, zijn studies zoals door Manning White (1950) en Shoemaker en Reese (1996) uitgevoerd. In deze onderzoeken is een invloed van persoonlijke attitudes, waarden en normen op het gatekeepingproces en op de inhoud van nieuwsberichten vastgesteld. In die zin is het interessant te polsen in welke mate journalisten hun persoonlijke gevoelens en ideeën tot de berichtgeving toelaten.

Ziarczyk geeft toe dat persoonlijke factoren meespelen in zijn berichtgeving, al probeert hij deze impact zoveel mogelijk te beperken. Zo stelt hij zelf dat hij voor zijn reportagereeks naar aanleiding van 10 jaar Oslo vooral met ngo's heeft gepraat die zich zeer kritisch tegenover Israël uitlaten. Daarnaast zijn ook Palestijnse bronnen in Ramallah en Betlehem geraadpleegd, maar uitgezonderd de Israëlische woordvoerder van Buitenlandse Zaken werd er niemand gecontacteerd die kritisch stond ten opzichte van de Palestijnen. In die zin was de berichtgeving wel gekleurd.

De Vocht vermoedt dat - Vlaming zijnde - er een zekere sympathie voor de Palestijnen in zijn berichtgeving doorschemert. Vlamingen zijn immers geneigd de kant van de underdog te kiezen. Hij stelt dat, als men hem een verwijt zou kunnen maken, het wel zou zijn dat zijn berichten over de jaren heen eerder pro-Palestijns waren.

Doornaert stelt dat *“fact is zeker, comment is free”*. Hiermee bedoelt ze dat in de eerste plaats een objectieve berichtgeving moet worden beoogd. Totale objectiviteit bestaat echter niet. Alleen al in de selectie tonen journalisten hun prioriteiten. In de pure berichtgeving wordt er echter naar gestreefd persoonlijke opinies buiten te sluiten. In analyses zal die persoonlijke mening dan weer meer op de voorgrond komen, maar ook hier wordt nog altijd geprobeerd geen eenzijdige kijk te geven.

Vidal meent dat hij er goed in slaagt persoonlijke ideeën uit de berichtgeving te houden. Lambrecht ten slotte staat iets langer stil bij de vraag en stelt dat vooraleer een persoonlijke factor kan spelen, de journalist zich bewust moet zijn van zijn ideeën en affecten. Hierbij stelt hij dat ideeën goed zijn en affecten schadelijk voor de inhoud van de berichtgeving. *“Je moet ideeën hebben in dit vak, je moet een idee hebben van hoe het conflict nu precies in elkaar zit. Daar moet je hypotheses rond opbouwen en je moet die hypotheses voortdurend kunnen en willen toetsen. Je moet bovendien bereid zijn om een beeld dat je hebt en gedurende een bepaalde tijd hanteert, toch ter discussie te stellen. Eigenlijk moet je dit permanent doen. Dat is natuurlijk een moeilijke oefening die voortdurende studie en toetsing veronderstelt”* (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008).

Samenvattend kunnen we besluiten dat de bevraagde journalisten het moeilijk hebben om persoonlijke variabelen buiten de berichtgeving te houden. Toch streven ze allemaal naar een zo objectief mogelijke berichtgeving. Lambrecht werpt op dat persoonlijke invloeden op zich ook niet negatief hoeven te zijn. De journalist moet zich echter bewust zijn van deze invloeden en bereid zijn persoonlijke ideeën aan te passen of ter discussie te stellen.

Een laatste onderzochte impact betreft de invloed die uitgaat van Palestijnse en Joodse organisaties, actoren of belangengroepen. Ook nu kunnen we verwijzen naar de literatuur die rond deze invloeden beschikbaar is (cfr. Tunstall, 1971; Gans, 1979; McQuail, 2000; Habermas, 1963/1989, 1973/1997). In het hoofdstuk rond framebuilding zijn we bovendien expliciet op dit gegeven ingegaan.

Op de vraag of de geïnterviewden in contact staan met Palestijnse en Joodse belangengroepen antwoorden ze dat ze wel persberichten van zo'n organisaties ontvangen, maar daar voorzichtig mee omspringen. Het is niet zo dat journalisten deze groepen opzoeken om informatie te bekomen. Vooral vredesbewegingen en kleinere ngo's verspreiden nieuwsbrieven. Het is eveneens opmerkelijk dat meer Palestijnse bewegingen hun toevlucht tot nieuwsbrieven en persberichten zoeken. Volgens Doornaert worden Joodse groeperingen ontmoedigd om informatie door te sturen. Als ze immers al een opinie in de krant krijgen, worden er direct tegenreacties van hevige anti-Israëlische en Palestijnse groepen gepubliceerd.

Een aparte rol is voor de Israëlische ambassade weggelegd. Alle journalisten vermelden hun contacten met deze ambassade en het is duidelijk dat de Israëlische ambassadeur de

berichtgeving in grote mate opvolgt. Hoewel de meeste journalisten een goede relatie met de huidige ambassadeur hebben uitgebouwd, is Vidal niet te spreken over zijn manier van werken. *“De Israëlische ambassadeur komt hier af en toe zelf met zijn gewapende bodyguard ongenodigd binnenvallen. Dat wordt niet op prijs gesteld en wordt als een heel slechte manier van lobby voeren ervaren”* (Vidal, persoonlijke mededeling, 8 februari 2008). Ook het interviewen van deze persoon verloopt volgens de journalist van De Morgen heel moeilijk. Goede woordvoerders proberen volgens Vidal feiten mee te geven, iets wat door de Israëlische ambassadeur in mindere mate gebeurt. *“We maken dat zelden mee, zelfs niet met de Amerikaanse ambassade in veel moeilijkere omstandigheden. Je hebt altijd de indruk dat je on speaking terms blijft ook al weten zij dat wij Bush geen echt goede president vinden. Je krijgt echter toch alle informatie, terwijl dat bij de Israëlische ambassade helemaal niet het geval is”* (Vidal, persoonlijke mededeling, 8 februari 2008). Ziarczyk en De Vocht staan minder negatief tegenover de Israëlische ambassade. Zij stellen dat hun contacten goed zijn en dat er nooit druk is uitgeoefend om bepaalde informatie te brengen.

Op de vraag of er dan nooit is geprobeerd om de verslaggeving te beïnvloeden, antwoordt Ziarczyk dat dit ongetwijfeld wel al is voorgevallen. *“Ik herinner mij dat ik eens was uitgenodigd voor een gesprek met een oud-generaal die een zeer grote havik bleek te zijn. Ik heb daar toen een stuk over gemaakt, maar ik heb in de omschrijving van de man duidelijk gemaakt dat alles wat hij zei met een korrel zout moest worden genomen, dat hij niet voor heel Israël sprak. Ook moet ik zeggen dat als ik informatie, door Israël’s aangereikt, niet gebruik, de ambassade daar niet moeilijk over doet. Na een raketaanval in Sderot had de ambassadeur bijvoorbeeld een tournee georganiseerd in dat dorpje. Ook ik kreeg een uitnodiging, maar toen heb ik gezegd dat deze reis voor onze krant niet echt relevant was”* (Ziarczyk, persoonlijke mededeling, 17 januari 2008). Lambrecht bevestigt dat de ambassade journalisten probeert te beïnvloeden. Hij stelt echter dat het als journalist belangrijk is te beseffen dat, hoewel een ambassade nuttig kan zijn, je deze ambassade moet gebruiken en dat je je vooral niet mag laten gebruiken.

Zoals gesteld blijkt de Israëlische ambassadeur de berichtgeving ook nauwgezet op te volgen en reageert hij zelfs op bepaalde artikels. Terwijl De Vocht zegt dat deze reacties heel genuanceerd zijn, meent Vidal dat ze een permanente poging zijn om de geloofwaardigheid van de krant onderuit te halen. *“Vaak focust de ambassade op kleine details in je artikel die eigenlijk niet ter zake doen, maar op die manier willen ze je natuurlijk uit evenwicht brengen. Hun reacties hebben echter weinig impact want ze zijn zo burlesk”* (Vidal, persoonlijke mededeling, 8 februari 2008).

Kortom de invloed van belangengroepen en ambassades wordt door de verschillende journalisten erg genuanceerd. Hoewel pogingen worden ondernomen om de inhoud van berichten te sturen, zijn het nog steeds de journalisten zelf die een impact al dan niet toelaten. Uit de interviews blijkt dat zij zich daar heel goed van bewust zijn en dat zij effectief in staat zijn spin uit hun berichten te weren.

3.2 De inhoud van de berichtgeving: het toetsen van wetenschappelijke data aan de mening van de journalist

Naast de informatie omtrent nieuwsselectie en -productie, was het tweede objectief van de diepte-interviews het aftoetsen van opmerkelijke resultaten die uit de framing- en representatiestudies zijn gebleken.

Een gebrek aan context, verschillen in woordgebruik in de berichten over de Eerste en Tweede Intifada, een evolutie in weergave van slachtoffer- en daderrollen en discrepanties in het aan bod komen van Palestijnse en Israëlische bronnen, dit zijn de hoofdvaststellingen die uit de empirische studies naar de berichtgeving over de Eerste en Tweede Intifada naar voor zijn gekomen. Hoewel we reeds bij de bespreking van deze resultaten hebben gepoogd

vastgestelde evoluties te duiden, is het interessant om de mening van de bevroagde journalisten in verklaringen te betrekken. In wat volgt bespreken we dan ook de visies van de geïnterviewden op de meest opmerkelijke resultaten uit de empirische onderzoeken.

3.2.1 Contextuele factoren in de berichtgeving over Israël-Palestina

Verschillende auteurs hebben de aandacht gevestigd op context bij hun studie naar de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict. Enerzijds waren er de onderzoekers (Zaharna, 1995; Daniel, 1995; Bar-Tal en Teichman, 2005; Dente Ross, 2003b; Dor, 2004; Mandelzis, 2003) die context interpreterden als maatschappelijke en politieke evoluties die de houding tegenover beide partijen beïnvloedden. Zij stelden vast dat gebeurtenissen als de Oslo-vredesonderhandelingen, 11 september 2001 en de Eerste en Tweede Intifada de representatie van Israël's en Palestijnen hebben bepaald. Anderzijds waren er de auteurs (Ackerman, 2001; Dunskey, 2001; de Bruijn, 2002; Lowstedt en Madhoun, 2003; Dente Ross, 2003b; Mandelzis, 2003; Philo e.a., 2003; Philo en Berry, 2004; Loughborough Communications Research Centre, 2006) die echt focusten op het aan bod komen van contextuele factoren in de berichten aangaande het Israël-Palestinaconflict. Zij hebben op een algemeen of specifiek contextprobleem in de mediaberichtgeving over het Israël-Palestinaconflict gewezen. Context werd immers genegeerd of eenzijdig gebracht.

In de eigen representatiestudie hebben we gefocust op de tweede interpretatie van context, namelijk het al dan niet aan bod komen van contextuele data in de berichten over de Eerste en Tweede Intifada. We hebben hierbij geconcludeerd dat er weinig duiding en achtergrond in de onderzochte bijdragen werd meegegeven. Zowel kwaliteits- als populaire kranten besteedden in mindere mate aandacht aan dit soort informatie. Indien werd gefocust op het vóórkomen van specifieke contextuele elementen stelden we toch een zekere evolutie vast. In de berichten over de Eerste Intifada is het element 'Israël's bezetten onrechtmatig Palestijnse gebieden' meer geregistreerd dan in de artikels over de Tweede Intifada. Omgekeerd is het element 'Israël's handelen tegen Palestijnse terreur' meer vastgesteld in de bijdragen over de Tweede Intifada. We kunnen bovendien stellen dat specifieke motivaties voor Israëlische acties meer in de nieuwstekst worden geïntegreerd dan verantwoordingen voor Palestijnse acties.

Tijdens de interviewsessies hebben we de opgesomde resultaten aan de journalisten voorgelegd. Het leek ons echter niet alleen interessant hun mening hierover weer te geven, maar hen ook te vragen naar hun indrukken betreffende contextuele invloeden op de berichtgeving over Israël's en Palestijnen. Meer bepaald de idee dat de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict onderhevig is aan maatschappelijke en politieke evoluties werd ter beschouwing opgeworpen.

Onderzoeksvraag 7: Welke plaats nemen contextuele evoluties in de berichtgeving in? Hoe staan journalisten tegenover de vaststelling dat er een gebrek aan context in de bijdragen over de Eerste en Tweede Intifada is waargenomen?

Volgens De Vocht heeft 11 september 2001 sowieso de berichtgeving gestuurd. Ook de link die voortdurend tussen Hamas en Iran is gemaakt en de problemen met Libanon en Hezbollah, hebben volgens hem het beeld van de Palestijnen in negatieve zin bijgesteld.

Lambrecht identificeert 11 september eveneens als een keerpunt. *“11 september is heel extreem geweest en heeft een schokgolf in de perceptie van de Arabische moslimwereld veroorzaakt. Deze gebeurtenis heeft zeer grote schade toegebracht in de zin dat het het beeld van de moslim, de islam en het radicalisme zeer ingrijpend heeft veranderd. 11 september heeft een zeer grote argwaan tegenover deze wereld veroorzaakt en het heeft een hoop nieuwe taboes in het leven geroepen. Ook de opkomst van de zelfmoordaanslagen*

heeft geen goed gedaan. Intussen is de publiciteit wat geluwd rond de Al Aqsa Martelarenbrigades en de zelfmoordcommando's en daardoor is de perceptie van de Palestijnen weer verbeterd. Hamas heeft geprofiteerd van het isolement van Gaza en van de blokkade die er recent is geweest. Dus Hamas ontleent daar een soort van legitimiteit aan die het eigenlijk anders wellicht niet zou hebben gehad" (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008). Lambrecht wijst echter niet alleen op fluctuaties in visie en perceptie van de Palestijnse conflictpartij. Hij vernoemt bijvoorbeeld de premiers Sharon en Olmert als zwakke figuren die van invloed zijn (geweest) op het beeld van de Israëlische conflictpartij. *"Je ziet voortdurende verschuivingen - naargelang de accidenten op het parcours - in de waarnemingen en in de appreciatie van de twee partijen. En dat is heel kenmerkend voor dit conflict"* (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008).

Ziarczyk deelt dezelfde mening. Enerzijds stelt hij vast dat Palestijnen een negatiever imago hebben gekregen als gevolg van de televisiebeelden van juichende Palestijnen na 11 september en als gevolg van meer recente ontwikkelingen. Doordat Israël zich uit Gaza heeft teruggetrokken hebben zij internationale goodwill gecreëerd. Dit feit gecombineerd met aanhoudende raketaanvallen vanuit Gaza op Israël, stellen de Palestijnen niet bepaald in een positief daglicht. Ziarczyk vermeldt daarnaast het afwijzen van het vredesaanbod van Clinton en het lanceren van een nieuwe, Tweede Intifada als ondermijnend voor het beeld van de Palestijnen. Anderzijds meent Ziarczyk dat niet alleen de Palestijnen maar ook de Israëli's fluctuaties in perceptie hebben ondergaan. Met de bouw van de muur heeft Israël bijvoorbeeld een tijdje onder vuur gelegen. Die discussie is nu wat weggeëb'd en in de plaats is de aandacht gefocust op de terugtrekking uit Gaza. PR-gericht is dit een goede zaak geweest. De Israëli's zijn er immers in geslaagd hun actie naar het wereldpubliek te 'verkopen' waardoor het imago in positieve zin is bijgesteld.

Vidal duidt eveneens op de steeds veranderende percepties met betrekking tot beide partijen in het conflict. Hij stelt dat het imago van de Israëli's vandaag echter niet zo gunstig is. Als reden haalt hij de Libanonoorlog aan. In het verleden waren het dan weer de Palestijnen die met een negatieve perceptie te kampen hadden. In de jaren '70, onder andere met de gebeurtenissen op de Olympische Spelen in München, maar ook als gevolg van een reeks zelfmoordaanslagen gericht tegen het Westen, hadden de Palestijnen een *"verschrikkelijk"* imago. Met de Eerste Intifada is het beeld van de Palestijnen in meer positieve zin bijgesteld. Doordat het Israël-Palestinaconflict echter een conflict is waarin de goeden en slechten niet zomaar kunnen worden geïdentificeerd, is de perceptie van beide partijen niet eenduidig. Als voorbeeld haalt Vidal het overlijden van Arafat aan dat op zeer gemengde gevoelens is onthaald.

Doornaert meent ten slotte dat in het algemeen het beeld *"nog altijd alle mogelijke begrip voor de Palestijnen en alle mogelijk kritiek op Israël weergeeft"* (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008). Zij stelt echter dat Palestijnen zelf hebben aangegeven dat de Tweede Intifada voor hen een ramp is geweest. Zeker in de politieke wereld menen zij, en de PLO specifiek, aan geloofwaardigheid te hebben ingeboet. Toch stelt Doornaert dat zij niet de indruk heeft dat de Palestijnen krediet verloren hebben, want in de algemene publieke opinie en in de media is er nauwelijks kritiek op de Palestijnen.

We kunnen bijgevolg concluderen dat de bevroegde journalisten het eens zijn met studies die een zekere evolutie in representatie en beeldvorming van beide partijen in het conflict aantonen. Belangrijke gebeurtenissen, maar ook politieke veranderingen hebben doorheen de jaren het imago van de Palestijnen en Israëli's bijgesteld. Opvallend is dat de connotatie van dit beeld aan fluctuaties onderhevig is. Binnen het Israël-Palestinaconflict zijn er met andere woorden geen goeden en slechten. Naargelang de context krijgen beide partijen afwisselend een positief en negatief imago opgeplakt.

Indien we de journalisten in tweede instantie vragen naar een verklaring voor het weinig aan bod komen van contextuele informatie in hun berichten over de Eerste en Tweede Intifada, is de meest voorkomende reactie dat het medium context niet altijd toelaat.

Volgens Doornaert kun je in feitelijke berichten niet steeds teruggaan naar Adam en Eva. De vraag is dan of een round-up van gebeurtenissen mét context niet méér moet worden geïmplementeerd. Doornaert stelt dat je sowieso niet om de verslaggeving van feitelijke gebeurtenissen heen kan. Een grote aanslag, een bezoek van Bush aan het Midden-Oosten ... Zo'n items moeten worden gebracht, alleen is het weergeven van context in zo'n berichten moeilijk met het oog op de lengte van het artikel. Vandaar dat De Standaard af en toe analyses brengt op de opinie- en buitenlandpagina's.

Vidal sluit zich bij deze mening aan. Ook hij stelt dat een gebrek aan context in feitelijke berichtgeving wordt opgevangen met onder andere specials rond buitenlandnieuws. Toch meent hij dat zelfs deze specifieke pagina's, waar context dus kán, vaak niet volstaan om het hele conflict te duiden. Bijkomend stelt hij dat er een goed moment moet zijn om duiding en achtergrond te geven. *"Onze lezer leest de krant 25 minuten per dag. Dus als wij steeds context willen geven dan moeten we een pagina context bij ieder stuk over het Midden-Oosten publiceren. De lezers gaan dit echter niet lezen. Daar nemen ze de tijd niet voor. Bijgevolg dient context beter te worden opgespaard tot er zich een goed moment voordoet, bijvoorbeeld bij het overlijden van Arafat. Dan hadden we een gebeurtenis waarbij iedereen klaar was voor achtergrond en duiding en dan kan je voluit de contextkaart trekken. Hetzelfde met de Amerikaanse verkiezingen. We berichten niet even uitgebreid over alle voorverkiezingen. Maar als het Super Tuesday is, dan voel je dat zelfs taxichauffeurs afstemmen op het radionieuws om te weten wie er als winnaar uit de bus is gekomen. Je publiek is er dan klaar voor en bijgevolg geef je dan je context"* (Vidal, persoonlijke mededeling, 8 februari 2008).

Ook Ziarczyk erkent het gebrek aan contextuele informatie en wijt dit eveneens aan de beperkte ruimte die voor het berichten over het Israël-Palestinaconflict ter beschikking is. *"Bij mijn stukken over nieuwe vredesgesprekken maak ik bijvoorbeeld geen melding meer van de grote twistpunten waarover Oslo is gestruikeld. Je geeft de feiten en een beetje context, maar die zal nooit volledig zijn. En zeker niet bij zo'n ingewikkeld en aanslepend conflict als Israël-Palestina"* (Ziarczyk, persoonlijke mededeling, 17 januari 2008).

De Vocht stelt dat je als journalist op een zeker moment uitgaat van een bepaalde voorkennis bij je publiek. *"Het gevaar schuilt er wel in, dat als je dagdagelijks een onderwerp volgt, je op den duur enkel nog voor jezelf aan het schrijven bent. Je bent zo gespecialiseerd in je onderwerp dat een aantal zaken voor de hand liggen en dat je denkt dat de lezers die jou volgen, je ook wel zullen begrijpen. Maar het is absoluut onmogelijk om context steeds te herhalen en als je dat zou doen zou de lezer op den duur ook kunnen zeggen dat hij het allemaal wel al weet"* (De Vocht, persoonlijke mededeling, 17 januari 2008).

De dagbladjournalisten zijn het er bijgevolg over eens dat contextuele informatie, in de eerste plaats door de beperking in ruimte, vaak niet in feitelijke berichtgeving kan worden weergegeven. Indien de ruimte voor hen echter al zo'n bepalende rol speelt, is dit voor radiojournalisten zeker het geval. Toch stelt Lambrecht dat journalisten er altijd moeten naar streven, zelfs in een kort radiobericht, om contextuele elementen mee te geven. Ze moeten proberen faits divers en gebeurtenissen in een ruimer kader te situeren, waarbij het geven van verklaringen een belangrijke rol speelt. *"Radio moet het natuurlijk hebben van beknopte informatie, maar die contextuele elementen zijn echt onontbeerlijk. Maar goed, ze veronderstellen ook zeer veel werk voor een resultaat waarvan je kan de vraag stellen of het wel de moeite loont ..."* (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008).

Met deze laatste opmerking sluit Lambrecht aan bij de repliek van De Vocht die stelt dat journalisten vaak van een aanwezige kennis bij het publiek uitgaan. Zoals Lambrecht laat uitschijnen is de vraag echter of die kennis er wel is.

Vidal meent dat het publiek helemaal geen goed beeld heeft van het Israël-Palestinaconflict. Volgens hem kunnen journalisten dat ook niet verwachten want zelfs experts zijn gedesorïenteerd. Vragen als wie verantwoordelijk is en waar het met het conflict naartoe gaat, kunnen ook door hen moeilijk worden ingeschat. Toch meent Vidal dat de onwetendheid bij het publiek vooral op het conto van de populaire media komt. Hij stelt dat iemand die De Standaard, De Morgen of The Independent leest, een redelijk goed beeld zal hebben van wat er zich in Israël en de Palestijnse gebieden afspeelt. Lezers van Het Laatste Nieuws, Bild en The Sun daarentegen kunnen geen kennis opbouwen, omdat er gewoon niets over het conflict in deze media aan bod komt. Faits divers, zoals Sharon die in een kunstmatige coma wordt gehouden, misschien nog wel, maar zo'n bijdragen maken te veel de kern van de berichtgeving uit.

Doornaert stelt dat een publiek dat regelmatig de berichten over het conflict leest wel op de hoogte zal zijn. Alleen moet zij beamen dat er regelmatig vragen komen om meer achtergrond in nieuwsberichten op te nemen. Wat je volgens haar ook nooit genoeg kunt geven zijn kaartjes om telkens weer de geografische context te duiden.

We kunnen bijgevolg stellen dat journalisten vaak van een veronderstelde voorkennis bij hun publiek uitgaan. Toch geven ze toe dat zo'n verwachtingen wellicht te hoog gegrepen zijn. Bepaalde journalisten stellen expliciet dat de kennis van het grote publiek met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict te beperkt is. Anderen verwoorden het wat genuanceerder en menen dat lezers die de moeite doen om regelmatig de berichtgeving door te nemen, mogelijk in voldoende mate op de hoogte zijn. Toch moeten ook zij toegeven dat de vraag naar meer context en duiding blijft. Journalistieke nieuwsteksten kunnen met andere woorden nooit genoeg achtergrondinformatie bevatten.

Naast de meer algemene bespiegelingen rond de invloed van contextuele factoren en het aan bod komen van duiding en achtergrond in de Israël-Palestinaberichtgeving hebben we de journalisten heel concreet naar hun reactie op het vóórkomen van een aantal specifieke contextuele elementen gevraagd.

In de eerste plaats legden we hen de vaststelling voor dat het expliciet vermelden van Israël als bezettende macht enkel in de berichten over de Eerste Intifada aan bod komt. In de bijdragen over de Tweede Intifada wordt nog wel over bezette gebieden gesproken, maar de directe link naar Israël is verdwenen.

Volgens Doornaert heeft dit te maken met het feit dat iedereen intussen wel weet dat Israël als de bezetter wordt omschreven. De Eerste Intifada was bovendien erg symbolisch, echt tegen de bezetter gericht, terwijl er bij de Tweede Intifada meteen al vragen rezen bij de bedoeling ervan. Het objectief van deze Intifada was veel minder eenduidig.

Ziarczyk meent dan weer een verklaring te vinden in het vredesproces van Oslo. Palestijnen hebben toen in bepaalde delen van de Palestijnse gebieden autonomie gekregen. Met de oprichting van de Palestijnse Autoriteit is de idee gegroeid dat Israël's de Palestijnen ruimte hebben gegeven. Het niet meer expliciet vermelden van Israël als bezettende macht heeft dan ook meer te maken met evoluties die tussen de beide Intifada's hebben plaats gevonden dan met eventuele censuur of het bewust negeren van de link. Door de Palestijnse autonomie is het beschrijven van Israël's als bezetter minder relevant en nodig geworden.

Lambrecht verwijst eveneens naar het ontstaan van de Palestijnse Autoriteit als bepalend voor het niet meer expliciet benoemen van Israël als bezettende macht. Door de oprichting

van de Palestijnse Autoriteit is ook de installatie van een Palestijnse politie- en veiligheidsmacht mogelijk geworden. Gecombineerd met de situatie in Gaza suggereert dit dat Gaza een *“quasi onafhankelijke staat is die geen enkele binding heeft, institutioneel gezien, met de Westelijke Jordaanoever, de Palestijnse Autoriteit of Israël”*. Doordat Israël zich uit Gaza heeft teruggetrokken *“kan je bijgevolg niet meer spreken over Israël als een bezettende macht in Gaza. Je kan van Israël spreken als bezettende macht in de Westelijke Jordaanoever, voor zover het de zeer uitgebreide vestigingen, kolonies en nederzettingen in dit gebied betreft. Dít zijn een soort van bezetting, maar een bezetting van de hele Jordaanoever is er niet”* (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari 2008).

De Vocht vermoedt ten slotte dat er nóg andere factoren spelen. Zo sluit hij een invloed van de Israëlische ambassade niet helemaal uit. En wellicht kan ook een generatiewissel bij journalisten als verklaring worden aangeroepen. Hij benadrukt echter dat dit puur giswerk is.

We kunnen concluderen dat het verdwijnen van een expliciete link tussen Israël en de rol van bezetter aan een aantal factoren te wijten is. Bepaalde journalisten menen dat het directe verband niet meer wordt gemaakt omdat het in de context van de Tweede Intifada niet meer correct is. Door de oprichting van de Palestijnse Autoriteit en de beperkte toekenning van autonomie in de Palestijnse gebieden zijn de verhoudingen tussen Israël's en Palestijnen immers veranderd. In die zin kan niet meer worden gesproken over Israël als bezettende macht in álle Palestijnse gebieden.

Gewenning is een tweede aangehaalde factor. Na al die jaren van conflict, wordt door journalisten aangenomen dat het publiek intussen weet wie de bezetter is. Het expliciet vermelden lijkt dan ook overbodig.

Een derde factor is het onduidelijke doel van de Tweede Intifada. Tijdens de Eerste Intifada kunnen we spreken van een opstand van het Palestijnse volk tegen de Israëlische bezetter. De doelstelling van de Tweede Intifada is echter niet eenduidig. Bijgevolg wordt vermeden Israël's al te zeer als bezettende macht te labelen.

Ten slotte wordt voorzichtig geopperd dat de expliciete link door tussenkomst van de Israëlische ambassade is verdwenen. Ook een journalistenwissel wordt als eventueel bepalend aangehaald.

Een tweede opmerkelijke vaststelling in het uitgevoerde representatieonderzoek is de implementatie in de berichtgeving over de Tweede Intifada van een contextueel element dat stelt dat 'Israël's louter tegen Palestijnse terreur' handelen.

Een gegeven dat volgens De Vocht een duidelijk gevolg is van de gebeurtenissen op 11 september 2001. Ziarczyk is het daar volledig mee eens. Het invoeren van terreurjargon en van verantwoordingen van acties, gekoppeld aan het handelen tegen terreur, is vooral na 11 september in de mediaberichtgeving opgedoken. Niet alleen de verslaggeving over het Israël-Palestinaconflict heeft hieronder te lijden. Ook de ETA wordt niet meer als afscheidsbeweging, maar als terroristische organisatie gelabeld. Ziarczyk probeert echter zo weinig mogelijk van het argument dat acties geïnitieerd zijn tegen terreur gebruik te maken. Als Israël's echter zelf zeggen dat ze strijden tegen het terrorisme, wordt dit toch gebracht, maar dan wel tussen aanhalingstekens. Volgens Ziarczyk speelt Israël in officiële verklaringen trouwens dikwijls in op het terreurgegeven. Reeds kort na de gebeurtenissen van 11 september heeft Sharon bijvoorbeeld verklaard dat Arafat hun bin Laden was.

Doornaert bekijkt het vastgestelde resultaat eerder vanuit de discrepanties tussen de Eerste en Tweede Intifada. De reden waarom het handelen tegen terreur nu meer wordt vermeld, is gelieerd aan de veranderende rol van de Israël's in het conflict. Tijdens de Eerste Intifada zijn zij nog 'de slechten'. De metafoor van David versus Goliath is toen veel gebruikt. Het beeld van enkel met stenen gewapende jongeren vechtend tegen Israëlische tanks is veelvuldig de wereld ingestuurd. De idee dat de Israëlische bezetting heel zwaar om dragen was, kwam bijgevolg expliciet naar voor. Deze situatie en rolverdeling is tijdens de Tweede

Intifada niet meer van toepassing en heeft de deur op een kier gezet om andere elementen in de berichtgeving te implementeren.

We kunnen besluiten dat 11 september heel bepalend is geweest voor de integratie van terreurelementen in de mediaberichtgeving. Het argument dat Israël's handelen tegen terreur kan bijna volledig op het conto van deze historische gebeurtenis worden geschreven. Daarnaast is het ook zo dat veranderende rollen in het conflict de mogelijkheid tot de implementatie van dit soort contextuele situeringen hebben toegelaten.

Een laatste vaststelling met betrekking tot het vermelden van contextuele factoren houdt verband met specifieke motivaties voor acties. Uit ons representatieonderzoek is gebleken dat argumentaties voor Israëlische acties iets frequenter worden weergegeven dan voor Palestijnse acties. De vraag is nu of er bewust meer wordt gerefereerd naar Israëlische beweegredenen voor ondernomen acties.

De Vocht meent dat als er een verklaring wordt gegeven voor Israëlische en niet voor Palestijnse acties dit wellicht vanuit de optiek moet worden bekeken dat het publiek wéét dat Palestijnen tegen de bezetter vechten. Ziarczyk wijt verschillen in het geven van argumentaties dan weer aan de onduidelijkheid die vaak rond Palestijnse acties hangt. In die zin spreekt hij De Vocht enigszins tegen. Acties kunnen wel tegen de bezetter zijn gericht maar de motivatie voor een specifieke actie is dikwijls niet helder. Terwijl Israël's altijd naar een bepaalde Palestijnse beweegreden verwijzen, is dit omgekeerd minder het geval. Doornaert sluit zich bij de redenering van Ziarczyk aan. *“Als Israël reageert op een terreurdaad dan schrijf je dat Israël in een kamp iets ondernomen heeft omdat van daaruit een aanslag is gepleegd. Als er ineens een bom wordt gegooid in een Israëlisch restaurant dan schrijven wij bijvoorbeeld dat de aanslag is opgeëist door Hamas. Maar als zij niet meer uitleg geven, gaan wij er ook niet bijzeggen dat het is vanwege de onrechtvaardige bezetting door Israël. Want je bent immers niet verplicht om weerloze burgers te vermoorden. Als er een communiqué is dan geven we dat, is er geen, dan kunnen wij alleen de aanslag geven”* (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008).

We kunnen met andere woorden besluiten dat motivaties voor acties vooral door de conflictpartijen zelf dienen te worden aangereikt. Je kan wel aannemen dat Palestijnen reageren tegen de bezetting en Israël's reageren op Palestijnse daden, maar er wordt verwacht dat de specifieke beweegreden voor een welbepaalde actie door een Palestijnse organisatie of door een Israëlische officiële bron wordt meegedeeld. Zeker omdat deze argumentaties veelal niet duidelijk zijn.

3.2.2 Het woordgebruik in berichten over Israël-Palestina

Het woordgebruik dat voor het beschrijven van acties, individuen, groepen en gebieden in het kader van het Israël-Palestinaconflict wordt gebruikt, blijft een heet hangijzer. Verschillende auteurs hebben erop gewezen dat de keuze van woorden allesbepalend is voor de interpretatie van nieuwsonderwerpen. Doorgaans proberen journalisten dan ook neutraal en objectief te berichten. Gekleurde taal wordt zoveel mogelijk vermeden.

Mede als gevolg van de gevoeligheid van labeling voor de representatie van nieuwsonderwerpen, zijn er doorheen de jaren diverse studies naar taalgebruik opgezet. Specifiek met betrekking tot het Israël-Palestinaconflict zijn er onderzoeken naar het vóórkomen van de labels 'terrorisme' (of aanverwante begrippen), 'nederzettingen', 'kolonies', 'bezette' en 'betwiste' gebieden uitgevoerd. Ook wat betreft de woordkeuze voor het beschrijven van acties en dodelijke slachtoffers zijn meerdere studies voorhanden.

Onder andere Zelizer, Park en Gudelunas (2002), Fisk (2005), de Bruijn (2002) en First (1998) hebben in hun wetenschappelijke bijdragen de aanwezigheid van het label

‘terrorisme’ bestudeerd. Ze stellen allemaal vast dat het woord voornamelijk met betrekking tot de Palestijnse conflictpartij wordt gebruikt. Alternatieven als ‘martelaar’ en ‘vrijheidsstrijder’ ... komen slechts in beperkte mate voor. Deze discrepantie is echter niet enkel voor de labeling van de actoren waarneembaar.

Wat betreft de benaming van de Palestijnse gebieden zijn immers soortgelijke conclusies te trekken. Israëli’s spreken over ‘betwiste gebieden’, ‘nederzettingen’ of ‘buurten’, Palestijnen over ‘bezette gebieden’ en ‘(illegale) kolonies’. In de berichten zijn volgens verschillende auteurs (de Bruijn, 2002; Zelizer, Park en Gudelunas, 2002; Fisk, 2005) voornamelijk de Israëlische labels terug te vinden.

Wanneer we focussen op de studies die het woordgebruik met betrekking tot de slachtoffers en acties hebben nagegaan, blijken de vaststellingen wederom in het voordeel van het Israëlische perspectief. Palestijnen ‘worden gedood’ of ‘komen om het leven’, Israëli’s ‘worden vermoord’ of ‘gelyncht’ (Fisk, 2005, p.604; de Bruijn, 2002; Korn, 2004, p.255; Philo e.a., 2003). Palestijnse acties, hoewel van dezelfde orde als Israëlische acties, worden ten slotte meer negatief gelabeld.

In de eigen framing- en representatiestudie hebben we in navolging van bovenstaande onderzoeken eveneens het vóórkomen van negatieve, positieve en meer specifieke labels bestudeerd. We kwamen tot volgende vaststellingen¹⁰¹.

Uit de framinganalyse blijkt dat wat het framing device ‘de labeling van individuen, leiders, groepen’ betreft er vrij beperkt labels zijn toegedicht. Israëli’s worden dominant in secce, feitelijke bewoordingen genoemd. Enkel De Standaard geeft overwegend positieve labels weer, andere kranten nemen eerder negatieve labels in hun berichtgeving op. Over Palestijnen wordt in kwaliteitskranten zowel in positieve als negatieve bewoordingen geschreven. Populaire kranten gebruiken meer positieve labels.

Uitgesplitst naar Intifada blijken Palestijnen tijdens de Eerste Intifada positiever gelabeld dan tijdens de Tweede Intifada. Negatieve labels in relatie tot Israëli’s nemen tijdens de Tweede Intifada af, alleen is dit eveneens het geval voor de positieve bewoordingen.

We hebben bovendien geconstateerd dat er een vrij uitgebreid arsenaal aan labels voor het beschrijven van individuen, groepen of leiders wordt ingezet, zowel met betrekking tot Palestijnen als Israëli’s. Opvallend is dat woorden als ‘terroristen’ en ‘radicalen’ tijdens de Tweede Intifada meer worden gebruikt om Palestijnen te labelen. Woordkeuzes als ‘guerrilla’ en ‘guerrillero’ verdwijnen nagenoeg uit de berichtgeving. Negatieve labels met betrekking tot de Israëli’s, zoals ‘bezetter’, zijn exclusief voorbehouden voor berichten over de Eerste Intifada.

Betreffende het framing device ‘de labeling van Palestijnse en Israëlische acties’ merkten we volgende zaken op. Indien labels zijn toegekend, zijn Palestijnse acties overwegend in negatieve bewoordingen gebracht terwijl voor Israëlische acties de percentages negatieve en gecombineerd negatieve en positieve labels nagenoeg gelijk zijn.

De uitsplitsing naar Intifada's toont aan dat de houding ten opzichte van Palestijnse acties sterk evolueert tijdens de Tweede Intifada. Negatieve labels treden meer op de voorgrond terwijl positieve labels minder in de berichtgeving aan bod komen. Met betrekking tot Israëlische acties blijft de labeling constant. Negatieve labels zijn echter zowel wat Palestijnse als Israëlische acties betreft dominant in de totale berichtgeving.

De inhoud van de gebruikte labels onderstreept de negatieve labeling van Palestijnse acties. Vooral tijdens de Tweede Intifada doet het terreurjargon zijn intrede. Waar Palestijnse acties vroeger nog eens als ‘schermutselingen’ of ‘incidenten’ worden gelabeld, blijkt tijdens de

¹⁰¹ We opteren er hier voor slechts een beperkt deel van de resultaten te herhalen. Op basis van deze vaststellingen hebben we voornamelijk onze vragen voor de journalisten opgesteld. Voor een uitgebreidere beschrijving van de vaststellingen verwijzen we naar de desbetreffende representatie- en framinghoofdstukken.

Tweede Intifada slechts weinig ruimte voor deze positieve woordkeuzes. Israëlische acties genieten daarentegen een meer evenwichtige labeling met een uitgebreid arsenaal aan positieve en negatieve bewoordingen.

De representatieanalyse leverde vervolgens bijkomende bevindingen op. Gefocust op het woordgebruik met betrekking tot Israël's en Palestijnen hebben we vastgesteld dat hoewel geen enkel label exclusief voor één van beide partijen in het conflict is voorbehouden, het opvallend is dat het merendeel van de labels in combinatie met de Palestijnse actor in het conflict voorkomt. Hierbij kunnen we niet stellen dat uitsluitend negatieve labels worden geïntegreerd. Ook positieve en neutrale labels komen voor. Alleen blijken de negatieve labels iets uitgebreider ingezet met betrekking tot de Palestijnse actor. Een conclusie die de bevindingen uit de framinganalyse onderstreept. Ook overeenkomstig zijn de resultaten betreffende de labeling van acties. Het representatieonderzoek doet immers besluiten dat de berichtgeving een onevenwichtig gebruik van negatieve en neutrale labels weerspiegelt, waarbij de Palestijnse actor in het nadeel wordt gesteld.

Ten slotte werd ook het aan bod komen van de labels 'betwist' en 'bezet' nagegaan. Daaruit is gebleken dat 'betwist' nauwelijks in de onderzochte berichten aan bod komt. De dominantie van 'bezet' is geheel. Wat de labels 'buurten' en 'illegale nederzetting' betreft, komen we tot een andere uitkomst. Deze termen zijn minder waargenomen dan de woorden 'kolonies' en 'nederzettingen'. Uit de gegevens blijkt bovendien dat 'nederzettingen' veruit het meest wordt weergegeven. De meer negatief geladen term 'kolonies' komt bijgevolg minder uitgebreid voor, waardoor een publiek de indruk kan krijgen met een geregulariseerde situatie in de Palestijnse gebieden te maken te hebben.

Onderzoeksvraag 8: Hoe staan journalisten tegenover de inhoud en het gebruik van labels, specifiek ingezet voor de beschrijving van actoren, acties en gebieden in het Israël-Palestinaconflict?

We hebben reeds aangegeven dat de inhoud en het gebruik van bepaalde labels heel gevoelig ligt. Studies naar deze labels hebben meestal vastgesteld dat negatief geconnoteerde woordkeuzes voornamelijk aan de Palestijnse actor worden toegedicht (cfr. 'terrorist'). Daarnaast hebben ze eveneens geconcludeerd dat gekleurde labels doorgaans conform het Israëlische perspectief zijn ingezet (cfr. 'nederzetting', 'buurt' in plaats van 'kolonies'). Bij de bevraging van de journalisten hebben we ervoor geopteerd een aantal opvallende vaststellingen uit het eigen onderzoek voor te leggen eerder dan in algemene bewoordingen over woordkeuzes te praten. In eerste instantie hebben we echter gepolst naar hun indrukken met betrekking tot de inhoud van woorden. Meer bepaald hebben we gevraagd of ze zich bewust zijn van het eventuele jargon dat door nieuwsbronnen, zoals agentschappen, wordt gehanteerd en of ze hiermee rekening houden in hun berichtgeving.

Doornaert stelt dat grote persbureaus heel erg oppassen met het label 'terrorist' omdat ze een grote markt in de Arabische wereld hebben. Ze spreken eerder over 'rebellen' of 'resistance'. Ook het woord 'vermoorden' wordt zelden gebruikt. Als alternatief worden de labels 'killing' of 'doden' gehanteerd. Soms denkt zij dat bredere belangen van nieuwsagentschappen in hun berichten lijken door te wegen. Bijgevolg is ze zich zeer goed bewust van wat speelt. Daarnaast meent ze echter dat de inhoud van de berichtgeving soms ook 'voorzichtig' is om het leven van correspondenten niet in gevaar te brengen.

De Vocht stelt dat nieuwsagentschappen dan wel een bepaalde term in hun berichten kunnen hanteren maar omdat de bijdragen in het Frans, Engels of Duits zijn opgesteld, is het nog steeds de Vlaamse journalist die beslist hoe hij deze labels gaat vertalen. In die zin is de invloed van nieuwsagentschappen op de woordkeuze vrij beperkt. Ziarczyk sluit zich hierbij aan. Meer dan de andere journalisten geeft hij echter aan dat hij zich rekenschap geeft van

de inhoud van woorden. Daarom stelt hij dat als persbureaus over 'settlements' spreken hij dit woord steevast als 'kolonie' zal vertalen.

Journalisten zijn zich met andere woorden bewust van connotaties die aan woorden zijn verbonden. Het is bijgevolg niet zo dat de woordkeuzes in berichten van nieuwsbronnen automatisch in de eigen berichtgeving worden overgenomen. Gezien deze conclusie lijkt het ons interessant om enkele vastgestelde discrepanties in woordgebruik met betrekking tot individuen, acties en gebieden aan hun mening te onderwerpen.

In de eerste plaats focussen we op de labeling van individuen. Heel concreet vragen we naar het verdwijnen van woorden als 'guerrilla' en 'guerrillero' in de berichtgeving over de Tweede Intifada. Deze labels zijn in de artikels over de Eerste Intifada voornamelijk in relatie tot Palestijnen gebruikt. Ook werpen we het opvallend vóórkomen van labels als 'terroristen' en 'radicalen' met betrekking tot Palestijnen in de bijdragen over de Tweede Intifada op.

De Vocht situeert het verdwijnen van woorden als 'guerrilla' en 'guerrillero' binnen de geopolitieke context. Eind de jaren '80 waren er verschillende vrijheidsbewegingen actief, onder andere in Latijns-Amerika, die allemaal het label 'guerrilla' kregen aangemeten. Vandaar dat ook Palestijnen overwegend als 'guerrillero's' werden omschreven. De periode van de Tweede Intifada is echter gekenmerkt door de dreiging van terreur en dat gegeven is zeker van invloed geweest op de woordkeuze. Het gevolg is dat niet meer werd gesproken over 'vrijheidsstrijders' of 'guerrilla', maar over 'terroristen'. Volgens De Vocht gaat dit woord echter ook een inflatie kennen en binnen enkele jaren niets meer betekenen. En dan zal er op zoek moeten worden gegaan naar een ander, scherper woord. We kunnen bijgevolg stellen dat 'terrorist' en 'guerrilla' een soort modewoorden zijn die binnen een geopolitieke context dienen te worden beschouwd. Met betrekking tot het label 'vrijheidsstrijder' stelt De Vocht dat het archaïsch en oubollig klinkt. De beschrijving van Palestijnen als 'rebellens' is dan weer niet correct.

Vidal verwijst eveneens naar de mondiale context waarin de Eerste en Tweede Intifada hebben plaatsgevonden. Hij denkt dat Sabra en Chatila bijvoorbeeld van invloed zijn geweest op de woordkeuzes. Ook het einde van de Koude Oorlog en de oprichting van verschillende vrijheidsbewegingen hebben de labeling bepaald. Daarnaast haalt hij de aard van de gestelde daden aan als doorslaggevend voor de labeling. *"Indien jongeren een bus opblazen, heb je te maken met een terroristische aanslag. Dus zijn de daders ook terroristen. Ik denk echter dat 11 september het terreurjargon nog heeft versterkt"* (Vidal, persoonlijke mededeling, 8 februari 2008).

Doornaert sluit zich aan bij de laatste vaststelling van Vidal. Volgens haar heeft de labeling van actoren inderdaad te maken met het soort daden die worden gesteld. Als de termen 'guerrilla' en 'guerrillero' uit de berichtgeving zijn verdwenen dan is dat het gevolg van de aard van de Palestijnse acties. *"Iemand die met een slinger stenen gooit naar een Israëlische tank ga je geen terrorist noemen. Dan spreek je over een jonge rebel die een daad van verzet pleegt. Bommen gooien op een school, dat is een terreurdaad. De Tweede Intifada is met andere woorden veel harder geworden en bestaat veel meer uit terroristische daden. Bijgevolg is de verschuiving in labeling niet onbewust."* (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008).

Ook Lambrecht meent in het karakter van de Intifada een verklaring te vinden. Hij beaamt dat tijdens de Eerste Intifada het fenomeen van zelfmoordaanslagen nog niet zo prominent speelde wat wellicht de woordkeuze grotendeels heeft bepaald. Toch stelt hij dat de labeling van Palestijnen als terroristen geen nieuw gegeven is. In de jaren '80, toen in de nationalistische periode van de Palestijnse geschiedenis ook vormen van terreur werden gebruikt, zijn Palestijnen eveneens als terroristen omschreven. Nu, in de religieuze periode

van hun geschiedenis, en met de opkomst van de zelfmoordaanslagen heeft dit jargon terug de bovenhand gekregen.

Ziarczyk ten slotte geeft niet meteen een verklaring voor de vastgestelde evoluties in labeling, maar reageert op de aangehaalde begrippen. Hij stelt zeer weigerachtig te staan tegenover het label 'terrorist' voor het benoemen van een 'militant'. Al zegt hij erbij dat 'militant' ook maar "een slap woord" is. 'Vrijheidsstrijder' als alternatief vindt hij dan weer niet correct.

We kunnen bijgevolg concluderen dat de veranderingen in labeling van Palestijnse actoren in de eerste plaats binnen een geopolitieke of mondiale context dienen te worden gesitueerd. In de periode van de Eerste Intifada waren verschillende vrijheidsbewegingen actief, wat een impact op de labeling van Palestijnen heeft gehad. Tijdens de Tweede Intifada speelde de terreurdreiging dan weer een belangrijke rol in het benoemen van deze actor. In tweede instantie heeft ook de aard van beide Intifada's de woordkeuzes beïnvloed. Vooral met de opkomst van zelfmoordaanslagen heeft de Tweede Intifada een harder karakter gekregen, waardoor het label 'terrorist' meer ingang heeft gevonden. Toch stellen de bevroegde journalisten dat ze heel voorzichtig zijn met het gebruik van het label 'terrorist'. Het probleem is echter dat er weinig goede alternatieven voorhanden zijn.

Een tweede onderzoeksconclusie die de journalisten is voorgelegd, heeft betrekking op de labels 'kolonies', 'nederzettingen' en 'buurten'. Uit onze studie is gebleken dat voornamelijk de term 'nederzetting' in de berichtgeving wordt weergegeven. Verschillende auteurs hebben echter aangehaald dat ze dit een verbloeming van de werkelijkheid vinden en het gebruik van het woord 'kolonie' veel correcter is.

Lambrecht stelt evenwel dat 'kolonie' verwarrend is. *"Kolonie refereert naar kolonialisme, naar een koloniale tijd. Ik denk echter niet dat een lezing van wat er op dit moment in de bezette gebieden gebeurt het gebruik van het woord legitimeert. Die legitimatie is er op een bepaald moment natuurlijk wel geweest, maar goed, er is Palestijnse autonomie toegekend over de Westelijke Jordaanoever en Gaza. De nederzettingen zijn dus ooit echt wel staatjes binnen de staat geweest, maar niet een overname van de staat, wat kolonisering eigenlijk is. Dus ik denk dat, indien ik moet beslissen welke term moet worden gehanteerd, ik nederzettingen zou verkiezen. Ook al omdat de term intussen algemene ingang heeft gevonden. Wanneer we spreken over Israëlische nederzettingen weet iedereen waar we het over hebben"* (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari, 2008). Toch meent Lambrecht dat de connotatie van het woord 'nederzettingen' vandaag niet zo positief meer is. *"Nederzettingen zijn symbolen geworden van Israëlische agressie en gebiedsroof. Eigenaardig genoeg hadden we die connotatie niet pakweg de jaren '50 en '60, in de periode van de kibboetzim, waar er eigenlijk een soort van realistisch aura rond de nederzetting hing. Nu zijn de nederzettingen symbolen van agressie"* (Lambrecht, persoonlijke mededeling, 4 februari, 2008).

Net als Lambrecht, stelt Doornaert dat Israël geen kolonies heeft. Het woord 'kolonisten' wordt echter gebruikt omdat van 'nederzettingen' geen substantief voor de bewoners kan worden afgeleid.

Vidal focust dan weer op het vóórkomen van het label 'kolonie' in zijn krant. Hij meent dat de term zelden wordt gehanteerd en indien het woord wordt ingezet, dit enkel met betrekking tot bepaalde gebieden kan. Hiermee geeft hij aan dat in regio's waar Palestijnen autonomie hebben verkregen geen sprake van 'kolonies' kan zijn.

De Vocht stelt dat hij de labels 'nederzetting' en 'kolonie' om stilistische redenen door elkaar gebruikt. Hij beschouwt beide woorden als synoniemen en zegt dat hij gevoelsmatig geen enkel verschil tussen beide termen waarneemt. Over het woord 'buurt' meent hij het enkel te

hebben ingezet met betrekking tot Hebron. In deze stad zijn er immers omvangrijke groepen Joden gehuisvest, maar omdat het een stad betreft, kan je moeilijk van kolonies spreken. Hij benadrukt echter nog eens dat alle aangehaalde termen voor hem neutraal zijn en bijgevolg gemakkelijk kunnen worden uitgewisseld.

Ziarczyk ten slotte beweert het altijd over 'kolonies' te hebben omdat deze term het meest verband houdt met de bezetting. Hij is er zich van bewust dat dit label een negatievere connotatie heeft dan 'nederzettingen', maar voor hem is het een weloverwogen keuze om de term 'kolonie' in zijn berichtgeving te hanteren.

Samenvattend kunnen we stellen dat de meeste journalisten het eens zijn over de verschillende connotaties van de woorden 'nederzetting', 'kolonie' en 'buurt'. Enkel De Vocht beschouwt deze termen als even neutraal. Wat het gebruik van de labels betreft, concluderen we dat er voornamelijk voor 'nederzettingen' wordt geopteerd, om de eenvoudige reden dat Israël geen kolonies in de bezette gebieden heeft. Ziarczyk geeft echter aan bewust het woord 'kolonie' te hanteren. Als gevolg van zijn inschatting van de labels gebruikt De Vocht ten slotte alle termen door elkaar.

Een derde onderzocht verschil in woordgebruik betreft de benaming van de Palestijnse gebieden. Uit onze studie is gebleken dat de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever dominant als 'bezette gebieden' worden gelabeld. Maar wat vinden de geïnterviewden van de term 'betwiste gebieden'? Onder andere de BBC ijvert er bijvoorbeeld voor om dit woord algemene ingang te doen vinden in de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict.

Volgens De Vocht is het gebruik van het label 'betwist' ingelepeld door de Israëlische ambassades omdat Israël natuurlijk zelf voorstander is om dit label te hanteren.

Ziarczyk meent dat 'betwist gebied' een eufemisme is en daarom geen goed alternatief voor 'bezet'. 'Bezeten' zegt ook veel meer dan 'betwist'. Het geeft aan dat Israël de Palestijnse gebieden in een houdgreep houdt en onrechtmatig in deze gebieden aanwezig is.

Doornaert is van mening dat het in dit geval echt om een bezetting gaat. Bijgevolg dient ook dit label te worden ingezet. *"De Standaard gebruikt het woord bezetting omdat in het VN-besluit waarin Israël is opgericht, ook een Palestijnse staat is opgericht. Dus vinden wij dat als we het bestaan van Israël op basis van dat besluit erkennen, we ook de Palestijnse staat dienen te erkennen. En dan is de Israëlische bezetting een bezetting"* (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008).

Vidal stelt dat in gebieden waar een ander leger prominent aanwezig is, je van een bezetting dient te spreken. Vanaf het moment dat militairen zich echter terugtrekken, ook al is het tot aan de grens en klaar om in te grijpen, je ze anders moet gaan benoemen. Journalisten dienen met andere woorden ook in hun labeling oog te hebben voor evolutie.

Lambrecht ten slotte haakt op het standpunt van Vidal in. Hij zegt dat er intussen een soort zelfbestuur aan de Palestijnen is toegekend waardoor we niet meer kunnen spreken van bezet gebied. Alleen vindt hij dat het alternatief 'betwist gebied' een nogal ongelukkige term is. Het veronderstelt dat er twee partijen zijn die een gebied betwisten en de vraag is maar of dat effectief het geval is.

Bijgevolg kunnen we stellen dat de meeste journalisten het label 'bezeten' hanteren omdat ze in de eerste plaats vinden dat het hier effectief om een bezetting gaat. De paar journalisten die bij de idee van een alternatieve term aanleunen omdat er van een echte bezetting in Gaza geen sprake meer is, vinden het label 'betwist' echter een flauw woord. Volgens hen dekt de vlag in dit geval de lading niet. Bijgevolg spreken ook zij liever over 'bezette' dan over 'betwiste' gebieden.

Een laatste semantisch vraagstuk betreft de benaming van Palestijnse en Israëliëse acties. Uit ons onderzoek is naar voor gekomen dat Palestijnse acties overwegend negatief worden gelabeld. Israëliëse acties daarentegen worden in positievere bewoordingen gebracht. Omdat de discussie rond labeling van acties zich voornamelijk ook rond de term 'terreur' situeert, verwijzen we naar de ideeën die hieromtrent reeds aan bod zijn gekomen.

Doornaert voegt hieraan echter nog enkele specifieke bedenkingen toe. Hierbij heeft ze de relatie tussen de begrippen 'incident', 'inval', 'invasie', 'aanslag' en 'terreurdaad' voor ogen. Ze stelt dat bijvoorbeeld bij de Israëliëse actie in Jenin over een 'inval' of 'invasie' is geschreven. Er zijn met andere woorden sterkere labels gebruikt dan 'incident'. Volgens haar zijn woorden als 'inval' of 'invasie' echter geen vergoelijkende termen of meer positief geconnoteerde woorden. Het zijn gewoon labels die in relatie tot acties uitgaande van een leger worden ingezet. In die zin kan je een militaire actie niet als een 'aanslag' of 'terreurdaad' beschrijven. Indien acties echter door Joodse extremisten worden geïnitieerd, zijn labels als 'aanslagen' en 'terreurdaden' wél van toepassing. Doornaert geeft aan dat ze in dit geval ook woorden als 'vermoorden' zou hanteren, hoewel ze meestal opteert voor het meer neutrale 'doden'.

De Vocht volgt de redenering van Doornaert door het verschil in labeling eveneens bij het onderscheid tussen acties uitgaande van een geregeld leger en acties uitgevoerd door vrijheidsstrijders te situeren. *"Mocht Hamas over tanks beschikken, zal van hen misschien ook gezegd worden dat zij operaties deden buiten de grenzen van de Gazastrook. Bij acties van rechts-extremistische Joden ben ik dan weer zeker dat het woord aanslag wordt gebruikt. Operaties van een leger tegenover activiteiten van vrijheidsstrijders, dat vraagt om semantische redenen sowieso om een ander woordgebruik"* (De Vocht, persoonlijke mededeling, 17 januari 2008). Volgens De Vocht hangt de keuze voor benamingen niet alleen af van de partijen van wie de actie uitgaat, maar ook van de schaal en omvang van de daden. Hij meent dat 'operatie' wordt ingezet bij een grootschalige actie, een 'schermutseling' is dan weer een term die vooral voor kleinschalige acties wordt gebruikt.

Ziarczyk ten slotte zoekt de verklaring voor discrepanties in labeling bij de correspondenten. Als zij in hun berichten aangeven dat de actie een incident betreft, dan stelt Ziarczyk dat je als journalist ervan uitgaat dat dit effectief zo is, want zij beschikken over de betere bronnen en zij zijn ter plekke. Bijgevolg zal een 'incident' maar een incident zijn geweest en een 'schermutseling' een schermutseling.

Het benoemen van acties is bijgevolg vooral bepaald door de partij van wie de daad uitgaat. Er worden andere labels gehanteerd wanneer de acties door Palestijnen, het Israëliëse leger of Joodse extremisten zijn geïnitieerd. Ook correspondenten kunnen eventueel een invloed hebben op de labeling. Doordat zij ter plekke zijn, kunnen ze de situatie beter inschatten en zullen hun woordkeuzes een correcte weergave zijn van de gebeurtenissen.

3.2.3 'Slachtoffers' en 'daders' in berichten over Israël-Palestina

Diverse onderzoeken naar de weergave van slachtoffer- en daderrollen binnen het Israël-Palestinaconflict (Zelizer e.a., 2002; Korn, 2004; Philo en Berry, 2004; Rinnawi, 2007) en naar de personalisering van slachtoffers (Nir en Roeh, 1992; Viser, 2003) zijn in het verleden uitgevoerd. De resultaten van dit soort studies tonen aan dat er meer aandacht uitgaat naar de Israëliëse slachtoffers. Zij worden in titels vermeld, hun persoonlijk en familiaal leven komt aan bod en zij worden in termen van onschuld beschreven. Palestijnen worden zelden gepersonaliseerd en worden vaak als daders van acties geportretteerd.

Uit de eigen representatiestudie blijkt echter dat Palestijnen eerder als slachtoffers en Israëli's als daders worden geïdentificeerd. Uitgesplitst naar Intifada's hebben we

vastgesteld dat de idee van Palestijnen als slachtoffer (vooral in titels) zowel tijdens de Eerste als Tweede Intifada domineert. Hierbij aansluitend wordt de daderrol aan de Israëli's toegeschreven. Indien we het vermelden van cumulatieve slachtofferaantallen beschouwen, merken we wederom dat de cijfergegevens in het voordeel van de Palestijnse actor zijn. Wat de weergave van individuele details over slachtoffers betreft, is het overwicht aan informatie over Palestijnse slachtoffers ook duidelijk waarneembaar.

De framinganalyse onderschrijft bovenstaande conclusies. In dit onderzoek stellen we immers eveneens vast dat vooral de Palestijnen gepersonaliseerd worden. Indien we bovendien beide Intifada's apart beschouwen, blijkt tijdens de Eerste Intifada identificatie met de Palestijnen te worden aangemoedigd. Tijdens de Tweede Intifada is er wel meer aandacht voor identificatie met Israëli'sche slachtoffers.

Onderzoeksvraag 9: Hoe staan journalisten tegenover het weergeven van slachtoffers in hun berichten over het Israël-Palestinaconflict?

Als gevolg van bovenstaande resultaten hebben we de journalisten de vraag gesteld wanneer zij beslissen om slachtoffers in titels weer te geven. Volgens Vidal hangt dit af van de aard en consequenties van de actie. Als een Israëli'sche aanval zware politieke gevolgen heeft, zal dit gegeven in de kop aan bod komen, eerder dan dat het aantal Palestijnse slachtoffers zal worden weergegeven. Wanneer de actie het leven van kinderen vergt, zal dan weer worden geopteerd om dit in de kop te brengen, ook al zijn er eveneens politieke implicaties. Vidal stelt dat in het algemeen echter het schenden van mensenrechten als graadmeter voor het al dan niet weergeven van slachtoffers in titels wordt beschouwd. Doornaert meent dat dodelijke slachtoffers, van welke partij ook, meestal in koppen worden gezet. Ze stelt dat er misschien een onbewuste bias is in het voordeel van Palestijnse slachtoffers in die zin dat Palestijnse aanslagen ergens aanvaardbaarder zijn dan Israëli'sche acties. De Vocht meent dan weer dat als Palestijnse slachtoffers explicieter in titels worden aangehaald, dit een gevolg is van de underdogpositie die zij bekleden.

Wat het toekennen van de daderrol betreft, meent Ziarczyk dat het meer beschrijven van Israëli's als daders in de Eerste Intifada en het meer beschrijven van Palestijnen als daders in de Tweede Intifada, een gevolg is van het veranderende beeld. Doordat de context in de periode tussen beide Intifada's is geëvolueerd en de Palestijnse strijd steeds minder als apartheidsstrijd werd beschouwd, zijn Palestijnen meer in de daderrol geduwd. Tijdens de Eerste Intifada werden ze nog als vrijheidsstrijders gezien, maar vanaf de Tweede Intifada is dit beeld helemaal weggeëbd. Doornaert sluit zich volledig aan bij de perceptie van Ziarczyk. Zij bevestigt bijgevolg dat de aard en de context van beide Intifada's de verklaring voor de vastgestelde veranderingen vormen.

Discrepancies in het weergeven van cumulatieve slachtofferaantallen zijn volgens de bevraagde journalisten dan weer voornamelijk te wijten aan de gegevens die door persbureaus en andere nieuwsbronnen ter beschikking worden gesteld. Doornaert meent dat veel informatie betreffende slachtofferaantallen van ngo's afkomstig is. Deze zijn veel minder actief in het tellen van Israëli'sche slachtoffers. De Vocht stelt niet zozeer de ngo's als wel de persagentschappen voor eventuele verschillen verantwoordelijk. Hij vernoemt met name AFP als een nieuwsagentschap dat heel precies slachtofferaantallen bijhoudt. Indien zij op een andere manier cumulatieve cijfers betreffende Palestijnse en Israëli'sche slachtoffers verspreiden, zal dit zijn weerslag vinden in de uiteindelijke berichtgeving.

Met betrekking tot het meer personaliseren van Palestijnse slachtoffers zijn ten slotte verschillende opinies in zwang. Vidal stelt dat in De Morgen geen onderscheid wordt gemaakt tussen Palestijnse en Israëli'sche slachtoffers. Indien persoonlijke gegevens over slachtoffers bekend zijn, dan worden die gegeven. In die zin ziet hij niet echt een

verschillende behandeling van Palestijnse en Israëli'sche slachtoffers. De Vocht meent dat die er misschien wel is. Ook nu verwijst hij naar de underdogpositie van de Palestijnen. Hij stelt echter dat De Financieel Economische Tijd/De Tijd nooit heel veel aandacht heeft besteed aan emotionele informatie. Lambrecht bevestigt de idee van De Vocht. Hij meent eveneens dat de underdogpositie van invloed is op de beschrijving van slachtoffers. Bovendien stelt hij dat Palestijnen ook sterker zijn in het bevoorraden van emotionele beelden. Een idee dat door Doornaert wordt bijgetreden. Zij situeert de verschillen in weergave immers in de Joodse traditie om mensen snel te begraven. Israëli's hebben een meer discrete manier van doden ter aarde te bestellen en verspreiden minder individuele gegevens over slachtoffers. Ziarczyk ten slotte meent dat het vermelden van persoonlijke gegevens niet zozeer van nationaliteit afhankelijk is als wel van de functie en de leeftijd van de slachtoffers. Indien het slachtoffer een politicus of een kind betreft, zullen journalisten veel meer geneigd zijn om individuele informatie over de persoon in kwestie op te nemen.

Samenvattend concluderen we dat het vermelden van slachtofferrollen onderworpen is aan de aard en consequenties van acties en aan de positie die de partijen in het conflict bekleden. Verschillen in het aanbod komen in de rol van dader worden dan weer bepaald door contextuele, geopolitieke factoren. Discrepancies in de weergave van cumulatieve slachtoffer aantallen zijn vooral te wijten aan gegevens die door nieuwsbronnen worden meegedeeld, terwijl de personalisering verband houdt met de positie van de partijen in het conflict en de houding van Palestijnen en Israëli's tegenover dodelijke slachtoffers. Palestijnen zijn immers veel extroverter en verspreiden meer persoonlijke gegevens omtrent hun doden, Israëli's doen dit in veel mindere mate.

3.2.4 Het bronnengebruik in berichten over Israël-Palestina

Auteurs als Zelizer, Park en Gudelunas (2002), Viser (2001), Korn (2004), Rinnawi (2007), Philo (2003), Philo en Berry (2004) en First (1998) hebben zich toegelegd op het bronnengebruik in de kranten- en televisieberichtgeving over Israël-Palestina. De verhouding tussen de Israëli'sche en de Palestijnse bronnen is hierbij centraal gesteld. Terwijl het enigszins logisch is dat Israëli'sche media vooral een beroep doen op Israëli'sche bronnen, blijkt uit de vermelde studies dat Palestijnse bronnen ook in de andere, internationale media ondervertegenwoordigd zijn. De Amerikaanse media vallen heel vaak terug op Amerikaanse en Israëli'sche bronnen, Britse media beroepen zich wel op Palestijnse politieke bronnen, maar gebruiken nog steeds meer Israëli'sche bronnen.

Uit de uitgevoerde framinganalyse blijkt dat de internationale vaststellingen wat betreft het bronnengebruik, in de Vlaamse pers worden onderschreven. Het zijn vooral de Israëli'sche militaire en politieke bronnen die vaak worden aangehaald. Het is echter opvallend dat ook Palestijnse politieke bronnen in alle onderzochte kranten regelmatig worden ingezet.

De representatieanalyse vormt de bevestiging van de framingonderzoeksresultaten. Ook deze studie laat immers een dominantie van Israëli'sche bronnen optekenen. In alle kranten en gedurende beide Intifada's worden bronnen van Israëli'sche nationaliteit meer geraadpleegd dan Palestijnse. We dienen echter op te merken dat de dominantie van Israëli'sche bronnen minder geheel is dan in internationale studies vaak is gesuggereerd. Ook Palestijnse bronnen komen met andere woorden meermaals aan bod.

Onderzoeksvraag 10: Hoe kijken journalisten aan tegen het vermelden van Palestijnse en Israëli'sche bronnen in de berichten over het Israël-Palestinaconflict?

Israëli'sche bronnen zijn, zoals gesteld, meer ingezet dan Palestijnse bronnen. Volgens Ziarczyk, De Vocht, Doornaert en Vidal is dit toe te schrijven aan de Israëli'sche PR-machine. Ziarczyk meent dat Israëli's meer besef hebben van hoe ze zaken moeten aanpakken. Toch

beweert hij dat hij steeds probeert om ook Palestijnse bronnen in zijn berichten weer te geven. Vidal bevestigt dat de Israëlische aanpak inderdaad een stuk professioneler is waardoor er meer gegevens van Israëlische kant beschikbaar zijn.

Doornaert maakt eveneens allusies op de professionele aanpak van Israëlische persdiensten, maar beweert bovendien dat de informatie die door Israël's wordt verspreid ook feitelijk waar is en dus rechtstreeks in de berichtgeving kan worden gebruikt. Volgens haar hanteren de Palestijnen niet alleen een minder professionele aanpak, de informatie die zij verspreiden is ook niet heel precies of feitelijk. De Israëlische input is met andere woorden groter, beter en professioneler. *"Ik zeg niet dat Israël's altijd de waarheid en zeker niet de hele waarheid zeggen, maar dat geldt voor elke persdienst ter wereld. Je krijgt echter wel de feitelijke gegevens, die bovendien regelmatig worden geüpdatet. Van Palestijnse kant wordt een kakofonie van informatie de wereld ingestuurd. Ze spreken ook over 'onze helden', 'onze martelaren', maar dat zijn geen termen waarin wij schrijven. Dat zijn ronkende, maar geen feitelijke verklaringen. Vandaar dat er in het algemeen meer Israëlische bronnen zullen geraadpleegd worden"* (Doornaert, persoonlijke mededeling, 18 januari 2008).

De Vocht maakt dan weer melding van de bepalende rol die correspondenten in de weergave van bronnen spelen. Doordat zij vaak in de Israëlische gebieden zijn gevestigd en van Joodse afkomst zijn, zullen ze eerder geneigd zijn het Israëlische standpunt via het aanhalen van Israëlische bronnen te verspreiden.

Lambrecht bekijkt de discrepantie in bronnengebruik vanuit twee perspectieven. Enerzijds meent hij dat kranten voor hun berichtgeving uitermate afhankelijk zijn geworden van persbureaus, het internet en andere bronnen. De meeste Vlaamse journalisten beschikken slechts over tweederangsinformatie. Doordat ze zelf niet meer instaan voor het verzamelen van gegevens, kunnen ze niet anders dan zich beroepen op secundaire bronnen. In die zin zijn zij enigszins beperkt en gestuurd in hun bronnengebruik. Anderzijds stelt Lambrecht dat een onevenwichtig bronnengebruik ook op het conto van de journalist kan worden geschreven. Volgens hem is het mogelijk om ook de Arabische en Palestijnse stem te laten horen, zelfs vanuit Brussel. Alleen moet er een beetje meer moeite voor worden gedaan.

We kunnen bijgevolg besluiten dat het méér vóórkomen van Israëlische bronnen een gevolg is van verschillende factoren. Er is het goedwerkende Israëlische PR-apparaat dat ervoor zorgt dat heel wat informatie wordt verspreid. Daarnaast zijn er de correspondenten die misschien eerder de perspectieven van Israël's weergeven. Ook de inhoud en de waarachtigheid van de verspreide info spelen een rol. Palestijnse informatie is niet altijd correct en feitelijk. En er is het feit dat journalisten zich vaak op secundaire bronnen moeten beroepen en bijgevolg vaak geen keuze moeten maken tussen Israëlische en Palestijnse perspectieven. Toch mag de discrepantie in aangereikte informatie geen excuus zijn. Door de nieuwe communicatiemiddelen, zoals het internet, is het voor een journalist steeds mogelijk verschillende bronnen te citeren of aan te halen.

Conclusie

In dit hoofdstuk zijn we in de eerste plaats dieper op de nieuwsselectie en -productie bij Vlaamse kranten- en radioredacties ingegaan. Uit de literatuurstudie waren immers een aantal opvallende gegevens met betrekking tot beide processen naar voor gekomen. Dit waren stellingen die niet aan de hand van empirische onderzoeken zijn bestudeerd, maar die we aan de mening van de geïnterviewde journalisten hebben afgetoetst. Deze journalistieke visies over selectieprocedures, nieuwsbronnen, correspondenten, eigen waarneming en invloeden op inhoud van nieuwsberichten onderschreven of weerlegden de theoretische bevindingen.

Daarnaast hebben we ook de commentaren met betrekking tot de inhoud van de Intifadaberichtgeving uitgebreid behandeld. Door de journalisten te confronteren met een aantal frappante vaststellingen uit de empirische framing- en representatieanalyse werd het mogelijk de onderzoeksconclusies in een bredere context te duiden. De meningen van journalisten Mia Doornaert (De Standaard), Koen Vidal (De Morgen), Erik Ziarczyk (De Financieel Economische Tijd/De Tijd), Ludwig De Vocht (De Financieel Economische Tijd/De Tijd) en Jef Lambrecht (VRT-radionieuws) genereerden zodoende op verschillende vlakken bijkomende inzichten.

Wat de **nieuwsselectie** betreft, stelden we vast dat de nieuws waarde van gebeurtenissen binnen het Israël-Palestinaconflict afhankelijk is van het algemene nieuwsaanbod, de duur van het conflict, het al dan niet kunnen inkaderen in een bredere context, het gehanteerde perspectief en een mix van elementen zoals het aantal slachtoffers, de uitgevoerde tegenreactie en de politieke relevantie.

Óf nieuws over Israël-Palestina op de **voorpagina** komt, was dan weer gelieerd aan de aard van het nieuws. Ook elementen als concurrentie van binnenlands en ander buitenlands nieuws speelden een belangrijke rol.

Met betrekking tot de **nieuwsbronnen** besloten we dat journalisten hun informatie bij verschillende bronnen haalden, maar dat vooral de nieuwsagentschappen en het internet veelvuldig werden geraadpleegd.

Uit de interviews bleek ook dat journalisten aan **eigen waarneming** kunnen doen, al is het afreizen naar de betrokken regio's afhankelijk van een aantal factoren. Onder andere de financiële middelen en bereidwilligheid van de mediaorganisatie én de aard van de gebeurtenissen spelen een rol. **Correspondenten** worden eveneens ingezet, maar in mindere mate dan sommige journalisten zouden willen. Geen enkele bevraagde krantenredactie beschikt overigens over een eigen correspondent. Dat wordt echter opgevangen door samenwerking met andere media en niet-journalisten ter plekke.

Met betrekking tot de **standplaats** van correspondenten waren de journalisten formeel. Iedere goede journalist die zijn job naar behoren wil uitvoeren, hoeft niet noodzakelijk in de Palestijnse gebieden gevestigd te zijn om fatsoenlijk over deze gebieden te berichten. Door het nodige initiatief te nemen en bijvoorbeeld regelmatig naar de Palestijnse gebieden te trekken kan evengoed op een gedegen manier over gebeurtenissen in de Gazastrook of op de Westelijke Jordaanoever worden verslag gemaakt.

Het spreken van Hebreeuws en Arabisch kan dan weer wel in het voordeel van correspondenten en hun berichtgeving spelen, maar het niet kennen van deze **talen** belet een goede berichtgeving niet.

Op de vraag hoe **ter plekke informatie** wordt verzameld, meenden de geïnterviewden dat het geen probleem is om officiële bronnen, van zowel Palestijnse als Israëlische zijde, te raadplegen. Het bekomen van niet-officiële standpunten is echter moeilijker. De idee dat Israëlische bronnen toegankelijker zijn, werd niet door elke journalist ondersteund.

Wat betreft **de invloed van externe en interne factoren** op de berichtgeving concludeerden we dat de impact van de mediaorganisatie nihil is. Ook de invloed van eindredacties op journalistieke teksten is vrij beperkt. Over de invloed van de westerse cultuur waren de meningen daarentegen meer verdeeld. Sommige journalisten meenden dat een neutrale berichtgeving, mits het volbrengen van een aantal voorwaarden, zeker mogelijk is. Anderen erkenden een grotere rol voor culturele invloeden. Met betrekking tot de impact van persoonlijke variabelen stelden we dan weer vast dat het moeilijk is deze factoren buiten de berichtgeving te houden. Toch streven alle journalisten naar een zo objectief mogelijke verslaggeving. De studie naar de invloed van belangengroepen en ambassades maakte ten slotte duidelijk dat, hoewel pogingen worden ondernomen om de inhoud van berichten te

sturen, het nog steeds de journalisten zelf zijn die bepalen of ze dit soort invloeden al dan niet in de berichten toelaten.

Wat de **invloed van maatschappelijke en geopolitieke evoluties** betreft, stelden de bevroegde journalisten dat belangrijke gebeurtenissen en politieke veranderingen doorheen de jaren het imago van de Palestijnen en Israël's hebben bijgesteld. Het meer positief of negatief percipiëren van Israël's en Palestijnen is echter aan fluctuaties onderhevig. Er zijn met andere woorden geen 'goeden' en 'slechten' in het conflict.

Het weinig aan bod komen van **contextuele informatie** was volgens diezelfde journalisten dan weer voornamelijk te wijten aan het medium dat niet altijd context toelaat. Als gevolg, gaven zij toe, is het publiek niet zo goed geïnformeerd als we zouden willen.

Indien er heel specifiek werd gevraagd naar het verdwijnen van een expliciete link tussen Israël en de rol van bezetter, identificeerden de geïnterviewden een aantal factoren ter verklaring. In de eerste plaats is het in de context van de Tweede Intifada niet meer correct door de oprichting van de Palestijnse Autoriteit en de beperkte toekenning van autonomie in de Palestijnse gebieden. Ten tweede treedt er gewenning op waardoor wordt aangenomen dat het publiek intussen weet wie de bezetter is. Een derde factor is het onduidelijke doel van de Tweede Intifada. Tijdens de Eerste Intifada kunnen we spreken van een opstand van het Palestijnse volk tegen de Israëlische bezetter. De doelstelling van de Tweede Intifada is echter niet eenduidig. Bijgevolg wordt vermeden Israël's al te zeer als bezettende macht te labelen. Ten slotte is voorzichtig geopperd dat de expliciete link door tussenkomst van de Israëlische ambassade is verdwenen. Ook een journalistenwissel is als eventueel bepalend aangehaald.

Een volgende opmerkelijke vaststelling specifiek voor de berichtgeving over de Tweede Intifada was de implementatie van een contextueel element dat stelt dat Israël's louter tegen Palestijnse terreur handelen. Hierbij bleek 11 september naar de mening van de journalisten heel bepalend te zijn geweest. Deze gebeurtenis heeft er immers voor gezorgd dat terreurelementen meer in de mediaberichtgeving worden geïntegreerd.

Wat de motivaties voor acties betreft, werd er gesteld dat deze informatie vooral door de conflictpartijen zelf dient te worden aangereikt. Indien dit niet gebeurt, zullen argumentaties in mindere mate worden meegegeven.

Naast context is ook het **woordgebruik** aan bod gekomen. In de eerste plaats werd hierbij naar de ideeën over connotaties van labels gevraagd. Het bleek dat journalisten zich heel goed bewust zijn van de positieve of negatieve inhoud die aan woorden verbonden is met als gevolg dat woordkeuzes in berichten van nieuwsbronnen niet automatisch in de eigen berichtgeving worden overgenomen.

Indien er zich veranderingen in labeling van Palestijnse actoren voordoen, dienden deze volgens de journalisten binnen een geopolitieke of mondiale context te worden gesitueerd. In de periode van de Eerste Intifada zijn verschillende vrijheidsbewegingen actief, wat een impact op de labeling van Palestijnen heeft gehad. Tijdens de Tweede Intifada speelt de terreurdreiging dan weer een belangrijke rol in het benoemen van deze actor. Ook de aard van beide Intifada's heeft de woordkeuzes beïnvloed. Vooral met de opkomst van zelfmoordaanslagen heeft de Tweede Intifada een harder karakter gekregen, waardoor het label 'terrorist' meer ingang heeft gevonden.

Wat het gebruik van de labels 'nederzetting', 'kolonie' en 'buurt' betreft, werd er voornamelijk voor 'nederzettingen' geopteerd, om de eenvoudige reden dat Israël geen kolonies in de bezette gebieden heeft. Het label 'bezet' werd dan weer meer dan 'betwist' gehanteerd omdat journalisten vinden dat het hier effectief om een bezetting gaat en 'betwist' in dit geval niet correct is. Bovendien vonden ze 'betwist' een slecht alternatief.

Het benoemen van acties is ten slotte vooral bepaald door de partij van wie de daad uitgaat. Er worden andere labels gehanteerd wanneer de acties door Palestijnen, het Israëlische leger of Joodse extremisten zijn geïnitieerd.

In verband met het vermelden van **slachtofferrollen** werd de afhankelijkheid benadrukt van de aard en consequenties van acties en van de positie die de partijen in het conflict bekleden. Verschillen in het aan bod komen van de daderrol zijn te wijten aan contextuele, geopolitieke factoren. Cumulatieve slachtofferaantallen worden meer met betrekking tot Palestijnen gebracht omdat deze gegevens ook meer worden verspreid. De personalisering van de slachtoffers is in relatie te brengen met de positie van de partijen in het conflict en de houding van Palestijnen en Israëli's tegenover dodelijke slachtoffers.

Het overwicht aan Israëlische **bronnen** ten slotte is het gevolg van het goedwerkende Israëlische PR-apparaat, de correspondenten die misschien eerder de Israëlische visie overnemen en de inhoud en het waarheidsgehalte van de verspreide gegevens. Vooral de data die van de Palestijnen uitgaan, werden niet altijd als waarheidsgetrouw beschouwd.

Algemene conclusie en discussie

Vanuit het objectief de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers grondig te bestuderen, hebben we in dit proefschrift voornamelijk de concepten framing en representatie centraal gesteld.

In eerste instantie hebben we verschillende aspecten van framing beschouwd. Daarbij zijn zowel theoretische bespiegelingen als empirische voorbeeldstudies aan bod gekomen. Het op punt zetten van een geschikte analysemethode en het uitvoeren van de eigenlijke framingstudie betekenden echter het orgelpunt van de uitgebreide doorlichting van het frameconcept.

In de tweede plaats focusten we op het representatieconcept. Ook dit begrip werd in de literatuur ingebed. Daarnaast werden er een aantal empirische voorbeeldstudies weergegeven, specifiek geënt op het Israël-Palestinaconflict. Uiteindelijk werd een kwantitatieve inhoudsanalyse naar de representatie van Israëli's en Palestijnen uitgewerkt met het oog op het duiden van de resultaten in een internationale context en het aanvullen van de bevindingen uit de framinganalyse.

In een laatste fase werden de resultaten uit de onderzoeken aan de meningen en inzichten van journalisten getoetst. Op die manier werd het mogelijk de bevindingen in een ruimere maatschappelijke en journalistieke context te situeren.

In wat volgt geven we een samenvattend overzicht van wat in de theoretische hoofdstukken is aan bod gekomen om uiteindelijk uitgebreid te blijven stilstaan bij de integratie van de drie onderzoeksluiken. Door de empirische studies met elkaar te liëren, kunnen we een grondig besluit met betrekking tot de Intifadaberichtgeving in de geschreven pers aanreiken. Op basis van deze conclusie formuleren we vervolgens een aantal suggesties ten aanzien van de betrokken journalisten. Ten slotte focussen we ook nog op onderzoekspistes die in de toekomst kunnen worden uitgewerkt om verdere inzichten in de berichtgeving over het Israël-Palestinaconflict te genereren.

Het frame- en representatieconcept uitgediept

In de theoretische beschouwing rond het frameconcept hebben we in eerste instantie de problematiek van **definiëring en operationalisering** behandeld. Hoewel frames vaak in empirische onderzoeken worden ingezet, ontbreekt het deze studies veelal aan een gedegen invulling van het concept. We toonden aan dat de moeilijkheden met betrekking tot de definiëring en operationalisering hoofdzakelijk te wijten zijn aan de integratie van het frameconcept in verschillende wetenschappelijke disciplines. Bovendien bleek dat diverse communicatiewetenschappelijke auteurs de frames ook nog eens op meerdere plaatsen in het communicatieproces lokaliseerden. Dé definitie van framing en van frames moest volgens meerdere auteurs echter niet worden betracht als wel een duidelijke en allesomvattende definiëring van media- en audience frames. Vooral deze soorten frames zijn immers onderwerp van studie wanneer er op het framingproces en -begrip wordt ingezoomd. In deze optiek gingen we de gangbare definiëringen van media- en publieksframes na en hebben we op basis hiervan een eigen definitie opgesteld. Een verdere verwerking van de beschikbare literatuur maakte ten slotte duidelijk dat een typologie van mediaframes in beschouwing diende te worden genomen. Generieke frames werden hierbij als de meest universele mediaframes geïdentificeerd, issuespecifieke frames werden aan meer specifieke onderwerpen gekoppeld.

In de tweede plaats maakten we gewag van **verschillende subprocessen binnen framing**. We identificeerden de framebuildingfase waarbij de impact van interne en externe variabelen op de selectie van mediaframes werd aangegeven. Vooral de invloed van mediaorganisaties, journalisten, sociaal-economische drukkingsgroepen en het beleidsniveau werd nader

bestudeerd. Het 'policy-media interaction model' van Robinson (2001), het 'political contest model' van Wolfsfeld (1997) en het 'cascading activation model' van Entman (2004) werden in het bijzonder aangehaald in de studie naar de relaties tussen het beleidsniveau en de mediaframes. Gamson (1992), Benford en Snow (2000) en Fisher (1997) werden dan weer geciteerd met betrekking tot de interactie tussen sociaal-economische pressiegroepen en media. Vooral het concept van 'collective action frames' genereerde inzicht in de manier waarop sociale bewegingen de media trachten te bespelen.

Een tweede en derde framingproces, waarbij de relatie tussen media- en audience frames centraal stond, werden als de framesetting- en effectfase benoemd. Framesetting bleek echter minder bestudeerd. Hoe mediaframes tot op het niveau van het individu doordringen, werd enkel door vooral psychologisch geïnspireerde auteurs nagegaan. Framingeffecten daarentegen werden wel veelvuldig in empirische studies vastgesteld. We opteerden ervoor aan de hand van een aantal illustratieve studies het bestaande onderzoek naar framingeffecten weer te geven. Uit deze empirische bijdragen bleek dat de framingeffecten vooral via de cognitieve en/of affectieve respons van een publiek konden worden waargenomen. Hoewel de meeste onderzoeken effectief framingeffecten detecteerden, werden er ook een aantal kritische bedenkingen geopperd met betrekking tot de experimentele setting van de studies, het vóórkomen en de duur van de effecten.

Na de operationalisering en definiëring van frames en na de identificatie en uitwerking van de verschillende framefasen, focusten we op enkele empirische voorbeeldstudies naar mediaframes. Deze boden inzicht in de **verschillende onderzoeksmethodes** die voor het detecteren van mediaframes zijn ingezet. We bestudeerden onderzoeken naar generieke en issueframes, volgens een deductieve en inductieve aanpak en volgens een meer kwantitatief of kwalitatief opzet. Ten slotte beschouwden we eveneens bijdragen die de relatie tussen frames van sponsors en mediaframes centraal stelden. Bij iedere studie identificeerden we de relevantie voor het eigen framingonderzoek.

Naast 'framing' maakte 'representatie' een tweede centraal concept in dit proefschrift uit. In tegenstelling tot wat voor frames en framing is gebleken, was de inhoud van dit begrip minder complex. Het merendeel van de definities stelde immers de term 'betekenis' centraal waarbij media aan de hand van 'signs and symbols' in staat werden gesteld betekenis aan reële gebeurtenissen toe te schrijven. Door eveneens de link met het begrip 'stereotypering' in het literatuuroverzicht op te nemen werd duidelijk dat beide termen verkeerdelijk als synoniemen worden gebruikt. Stereotypering maakt immers slechts deel uit van mediarepresentaties, die aan de hand van veel meer variabelen in de berichtgeving kunnen worden onderzocht.

Nog met betrekking tot representatie focusten we op de impact van de Israëlische en Palestijnse conflictpartij op hun weergave in de media. Hoewel het de journalist is die uiteindelijk over de toon en de inhoud van het nieuwsverhaal beslist, werd een potentiële invloed van de betrokken actoren benadrukt. Ook in het deel rond framing werd dit beïnvloedingsproces reeds aangekaart. Nu lag de focus echter specifiek op de case Israël-Palestina en werden er factoren behandeld die de slaagkans op beïnvloeding vergrootten. Onder andere het functioneren en de concrete 'werking' van de nieuwsmedia, de gebrekkige informatieverstrekking aan Palestijnse zijde en het goed functionerende Israëlische PR-apparaat werden aangehaald. Ook werd stilgestaan bij de gevolgen van mediatoegang, vooral met betrekking tot de kennis van het publiek over het Israël-Palestinaconflict. Een aantal studies heeft zich immers nadrukkelijk op de publieke perceptie geconcentreerd en maakte duidelijk dat heel weinig over de case Israël-Palestina is geweten. Naast de media werden echter nog een aantal andere factoren als beïnvloedend geïdentificeerd. Onder andere interesse, historische achtergrond en politieke connecties waren medebepalend voor de beeldvorming bij een publiek.

Net zoals bij het literatuuroverzicht rond framing vestigden we ten slotte ook hier de aandacht op enkele empirische studies, nu specifiek gericht op de representatie van Israël's en Palestijnen in de media. Een eerste soort onderzoeken bestudeerde deze representatie op longitudinale basis. Daarbij werd nagegaan in welke mate het beeld van Israël's en Palestijnen in de loop der jaren was geëvolueerd. Afhankelijk van tijdsperiodes bleek een meer positieve of negatieve portrettering van de conflictpartijen in de media gecommuniceerd. Een tweede soort studies focuste heel concreet op de inhoud van het beeld dat met betrekking tot Palestijnen en Israël's in de media werd weerspiegeld. Bepaalde elementen keerden in deze onderzoeken steeds terug. Zo werd er aandacht besteed aan het vóórkomen van contextuele factoren, het gehanteerde woordgebruik, de portrettering van slachtoffers en de ingezette bronnen.

Indien we de studies indeelden naar medium, bleek dat er vooral veel televisieonderzoek was uitgevoerd. Een uitsplitsing naar regio toonde aan dat deze tv-studies zowel op Europese als Amerikaanse en Israëlische media waren geënt. Dit kon niet gezegd worden van de krantenonderzoeken. Deze waren uitsluitend op de Amerikaanse en Israëlische geschreven pers gericht. Bovendien waren ze beperkter in vóórkomen dan de televisiestudies. In die zin kon onze representatieanalyse zeker bijkomende inzichten genereren.

Het ontwerpen van een empirische framing- en representatiestudie en het uitwerken van diepte-interviews

De theoretische studie van het framing- en representatieconcept vormde de aanloop naar de ontwikkeling en uitvoering van een framing- en representatieanalyse op maat van de Intifadaberichtgeving. Vooral het uitwerken van een framinganalyse bleek niet eenvoudig om verschillende redenen die ook in het literatuuroverzicht zijn aangehaald. Door echter te focussen op de pijnpunten die uit eerdere empirische studies waren gebleken, slaagden we er toch in een repliceerbaar onderzoeksdesign op te stellen.

In de eerste plaats legden we ons toe op het achterhalen van de meest optimale strategie om tot een selectie van frames met betrekking tot de Eerste en Tweede Intifada te komen. Uit de theorie hadden we reeds geleerd dat via een inductieve of deductieve manier aan framingonderzoek kon worden gedaan. De inductieve methode laat de onderzoeker toe vrij te bepalen welke frames in de berichtgeving voorkomen, waarbij het onderzoeksmateriaal op een onbevangen manier wordt benaderd. Net die grote vrijheid is echter vaak punt van kritiek omdat de repliceerbaarheid van het onderzoek hierdoor in het gedrang komt. De deductieve methode gaat van reeds geïdentificeerde frames uit. Door de frames echter op voorhand vast te leggen wordt de blik van de onderzoeker enkel tot deze frames verengd. Andere frames worden bijgevolg niet opgemerkt. Beide methodes hebben met andere woorden hun voor- en nadelen, waardoor voor ons onderzoek de strategie met het meeste informatiepotentieel diende vastgesteld te worden. Aan de hand van enkele vooronderzoeken kwamen we uiteindelijk tot de slotsom dat de deductieve methode in ons geval het meeste resultaat opleverde.

In de tweede plaats bepaalden we welke frames we in de analyse centraal stelden. Na verschillende opties te hebben afgewogen, opteerden we voor de frames door Wolfsfeld (1997), in zijn onderzoek naar de Intifadaberichtgeving, vooropgesteld. Het 'law and order frame' en het 'injustice and defiance frame' leken exact op maat van ons studieonderwerp ontworpen. Het eerste frame illustreerde immers hoe Israël's tegen het conflict aankijken, terwijl het tweede frame de visie van de Palestijnen ondersteunde. Uit het onderzoek van Wolfsfeld was bovendien gebleken dat Israël's hun communicatie effectief volgens het 'law and order frame' trachtten op te bouwen en de Palestijnen het 'injustice and defiance frame' in hun boodschappen incorporeerden.

De operationalisering van de frames, door Wolfsfeld aangereikt bleek echter ontoereikend om een framinganalyse op te starten. Op basis van onze mediaframedefinitie, die stelt dat mediaframes uit framing en reasoning devices zijn opgebouwd, besloten we een aangepaste frameherkenningsmatrix op te stellen. Deze matrix diende de inhoud van de beide frames te verduidelijken door bepaalde framing en reasoning devices naar voor te schuiven. Ook Van Gorp (2004) had eerder al een geadapteerde matrix met nieuwe variabelen ontwikkeld. We besloten deze variabelen naar ons studieonderwerp te vertalen en kwamen zo tot vijf te onderzoeken framing devices en drie te bestuderen reasoning devices. Deze waren 'de labeling van individuen, leiders, groepen'; 'de labeling van Palestijnse en Israëli'se acties'; 'de personalisering van Palestijnse en Israëli'se slachtoffers'; 'het gebruik van bronnen'; 'de inhoud van foto's'; 'de roots/verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's'; 'de consequenties van (acties binnen) de Intifada's' en 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen'.

Het ontwerpen van een representatieanalyse was eenvoudiger, ook al doordat verschillende internationale studies zich op de representatie van Israël's en Palestijnen hebben toegelegd. Gezien we deze studies in een vergelijkende analyse wilden betrekken, was het logisch dat de variabelen die in deze onderzoeken centraal werden gesteld, ook deel uitmaakten van onze analyse.

Uit de doorlichting van de bestaande representatieonderzoeken leerden we dat het in de berichtgeving over Israël's en Palestijnen in de eerste plaats aan context ontbrak. Algemene historische achtergrond en duiding kwamen zelden aan bod. Specifieke context bij de verslagen gebeurtenissen was wel aanwezig, maar eenzijdig, waarbij vooral de Palestijnen werden benadeeld.

Ook met betrekking tot het gehanteerde woordgebruik werden discrepanties benadrukt. De studie naar labels als 'terrorist', 'nederzettingen', 'kolonies', 'betwiste' en 'bezette' gebieden maakte duidelijk dat ook deze factor in het voordeel van de Israël's speelde.

De weergave van slachtoffers toonde aan dat gepersonaliseerde gegevens vaker in verband met alweer de Israëlische conflictpartij werden genoteerd. Elementen als leeftijd, naam, beroep, woonplaats en gezinssituatie werden vooral bij het beschrijven van Israëlische slachtoffers ingezet.

Het bronnengebruik ten slotte bevestigde nogmaals de onevenwichtige berichtgeving over Israël's en Palestijnen door de dominantie van Israëlische bronnen aan te geven.

Als gevolg van bovenstaande bevindingen bouwden we onze representatieanalyse rond de variabelen context, weergave van slachtoffers en woord- en bronnengebruik op.

Een derde onderzoeksluik bestond ten slotte uit de toetsing van de resultaten uit de empirische studies aan de visies en inzichten van journalisten, betrokken bij de berichtgeving over Israël-Palestina. Daarvoor interviewden we Mia Doornaert, Ludwig De Vocht, Erik Ziarczyk, Koen Vidal en Jef Lambrecht. Aspecten als een gebrekkige context, de labeling van individuen en acties, het gebruik van bronnen en de weergave van slachtoffers werden uitgebreid besproken. Daarnaast was er echter ook aandacht voor het nieuwsselectie en -productieproces met betrekking tot Israël-Palestina.

De integratie van de verschillende empirische onderzoeksluiken

Elk onderzoek genereerde een aantal opvallende resultaten, die telkens in de desbetreffende conclusies van de hoofdstukken werden bediscussieerd. Wat we echter voor het algemene besluit hebben gehouden, is de link tussen de drie empirische studies. In de volgende paragrafen brengen we dan ook de belangrijkste conclusies uit de verschillende onderzoeken met elkaar in verband. In de eerste plaats focussen we hierbij op de vormelijke aspecten van de berichtgeving om daarna dieper op de inhoud in te gaan.

Wat de vormelijke aspecten van de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse kranten De Standaard, De Morgen, De Financieel Economische Tijd/De Tijd, Het Laatste Nieuws en Het Volk betreft, stelden we voor beide Intifada's vast dat de kwaliteitskranten meer over het conflict berichtten dan de populaire dagbladen. Deze conclusie bevestigde dat buitenlandberichtgeving in de kwaliteitspers in meerdere mate aandacht krijgt. We constateerden ook dat het aantal bijdragen afnam naarmate de duur van de spanningen. Waar de Palestijnse en Israëlische acties in de eerste maanden na het uitbreken van de Intifada's nog ruime aandacht genoten, bleken ze na verloop van tijd aan nieuwswaarde in te boeten. Volgens de journalisten was dat vrij logisch aangezien er een zekere gewenning optrad, waardoor de nieuwswaarde afkalfde. Ook merkten we op dat het merendeel van de berichtgeving aan westerse nieuwsagentschappen is ontleend. Vooral Reuters, AFP en AP werden als nieuwsbron geraadpleegd. De journalisten bevestigden dat wereldnieuwsagentschappen een veelgebruikte bron van informatie zijn omdat er (te) weinig aan eigen waarneming kan worden gedaan en men niet over correspondenten ter plaatse beschikt. Ze nuanceerden tegelijkertijd de impact van deze nieuwsagentschappen door het internet en persoonlijke relaties eveneens als belangrijke bronnen en als tegengewicht voor nieuwsboodschappen verspreid door agentschappen te identificeren.

Hoewel een aantal frappante vaststellingen waarneembaar waren, maakten de vormelijke aspecten omtrent de Intifadaberichtgeving echter niet de kern van de onderzoeken uit. Zowel de framing- als de representatieanalyse spitsten zich toe op inhoudelijke vaststellingen en discrepanties. Vooral de resultaten met betrekking tot de inhoudelijke evoluties in de berichten over de Eerste en Tweede Intifada eisten de aandacht op. Discrepanties tussen kranten werden in mindere mate waargenomen.

Zo maakte de framinganalyse duidelijk dat de **inhoud van de labels** die aan de **Israëli's en Palestijnen** zijn toegekend, varieerde bij de Eerste en Tweede Intifada. Palestijnen werden positiever beschreven tijdens de Eerste Intifada. Israëli's werden meer in feitelijke bewoordingen omschreven tijdens de Tweede Intifada. In de periode van de Eerste Intifada werden ze nog regelmatig met negatieve labels geassocieerd. Deze vaststellingen werden bevestigd in de weergave van het LAO- en IAD-frame. Het IAD-frame bleek immers sterk aanwezig in de artikels over de Eerste Intifada. Het LAO-frame kwam significant meer aan bod in de berichten over de Tweede Intifada, waardoor het frame net iets meer bleek ingezet dan het IAD-frame. De analyse van de labels stelde vooral discrepanties in het gebruik van de woorden 'guerrilla', 'guerrillero' en 'terroristen' vast. Terwijl Palestijnen in de Eerste Intifada nog aan de eerste twee labels werden gelinkt, maakten deze beschrijvingen in de Tweede Intifada plaats voor het label 'terrorist'. De representatieanalyse bevestigde en nuanceerde tegelijkertijd deze bevindingen. We stelden inderdaad vast dat negatief geconnoteerde labels meer werden gerelateerd aan Palestijnen. Alleen bleken positief gekleurde woorden eveneens met betrekking tot de Palestijnse conflictpartij voor te komen. De bevraagde journalisten wijten de evolutie in woordgebruik voornamelijk aan de veranderende maatschappelijke en geopolitieke context. Eind de jaren '80 heerste er een eerder 'gunstig' klimaat ten opzichte van vrijheidsbewegingen overal ter wereld. In die zin werd dan ook over 'guerrilla's' gesproken. Na 11 september 2001 is de context erg veranderd en werd het terreurjargon in de berichtgeving geïntroduceerd. Niet alleen de labeling van Palestijnen had hieronder te 'lijden', ook bewegingen als de ETA werden onder een terroristische hoed geplaatst.

Naast de labeling van Palestijnse en Israëlische individuen onderzochten we ook het **woordgebruik** met betrekking tot hun **acties**. Uit de framinganalyse maakten we op dat een groot aandeel Palestijnse acties tijdens de Eerste Intifada nog in positieve bewoordingen werd gebracht. Tijdens de Tweede Intifada verdween deze positieve teneur om plaats te maken voor een overwegend negatieve labeling. Israëlische acties werden vooral tijdens de Eerste Intifada vrij negatief beschreven. Indien we het vóórkomen van de frames in relatie tot de beschrijving van acties beschouwden, concludeerden we dat de evenwichtige

berichtgeving tijdens de Eerste Intifada plaats moest ruimen voor de dominantie van het LAO-frame tijdens de Tweede Intifada. De representatieanalyse onderstreepte dat de berichtgeving een onevenwichtig gebruik van negatieve en neutrale labels met betrekking tot Palestijnse acties weerspiegelt. Vooral het label 'aanslag' werd dominant gehanteerd in de beschrijving van Palestijnse daden. Volgens de journalisten is de discrepantie in labeling toe te schrijven aan de partij van wie de actie uitgaat. Indien het Israëlische leger een actie onderneemt, zal deze nooit als een aanslag worden beschreven omdat dit gewoon geen label is dat ingezet wordt met betrekking tot acties van een geregeld leger. Als Joodse extremisten daarentegen een actie plegen zal wel van het woord 'aanslag' gebruik worden gemaakt, net zoals dat ook bij Palestijnse acties het geval is. Bovendien is niet alleen de initiator van het geweld belangrijk bij de labeling, ook de schaal van de acties en de maatschappelijke context werden als bepalend geïdentificeerd.

Wat de **weergave van slachtoffers** betreft concludeerden we uit de framinganalyse dat zowel tijdens de Eerste als Tweede Intifada overwegend Palestijnse slachtoffers werden gepersonaliseerd. Toch deden er zich ook hier veranderingen voor tussen beide Intifada's. Zo merkten we dat Israëlische slachtoffers in de berichten over de Tweede Intifada meer werden gepersonaliseerd dan in de artikels over de Eerste Intifada. Een omgekeerde evolutie werd vastgesteld voor Palestijnse slachtoffers. Een wending die werd ondersteund door de aanwezigheid van de frames in de onderzochte Intifadaberichten. Hoewel het IAD-frame met betrekking tot dit device alle onderzoeksperiodes domineerde, werd het LAO-frame gevoelig meer waargenomen in de artikels over de Tweede Intifada. In de representatieanalyse gingen we uitgebreider op de weergave van slachtoffers in. Op de vraag of Israëli's en Palestijnen in krantenkoppen meer als dader of slachtoffer werden geprofileerd, wees het antwoord uit dat Israëli's eerder als daders in titels voorkwamen en Palestijnen als slachtoffers. We stelden wel vast dat de berichten over de Tweede Intifada de Palestijnen meer in de daderrol positioneerden. Het weergeven van cumulatieve slachtofferaantallen wees eveneens op een voordeel met betrekking tot de Palestijnse actor, zowel tijdens de Eerste als Tweede Intifada. Tijdens de Tweede Intifada werden de vermeldingen van Israëlische cumulatieve slachtofferaantallen wel uitgebreider. De labeling van de slachtoffers bracht echter geen significante verschillen tussen Palestijnse en Israëlische slachtoffers naar voor. Op de vraag naar de reden waarom Palestijnse slachtoffers meer gepersonaliseerd werden, antwoordden de journalisten dat dit wellicht met de aard van de verspreide informatie te maken had. Volgens hen berichten Palestijnen heel anders over hun doden dan Israëli's. Ze zijn extroverter en geven meer persoonlijke details mee. De kans is bijgevolg groter dat deze individuele gegevens in de berichtgeving worden geïncorporeerd. Over het al dan niet vermelden van slachtoffer- en daderrollen in koppen stelden de journalisten een aantal factoren voorop. Onder andere de aard en consequenties van de acties alsook de positie die de partijen op dat moment in het conflict bekleden, bleken van belang.

Het **gebruik van bronnen**, zo werd in de framinganalyse vastgesteld, was in de meeste artikels evenredig. Het aantal artikels dat echter alleen Israëlische bronnen inzette, was een stuk hoger dan de hoeveelheid bijdragen enkel berustend op Palestijnse bronnen. Deze bevindingen konden worden doorgetrokken tot op het niveau van de Intifada's. Wanneer we echter de aanwezigheid van frames beschouwden, waarbij rekening werd gehouden met het aantal keer een Palestijnse en Israëlische bron in het artikel aan bod kwam en niet alleen met het vóórkomen, kwamen we tot meer overtuigende discrepanties. We stelden immers een duidelijke dominantie van het LAO-frame vast, zowel tijdens de Eerste als Tweede Intifada. Uit de representatieanalyse bleek eveneens dat voor meer artikels een Israëlische bron werd geraadpleegd. Het was echter wel opvallend dat het aandeel van Palestijnse bronnen tijdens de Tweede Intifada significant steeg. Indien we de journalisten met de bovenstaande bevindingen confronteerden, meenden zij de discrepanties in Israëlisch en Palestijns bronnengebruik in de eerste plaats aan een goed functionerend Israëlisch PR-apparaat te kunnen toeschrijven. Daarnaast werd ook de twijfelachtige waarheids-

getrouwheid van Palestijnse informatie aangehaald alsook de rol die correspondenten in het aanleveren van Palestijnse en Israëliëse bronnen leveren. Doordat journalisten vaak op secundaire bronnen dienen terug te vallen, is de keuze tussen informatie van verschillende bronnen vrij beperkt.

Wat voorts niet in de framinganalyse maar wel in het representatieonderzoek werd bestudeerd, was de aanwezigheid van **contextuele factoren**. Uit internationale studies was gebleken dat context veel te weinig in nieuwsberichten over Israël-Palestina werd behandeld. Ook in onze studie kwamen we tot deze vaststelling. Zowel in de berichten over de Eerste als Tweede Intifada werden enkel de aspecten 'bezetting', het 'handelen tegen terreur', de 'Amerikaanse betrokkenheid', het 'vluchtelingenprobleem' en 'het waarborgen van de Israëliëse veiligheid' meerdere keren weergegeven. Verwijzingen naar de vredesonderhandelingen en andere historische gebeurtenissen waren zo goed als afwezig. Ook de oorzaken en knelpunten van het conflict kwamen slechts sporadisch aan bod. Uit de interviews met journalisten werd duidelijk dat zij het niet mogelijk achtten om telkens weer uitgebreid op de context van het Israël-Palestinaconflict in te gaan. Daarvoor stelden ze, is er geen ruimte én - volgens sommigen - ook geen interesse van de lezer. Op de vraag of het publiek dan wel goed geïnformeerd is, gaven de journalisten toe dat de kennis wel eens te wensen overlaat. Toch meenden zij dat wie geïnteresseerd is, voldoende informatie vindt in de geschreven pers. Niet noodzakelijk in de feitelijke berichten dan wel in de opiniepagina's, de commentaren en de specials over het buitenland.

Een laatste vaststelling met betrekking tot de discrepanties in inhoud naargelang de onderzochte Intifada's werd dan weer uitsluitend aan de framinganalyse ontleend. Hierin concludeerden we dat - indien alle framing en reasoning devices in beschouwing werden genomen - het IAD-frame eerder dominant was in de berichtgeving over de Eerste Intifada. Het LAO-frame was eerder overwegend in de berichtgeving over de Tweede Intifada. We constateerden met andere woorden een lichte verschuiving in de inhoud van de Intifada-berichten. Uit de aparte analyse van de devices waren deze evoluties al duidelijk geworden, maar door alle data in beschouwing te nemen werden ze nog explicieter. Het beeld van de Palestijnen evolueerde eerder negatief, het beeld van de Israëli's werd in positieve zin bijgesteld. We vroegen de journalisten naar hun perceptie van de evoluties in representatie. Zij meenden dat belangrijke gebeurtenissen, zoals de vredesonderhandelingen, de bouw van de muur ..., maar ook politieke veranderingen het imago van de Palestijnen en Israëli's doorheen de jaren inderdaad hebben bijgesteld. Alleen stelden ze ook bepaalde fluctuaties in connotatie vast. Naargelang de maatschappelijke en geopolitieke context waren het nu eens de Palestijnen en dan weer de Israëli's die als de goeden of de slechten in het conflict werden geportretteerd. De meeste journalisten meenden wel dat het beeld van de Palestijnen er tijdens de Tweede Intifada niet positiever op geworden is en schrijven dit voornamelijk toe aan het uitvoeren van zelfmoordacties.

Hoewel uit de framing- en representatieanalyse duidelijke inhoudelijke evoluties in de berichten over de Eerste en Tweede Intifada zijn gebleken, hebben we geconstateerd dat op het **niveau van kranten** minder opvallende vaststellingen waarneembaar zijn. Zowel kwaliteits- als populaire kranten lieten immers wat de studie van feitelijke en sfeerartikels betreft, tamelijk gelijklopende resultaten optekenen. Indien er zich verschillen voordeden, werd niet zozeer een tweedeling populaire versus kwaliteitspers geconstateerd als wel discrepanties op individueel niveau. Meestal onderscheidde één krant zich van de andere dagbladen, maar niet steeds dezelfde.

Wat bijvoorbeeld het aantal artikels betreft, aangereikt door correspondenten, stelden we vast dat het percentage in De Standaard hoger was dan in de andere kranten. Ook op het toewijzen van de daadrol in titels bleek deze krant zich van de rest te onderscheiden. Israëli's werden daarbij immers in beperkte mate in de daadrol geduwd.

De Financieel Economische Tijd/De Tijd bracht dan weer meer artikels op de voorpagina. De devices 'de labeling van Palestijnse en Israëli'sche acties' en 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen' lieten in deze krant ook prominenter het LAO-frame optekenen.

In De Morgen was het resultaat voor het reasoning device 'de oplossingen voor het conflict tussen Israël's en Palestijnen' verschillend omdat het LAO- en IAD-frame nagenoeg in gelijke mate opgemerkt werden. In de andere kranten domineerde immers het LAO-frame. De Morgen citeerde ook relatief meer Palestijnse bronnen.

Het Laatste Nieuws onderscheidde zich dan weer op het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen'. Het LAO-frame werd in tegenstelling tot de andere dagbladen slechts in geringe mate ondersteund. Palestijnse cumulatieve slachtofferaantallen werden in deze krant ook eerder verrassend in 1/3 van de bijdragen opgemerkt. Vooral Het Volk, maar ook De FET/De Tijd hadden minder oog voor dit soort gegevens.

Eveneens in Het Volk was met betrekking tot het device 'de labeling van individuen, leiders, groepen' de dominantie van het IAD-frame merklijk groter. En ten slotte bleken in deze populaire krant ook minder Israëli'sche bronnen voor te komen.

We kunnen met andere woorden stellen dat de berichtgeving in de onderzochte kranten wel degelijk van elkaar verschilt, alleen zijn deze verschillen veel minder gemakkelijk in expliciete cijfers samen te vatten. Niettegenstaande de vastgestelde discrepanties, is dit toch een opmerkelijke conclusie. Wij waren er immers van uitgegaan heel duidelijke en overtuigende verschillen te kunnen vinden. De journalisten echter waren minder verrast. In de eerste plaats omdat ze meenden dat ook de populaire kranten zich op goede journalisten kunnen beroepen. Maar bovenal situeerden ze de minimale verschillen binnen de onderzoekspopulatie artikels. Doordat we enkel focusten op sfeerartikels en feitelijke berichtgeving meenden de journalisten toch enige vertekening in de onderzoeksresultaten te kunnen duiden. Ze stelden immers dat het verschil in berichtgeving vooral op de opiniëpagina's en in de specials wordt gemaakt. Deze rubrieken laten immers meer context en duiding toe en worden in de kwaliteitspers als zeer belangrijk beschouwd.

Suggesties

Indien we de resultaten uit onze empirische onderzoeken linken aan gelijkaardige studies in een buitenlandse setting, blijkt de inhoud van de Intifadaberichtgeving in de Vlaamse pers vrij evenwichtig. In internationale studies wordt immers vaak bias, meestal in het voordeel van de Israëli'sche actor, vastgesteld. Deze bijdragen besluiten bijvoorbeeld dat de gebrekkige context, de weergave van slachtoffers, het woord- en het bronnengebruik 'pro-Israëli'sch' en bijgevolg 'anti-Palestijns' zijn. Deze vaststellingen gaan niet zomaar op voor de Vlaamse pers. Niettegenstaande de devices en onderzochte variabelen apart dan misschien wel op een voordeel kunnen wijzen, de ene keer ten opzichte van de Israël's en de andere keer ten opzichte van de Palestijnen, blijkt het globale beeld van de Intifadaberichtgeving immers minder bevooroordeeld. Dit betekent echter niet dat de berichtgeving in de Vlaamse pers niet voor 'verbetering' vatbaar is.

Een belangrijk aandachtspunt blijft het weergeven van contextuele factoren. Uit de onderzoeken is een gebrek aan context naar voor gekomen. Hoewel de journalisten stellen dat het heel moeilijk is om telkens weer contextuele elementen aan te reiken, blijkt uit de kennis van het publiek dat context in de berichtgeving over Israël-Palestina een noodzaak is. Om het beeld van de 'goeden' en 'slechten' in het conflict te overstijgen is duiding onontbeerlijk. Het publiek dient te weten wat de oorzaken, de ontwikkelingen en de potentiële oplossingen voor de kwestie Israël-Palestina zijn. Bijgevolg moet niet alleen in opiniestukken, commentaren of extra bijlagen de contextkaart worden getrokken, maar dient ook in de feitelijke berichtgeving meer duiding aan bod te komen.

Daarnaast verdient het gebruik van labels extra aandacht. Hoewel de journalisten aangeven rekening te houden met de inhoud van labels, blijkt toch een discrepant woordgebruik ten opzichte van de Israëlische en Palestijnse actor voor te komen. Niettegenstaande overwegend neutrale bewoordingen worden ingezet, zijn de weergegeven kleurwoorden vaak in het nadeel van de Palestijnen. Vooral aan terrorisme gerelateerde labels komen veel in combinatie met de Palestijnse actor voor. Doordat labels mee bijdragen tot het beeld dat door een publiek over beide partijen wordt gevormd, is het echter noodzakelijk voorzichtig met het gebruik van bepaalde labels zoals 'terrorist' om te springen.

Variabelen zoals het weergeven van Israëlische en Palestijnse bronnen en slachtoffers, die ook mee het beeld bepalen van beide actoren in het conflict, moeten eveneens met omzichtigheid worden behandeld. Ook de inhoud van gepubliceerde foto's en van leads en krantenkoppen dient te worden afgewogen. In onze analyses blijkt ook voor deze variabelen immers onevenwicht geregistreerd.

Besluitend kunnen we echter stellen dat de prioriteit en het grootste probleem de integratie van contextuele informatie en de labeling van de conflictpartijen blijft.

In de toekomst uit te werken onderzoekspistes

Het framing- en representatieonderzoek zoals in dit proefschrift voorgelegd, zijn slechts twee methodes uit een uitgebreid arsenaal aan inhoudsanalytische methodes om de Intifadaberichtgeving in de geschreven pers te onderzoeken. In die zin geven de analyses een 'beeld' van hoe de berichtgeving er uitziet. Dit opent perspectieven voor andere onderzoeken - op basis van een bijkomend ontwerp - die misschien nieuwe inzichten in die verslaggeving kunnen genereren.

Wat wij interessant zouden vinden, is niet zozeer het uitvoeren van nóg een analyse op hetzelfde datamateriaal als wel het uitbreiden van de selectie van artikels. Zoals reeds gezegd hebben we in onze studie om verschillende redenen enkel de feitelijke berichtgeving en de sfeerartikels opgenomen. De journalisten gaven echter aan dat een analyse van de opiniebladzijden eveneens bijkomende inzichten kan bieden. Inzichten die bovendien de discrepanties tussen kwaliteits- en populaire dagbladen meer zouden kunnen duiden.

Ook het opentrekken van het onderzoeksonderwerp wekt onze belangstelling. Nu focusten we enkel op de Intifadaberichtgeving, maar het is duidelijk dat uitspraken over Israël's en Palestijnen en over het vóórkomen van frames en framing devices - zoals hier voorgesteld - niet zo maar kunnen worden doorvertaald tot op het niveau van het hele Israël-Palestinaconflict. Daarvoor is meer onderzoek nodig zoals bijvoorbeeld naar de berichtgeving over de vredesonderhandelingen, het overlijden van Arafat, de Israëlische terugtrekking uit de nederzettingen ...

Eveneens interessant lijkt ons het onderzoek open te trekken naar meerdere mediakanalen. Uit het interview met Jef Lambrecht van de VRT-radio is de bepalende rol voor het radionieuws in de kennisverwerving van het publiek naar voor gekomen. Radio signaleert immers vaak nieuwe ontwikkelingen en gebeurtenissen bij een publiek. Hoe over deze feiten wordt bericht kan bijgevolg bepalend zijn voor de mening die het publiek er zich over vormt. Televisienieuws is in dat opzicht misschien zelfs nog belangrijker. De zegswijze dat beelden meer zeggen dan woorden, is immers ook op het Israël-Palestinaconflict van toepassing. Indien we er in de toekomst dan ook voor opteren nieuw onderzoek naar radio- en/of televisienieuws op te zetten, zal de grote uitdaging erin schuilen de framinganalyse, zoals in dit proefschrift uitgewerkt, naar deze media te adapteren. Het spreekt voor zich dat de specificiteiten van beide media een andere aanpak en uitwerking van de framing- en de representatieanalyse vragen.

Ten slotte lijkt het ons eveneens belangrijk complementaire onderzoeken op internationaal niveau op te zetten. Wat representatie betreft zijn reeds meerdere studies naar het Israël-Palestinaconflict ingesteld. Alleen zijn deze veelal niet op kranten geënt en zijn ze ook niet vanuit een longitudinaal opzet uitgevoerd. Framinganalyses daarentegen zijn slechts in beperkte mate uitgewerkt en uitgevoerd, waardoor bijkomende studies zeker en vast nieuwe inzichten zouden kunnen genereren.

BIBLIOGRAFIE

Boeken

Abdul Hadi, M.F. (1997a) *Documents on Palestine. Volume I: From the Pre-Ottoman/Ottoman Period to the Prelude of the Madrid Middle East Peace Conference*. Jerusalem: Passia.

Abdul Hadi, M.F. (1997b) *Documents on Palestine. Volume II: From the Negotiations in Madrid to the Post-Hebron Agreement Period*. Jerusalem: Passia.

Bagdikian, B. (1997) *The Media Monopoly*. Boston: Beacon.

Bar-Tal, D. & Teichman, Y. (2005) *Stereotypes and Prejudice in Conflict. Representations of Arabs in Israeli Jewish Society*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bartlett, F.C. (1961) *Remembering. A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bateson (1955/1972/2000) *Steps to an Ecology of Mind*. Chicago: University of Chicago Press.

Berelson, B. (1971) *Content Analysis in Communication Research*. New York: Hafner Publishing Company.

Boyd-Barrett, O. & Rantanen, T. (1998) *The Globalization of News*. London: Sage.

Caspi, D. & Limor, Y. (1999) *The In/Outsiders: the Media in Israel*. Cresskill (N.J.): Hampton Press.

Cappella, J.N. & Jamieson, K.H. (1997) *Spiral of Cynicism: the Press and the Public Good*. New York: Oxford University Press.

Cohen, B. (1963) *The Press and Foreign Policy*. New Jersey: Princeton University Press.

Cohen, B. & Young, J. (eds.) (1973) *The Manufacture of News*. Beverly Hills: Sage.

Corluy, L. (2003) *De strijd om het geheugen van Israël. De New Historians en het Israëliisch-Palestijnse conflict*. Leuven: Uitgeverij Acco.

Curran, J. (2002) *Media and Power*. London: Routledge.

De Bens, E. (2001) *De pers in België*. Tielt: Lannoo.

de Boer, C. & Brennecke, S. (2003) *Media en publiek. Theorieën over media-impact*. Amsterdam: Boom.

Dor, D. (2004) *Intifada Hits the Headlines. How the Israeli Press Misreported the Outbreak of the Second Palestinian Uprising*. Indiana: Indiana University Press.

Dyer, R. (1993) *The Matter of Images. Essays on Representation*. London: Routledge.

- Elliott, P. (1972) *The Sociology of the Professions*. London: Macmillan.
- Entman, R.M. (2004) *Projections of Power. Framing News, Public Opinion and US Foreign Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Epstein, E. (1973) *News From Nowhere*. New York: Random House.
- Finkelstein, N. (1995) *Image and Reality of the Israel-Palestine Conflict*. London: Verso.
- Fishman, M. (1980) *Manufacturing the News*. Austin: University of Texas Press.
- Fisk, R. (2005) *De grote beschavingsoorlog*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij.
- Fleis, J.L. (1981) *Statistical Methods for Rates and Proportions*. New York: Wiley.
- Franklin, B. (1997) *Newszak and News Media*. London: Arnold.
- Gamson, W.A. (1992) *Talking Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gans, H. (1979) *Deciding What's News*. New York: Pantheon.
- Gitlin, T. (1980) *The Whole World is Watching. Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.
- Goffman, E. (1974) *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Golding, P. & Elliott, P. (1979) *Making the News*. London: Longman.
- Graber, D. (1988) *Processing the News. How People Tame the Information Tide*. New York: Longman.
- Habermas, J. (1963/1989) *The Structural Transformation of the Public Sphere*. Cambridge: MIT Press.
- Hall, S. (2003) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage.
- Hallin, C. (1994) *We Keep America on Top of the World. Television Journalism and Public Sphere*. London: Routledge.
- IPI (1953) *The Flow of the News*. Zürich: International Press Institute.
- Iyengar, S. & Kinder, D.R. (1987) *News that Matters*. Chicago: University of Chicago Press.
- Iyengar, S. (1991) *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press.
- Johnson-Cartee, K.S. (2005) *News Narratives and News Framing/Constructing Political Reality*. Lanham: Rowman and Littlefield.
- Klapper, J.T. (1960) *The Effects of Mass Communication*. New York: The Free Press.
- Krippendorff, K. (1980) *Content Analysis: an Introduction to its Methodology*. London: Sage.

- Lacey, N. (1998) *Image and Representation. Key Concepts in Media Studies*. London: Macmillan.
- Liebes, T. (2002) *Reporting the Arab-Israeli Conflict. How Hegemony Works*. New York: Routledge.
- Lippmann, W. (1922) *Public Opinion*. New York: Macmillan.
- Malik, S. (2002) *Representing Black Britain. A History of Black and Asian Images on Television*. London: Sage.
- McChesney, R.W. (1999) *Rich Media, Poor Democracy. Communication Politics in Dubious Times*. New York: New Press.
- McCombs, M. (2004) *Setting the Agenda. The Mass Media and Public Opinion*. Cambridge: Polity Press.
- McManus, J. (1994) *Market Driven Journalism: Let the Citizen Beware*. London: Sage.
- McQuail, D. (2000) *McQuail's Mass Communication Theory*. London: Sage.
- McQuail, D. (2005) *McQuail's Mass Communication Theory*. London: Sage.
- Mermin, J. (2002) *Debating War and Peace. Media Coverage of U.S. Intervention in the Post-Vietnam Era*. Princeton: Princeton University Press.
- Montgomery, K.C. (1989) *Target: Prime Time. Advocacy Groups and the Struggle over Entertainment Television*. Oxford: Oxford University Press.
- Morris, B. (1987) *The Birth of the Palestinian Refugee Problem, 1947-1949*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Neuendorf, K.A. (2002) *The Content Analysis Guidebook*. London: Sage.
- Neuman, W.R., Just, M.R. & Crigler, A.N. (1992) *Common Knowledge: News and the Construction of Political Meaning*. Chicago: University of Chicago Press.
- Paletz, D. & Entman, R. (1981) *Media, Power, Politics*. New York: The Free Press.
- Pappé, I. (1994) *The Making of the Arab-Israeli Conflict, 1947-51*. London: Tauris.
- Philo, G. & Berry, M. (2004) *Bad News from Israel*. London: Pluto Press.
- Picard, R. (ed.) (1988) *New Perspectives on Newspaper Ownership and Operation*. Norwood NJ: Ablex.
- Randall, D. (2000) *The Universal Journalist*. London: Pluto Press.
- Riffe, D., Lacy, S. & Fico, F.G. (1998) *Analyzing Media Messages: Using Quantitative Content Analysis in Research*. London: Routledge.
- Robinson, P. (2002) *The CNN Effect: The Myth of News, Foreign Policy and Intervention*. London: Routledge.

- Sanchez-Tabernero, A. (1993) *Media Concentration in Europe: Commercial Enterprise and the Public Interest*. London: John Libbey.
- Schlesinger, P. (1978) *Putting "Reality" Together*. London: Methuen.
- Segev, T. (1993) *The Seventh Million: the Israelis and the Holocaust*. New York: Hill and Wang.
- Shoemaker, P.J. & Reese, S.D. (1996) *Mediating the Message. Theories of Influences on Mass Media Content*. New York: Longman Publishers.
- Sreberny-Mohammadi, A. (ed.) (1985) *Foreign News in the Media: International Reporting in 29 Countries: Final Report of the "Foreign Images" Study Undertaken for Unesco by the International Association for Mass Communication Research*. Parijs: UNESCO.
- Stevenson, N. (2002) *Understanding Media Cultures*. London: Sage.
- Tomlinson, J. (1999) *Globalization and Culture*. London: Polity Press.
- Tuchman, G. (1978) *Making News: a Study in the Construction of Reality*. New York: The Free Press.
- Tumber, H. (1999) *News: a Reader*. Oxford: Oxford University Press.
- Tunstall, J. (1971) *Journalists at Work*. London: Constable.
- Tunstall, J. (1996) *Newspaper Power*. London: Clarendon Press.
- van Ginneken, G. (1996) *De schepping van de wereld in het nieuws*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Verschuren, P.J.M. (1996) *De probleemstelling voor een onderzoek*. Utrecht: Het Spectrum.
- Verstraeten, H. (1980) *Pers en macht. Een dossier over de geschreven pers in België*. Leuven: Kritak.
- Weaver, D. & Wilhoit G.C. (1986) *The American Journalist*. Indiana: University of Indiana Press.
- Weaver, D. & Wilhoit G.C. (1996) *The American Journalist in the 1990s*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Weimann, G. (2000) *Communicating Unreality. Modern Media and the Reconstruction of Reality*. London: Sage.
- Weimann, G. & Winn, C. (1993) *The Theatre of Terror. Mass Media and International Terrorism*. New York: Longman.
- Wolfsfeld, G. (1997) *Media and Political Conflict: News from the Middle East*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wolfsfeld, G. (2004) *Media and the Path to Peace*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zelizer, B. (2004) *Taking Journalism Seriously*. London: Sage.

Readers

Althusser, L. (1971/2001) Ideology and Ideological State Apparatus. In: *Lenin and Philosophy and Other Essays* (p.127-186). London: New Left Books.

Beaudoin, C.E. & Thorson, E. (2002) Spiral of Violence? Conflict and Conflict Resolution in International News. In: Gilboa, E. (ed.), *Media and Conflict. Framing Issues, Making Policy, Shaping Opinions* (p.45-64). New York: Transnational Publishers.

Bernstein, A. (2002) Representation, Identity and the Media. In: Newbold, C., Boyd-Barrett, O. & Van den Bulck, H. (eds.), *The Media Book* (p.259-317). London: Arnold.

Biltereyst, D. (2002) Global News Research and Complex Citizenship. Towards an Agenda for Research on Foreign/International News and Audiences. In: Hjarvard, S. (ed.), *News in a Globalized Society* (p.41-62). Göteborg: Nordicom.

Biltereyst, D. & Desmet, L. (2007) One Day of Foreign and International News. Reconsidering the Paradox of Parochialism and the Shrinking News Agenda. In: Gripsrud, J. & Weibull, L. (eds.), *European Media 1960-2000*. Bristol: Intellect Books. (to be published)

Cohen, A., Adoni, H. & Nossek, H. (1993) Television News and the Intifada: a Comparative Study of Social Conflict. In: Cohen, A. & Wolfsfeld, G. (eds.), *Framing the Intifada. People and Media* (p.116-141). New Jersey: Ablex Publishing Corporation.

Daniel, A.A. (1995) U.S. Media Coverage of the Intifada and American Public Opinion. In: Kamalipour, Y. (ed.), *The U.S. Media and the Middle East. Image and Perception* (p.62-72). Westport: Greenwood Press.

Dente Ross, S. (2003a) Unconscious, Ubiquitous Frames. In: Lester, P.M. & Dente Ross, S. (eds.), *Images that Injure. Pictorial Stereotypes in the Media* (p.29-34). Westport: Praeger.

Dente Ross, S. (2003b) Unequal Combatants on an Uneven Media Battlefield: Palestine and Israel. In: Lester, P.M. & Dente Ross, S. (eds.), *Images that Injure. Pictorial Stereotypes in the Media* (p.58-63). Westport: Praeger.

Entman, R.M. & Page, B.I. (1994) The News Before the Storm. The Iraq War Debate and the Limits to Media Independence. In: Bennett, W.L. & Paletz, D.L. (eds.), *Taken by Storm. The Media, Public Opinion, and U.S. Foreign Policy in the Gulf War* (p.82-101). Chicago: University of Chicago Press.

First, A. (2004) Are they Still the Enemy? The Representation of Arabs in Israeli Television News. In: Parfitt, T. (ed.), *Jews, Muslims, and Mass Media* (p.190-213). London: Routledge.

Gamson, W. & Lasch, K.E. (1983) The Political Culture of Social Welfare Policy. In: Spiro, S.E. & Yuchtman-Yaar, E. (eds.), *Evaluating the Welfare State. Social and Political Perspectives* (p.397-415). New York: Academic Press.

Gilboa, E. (1993) American Media, Public Opinion, and the Intifada. In: Cohen, A. & Wolfsfeld, G. (eds.), *Framing the Intifada. People and Media* (p.93-115). New Jersey: Ablex Publishing Corporation.

Golding, P. (1981) The Missing Dimensions: News Media and the Management of Change. In: Katz, E. & Szecsko, T. (eds.), *Mass Media and Social Change* (p.63-81). London: Sage.

- Habermas, J. (1973/1997) The Public Sphere. In: Marris, P. & Thornham, S. (eds.), *Media Studies: a Reader* (p.55-59). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hallin, D. (1996) Commercialism and Professionalism in the American News Media. In: Curran, J. & Gurevitch, M. (eds.), *Mass Media and Society* (p.243-262). London: Arnold.
- Hashem, M. (1995) Coverage of Arabs in Two Leading US Newsmagazines: Time and Newsweek. In: Kamalipour, Y. (ed.), *The U.S. Media and the Middle East. Image and Perception* (p.151-162). Westport: Greenwood Press.
- Hijmans, E. & Wester, F. (2006) De kwalitatieve interviewstudie. In: Wester, F., Renckstorf, K. & Scheepers, P. (eds.), *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap* (p.507-532). Dordrecht: Kluwer.
- Iyengar, S. & Kinder, D.R. (1986) More Than Meets the Eye: TV News, Priming, and Public Evaluations of the President. In: Comstock, G. (ed.), *Public Communication and Behavior* (Vol. 1) (p.135-172). Orlando: Academic Press, Inc.
- Johnson, J.M. (2002) In-Depth Interviewing. In: Gubrium, J.F. & Holstein, J.A. (eds.), *Handbook of Interview Research. Context & Method* (p.103-119). London: Sage.
- Johnston, H. (2005) Comparative Frame Analysis. In: Noakes, J.A. & Johnston, H. (eds.), *Frames of Protest. Social Movements and the Framing Perspective* (p.237-260). Lanham: Rowman & Littlefield.
- Lang, G. & Lang, K. (1981) Mass Communication and Public Opinion: Strategies for Research. In: Rosenberg, M. & Turner, R.H. (eds.), *Social Psychology: Sociological Perspectives* (p.653-682). New York: Basic Books.
- Lendenmann, G.N. (1983) Arab Stereotyping in Contemporary American Political Cartoons. In: Ghareeb, E. (ed.), *Split Vision. The Portrayal of Arabs in the American Media* (p.345-354). Washington: The American-Arab Affairs Council.
- Linders, H. & Hijmans, E. (1995) Kwalitatief survey. In: Hüttner, H., Renckstorf, K. & Wester, F. (eds.), *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap* (p.519-558). Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Maher, T.M. (2001) Framing: an Emerging Paradigm or a Phase of Agenda Setting? In: Reese, S.D., Gandy, O. & Grant, A. (eds.), *Framing Public Life* (p.83-94). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- McCombs, M. & Ghanem, S. (2001) The Convergence of Agenda Setting and Framing. In: Reese, S.D., Gandy, O. & Grant, A. (eds.), *Framing Public Life* (p.67-82). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- McCombs, M. & Reynolds, A. (2002) News Influence on Our Pictures of the World. In: Bryant, J. & Zillmann, D. (eds.), *Media Effects. Advances in Theory and Research* (p.1-18). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- McCombs, M. & Shaw, D. (1977) The Agenda-Setting Function of the Press. In: McCombs, M. & Shaw, D. (eds.), *The Emergence of American Political Issues: The Agenda-Setting Function of the Press* (p.1-18). St. Paul Minnesota: West Publishing Co.

- McLachlan, S. & Golding, P. (2000) Tabloidization in the British Press: a Quantitative Investigation into Changes within British Newspapers. In: Sparks, C. & Tulloch, J. (eds.), *Tabloid Tales: Global Debates over Media Standards* (p.75-89). Boulder: Rowman & Littlefield.
- Murdock, G. (1990) Redrawing the Map of the Communications Industries: Concentration and Ownership in the Era of Privatization. In: Ferguson, M. (ed.), *Public Communication: the New Imperatives. Future Directions for Media Research* (p.1-15). London: Sage.
- Murdock, G. (1997) Concentration and Ownership in the Era of Privatization. In: Marris, P. & Thornham, S. (eds.), *Media Studies: a Reader* (p.91-101). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Naveh, C. (2001) The Role of the Media in Shaping Israeli Public Opinion. In: Sasson, S. (ed.), *Peacemaking in a Divided Society* (p.197-235). London: Frank Cass Publishers.
- Noakes, J.A. & Johnston, H. (2005) Frames of Protest: a Road Map to a Perspective. In: Johnston, H. & Noakes, J.A. (eds.), *Frames of Protest. Social Movements and the Framing Perspective* (p.1-29). Lanham: Rowman & Littlefield.
- Pan, Z. & Kosicki, G.M. (2001) Framing as a Strategic Action in Public Deliberation. In: Reese, S.D., Gandy, O. & Grant, A. (eds.), *Framing Public Life* (p.35-65). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Palmer, A.W. (1995) The Arab Image in Newspaper Political Cartoons. In: Kamalipour, Y. (ed.), *The U.S. Media and the Middle East. Image and Perception* (p.62-72). Westport: Greenwood Press.
- Patterson, T.E. (1996) Bad News, Bad Governance. In: Heston, A.W., Weiner, N.A. & Jamieson, K. (eds.), *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* (p.97-108). London: Sage.
- Patterson, T.E. (1998) Political Roles of the Journalist. In: Graber, D., McQuail, D. & Norris, P. (eds.), *The Politics of News, the News of Politics* (p.17-32). Washington: CQ Press.
- Philo, G., Gilmour, A., Rust, S., Gaskell, E., Gilmour, M. & West, L. (2003) The Israeli-Palestinian Conflict: TV News and Public Understanding. In: Thussu, D.K. & Freedman, D. (eds.), *War and the Media* (p.133-148). London: Sage.
- Picard, R.G. & Adams, P.D. (1991) Characterizations of Acts and Perpetrators of Political Violence in Three Elite U.S. Daily Newspapers. In: Alexander, Y. & Picard, R.G. (eds.), *In the Camera's Eye: News Coverage of Terrorist Events* (p.12-22). London: Brassey's.
- Price, V. & Tewksbury, D. (1997) News Values and Public Opinion: a Theoretical Account of Media Priming and Framing. In: Barnett, G.A. & Boster, F.J. (eds.), *Progress in Communication Sciences: Advances in Persuasion* (p.173-212). Greenwich: Ablex Publishing Corporation.
- Reese, S.D. (2001) Prologue - Framing Public Life: a Bridging Model for Media Research. In: Reese, S.D., Gandy, O. & Grant, A. (eds.), *Framing Public Life* (p.7-31). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Roach, C. (1993) Information and Culture in War and Peace: Overview. In: Roach, C. (ed.), *Communication and Culture in War and Peace* (p.1-40). London: Sage.

- Roeh, I. & Nir, R. (1993) Reporting the Intifada in the Israeli Press: How Mainstream Ideology Overrides "Quality" and "Melodrama". In: Cohen, A. & Wolfsfeld, G. (eds.), *Framing the Intifada. People and Media* (p.176-191). New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Roskos-Ewoldson, D.R., Roskos-Ewoldson, B. & Dillman Carpentier, F.R. (2002) Media Priming: a Synthesis. In: Bryant, J. & Zillmann, D. (eds.), *Media Effects. Advances in Theory and Research* (p.97-120). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Schudson, M. (1998) The Public Journalism Movement and Its Problems. In: Graber, D., McQuail, D. & Norris, P. (eds.), *The Politics of News, the News of Politics* (p.132-149). Washington: CQ Press.
- Schudson, M. (1999) What Public Journalism Knows about Journalism but Doesn't Know about "Public". In: Glasser, T.L. (ed.), *The Idea of Public Journalism* (p.118-133). New York: Guilford Press.
- Shindler, C. (2004) Reading The Guardian: Jews, Israel-Palestine and the Origins of Irritations. In: Parfitt, T. (ed.), *Jews, Muslims, and Mass Media* (p.157-177). London: Routledge.
- Simmons, B.K. (1991) U.S. Newsmagazines' Labeling of Terrorists. In: Alexander, Y. & Picard, R.G. (eds.), *In the Camera's Eye: News Coverage of Terrorist Events* (p.12-22). London: Brassey's.
- Snow, D.A. & Benford, R.D. (1992) Master Frames and Cycles of Protest. In: Morris, A.D. & Mueller, C.M. (eds.), *Frontiers in Social Movement Theory* (p.133-155). New Haven: Yale University Press.
- Stephenson, H. (2000) British Press and Privacy. In: Tumber, H. (ed.), *Media Power, Professionals and Policies* (p.84-96). London: Routledge.
- Suleiman, M.W. (1983) The Effect of American Perceptions of Arabs on Middle East Issues. In: Ghareeb, E. (ed.), *Split Vision. The Portrayal of Arabs in the American Media* (p.337-344). Washington: American-Arab Affairs Council.
- Tankard, J.W. (2001) The Empirical Approach to the Study of Media Framing. In: Reese, S.D., Gandy, O. & Grant, A. (eds.), *Framing Public Life* (p.95-105). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Terry, J. (1983) Images of the Middle East in Contemporary Fiction. In: Ghareeb, E. (ed.), *Split Vision. The Portrayal of Arabs in the American Media* (p.315-326). Washington: The American-Arab Affairs Council.
- Timm, A. (2004) The Image of Jews and the State of Israel in Eastern Bloc Media. In: Parfitt, T. (ed.), *Jews, Muslims, and Mass Media* (p.120-132). London: Routledge.
- Wester, F. & van Selm, M. (2006) Inhoudsanalyse als systematisch-kwantificerende werkwijze. In: Wester, F., Renckstorf, K. & Scheepers, P. (eds.), *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap* (p.121-150). Dordrecht: Kluwer.
- Willnat, L. (1997) Agenda-Setting and Priming: Conceptual Links and Differences. In: McCombs, M., Shaw, D. & Weaver, D. (eds.), *Communication and Democracy. Exploring the Intellectual Frontiers in Agenda-Setting Theory* (p.51-67). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Woodbury, M. (2003) Jewish Images that Injure. In: Lester, P.M. & Dente Ross, S. (eds.), *Images that Injure. Pictorial Stereotypes in the Media* (p.121-130). Westport: Praeger.

Zaharna, R.S. (1995) The Palestinian Leadership and the American Media: Changing Images, Conflicting Results. In: Kamalipour, Y. (ed.), *The U.S. Media and the Middle East. Image and Perception* (p.37-49). Westport: Greenwood Press.

Tijdschriften

Ackerman, S. (2001) Al-Aqsa Intifada and the U.S. Media, *Journal of Palestine Studies*, 30(2), 61-74.

Althaus, S.L., Edy, J.A., Entman, R.M. & Phalen, P. (1996) Revising the Indexing Hypothesis: Officials, Media, and the Libya Crisis, *Political Communication*, 13, 407-421.

Altheide, D.L. (1984) Media Hegemony: a Failure of Perspective, *The Public Opinion Quarterly*, 48(2), 476-490.

Avnery, U. & Bishara, A. (1999) A Binational State? God Forbid!, *Journal of Palestine Studies*, 28(4), 55-60.

Barkho, L. (2008) The BBC's Discursive Strategy and Practices Vis-à-Vis the Palestinian-Israeli Conflict, *Journalism Studies*, 9(2), 278-294.

Ben-Ami, S. (2005) So Close and Yet So Far. Lessons from the Israeli-Palestinian Peace Process, *Israel Studies*, 10(2), 72-90.

Benford, R.D. & Snow, D.A. (2000) Frame Processes and Social Movements: an Overview and Assessment, *Annual Review of Sociology*, 26, 611-639.

Bennett, W.L. (1990) Toward a Theory of Press-State Relations in the United States, *Journal of Communication*, 40(2), 103-125.

Bennett, W.L. & Manheim, J.B. (1993) Taking the Public by Storm: Information, Cuing, and the Democratic Process in the Gulf Conflict, *Political Communication*, 10, 331-351.

Berinsky, A.J. & Kinder D.R. (2006) Making Sense of Issues through Media Frames: Understanding the Kosovo Crisis, *The Journal of Politics*, 68(3), 640-656.

Biltreyst, D., Peeren, Y. & Van Gompel, R. (1999) Internationaal en buitenlands nieuws: een venster op de wereld?, *Mediagids, Boek en pers*, aflevering 5, p.1-16.

Breed, W. (1955) Social Control in the Newsroom: a Functional Analysis, *Social Forces*, 33, 326-335.

Breger, M. (1994) The New Battle for Jerusalem, *Middle East Quarterly*, December 1994, <http://www.meforum.org/article/204>.

Brewer, P.R. (2002) Framing, Value Words, and Citizens' Explanations of Their Issue Opinions, *Political Communication*, 19(3), 303-316.

Callaghan, K. & Schnell, F. (2001) Assessing the Democratic Debate: How the News Media Frame Elite Policy Discourse, *Political Communication*, 18, 183-212.

Carragee, K.M. & Roefs, W. (2004) The Neglect of Power in Recent Framing Research, *Journal of Communication*, 54(2), 214-233.

Chong, D. & Druckman, J.N. (2007) A Theory of Framing and Opinion Formation in Competitive Elite Environments, *Journal of Communication*, 57(1), 99-118.

Cooper, A. (2002) Media Framing and Social Movement Mobilization: German Peace Protest against INF Missiles, the Gulf War, and NATO Peace Enforcement in Bosnia, *European Journal of Political Research*, 41, 37-80.

D'Angelo, P. (2002) News Framing as a Multiparadigmatic Research Program: a Response to Entman, *Journal of Communication*, 52(4), 870-888.

De Bens, E. & Paulussen, S. (2005) Hoe anders is de VRT? De performantie van de Vlaamse publieke omroep, *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 33(4), 365-368.

de Bruijn, J. (2002) Nieuwsrubrieken hellen over naar Israëlische lezing, *De Journalist*, 107(17), 28-31.

de La Gorce, P-M. (1997) Europe and the Arab-Israel Conflict: a Survey, *Journal of Palestine Studies*, 26(3), 5-16.

Dente Ross, S. (2003c) Framing of the Palestinian-Israeli Conflict in Thirteen Months of New York Times Editorials Surrounding the Attack of September 11, 2001, *Conflict & Communication Online*, 2(2), 1-11.

De Swert, K. (2002) De mythe van de tabloidisering van de Vlaamse kwaliteitspers, *Mediagids, Boek en pers*, aflevering 11, 1-16.

de Vreese, C.H. (2004) The Effects of Frames in Political Television News on Issue Interpretation and Frame Salience, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 81(1), 36-52.

de Vreese, C. H. (2005) News Framing: Theory and Typology. *Information Design Journal + Document Design*, 13(1), 48-59.

de Vreese, C.H., Peter, J. & Semetko, H.A. (2001) Framing Politics at the Launch of the Euro: a Cross-National Comparative Study of Frames in the News, *Political Communication*, 18, 107-122.

Dimitrova, D., & Strömbäck, J. (2005) Mission Accomplished? Framing of the Iraq War in the Elite Newspapers in Sweden and the United States, *Gazette: The International Journal for Communication Studies*, 67(5), 399-417.

Domke, D., Shah, D.V. & Wackman, D.B. (1998) Media Priming Effects: Accessibility, Association, and Activation, *International Journal of Public Opinion Research*, 10(1), 51-74.

Druckman, J.N. (2001a) The Implications of Framing Effects for Citizen Competence, *Political Behavior*, 23(3), 225-256.

Druckman, J.N. (2001b) On the Limits of Framing Effects: Who Can Frame?, *The Journal of Politics*, 63(4), 1041-1066.

Druckman, J.N. (2004) Political Preference Formation: Competition, Deliberation, and the (Ir)relevance of Framing Effects, *American Political Science Review*, 98(4), 671-686.

- Dunsky, M. (2001) Missing: the Bias Implicit in the Absent, *Arab Studies Quarterly*, 23(3), 1-21.
- Edy, J.A. & Meirick, P.C. (2007) Wanted, Dead or Alive. Media Frames, Frame Adoption, and Support for the War in Afghanistan, *Journal of Communication*, 57(1), 119-141.
- Eilders, C. & Lüter, A. (2000) Competing Framing Strategies in German Public Discourse, *European Journal of Communication*, 15(3), 415-428.
- El-Asmar, F. (1986) The Portrayal of Arabs in Hebrew Children's Literature, *Journal of Palestine Studies*, 16(1), 81-94.
- Ellis, M.H. (1997) The Future of Israel/Palestine: Embracing the Broken Middle, *Journal of Palestine Studies*, 26(3), 56-66.
- Elmusa, S.S. (1996) The Land-Water Nexus in the Israeli-Palestinian Conflict, *Journal of Palestine Studies*, 25(3), 69-78.
- el-Nawawy, M. & Kelly, J. (2001) Between the Government and the Press. The Role of Western Correspondents and Government Public Relations in Middle East Coverage, *Press/Politics*, 6(3), 90-109.
- Emmett, C.F. (1997) The Status Quo Solution for Jerusalem, *Journal of Palestine Studies*, 26(2), 16-28.
- Enderlin, C. (2003) Enemies of Israel: the Foreign Press and the Second Intifada, *Palestine-Israel Journal*, 17-22.
- Entman, R.M. (1991) Framing US Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents, *Journal of Communication*, 41(4), 6-26.
- Entman, R.M. (1993) Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm, *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.
- Entman, R.M. (2003) Cascading Activation: Contesting the White House's Frame After 9/11, *Political Communication*, 20, 415-432.
- First, A. (1998) Who is the Enemy? The Portrayal of Arabs in Israeli Television News, *Gazette: The International Journal for Communication Studies*, 60(3), 239-251.
- Fisher, K. (1997) Locating Frames in the Discursive Universe, *Sociological Research Online*, 2(3).
- Flapan, S. (1987) The Palestinian Exodus of 1948, *Journal of Palestine Studies*, 16(4), 3-26.
- Friedman, I. (2004) Theodor Herzl: Political Activity and Achievements, *Israel Studies*, 9(3), 46-80.
- Galtung, J. & Ruge, M. (1965) The Structure of Foreign News: the Presentation of the Congo, Cuba, and Cyprus Crises in Four Foreign Newspapers, *Journal of Peace Research*, 2, 64-90.
- Gamson, W.A. (1975) Frame Analysis: an Essay on the Organization of Experience, *Contemporary Sociology*, 4(6), 603-607.

Gamson, W.A. & Modigliani, A. (1989) Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: a Constructionist Approach, *The American Journal of Sociology*, 95(1), 1-37.

Goldfarb, M. (2001) All Journalism is Local: Reporting on the Middle East. How the U.S. and European Media Cover the Same Events Differently, *Press/Politics*, 6(3), 110-115.

Haider-Markel, D.P. & Joslyn, M.R. (2001) Gun Policy, Opinion, Tragedy, and Blame Attribution: the Conditional Influence of Issueframes, *The Journal of Politics*, 63(2), 520-543.

Hammami R. & Tamari, S. (2001) The Second Uprising: End or New Beginning?, *Journal of Palestine Studies*, 30(2), 5-25.

Harcup, T. & O'Neill, D. (2001) What is News? Galtung and Ruge Revisited, *Journalism Studies*, 2(2), 261-280.

Hardt, H. (1996) The End of Journalism: Media and Newswork in the United States, *Javnost/The Public*, 3(3), 21-41.

Hwang, H., Gotlieb, M.R., Nah, S. & McLeod, D.M. (2007) Applying a Cognitive-Processing Model to Presidential Debate Effects. Postdebate News Analysis and Primed Reflection, *Journal of Communication*, 57(1), 40-59.

Ibrahim, D. (2003) Individual Perceptions of International Correspondents in the Middle East. An Obstacle to Fair News?, *Gazette: The International Journal for Communication Studies*, 65(1), 87-101.

Institute for Palestine Studies and Kuwait University (1992) The Madrid Peace Conference, *Journal of Palestine Studies*, 11(2), 117-149.

Iyengar, S. (1987) Television News and Citizens' Explanations of National Affairs, *The American Political Science Review*, 81(3), 815-832.

Iyengar, S. (1989) How Citizens Think about National Issues: a Matter of Responsibility, *American Journal of Political Science*, 33(4), 878-900.

Iyengar, S., Kinder D.R., Peters, M.D. & Krosnick, J.A. (1984) The Evening News and Presidential Evaluations, *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 778-787.

Iyengar, S. & Simon, A. (1993) News Coverage of the Gulf Crisis and Public Opinion. A Study of Agenda-Setting, Priming and Framing, *Communication Research*, 20(3), 365-383.

Janowitz, M. (1975) Professional Models in Journalism: the Gatekeeper and Advocate, *Journalism Quarterly*, 52(4), 618-626.

Johnston Conover, P. & Feldman, S. (1984) How People Organize the Political World: a Schematic Model, *American Journal of Political Science*, 28(1), 95-126.

Johnstone, J., Slawski, E. & Bowman, W. (1972) The Professional Values of American Newsmen, *Public Opinion Quarterly*, 36(4), 522-540.

Khalidi, R. (2001) The Centrality of Jerusalem to an End of Conflict Agreement, *Journal of Palestine Studies*, 30(3), 82-87.

Kinder, D.R. (2007) Curmudgeonly Advice, *Journal of Communication*, 57(1), 155-162.

- Kinder, D.R. & Sanders, L.M. (1990) Mimicking Political Debate with Survey Questions: the Case of White Opinion on Affirmative Actions for Blacks, *Social Cognition*, 8(1), 73-103.
- Korn, A. (2004) Reporting Palestinian Casualties in the Israeli Press: the Case of Haaretz and the Intifada, *Journalism studies*, 5(2), 247-262.
- Kosicki, G.M. (1993) Problems and Opportunities in Agenda-Setting Research, *Journal of Communication*, 43(2), 100-127.
- Krosnick, J.A. & Brannon, L.A. (1993) The Impact of the Gulf War on the Ingredients of Presidential Evaluations: Multidimensional Effects of Political Involvement, *The American Political Science Review*, 84(4), 963-975.
- Krosnick, J.A. & Kinder, D.R. (1990) Altering the Foundations of Support for the President through Priming, *The American Political Science Review*, 84(2), 497-512.
- Lacy, S., Riffe, D., Stoddard, S., Martin, H. & Chang, K. (2001) Sample Size for Newspaper Content Analysis in Multi-Year Studies, *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 78(4), 836-845.
- Lauf, E. (2001) ".96 nach Holsti" Zur Reliabilität von Inhaltsanalysen und deren Darstellung in Kommunikationswissenschaftlichen Fachzeitschriften, *Publizistik*, 46(1), 57-68.
- Levin, D. (2003) Structure of News Coverage of a Peace Process. A Test of the Indexing and Zero-Sum Hypotheses, *Press/Politics*, 8(4), 27-53.
- Liebes, T. (1992) Our war/Their war: Comparing the Intifadeh and the Gulf War on US and Israeli Television, *Critical Studies in Mass Communication*, 9, 44-55.
- Lowstedt, A. & Madhoun, H. (2003) The Intifada, Hasbara and the Media, *Palestine-Israel Journal*, 47-56.
- Mandelzis, L. (2003) The Changing Image of the Enemy in the News Discourse of Israeli Newspapers, 1993-1994, *Conflict and Communication Online*, 2(1), 1-12.
- Manning White, D. (1950) The Gate Keeper: a Case Study in the Selection of News, *Journalism Quarterly*, 27(3), 383-390.
- Massad, J. (2000) Palestinians and Jewish History: Recognition or Submission?, *Journal of Palestine Studies*, 30(1), 52-67.
- McCombs, M. & Shaw, D. (1972) The Agenda-Setting Function of Mass Media, *The Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187.
- McCombs, M. & Shaw, D. (1993) The Evolution of Agenda-Setting Research: Twenty-five Years in the Marketplace of Ideas, *Journal of Communication*, 43(2), 58-67.
- McManus, J. (1995) A Market-Based Model of News Production, *Communication Theory*, 5(4), 301-338.
- Mendelsohn, E. (1994) The Seventh Million: the Israelis and the Holocaust, *International Affairs*, 70(4), 793-795.
- Mermin, J. (1996) Conflict in the Sphere of Consensus? Critical Reporting on the Panama Invasion and the Gulf War, *Political Communication*, 13, 181-194.

- Moghadam, A. (2003) Palestinian Suicide Terrorism in the Second Intifada: Motivations and Organizational Aspects, *Studies in Conflict and Terrorism*, 26, 65-92.
- Moisy, C. (1997) Myths of the Global Information Society, *Foreign Policy*, 107, 78-88.
- Nelson, T.E., Clawson, R.A. en Oxley, Z.M. (1997) Media Framing of a Civil Liberties Conflict and Its Effect on Tolerance, *The American Political Science Review*, 91(3), 567-583.
- Newman, D. (2002) The Geopolitics of Peacemaking in Israel-Palestine, *Political Geography*, 21, 629-646.
- Nir, R. & Roeh, I. (1992) Intifada Coverage in the Israeli Press: Popular and Quality Papers Assume a Rhetoric of Conformity, *Discourse & Society*, 3(1), 47-60.
- Noakes, J.A. & Wilkins, K.G. (2002) Shifting Frames of the Palestinian Movement in US News, *Media, Culture & Society*, 24(5), 649-671.
- Noelle-Neumann, E. (1973) Return to the Concept of Powerful Mass Media, *Studies of Broadcasting*, 9, 66-112.
- Olson, R. (1997) Partners in the Peace Process: The United States and Europe, *Journal of Palestine Studies*, 26(4), 78-89.
- Pan, Z. & Kosicki, G. (1993) Framing Analysis: an Approach to News Discourse, *Political Communication*, 10, 55-75.
- Pan, Z. & Kosicki, G. (1997) Priming and Media Impact on the Evaluations of the President's Performance, *Communication Research*, 24(1), 3-30.
- Price, V., Tewksbury, D. & Powers, E. (1997) Switching Trains of Thought. The Impact of News Frames on Readers' Cognitive Responses, *Communication Research*, 24(5), 481-506.
- Pundak, R. (2004) All Aboard: the International Community and the Track to Peace, *Israel Journal of Politics, Economics & Culture*, 11(2), 31-37.
- Prevo, R. & van de Hulsbeek, J. (2002) Vertaler van een onoplosbaar conflict, *De Journalist*, 107(8), 28-30.
- Quandt, W.B. (2001) Clinton and the Arab-Israeli Conflict: the Limits of Incrementalism, *Journal of Palestine Studies*, 30(2), 26-40.
- Reese, S.D. & Buckalew, B. (1995) The Militarism of Local Television: the Routine Framing of the Persian Gulf War, *Critical Studies in Mass Communication*, 12, 40-59.
- Reuveny, R. (2003) Fundamentalist Colonialism: the Geopolitics of Israeli-Palestinian Conflict, *Political Geography*, 22, 347-380.
- Rinnawi, K. (2007) De-legitimization of Media Mechanisms: Israeli Press Coverage of the Al Aqsa Intifada, *Gazette: The International Journal for Communication Studies*, 69(2), 149-178.
- Robinson, P. (2001) Theorizing the Influence of Media on World Politics. Models of Media Influence on Foreign Policy, *European Journal of Communication*, 16(4), 523-544.
- Roeh, I. & Cohen, A. (1992) One of the Bloodiest Days: a Comparative Analysis of Open and Closed Television News, *Journal of Communication*, 42(2), 42-55.

Ryan, M. (2004) Framing the War against Terrorism, *Gazette: The International Journal for Communication Studies*, 66(5), 363-382.

Safty, A. (1991) Language and Propaganda: Challenges to Media Interpretations of the Palestine Question, *Arab Studies Quarterly*, 13(3/4), 91-118.

Schanzer, J. (2002) Palestinian Uprisings Compared, *Middle East Quarterly*, Summer 2002, <http://www.meforum.org/article/206>.

Schechter, D. (2003) How the Media Can Serve the Cause of Peace, *Palestine-Israel Journal*, 90-96.

Scheufele, D.A. (1999) Framing as a Theory of Media Effects, *Journal of Communication*, 49(1), 103-122.

Scheufele, D.A. (2000) Agenda-Setting, Priming, and Framing Revisited: Another Look at Cognitive Effects of Political Communication, *Mass Communication & Society*, 3(2&3), 297-316.

Scheufele, D.A. & Tewksbury, D. (2007) Framing, Agendasetting, and Priming. The Evolution of Three Media Effects Models, *Journal of Communication*, 57(1), 9-20.

Shlaim, A. (1994) The Oslo Accord, *Journal of Palestine Studies*, 23(3), 24-40.

Semetko, H.A. & Valkenburg, P.M. (2000) Framing European Politics: a Content Analysis of Press and Television News, *Journal of Communication*, 50(2), 93-109.

Sheafer, T. (2007) Framing, How to Evaluate It. The Role of Story-Evaluative Tone in Agendasetting and Priming, *Journal of Communication*, 57(1), 21-39.

Snow, D.A., Rochford, E.B., Worden, S.K. & Benford, R.D. (1986) Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation, *American Sociological Review*, 51(4), 464-481.

Sparks, C. (1996) Concentration and Market Entry in the UK Daily National Press, *European Journal of Communication*, 11(4), 453-483.

Stein, K.W. (1990) The Intifada and the 1936-39 Uprising: a Comparison, *Journal of Palestine Studies*, 19(4), 64-85.

Tamari, S. (2000) The Dubious Lure of Binationalism, *Journal of Palestine Studies*, 30(1), 83-87.

Tewksbury, D., Jones, J., Peske, M.W., Raymond, A. & Vig, W. (2000) The Interaction of News and Advocate Frames: Manipulating Audience Perceptions of a Local Public Policy Issue, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 77(4), 804-829.

Tovy, J. (2003) Negotiating the Palestinian Refugees, *Middle East Quarterly*, Spring 2003, <http://www.meforum.org/article/543>.

Townshend, C. (1989) The First Intifada: Rebellion in Palestine, 1936-39, *History Today*, 39(7), 13-20.

Utley, G. (1997) The Shrinking of Foreign News. From Broadcast to Narrowcast, *Foreign Affairs*, 76(2), 2-10.

Valentino, N. A., Beckmann, M.N., & Buhr, T.A. (2001) When the Frame is Gone: Revisiting the Impact of "Strategic" Campaign Coverage on Citizens' Information Retention, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 78(1), 93-112.

Valkenburg, P.M., Semetko, H.A. & de Vreese, C.H. (1999) The Effects of News Frames on Readers' Thoughts and Recall, *Communication Research*, 26(5), 550-569.

Van den Wyngaert, C. (2003-2004) Rechtsmacht recht en immuniteiten na de Wet van 5 augustus 2003, *Jura Falconis*, 40(1), 1-16.

Van Gorp, B. (2006) Een constructivistische kijk op het concept framing, *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 34(3), 246-256.

Van Gorp, B. (2007) The Constructionist Approach to Framing. Bringing Culture Back in, *Journal of Communication*, 57(1), 60-78.

Viorst, M. (1995) After the Fact, *Journal of Palestine Studies*, 24(2), 94-95.

Viser, M (2003) Attempted Objectivity: an Analysis of the New York Times and Ha'aretz and Their Portrayals of the Palestinian-Israeli Conflict, *Press/Politics*, 8(4), 114-120.

Weaver, D.H. (2007) Thoughts on Agenda Setting, Framing, and Priming, *Journal of Communication*, 57(1), 142-147.

Weimann, G. (1985) Terrorists or Freedom Fighters? Labeling Terrorism in the Israeli Press, *Political Communication and Persuasion*, 2(4), 433-445.

Werder, O. & Golan, G. (2002) Sharon Wins: News Coverage and Framing of the 2001 Israeli Prime Minister Election in Western Print Media, *Global Media Journal*, 1(1), 1-28.

Wolfsfeld, G. (2001) The News Media and the Second Intifada. Some Initial Lessons, *Press/Politics*, 6(4), 113-118.

Zelizer, B., Park, D. & Gudelunas, D. (2002) How Bias Shapes the News. Challenging The New York Times' Status as a Newspaper of Record on the Middle East, *Journalism*, 3(3), 283-307.

Proefschriften

Van Gorp, B. (2004) *Frames in de Nieuwsmedia. Een onderzoek naar het theoretische en methodologische potentieel van het concept framing met studies van de asielberichtgeving en haar effecten*, Onuitgegeven proefschrift, Universiteit Antwerpen.

Congrespapers

Habermas, J. (2006) *Political Communication in Media Society - Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research*, Paper voor het jaarlijks congres van de International Communication Association (ICA), 20 juni 2006, Dresden, Germany.

Uitgegeven en onuitgegeven onderzoeksrapporten

Loughborough University Communications Research Centre (2006) *The BBC's Reporting of the Israeli-Palestinian Conflict (August 1 2005 - January 31 2006)*, Research Report. Loughborough: Loughborough University.

Rotik, M. (2006) *BBC Governors' Impartiality Review on Coverage of the Israeli-Palestinian Conflict. Qualitative and Quantitative Audience Research Conducted by Opinion Leader Research in October and November 2005*, Research Report. London: Opinion Leader Research.

Sinardet, D., De Swert, K. & Dandoy, R. (2004) *Franstalig, Vlaams, commercieel, openbaar: zoek de verschillen. Een longitudinale vergelijking van de thema's in de Belgische televisiejournals*, PSW Paper, 2004(1). Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Bereikstudies

Centrum voor Informatie over de Media (1 januari 1988 tot 30 april 1988) *Officieel Bulletin van het CIM*, nr. 41. Brussel: CIM.

Centrum voor Informatie over de Media (1 februari 1989 tot 30 april 1989) *Officieel Bulletin van het CIM*, nr. 45. Brussel: CIM.

Centrum voor Informatie over de Media (1 februari 1990 tot 30 april 1990) *Officieel Bulletin van het CIM*, nr. 49. Brussel: CIM.

Centrum voor Informatie over de Media (1 mei 1990 tot 31 juli 1990) *Officieel Bulletin van het CIM*, nr. 50. Brussel: CIM.

Centrum voor Informatie over de Media (1 februari 1991 tot 30 april 1991) *Officieel Bulletin van het CIM*, nr. 53. Brussel: CIM.

Centrum voor Informatie over de Media (1 augustus 1991 tot 31 oktober 1991) *Officieel Bulletin van het CIM*, nr. 55. Brussel: CIM.

Centrum voor Informatie over de Media (1 februari 1992 tot 30 april 1992) *Officieel Bulletin van het CIM*, nr. 57. Brussel: CIM.

Centrum voor Informatie over de Media (1 mei 1992 tot 31 juli 1992) *Officieel Bulletin van het CIM*, nr. 58. Brussel: CIM.

Centrum voor Informatie over de Media (1 februari 1993 tot 30 april 1993) *Officieel Bulletin van het CIM*, nr. 61. Brussel: CIM.

Centrum voor Informatie over de Media (1 mei 1993 tot 31 juli 1993) *Officieel Bulletin van het CIM*, nr. 62. Brussel: CIM.

Beleidsdocumenten

Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers (2006, 22 februari) *Gedachtewisseling over de toestand in het Midden-Oosten en interpellaties over "de toestand in het Midden-Oosten"*. Onuitgegeven beknopt verslag, Brussel, Federaal parlement: Commissie voor de Buitenlandse Betrekkingen.

Belgische senaat (2003, 13 februari) *Mondelinge vragen over “de terugroeping van de Israëlische ambassadeur uit België” en over “de uitspraak van het Hof van Cassatie in de zaak-Sharon”*. Onuitgegeven handelingen, Brussel, Belgische senaat.

Belgische senaat (2004a, 9 december) *Vraag nr. 3-1812 over ‘veiligheidsmuur’*. Onuitgegeven vragen en antwoorden, Brussel, Belgische senaat.

Belgische senaat (2004b, 15 juli) *Mondelinge vragen over “het advies van het Internationaal Hof van Justitie omtrent de muur die Israël in de bezette gebieden heeft opgetrokken” en over “de Muur van Schande”*. Onuitgegeven handelingen, Brussel, Belgische senaat.

Belgische senaat (2006, 2 februari) *Mondelinge vragen over “de opschorting van hulp aan de Palestijnse gebieden”*. Onuitgegeven handelingen, Brussel, Belgische senaat.

EU (2002, december). *Elements of a Performance-based Road Map to a Permanent Two-state Solution to the Israeli-Palestinian Conflict*. Geraadpleegd op het World Wide Web: http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/roadmap.pdf

EU (2005a, december). *The EU's Relations with West Bank and Gaza Strip: Interim Association Agreement on Trade and Cooperation*. Geraadpleegd op het World Wide Web: http://europa.eu.int/comm/external_relations/gaza/intro/index.htm

EU (2005b, december). *The EU's Relations with West Bank and Gaza strip: European Neighbourhood Policy*. Geraadpleegd op het World Wide Web: http://europa.eu.int/comm/external_relations/gaza/intro/index.htm

EU (2006a, april). *The EU's Relations with Israel: European Neighbourhood Policy*. Geraadpleegd op het World Wide Web: http://europa.eu.int/comm/external_relations/israel/intro/index.htm

EU (2006b, april). *The EU's Relations with Israel: Euro-Mediterranean Partnership*. Geraadpleegd op het World Wide Web: http://europa.eu.int/comm/external_relations/israel/intro/index.htm

EU (n.d.(a)). *EU Position on Violence and Terrorism*. Geraadpleegd op het World Wide Web: http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm

EU (n.d.(b)). *Settlements*. Geraadpleegd op het World Wide Web: http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm

EU (n.d.(c)). *Separation Barrier*. Geraadpleegd op het World Wide Web: http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm

EU (n.d.(d)). *Israeli Destruction of Property, Punitive Measures, Including House Demolitions*. Geraadpleegd op het World Wide Web: http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm

EU (n.d.(e)). *Jerusalem*. Geraadpleegd op het World Wide Web: http://europa.eu.int/comm/external_relations/mepp/faq/index.htm

Jongbloet, K. (2000, 15 december) *Johan Sauwens, minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Ambtenarenzaken en Sport, over subsidies aan de Palestijnse gebieden*. Persbericht, Brussel, Vlaamse regering: persdienst Sauwens.

Jongbloet, K. (2001, 14 december) *Paul van Grembergen, minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Ambtenarenzaken en Buitenlands Beleid, over noodhulp aan de Palestijnse gebieden*. Persbericht, Brussel, Vlaamse regering: persdienst van Grembergen.

Kerremans, J. (2001, 11 december) *Standpuntbepaling betreffende conflict in het Midden-Oosten*. Onuitgegeven beleidsdocument, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Stroobants, E. (2005, 4 oktober) *Bijstelling van het standpunt van de Vlaamse regering betreffende de situatie in het Midden-Oosten*. Onuitgegeven beleidsdocument, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Tommelein, B. (2002, 18 januari) *Patrick Dewael, minister-president van de Vlaamse regering, over Israëlische uittalingen m.b.t. het Vlaams regeringsstandpunt van 7 december 2001*. Persbericht, Brussel, Vlaamse regering: persdienst Dewael.

Vlaams Parlement (2002, 24 januari) *Vraag om uitleg over het diplomatieke incident tussen Israël en België over de Vlaamse standpuntbepaling in het conflict in het Midden-Oosten*. Onuitgegeven document, Brussel, Vlaams parlement: vergadering buitenlands beleid, Europese aangelegenheden, internationale samenwerking en toerisme.

Vlaams Parlement (2005, 18 oktober) *Interpellaties over de bijstelling van het standpunt van de Vlaamse regering met betrekking tot samenwerking met Israël en Palestina*. Onuitgegeven handelingen, Brussel, Vlaams parlement: commissievergadering buitenlands beleid, Europese aangelegenheden, internationale samenwerking en toerisme.

Vlaams Parlement (2006) *Vraag om uitleg over de houding van de Vlaamse regering tegenover de toestand in de Palestijnse gebieden en over de nieuwe toestand in de Palestijnse gebieden*. Onuitgegeven document, Brussel, Vlaams parlement: vergadering buitenlands beleid, Europese aangelegenheden, internationale samenwerking en toerisme.

Vlaamse overheid (2002, 21 januari) *Gespannen relaties tussen Vlaanderen en Israël*. Onuitgegeven bericht, Brussel, Vlaamse overheid: administratie Buitenlands Beleid.

Weyts, B. (2004, 2 december) *Geert Bourgeois, Vlaams minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme, over noodhulp voor de Palestijnse gebieden*. Persbericht, Brussel, Vlaamse regering: persdienst Bourgeois.

Weyts, B. (2005, 30 september) *Geert Bourgeois, Vlaams minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme, over het sluiten van een samenwerkingsakkoord met de Palestijnse Autoriteit en het herstel van de relaties van directe bilaterale samenwerking met Israël*. Persbericht, Brussel, Vlaamse regering: persdienst Bourgeois.

Kranten

'Barak: 'Palestijnse staat is leefbaar'. (2000, 9 november). *De Morgen*.

België kan zich niet aan zijn verantwoordelijkheid onttrekken, zeggen advocaten van Palestijnen. (2001, 19 juni). *De Standaard*.

België mag premier Sharon vervolgen. (2003, 13 februari). *De Standaard*.

Bouman, S. (2003, 14 februari). Israël ziet van woede na uitspraak-Sharon. *De Standaard*.

Bulcke, B. (2006, 27 januari). EU wil Hamas kans geven. *De Standaard*.

Bulcke, B. (2006, 30 januari). Europese Unie moet tijd winnen met Hamas. *De Standaard*.

Bulcke, B. (2006, 31 januari). EU staat voor dilemma met Hamas. *De Standaard*.

- Bulcke, B. (2006, 28 februari). EU-steun voor Palestijnse overgangsregering. *De Standaard*.
- De Cock, J. & Tassier, M. (2002, 27 juni). "Wet heeft geen betekenis meer". *De Standaard*.
- Denolf, G. (2000, 17 oktober). Gelyncchte Israëli was één week getrouwd. *Het Laatste Nieuws*.
- De Vocht, L. (2000, 11 oktober). Barak verlengt ultimatum aan Palestijnen. *De Tijd*.
- De Vocht, L. (2000, 10 november). Israëlisch leger doodt leider Fatah bij helikopteraanval. *De Tijd*.
- De Vocht, L. (2001, 19 juni). Klacht tegen Israëlische premier wegens genocide. *De Tijd*.
- De Vocht, L. (2006, 28 januari). Europa blijft Palestijnen financieel steunen. *De Tijd*.
- Ergste oproer in Gaza sinds 20 jaar. (1987, 15 december). *De Morgen*.
- Hevig geweld slaat over naar Israël. (2000, 2 oktober). *De Standaard*.
- Israël wrekt zich voor aanslag op schoolkinderen. (2000, 21 november). *De Standaard*.
- Israëlisch leger doodt Palestijnse kleuter. (2002, 14 oktober). *De Morgen*.
- Israëlisch onderzoek naar levend begraven Palestijnen. (1988, 16 februari). *Het Laatste Nieuws*.
- Israëlische tanks vallen Nabloes binnen. (2002, 14 november). *De Morgen*.
- Körvers, M. (2002, 11 oktober). Buschauffeur voorkwam meer doden bij aanslag. *Het Laatste Nieuws*.
- Lefevere, F. (2000, 21 november). Israël vergeldt aanslag op kinderen. *De Morgen*.
- Lefevere, F. (2003, 14 februari). 'België lijdt aan grootheidswaanzin'. *De Morgen*.
- Ludemann, E. (2000, 30 oktober). Joodse kolonisten gijzelen Palestijnen in Hebron. *De Morgen*.
- Massale arrestaties in door Israël bezette gebieden. (1987, 26 december). *De Morgen*.
- Naber, C. (2002, 27 juni). Gerecht maakt genocidewet onklaar. *De Morgen*.
- Naber, C. (2002, 18 juli). Genocidewet wordt weer hanteerbaar. *De Morgen*.
- Nu al 62 Palestijnen dood in bezette gebieden. (1988, 22 februari). *Het Laatste Nieuws*.
- Palestijn schiet moeder en twee kinderen dood. (2002, 12 november). *Het Volk*.
- Palestijnen doden kolonist. (2001, 20 maart). *De Standaard*.
- Palestijnse zelfmoordaanslagen onderstrepen onmacht Israël. (2003, 7 januari). *De Standaard*.
- Rabaey, M. (2003, 6 januari). Aanslagen in Tel Aviv eisen negentien doden. *De Morgen*.

- Roebben, A. (2002, 8 oktober). 14 Palestijnen gedood bij Israëlische aanslagen. *Het Laatste Nieuws*.
- Saada, D. (2003, 21 februari). Brokken met Israël lijmen. *De Standaard*.
- Schlömer, F. (2000, 3 oktober). Israël en Palestijnen op randje van totale oorlog. *De Morgen*.
- Schlömer, F. (2000, 3 oktober). Israël's gooien tanks en helikopters in de strijd. *De Morgen*.
- Schlömer, F. (2001, 18 januari). Directeur Palestijnse tv en radio op straat vermoord. *De Morgen*.
- Schlömer, F. (2001, 15 maart). 'Bloedige 'dag van woede' in Palestijnse gebieden'. *De Morgen*.
- Schlömer, F. (2001, 19 juni). Klacht tegen Israëlische premier ingediend in Brussel. *De Morgen*.
- Schlömer, F. (2006, 2 februari). De EU en Hamas. *De Morgen*.
- Senatoren redden onderzoek naar moord op Belgische para's. (2002, 18 juli). *De Standaard*.
- Tassier, M. (2002, 27 juni). Genocidewet onbruikbaar na arrest in zaak-Sharon. *De Standaard*.
- Tien doden bij Israëlische raid op vluchtelingenkamp. (2002, 7 december). *De Morgen*.
- Uitwijzing Palestijnen blokkeert vredesoverleg Midden-Oosten. (1992, 6 januari). *Het Volk*.
- Van Eylen, L. (2002, 27 juni). Bal ligt bij Cassatie én parlement. *De Standaard*.
- Van Hassel, I. (2000, 21 november). Twee doden in Joodse schoolbus meteen gewroken. *Het Laatste Nieuws*.
- Van Haver, K. (2006, 31 januari). EU draait geldkraan Hamas nog niet dicht. *De Tijd*.
- Verheyden, S. (2002, 18 juli). Regering staat achter principe genocidewet. *De Tijd*.
- Verheyden, S. (2002, 27 juni). Vervolging tegen premier Ariel Sharon niet ontvankelijk. *De Tijd*.
- Vidal, K. (2006, 31 januari). Het dilemma-Hamas. *De Morgen*.
- Ziarczyk, E. (2001, 25 mei). Midden-Oosten evalueert voorstellen Mitchell. *De Tijd*.
- Ziarczyk, E. (2002, 8 oktober). 14 doden bij Israëlische actie in Gazastrook. *De Tijd*.
- Ziarczyk, E. (2002, 11 oktober). Hamas eist zelfmoordaanslag in Tel Aviv op. *De Tijd*.
- Ziarczyk, E. (2003, 14 februari). Bloedbad in Sabra en Chatila blijft Sharon achtervolgen. *De Tijd*.
- Voor het eerst ook onrust in Israël zelf. (1987, 23 december). *Het Laatste Nieuws*.
- "We zijn alleen maar bang van God". (2001, 24 februari). *De Standaard*.

Weer twee doden in bezet gebied. (1988, 13 januari). *De Standaard*.

Wereldwijde kritiek op geweld in door Israël bezette gebieden. (1987, 21 december). *Het Volk*.

Internetbronnen

AFP (2007). Geraadpleegd op 22 februari 2008 op het World Wide Web: <http://www.afp.com>

Al-Haq (n.d.). Geraadpleegd op 22 februari 2008 op het World Wide Web: <http://www.alhaq.org/>

AP (2007). Geraadpleegd op 22 februari 2008 op het World Wide Web: <http://www.ap.org>

BBC (n.d.). *BBC News Maps*. Geraadpleegd op 22 februari 2008 op het World Wide Web: <http://news.bbc.co.uk/>

B'TSELEM (n.d.). Geraadpleegd op 22 februari 2008 op het World Wide Web: <http://www.btselem.org/>

Reuters (2007). Geraadpleegd op 22 februari 2008 op het World Wide Web: <http://www.reuters.com>

Stichting Informatie Wereldoorlog II (STIWOT) (2005). *Adolf Eichmann, bureauoordenaar van het Derde Rijk*. Geraadpleegd op 4 april 2006 op het World Wide Web: <http://www.go2war2.nl>

Palestine Facts (2006a). *What was the "Oslo II" Interim Agreement in 1995?* Geraadpleegd op 4 april 2006 op het World Wide Web: www.palestinefacts.org/pf_1991to_now_oslo_accords_2.php

Palestine Facts (2006b). *What determined Israel's borders after the 1948 War of Independence?* Geraadpleegd op 4 april 2006 op het World Wide Web: http://palestinefacts.org/pf_1948to1967_land_1948.php

Passia (n.d.). *Palestine Maps*. Geraadpleegd op 4 april 2006 op het World Wide Web: http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/Oslo-2.html

Verein zur Förderung des Friedens in Israel und Palästina e.V. (n.d.). *Nahost-Israel-Palästina Karten*. Geraadpleegd op 4 april 2006 op het World Wide Web: <http://www.israel-palestina.de/Nahostkonflikt-Karten>

BIJLAGEN¹⁰²

Bijlage 1:	Registratieformulier. Framingonderzoek Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers
Bijlage 2:	Codeboek met operationaliseringen. Framingonderzoek Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers
Bijlage 3:	Output SPSS. Framingonderzoek Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers
Bijlage 4:	Registratieformulier. Representatieonderzoek Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers
Bijlage 5:	Codeboek met operationaliseringen. Representatieonderzoek Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers
Bijlage 6:	Output SPSS. Representatieonderzoek Eerste en Tweede Intifada in de Vlaamse geschreven pers
Bijlage 7:	Vragenlijst diepte-interviews journalisten
Bijlage 8:	Transcripties diepte-interviews journalisten
Bijlage 9:	Overzicht en weergave van de aan bod komende kaarten

¹⁰² We hebben ervoor geopteerd de bijlagen niet uit te printen maar op CD achteraan het proefschrift toe te voegen. Ook zijn de werkbestanden niet integraal in de bijlagen opgenomen. Enkel de output van beide onderzoeken is in bijlage toegevoegd. Indien gewenst kunnen de SPSS- en Excelbestanden wel worden opgevraagd.

LIJST MET FIGUREN, TABELLEN EN KAARTEN

Figuren

Figuur 1:	Een indeling van frames met nadruk op een typologie van mediaframes	26
Figuur 2:	Framing onderverdeeld naar verschillende fases en gelinkt aan de verschillende framinghoofdstukken	28
Figuur 3:	Het nieuwsdiscoursmodel van Gamson en Modigliani (1989)	39
Figuur 4:	Het nieuwsdiscoursmodel van Pan en Kosicki (1993)	41
Figuur 5:	Het nieuwsframingproces volgens Scheufele (1999)	43
Figuur 6:	Het nieuwsframingproces volgens D'Angelo (2002)	44
Figuur 7:	Een procesmodel van framing volgens de Vreese (2005)	46
Figuur 8:	Een framingmodel voor nieuwsproductie en -perceptie van Van Gorp (2004) ..	47
Figuur 9:	Het policy-media interaction model van Robinson (2001)	56
Figuur 10:	Een aangepaste versie van het policy-media interaction model van Robinson (2002)	57
Figuur 11:	Het political contest model van Wolfsfeld (1997): de beïnvloeding van media ..	58
Figuur 12:	Het political contest model van Wolfsfeld (1997): de beïnvloeding van antagonisten in een conflict	59
Figuur 13:	Het cascading activation model van Entman (2004)	61
Figuur 14:	Het frame contestation continuüm volgens Entman (2003)	63
Figuur 15:	Variabelen bepalend voor frame resonantie volgens Noakes en Johnston (2005)	70
Figuur 16:	De activering van kennisknooppunten	75
Figuur 17:	Aangehaalde empirische studies, opgedeeld naar generieke en issueframes ..	84
Figuur 18:	Framingelementen geïdentificeerd door Eilders en Lüter (2000)	85
Figuur 19:	Onderzochte frames van Dente Ross (2003c)	87

Tabellen

Tabel 1:	Representatieonderzoeken ingedeeld naar medium, regio en representatievariabelen	105
Tabel 2:	De inhoud van persoonsgebonden labels volgens Simmons (1991)	109
Tabel 3:	De inhoud van persoonsgebonden labels volgens Weimann en Winn (1993) ..	109
Tabel 4:	De weergave van persoonlijke informatie met betrekking tot slachtoffers	114
Tabel 5:	Statements opgenomen in vooronderzoek	124
Tabel 6:	Competing frames of the Intifada geïdentificeerd door Wolfsfeld (1997)	127
Tabel 7:	Aangepaste frameherkenningsmatrix met betrekking tot de berichtgeving over de Intifada	128
Tabel 8:	Labels individuen, leiders, groepen opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame	130
Tabel 9:	Labels acties opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame	132
Tabel 10:	De personalisering van slachtoffers opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame	133
Tabel 11:	Roots/verantwoordelijkheid opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame	134
Tabel 12:	Consequenties opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame	138

Tabel 13: Oplossingen opgesplitst naar het law and order en injustice and defiance frame.....	143
Tabel 14: De indeling van kranten naar dagbladuitgeverijen.....	154
Tabel 15: De berekende Kappa's voor de variabelen in het framingonderzoek.....	158
Tabel 16: Artikels uitgesplitst naar periode.....	159
Tabel 17: Artikels uitgesplitst naar kranten en Intifada's.....	159
Tabel 18: Frequentieverdeling framing devices.....	161
Tabel 19: De labeling van Palestijnse individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar kranten.....	162
Tabel 20: De labeling van Israëlische individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar kranten.....	163
Tabel 21: De labeling van Palestijnse individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar acties	164
Tabel 22: De labeling van Israëlische individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar acties	164
Tabel 23: De labeling van Palestijnse individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar Intifada's	165
Tabel 24: De labeling van Israëlische individuen, leiders, groepen uitgesplitst naar Intifada's	165
Tabel 25: Frames gelinkt aan het framing device 'de labeling van individuen, leiders, groepen'	167
Tabel 26: De labeling van individuen, leiders, groepen: frames uitgesplitst naar kranten.....	168
Tabel 27: De labeling van individuen, leiders, groepen: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat	168
Tabel 28: De labeling van individuen, leiders, groepen: frames uitgesplitst naar Intifada's	168
Tabel 29: De labeling van Palestijnse en Israëlische acties	170
Tabel 30: De labeling van Palestijnse acties uitgesplitst naar kranten.....	171
Tabel 31: De labeling van Israëlische acties uitgesplitst naar kranten.....	171
Tabel 32: De labeling van Palestijnse acties uitgesplitst naar Intifada's	172
Tabel 33: De labeling van Israëlische acties uitgesplitst naar Intifada's	172
Tabel 34: Frames gelinkt aan het framing device 'de labeling van Palestijnse en Israëlische acties'.....	174
Tabel 35: De labeling van Palestijnse en Israëlische acties: frames uitgesplitst naar kranten.....	174
Tabel 36: De labeling van Palestijnse en Israëlische acties: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat	174
Tabel 37: De labeling van Palestijnse en Israëlische acties: frames uitgesplitst naar Intifada's	175
Tabel 38: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers uitgesplitst naar kranten.....	177
Tabel 39: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers uitgesplitst naar acties	178
Tabel 40: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers uitgesplitst naar Intifada's	178
Tabel 41: Frames gelinkt aan het framing device 'de personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers'	179
Tabel 42: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers: frames uitgesplitst naar kranten	180
Tabel 43: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat.....	180
Tabel 44: De personalisering van Palestijnse en Israëlische slachtoffers: frames uitgesplitst naar Intifada's	180
Tabel 45: Het gebruik van bronnen uitgesplitst naar kranten	182

Tabel 46: Het gebruik van bronnen uitgesplitst naar acties	183
Tabel 47: Het gebruik van bronnen uitgesplitst naar Intifada's	183
Tabel 48: Bronnen uitgesplitst naar categorieën	184
Tabel 49: Het gebruik van Israëli'sche bronnen uitgesplitst naar kranten.....	184
Tabel 50: Het gebruik van Palestijnse bronnen uitgesplitst naar kranten	184
Tabel 51: Het gebruik van Palestijnse bronnen uitgesplitst naar Intifada's	186
Tabel 52: Meest gebruikte Israëli'sche politieke bronnen.....	187
Tabel 53: Frames gelinkt aan het framing device 'het gebruik van bronnen'	189
Tabel 54: Het gebruik van bronnen: frames uitgesplitst naar kranten.....	190
Tabel 55: Het gebruik van bronnen: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat	190
Tabel 56: Het gebruik van bronnen: frames uitgesplitst naar Intifada's	190
Tabel 57: Frames gelinkt aan het framing device 'de inhoud van foto's'	192
Tabel 58: De inhoud van foto's: frames uitgesplitst naar kranten	193
Tabel 59: De inhoud van foto's: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat	193
Tabel 60: De inhoud van foto's: frames uitgesplitst naar Intifada's.....	193
Tabel 61: De verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's uitgesplitst naar kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada's	196
Tabel 62: Frames gelinkt aan het reasoning device 'de verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's'	199
Tabel 63: De verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar kranten	200
Tabel 64: De verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat.....	200
Tabel 65: De verantwoordelijkheid voor (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar Intifada's.....	200
Tabel 66: De consequenties van (acties binnen) de Intifada's uitgesplitst naar kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada's	202
Tabel 67: Frames gelinkt aan het reasoning device 'de consequenties van (acties binnen) de Intifada's'	204
Tabel 68: De consequenties van (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar kranten	205
Tabel 69: De consequenties van (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat.....	205
Tabel 70: De consequenties van (acties binnen) de Intifada's: frames uitgesplitst naar Intifada's.....	205
Tabel 71: De oplossingen voor het conflict tussen Israëli's en Palestijnen uitgesplitst naar kranten, de conflictpartij van wie de actie uitgaat en Intifada's	206
Tabel 72: Frames gelinkt aan het reasoning device 'de oplossingen voor het conflict tussen Israëli's en Palestijnen'	209
Tabel 73: De oplossingen voor het conflict tussen Israëli's en Palestijnen: frames uitgesplitst naar kranten	210
Tabel 74: De oplossingen voor het conflict tussen Israëli's en Palestijnen: frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat.....	210
Tabel 75: De oplossingen voor het conflict tussen Israëli's en Palestijnen: frames uitgesplitst naar Intifada's.....	210
Tabel 76: Het toekennen van codes ter identificatie van de mate van aanwezigheid van de onderzochte frames.....	212
Tabel 77: De aanwezigheid van frames in de Intifadaberichtgeving.....	212
Tabel 78: Het vóórkomen van frames uitgesplitst naar kranten.....	213
Tabel 79: Het vóórkomen van frames uitgesplitst naar de conflictpartij van wie de actie uitgaat.....	213
Tabel 80: Het vóórkomen van frames uitgesplitst naar Intifada's	213
Tabel 81: De berekende Kappa's voor de variabelen in het representatieonderzoek	231

Tabel 82: De berekende Kappa's voor de contextvariabelen in het representatie-onderzoek	231
Tabel 83: Plaats artikels uitgesplitst naar kranten	232
Tabel 84: Type artikels uitgesplitst naar kranten	233
Tabel 85: De nieuwsbron van artikels	233
Tabel 86: De nieuwsbron uitgesplitst naar kranten.....	234
Tabel 87: Het vóórkomen van contextuele gegevens.....	235
Tabel 88: Het vóórkomen van argumenten en een opsplitsing van deze argumenten naar plaats in het artikel	237
Tabel 89: De inhoud van labels toegekend aan Israëli's en Palestijnen	239
Tabel 90: Het vóórkomen van labels m.b.t. Israëli's en Palestijnen.....	240
Tabel 91: De inhoud van labels toegekend aan Israëlische en Palestijnse acties	241
Tabel 92: Het vóórkomen van labels m.b.t. Israëlische en Palestijnse acties	242
Tabel 93: De inhoud van labels toegekend aan Palestijnse gebieden en Joodse enclaves.....	243
Tabel 94: Palestijnse en Israëlische daders in krantenkoppen	245
Tabel 95: Palestijnse en Israëlische daders in krantenkoppen naargelang de onderzochte Intifada's	245
Tabel 96: Palestijnse en Israëlische slachtoffers in krantenkoppen.....	246
Tabel 97: Het aan bod komen van individuele gegevens van slachtoffers.....	248
Tabel 98: De inhoud van labels met betrekking tot slachtoffers.....	250
Tabel 99: Bronnen in de Intifadaberichtgeving	252
Tabel 100: Bronnen uitgesplitst naar kranten.....	252
Tabel 101: Het vóórkomen van categorieën bronnen.....	254
Tabel 102: Israëlische militaire bronnen.....	255
Tabel 103: Palestijnse terroristische bronnen	257
Tabel 104: Israëlische politieke bronnen.....	258
Tabel 105: Palestijnse politieke bronnen.....	259
Tabel 106: Israëlische mediabronnen	261
Tabel 107: Israëlische burgerbronnen.....	262
Tabel 108: Palestijnse burgerbronnen	262

Kaarten

Kaart 1: Brits mandaatgebied Palestina.....	136
Kaart 2: Het Oslo II-akkoord (indeling in A-, B- en C-zones)	140
Kaart 3: Camp David (2000)	142
Kaart 4: Het VN-verdelingsplan van 1947.....	144
Kaart 5: De Green/Armistice Line (de groene lijn) (1949)	144